BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 176 4°
INKUNABUŁY
BIBLIOT. UNIW. W POZNANIU
Tb 2218
INKUNABUŁY
BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 177 4°
INKUNABUŁY
BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 178 4°
INKUNABUŁY
BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 179 4°
INKUNABUŁY

II
474
a.

Diui Thomæ Aquinatis in librum̃ de Anima Ariſtotelis.

Expoſitio Magiſtri Dominici de Flandria ordinis prædicatorum in eundem librum acutiſſimæ queſtiones & annotationes.

H*1517

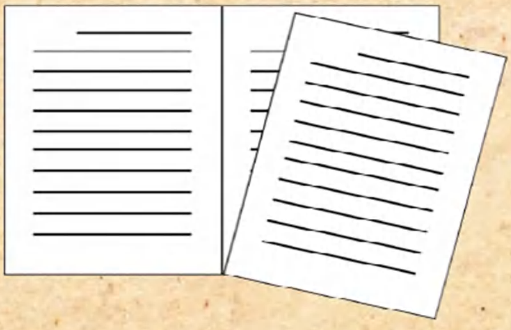

W woluminie kolejno współoprawne sygnatury:

Inc. 176

Inc. 177

Inc. 178

Inc. 179

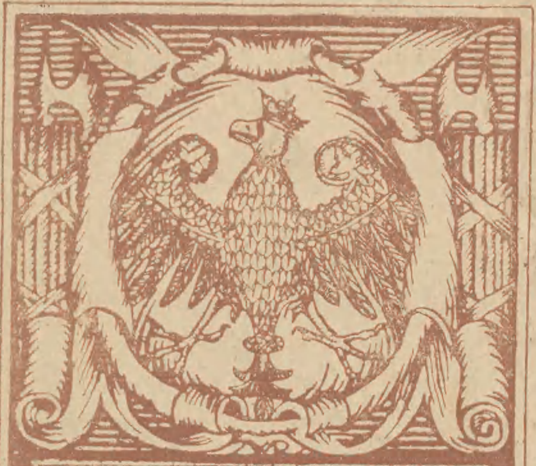

BIBLJOTEKA
VNIWERSYTECKA
W POZNANIV

Dar Kuratorjum Okr. Szk. Poznańskiego.
Z księgozbioru Gimn. im. Marji Magdaleny w Poznaniu.
1930.

Diui Thomæ Aquinatis in librum de Anima Ariſtotelis.

Expoſitio Magiſtri Dominici de Flandria ordinis prædicatorum in eundem librum acutiſſimæ queſtiones & annotationes.

H * 1517

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
w Poznaniu
Uniw. im. A. Mickiewicza

Ariſtotelis ſtragyrite peripateticoruz principis de anima textus libri primi.

Textus Comenti primi

b

Onorum honorabilium notitiam opinantes: magis autem alteram altera: aut ſecundum certitudinem aut ex eo ꝙ meliorum quidem ⁊ mirabiliorū eſt: ꝑꝑ vtraqʒ hec anime hiſtoriā rationabiliter vtiqʒ ī primis ponemus.

¶ Diui Thome aquinatis almi ordinis predicatorum in primum libruz de anima Ariſtotelis clariſſimi ac fideliſſimi cōmentatoris preclariſſima commētaria.

Lectio prima

ſ

Icut phyloſophus docet ī .xi. de animalibus: in quolibet genere reꝝ neceſſe eſt prius conſyderare communia et ſeorſum: ⁊ poſtea propria unicuiqʒ illius generis: quē quideʒ modū ariſtoteles ſeruat ī phyloſophia pria. In metaphyſica .n. prio tractat ⁊ cōſyderat cōia entis ī quantū ens: poſtea vero cōſyderat ꝓpria vnicuiqʒ enti. Cuius ratio eſt: q: niſi hoc fieret: idē diceretur frequenter. Reꝝ autem animataꝝ omnium quoddā genus eſt: ⁊ ideo in conſyderatione reꝝ animatarum oportet prius conſyderare ea que ſunt cōmunnia omnibus animatis: poſtmodum vero illa que ſunt propria cuilibet rei animate. Cōmune aūt omnibus rebus animatis eſt anima: in hoc enim omnia animata conueniunt. Ad tradendū igitur de rebus animatis ſcientiā neceſſariuʒ fuit primo tradere ſcientiā de anima tanqʒ cōmunē eis. Ar. ergo volens tradere ſcientiā de ipſis rebus animatis primo tradit ſcientiam de anima: poſtmodū vero determinat de proprijs ſingulis animatis in ſequentibus libris. In tractatu autem de anima quem habemus pre manibus: primo ponit proemium: in quo facit tria que neceſſaria ſunt in quolibet proemio.

Ariſto. ī li. rhetoro. ad alexādrū ⁊ i tertio li. rheto. Ca. i4.

Qui enim facit proemium tria intendit: primo enim vt auditorem reddat beniuolum: ſecundo vt reddat docilem: tertio vt reddat attentū: beniuolū quidem reddit oſtendendo vtilitatē ſcientie: docilem premittendo ordinem ⁊ diſtinctionē tractatus: attentum atteſtādo difficultatē tractatus. que quidē tria Ar. facit in proemio huius tractatus. primo .n. oſtendit dignitatem huius ſcientie: ſecundo vero ordineʒ huius tractatus: quis ſit ſcilicet ⁊ qualiter ſit tractanduʒ de anima ibi. (Inquirimus autē.) Tertio vero oſtendit difficultatem huius ſcientie. ibi. (Omnino autē ⁊ penitus difficillimoꝝ ⁊c̄.) Circa primum duo facit primo enim oſtendit dignitatē huius ſcientie: ſecundo vtilitatem eius: ibi. (Videtur autem ⁊ ad veritatem. ⁊c̄.) ¶ Circa primū ſciendum eſt ꝙ omnis ſciētia bona eſt: ⁊ non ſolū bona: veꝝ etiam honorabilis nihilominus tamen vna ſcientia in hoc ſuperexcellit aliam. Quod aūt omnis ſcientia ſit bona patet: quia bonum rei eſt illud ſecundū ꝙ res habet eſſe ꝑfectū: hoc enim unaqueqʒ res querit ⁊ deſyderat. Cū igitur ſcīa ſit ꝑfectio hoīs in quātū hō: ſcīa ē bonū hoīs.

Ariſtote. in primo li. magnoruz moraliū. Ca. i. 2.

Inter bona autē quedam ſunt laudabilia: illa ſcilicet que ſunt vtilia in ordine ad finem aliqueʒ: laudamus enim bonum equū: quia bene currit: quedam vero ſunt etiam honorabilia: illa ſcilicet que ſunt propter ſe ipſa: honoramus .n. fines. In ſcientijs autē quedam ſunt practice: ⁊ quedam ſpeculatiue: ⁊ hec differunt: q: practice ſunt propter opus: ſpeculatiue autē propter ſeipſas. ⁊ ideo ſcientie ſpeculatiue ⁊ bone ſunt ⁊ honorabiles ſunt: practice vero laudabiles tantum. Omnis ergo ſcientia ſpeculatiua bona eſt ⁊ honorabilis. Sed in ipſis ſcientijs ſpeculatiuis inuenitur gradus quantum ad bonitatē ⁊ honorabilitatē. ſcientia nanqʒ omnis ex actu laudatur. omnis autem actus laudatur ex duobus: ex obiecto: ⁊ qualitate ſeu mō: ſicut edificare eſt melius qʒ facere lectū: q: obiectum edificationis eſt melius lecto. In eodē autem reſpectu eiuſdē rei ipſa qualitas gradū quēdā facit: q: quāto modus edificij eſt melior: tāto melius eſt edificiū. Sic ergo ſi conſyderetur ſciētia ſeu actus eius ex obiecto: patet ꝙ illa ſcientia eſt nobilior que eſt melior ⁊ honorabilior: Si vero conſyderetur ex qualitate ſeu modo: ſic illa eſt nobilior que eſt certior. Sic ergo dicitur vna ſcientia magis nobilior altera: aut q: eſt melior ⁊ honorabilior: aut q: ē magis certa. ſed hoc eſt in quibuſdā ſcientijs diuerſum: q: alique ſunt magis certe alijs: ⁊ tamen ſunt de rebus minus honorabilibus: alie vero ſunt de rebus magis honorabilibus ⁊ melioribus: ⁊ tamen ſunt minus certe: nihilominus tamen illa eſt melior que de rebus melioribus ⁊ honorabilibus eſt: cuius ratio eſt: q: ſicut dicit phyloſophus in li. xi. de animalibus: magis concupiſcimus ſcire modicū de rebus honorabilibus ⁊ altiſſimis: etiā ſi topice ⁊ probabiliter illud ſciamus: qʒ ſcire multum ⁊ per certitudinē de rebus minus nobilibus: hoc .n. habet nobilitatē ex ſe ⁊ ex ſua ſubſtantia: illud vero ex modo ⁊ qualitate. Hec autem ſcientia ſcilicet de anima vtrunqʒ habet: q: ⁊ certa ē: hoc enim quilibet experitur in ſe ipſo ꝙ ſcilicet habeat animam: ⁊ ꝙ anima viuificet: ⁊ q: eſt nobilior: aīa enim eſt nobilior inter inferiores creaturas: ⁊ hoc eſt quod dicit. (Nos opinantes noticiā) ideſt ſcientiam (omnium eſſe bonoꝝ) ideſt de numero bonoꝝ (⁊ honorabilioꝝ) ſed altera ſciētia eſt magis bona ⁊ honorabilis altera: aut q: eſt magis certa vt dictum eſt vnde dicit (ſecundum certitudinē: aut ex eo ꝙ meliorum) illoꝝ ſcilicet que ſunt in ſua nā bona. (Et mirabiliorum) ideſt illoꝝ quoꝝ cauſa ignoratur (: propter vtraqʒ) ideſt propter hec duo (anime hiſtoriam.) Et dicit (hiſtoriaʒ:) q: in quadam ſumma tractat de anima non perueniendo ad finalē inquiſitionem omnium que pertinent ad ipſā animam in hoc tractatu: hoc .n. eſt de ratione hiſtorie. (In primis) hic ſi accipiatur quantum ad totā ſcientiam naturalem: non dicit ordinem: ſed dignitatem. Si vero ad ſcientiam de rebus animatis tantum ſic li in primis dicit ordinem. ¶ Conr cum dicit.

Vel. ī. lib. de ꝑtib⁹ aīaliū ca. 5.

Co. 2.

Videtur aūt ⁊ ad veritatem oēm cognitio ipſius multū ꝓficere: maxime aūt ad naturam. Eſt .n. tanquā principiū animaliuʒ.

¶ Reddit auditorem beniuolū ex vtilitate huius ſcientie: dicens ꝙ cognitio de anima videtur multum proficere ad omnē veritatem que traditur in alijs ſcientijs: ad omnes .n. partes phyloſophie inſignes dat occaſiones: q: ſi ad philoſophiaʒ primam attēdamus non poſſumus deuenire in cognitionē diuinaꝝ ⁊ altiſſimarum cauſaꝝ: niſi per ea que ex virtute intellectus poſſibilis acquirimus. Si enim natura intellectus poſſibilis eſſet nobis ignota non poſſemus ſcire ordineʒ ſubſtantiaꝝ ſeparataꝝ: ſicut dicit cōmentator ſuper .xi. metaphyſice. Si vero attēdatur quantū ad moralē: non poſſumus perfecte ad ſcientiā moralē peruenire: niſi ſciamus potentias anime: ⁊ inde eſt ꝙ phyloſophus in ethi. attribuit quaſlibet virtutes diuerſis potentijs anime. Ad naturalē vero: q: magna pars nāliū

Inc. 178

1398854 W/

eſt habens animam : ⁊ ipſa anima eſt fons ⁊ principi/
um omnis motus in rebus animatis: eſt enim anima
tanquam principiũ animaliũ: li(tanq̃ȝ)non ponitur ſi
militudinarie: ſed expreſſiue. ¶ Coñr cum dicit.

Co.3. Aquirimus aũt conſyderare ⁊ co
gnoſcere naturã ipſius ⁊ ſubſtãtiã
Poſtea quecunqȝ accidũt circa ip
ſã: Quoꝝ alie ꝓprie paſſiones uident̃ alie
autẽ pp ipſaȝ cõmunes ⁊ animalibus ĩeſſe.

¶ Oſtendit ordinẽ huius tractatus: dicẽs ꝙ intendi/
mus cõſyderare ⁊ cognoſcere qd ſit anima ſeu natu/
ram ipſius ⁊ ſubſtantiã: (⁊ poſtea quecũqȝ accidunt
circa ipſã(.i. paſſiones eius: ⁊ in hoc eſt quedã diuerſi
tas: q: quedã videntur paſſiões aĩe tantũ: ſicut intelli/
gentia ⁊ ſpeculatio: quedã vero pp ipſã aĩam ineſſe vi
dentur cõiter animalibus: ſicut delectatio ⁊ triſticia: ſẽ
ſus ⁊ phantaſia. Coñr cũ dicit.

Co.4. Omnino autẽ ⁊ penitus difficillimoꝝũ ẽ
accipere aliquã fidẽ de ipſa: cũ.n. ſit queſtio
cõmunis multis aliis. dico aũt eã que circa
ſubſtantiã. ⁊ eã q̃ qȯ eſt. fortaſſis alicui vide
bitur vna quedã methodus eſſe de oĩbus
de qbus vo lumus cognoſcere ſubſtantiaȝ
ſicut ⁊ eoꝝũ que ſcðm accidẽs ꝓprioꝝũ de
Co.5. monſtrationẽ. Quare querendũ vtiqȝ erit
methodũ iſtã. Si aũt nõ eſt vna q̃dam ⁊ co
munis methodus de eo q̃ȯqd eſt. amplius
difficilius eſt negociari. Oportebit.n. acci
pere circa vnũquodqȝ qs modus. Si aũt
mãifeſtũ ſit. vtrũ demõſtratio aliqua ſit. aut
diuiſio. aut ẽt aliqua alia methodus: adhuc
multas habet dubitationes ⁊ errores . ex
qbus oportet querere. Alia.n. alioꝝ p̃nci
pia. ſicut numerorum ⁊ planoꝝũ. Primuȝ
Co.6. aũt fortaſſis neceſſariũ eſt diuidere ĩquo ge
nerũ. ⁊ qd ſit. dico aũt vtrũ hoc aliqd ⁊ ſub
ſtantia ſit. aut qualitas. aut quãtitas. aut ẽt
quoddã aliud diuiſoꝝũ p̃dicamentoꝝũ. Ad
huc aũt vtrum eoꝝũ q̃ ĩ potentia ſũt. an ma
gis endelechia quedam ſit. differt .n. nõ ali
Co.7. quid paruũ. Cõſiderandũȝ ãt ⁊ ſi ptibilis
ſit aut ĩpartibilis: ⁊ vtrũ ſit ſimilis ſpẽi oĩs
aĩa an nõ. Si ãt nõ ſimilis ſpẽi: vtrũ ſpecie
differãt aut gñe. Nũc qdẽ.n. dicẽtes ⁊ que
rẽtes de aĩa: de hũana ſola vident̃ ĩtẽdere.
Formidãdũ ãt q̃tenus nõ lateat: vtruȝ vna
Co8.. ratio ipſius eſt: ſicut animalis: aut ſecundũ
vnunquodqȝ altera: vt equi . canis ho/
minis. aut dei aĩal autẽ vniuerſale aut nihil
eſt: aut poſterius. Similiter autem ⁊ ſi ali/
quod commune aliud predicetur.

¶ Oſtẽdit difficultatẽ huius tractatus: ⁊ hoc quantũ
ad duo: p̃ĩo q̃ȝtũ ad cognoſcendũ ſubſtãtiam aĩe: ſe/
cundo q̃ȝtũ ad cognoſcendũ accidẽtia ſeu ꝓprias paſ
ſiones: ibi(. Dubitationẽ aũt ⁊c.)q̃ȝtũ aũt ad primũ
oñdit duplicẽ difficultatẽ: ⁊ primo q̃ȝtum ad modum
diffiniendi ipſã: ſc̄o quãtum ad ea que intrãt diffinitio
nẽ: ibi: (primũ aũt fortaſſis ⁊c.) Dicit ergo q̃ȝuis ſit
vtilis ſcĩa de aĩa: tñ difficile eſt ſcire de aĩa qd ẽ. ⁊ hec
difficultas eſt in qualibet re: cũ ſit vna cõis queſtio aĩe
⁊ multis aliis circa ſubſtantiã eoꝝ: ⁊ circa quod quid
eſt. Eſt ergo prima difficultas : q: nos neſcimus per
quã viã procedẽdum ſit ad diffinitionẽ : q: qdam di/
cunt ꝙ demoſtrãdo: qdam ꝙ diuidendo: quidaȝ ve/
ro ꝙ cõponendo. Aꝝ. aũt voluit ꝙ componẽdo. Se/
cunda difficultas eſt de his q̃ ponunt̃ in diffinitione:
diffinitio.n. notificat eſſentiã rei: que non pȯt ſciri niſi
ſciant̃ principia: ſed diuerſoꝝ ſũt diuerſa principia: ⁊
iõ difficile eſt ſcire ex qbus ſumãtur principia. Illa er
go q̃ ingerunt difficultatẽ ponentibus diffinitionẽ re/
ducuntur ad tria quoꝝ primũ eſt circa ſubſtantiã aĩe:
ſecundũ circa ptes eius: tertiũ circa adiutoriũ quod ne
ceſſariũ eſt in diffinitiõibus ex accñtibus aĩe: circa ſub
ſtantiã eſt dubitatio de genere: hoc.n. primo q̃rimus
in diffinitiõe cuiuſlibet rei vt. ſ. ſciamus gñs. Et ideo
querẽdum ẽ in quo genere ſit ponẽda aĩa: vtꝝ. ſ. in ge
nere ſubſtãtie vel in quãto: vel in quali: ⁊ nõ ſoluȝ eſt
accipe genus ſupremũ: ſed ꝓpinquũ: neqȝ.n. quando
hoĩem diffinimus ſubſtantiã accipimus ſed aĩal̃. ⁊ ſi
aĩa inuenit̃ in genere ſubſtãtie: adhuc cũ vnũquodqȝ
genus dicat̃ dupliciter: hoc qdẽ potẽtia: hoc autẽ actu
querẽdũ erit vtꝝ ſit potentia vel actus. Itẽ q: ſubſtã/
tiaꝝ quedã ſunt ꝯpoſite quedã ſimplices : querenduȝ
erit vtꝝ aĩa ſit ꝯpoſita aut ſimplex: ⁊ vtꝝ ptibilis vel
imptibilis. Eſt ẽt q̃ſtio vtꝝ ſit vni⁹ ſpẽi oĩs aĩa ad oẽȝ
aĩam aut nõ. Et ſi nõ ſit vnius ſpẽi: adhuc eſt queſtio
vtꝝ differãt ſpẽ: an etiã genere vel nõ. Itẽ adhuc du/
bitatio eſt circa ea que pticipãt diffinitionẽ: quedã.n.
diffiniunt̃ vt genus: quedam vero vt ſpẽs: ⁊ iõ videt̃
eſſe q̃ſtio: vtꝝ diffinitio aĩe ſit ſicut generis aut ſic ſpẽi
ſpecialiſſime: nã aliq querentes de aĩa vident̃ intende
re ſolũ de aĩa humana. ⁊ q: apud antiquos phyloſo
phos erat duplex opinio de aĩas platonici.n. q ponẽ
bant vniuerſalia ſepata. ſ. ꝙ eſſẽt forme ⁊ idee: ⁊ erãt
cauſe rebus pticularibus cognitiõis ⁊ eſſe: volebant
ꝙ eſſet q̃dã aĩa ſepata per ſe que eſſet cã ⁊ idea aĩab⁹
particularibus: ⁊ ꝙ qcqd inuenitur in eis deriuat̃ ab
illa. naturales aũt phyloſophi volebãt ꝙ non eſſent
ſubſtantie vniuerſales niſi particulares tantum: ⁊ ꝙ
vniuerſalia nihil ſint in reꝝ natura. ⁊ pp hoc eſt que/
ſtio vtꝝ ſit q̃renda ſolũ vna cõis ratio aĩe : ſicut dice/
bant platonici: vel huius vel illius aĩe ſicut dicebãt na
turales. ſ. vt aĩe eq vel hoĩs aut dei: ⁊ dicit(dei)quia
credebãt corpora celeſtia eſſe deos ⁊ dicebãt ea eſſe
aĩata: Aꝝ. ãt vult ꝙ querat̃ rõ vtriuſqȝ ⁊ cõis anime
⁊ cuiuſlibet ſpẽi. Quod aũt circa hoc dicit: aĩal autem
vniuerſale aut nihil eſt aut poſterius. Sciendũ eſt ꝙ
de aĩali vniuerſali poſſumus loq dupliciter: q: auteȝ
ſm ꝙ eſt vniuerſale ꝙ. ſ. ẽ vnũ in multis aut de mul
tis: aũt ſm ꝙ eſt animal vniuerſale: ⁊ hoc vel ſm ꝙ
eſt in reꝝ natura: vel ſm ꝙ ẽ in ĩtellectu. ſm ꝙ eſt in
reꝝ nã: plato voluit aĩal vniuerſale aliquid eſſe: ⁊ eſſe
prius pticulari: q: vt dictũ eſt poſuit vniuerſalia ſepa
ta ⁊ ideas. Aꝝ. autẽ vult ꝙ vt ſic nihil eſt in reruȝ na
tura ⁊ ſi aliqd eſt: dixit illud eſſe poſterius: ſi aũt acci/
piamus rõnẽ aĩalis nõ ſm ꝙ ſubiacet intentioni vni/
uerſalitatis: ſic aliqd ẽ ⁊ prius: ſicut quod eſt in poten
tia prius ẽ q̃ȝ id qȯ eſt in actu. ¶ Coñr cũ dicit.

Amplius aũt ⁊ ſi non multe anime Co.9.
ſed partes: vtrum oportet querere
prius totã aĩam: aut ptes. Diffici
le autẽ ⁊ haruȝ determĩare q̃les apte nate
ſint altere ab ĩuicẽ eẽ. Et vtrũ ptes oȝ que Co.10.
rere prius: aut opa ipſarũ: vt ĩtelligere aut

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu Uniw. im. A. Mickiewicza

itellectiuū: ⁊ ſētire: aut ſenſitiuū. Similiter aūt ⁊ in alijs. Si aūt opa prius: iteꝝ vtiqꝫ dubitabit aliqs: ſi obiecta horū prius querendum. ſicut ſenſibile ſenſitiuo: ⁊ intelligibile intellectiuo.

¶ Tangit difficultates q̄ emergunt circa potētias aīe in aīa. n. ſunt ptes potētiales. ſ. intellectū: ſenſitiuū: ⁊ vegetatiuū. eſt ergo queſtio vtꝝ he ſint diuerſe aīe ſicut platonici volebāt: an ſint ptes potētiales aīe. ⁊ ſi ſint ptes potētiales aīe: q̄rit̃ etiā vtꝝ pͥmo dbeamus q̄rere potētias ipſas: q̄ȝ actus: vt intelligē ante intellectuȝ ⁊ ſentire quod ē actus: añ ſenſitiuū quod ē potentia ⁊ ſimiliter i aliis potētiis ⁊ actibus ⁊ ſi pͥo debem⁹ querere actus q̄ȝ potētias: adhuc erit queſtio vtrum ſint pͥus querēda obiecta hoꝝ actuū q̄ȝ potentie: vt puta pͥus debeat queri ſenſibile q̄ȝ ſenſitiuū: aut intelligibile q̄ȝ intellectiuū. ¶ Coñr cū dicit.

Co. ii. Uidetur aūt nō ſolū qđ qd ē cognoſcere vtile eſſe ad cognoſcēdas cāas accidentium ſubſtātiis: ſicut in mathematicis qd rectuȝ ⁊ qd obliquū: ⁊ qd linea: ⁊ planuȝ: ad cognoſcēdū q̄ rectis triāguli anguli ſūt equales: ſed ecōtrario accidētia cōferūt magnaȝ partē ad cognoſcēdum qđ qd eſt. Cū. n. habeamus tradere ſcđm phātaſias de accidētibus: aut oībus aut pluribus: tūc ⁊ đ ſubſtantia hēbimus dicere aliqd optime. Ois . n. demōſtrationis principium ē qđ qd eſt. Quare ſcđm quaſcunqꝫ diffinitiōes nō cōtingit accidētia cognoſcere: ſed neqꝫ cōiecturari de ipſis facile: manifeſtum q̄ dialectice dicte ſunt: ⁊ vane omnes.

¶ Ponit difficultates: que emergūt q̄tū ad illa que ſūt in adiutoriuȝ diffinitiōis aīe: q: in diffinitiōe oportet nō ſoluȝ cognoſcere pͥncipia eſſentialia: ſed ēt accidentalia: ſi. n. recte diffinirent̃: ⁊ poſſēt cognoſci pͥncipia eſſentialia: diffinitio nō idigeret accñtibus: ſed q: principia eſſentialia reꝝ ſūt nobis ignota: iō oȝ q̄ vtamur differētiis accñtalibus i deſignatiōe eſſentialium bipeſ. n. nō ē eſſentiale: ſed pōīt̃ i deſignatiōe eēntialis ⁊ p cas. ſ. p differētias accñtales puenimus i cognitionē eſſentialiū. ⁊ iō difficile ē: q: oȝ nos cognoſcere qđ qd ē aīa ad cognoſcēdū facilius accñtia aīe: ſicut i mathematicis valde vtile ē p accipe q̄ qd erat eſſe recti ⁊ curui ⁊ plāi ad cognoſcēdū quot rectis triāguli anguli ſint equales: ecōuerſo ēt accñtia ſi accipiāt̃ multū cōferūt ad ſignificādū qđ qd erat eſſe: vt dictū ē. Sigs ergo aſſignet diffinitionē p quā nō deueniat̃ i cognitionē accñtiū rei diffinite: illa diffinitio nō ē realis: ſed remota ⁊ dialectica: ſed illa diffinitio p quam deuenit̃ i cognitionē accñtiū ē realis ⁊ ex pͥiis ⁊ eſſētialib⁹ rei.

Co. iii. Ubitationē aūt hñt ⁊ paſſiōes aīe vtrū ſint oēs cōes ⁊ hñtis: an ſit aliqua ⁊ aīe ꝓpria ipſius: hoc. n. accipere qdē neceſſariū ē. nō aūt leue. Uidetur aūt plurimorū qdē nullū ſine corpore pati neqꝫ facere: vt iraſci cōfidere deſyderare: ⁊ oīno ſentire. marie aūt aſſimilat̃ ꝓprio intelligere. Si aūt ⁊ hoc phātaſia quedaȝ aut non ſine phantaſia. non continget vtiqꝫ. neqꝫ hoc ſine corpore eſſe.

Oſtēſo. phyloſophus oñdit difficultatem que ē i ſcīa de aīa ex pte ſubſtātie: ⁊ qđ qd ē aīe: hic coñr oñdit difficultatē q̄ ē ex parte paſſionū ⁊ accñtiū aīe: ⁊ circa hoc. d. ſ. pͥmo mouet dubitationē circa paſſiōes aīe: ⁊ ſoluit eā: ſo ex hmōi ſolutiōe oñdit q̄ cognitio de aīa ptinet ad phyloſophū nālē ſeu ad phyſicū: ibi: (⁊ pp hoc igitur iā phyſici:) ⁊ c̃. Dicit ergo pͥo q̄ dubitatio ē circa paſſiōes aīe ⁊ opationes: vtꝝ. ſ. ſint aīe ꝓprie ſine cōicatione corpis: vt platoni videbat̃: vel nulla ſit ꝓpria aīe: ſed oēs ſint cōes corpis ⁊ compoſiti. ⁊ circa hoc. d. ſ. pͥmo. n. oñdit difficultatē hmōi q̄ſtionis: ſo vero neceſſitatē ibi (ſiquidē igit̃ ē aliqd) dicit ergo pͥmo. q̄ accipe hoc. ſ. vtꝝ paſſiōes ⁊ opationes aīe ſint cōes vel ꝓprie ē neceſſariū: ⁊ nō eſt leue: ſed valde difficile. ⁊ q̄ ſit difficile oñdit dicēs q̄ cā difficultatis ē: q: in appenti videt̃ q̄ multe paſſiōes ſint cōes: ⁊ nō ſint pati ſine corpe: vtputa iraſci: ⁊ ſētire ⁊ hmōi quoꝝ nihil patit̃ aīa ſine corpe. Sed ſi aliqua opatio eſſet propria aīe: apperet hoc de opatione intellectus. Intelligere. n. que eſt opatio itellectus marime videt̃ ꝓpriū eſſe aīe. Sigs tñ recte cōſyderet nō videt̃ ꝓpriū anime itelligere. Cū. n. intelligere vel ſit phātaſia vt platonici pōebāt: aut nō ſit ſine phantaſia: fuerūt qdā: ſic antiq naturales: q dicebāt q̄ intellectus nō differebat a ſenſu ⁊ ſi hoc eſſet tūc itellectus i illo differret a phātaſia. ⁊ iō platonici moti ſunt ad ponendū itellectū eē phantaſiā. Cū ergo phātaſia idigeat corpe: dicebāt q̄ intelligere nō ēt ꝓpriū aīe: ſed cōe aīe ⁊ corpori. Si āt detur q̄ itellectus nō ſit phātaſia: nihilominus tñ nō eſt itelligere ſine phātaſia. reſtat igit̃ q̄ itelligere non eſt ꝓpriū aīe: cū phātaſia indigeat corpe. Nō ergo cōtingit hoc. ſ. intelligere eſſe ſine corpe. ¶ Quāuis autē Te. c. ii. hoc Ar. ſatis apte manifeſtet i tertio huius: nihilominus tñ q̄tū ad hoc aliqd exponemus: nam itelligere quodāmō eſt ꝓpriū aīe: quodāmō ē coniuncti. Sciendū ē igit̃ q̄ aliqua opatio aīe ē aut paſſio que idiget corpore ſicut iſtrumēto ⁊ ſicut obiecto: ſicut videre indiget corpore ſicut obiecto: q: color q eſt obiectū viſus ē i corpore: itē ſicut iſtrumēto: q: viſio ⁊ ſi ſit ab aīa: nō ē tñ niſi p organū viſus. ſ. pupillā q̄ ē vt iſtrumentū: ⁊ ſic videre nō ē aīe tm̄: ſed ēt organi. Aliqua aūt opatio ē que idiget corpe: nō tñ ſicut iſtrumento ſed ſicut obiecto tantū: itelligere. n. nō ē p organū corporale ſed idiget obiecto corpali. ſicut. n. phyloſoph⁹ Te. c. iii. dicit i tertio huius: hoc mō phantaſmata ſe hñt ad intellectū ſicut colores ad viſum: colores autē ſe hñt ad viſū ſicut obiecta: cū aūt phātaſmata nō ſint ſine corpore videt̃ q̄ itelligere nō ē ſine corpe: ita tñ q̄ ſit ſicut obiectū nō ſicut iſtrumētū: ⁊ ex hoc duo ſequūt̃ vnū ē q̄ intelligere ē propria opatio aīe: ⁊ nō idiget corpore niſi vt obiecto tm̄: vt dictū ē: videre āt ⁊ alie opationes ⁊ paſſiones nō ſūt aīe tātū: ſed ꝯiuncti. Aliud ē q̄ illud qđ hȝ opationē p ſe: hȝ ēt eſſe ⁊ ſubſiſtētiā p ſe: ⁊ illud qđ nō hȝ opationē p ſe nō hȝ eſſe p ſe ⁊ iō intellectus ē forma ſubſiſtēs alie potētie ſunt forme in mā. ⁊ in hoc erat difficultas hmōi queſtionis: quia ſcilicet oēs paſſiones aīe ſecundum apparentiaȝ videntur coniuncti. Coñr cū dicit.

Sigdem igit̃ eſt aliqd aīe opuȝ aut paſſionū ꝓpriū cōtinget vtiqꝫ ipſā ſepari. Si vero nullū eſt ꝓpriū ipſius. non vtiqꝫ erit ſeparabilis. ſed ſicut recto i quātū rectum multa accidunt. vt tāgere eneā ſpam ſcđm punctum. non tñ tāget ab hoc ſeparatum rectum. Inſeparabile. n. ſiqdeȝ ſemp cuȝ Co. iiii.

quodam corpore eſt.

¶ Aſſignat cām neceſſitatis huius queſtionis: q̄r. ſ. ex hoc habet̄ vnū q̄ oēs maxime ſcire deſyderāt circa aīam: vtrū. ſ. contingat aīam ſeparari: dicēs q̄ ſi cōtingat aliquā ꝓpriā operationē aut paſſionē aīe eſſe vtiq̄ȝ cōtinget ipſā aīam ſepari a corpe: q̄r vt dictū ē quod hēt opationē ꝑ ſe hȝ ēt eſſe ⁊ ſubſiſtētiā ꝑ ſe. Si vero nō eſſet aliqua opatio ſeu paſſio aīe: eadē rōne nō cōtinger et ipſā aīam ſepari a corpe: ſed erit de aīa ſicut de recto: licet. n. multa accidāt recto inquantū rectum. ſ. tangere eneā ſperā ſm punctū: nō tn̄ accidit ei niſi in materia: non enim tangit rectum in puncto eneam ſperā niſi in materia. Sic erit de anima ſi non habet ꝓpriā opationē: q̄ licet ei multa accidāt: non tamen accidunt ei niſi ī materia.

¶ Coñr cū dicit.

Co. 14. Videt̄ aūt ⁊ aīe paſſiōes oēs eē cū corpore: ita manſuetudo: timor miſericordia: cōfidentia: adhuc gaudiū ⁊ amare: ⁊ odire: Simul. n. patit̄ aliqd corpus. Indicat aūt hoc aliqn̄ qdē duris ⁊ māifeſtis paſſiōibus cōcidentibus nihil exacerbari: aut timere: Aliqn̄ ⁊ a ꝑuis ⁊ debilib⁹ moueri: cū accēdatur corpus: ⁊ ſic ſe hēat: ſicut cū iraſcitur. Adhuc aūt magis hoc māifeſtū. Nullo. n. terribili imminēte ī paſſiōibus fiūt his aliq timētes.
Co. 15. Si āt ſic hēt: māifeſtū quoniā paſſiones rōnes ī materia ſūt. Quare termini tales vt iraſci: motus quidem talis corporis aut partis: aut potentie ab hoc: ⁊ gratia huiuſmodi.

¶ Manifeſtat illud q̄ ſupra poſuerat: q̄. ſ. quedam paſſiōes aīe ſūt cōiuncti ⁊ nō aīe tātū. Manifeſtat āt hoc ex vno qd̄ ꝯſiſtit ex duobus. Cuius rō talis ē: oē ad qd̄ opatur cōplexio corpis nō ē aīe tm̄: ſed ēt corporis: ſed cōplexio corporis opatur ad oēs paſſiōes aīe: vtputa: ad irā: manſuetudinē timorē: cōfidentiaȝ: miſericordiā: ⁊ hmōi. vident̄ ergo aīe paſſiones oēs eſſe cū corpe. Et q̄ ad hmōi paſſiones opet̄ cōplexio corpis ꝓbat dupliciter: primo ſic: q̄r nos videmus q̄ aliqn̄ ſuperueniūt dure ⁊ māifeſte paſſiōes: ⁊ hō nō ꝓuocat̄ neq̄ȝ timet: ſed ſi accēdat̄ ex furore ſeu ex cōplexione corpus a valde ꝑuis ⁊ debilibus mouet̄: ⁊ ſic ſe hȝ ſicut cū iraſcit̄. Scd̄o probat: dicēs adhuc fit magis manifeſtū q̄ ad hmōi paſſiōes opet̄ cōplexio corporis: videmus. n. q̄ etiā ſi nullū immineat ꝑiculū fiunt in aliqbus paſſiōes ſimiles his paſſiōibus que ſūt circa aīam: vt puta melācholicis frequēter ſi nullū periculum immineat ex ipſa cōplexiōe iordinata fiūt timētes: ergo q̄r ſic ſe hȝ. ſ. q̄ cōplexio opet̄ ad paſſiones hmōi: māifeſtū ē q̄ hmōi paſſiones (ſūt rōnes in materia). i. hn̄tes eſſe ī mā: ⁊ ꝓꝑ hoc termini tales. i. diffinitiōes harꝝ paſſionū nō aſſignant̄ ſine mā: ſicut ſi diffiniat̄ ira. dicet̄ q̄ ē motus talis corpis ſiue cordis aut ꝑtis aut potētie: ⁊ hoc dicit q̄ntū ad ſubſtantiā ſeu cām mālē (ab hoc) q̄ntum ad cauſam efficientē (gratia huius) q̄ntū ad cām finalē.

¶ Coñr cū dicit.

Et propter hoc igitur iā phyſici eſt conſiderare de aīa: aut omni: aut huiuſmodi.

¶ Concludit ex his q̄ dc̄a ſūt q̄ ꝯſyderatio de aīa ꝑtinet ad nālē: ⁊ hoc ex mō diffiniēdi cōcludit: ⁊ iō hic duo facit: primo ꝓbat ꝓpoſitū: ſc̄do īſiſtit circa diffinitiones: ibi (differēter aūt diffiniet: ⁊c̄.) ꝓbat āt ꝓpoſitū hoc mō opatiōes aīe ⁊ paſſiōes ſūt opatiōes corpis ⁊ paſſiōes: vt oſ̄ſū eſt: oīs aūt paſſio cū diffinit̄ oȝ q̄ hēat ī ſui diffinitiōe illd̄ cuius eſt paſſio: nā ſbm ſemꝑ cadit ī diffinitiōe paſſiōis. ſi ergo paſſiōes hmōi non ſūt tātū aīe: ſed ēt corpis: de neceſſitate oȝ q̄ ī diffinitiōe ipſarꝝ ponat̄ corpus: ſed oē ī quo ē corp⁹ ſeu mā ꝑtinet ad nālē: ſed cuius ē cōſyderare paſſiōes eius ē cōſyderare ſubiectū ipſarꝝ: ⁊ iō iā phyſici ē cōſyderare de aīa: (aut oī) ſimpliciter: (aut hmōi). ſ. de ea q̄ ē affixa corpi ⁊ hoc dicit q̄r relinq̄rat ſub dubio vtrꝝ ītellectus ſit potētia affixa corpi.

¶ Coñr cū dicit.

Differēter āt diffiniet phiſicus ⁊ dialecticus vnūq̄dq̄ȝ ipſorū: vt irā qd eſt. Hic qdē. n. appetitū recōtriſtatiōis aut aliqd hmōi: ille āt feruorē ſāguis aut calidi circa cor. Horū āt alius qdē aſſignat materiā: alius vō ſpēm ⁊ rōnem. rō q̄dem. n. hec ſpēs rei. Neceſſe ē āt hāc eſſe in materia hmōi ſi erit ſicut domus ratio qdē talis quedā: q̄a opimentū ꝓhibēs corruptiones a ventis ⁊ hmbribus ⁊ caumatibus. Hec āt dicit ⁊ lapides ⁊ lateres ⁊ ligna: alia vero ī his ſpēm ꝓꝑ iſta. Que igitur naturalis harū: vtrū q̄ circa materiā: rōnē āt ignorās: aut q̄ circa rōnē ſolū: aut magis que ē ex vtriſq̄ȝ: Illorū āt q̄s vterq̄ȝ. At vō ē aliquis q̄ circa paſſiōes materie nō ſeꝑabiles; ſed circa oēs phiſicus quecūq̄ȝ talis corꝑis ⁊ huius materie opa ⁊ paſſiones ſūt. Circa q̄ſcūq̄ȝ āt nō ī quātū huius alius: vt de quibuſdā qdē ē artifex: ſi contigat vt inſtructor aut medicus: nō ſeꝑabiliū qdē. In q̄ātuȝ āt nō talis corꝑis paſſiōes: ſed ex remotiōe mathematicus: ſecundum autē q̄ ſeparate. primus philoſophus.
Co. 16.
Co. 17.

¶ Inſiſtit circa diffinitiōes: q̄r. n. oſ̄dit q̄ ī diffinitiōibus paſſionū aīe alique ſūt in q̄bus ponit̄ mā ⁊ corpus: alique vero in q̄bus non ponit̄ materia ſed forma tātum: oſ̄dit q̄ hmōi diffinitiōes ſūt īſufficientes ⁊ circa hoc īueſtigat differentiā q̄ īuenit̄ in iſtis diffinitionibus: aliqn̄. n. dat̄ aliqua diffinitio in q̄ nihil ē ex ꝑte corꝑis: ſicut q̄ ira ē appetitus vindicte: aliqn̄ aſſignat̄ aliqua diffinitio in q̄ ē aliqd ex ꝑte corꝑis ſeu materie: ſicut q̄ ira ē accenſus ſāguis circa cor: prima eſt dialectica: ſc̄a vero ē phyſica cū ponat̄ ibi aliqd ex ꝑte materie: ⁊ iō ꝑtinet ad nālē. hic. n. ſ. phyſicus aſſignat mām cū dicit q̄ ē accēſio ſāguis circa cor: alius vō. ſ. dialecticus pōit ſpēm ⁊ rōēȝ: hoc. n. ſ. appetitus vindicte ē rō ire. Qd̄ aūt diffinitio ꝑma ſit īſufficiēs māifeſte appet: nā oīs forma q̄ ē ī mā determinata niſi ī ſua diffinitione ponatur materia: illa diffinitio eſt inſufficiens: ſed hec forma ſcilicet appetitus vīdicte ē forma ī mā determiata: vn̄ cum nō pōatur ī eius diffinitione materia conſtat q̄ ipſa diffinitio ē īſufficiens: ⁊ ideo neceſſe ē ad diffinitionē q̄ ī diffinitiōe ponat̄ hoc. ſ. formā eē in materia hmōi. ſ. determinata: ⁊ ſic habemus

tres diffinitiões: q: vna aſſignat ſpeciē ⁊ ſpeciei rōnez: ⁊ē formalis tm̄: ſicut ſi diffiniat d mus ꝙ ſit opimē tū ꝓhibēs a vētis ⁊ hymbribus ⁊ caumatibus. Alia autē aſſignat mām̄ ſicut ſi dicat ꝙ eſt operimentum quoddā ex lapidibus: lateribus ⁊ lignis. Alia vͦ aſſi gnat .i. in diffinitiōe ponit vtrūqз: māз .ſ. ⁊ formā: dicēs ꝙ domus ē operimētū tale ꝯſtās ex talibus: ⁊ ꝑꝑ talia .ſ. vt ꝓhibeat vētos ⁊c. ⁊ iō dicit ꝙ alia diffinitio ſcз tertia ponit (i his) .ſ. i lignis lapidibus que ſūt ex ꝑte māe (ſpēз) .i. formā (ꝑꝑ iſta) .ſ. vt ꝓhibeat ven tos: ⁊ ſic complectit māз cū dicit (in his) ⁊ formā cuз dicit (ſpēз) ⁊ cām finalē cū dicit (ꝓpter iſta) que tria requirunt ad ꝑfectā diffinitionē. ¶ Sed ſi querat q̄ iſtaꝝ diffinitionū ſit nālis ⁊ q̄ nō: illa aūt q̄ conſyderat formā tm̄: nō ē nālisꝫ ſз logica: illa aūt que ē circa ma teriā ignorat aūt formā: nullius ē niſi nālis: nullus .n. hз ꝯſiderare mām̄ niſi nālis: nihilominus tm̄ illa q̄ ex vtriſqз ē .ſ. ex mā ⁊ forma ē magis nālis: ⁊ due haꝝ diffinitionū ꝑtinēt ad naturalē: ſed vna ē iꝑfecta .ſ. illa q̄ pōit mām̄ tm̄. alia vͦ ꝑfecta .ſ. illa q̄ ē ex vtriſqз nō .n. ē aliqs q ꝯſyderet paſſiōes materie nō ſepabi les niſi phyſicus. ¶ Sз q: ſūt aliq q aliter ꝯſyderant paſſiōes materie: iō oñdit q ſint ⁊ qualiter ꝯſyderēt. ⁊ dicit ꝙ ſunt tres: vnū genus ē qd differt a nāli q̄ztū ad ꝑncipiū: lз ꝯſyderet paſſiōes ꝓut ſūt i mā: ſicut ar tiſex q ꝯſyderat formā in mā: ſed differunt: q: hmōi ꝑncipiū ē ars: phyſici vͦ principiū ē nā. Aliud genus ē qd quidē ꝯſyderat ea q̄ hn̄t eē in mā ſenſibili: ſз nō recipit in diffinitiōe materiā ſenſibilē: ſicut curuuз re ctū: ⁊ hmōi: lз habeāt eē in mā ⁊ ſint de numero n̄ ſe parabiliū quantū ad eē: tm̄ mathematicus non deter minat ſibi māз ſenſibilē. cuius rō ē: q: res aliq̄ ſūt ſēſi biles ꝑ qualitatē: quātitates aut preexiſtūt q̄litatibus vn̄ mathematicus ꝯcernit ſolū ꝙ q̄ztitatis ē abſolute: nō determinās hāc vel illā materiā. Aliud genus eſt qd quidē ꝯſyderat illa quoꝝ eē vel nō ē in mā oīno: vel quoꝝ eē pōt eē ſine mā. ⁊ hic ē philoſophus pri mus. ¶ Et notandū ꝙ tota rō diuiſiōis phyloſophie ſumit ſm̄ diffinitionē ⁊ modū diffiniēdi: cuius rō eſt q: diffinitio ē principiū demōſtrationis: res aūt diffi niunt per eēntialia: vnde diuerſe diffinitiones reꝝ di uerſa ꝑncipia eēntialia demōſtrāt ex qbus vna ſcien tia differt ab alia

Co.18. ¶ Cōſequēter cū dicit.

Sed redeūdū ē vn̄ ſermo. Dicebāus āt ꝙ paſſiōes aīe nō ſepabiles a phyſica ma
Co.19. **teria aīaliū i quātū tales exiſtūt: furor ⁊ ti mor: ⁊ nō ſicut linea ⁊ planum. Intēdētes āt de aīa neceſſe ē ſimul dubitātes de qbus bn̄ dubitare oз ꝑtrāſeūtes primorū opinio nes comprehendere quecunqз aliquid de ipſa enuntiauerunt: vt bene quidem dicta accipiamus Si vero aliquid non bene hec uereamur.**

¶ Quia videbat feciſſe quaſdā digreſſiōes ex hoc ꝙ inſtitit ad inquiſitionē diffinitionū: reducit ſe ad mām̄ ꝓpriā dicēs ꝙ redeundū ē ad materiā ꝓpriā: vn̄ eſt ſermo habitus .ſ. ꝙ paſſiōes aīe vt amor: timor ⁊ hu iuſmodi nō ſunt ſepabiles a phyſica mā aīaliū inq̄ztū tales exiſtūt .ſ. inquātū paſſiones que nō ſūt ſine cor pore: ⁊ nō ſūt ſicut linea ⁊ planū .i. ſuꝑficies que rōe pn̄t ſeparari a mā nāli. ſi ergo ita ē: ad naturalem ſpe ctat ꝯſyderatio eaꝝ: ⁊ etiā aīe ſicut ſupra dictū ē: (de qua) .ſ. aīa intendētes ad pn̄s neceſſe ē accipere opi niones antiquoꝝ: quicūqз ſint qui aliquid enūciaue rint de ipſa: ⁊ hoc quidē ad duo erit vtile: ꝑmo: q: il lud qd bn̄ dictū ē de eis accipiemus in adiutoriū no ſtrū: ſcdo q: illud quod male enunciatum eſt caue bimus.

Principium autem queſtionis appone re quē maxime videntur ipſi ieſſe ſecūdum naturam. Animatum igitur ab inanimato i duobus maxīe differre videt motu ⁊ ſēſu Accepimus autem ⁊ a ꝓgenitoribus fere duo hec de anima.

Upra poſuit phyloſophus ꝓemiū in quo ⁊ intentionē ſuā: ⁊ qd agendū: ⁊ difficul tatē huius opis oñdit: hic vͦ ꝓſequit tra ctatū ſm̄ ordinē ꝓmiſſum. Diuidit autez tractatus iſte in duas partes: primo enim tractat de natura aīe ſm̄ opinionē alioꝝ phyloſophoꝝ: ſcdo vͦ ſm̄ veritatē: ⁊ hoc in ſcdo libro. Pria pars diuidit in duas partes: primo .n. narrat opiniōes alioꝝ phy loſophoꝝ de aīa: ſcdo vͦ inquirit de opinionibꝰ illis ibi: (Cōſyderandū ē aūt ⁊c.) Pria pars diuidit in duas. prīo eni oñdit ex quibus philoſophi habuerūt viā ad inueſtigandū de aīa: ſcdo vͦ oñdit quō diuer ſi deuenerūt i diuerſas opiniōes d aīa: ibi (dicūt eni) Dicit ergo ꝑmo ꝙ ꝑncipiū noſtre qōnis .i. inqſitiōis ē apponere oīa q̄ ſm̄ naturā vident ineſſe aīe. ¶ Cir ca qd ſciēdū ē ꝙ qn̄ iuenimꝰ aliq̄ duo differre ſз ali quid manifeſtum: ⁊ ſecundum aliud immanifeſtum certum eſt ꝙ ſз id qd ē manifeſtum venimus in no ticiā illiꝰ qd ē immanifeſtū: ⁊ hūc modū tenuerūt phi ad iueniēdū nāз de aīa. aīata .n. ab iaīatꝭ differūt: per hoc ꝙ aīata hn̄t aīaз: inaāiata vͦ nō: ſз q: nā aīe erat imanifeſta: ⁊ nō poterat iueſtigari niſi ꝑ aliq̄ manife ſta i qbus differūt aīata ab iaīatꝭ: iuenerūt illa: ⁊ ſз il la cōati ſūt deuenire i cognitionē nāe aīe. illa aūt mani feſta i qbꝰ aīata differūt ab iaīatꝭ ſt duo .ſ. ſētire ⁊ mo ueri: nā aīata vident differre ab iaīatis maxīe motu: vt .ſ. moueāt ſeipa ⁊ ſēſu ſeu cognitiōe: vn̄ credebāt ꝙ qn̄ ſcirēt ꝑncipia iſtoꝝ duoꝝ: ſcirēt qd ē aīa: vn̄ labora uerūt cāз motꝰ ⁊ ſēſus ſcire: vt ꝑ hoc ſcirēt nāз aīe ⁊ credebāt ꝙ id qd ē cā motꝰ ⁊ ſēſus eēt aīa. ⁊ i hoc oēs ātiq phi ꝯuēiebāt: ſз ex hoc ātiq i diuerſas opiniones diuiſi ſūt: nā aliq conati ſūt deuēire i cognitionē aīe ꝑ motū: aliq vͦ ꝑ ſenſū.

¶ Et iō cū dicit.

Dicunt .n. quidā ⁊ maxīe ⁊ primo aīam Co.20.
eſſe id qd ē mouēs: exiſtimātes āt quod nō mouet ipſū nō cōtingere mouere alterū eo ruз que mouentur animaз ſic arbitrati ſunt eſſe.

¶ Oñdit hoꝝ diuerſitatē: ⁊ prīo de illis q iqrebāt na turā aīe a motu: ſcdo de illis q iquirebāt eā a cogniti one ſeu ſēſu: ibi (qcūqз aūt ad cognoſcere ⁊ ſētire) ētio eoꝝ qui inquirebāt naturā eius ex vtroqз: ibi (Qm̄ aūt ⁊ motiuū). ¶ Circa primū ſciendum ē ꝙ illis qui inquiſierunt anime inaturā a motu erat vnū cōe .ſ. ꝙ ſi mouēt aīata ꝙ aīa ſit mouēs ⁊ mota. Et huius rō ē: q: exiſtimabāt ꝙ id qd nō mouet nō cōtingit mo uere alteꝝ .i. ꝙ nihil mouet niſi moueat. Si ergo aīa mouet aīata: ⁊ nihil mouet alteꝝ niſi moueat ipſū: ma nifeſtū ē ꝙ aīa maxīe mouet: ⁊ hoc ē ꝑꝑ quod antiq nāles arbitrati ſūt aīam eē eoꝝ q̄ mouent: ſed ex hoc ēt diuerſe opiniōes ꝓuenerūt.

¶ Et iō cū dicit.

Opinio de/mocriti de anima

Vñ Democritus ignē quēdā aut calorē dicit eē ipſā. Infinitis.n. exiſtentibus figuris ⁊ atomis q̄ ſpēi rotūde ignē ⁊ aīaʒ dicit vt ī aere mota corpora q̄ vocanꝝ deciſiōes que videnꝝ ꝑ portas ī radiis q̄ruʒ oē ſemē elementa dicit democritus totius nature.

Opini leu/cippi

Similiter aūt ⁊ leucippus. Horū aūt ſperica aīam: ꝑꝑ id q̄d maxime poſſunt ꝑ omne penetrare hmōi figure ⁊ mouere reliqua cū moueanꝝ ⁊ ipſa: arbitrātes aīaʒ eē efficiens ī aīalibus motū. vñ ⁊ viuēdi terminuʒ eē reſpirationē. Cōſtringēte enī eo q̄d cōtinet corpa ⁊ extrudēte figuras p̄bētes aīalibus motū ex eo ꝙ nō eſt ipſas qeſcere nullatenus auxiliū fieri deforis īgredientibus aliis hmōi ī reſpirādo. Prohibere.n. has ⁊ que īſunt aīalibus diſgrēgari: ſimul ꝓhibens ꝯſtringens ⁊ cōprimens: ⁊ viuere āt quandiu poſſunt hoc facere.

Co. 21.

¶ Ponit primo opinionē democriti de aīa: dicēs: vñ democritus quidā .ſ. antiquus phyloſophus q excogitans illud q̄d maxie mō eē nāʒ aīe. ⁊ q: illō q̄d maxime moueꝝ: videꝝ eē de nā ignis. Jō dicit ipſā aīam eē ignē quendā aut caloreʒ. ⁊ opinio ſua fuit talis: ipſe enim nihil ponebat eē in reꝝ nā niſi ſenſibile ⁊ corporale: ⁊ volebat ꝙ p̄ncipia oīum reꝝ ſint corpora indiuiſibilia: ⁊ infinita que vocabat atomos: q̄ quidē dixit eē vnius nature: ſed differre abinuicē figura: poſitiōe ⁊ ordine: lʒ hic tm̄ ponat de figura. q: hic ſola differētia q̄ ē ſm figurā neceſſaria ē. ⁊ iſta differētia q̄ ē ſʒ figurā eſt: ꝙ quedā erāt rotūda: quedā quadrata: q̄dā pyramidalia ⁊ hmōi. ponebat ēt hec eē mobilia: ⁊ nūq̄ʒ qeſcētia: ⁊ ex ꝯcurſu ipſoꝝ caſu eē mundū factū: ⁊ ꝙ hec īdiuiſibilia corpora ſint mobilia: dabat exēpluʒ de deciſionibus q̄ mouenꝝ in aere: etiā ſi nulla tempeſtas ſit: ſicut apparet ꝑ portas ī radiis ſolis. vñ cū iſta ſint multo minora: q: ſūt īdiuiſibilia: ille vō q̄ apparēt in radiis deciſiones ſūt diuiſibiles: maniſeſte app̄et ꝙ ſint maxime mobilia. ⁊ q: īter alias figuras figura rotūda ē magis apta ad motū cū nō hēat angulos ⁊ nō īpediaꝝ a motu: ⁊ q: credebāt aīam maxie moueri ex eo ꝙ arbitrati ſūt aīam efficere motū aīalibus: iō īter iſta īfinita corpa: illa q̄ erāt īter illa rotūda corpora dicebat eē aīam. Huius ēt opiniōis fuit leucipus q fuit ſocius eius: ⁊ ad hoc hēbat vnū ſignū: q: voluit Democritus terminū vite .i. rōnē: cōſiſtere in reſpiratiōe lʒ inſufficiēter: q: nō oīa viua reſpirāt: q̄ qdē reſpiratō neceſſaria erat ſm eū: q: corpora rotūda iplēt corpus cū ſint cā motus in corp̄e aīalis ſm eū: ⁊ ſunt in ꝯtinuo motu. ⁊ eo ꝙ ꝯtinet: ſcilicet corpa noſtra aere cōſtringēte (⁊ extrudēte) .i. exterius mittēte illas q̄ ſunt de numero figuraꝝ q̄ ſunt p̄bētes aīalibus motuʒ ex eo ꝙ nullo mō qeſcunt: ne forte eis oīo expulſis a corporibus noſtris deficerēt corpa: iō neceſſaria ē reſpiratio ꝑ quā ⁊ intromittanꝝ alia corpora: ⁊ ea q̄ ſunt ītus ab iſtis q̄ per reſpirationē intrāt īpedianꝝ ab exitu: ⁊ tādiu dixit viuere aīalia q̄ʒdiu poſſunt hoc facere .ſ. reſpirare. Et vis hmōi ſigni ē: q: cum reſpiratio ex hoc dicaꝝ eē rō vite: ꝙ ꝯtinet ipſa corpora rotūda ī corporibus aīalium. ⁊ imittit etiā ea ītus: ne ꝑꝑ exeūtia corpora q̄ ꝯtinue mouenꝝ deficiat corpus aīalis: maniſeſtū eſt ꝙ ipſa corpora ſint aīa. que quidē corpa voluit democritus eē de natura ignis ⁊ ex eis cauſari calorem.

¶ Secundo cum dicit.

Opinio pithago/ricoꝝ Co. 22.

Opinio archelai

Videꝝ aūt ⁊ a pythagoricis dictū eādeʒ habere intelligentiā. Dixerūt.n. quidaʒ ipſoꝝ aīam eſſe: que ſūt in aere deciſiōes: naʒ quidā de ſecta pythagoricorū ī hoc diſcordabāt ab aliis pythagoricis. q: nō dicebāt atomos ſʒ virtutē que mouet eos aīaʒ eſſe. Alii aūt has mouens. de his aūt dictū eſt. propter quod id continue videntur moueri ⁊ ſi ſit tranquilitas nimia.

¶ Ponit opinionē quorundā pythagoricoꝝ que ſimilis erat opinioni democriti. nā illud ꝙ pythagorici dicunt de aīa candē hn̄t intelligentiā cū eo ꝙ dicit ipſe democritus: lʒ pythagorici in candē ſn̄iam nō ꝯueniant: nā quidā ipſoꝝ ꝯueniētes cū democrito dixerūt aīam eē deciſiones q̄ ſunt in aere .i. corpora īdiuiſibilia ⁊ īfinita: ſicut democritus dicebat. Alii vō ex ipſis phyloſophis nō dixerūt ipſa corpora indiuiſibilia ⁊ mobilia eē aīam: ſed illā virtutē q̄ mouet ea corpora aīam dicebāt. ⁊ huius opiniōis fuit quidā archelaus phyloſophus magiſter ſocratis: vt Aug[9] narrat in libro de ci. dei. Et rō hoꝝ .ſ. q̄re dicebāt hmōi corpa eē aīam dicta ē: q: ſicut iā patet: volebāt ꝙ illud q̄d maxie mouet ē aīa: vñ ꝑꝑ hoc ꝙ hec corpora ꝯtinue moueri videbanꝝ: ſicut apparet in aere in quo mouenꝝ: etiam ſi ſit trāquilitas: dicebāt iſta corpora eē aīam.

¶ Conſequenter cum dicit.

In ideʒ āt ferunꝝ qcūq̄ʒ dicūt aīaʒ eſſe ꝙ ſeipſū mouens. Videꝝ āt hi oēs exiſtimātes motū maxie ꝓpriū eē aīe. ⁊ alia qdē oīa moueri propter animā. Ipſā aūt a ſeipſa. ꝑꝑ nihil videre mouēs q̄d n̄ ⁊ ipʒ moueat

¶ Reducit in quandā ſummā opinionē oīum phyloſophoꝝ de aīa ad has opiniones dicēs ꝙ oēs illi qui diffinientes aīam a motu dixerūt ipſā eē illud q̄d ſe ipſū mouet (ferunꝝ in idē) .i. in eandē intelligentiā cū predictis. oēs enī ꝯcordāt in hoc ⁊ ꝯueniūt ꝙ videnꝝ exiſtimaſſe motū maxime ⁊ p̄cipue eē ꝓpriū aīe. ⁊ qcquid moueꝝ moueꝝ ab aīa: ipſā vō aīam moueri a ſe ipſa: ⁊ rō hoꝝ ſicut iā tactum ē: erat: q: cōiter opinati ſunt ꝙ nihil mouet alteꝝ niſi moueat ⁊ ipſum. vnde cū aīa moueat alia credebāt animam maxime ⁊ precipue moueri.

¶ Tertio cum dicit.

Similiter aūt ⁊ anaxago. aīaʒ dicit eſſe mouenteʒ. ⁊ ſi aliq̄s ali[9] dixit ꝙ omne mouet intellect[9]. Nō tm̄ penit[9] ſicut democrit[9]

Opinio anaxa/gore Co. 23.

¶ Ponit opinionē anax. de natura aīe: ⁊ primo poſuit in quo anax. cōcordabat cū ſuperiorib[9]: dicēs ꝙ anax. ⁊ quicunq̄ʒ alius dixit ꝙ ītellect[9] mouet oīa: dicit aīam eē mouentē oīa: ſicut ⁊ illi dicunt. Sed ī hoc differt: q: noluit ꝙ oē q̄d mouet alteꝝ moueaꝝ ipſum immo dixit eſſe vnum intellectū ſeparatū ⁊ īmixtuʒ q alia moueat: eo nō moto: ⁊ de nā hmōi dicit eē aīaʒ vñ ex hoc īſurrexit error quorūdā q dicerēt aīaʒ eſſe de nā diuina. Sic ergo pʒ ī quo ꝯcordabat cū ſuꝑioribus: in hoc .ſ. ꝙ dixit aīaʒ eſſe mouentē: ſed differebat in hoc ꝙ dixit aīam nō moueri: cuius cōtrarium illi dicebant. differebat etiā a democrito in acceptione intellectus.

¶ Et ideo cum dicit.

Differētia opiniōis d̄mocriti ⁊ anaxagore

Ille quidē.n. ſimpliciter dicit idem eſſe aīam ⁊ intellectū: uerum enim eſſe q̄d videtur. Vnde bene facere Homerū ꝙ hector iacet aliud ſapiens. Nō itaq̄ʒ vtiꝝ ītellectu tanquā potentia quedam que eſt circa veri

tatē:ſed idē dicit aīam ⁊ intellectum.
¶ Ponit hāc differētiā: ⁊ primo opinionē democri
ti: dicēs ꝙ ille.ſ.democritus dixit(ſimpliciter).i. vbi
qȝ ⁊ vniuerſaliter intellectū ⁊ aīam eē idē. Cuius rō ē
q: democritus credebat ꝙ nihil eēt in mundo niſi ſen
ſibilia: ⁊ ſicut nihil erat in mundo niſi ſenſibilia: ita di
cebat ꝙ nulla vis apprehenſiua erat in aliqua niſi ſen/
ſitiua. vnde fuit huius opinionis: ꝙ nulla veritas de/
terminate haberet̄ de rebus: ⁊ ꝙ nihil determinate
cognoſcitur: ſȝ qcquid apparet verū eſt: ⁊ nō magis il
lud qđ cogitat vnus de re aliqua qȝ illud qđ cogitat
alius de eadē re eodē tēpore verū ē. ⁊ ex hoc ſequebat̄
ꝙ ponerent ↄtradictoria ſimul eē vera. Cuius ratio ē
q: ipſe: vt dictū eſt nō vtebatur intellectu qui ē circa
veritatē.i. virtute intellectiua: qua anima intelligit in/
telligibilia: ſed ſolū vi ſenſitiua: ⁊ ꝙ nihil cognoſceret̄
niſi ſenſibile cū nihil poneret in rerū natura niſi ſenſibi
le: vnde cū ſenſibilia ſint in ↄtinuo motu ⁊ fluxu opi/
natus eſt nullā veritatē determinatā eſſe in rebus. Et
q: nō peruenit ad hoc ꝙ cognoſceret intellectū eē po
tentiā quandā que ē circa veritatē: cuius obiectū ē ve
rum: ⁊ excedit oēs alias potētias aīe: ſed accepit tantū
potētias aīe ſenſitiuas: iō cōiter ⁊ indifferēter idē di/
cit aīam ⁊ intellectū. quē quidē intellectū dicit tranſ/
mutari ſm hoīs trāſmutationē: ⁊ pp hoc cōmendat
homerum qui dixit: (ꝙ hector iacet aliud ſapiēs) .i.
ꝙ ſm ſui mutationē mutatus eſt intellectus eius dū
aliud ſaperet victus: ⁊ aliud inuictus.
¶ Sundo cum dicit. ⁊c

Lo.24. Anaxa. autē minus certificat de ipſis.
Multotiēs quidem enim cām eius quod
bene ⁊ recte dicit intellectum: alibi autem
intellectū hunc eſſe aīam. In oībus eniȝ
ipſum ineſſe aīalibus magnis ⁊ paruis ⁊
honorabilibus ⁊ inhonorabilibus.

¶ Oſtendit in quo differebat anax. a democrito. ⁊ cir
ca h.d.ſ. primo ponit opinionē anax. ſo reprobat eaȝ.
ibi (nō videt̄ aūt) ⁊c. Dicit ergo pmo ꝙ anax. loqui
tur de aīa magis dubie: ⁊ minus certificat de ipſa: nā
ipſe anax. multotiēs dicit intellectū eē cauſā eius qđ ē
bonū operari.i. bone opationis. alibi vero.i. in alijs lo
cis dicit hūc intellectū.ſ. qui eſt cā bone operationis ⁊
aīam eſſe idem: ⁊ hoc apparet q: cōſtat ꝙ aīa ineſt oī
bus animalibus: tā vilibus qȝ honorabilibus: ⁊ tā ma
gnis qȝ paruis. vnde cū in oībus his dicat intellectuȝ
eſſe: manifeſtum eſt ꝙ idem dicit animam ⁊ intellectū.
¶ Secundo cum dicit.

Non videt̄ autē ſecundum prudentiaȝ
dictus intellectus oībus ſimiliter īeſſe ani
malibus: ſed neqȝ hoībus omnibus.

¶ Oſtendit cōtrarietatē eſſe in acceptione intellectus
ſm anax. ſcilicet aliqñ hoc qđ dicit intellectū non eſſe
idem cum anima: aliquando vero dicit ipſum ⁊ aīam
eē idem: que ſunt cōtradictoria ⁊ nō poſſunt ſimul ſta
re: ⁊ hoc pbat tali rōne. cōſtat ꝙ bñ operari eſt ppri
um intellectus ſm prudētiam pfecti: q: bñ operari p
tinet ad prudentiā: ſi ergo idē eſſet intellectus qui ē cā
bone opationis cū aīa: ſequeret̄ ꝙ intellectus prudēs
idē eēt cū aīa: ſed hoc eſt falſum: q: aīa ineſt oībus ani
malibus. Intellectus aūt ſm prudentiā dictus nō vi
det̄ ineſſe non ſolū oībus aīalibus: ſed nec oībus ho/
minibus: ergo nō eſt idē cū aīa. ¶ Deīde cū dicit.

Lo.25. Quicunqȝ quidem igit̄ aīatum ī moue
ri aſpexerunt. Hi quidem maxime motum
opinati ſunt animam eſſe.

¶ Oſtendit ꝙ oēs illi qui cōſyderauerunt aīata ſm
motū.i. ſm id quod ē moueri a ſeipſis: ij opinati ſūt
aīam eē illud qđ maxime eſt motiuū: ſicut patet in
opinionibus iam dictis. Lectio quarta.

Uicunqȝ āt ad cognoſcere ⁊ ſenti
re ea que ſūt: iſti dicunt aīam eſſe
principia. Alij quidē plura facien
tes hec. alij vero vnum hoc.

Uperius oñdit phyloſophus quō aliqui ve
nerūt in cognitionē aīe p motū: hic vō oſtē/
dit quō aliqui venerūt in cognitione aīe per
ſēſū ſeu cognitionē. ⁊ circa hoc dicit.ſ. pmo eniȝ oñdit
in quo cōuenerūt phyloſophi qui cōſyderauerūt ani
mā ex ſenſu: ſecūdo vō ī quo differūt ibi. (Sicut em
pe. quidē) ⁊c. dicit ergo primo ꝙ oēs quicunqȝ ve/
nerūt in cognitionē aīe quantū ad cognoſcere, ⁊ ſenti/
re.i. p cognitionē ⁊ ſenſum in hoc conueniebant q: di
cebant animā eſſe ex principijs: que quidē principia
alij (faciebant).i. ponebant eſſe plura: alij vero vnuȝ
tantum: Ad ponēdum autē aīam eſſe ex principijs cō
ſtitutam mouebātur: q: ipſi antiq phyloſophi quaſi
ab ipſa veritate coacti ſōniabant quodā modo verita
tem. veritas autē eſt ꝙ cognitio fit per ſimilitudinem
rei cognite in cognoſcente: oportet .n. ꝙ res cognita
aliquo mō ſit in cognoſcente. antiqui vero phyloſo/
phi arbitrati ſunt ꝙ oporteret ſimilitudinē rei cogni/
te eſſe in cognoſcēte ſm eē naturale: ⁊ ſm idem eſſe
quod hȝ in ſeipſa. dicebāt enī ꝙ oportebat ſimile ſimi
li cognoſci: vñ ſi aīa cognoſcat oīa: oportet ꝙ habeat
ſimilitudinē oīuȝ in ſe ſm eſſe naturale ſicut ipſi po/
nebāt. neſcierūt enī diſtinguere illū modū quo res eſt
in intellectu ſeu in oculo: ⁊ quo res eſt in ſeipſa: vnde
q: illa que ſunt de eſſentia rei ſūt pncipia illius rei: ⁊
qui cognoſcit pncipia hmōi cognoſcit ipſaȝ rē: poſue
runt ꝙ ex quo aīa cognoſcit oīa: eēt ex pncipijs rerū ⁊
hoc erat oībus cōe. Sed diuerſificati ſunt ſm ꝙ dif/
ferebāt in principijs que ponebāt: nō enī oēs pone/
bāt eadē principia ſed vnus plura: alius vnum: vnus
hoc: alius illud: ⁊ ſm hoc differūt in ponēdo ex qbus
pncipijs aīa ↄſtituat̄. ¶ Et iō coñr cū dicit.

Sicut Empedocles qdem ex elemen/ Opīo empedoclis
tis oībus eſſe. ⁊ vnunqdqȝ horum aīaȝ di
cens. ſicut terrā quideȝ terra cognoſcimus
ethere ethera. aquam autem aqua. ſed igne
igneȝ maximuȝ eſt. cōcordia āt cōcordiam
diſcordiam diſcordia triſti.

¶ Ponit quō differūt: ⁊ pmo ponit opinionē emp.
dicēs ꝙ antiqui phyloſophi qui p ſenſū ↄſyderaue/
runt aīam: dicūt ipſā ↄſtare ex elemētis: ⁊ illi quideȝ
qui vnū faciunt principiū: illud vnū dicūt eē animā: ⁊
qui plura: ex illis eā cōponi: ſicut emp. dicit aīam eē
ex oībus elemētis. ⁊ vnūquodqȝ horū dici aīam. Cir
ca ꝙ ſciē dū eſt ꝙ emp. poſuit ſex pncipia. iiij. materi/
alia.ſ. terrā aquā ⁊ aerē: ⁊ ignē: ⁊ duo actiua ⁊ paſſi/
ua.ſ. litē ⁊ amiciciā: ⁊ iō ex quo ponebat aīam oīa co/
gnoſcere: dixit aīam eē ex hmōi pncipijs que pone/
bat: ſm enī ꝙ eſt ex terra: terrā cognoſcimus: ⁊ ſm
ꝙ ē ex ethere.i. ex aere aerē: ⁊ ex aqua aquam: ſed ⁊
ignē ex igne manifeſtum eſt: ⁊ p ↄcordiam cognoſci
mus cōcordiā: ⁊ ex triſti diſcordia cognoſcimus diſ/
cordiā: ⁊ ponit ibi (triſti) q: emp. metrice cōpoſuit li
bros ſuos. ¶ Secundo cum dicit.

Eodeȝ autem mō ⁊ plato in timeo aīam
facit ex elementis. cognoſci enim ſimile ſi Opīnio platonis
mili. res autem ex principijs eſſe. Lo.26.

Opi/nio platonis.

⁋ Ponit opinionē platonis: dicens ꝙ plato etiam facit aīam ex elementis.i.dicit animam ex principiis cōſtitutam eſſe. Et ꝙ hoc ſit verum ſcilicet ꝙ plato dicat animam compoſitam ex principiis rerum probat per triplex dictum platonis. ⁋ Primum eſt ꝙ ipſe dicit in thimeo: ibi enim dicit duo eſſe elementa ſeu principia rerum ſcilicet idem ⁊ diuerſum: quedam enim natura eſt que ſemper eodem modo ſe habet ⁊ eſt ſimplex: ſicut ſunt immaterialia: ⁊ hanc naturā vocat idem: quedam vero natura eſt que non ſemper eodem modo ſe habet: ſed tranſmutationem ſuſcipit ⁊ diuiſionem: ſicut ſunt materialia ⁊ hanc vocat diuerſum. Et ex iſtis duobus ſcilicet ex eodem ⁊ diuerſo: animam dicit eſſe compoſitam: non ꝙ ſint iſta duo in anima vt partes: ſed ꝙ ſunt quaſi media: ⁊ ꝙ natura rationalis anime ſuperioribus ⁊ omnino immaterialibus ſit inferior ⁊ deterior: ⁊ materialibus ⁊ inferioribus ſit nobilior ⁊ ſuperior. Et ratio huius erat q: ſicut dictum eſt: ſimile cognoſcitur ſimili: vnde ſi anima cognoſceret omnia ⁊ idem: ⁊ diuerſum ſint principia: ponebat animam eſſe ex iſtis duobus compoſitam: eo modo quo dictum eſt: vt inquantum habet de natura idemptitatis cognoſceret eaque ponit idem: inquantum vero de natura eorum que vocat diuerſum cognoſceret diuerſum ſcilicet materialia. vnde ⁊ hac cognitione vtitur: nam quando colligit genera: ⁊ ſpecies: tunc dicit eam repreſentare idem ſeu idemptitatem: quando vero differentias ⁊ accidentia aſſumit alteritatem adinuenit. Sic ergo patet quō plato in thimeo dicit animam ex principiis componi. ⁋ Secundum dictum platonis per quod oſtenditur ꝙ dixit animam ex principiis eſſe ponitur cum dicit.

Similiter aūt ⁊ in his que ſūt de phyloſophia dicta determinatū eſt ipſā qdē aīaȝ ex ipſa vnius idea: ⁊ ex prima longitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine: alia aūt ſimili mō.

⁋ Ubi oſtendit animam eſſe ex principiis ſimiliter. Circa quod ſciendum eſt ꝙ plato poſuit ꝙ intelligibilia eſſent per ſe ſubſiſtentia: ⁊ ſeparata ⁊ eſſent ſemper in actu: ⁊ eſſent cauſa cognitionis ⁊ eſſe rebus ſēſibilibus: quod Ar. tanꝙ inconueniens uolens euitare: coactus eſt ponere intellectum agentem. vnde ſequebatur ex poſitione platonis: ꝙ ſecundū ꝙ aliqua ſunt abſtracta: ſic eſſent aliqua que eſſent per ſe ſubſiſtentia ⁊ in actu. habemus aūt duplicē modū abſtractionis per intellectū: vnū qui eſt a particularibus ad vniuerſalia: aliū per quē abſtrahimus mathematica a ſenſibilib9. Et ſic cogebātur ex hoc ponere tria ſubſiſtentia.ſ. ſenſibilia mathematica: ⁊ vniuerſalia: que eſſent cā: ⁊ quoꝝ participatione: res etiā ſenſibiles: ⁊ mathematice eſſēt. Itē ponebat plato numeros eſſe cām reꝝ. ⁊ hoc faciebat q: neſciuit diſtinguere inter vnū quod ꝯuertitur cū ente: ⁊ vnū quod ē principiuȝ numeri: prout eſt ſpēs ꝗtitatis. ex quo ſequebatur ꝙ cū vniuerſale ſeparatū poneret cām reꝝ: ⁊ numeros eſſe ſubſtantiaȝ reꝝ ꝙ hmōi vniuerſalia eſſent ex nūeris. dicebat ei ꝙ principiū omnium entium eſſent ſpecies ⁊ numerus ſpecificus: quē vocabat ſpecificū tanꝙ compoſitū ex ſpeciebus. nā ipſū numeꝝ reducebat tanꝙ in principia ⁊ elementa in vnū ⁊ dualitatē. nam cum ex vno nihil procederet: ideo neceſſaria fuit ipſi vni aliqua ſubiecta nā a qua multitudo pduceretur: ⁊ hanc vocauit dualitatem. ⁊ ſecundum ordinem materialitatis ordinabat illa tria. q: enim ſenſibilia ſunt magis materialia: ꝗ mathematica: ⁊ vniuerſalia immaterialiora mathematicis: ideo primo poſuit ſenſibilia: ſupra que poſuit mathematica: ⁊ ſupra hec vniuerſalia ſeparata ⁊ ideas que differunt a mathematicis: q: ī mathematicis in vna ſpē ſunt aliqua que differunt ſecundū numeꝝ. ſed in ideis ⁊ ſubſtantiis ſeparatis non inueniuntur aliqua vnius ſpēi q̄ differāt numero. vnius.n. ſpeciei vnam poſuit ideam quas ideas dicit eſſe ex nūeris ⁊ ſecundū nūeros: in eis eſſe rōnes reꝝ ſenſibiliū. que qdē ꝯſtant ex lōgitudine latitudine ⁊ pfunditate. Et iō dixit ideā longitudinis eē primā dualitatē: longitudo.n. eſt ab vno ad vnum.ſ. de puncto ad punctū: latitudinis aūt primā trinitateȝ: nā figura triangularis eſt prima ſuperficialiū figuraꝝ: profunditatis aūt que ꝯtinet longitudinē ⁊ latitudinē ideā dixit eſſe primā quaternitatē: prima.n. figura corporum eſt piramis. que.iiii. angulis conſiſtit: vnde cū plato poneret animā ſenſiblē poſuit animam ſeparatā que eſſet cā eius ⁊ hanc ſicut alia ſeparata ⁊ ideas dixit eſſe ex numeris.ſ. vnitate ⁊ dualitate que ponebat principia reꝝ. ⁋ Tertio cum dicit.

Co.27

Adhuc aūt ⁊ aliter ītellectū quidē vnū: ſciam aūt duo: ſingulariter.n. ad vnū: plani aūt numerū ad opinioneȝ: ſenſū vero eum qui ſirmi. Numeri quidē.n. ſpecies ⁊ principia entiū dicebātur. Sunt aūt ex elementis. Judicanť autē res: alie quidē ītellectu: alie vero ſciā: alie auteȝ opinione: alie vero ſenſu. Species autem numeri hi rerum.

Opīo quorūdā philoſophorum

⁋ Ponit terciū dictū platonis p quod apparet ꝙ ipſe dixerat aīam ꝯpoſitā ex principiis. plato.n. poſuit numeros ſicut dictū eſt ſpēs ⁊ principia reꝝ: vnde cum loqueretur de aīa: poſuit eā ſecundū hoc venire in cognitionem entiū: quod erat ꝯpoſita ex principiis.ſ. ex numeris ⁊ oēs operationes eius ab eis pcedere. Inuenimus.n. in anima diuerſas potentias ad apprehēſionem entium.ſ. intellectū ſciam opinionē ⁊ ſenſum. Dicit ergo animam habere intellectū ⁊ eius operationem ex idea vnius. quia ſcilicet eſt in ea natura vnitatis: intellectus.n. vna apprehenſiōe apprehēdit vnū. Item ſciam ex prima dualitate. ſcientia.n. eſt ab vno ad vnum ſcilicet de principiis ad concluſionem. Opinionem vero ex prima trinitate: opinio enim eſt de vno ad duo: eſt enim de principiis ad concluſionem cum formidine alterius: ⁊ ſic ſunt ibi tria: principium ⁊ due concluſiones: vna concluſa ⁊ alia formidata. Senſum autem habet anima a prima quaternitate: ē enim quaternitas prima idea corporis quod conſiſtit ex.iiii. angulis vt dictum eſt: ſenſus autem corporum eſt. Cum ergo res omnes cognoſcantur iſtis.iiii. ſcilicet intellectu: ſcientia: opinione: ⁊ ſenſu: ⁊ has potentias dicit habere animam ſecundū quod participat naturam vnitatis: dualitatis: ⁊ ternarii: ⁊ quaternarii: manifeſtum eſt ꝙ dixit animam ſeparatā: quā poſuit ideam huius anime: cōpoſitam ex numeris qui ſunt principia ⁊ elementa reꝝ. Et ſic patet ꝙ plato dixit animam quoqȝ compoſitam ex principiis.

⁋ Conſequenter cū dicit.

Co.28

Quoniam autē ⁊ motiuū videbatur aīa eſſe ⁊ cognoſcitiuū: ſic quidā complexi ſūt ex vtriſqȝ enunciātes aīam eſſe numerum mouentē ſeipſum.

Alia opinio quorundaȝ phyloſophoꝝ diffinierūt aīaȝ

⁋ Ponit ꝙ quidam phyloſophi diffinierunt ⁊ venerunt in cognitionē aīe ex motu ⁊ ſenſu ſimul ſeu cognitione dicens q: aīa videbatur eſſe motiua per ſe ⁊ cognoſcitiua: complexi ſunt iſta duo: ⁊ diffinierunt aīaȝ ex vtriſqȝ ſcilicet motu ⁊ cognitiōe: dicētes ꝙ aīa eſt numerus mouens ſeipſū: per numeꝝ quidē inſinuantes potentiā cōgnoſcitiuā: q: ſecundū ꝙ ſupra poſituȝ eſt ex hoc dicebant habere animā vim cognoſcitiuā

rex: ꝙ pricipabat naturã numeri ſpecifici: quod erat de opinione platonis: ꝑ mouere aũt ſeipſã iſinuãtes potentiam motiuã in anima.

Differũt autẽ de principiis que ⁊ quot ſunt: maxime corporea faciẽtes icorporea. His autẽ miſcentes ⁊ ab vtriſqꝫ principia enũciãtes. Differũt aũt ⁊ circa multitudinẽ: hi quidẽ. n. unum: illi uero plura dicũt.

Co. 29 Conſeqñter autẽ his ⁊ animã aſſignãt: motiuũ. n. ſecundũ naturã primorũ exiſtimauerunt non irrationabiliter.

¶ Lectio quinta.

In precedẽtibus oſtẽdit i quo antiqui phyloſophi ꝯueniebant quãtũ ad conſyderationẽ de anima in hoc. ſ. ꝙ aĩa eſt principium motus ⁊ cognitiõis: In pte aũt iſta oſtẽdit qualiter dci phyloſophi diuerſificati ſũt circa hoc cõe. diuiditur aũt pars iſta in ptes tres. primo. n. ponit radicẽ diuerſitatis phyloſophoꝝ quãtũ ad cõſyderationẽ de anima. ſcdo vero illã diuerſitatẽ ſpecialiter enumerat. ibi. (vñ quibuſdã ⁊c.) tertio colligit ⁊ epilogat ea q̃ circa hmõi diuerſitates cõſyderanda ſunt ibi (. diffiniũt ãt oẽs ⁊c.) Radix aũt diuerſitatis phyloſophoꝝ in cõſyderatiõe de aĩa eſt: qꝛ ipſi attribuebant aĩam principiis ſicut dictũ eſt. ⁊ iõ ſecundũ differentiã dictoꝝ phyloſophoꝝ circa cõſyderationẽ principioꝝ: ẽ etiã differentia ipſoꝝ in ꝯſyderatiõe de aĩa. dicti vo phyloſophi licet oẽs ponãt aĩam ꝯpõi ex pncipiis: nõ tñ ꝯueniũt ꝙ ponãt aĩam ꝯpõi ex eiſdẽ pncipiis: ſed ſic vt differũt d̃ pncipiis ita ẽt differũt de cõſyderatiõe aĩe. differũt aũt de principiis quantum ad duo: primo quãtũ ad ſubſtãtiã pricipioꝝ (que). ſ. ſint ⁊ quantum ad numeꝝ (quot). ſ. ſint. quãtũ aũt ad ſubſtantiã quidẽ: qꝛ quidã ponebãt principia corpalia illi. ſ. q poſuerũt ignẽ aut aquã aut aerẽ: qdã vero incorporalia ⁊ imaterialia: ſicut q poſuerũt numeros ⁊ ideas: quidã vero miſcentes vtraqꝫ: ſicut platonici q poſuerũt pncipia ſenſibilia ⁊ ſepata. Circa nũeꝝ ſeu multitudinẽ differũt: qꝛ quidã poſuerũt tãtũ vnũ primũ principiũ: ſicut heraclitus q poſuit aerẽ: ⁊ alius ignez. quidã vero dicunt plura prima principia: ſicut emp. qui poſuit. iiii. elemẽta. ⁊ ſm has ſuppoſitiões de pncipiis ꝯſequẽter aſſignãt aiam his principiis. qꝛ q ponebant principia materialia: dixerũt aĩam ex ipſis cõponi ſicut emp. ⁊ ſimiliter hũ q ponebãt imaterialia ſicut plato. oẽs aũt exiſtimauerũt aĩam id qđ maxime motiuum eſt. ¶ Coñr cũ dicit.

Unde quibuſdã viſũ eſt ignẽ eſſe. Eteni hic i ptibus ſubtiliſſimus ẽ: ⁊ maxie elementorũ incorporeũ. Adhuc autẽ mouetur: qa ⁊ mouet alia primo.

Co. 30 Opio democriti. democritus aũt dulcius dixit enũciãs pp qd vtrunqꝫ horuz. Aiam qdẽ. n. ⁊ intellectũ idẽ. Iſtud aũt eẽ primoꝝ ⁊ indiuiſibiliũ corpoꝝ: Motiuũ aũt pp ſubtilitatẽ ptium ⁊ figuraz. Figurarũ ãt leuiter nobiliſſimã ſpicã dicit. Huius autem eſſe intellectum ⁊ ignem.

¶ Enumerat diuerſitates phyloſophoꝝ in ſpeciale Sciendũ aũt eſt ꝙ inter illos q ponebãt vnũ corpoꝝ eſſe principiũ reꝝ: nullus dignatus ẽ ponere ſolã terram: ſed alii poſuerũt ignẽ pmũ pncipiũ: alii aerẽ: alii aquã terrã vero nullus poſuit: niſi q poſuit oĩa. iiii. elementa eſſe primũ pncipiũ. ⁊ rõ huius eſt: qꝛ terra propter ſuã groſſiciẽ magis videbaẗ eſſe ꝯpoſita ex pricipiis: q̃ ipſa eẽt principiũ. ⁊ iõ circa hãc partẽ tria facit. pmo. n. ponit opiniones illoꝝ q poſuerũt pmũ pncipiũ ⁊ aĩaz eẽ ignẽ ſcdo vo põit opiõnẽ illã q poſuerũt pmũ pncipiũ ⁊ aĩaz eẽ aerẽ. ibi. (diogenes aũt ⁊c.) tertio vo põit opiões illoꝝ q poſuerũt aquã eẽ pmum pncipium ⁊ aiam. ibi. (Magis aũt ruduuz.)

¶ Circa primũ ſciendũ ẽ ꝙ pp hoc ꝙ aĩe attribuitur motiuũ ⁊ cognoſcitiuũ: viſũ eſt qbuſdã aĩam eſſe illud qđ eſt maxime motiuũ ⁊ cognoſcitiuũ: ⁊ qꝛ illud qđ ẽ maxime ſubtile videbaẗ eis eſſe maxime motiuũ ⁊ cognoſcitiuũ: iõ dixerũt aĩam eſſe ignẽ: qui eſt inter corpora magis ſubtilis ⁊ actiuus. Et licet plures eſſent huius opinionis ⁊ ſic opinarenẗ aĩam eſſe ignẽ: democritus tñ ſubtilius ⁊ rõnabiliꝰ dixit: hoc (enũciãs pp quid vtrunqꝫ eoꝝ). i. rõem motus ⁊ cognitiõis magis expreſſit. volebat. n. ſicut dictũ eſt: ꝙ oĩa eſſent cõpoſita ex athomis. ⁊ licet ſm eũ hmõi athomi eſſent principiũ oĩum reꝝ: nihilominus tñ volebat ꝙ athomi qui ſũt figure rotũde eſſent de natura ignis. ⁊ iõ dicebat aĩam ꝯponi ex illis q ſũt figure ſpice. ⁊ hec inquantũ ſũt prima pncipia: dicebat habere rõez cognoſcendi: inquantũ vero rotunda rõem mouẽdi. ⁊ iõ inquãtũ aĩa erat ꝯpoſita ex hmõi corporibus indiuiſibilibus rotũdis: dicebat eã cognoſcere ⁊ mouẽ oĩa. vnde ponẽs illa corpora rotunda de natura ignis: cõcordabat cũ iſtis ꝙ oĩa eſſent de natura ignis. Le. 3.

¶ Coñr cũ dicit.

Co. 31 Opinio anaxagore. Anaxa. aũt videtur qdẽ alterũ dicere ⁊ aĩam intellectũ: ſicut diximus prius: vtitur aũt vtriſqꝫ: ſicut vna natura: verũtñ intellectũ ponit pricipiũ oĩum maxime: ſolũqꝫ dicit ipſũ eorũ q̃ ſũt ſimplicẽ eſſe ⁊ immixtum ⁊ purũ. Aſſignat aũt vtrũqꝫ eidez pncipio cognoſcereqꝫ ⁊ mouere: dicẽs intellectum mouere omne.

¶ Ponit anax. opinionẽ q in hoc ꝯcordabat cũ pcedentibus: ꝙ eidẽ. ſ. aĩe attribuit rõem cognoſcendi ⁊ mouẽdi. hic aũt aliqñ videẗ alteꝝ dicere eſſe aĩam ⁊ intellectũ ſicut dictuz eſt ſupius: ſed aliqñ vtitur vtriſqꝫ. ſ. aĩa ⁊ intellectu: ſicut vna natura. ipſe. n. dicebat aĩaz eſſe motiuã ⁊ cognoſcitiuã. vnde cũ ipſe poneret intellectum mouentẽ oĩa: ⁊ cognoſcentẽ ꝑ eodẽ accipiebat aĩam ⁊ intellectũ. ſed in hoc differebat ab aliis: qꝛ democritus ponebat aĩam eſſe nature corpee: vtpote ex materialibus principiis compoſitã: anax. vero dicit intellectum eſſe (ſimplicẽ): ut excludat diuerſitatem in eſſentia. (immixtum): vt excludat cõponi cum alio: (⁊ purum): vt excludat additionem ab alio. ſed mouere ⁊ cognoſcere aſſignat eidẽ principio. ſ. itellectui. nã intellectus ex natura ſua habet ꝙ ſit cognoſcens: motum aũt habet: quia ipſe ſicut dictum ẽ dicit intellectum omnia mouere. ¶ Coñr cũ dicit. Le. 3.

Co. 32 Opio thaletis. Videẗ autẽ Thales ex qbus reminiſcimur motiuũ aliqd aĩaz opinari: ſiqdẽ dixit lapidẽ aĩaz hrẽ, quoniã ferrũ mouet.

¶ Ponit opinionẽ cuiuſdaz phyloſophi. ſ. thaletis q in hoc ſolũ ꝯcordat cũ ſupioribus: qꝛ illud dicit eſſe animã quod habet virtutẽ motiuã. hic enim ſcilicet thales fuit vnus de. vii. ſapientibus. ⁊ cũ oẽs alii ſtuderent circa moralia: hic ſolus dedit ſe inquiſitioni rerũ naturaliũ: ⁊ eſt primus naturalis phyloſophus ⁊ iõ dicit (ex quibus reminiſcũẗ). ſ. qui volũt ꝙ aqua eſſet principiũ oĩum reꝝ. hic. n. ſcdm ꝯſyderationem pncipiũ i rebus aĩatis: opinabaẗ eſſe pncipiũ oĩuz reꝝ vnde cũ principia ſeu ſemina oĩuz animatoꝝ ſint humida voluit ꝙ illud eſſet principiũ oĩum reꝝ quod ẽ

maxime humidũ. ⁊ q: hm̄ oĩ eſt aqua: dixit aquã eſſe principiũ oĩum rex. Sed tamen non conſequitur opinionem ſuperiox in hoc ꝙ diceret aĩam eſſe aquam ſed illud dixit animã: quod habet virtutem motiuaꝫ vnde cũ lapis qdã. ſ. magnes moueat ferrũ: dixit illuꝫ habere animam. ponantur ergo anaxa. ⁊ tales cum iſtis: non ꝙ dicant animam eſſe ignem: ſed q: dicunt illud eſſe aĩam qδ hꝫ rationem ſenſus ⁊ cognitionis: ſicut dixit anax. ſeu motus: ſicut dixit tales.

¶ Deinde cũ dicit.

Opinio diogines — Diogenes aũt ſicut ⁊ alteri qdã aerem hũc opinans oĩum ſubtiliſſimũ eſſe ⁊ ꝑnci piũ: ⁊ ꝓꝑ hoc cognoſcere ⁊ mouere animã: ſcḋm qdẽ ꝙ primũ eſt: ⁊ ex hoc reliqua cognoſcere: ſcḋm vero ꝙ ſubtiliſſimũ eſt motiuum eſſe.

¶ Ponit opiniones illox q dicũt aerẽ eſſe primũ ꝑncipiũ ⁊ aĩam. ⁊ ii qdẽ ſunt tres. primo ergo ponit opinionem diogenis q volebat ꝙ aer eſſet principiũ oĩuꝫ ⁊ eſſet ſubtiliſſimũ corpox. vñ ⁊ aĩam dixit eſſe aerẽ: ⁊ ex hoc habere virtutẽ cognoſcẽdi ⁊ mouẽdi. virtutem quidẽ cognoſcẽdi hꝫ: q: aer ſm eũ ẽ principium oĩum: cũ. n. cognitio fiat ꝑ ſimile: ſicut dictũ eſt: oportebat ꝙ ſi aĩa cognoſceret oĩa eſſet ꝯpoſita ex pͥcipiis oĩum rex. virtutẽ vero mouẽdi hꝫ: q: aer eſt ſubtiliſſimũ corpox: ⁊ iõ maxime mobilis.

¶ Secundo cũ dicit.

Opinio heracliti — Heraclitus aũt ꝑncipiũ eſſe dicit ſiq dez vaporẽ ex quo alia ꝯſtituit: ⁊ ĩcorporaliſſimũ aũt ⁊ fluens ſꝑ. Qδ vero mouet motu cognoſci. In motu autẽ eſſe que ſunt ⁊ ille arbitratus eſt ⁊ multi.

¶ Ponit opinionẽ heracliti: q non dicebat aerem eſſe principiũ rex: ſed aliquod coniunctũ aeri. ſ. vaporem qui eſt medius inter aerẽ ⁊ aquã hic enim non poſuit aquam ſeu ignẽ vel aereꝫ principiũ rex: ſed aliud medium: q: nõ poſuit niſi mate rialia tm̃. vnde illud voluit eſſe principiũ rex: ꝙ eſſet magis remotũ a contrarietate: ⁊ hoc videbat ꝙ eſſet vapor ⁊ ſecũdũ hoc voluit ꝙ aĩa eſſet vapor: q: ex hoc dicebat aĩam maxime cognoſcitiuam ⁊ motiuã eſſe. ipſe. n. fuit hmõi opinionis: ꝙ oĩa eſſent in continuo fluxu: ⁊ ꝙ nihil vel ad horam quieſceret: nec poterat aliqua oratio determiate dici. vnde cũ vapor eſſet ĩter alia maxime fluxibilis dixit illũ eſſe oĩum rex principiũ: ⁊ hũc dicit eſſe aĩam. ⁊ dixit ꝙ naturã cognoſcitiuã habet ex hoc ꝙ ẽ ꝑncipiũ motiuã vero ex hoc ꝙ ẽ incorporaliſſimũ ⁊ fluxibile.

¶ Tertio vero cũ dicit..

Opinio alcineonis — Similiter aũt his ⁊ alcineon. Alcineon opinari viſus ẽ de aĩa. dicit. n. ipſã ĩmortalẽ eſſe ꝓꝑ hoc ꝙ aſſimilat ĩmortalibus: hoc aũt ĩeſſe ipſi tãquã ſemꝑ mote: moueri. n. ⁊ diuina oĩa continue ſemꝑ lunã ſoleꝫ aſtra ⁊ totum celum.

¶ Ponit opinioneꝫ alcineonis: qui concordabat cuꝫ iſtis quantum ad motũ tantum: qui dicebat animam eſſe qd mobiliſſimũ. vnde quia ſemper mouetur aſſimulatur ĩmortalibus. ſ. corporibus celeſtibus: ⁊ iõ dicit eã ĩmortalem: ſicut corpora celeſtia que ſemꝑ mouent: vt lũa ⁊ ſol ⁊ hmõi q̃ ſẽper mouent ⁊ ĩmortalia ſunt.

¶ Deinde cũ dicit.

Opinio hippi — Magis aũt rudiũ ⁊ aquã qdã exiſtimauerũt: vt Hippo. Suaderi. n. viſi ſũt ex genitura: quoniã oĩum hũida eſt: ⁊ nãqꝫ arguit ſanguinẽ dicẽtes aĩam: quoniaꝫ genitura nõ ẽ ſãguis: hãc autẽ eſſe primam animam.

¶ Hic ponit opinionẽ illox qui poſuerunt aquã primum principiũ oĩum rex. fuerũt. n. qdã rudes diſcipuli: ⁊ ſequaces taletis: qui ſicut dictuꝫ eſt voluerunt ꝯparare principiũ vnius rei ad principiũ totius nature. ⁊ iſti videbant ꝙ principiũ oĩum viuentium ſit humidum. vnde opinabantur ꝙ eodẽ modo principiuꝫ oĩum rex ſit humidũ: cum igitur aqua ſit humidius elementum inter cetera: dixerunt ipſam eſſe principiũ oĩum rex: ⁊ vſqꝫ ad hoc ſecuti ſunt taletem. Sed in hoc differũt q: tales licet poneret aquã eſſe oĩum principium: non tamen dixit aĩam eſſe aquã: ſed virtutem mouentẽ ſicut dictũ eſt. Iſti vero de numero rudiuꝫ dixerunt aĩam eſſe aquã vt hyppus. hic nanqꝫ arguebat quoſdã qui dicebant aĩam eſſe ſanguinem: ex hoc ꝙ ſanguis non eſt genitura ſeu ſemen rex aĩatax: quã dicebant eſſe primã aĩam: ⁊ hoc attribuebãt aque propter humiditatẽ.

¶ Conr cũ dicit.

Opinio critie — Alii autem ſanguinẽ: queadmodũ Critias ipſum ſentire aĩe magis proprium opinantes hoc aũt ineſſe ꝓꝑ naturã ſanguinis

¶ Ponit opinionem cuiuſdã phyloſophi qui magis ꝯſyderans aĩam quantũ ad cognitionẽ: adhuc groſſius locutus eſt de ipſa: dicẽs ipſam eſſe ſanguinẽ. Cuius ratio eſt. quia in animali non eſt ſenſus ſine ſanguine: ⁊ ideo cum anima ſit principiũ cognoſcendi: dixit ipſam eſſe ſanguinem: ſine quo non eſt ſenſus in animali: exanguia. n. puta oſſa ⁊ vngues: ⁊ dẽtes ſine ſenſu ſunt: licet nerui ſine ſanguine exiſtentes maxime ſenſitiui ſint. ⁊ hoc dixit critias.

Omnia. n. elementa iudicẽ acceperunt preter terrã. Hanc aũt nulli ꝓtulerũt: niſi ſi aliqs dixit ipſã ex oĩbus elemẽtis eẽ: aut oĩa.

¶ Quia vero poſſet queri: quare in conſyderatione de anima non facit mentionem de terra ſicut de aliis elementis ideo excuſat ſe cum dicit. (omnia enim elementa ⁊c.) dicens ꝙ ſecundum hoc opinati ſunt de anima ſicut de principiis. vnde terra (nullũ iudicem accepit). i. nullus iudicauit eam eſſe principium. per conſequens nullus dixit animam eſſe terram: niſi forte aliquis dixerit animam componi ex omnibus principiis ſicut emp. aut oĩa principia: ſicut democritus.

¶ Deinde cum dicit.

Diffinunt aũt oẽs animã tribus: vt eſt dicere motu: ſenſu: ⁊ incorporeo. Horũ autẽ Co.34.
vnunquodqꝫ reducitur ad pricipia: vnde ⁊ in cognoſcendo diffinientes ipſam aut ex elementis faciunt dicentes ſimiliter inuicem preter vnũ. Dicunt enim ſimile cognoſci ſimili. Quoniaꝫ autem anima omnia cognoſcit: conſtituunt eam ex omnibus principiis. Quicunqꝫ quidem igitur vnam ali Co.35.
quam dicunt cauſam vt elementum vnum ⁊ animam vnum ponunt vt ignem: aut aerem. plura vero dicentes principia ⁊ animã plura dicunt.

¶ Epilogat ⁊ colligit ex his omnibus que dixit ſuaꝫ intentionem. ⁊ primo quantũ ad ipſa principia: ſecundo vero quãtum ad cõtrarietates que ſũt in ipſis ꝑn/

cipiis ibi(quicunq; autē contrarietates ⁊c.) quantū
vero ad ipſa principia: quia ipſi tria attribuebant aīe
ſcilicet ꝙ ſit quid ſubtiliſſimū: ꝙ ſit quid cognoſcitiuū
⁊ ꝙ ſit quid motiuū. ⁊ hec tria. ſ. ſenſus: motus: ⁊ in/
corporeum: reducunt in principium. illud enim dicūt
eſſe principiū ꝙ eſt ſimplex. Itē principium ex ſe ha/
bet ꝙ ſit cognoſcitiuū: q: ſicut dictū ē ſimile ſimili co/
gnoſcitur. vñ ⁊ dicebat aīam cōponi ex elementis: aut
eſſe elementa: q: dicebant ꝙ ſimile ſimili cognoſcitur:
pret anax. qui ponebat intellectū immixtuz. Item q:
principium eſt ſubtiliſſimū dicebāt illud maxime mo
tiuum. ⁊ q: anima cognoſcit omnia: dicunt ipſam cō/
poni ex omnibus principiis: ⁊ hoc dicunt oēs. q: ſm
quod ponūt principia ita ponūt aīam: vnde quicūq;
ponunt vnam aliquam cauſam ſeu principium ⁊ ele/
mentum vnum: iſti dicunt oīa eſſe illud vnum: ſicut
iam patet: vt ignē aut aerem ſeu aquam. Item illi q
dicunt plura principia eſſe iſti ſimiliter aiunt animaz
eſſe plura.

**Anax. aūt ſolus impaſſibilē dicit intelle
ctū ⁊ nihil cōe nulli aliorū habere. Huiuſ/
modi aūt cū ſit: quō cognoſcit: ⁊ ꝓpter quā
cauſā: neq; ille dixit: neq; ex his que dicta
ſunt: conſpicuum eſt.**

¶ Et quia dixerat ꝙ omnes cōueniūt in hoc ꝙ dicūt
aīam componi ex principiis: q: oportet cognoſci ſimi
le ſimili: pter vnum. ſ. anax. iō cum dicit (Anax. autē
ſolus) oſtēdit qualiter differt ab eis dicens ꝙ anax. ſo
lus dixit intellectū eſſe īpaſſibilem: nec habere aliquid
alicui. i. nulli eorū que cognoſcit ſimilez. Sed qualiter
cognoſcit intellectum neq; anax. dixit: neq; eſt mani/
feſtum ex his que dicta ſunt.

¶ Conſequenter etiam cum dicit.

Co. 35. **Quicunq; autem cōtrarietates faciunt
in principiis ⁊ animā ex contrariis conſtitu
unt. Quicunq; autē alterum contrariorū
vt calidū aut frigidum: aut aliquid huiuſmo
di aliud: ⁊ aīam ſimiliter vnum aliquid ho/
rum ponunt: vnde ⁊ nominibus conſequē
ter: quidem caliduz dicētes: q: propter hoc
⁊ viuere nominatū eſt. Qui autē frigidū ꝑꝑ
reſpirationem ⁊ refrigerationem vocati ani
mā. Tradita quidē igitur de anima: ⁊ pro/
pter quas cauſas dicūt ſic: hec ſunt.**

¶ Colligit intentionem ſuā quantū ad cōtrarietates q̄
in ipſis principiis ſunt: dicens ꝙ quidam ponunt pn/
cipia rerum cōtraria: ⁊ ii conſtituunt aīam ex pncipiis
cōtrariis: ſicut emp. dans eni elemētis caliditatem fri
giditatē humiditatem ⁊ ſiccitatē: dat ⁊ aīe ineſſe has.
dixit enim ꝙ terra terrā intuemur: aquam aūt aqua
⁊c. quidā vō poſuerunt principiū oīum eſſe vnū ele/
mētorū: ⁊ illius qualitatem appoſuerunt aīe: ii quidē
ignis caliditatē: qui dixerunt principium omniuz eſſe
ignem: illi vero qui dicunt primum principium om/
nium aquam: apponunt anime frigiditatem. vnde ſe/
cundum qualitates principiorum que ponūt, dicunt
ſimiliter eſſe animam: vt de natura caloris aut frigo/
ris: ⁊ huius: ⁊ hoc etiam oſtenditur ex nominibus q/
bus nomināt ipſam animam: q: illi qui dicebant aīaz
de natura caloris denominabant eam a zein. i. viuere
ꝙ denominatū ē qđ ē feruere. Illi vero qui dicebant
animam de natura frigoris denominabāt eam pſiche
ron ꝙ eſt frigidū. vnde ⁊ ab hoc venit pſichi. i. animat
ꝓpter refrigerationē q̄ ſaluat: alias ex reſpiratōe: Sic
ergo pȝ ꝙ alii nominabāt auita. ſ. illi qui dicebant ip
ſam de natura caloris. Alii aūt a reſpiratione. ſ. illi qui
dicebant ꝙ erat de natura frigoris: ex his oībus cōclu
dit dicens: ꝙ hec ſunt que tradita ſunt de anima: ⁊ ꝓ
pter quas cauſas ſic dicunt de ipſa. Lec. ſexta.

**Conſiderandū autē primū quidē de
motu. Fortaſſis. n. nō ſolū falſū eſt** Co. 36.
**ſubſtātiā ipſius hmōi eē qualē aiunt.
dicētes aīam eē quod ē ſeipſum mouēs: aut
poſſibile mouere: ſed vnū quiddā impoſſi/
bilium ineſſe ipſi motū. Quod quidē igitur
nō neceſſe ſit mouēs ⁊ ipſum moueri: prius
dictum ē. dupliciter. n. mouet oē. Aut eniz
ſecūdū alterū: aut ſecūdū ſeipſū. Secūduz** Co. 37.
**alterū dicimus: quecūq; mouent ex eſſe in
eo quod mouet: vt naute. Nō eniz ſimiliter
mouent naui. Hec quidē ſecundū ſeipſam
mouet: illi autē ex eſſe in eo quod mouetur.
Manifeſtū autē in partibus eſt: ꝓprius q
dem. n. motus pedū ambulatio: hec autem
⁊ hominū eſt. Nō ineſt autez nautis tunc.
dupliciter itaq; dicto moueri nunc inten/** Co. 38.
**dimus de anima: ſi per ſeipſaz mouet ⁊ par
ticipat motu.**

Supra ponit phyloſophus opiniōes aliorū
phyloſophorū de aīa. hic cōſequēter diſpu/
tat contra eas. Sunt autem tria que dicti
phyloſophi attribuebant anime. ſ. ꝙ ſit principiū mo
tus: ꝙ ſit principiū cognitiōis: ⁊ ꝙ ſit icorporaliſſimū
inter que duo ex eis ſūt quaſi pncipalia que primo ⁊
per ſe anime attribuebāt. ſ. ꝙ ſit principiū motus: ⁊
ꝙ ſit principiū cognitionis: tertium autem qđ attri/
buebant anime. ſ. ꝙ ſit ſubtiliſſimū: quātū ad aliquid
bene dicit: ⁊ quantū ad aliquid male. ſi enim ſubtiliſſi
mū accipiat ſimpliciter dictū de anima ſic bene dicit
q: ſine dubio anima incorporaliſſima ⁊ ſubtiliſſima ē:
ſi aūt nō accipiat ſimpliciter: ſed cū corpore: vt dicat
aīa ſubtiliſſimuz corpus: ſic male dicit. ⁊ iō phyloſo/
phus nō vtitur niſi duobus tm̄. ſ. motu ⁊ cognitione.
Diuidit aūt pars iſta in tres partes. primo enim inq
rit de anima cōtra opiniones phyloſophorū ſm quas
dixerunt ipſā aīam eē principiū motus: ſcđo cōtra opi
niones eorū qui dixerunt ipſā eſſe principiū cognitiōis
ibi(tribus aūt modis traditis ⁊c.) tertio vō mouet
quandā queſtionē: vtruz. ſ. mouere: ſentire: cognoſce
re attribuant aīe: ſicut vni principio: vel ſicut diuerſis
ibi.(Qm̄ aūt cognoſcere aīe eſt.) prima pars diuidit
in duas. in prima diſputat cōtra ea que dicunt de aīa
ſm ꝙ eſt principiū motus ex eo ꝙ ponunt ipſā princi
pium motus. ſcđo cōtra quandā opinionem: q: ſupra
hoc ꝙ dixerant animam eſſe principiū motus: quidaz
attribuunt ipſi anime aliqd aliđ. ſ. ꝙ ſit numerus mo
uens ſeipſum ibi.(Multis aūt his que dicta ſunt ir/
rationabilius). prima pars diuidit in duas. primo. n.
diſputat cōtra opiniones illorū qui attribuebāt motū
aīe: ſm qđ ipſi attribuūt aīe motū. ſcđo inquirit vtrū
ꝑ aliquā aliā viā motus aīe attribui poſſit ibi(rōnabi
lius aūt dubitabit ⁊c.) pars prima diuidit in duas. p̄
mo eni diſputat in cōi circa illos qui dicūt aīam pnci/
pium motus. ſcđo vō deſcēdit ad quaſdā qōnes i ſpe
ciali. ibi.(qdā aūt ⁊ mouere ⁊c.) pma pars diuiditur
in duas. pmo enim manifeſtat ſuam intentionē. ſcđo
ponit rōnes ad ꝓpoſitū oſtendendū: ibi.(quatuor āt
modis cū ſint ⁊c.) Dicit ergo primo ꝙ ſicut ex ſupio

ribus habet ph yloſophi ex duobus venerũt in cogni tionẽ aĩe.ſ.motu ⁊ ſenſu.⁊ inter hec primo ↄſiderãdũ ẽ de motu.oẽs aũt phyloſophi qui venerũt in cogniti onẽ aĩe ex motu hoc principiũ hẽbãt cõe.ſ.ꝙ oẽ quod mouet mouet: vñ q: naturale ẽ aĩe ꝙ moueret: crede bant ꝙ ei ſit ↄnaturale ꝙ moueret: ⁊ hoc habere ani mã ex ſubſtãtia ſua: vñ ⁊ ponebãt ĩ eius diffinitõe mo tũ dicẽtes aĩam eẽ quid mouẽs ſeipſũ. Eſt ergo hic cõ tra diſputandũ.ſ.cõtra rõnem poſitiõis: ⁊ cõtra ipſã poſitionẽ: vtrunqꝫ enim eſt falſũ: nam ⁊ rõ poſitionis iſtoꝝ falſa erat: ⁊ coꝝ poſitio. hoc enĩ qđ ſupponebãt tanqꝫ ꝑ ſe veꝝ.ſ.ꝙ oẽ quod mouet mouet falſũ ẽ: ſi cut ſatis ꝓbatur in octauo phiſicoꝝ: vbi oñditur qđ eſt quoddã mouens immobile: ⁊ quantũ ad hoc per tinet breuiter põt oñdi ꝙ ſi aliquid mouet nõ oportet ꝙ moueat.cõſtat enĩ ꝙ ſm ꝙ mouet ẽ in actu ſꝫ qđ mouet eſt in potentia.⁊ ſic idem ⁊ ſm idẽ eẽt in actu ⁊ potẽtia: quod ẽ incõueniẽs. Sed hoc pretermiſſo di ſputemus ad poſitionẽ coꝝ: vtꝝ.ſ.aĩa moueat: dice bant aũt iſti duo.ſ.ꝙ aĩa mouet: ⁊ ꝙ motꝰ eẽt de ſub ſtãtia anime. Arꝫ.aũt vtrũqꝫ negat dicẽs ꝙ (fortaſſis) hoc dicit q: nondũ ꝓbauerat hoc qđ dicit: non ſolum falſũ eſt ꝙ motus ſit de ſubſtãtia anime ſm ꝙ dicũt diffinientes ipſam: dicẽtes aĩam eẽ qđ eſt ſeipſũ mo uens aut poſſibile mouere: ſed totaliter ĩpoſſibile ẽ ip ſi aĩe ↄuenire ꝙ moueatur: ⁊ hoc prius dictũ ẽ: ſcilicet in.viii.phyſicoꝝ: videlicet ꝙ nõ ſit neceſſe oẽ mouẽs moueri. In mouente etiã ſeipſo duo ſunt.vnum mo uens ⁊ aliud motũ: ⁊ impoſſibile eſt ꝙ illud qđ ẽ mo uens moueat per ſe. In aĩalibus aũt licet nõ moueat ꝑ ſe pars mouens: mouet tñ per accidens.oẽ enĩꝫ qđ mouet: mouet dupliciter: q: vel ſm ſe vel ſm alteꝝ: ſeu ꝑ accidens: ſm ſe qñ res ipſa mouet: vt nauis: ꝑ accidens vel ſm alteꝝ qñ non mouet ipſum: ſed illud in quo ẽ: ſicut nauta mouet: nõ q: ipſe moueat: ſꝫ q: nauis mouet. vñ hec.ſ.nauis mouet ſm ſe: nauta vo ſm accidens. ⁊ ꝙ nõ mouet nauta ꝑ ſe pꝫ: q: qñ ali quis mouet per ſe: mouetur ſm partes ſuas: ſicut in ambulatione prius eſt pedũ ambulatio: ⁊ hoc cũꝫ eſt nauta in naui nõ ineſt ei. Sic ergo patet ꝙ moueri di cit dupliciter ſm ſe ⁊ ſm accidens. ſed iſti attribue bant aĩe moueri ſm ſe: ⁊ ideo ꝑtermiſſo ad pñs vtrũ aĩa moueat per accidẽs: intendamus de aĩa ſi moue tur ſm ſe: ⁊ participat motu ſicut iſti dicebãt. Et ꝙ ñ mouetur ꝑ ſe ꝓbat Ariſtoteles ſex rõnibus. ¶ Circa quas rõnes ↄſyderandũ eſt: ꝙ lꝫ rõnes ariſtotelis pa rũ videantur valere: nihilominus ſunt efficaces: quia ſunt ad poſitionẽ. aliter enim argumẽtandũ eſt ad eũ qui ſimpliciter intendit veritatem: q: ex veris oportet ꝓcedere: ſed qui arguit ad poſitionẽ ꝓcedit ex datis: ⁊ iõ frequenter ariſtoteles: qñ argumentatur ad poſi tiones: videtur ꝙ inducat rõnes paꝝ efficaces: q: ꝓ cedit ex datis ad interimendũ poſitionẽ.

¶ ¶ Sic ergo primã rõnem ponit: ibi.

Co.39. **Quattuor aũt motus cũ ſint loci muta tionis: alteratiõis: augmenti ⁊ decrementi: aut ſm vnũ horũ mouebitur: aut ſecundũꝫ plures: aut oẽs. Si vero mouet nõ ſecun dũ accidẽs: nã inerit motus ipſi. Si auteꝫ hoc: ⁊ locus. Oẽs.n.dicti motus ĩ loco ſũt Si aũt ẽ ſubſtãtia aĩe mouere ſeipſã: nõ ſe cundum accidens moueri ipſi ĩerit ſicut al bo ⁊ tricubito: mouent.n.⁊ hec: ſed ſecun dum accidẽs. Cui enim inſunt: mouet illđ corpus: vnde nõ eſt locus ipſorũ: aĩe autẽ erit: ſiquidẽ natura motu participat.**

¶ Que talis eſt: ſi aĩa mouet: aut mouetur per ſe aut per accidẽs: ſi ꝑ accñs: tunc motus non erit de ſubſtã tia aĩe quod ẽ ↄtra eos: ſed mouet ſicut album ⁊ tri cubitum: que mouentur ſm accidens: ⁊ ideo nõ exi gitur ad hoc locus ipſis. Si vero mouetur per ſe: er go mouetur aliqua ſpecie motus. ſpẽs aũt motus ſũt quatuor.ſ. ſm locum augmẽti ⁊ decremẽti: ⁊ alterati onis: generatio enim ⁊ corruptio nõ ſunt ꝓprie mo tus ſed mutationes: ergo aĩa mouebitur aliqua ſpecie iſtoꝝ motuũ: vel ſm locũ vel ſm augmentum. vel ſꝫ decremẽtũ: vel ſm alterationẽ. Si ergo mouetur ali quo iſtorum: ⁊ oẽs hi motus ſunt ĩ loco: ergo anima erit in loco. ¶ In hac aũt rõne vident eẽ duo dubia: vnum de hoc qđ dicit ꝙ oẽs dicti motus ſunt in loco qđ quidẽ de locali ⁊ de motu augmẽti ⁊ decrementi manifeſtũ eſt: ſed de alteratione videt difficile. qđ qui dem ſic intelligitur ab aliquibus: q: enĩ omne qđ al teratur eſt corpus: ⁊ corpus eſt in loco: ideo alteratio dicit fieri ĩ loco. Sꝫ hic ñ ſaluat litterã arꝫ. q: arꝫ. dicit ꝙ hmõi motus ſunt in loco. ⁊ ñ ſunt ſm locũ. ¶ Et ideo dicendũ ꝙ ſine dubio alteratio eſt in loco. aliud enim eſt motus in loco: ⁊ aliud motũ eẽ ſm locũ: alte ratio nõ eſt ſm locum ſꝫ in loco: nam in alteratiõe oꝫ ꝙ ſit appropinquatio alterãtis ad alteratum. ⁊ ſi ẽ hoc nihil alterat: vnde cum appropinquatio fiat ꝑ motuꝫ localẽ: oportet ꝙ ſit ibi motus localis vt cã. ¶ Secun dũ dubiũ ẽ: q: ſm iſtos nõ erit incõueniẽs ſi aĩa eẽt in loco: cũ ponerẽt eã moueri per ſe: ⁊ iõ nõ videt vale re ſua ratio. ¶ Ad hoc aũt põt rñderi dupliciter: vno mõ ꝙ iſtud inconueniens deducitur per ſequẽtes ra tiones. Alio mõ q: ꝑꝑ hoc ẽ incõueniẽs: q: ſi aĩa eſſet in loco oporteret ꝙ aſſignaret ſibi locus ꝓprius ĩ cor pore ſeparatus: ⁊ ſic nõ eẽt forma totius corporis.

¶ Secundam rõnem ponit cum dicit.

Amplius aũt ſi natura mouet: ⁊ violen tia mouebitur: ⁊ ſi violentia: ⁊ natura. Eo dẽ aũt mõ ſe hꝫ de quiete. In quod enĩ mo uet natura ⁊ quieſcit in hoc natura: ĩ quod autẽ violentia: ⁊ quieſcit violentia. Quales aũt violenti motus aĩe erunt ⁊ quietes: ne qꝫ fingere volẽtibus facile eſt reddere. Co.40.

¶ Que talis ẽ. Si aĩa mouet per ſe ſm locũ mouet naturaliter: oẽ aũt qđ mouet nãliter: mouet violen ter: ſed ſi mouet nãliter: quieſcit nãliter: ⁊ ſi quieſcit nãliter: quieſcit violenter: ergo aĩa mouet violenter: ⁊ quieſcit violenter: ſed hoc eſt impoſſibile.ſ.ꝙ moue atur violẽter: ⁊ quieſcat: q: motus aĩe ⁊ quies ſũt vo luntarii. In hac aũt rõne videt dubiũ eẽ.ſ.ꝙ id quod mouet nãliter moueat violenter: nã celũ mouet na turaliter: nõ tñ violenter. Ad hoc dicendũ ẽ: ꝙ illa ꝓ poſitio ſm veritatẽ falſa ẽ: ſed ſm poſitionẽ vera: q: iſti nullũ corpus ponebant naturaliter motũ: niſi quat tuor elemẽta: in quibus videmus motus ⁊ qetes vio lenter fieri: ⁊ ſm hoc ꝓcedit rõ.

¶ Tertiam rationem ponit cum dicit.

Amplius ſi quidẽ ſurſũ mouebit: ignis erit: ſi vero deorſum: terra: Horũ.n. corpo rum motus ii. Eadẽ autẽ rõ ⁊ de mediis.

¶ Que talis eſt: illi dicunt ꝙ aĩa mouet: ⁊ ex hoc mo uet corpus. ⁊ hũc motum dicũt habere ab aliquo ele mẽtoꝝ: aut ergo ſequit motũ ignis aut terre: aut alio rum elemẽtoꝝ. Si ergo participat motũ ignis: moue bitur ſolum ſurſum. ſi terre: deorſum: ſed hoc eſt fal ſũ: quia aĩa mouet ad oẽm partem. ⁊ hec rõ ꝓcedit ex ſuppoſitiõe. ¶ Quartam rõnem ponit cũ dicit.

Quoniam autem videtur mouere cor Co.41.

pus: rationabile eſt bis mouere motibus: quibus ⁊ ipſa mouetur. Si autem hoc ⁊ cõuertentibus dicere verum: ꝙ ſ3 ꝙ corpus mouetur: hoc ⁊ ipſa. Corpus autem mouetur ſm loci mutationem: quare ⁊ anima mouebitur ſecundum corpus aut tota aut ſecũdum partes tranſlata. Si autem hoc contingit ⁊ exeunte iterum ingredi. Ad hoc autez ſequetur reſurgere mortua animalium.

¶ Que talis eſt: vos dicitis aĩam ex hoc moueri: ꝙ mouet corpus: ergo rõnabile eſt dicere: qa illis motibꝰ mouet corpus qbus ipſa mouet̃: ⁊ ecõuerſo verũ erit dicere ꝙ illis motibus mouetur: quibus mouet corpus. Sed corpus mouetur ſecundum loci mutatiões ergo aĩa mouet̃ ſ3 locũ. Sz ſi moueri aĩaz ſecũdũ locũ eſt mutare corpus: cõuenit ipaz aĩaz exeuntẽ iterũ reintrare corpus: ⁊ q2 aĩam ingredi corpus: ẽ viuificare corpus: ſeqtur ad hoc mortua de numero aĩaliũ: ſm naturã reſurgere: qđ eſt impoſſibile. ¶ Cõtra hanc rõnez aliqui obiiciũt dicẽtes: ꝙ hoc. ſ. ꝙ aĩa moueat eiſdẽ motibus qbus mouet̃: non ẽ verũ: qa anima nõ mouet̃ niſi ſm appetitũ ⁊ uoluntatẽ. mouet ãt corpus aliis motibus. ¶ Ad qđ dicendũ ꝙ appetere ⁊ velle ⁊ hmõi nõ ſunt motus aĩe: ſed operationes: motus aũt ⁊ opatio differũt: qa motus eſt actus imꝑfecti: opatio vero ẽ actus perfecti. Nihilominus tamẽ vera eſt illa ꝓpoſitio ſm poſitionẽ qa illi dicebãt animã non aliter mobilẽ niſi ſm ꝙ mouet corpꝰ. ¶ Sed nũqd ſeqtur illud incõueniẽs ꝙ reſurgãt corpora aĩaliũ: ſi aĩa mouet̃ ſm locum: dicendũ ꝙ quidam dixerunt ꝙ anima eſt ↄmixta toti corpori: ⁊ vnita ſm quãdam ꝓportionem: ⁊ ꝙ non ſeparatur niſi ſoluatur illa ꝓportio: vnde quantum ad iſtos non ſequit̃: ſed quantũ ad illos q dicunt aĩam eſſe in corpore vt in loco ſeu in vaſe ⁊ intrare ⁊ ingredi aliquando: ſequitur illud inconueniens Ariſ.

¶ Quintam rõnem poĩt cũ dicit.

Co.42. Motum autem ſecundum accidens: ſi ab altero moueatur. Depelletur enim vtiq3 violentia animal. Non oportet autẽ cui a ſeipſo moueri ineſt in ſubſtãtia hoc ab alio moueri: niſi ſecundum accidens: ſicut neq3 quod ſecundum ſe bonum aut propter ſeipſum: hoc quidem propter aliud eſſe: hoc au-

Co.43. tem alterius cauſa. Animã autem maxime dicet aliquis vtiq3 a ſenſibilibus moueri: ſiquidem mouetur.

¶ Que talis ẽ conſtat ꝙ illud qđ ſm ſe ineſt alicui rei nõ eſt neceẽ ꝙ inſit ei ſm aliud: niſi forte ꝑ accidens. ſi ergo ineſt aĩe ꝙ moueat̃ ſm ſe ⁊ ſecundũ naturã ſuã neceſſarium ẽ ꝙ aĩa ſit mobilis ſm ſe. ergo non indiget ꝙ moueat̃ per aliud: ⁊ ab alio: ſed nos videmus ꝙ mouet̃ a ſenſibilibus in ſentiendo: ⁊ ab appetibilibus in appetendo: non ergo aĩa ꝑ ſe mouetur. ¶ Ad hoc obuiant platonici dicentes ꝙ aĩa non mouetur a ſenſibilibus: ſed occurrũt motui anime: in q̃ñtum aĩa diſcurrit ꝑ ea. Sed hoc eſt falſum: quia ſicut Ariſ. probat: intellectus poſſibilis reducitur ꝑ ipſa: ſcz per ſpecies reruz ſenſibiliũ in actu: ⁊ ideo oportet ꝙ moueat̃ ab eis hoc modo.

¶ Sextam rationẽ ponit cum dicit.

At vero ſi mouet ipſa ſeipſaz: ⁊ ipſa mouetur vtiq3. Quare ſi omnis motus ex diſtantia eſt ab eo quod mouetur: ſecundum ꝙ mouetur ⁊ anima extabit vtiq3 a ſubſtantia ipſius ſecundũ ſeipſam: niſi ſecundum accidens ſeipſam moueat: ſed eſt motus ſubſtantie ipſius per ſe.

¶ Que talis eſt. Si aĩa mouet ſeipſam: conſtat ꝙ ipſa mouebit̃ ſm ſuã ſubſtãtiã: ſed oẽ ꝙ mouet̃ diſtat vel exit ab eo a quo ⁊ ſm qđ mouet̃: ſicut ſi aliqd mouetur a quãtitate: exit ⁊ diſtat ab ipſa quãtitate a qua mouetur. Si ergo aĩa mouetur a ſubſtãtia ſua: ⁊ a ſeipſa: ſicut illi dicunt: diſtabit ⁊ exibit a ſubſtãtia ſua: ⁊ ſic motus erit ſibi cauſa corruptionis: ꝙ eſt contrariũ illis qui dicebant ꝓpter motum ipſam aſſimilari diuinis: ⁊ imortalem eſſe: vt ſuperius patet. Et hec ratio Le.5. procedit quantum ad eos: quia nõ diſtinguebãt inter operationẽ ⁊ motum: operatio enim non facit diſtare ſed perficit operantẽ: ſed in motu oportet ꝙ ſit exitꝰ.

¶ Lectio ſeptima.

Quidã aũt ⁊ mouere aĩam dicũt corpꝰ in Co.44. ẽ ſicut ipſa mouet̃: ut democritus ſimiliter dicens Philippo comediarum didaſcolo. refert enim dedalum mobilem feciſſe ligneam mineruam effundens argentum fuſile. Similiter autem ⁊ democritus dicit: motas enim inquit indiuiſibiles ſperas: propter id quod apte nate ſunt nuſquã manere: contrahereq3 ⁊ mouere corpus omne.

Supra poſuit phyloſophus rões in cõi cõtra eos qui poſuerũt animã ſm ſe moueri: hic ponit rõnes in ſpeciali ſm quoſdã qui aliqd ſpãlis difficultatis videntur dixiſſe circa opinionẽ eorũ de motu aĩe. Et circa hoc tria facit primo enim ponit rationes ad opinionem democriti: ſecundo vero ad opinionem platonis ibi (Eodẽ autem modo ⁊c̃) tertio vero ad quandam aliam opinionem. ibi (Alia aũt q̃dam opinio ⁊c̃) Circa primũ duo facit. primo eĩ ponit opinionez democriti de motu aĩe: ⁊ exponit eã ſecundo vero obiicit in ↄtrarium ibi. (Nos aũt interrogabimus) Circa primũ ſciendũ eſt ꝙ ĩ ꝑcedẽtibus ponit̃ in vna ratione Ariſ. cõtra illos q ponunt aĩam moueri ſecundũ ſe: ⁊ ex hoc mouet corpus: ꝙ ſi anima mouet corpus: neceſſe eſt quod illis motibus moueat: qbus ipſa mouet̃. ⁊ hoc concedebant quidam q dicunt animam mouere corpus in quo eſt: ſicut ipſa mouetur. ideſt illis motibus: quibus ipſa mouetur. Et hic fuit Democritus ⁊ inducebat ad hoc ſimilitudinem: quia erat quidã magiſter commediarum nomine phillippus: hoc enim recitauit in libris ſuis: ꝙ quidam nomine dedalus fecit ſtatuã ligneam dee mineruę: ⁊ hec ſtatua erat mobilis ex eo ꝙ erat intus argentum fuſile ideſt viuum: ⁊ mouebatur motu ipſius argenti viui. Simile ergo huic dicit democritus in opinione ſua de motu aĩe: dicit enim ꝙ anima ẽ cõpoſita ex indiuiſibilibus ſperis: ut ſuperius patet: ⁊ q2 hmõi indiuiſibiles ſpere. i. Le.3. atomi figure rotunde: continue mouentur: ex eo qđ nunq̃3 quieſcunt: contrahũt ⁊ mouent totum corpus ſecundũ ꝙ ipſe mouentur. ¶ Deinde cũ dicit

Nos autem interrogabimus: ſi ⁊ quieſcere facit hoc idẽ: quõ autẽ faciet: difficile ãt impoſſibile dicere.

¶ Obiicit ariſtoteles contra hanc opinionẽ democriti: duabus rõibus. Prima ratio talis eſt. Conſtat ꝙ aĩa non ſolum eſt cauſa motus in animali: ſed quiet.

¶ Sed ſecundum opinionem democriti:anima non
eſt cauſa quietis:licet ſit cauſa motus in animali:q: dif
ficile aut impoſſibile eſt dicere:ꝙ illa corpora ſperica
indiuiſibilia quieſcāt cū nūq̄ȝ maneant: vt dictum eſt

¶ Secundam rationē ponit cum dicit.

**Omnino autem non ſic videtur anima
mouere animal: ſed per voluntatem quan
dam ⁊ intellectum.**

¶ Que talis eſt: Conſtat ꝙ motus quem argentum
viuum cauſat in ſtatua non eſt motus voluntarius:ſȝ
violentus. Sed motus anime non eſt violentus: ſed
voluntarius.quia mouet per voluntatem ⁊ intellectū
⁊ ideo nihil eſt poſitio democriti.

¶ Deinde cum dicit.

Co.45. **Odem autē modo ⁊ Timeus eo/
dem modo phiſiologizat animam
mouere corpus. In eo enim ꝙ eſt
moueri ipſam ⁊ corpus mouet: propter id
quod complexa eſt ad ipſuȝ.**

¶ Ponit opinionem platonis.⁊ circa hoc duo facit.
primo ponit opinionem platonis . ſecundo reprobat
eam.ibi(primum igitur ⁊c.)Circa primum duo fa/
cit.primo oſtendit ſimilitudinem opinionis platonice
ad opinionem democriti.ſecundo explicat opinioneȝ
platonis de anima.ibi(Conſtitutam autem ex elemē
tis ⁊c.)Dicit ergo primo:ꝙ ſicut Democritus poſu
it corpus moueri ab anima:inquantum anima coniū
cta ipſi mouetur:ita ⁊ timeus qui introducitur a pla/
tone loquens aſſignat naturam qualiter anima mo/
uet corpus: dicit enim ꝙ anima mouet corpus:inquā
tum ipſa mouetur: propter hoc ꝙ anima coniuncta
eſt corpori per modum cuiuſdam colligationis.

¶ Deinde cum dicit.

**Conſtitutam auteȝ ex elementis ⁊ diſ/
partitam ſecunduȝ harmonicos numeros
quatenus cum naturalem ſenſum harmo/
nie habeat: ⁊ vt omne feratur ſecundū con/
ſonantes motus.**

¶ Explicat opinionem platōis: ⁊ primo exprimit cō
ſtitutionem ſubſtantie ipſius: ſecundo exponit quomo
do ex ea procedit motus.ibi(Aſpectum rectuȝ in cir
culum reflexit.Circa primum ſciendū eſt ꝙ plato hec
verba que hic ponuntur in timeo proſequitur loquēs
de anima mundi:quam imitantur ſm ipſum inferio
res anime.⁊ ideo per hoc ꝙ hic tangit̄ de anima mū
di:tangitur quodammodo natura omnis anime. Sci
endū eſt igitur:quod ſicut ſupra dictū eſt:plato poſuit
ſubſtantiam omnium rerum eſſe numerum : ratione
ſuperius dicta:elementa autem numeri ponebat vnū
q.formale:⁊ duo.q.materiale:ex vno enim ⁊ duobus
omnes numeri conſtituuntur: ⁊ quia impar nume/
rus quodammodo retinet aliquid de indiuiſione vni
tatis: poſuit duo elementa numeri par ⁊ impar:⁊ im
pari attribuit identitatem ⁊ finitatem:pari autem at/
tribuit alteritatem ⁊ infinitatem. Cuius ſignum tangi
tur in tertio phi.quia ſi ſupra vnitatem impares nu/
meri per ordinem addantur: ſemper producitur ea/
dem figura numeralis: puta ſi ſupra vnum addantur
tria:qui eſt primus impar: conſurgunt quattuor: qui
ē numerus quadratus quibus rurſus ſi addatur ſecū
dus impar: ſcilicet quinarius conſurgit nouenarius:q
item eſt numerus quadratus: ⁊ ſic ſemper in infiniū/
tum. Sed in numeris paribus ſemꝑ ſurgit alia ⁊ alia
figura: ſi enim vnitati addatur binarius qui ē primus
par conſurgit ternarius qui eſt numerus triāgularis
quibus ſi rurſus addatur quaternarius qui eſt ſcd̄s
par:cōſurgit ſeptenarius q ē ſeptangule figure: ⁊ ſic
in infinitum . ¶ Sic ergo plato ponebat idem ⁊ di/
uerſum eſſe elementa rerum:quorum vnum attribue
rat numero impari:aliud numero pari. ¶ Quia ve/
ro ſubiectam anime ponebat mediam inter ſubſtātias
ſuperiores:que ſemper eodem modo ſe habet: ⁊ ſub/
ſtātias corporeas: in quibus alteritas ⁊ motus inueni
tur: poſuit animam conſtare ex his elemētis.ſ.ex eodē
⁊ diuerſo: ⁊ ex numeris paribus ⁊ imparibus: medi
um enim debet eſſe affine vtriqȝ extremorum. ⁊ ideo
dicit ꝙ poſuit eam conſtitutam ex elementis. ¶ Item
ſciendum eſt:ꝙ in numeris ſunt diuerſe proportiones
⁊ infinite:quarum alique ſunt harmonice:ideſt conſo
nantiarum cā. nam dupla proportio eſt cauſa conſo/
nancie que dicitur diapaſon:ſexquialtera ꝓportio cau
ſat conſonantiaȝ que dicitur diateſſaron: ſexquioctaua
proportio cauſat tonum: ⁊ alie ꝯſonantie: quibuſdam
aliis proportionibus cauſantur:puta ea que eſt com/
poſita ex diapaſon: ⁊ diapente cauſatur ex tripla.ea q̄
ſub diapaſon cauſatur ex quadrupla:quā quidē picta
goras deprehendit:ut boecius refert in muſica:ex per
cuſſione quattuor malleorum qui conſonantes ſonos
reddebant ſecundum predictas proportiones:puta ſi
vnus martellus ponderaret.xii.vncias.alius.ix.alius
.viii.alius.vi.ille qui eſſet.xii.haberet duplam ꝓpor/
tionem ad eum qui.vi.⁊ redderetur cum eo conſonā/
tiam diapaſon. Ille autem qui ē.xii.ad eum q.viii.ſub
ſexquialtera proportione: ⁊ conſonat ſecundum dia/
pēte: ⁊ ſimiliter q.ix.ad cū. q.vi. Item q.xii. ad eū q
.ix.ē in ſex q tertia ꝓportione:⁊ cōſonat cū eo diateſſe
ron.⁊ ſimiliter qui.viii.ad eum q.vi. Qui autem.ix.
ad eum qui.viii. cum ſit ſexquioctaua proportione:
conſonat ſecundum tonum. Licet autem plato poſue/
rit res omnes ex numeris conſtitui:non tamen ex nu/
meris habētibus proportiones harmonicas:ſed ani/
mam poſuit eſſe conſtitutam ſecundum numeros hn̄
tes huiuſmodi proportiones . ⁊ ideo dicit ꝙ poſuit eā
(diſpartitam .i.ſecundum numeros:ſecundum har/
monicos numeros)proportionatos ad inuicem ſecū/
dum muſicam proportionem:poſuit enim ex his nu/
meris aīam conſtitutā ex vno:duobus: tribus:quatu
or.viii.ix.xxvii.in quibus huiuſmodi proportiones in
ueniuntur. Duplici autem ex cauſa animam poſuit cō
ſtitutam ex numeris harmonicis: vna eſt q: vnūqdq̄ȝ
delectatur in eo quod eſt ſibi ſimile ⁊ ꝯnaturale: vide/
mus autem quod anima delectatur ī omnibus armo
nizatis ⁊ offenditur ex his que ſunt preter debitam
harmoniam:tam in ſonis q̄ȝ in coloribus quam etiā
in quibuſcunqȝ ſenſibilibus:vnde videt̄ harmonia d̄
natura anime eſſe. Et hoc eſt quod dicit(Anima ha/
bet ſenſum)ideſt cognitionem(cōnaturalem harmo
nie.)Alia ratio eſt:q: pithagorici ⁊ platonici poſuerūt
ex motibus celorum prouenire ſonos optime harmo
nizatos: ⁊ quia motus celeſtes ponebant eſſe ab ani/
ma mundi:poſuerunt animam eſſe ex numeris har/
mōicis: vt poſſet cauſare motus harmonizatos ⁊ hoc
eſt quod dicit(⁊ ut omne)ideſt vniuerſum (feratur
ſecundum conſonantes motus.)

¶ Deinde cum dicit.

**Aſpectum rectuȝ in circulum reflexit: ⁊
diuidens ex vno in duos circulos duplici/
ter coordinatos iterum vnum diuiſit in ſe/
ptem circulos tanquam eſſent celi motus
anime motus.**

¶ Docet quomodo ex aīa ꝓcedat motus celeſtis. vbi
conſyderādum eſt ꝙ omnes numeri ſecundum natu
ralem ordinem accepti linealiter diſpoſiti ſunt ſecundū

rectitudinem: ꝓut vnus addit ſuper alterum. Sed
ex naturali ſerie numeroꝝ poteſt aliquis accipe plu
res ſeries: puta ſi accipiat homo quaſi in vna rectitudi
ne totam ſeriem duploꝝ: ⁊ in alia totam ſeriem tri
ploꝝ: ⁊ in alia totam ſeriem quadruploꝝ: ⁊ ſic
de aliis: quia igitur homo ſua cognitione poteſt circa
numeros operari: hoc ⁊ deus facit conſtituendo ſub/
ſtantias rerum ex numeris. vnde in conſtituendo ſub
ſtantiam anime ex numeris ſupradictis qui omnes na
turali ordine ſunt in vna rectitudine: quaſi duas lineas
diuiſit vnam duplorum: ⁊ alteram triploꝝ: he enĩ
proportiones omnes harmonicas continent. Nã du/
pla proporcio diuidit in ſexquialteram ⁊ ſexquiterciã:
Et tripla in duplam ⁊ ſexquialteram. Igitur in pre/
dictis numeris accipitur ſeries duploꝝ uſqꝫ ad nu
merum cubicum utputa vnum: quatuor octo. ⁊ alia ſe
ries triploꝝ eodẽ modo: utputa vnũ: tria. ix. xxvii.
que quidem due ſeries in vnitate ꝯiungunt: ac ſi eẽnt
due linee recte angulum continentes rurſus ſi vnitati
coniungant que ſunt in linea triploꝝ reſultabũt nume
ri qui ſunt in linea duplorum puta ſi vnitati addat tri
narius fient quatuor: ⁊ econuerſo ſi vnitati addatur bi
narius fient tria. Et ſic conſtituent quaſi due linee ſeſe
interſecantes ſecundum modũ littere grece que voca
tur. x. Si autem procedat vlterius reddibit ad eoſdẽ
numeros. nam a quatuor procedit ad octo: ⁊ a tribus
redibitur ad: xxvii. ⁊ ſic vtrobique concludetur .q.
quidam circulus ¶ Sciendum autez eſt ꝙ plato ea
que inueniebant i natura magis compoſita: dicebat ꝓ
uenire ex proprietate nature magis ſimplicis: ſicut cõ/
ſonantias ſonorum ex ꝓportionibus numeroꝝ. Sub
ſtanciam autem anime ponebat mediam ⁊ inter nu/
meros qui ſunt maxie abſtracti: ⁊ iter ſubſtanciã ſenſi
bilem: ⁊ ideo ꝓprietates anime deducebat ex proprie
tatibus predictis numerorum. Nam in anima eſt cõ
ſyderare primo aſpectum rectũ ſecũdum ꝙ aſpicit di
recte ad ſuum obiectũ: ⁊ poſtea reditur in circulũ: inqꝫ
tum circulus reflectit ſe ſupra ſeipſum. Inuenitur etiã
in anima intellectiua quaſi circulus parium ⁊ impari/
um: inqꝫtum cognoſcit ea que ſunt eiuſdem ⁊ que ſũt
diuerſe nature: ⁊ hoc vlterius protendit vſqꝫ ad ſub/
ſtanciam ſenſibilem celi quã anima mouet. Nam in ce
lo cõſyderat duplex motus circularis: vnus ſimplex
⁊ vniformis: ſecundum quem celũ mouetur motu di
urno ab oriente in occidentem: qui quidem fit ſecũdũ
circulum equinoctialem. Alius motus eſt planetarum
qui eſt ab occidẽte in orientem ẜm circulũ zodiacum:
qui interſecat equinoctialem in duobus equinoctiali/
bus: uel ſolſticialibus punctis. ſ. in principio arietis ⁊
libre. Et quia motus primus eſt vniformis ideo non
diuidit in plures motus: ⁊ aſſimulatur circulo impari
um. ⁊ propter hoc etiam primus circulus maior eſt
nam impares numeri ſupius poſiti maiores ſunt. Se
cundus autem numerus facit multam diueſitatem: ⁊
ideo videtur pertinere ad circulum pariũ: ⁊ diuiditur
in. vii. circulos ſecundũ ſex interſticia duplorum ⁊ tri/
plorum numeroꝝ: vt dicit in timeo. vbi enim ſunt
ſex diuiſiones neceſſe eſt eſſe ſeptem diuiſa: vnde ⁊ iſti
circuli minores ſunt: ⁊ continent a ſupremo circulo q
eſt imparium. Sic ergo legenda eſt littera (vt omne)
.i. vniuerſum (ferat ſecundum conſonantes motus)
.i. vt ex harmoniam anime deriuent motus celeſtes
harmonizati (. aſpectum rectum deus reflexit in circu
lum) eo modo quo eſt expoſitum ⁊ ſecundum ꝓprie/
tatem anime: (⁊ diuidens ex vno) propter vnam na/
turalem ſeriẽ numeri ⁊ vnam vim intellectiuã anime
(in duos circulos). ſ. pariũ ⁊ impariũ qꝫtum ad nu/
meros: intelligentiã mobilium ⁊ immobilium qꝫtum
ad animã: motum ẜm equinoctialem ⁊ zodiacum qꝫ/
tum ad celum. addit autem (dupliciter coordinatos)
quia duo circuli ſe interſecantes tangunt ſe in duobus
punctis. (Iterum vnũ). ſ. inferiorẽ (diuiſit in. vii. cir
culos) quaſi planetarũ (tanqꝫ celi motus eſſent anime
motus) ⁊ ac ſi celum moueret ꝑ motũ anime.

¶ Lectio octaua.

Primum quidẽ igitur non bene dicitur Co.46.
aĩam magnitudinẽ eſſe eam. n. que oĩs talẽ
eſſe uult: qualis ẽ aliquãdo uocatus intelle
ctus. Non. n. uelut ſenſitiua ẽ nꝫ ut deſyde
ratiua. Narũ. n. motus non circulatio ẽ. ĩtel Co.47.
lectus ãt vnus ⁊ continuus: ſicut ⁊ intelligẽ
tia ẽ: intelligentia ãt ut intellectualia: hec aũt
eo ꝙ cõſequentur vnũ ſicut numerus: ſed
nõ ſicut magnitudo: ꝑꝑ qd̃ quidẽ neqꝫ ĩtel
lectus ſit cõtinuꝰ: ſꝫ nõ ſicut aut imꝑtibilis
aut nõ ſicut magnitudo aliqua cõtinuus ẽ.

Oſita opinione platonis: hic ar. reprobat
eã: Ubi notãdũ ẽ ꝙ ar. plerũqꝫ quãdo re
ꝓbat opiniones platonis: non reprobat eas
qꝫtum ad intentionem platonis: ſed quantum ad ſonũ
verborũ eius. quod ideo facit: quia plato habuit malũ
modũ docendi: omnia enĩ figurate dicit: ⁊ per ſymbo
la docet: intendens aliud per verba: qꝫ ſonent ipſa ver
ba ſicut quod dixit animã eſſe circulũ: ⁊ ideo ne aliqs
propter ipſa verba incidat in errorẽ: ar. diſputat con/
tra eũ qꝫtum ad id quod verba eius ſonant. ¶ Po/
nit autẽ ar. rationes decẽ ad deſtruendũ ſuprapoſitã
opinionẽ: qrũ qdã ſunt ꝯtra eũ ⁊ qdã ꝯtra vba eius.
Pl. õ. n. plato voluit ꝙ ẜm veritatẽ intellectus eſſet ma
gnitudo qꝫtitatiua ſeu circulus ⁊ motus circularis: ſed
methaphorice hac attribuit intellectui. nihilominus ta
men ar. ne aliquis ex hoc erret: diſputat contra eum
ẜm ꝙ verba ſonãt. ¶ Primo ergo ar. circa primã
rationẽ manifeſtat de qua anima plato intellexit. ſ. de
anima vniuerſi. (⁊ hanc). ſ. animã (que eſt omĩs). i.
vniuerſi vult eſſe intellectiuã tm̃. non. n. eſt vegetabilis
quia non indiget nutrimẽto: nec eſt ſenſibilis quia ca/
ret organo: nec eſt deſyderatiua: quia deſyderatiua cõ
ſequit ſenſitiuã. Et dixit ideo animam vniuerſi nõ eẽ
ſenſibilem neqꝫ deſyderatiuã: quia ipſe voluit ꝙ mo/
tus aĩe vniuerſi eſſet circularis. Unde cũ motus harꝝ
. ſ. ſenſibilis ⁊ deſyderatiue non ſit circularis: non enĩ
ſenſus reflectitur ſuper ſeipſum: intellectus vero refle
ctit ſupra ſeipſum: homo enĩ intellegit ſe intelligere: iõ
dicit illã animã intellectiuã tantũ eſſe: ⁊ ideo dicit intel
lectũ eſſe magnitudinẽ quandã ⁊ circuluz. Et hoc ar.
reprobat dicens: ꝙ plato nõ bene dixit animã eſſe ma
gnitudinẽ. Et ꝙ locutus eſt de ea ſicut de magnitudi/
ne circulari: diuidẽs eam in duos circulos malefecit.
Et ꝙ male fecerit oſtendit. in natura enim anime hoc
eſt: vt iudiciuz de aliqua potentia anime ſumat ex actu
ſeu operatione ipſius potentie: iudiciũ vero operatõis
ex obiecto: potentie enim cognoſcunt per actus: actuſ
vero per obiecta: ⁊ inde eſt ꝙ in diffinitione potentie
ponit eius actus: ⁊ in diffinitione actus ponitur obie/
ctum. Conſtat autẽ ꝙ reſ ab eo a quo habet eſſe ⁊ ſpe
ciem: ab eo etiam habet vnitatem. Si ergo intellectuſ
ſit ⁊ ſortiatur ſpeciem ab intelligibili: cum ſit eius obie
ctum: dico intellectum in actu: cum nihil ſit ante intelli
gere: manifeſtum eſt ꝙ ſi ſit vnus ⁊ continuus ſicut pla
to poſuit: ꝙ eodem modo intellectus erit vnus ⁊ con/
tinuus quo intelligibilia ſunt vnum ⁊ continuum: intel
lectus enimꝰ non eſt vnus niſi ſicut intelligentia: ideſt
operatio eius que eſt intelligere: nec actus eſt vnus ni
ſi ſicut obiectum eius eſt vnum. quia actus diſtinguũ
tur penes obiecta. vnde cum obiectum ĩtellectus ſint

intelligibilia: hec autem ſcilicet intelligibilia non ſint vt
magnitudo ſeu continuum: ſed ſicut numerus: eo ꝙ
conſequenter ſe habeant: manifeſtum eſt ꝙ intellectus
non eſt magnitudo: ſicut plato dicebat: Sed aut eſt im
partibilis ſicut ſe habet ratio primorum terminorum:
aut nõ eſt continuus ſicut aliqua magnitudo: ſed ſicut
numerus inq̄ꝫtum vnum poſt aliud intelligimus: ⁊ ſe
pe plures terminãtur in vnum: ſicut in ſylogiſmis ter
minantur propoſitiones in concluſionem.

¶ Secundam rationem ponit ibi.

Qualiter autẽ intelliget magnitudo: cuꝫ
ſit qualibet ꝑtium ipſius: ꝑte autem aut ſe/
cundũ magnitudinem: aut ſecundum pun/
ctum ſi oꝫ ⁊ hoc partem dicere. Si quidẽ
igitur ſecundũ punctũ hec autem infinita:
manifeſtũ ẽ quoniã nequaquã pertranſibit.
Si vero ſecundũ magnitudinem: multotiẽſ
Co.48. ⁊ infinities intelliget idem: videtur auteꝫ ⁊
ſemel contingere. Si autem ſufficiens quã
libet partium tangere: qd oꝫ circulo moue
ri: aut ⁊ omnino magnitudĩem habere. Si
autem neceſſarium intelligere toto circulo
tangentem: quis eſt partibus tactus.

¶ Que talis eſt. Poſſet aliquis dicere ꝙ plato nõ po
ſuit magnitudinem in intellectu propter multa intelli/
gibilia: ſed oportꝫ ꝙ ſit in intellectu magnitudo etiam
propter vnumquodqꝫ intelligibilium. contra. hoc nõ
poteſt eſſe: plato enim ponit ⁊ oppinatus eſt ꝙ intelli/
gere non fiat per acceptionem ſpecierum in intellectu:
ſed ꝙ intellectus intelligat ꝑ quendã contactũ: inq̄ꝫtũ
Le.7. .ſ. occurrit ⁊ obuiat ſpeciebus intelligibilibus: ⁊ iſtũ
contactum attribuit circulo: ſicut ſupra dictum ẽ. Que
ro ergo a te ſi intellectus eſt magnitudo: ⁊ intelligit ſe
cundum contactũ: qualiter intelligat: aut enim hoc ꝙ
intelligit tãgit ſecundũ totum: aut ſecundum partẽ eiꝰ:
ſi ſecundum totũ contingens intelligit totum: tunc par
tes non erunt neceſſarie: ſed erunt fruſtra: ⁊ ſic non ẽ
neceſſe ꝙ ſit intellectus magnitudo ⁊ circulus. Si ve/
ro ſꝫ ptes ꝯtigẽs ĩtelligit ptes: aut hoc erit ſꝫ plures
partes. aut ſecundum vnam tantum. ſi ſecũdum vnã
tantum ſic idem quod primus: quia alie erunt ſuꝑflue
⁊ ſic non erit neceſſarium ponere intellectum habere
partes. Si vero contingens ſecũdum oẽs partes itelli
get. Aut hoc erit ſecundũ partes pũctales: aut ſecun/
dum partes quantitatiuas. ſi ſecundum partes pun/
ctales: tunc cum in qualibet magnitudine ſint infinita
puncta: oportet ꝙ infinities tangat anteq̄ꝫ intelligat cũ
non ſit infinita pertranſire. Dicit autem (partes pun
ctales) non ꝙ velit magnitudinem in partes puncta/
les diuidi: ſed diſputat ad rationem platonis: qui fuit
huius opinionis ꝙ corpus componeretur ex ſuperfi/
ciebus: ⁊ ſuperficies ex lineis: ⁊ linea ex punctis: quod
ipſe improbat in li. phi. vbi oſtendit ꝙ punctum addi
tum puncto nihil addit. Si vero intelligit contingens
ſm partes quantitatiuas: tunc cum quelibet pars di/
uidatᷣ ꝙ ĩ multas ptes ſeqᷣ multotiẽs intelligat idẽ. Itẽ
cũ oĩs quantitas ſit diuiſibilis in infinitũ ſecundũ eandẽ
proportionem: ⁊ non ſecundum eandem quantitatem
ſequitur ꝙ infinities intelligat: quod eſt inconueniens.
videtur ergo ꝙ nõ contingat niſi ſemel: ⁊ ſic nullo mo
do debet attribui intellectui magnitudo: neque q̄ꝫtum
ad multa intelligibilia: neqꝫ q̄ꝫtum ad vnum. ¶ Et no
tandum ꝙ hec ariſtotiles occulte oſtendit ꝙ intelle/
ctus de natura ſua non eſt partibilis: ſed quid imparti
bile. Intelligibile enim in vnaquaqꝫ re eſt quiditas: ⁊
natura rei eſt tota in qualibet parte: ſicut natura ſpecie
eſt tota in quolibet indiuiduo tota enim natura hom
nis eſt in quolibet indiuiduo: ⁊ hoc eſt ĩdiuiſibile: vn
de illud quod eſt intelligibile in quolibet re eſt indiuiſi
bile: ⁊ per conſequens intellectus.

Terciam rationem ponit cũ dicit.

Amplius quomõ intelliget ꝑtibile imꝑ
tibili: aut impartibile partibili.

¶ Que talis eſt. Conſtat ꝙ ſi nos ponimus intellectũ
impartibilem de facili patebit ratio: quomõ intelligat
impartibile ⁊ partibile: quia impartibile intelliget ſecũ
dum proprietatem ſue nature: eo ꝙ impartibilis eſt:
vt dictum eſt: partibile vero abſtrahendo a partibili.
Sed ſi intellectus ponatur partibilis ſecundum ꝙ pla
to vult: impoſſibile erit inuenire rationem quomodo
intelligit impartibile. Et ſic videtur ꝙ inconuenienter
plato ponat intellectum eſſe magnitudinem ſeu parti/
bilem.

¶ Quartam rationem ponit cum dicit.

Neceſſarium autem eſſe circulũ intelle/
ctum hũc intellectus quidẽ. n. motus intel/
ligẽtia: circuli ãt circulatio ſi ꝰ ĩtelligẽtia: cir
culatio: ⁊ intellectus vtiqꝫ erit circulus: cũ
hmõi circulatio ſit intelligentia: ſemꝑ auteꝫ
aliquid intelliget: ſiquidẽ perpetua ſit circu
latio. Practicarum quidem enim intelligẽ
tiarum termini ſunt: omnes enim alterius
cauſa ſunt. ſpeculatiue autem ratiõibus ter
minantur ſimiliter. Ratio autem omnis dif
finitio eſt aut demõſtratio. Demõſtratiões
vero ⁊ a principio ſunt: ⁊ habet quodam/
modo finem ſyllogiſmum aut concluſionẽ:
ſi autem non concludantur: ſed non refle/
ctuntur iterum in principium accipientes
ſemper medium ⁊ vltimum recte procedũt
ſed circulatio iterum in principium refle/
ctit. Diffinitiones autẽ omnes finite ſũt.

¶ Que talis eſt. Tu dicis intellectum eſſe circulum
⁊ dicis intellectum moueri. ſed motus circuli eſt circu
latio: motus vero intellectus eſt intelligentia: ergo ſi in
tellectus eſt circulus: de neceſſitate intelligentia erit cir
culatio: ſed hoc eſt falſum: quia cum in circulatione nõ
ſit inuenire actu principium neque finem: vt probatur
in. viii. phi. ſequitur etiam ꝙ intelligentia ſeu operatio
ipſius intellectus que eſt intelligere nunq̄ꝫ terminatur
ſed hoc eſt falſum. quia intelligentia habet actu ⁊ prin/
cipium ⁊ finem: ergo intelligentia ⁊ circulatio non ſũt Lco.1.
idem. ⁊ per conſequens: nec intellectus eſt circulus.
qđ autem intelligentia habeat principium ⁊ finem actu
probatur: quia omnis intelligentia aut eſt pratica aut
ſpeculatiua: ſed conſtat quot practicarum intelligentia
rum termini ſunt. i. fines. Nam omnes ſunt alterius
cauſa: ſcilicet operis: ⁊ ad opus terminantur. Specu/
latiue etiam intelligentie finem habent: ſcilicet ratio/
nes: omnes enim terminantur ad aliquas rationes: q̄
quidem rationes: aut ſunt (diffinitio) ſcilicet in ſim/
plici intelligentia: aut (demonſtratio) ſcilicet cum com
ponit ⁊ diuidit: ſed demonſtrationes prime ex princi/
piis certis ſunt: ⁊ habent quodam modo finem ſylo/
giſmum aut concluſionem. Et ſi dicatur ꝙ ex vna cõ
cluſione ſequitur alia ⁊ ſic non terminatur: nihilomi/
nus tamen poteſt dici ꝙ concluſiones non ſunt circu

lares: quia non eſt circulo demonſtrare: vt pꝛobatur
Lec.8. in pꝛimo poſterioꝛum: ſed tendunt in rectum: ⁊ im/
poſſibile eſt in rectum inuenire motum infinitum ſeu
pꝛoceſſum. Diffinitiones etiam habent pꝛincipium ⁊
finem: quia non eſt aſcendere in infinitum in generi/
bus: ſed accipitur.q. primum genus generaliſſimum
nec etiam deſcendere in infinitum in ſpeciebus ſed eſt
ſtare in ſpecie ſpecialiſſima. Unde genus generaliſſi/
mum eſt pꝛincipium: ſpecies vero ſpecialiſſima ſicut
terminus ſeu finis in diffinitionibus. Et ſic patet ꝙ
omnis intelligentia pꝛincipium habet ⁊ finem actu.

Quintam rationem ponit cum dicit.

**Amplius autem ſi eadeꝫ circulatio mul
totiens eſt: opoꝛtebit multotiens intellige/
re idem.**

¶ Que pendet quodammodo ex pꝛecedenti: ⁊ eſt.q.
quoddam membꝛum eius. Supꝛa enim pꝛobatum
eſt ꝙ ſi intellectus eſt circulus ſicut plato poſuit intel/
ligentia erit circulatio: ⁊ pꝛobauit ſuperioꝛi ratione ꝙ
intelligentia non eſt circulatio: ⁊ hoc idem pꝛobat hic
tali ratione. Uidemus ꝙ hec differentia eſt inter cir/
culationem ⁊ alios motus: quia impoſſibile eſt ĩ aliis
motibus vnum ⁊ eundem motum reiterari ſuper eã
dem quantitatem multotiens. ⁊ hoc apparet dedu/
cendo per ſingulas ſpecies motus. In alteratione.n.
impoſſibile eſt eundem motum ſuper idem reiterari
non.n.idẽ ſecundum idem de albo fit nigrum ⁊ de ni
gro album. In motu etiam augmenti impoſſibile eſt
vnum ⁊ idem ſecundum idem augmentari ⁊ dimi/
nui. In motu etiam locali impoſſibile eſt eundem mo
tum ſecundum idem reiterari: quia in motu locali ſe
cundum rectum ſemper ſunt duo termini ſcilicet actu
Unde ſi reiteraretur opoꝛteret termino ad quem vti
bis: quia vt fine ⁊ pꝛincipio: ⁊ de neceſſitate interue/
niret ibi quies: ⁊ ſic non eſſet idem motus numero.
In circulatione vero ſolum hoc contingit ꝙ vnus ⁊
idem motus ſecundum eandem quantitatem multo/
tiens reiteraretur: cuius ratio eſt: quia in circulatione
non ſunt aliqui termini actu: ⁊ ideo quantuncunqꝫ rei
teretur non interuenit quies: nec variatur motus.
Ex hoc ergo ſic arguit. Tu dicis ꝙ intellectus eſt cir
culus: ergo ⁊ intelligentia circulatio eſt: ſed hoc eſt in
conueniens ſcilicet ꝙ intelligentia ſit circulatio: ergo ⁊
pꝛimum. Quod ſit inconueniens ſic oſtendit. conſtat
ꝙ eadem circulatio ſecundum vnum ⁊ idem multo
tiens eſt ideſt reiteratur. ergo ſi intelligentia eſt circu/
latio ſicut tu dicis intelligentia multotiens ſecundum
vnum ⁊ eundem motum ⁊ ſuper idem multotiens
reiterabitur ⁊ ſic multotiens intelliget idem: intelle/
ctus enim mouendo ſe tangit ⁊ tangendo intelligit: ſi
cut ipſi dicunt ⁊ circulariter multotiens tangit idem:
⁊ ſic multotiens intelliget idẽ quod eſt inconueniens.

Sextam rationem ponit cum dicit.

**Adbuc autem intelligentia aſſimilatur cui
dam ſtatui ⁊ quieti magis quam motui: eo
dem autem modo ⁊ ſyllogiſmus.**

¶ Que talis eſt. Si intelligentia circulatio eſt debet aſ
Lec.6. ſimilari motui: ſed nos videmus totũ contrarium: qꝛ
intelligentia magis aſſimilatur quieti qꝫ motui: ergo ĩ
telligentia non eſt circulatio. Quod autem magis aſ/
ſimiletur quieti qꝫ motui patet: quia ſicut ipſe dicit in
vii. phi. non poteſt fieri aliquis ſapiens quando mo/
tus eius non reſident nec quieſcunt. Unde in pueris ⁊
in omnibus in quibus motus non quieſcunt non de
facili inuenitur ſapientia. Sed tunc aliquis ſapientiam
acquirit quando quieſcit. vnde dicit ꝙ ĩn quieſcendo
⁊ ſedendo anima ſapiens fit ⁊ pꝛudens. Sed qꝛ poſ/
ſet dici ꝙ hoc verum eſt de ſimplici intelligentia: ſed
non de ſyllogiſmo: ideo ariſ. dicit ꝙ eodem modo ⁊
ſyllogiſmus aſſimilatur magis quieti qꝫ motui: ⁊ hoc
patet: ante enim qꝫ ſit ſyllogizatum de aliqua re intel/
lectus ⁊ mens hominis fluctuat ad vnam ⁊ ad aliam
partem ⁊ non quieſcit in aliqua: Sed quando iam ẽ
ſyllogizatum determinate inheret vni parti ⁊ queſcit
in illa.

Septimam rationem ponit cum dicit.

**At vero neqꝫ beatum quod non facile Co.49.
ſed violentum. Si autem eſt motus ipſi/
us non ſubſtãtia: extra naturam vtiqꝫ mo
uebitur.**

¶ Que talis eſt. conſtat ꝙ beatitudo anime eſt intelli
gendo: ſed beatitudo non poteſt eſſe in eo qđ eſt vio/
lentum ⁊ pꝛeter naturam: cum ſit perfectio anime. er
go cum motus non ſit ſecundum naturam ⁊ ſubſtan
tiam anime: ſed pꝛeter naturam eius impoſſibile ẽ ꝙ
intelligere quod eſt operatio anime ⁊ in quo eſt bea/
titudo anime ſit motus: vt plato dicebat. Quod autẽ
motus ſit pꝛeter naturam anime patet ex poſitione
platonis ipſe enim dixit animam componi ex nume/
ris: ⁊ poſtea dixit eam diſpartitam in duos circulos
⁊ hos reflexit in. vii. ⁊ ex hoc ſequitur motus: ex quo
apparet ꝙ motus non ineſt ei naturaliter ſed per ac/
cidens.

¶ Octauam rationem ponit cum dicit.

**Laboꝛioſum autem eſt commiſceri aĩaꝫ
coꝛpoꝛi nec poſſibile abſolui. Et adhuc fu
giẽduꝫ ſiquidem melius eſt intellectui non
cum coꝛpoꝛe eſſe: quemadmodum ⁊ con/
ſuetum eſt dici: ⁊ multis videtur.**

¶ Que talis eſt. videtur ꝙ ſecundum opinionem pla
tonis anima de ſua natura non ſit vnita coꝛpoꝛi. nam
ipſe poſuit eaꝫ pꝛimo compoſitam ex elementis: ⁊ po
ſtea complexam ⁊ adunatam coꝛpoꝛi: ⁊ inde non poſ/
ſe recedere cum vult. Inde ſic. quandocunqꝫ eſt ali/
quod vnitum contra naturam ſuam alicui: ⁊ non po/
teſt inde cum vult recedere ei eſt penale: ⁊ quando/
cunqꝫ aliquid in vnione ad aliud deterioꝛatur eſt fu/
giendum ⁊ nociuum. Sed anima vnitur coꝛpoꝛi con
tra naturam ſuam vt dictum eſt: nec poteſt inde rece
dere cum vult: nec nõ ⁊ deterioꝛatur in vnione ad coꝛ
pus: ſicut conſuetum eſt dici a platonicis ⁊ multis ex
eis. Uidetur ergo ꝙ anime pennale eſt ⁊ fugiendum
eſſe cum coꝛpoꝛe. Non ergo conueniens eſt dictũ pla
tonis. ſ. ꝙ anima compoſita ex elementis pꝛimo com
miſceatur coꝛpoꝛi.

¶ Nonam rationem ponit cum dicit.

**Immanifeſta autem ⁊ circulo ferri celuꝫ Co.50.
cauſa. Neqꝫ enim anime ſubſtantia cauſa
circulariter ferri animam: ſed ſecundum ac
cidens ſic mouetur. Neqꝫ coꝛpus cauſa:
ſed magis illi. At vero neqꝫ quia melius
dicitur: ⁊ oportebat pꝛopter hoc deum fa/
cere circulariter ferri animaꝫ: quia dignius
ſit ipſi moueri quam manere: moueri au/
tem ſic quã aliter. Quoniam autem hmõi Co.51.
intẽtio eſt alteris rationibus magis ꝓpꝛia:
hanc quidem dimittamus nunc.**

¶ Que talis eſt. plato loquitur de anima vniuerſi: ⁊
dicit eam moueri circulariter: ſed ſecundum opinio/
nem ſuam: cauſa quare celum mouetur circulari/
ter eſt immanifeſta ideſt non aſſignatur. Si enim
celum mouetur circulariter aut ergo erit propter
principia naturaliter: aut propter finem: Si dica/
tur quod naturaliter propter principia aut erit pro/
pter naturam anime: aut propter naturam corporis
celeſtis ſed non eſt propter naturā anime q2 moueri
circulariter nō ineſt anime ſecundū ſubſtātiam ſuam:
ſed ꝑ accidens: q2 vt dictū eſt anima mouet̄ ꝑ ſe: ⁊ ſꝫ
ſuam ſubſtantiā motu recto: ⁊ deinde aſpectū rectuꝫ
reflectit in circulos. Nec etiā propter naturaꝫ ipſius
corporis celeſtis q2 corpus non eſt cauſa motus aīe:
ſed anima eſt magis corpori cā ꝙ moueat̄. Si aūt di
catur ꝙ propter finem nō pōt aſſignari aliquis finis
determinatus ſecundū eū: cū queritur quare ſic mo/
uetur ⁊ nō alio motu: niſi ꝙ ſic deus voluerit eū mo
ueri. Sed deus ꝓpter aliquā cām dignatus eſt celuꝫ
potius moueri ꝙ̄ manere: ⁊ moueri ſic. i. circulariter
Lib.2. ꝙ̄ alio motu: quā cauſā plato non aſſignat: ſed q2 hāc
Lec.3. aſſignare eſt magis propriū (aliis rationibus. i. in alio
tractatu. ſ. in li. de celo: iō dimittamus ipſā ad preſēs.

¶ Decimam rationē ponit cū dicit.

Illud aūt inconueniēs accidit ⁊ huic ra/
tioni ⁊ pluribus que de anima. copulāt. n.
⁊ ponunt ī corpus animā nihil determinā/
tes propter quā cauſam: ⁊ qūo habēte cor
pore. Et tamē videtur hoc vtiqꝫ neceſſariū
Co.52. eſſe: propter. n. comunitatē hoc quidē agit
aliud: hoc autē patitur: ⁊ hoc quidē mouet
C.05. illud autē mouetur. Horū autē nihil īeſt ad
inuicem quibuſcunqꝫ: hi autem ſolum co
nantur dicere quale quid ſit anima. De ſu/
ſceptio autē corpore nihil adhuc determīa/
tum tanquā contingens ſit ſecūduꝫ pytha
goricas fabulas quālibet aīaꝫ quodlibet
corpus ingredi. Uidetur. n. vnumquodqꝫ
propriam habere ſpēm ⁊ formam. Simile
itaqꝫ aliquid dicunt: ſicut ſi aliquis dicat
tectonicam in fiſtulas igredi. Oportet enī
artem quidem vti organis: animam autem
corpore.

¶ Que non ſolū eſt contra platonem: ſed ēt ꝯtra mul
tos alios: ⁊ ducens eſt ad inconueniētia ⁊ oñdens eoꝝ
potiones deficientes: q̄ talis e ſt. Conſtat ꝙ inter mo
uens ⁊ motū eſt aliqua proportio: ⁊ inter agēs ⁊ pa/
ciens: ⁊ inter formā ⁊ materiā: nō ſimiliter. n. quelibet
forma cuilibet corpori ꝯuenit ⁊ vnit̄ neqꝫ omne agens
agit in omne paciēs. Neqꝫ quodlibet mouens mouet
quodlibet motū: ſed oportet ꝙ ſit iter ea aliqua com/
municatio ⁊ ꝓportio ex qua hoc ſit aptū natū moue/
re illud vero moueri. patet aūt ꝙ iſti phyloſophi po/
ſuerūt aīaꝫ eē ī corpe ⁊ mouere corp⁹: cū ergo loquāt̄
de ipſa nā aīe. videt̄ etiā neceſſariū ꝙ aliqd dixiſſet de
natura corporis: ꝑꝑ quā cauſā vniatur corpori: ⁊ qūo
ſe habeat corpus ad eam: ⁊ qūo comparatur corpus
ad animā. Non ergo ſufficienter determinant de aīa
dum conant̄ dicere ſolū quale qd ſit anima: ⁊ negli/
gunt oſtendere quale qd ſit corpus ſuſcipiēs ipſā. Ex
quo ꝯuenit eis illud ꝙ in fabulis pythagoricis habe/
tur: ꝙ quelibet aīa in quodlibet corpus ingrediat̄: pu
ta ſi caſu ꝯtingat in corpus elephātis intrare aīaꝫ mu
ſce: ꝙ̄uis hoc non poſſit eſſe: cū vnumquodqꝫ corpoꝝ
⁊ maxime animaliū habeat propriā formam: ⁊ propri
am ſpeciem: ⁊ propriū mouens: ⁊ propriū motum: ⁊
multuꝫ differat corpus vermis a corpore canis ⁊ cor
pus elephantis a corpore culicis hoc tamen dicentes
ſcilicet quod quelibet anima quodlicet corpus ingre
ditur dicunt ſimile: ac ſi quis dicat artē textiuam igre
di in fiſtulas ⁊ erariam in telariam. Et tamen ſi ipſis
artibus ineſſet natura ingrediendi corpora ſeu orga/
na ex ſeipſis: non quelibet in quodlibet ingrederetur:
ſed fiſtulatiua ingrederetur in fiſtulas non in liras: ci/
tharatiua autem in citharas ⁊ non in fiſtulas. eodem
igitur modo ſi anime cuilibet ſit corp⁹: vnaqueqꝫ aīa
non quodlibet corpus ingreditur: imo ipſa anima ido
neum format ſibi corpus ⁊ non aſſumit paratuꝫ. Sic
ergo plato ⁊ alii phyloſophi loquentes tantū de ani
me natura inſufficienter dixerunt non determinantes
quod ſit corpus conueniens cuilibet anime: ⁊ quali/
ter ⁊ quale exiſtens vniatur ſibi.

Lectio nona

Lia autē quedā opinio tradita ē de Co.54
aīa: credibilis qdē multis: ⁊ neqꝫ
vna minor his que dicte ſunt. rati/
ones autē tanquā directiuas prebens ⁊ in
cōmuni factis rationibus. Harmōiā enim
quandam dicunt.

Oſtq̄ phyloſophus reprobauit opinionē
platonis: hic conſequenter reprobat quan
dam aliam opinionem conformem opini/
oni platonis quantum ad aliquid. fuerunt
enim quidam qui dixerunt: ꝙ anima erat harmonia
⁊ iſti concordauerunt cum platone in hoc ꝙ plato di
xit ꝙ anima erat compoſita ex numeris harmonicis:
hi vero ꝙ erat harmonia ſed differebāt in hoc quod
plato dixit: ꝙ anima erat harmonia numerorum: iſi
vero dixerunt ꝙ harmonia tam compoſitoꝝ ꝙ̄ mix
torum vel contrariorum erat anima. Circa hoc auteꝫ
tria facit primo enim ponit opinionem iſtorum ⁊ ra/
tionem opinionis: ſecundo diſputat contra dictaꝫ opi
nionem ibi. (Et quidē harmonia ⁊c.) Tertio oſten
dit quomodo hec opinio eſt multum probabilis. ibi.
(Si vero alteram animam eſt: ⁊ cetera.) Circa pri/
mum. d. ſ. enim ponit dictam opinionem de anima
dicens: ꝙ quedam opinio tradita eſt ab antiquis de
anima que videbatur habere rectas ratiōes: ⁊ nō ſo
lum in ſpeciali de anima ſed etiam quantum ad id qđ
cōmune eſt ad omnia principia. Et dicit (quantuꝫ ad
id quod comune eſt:) q2 antiqui phyloſophi nihil tra
ctauerunt de cauſa formali ſed tantum de materiali: ⁊
inter omnes illi qui magis viſi ſūt appropinquare ad
cauſam formalem fuerunt democritus ⁊ empedo/
cles: qui ſcilicet empedocles dixit ꝙ omnia conſtabāt
ex ſex principiis: quorum. iiii. poſuit materialia ſcilicet
. iiii. elementa: ⁊ duo formalia partim actiua ⁊ partim
materialia ſcilicet amicitiam ⁊ litem. Et dicebant ꝙ
hec principia materialia habebant inter ſe quandam
proportionem que reſultabat ex eis. ita ꝙ cōueniebāt
in aliquo vno: q2 ſine hoc non poſſent eſſe ſimul. ⁊ hāc
dicebant formam rerum ⁊ harmoniam quandā eſſe
vnde ⁊ ſicut de aliis formis ſic dicebant de anima ꝙ
erat harmonia quedam.

¶ Secundo cū dicit. Co.55.

Et enim harmoniam temperamētum ⁊
compoſitionem eſſe contrariorū: ⁊ corpus
compoſitioni ex contrariis.

¶ Pōit rōem hmōi opīonis dicens: ꝙ harmonia ē
cōplexio ⁊ ꝓportio ⁊ tēpamētū ꝯtrarioꝝ ī ꝯpoſitis ⁊
mixtis. Et h̄ ꝓꝑtio que eſt inter iſta ꝯtraria dicitur

harmonia ⁊ forma illius compoſiti. vnde cū anima ſit
quedam forma dicebant ipſam eſſe harmoniā. Dici/
tur autem hec opinio fuiſſe cuiuſdā dinarchi ⁊ ſim/
miatis ⁊ empedoclis: ¶ Coñr cū dicit.

Et quidē harmonia quedam rō compo
ſitorum eſt aut compoſitio: animam āt neu
trū poſſibile eſt eſſe horū.

¶ Diſputat contra opinionē predictam. Et circa hoc
duo facit. primo. n. diſputat generaliter ad poſitionez
dictoꝝ phyloſophoꝝ: ſecundo vero in ſpeciali ad po
nentem ſcilicet contra empe. ibi. (inueſtigabit autem
hoc ⁊c.) Ad poſitionē autē obiicit. iiii. rationibus qua
rum prima talis eſt. Conſtat ꝙ harmonia proprie di
cta eſt conſonantia in ſonis ſed iſti tranſūpſerunt iſtd
nomen ad oēm debitā proportionez: tam in rebus cō
poſitis ex diuerſis partibus: q̄ʒ in commixtis ex con/
trariis. Secundum hoc ergo harmonia poteſt duo
dicere: quia vel ipſam compoſitionem aut commixti
onem: vel proportionem illius compoſitionis ſeu cō/
mixtionis. Sed conſtat ꝙ neutꝝ iſtoꝝ eſt anima: ergo
anima non eſt harmonia. Quod autez anima non ſit
compoſitio ſiue proportio compoſitionis patet. Iſti
enim accipiunt animā vt ſubſtantiam quandam: ſed
illa duo ſunt accidentia: non ergo idem ſunt.

¶ Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius autē mouere non ē harmonie
anime aūt attribuunt hoc omnes.

¶ Que talis eſt. Conſtat ꝙ omnes phyloſophi dicūt
ꝙ anima mouet: ſed harmonia non mouet: immo re
linquitur ex mouente ⁊ ſequitur: ſicut ex motu chor/
darum qui eſt per muſicam relinqtur harmonia que
dam in ſono. Et ex applicatione ⁊ contemperatione
partium a componente relinquitur proportio quedā
in compoſito. ergo ſi anima eſt harmonia: ⁊ hec relin
quitur ex harmonizatore: oportebit ponere aliam ani
mam que armonizet.

¶ Tertiam rationem ponit cum dicit.

Co.56. **Congruit aūt magis de ſanitate dr̄e har**
moniā: ⁊ oīno de corporeis virtutibꝰ quaz
de aīa. Manifeſtū aūt ſi aliquis tentauerit
reddere paſſiones ⁊ opa anime harmonia
quadā difficile. n. adaptare.

Lec.5. ¶ Que talis eſt. Phyloſophus enim dicit in quarto
phyſicoꝝ. Quicunqꝫ aſſignat diffinitionem ſeu natu/
ram rei: oportet ꝙ illa aſſignatio: ſi ſufficiens eſt: con/
ueniat operationibus ⁊ paſſionibus illius rei. tunc. n.
diffinitur optime quidem res quando non ſolum co/
gnoſcimus ſubſtantiam ⁊ naturam ipſius rei: ſed eti/
am paſſiones ⁊ accidentia eius: Si ergo anima ē har
monia quedam: oportet ꝙ per cognitionem harmo/
nie deueniamus in cognitionem operationum ⁊ acci/
dentium anime: Sed hoc eſt valde difficile: vtputa ſi
velimus operationes anime in harmoniam referre:
cuius enim harmonie erit ſentire: ⁊ cuius amare. aut
odire: ⁊ intelligere. Sed per cognitionem harmonie
magis congruit venire in cognitionem accidentium
corporum. vt ſi velimus cognoſcere ſanitatem: dice/
mus ꝙ eſt complexio adequata ⁊ contemperata hu/
morum ⁊ qualitatuz in corpore: ⁊ ſic de aliis corpore/
is virtutibus: ⁊ ſic harmonia magis eſſet attribuēda
corpori q̄ʒ aīe. ¶ Quartā rōem ponit cū dicit.

Co.57. **Amplius aūt dicimus harmoniaz ī duo**
reſpicientes maxime quidem propriam ma
gnitudinum in habentibus motum ⁊ poſi/
tionem ⁊ compoſitionem ipſorum: cum ſic
congruant: vt nullū congeneum pretermit/
tatur. Hinc autem ⁊ eorum que cōmiſcen/
tur rationez. Neutro quidem igitur modo
rationabile. Compoſitio aūt partium cor/
poris multuz inueſtigabilis eſt. Multe. n.
compoſitiones partium ⁊ multipliciter ſūt.
Cuius igitur ⁊ quō congruit accipere intel
lectum compoſitionem eſſe: aut ⁊ ſenſitiuū
⁊ appetitiuū. Similiter āt ⁊ inconueniens ⁊
rationem mixtionis eſſe animam. Non enī Co.58.
eandem habet rationē commixtio elemen/
torum ſecundū quā caro: et ſecundū quam
os: accidet igitur multas aīas habere. et ſe
cundum omne corpus ſiquidē omnia ex
elementis cōmixtis ſunt commixtionis autē
ratio harmonia aīa.

¶ Que talis ē. harmonia īuenit̄ aliqñ ī compoſitis ⁊
habentibus compoſitionem ⁊ motum. quia quando
hec ſic inuicem ſimul ponūtur ⁊ ordinantur: (vt nul
lum congeneum) ideſt vt nullus defectus eiuſdem ge
neris ibi ſit: tunc ille ptes dicuntur bene harmonizate
⁊ compoſitio ipſarum vocatur harmonia: ſicut ligna
⁊ lapides ⁊ alia corpora naturalia. Sic etiam ⁊ chor/
de quando bene ordinate ſunt: vel fiſtule: vt exinde
conſonantia ſonorum reſultet: dicuntur bene harmo/
nizate: ⁊ huius conſonantia dicitur harmonia: ⁊ hoc
modo proprie dicitur harmonia. Aliquando inueni/
tur in corporibus mixtis ex contrariis. quando enim
aliqua contraria ſunt complexa ⁊ commixta in aliquo
ita vt nulla repugnantia ſeu exceſſus alicuius con/
trarii ſit ibi: vtputa calidi aut frigidi: aut humi/
di: aut ſicci: tunc illa dicuntur bene harmonizata: ⁊
hoꝝ ratio ideſt proportio dicitur harmonia. ¶ Si er
go anima eſt harmonia: ſcd̄m aliquē iſtoꝝ modoꝝ di
ceretur: ſed cōſtat ꝙ neutro iſtoꝝ modoꝝ rationabi/
le eſt aīam dici harmoniā: ergo male dicūt harmoni
am eſſe. Et ꝙ neutro iſtoꝝ modoꝝ aīa dicat̄ harmo
nia patet. non. n. aīa pōt dici harmonia: qđ inuenitur
in rebus compoſitis: ⁊ habentibus cōpoſitionē. quod
patet. Nā ordo partiū compoſitaꝝ in corpore eſt val
de manifeſtus: facile. n. eſt ſcire ordinē oſſiū ad oſſa: ⁊
neruoꝝ ad neruos: ⁊ brachii ad manū: ⁊ carnis ad oſ
ſa. Sed ratio ordinis partiū aīe eſt nobis immaniſe/
ſta non. n. per hoc poſſumus ſcire ordinē qui eſt īter
intellectū ⁊ ſenſū ⁊ appetitū ⁊ hmōi. ¶ Nec etiā pōt
dici harmonia ſcd̄m ꝓportionē corpoꝝ cōmixtoꝝ ex
contrariis. Et hoc duplici ratione. Una ratio eſt: qa
diuerſa ꝓportio inuenit̄ in diuerſis ptibus corpis nā
commixtio elementoꝝ nō habet eandē rationē. i. pro/
portionē ſcd̄m quā eſt caro ⁊ ſcd̄m quā eſt os: ergo ī
diuerſis ptibus erūt diuerſe aīe. Alia rō eſt: q2 oīa cor
pora ſūt cōmixta ex elemētis ⁊ ꝯtrariis: ſi ergo ꝓpor
tio commixtionis in quolibet corpore eſt harmonia
⁊ harmonia eſt anima: ergo in quolibet corpore erit
anima: quod eſt inconueniens. Et ſic patet ꝙ inconue
nienter dicunt aīam eſſe harmoniā. Coñr cū dicit.

Inueſtigabit autē hoc vtiqꝫ aliquis ab Co.59.
Empe. vnūquodqꝫ. n. horū ratione quadā
dicit eſſe: vtrū igitur hec ratio anima eſt: aut
magis alterꝝ aliquod: cū ſit in partibus.

¶ Diſputat ꝯtra empe. ⁊ pōit ꝯtra eū tres rōes q̄s ñ
deducit. Quaꝝ prima talis ē. ipſi ponunt quodlibet.

coꝛpus conſiſtere(ratione)ideſt pꝛopoꝛtione quadaʒ
quam dicunt harmoniam: ⁊ hanc dicunt animam.
quero ergo vtrum anima ſit ipſa ratio ideſt pꝛopoꝛ
tio commixtionis: aut aliquid aliud a pꝛopoꝛtione. Si
tu dicis ꝙ eſt ipſa pꝛopoꝛtio: tunc cum in vno coꝛpo/
re ſint diuerſe pꝛopoꝛtiones ſecundum diuerſas par/
tes ſequuntur duo inconuenientia ſcilicet ꝙ multe ani
me ſint in vno coꝛpoꝛe ſecundum diuerſas partes: ⁊
ꝙ in quolibet mixto ſit anima. Si dicas ꝙ eſt aliud ꝙ̃
pꝛopoꝛtio: tunc cum pꝛopoꝛtio ſit harmonia: anima
non erit harmonia.

¶ Secundam rationem ponit cū dicit.

Amplius aūt vtrū cōcoꝛdia cuiuſlibet
mixtionis cā: aut eius que ſm rōnem.

¶ Que talis eſt. Empe. ponebat ꝙ amicitia eſſet cau
ſa congregationis in rebus: ⁊ lis cauſa diſgregationis
ſed in cōgregatione ſit aliqua pꝛopoꝛtio. quero ergo
vtrum amicicia ſit cauſa cuiuſlibet congregationis:
aut tantum congregationis harmonizate. Si tu dicas
ꝙ amicitia eſt cā cuiuſlibet congregationis: tunc opoꝛ
tebit pōere aliquid aliud ab amicitia: quod cauſet hu
iuſmodi pꝛopoꝛtionem ⁊ harmoniam in congregati
onibus armonizatis: vel erit dicere ꝙ huiuſmodi har
monizatio eſt a caſu. Si tu dicas ꝙ eſt cauſa ſoluʒ cō/
gregationis harmonizate tunc amicitia non erit cau/
ſa omnis congregationis. quod eſt contra eum.

¶ Tertiam rationē ponit cū dicit.

Et hoc vtrum ratio eſt: aut alteruʒ aliqd
Co.60. **preter rationem. Hec quidem igitur habēt**
huiuſmodi dubitationes.

¶ Que talis eſt. Empe. dicit ꝙ amicicia eſt que facit
congregationem in rebus. quero ergo vtrum amici
tia ſit idem cuʒ ipſa congregatione harmonizata: aut
non. Si dicatur ꝙ eſt idem: tunc cuʒ nihil ſit cauſa ſui
ipſius amicicia non erit cauſa illius congregationis: ſi
cut empe. dicebat. Si vero dicatur ꝙ non eſt ideʒ. cō
tra. congregatio harmonizata nihil aliud eſt quam cō
uenientia quedaʒ: amicitia vero videtur eſſe quedā cō
ueniētia: ergo eſt idem. ⁊ ſic idem quod pꝛius.

¶ Coñr cū dicit.

Si vero alterum eſt a mixtiōe anima: quid
igitur carni eſſe intermittitur ⁊ aliis partibꝰ
animalis. Adhuc autem ſiquidem nō vna/
queqꝫ partium habet animaʒ: ſi non eſt ani
ma ratio compoſitionis: quid eſt ꝓpter qō
coꝛpus coꝛrumpitur anima deficiente.

¶ Oſtendit quomodo hec opinio eſt multum pꝛoba
bilis: dicens ꝙ ideo videtur hec opinio pꝛobabilis: qꝛ
poſito vno ponitur aliud: ⁊ remoto vno remouetur
alterum. Nam recedente ab aliquo coꝛpoꝛe harmo/
nia recedit anima: ⁊ permanente harmonia perma/
net anima: ſed hoc non ſequitur: qꝛ pꝛopoꝛtio huius
non eſt foꝛma ſicut ipſi credebant: ſed diſpoſitio ma/
terie ad foꝛmaʒ. Et ſic ſi accipiatur pꝛopoꝛtio harmo
nizate compoſitionis pꝛo diſpoſitione bene ſequit̃ ꝙ
manente diſpoſitione materie ad foꝛmam manet foꝛ
ma ⁊ deſtructa diſpoſitione remouetur foꝛma.

¶ Secundo cū dicit.

Quod quidem igitur non harmoniam:
Co.61. **poſſibile eſt eſſe animam: neqꝫ circulariter**
moueri: manifeſtum ex dictis: ſecundum ac
cidens autem moueri eſt ⁊ mouere ſeipſam
vt moueri quidem in quo eſt: hoc auteʒ mo
ueri ab anima. aliter autem non eſt poſſibi/
le moueri ſecundum locum ipſam.

¶ Concludit ⁊ epilogat ꝙ anima non mouetur circu
lariter: ſicut plato dicit: Nec eſt harmonia ſicut
empe. aſſeruit mouetur autem ſecundum accidēs Lec.6.
ſicut diximus ſupꝛa: ⁊ mouet ſeipſam. Et ꝙ mouea/
tur ſecundum accidens patet: qꝛ mouetur inquantuʒ
mouetur coꝛpus in quo eſt: coꝛpus mouetur ab aīa.
Alio mō non eſt moueri ipſā ſm locū. niſi ꝑ accidēs.

¶ Lec. decima.

Rationabilius āt dubitabit vtiqꝫ aliqs Co.62.
de ipſa tanquā que mouetur in hmōi conſy
derans. dicimus enī aīam triſtari: gaudere:
confidere: timere: Amplius autem iraſci: ⁊
ſentire: ⁊ intelligere. Hec autem omnia mo
tus eſſe videntur: vnde opinabatur aliquis
ipſam moueri.

Oſtēſo ꝙ phyloſophus poſuit rationes illoꝝ
qui dixerunt animam mouere ex eo ꝙ ip/
ſa mouet coꝛpus: ⁊ diſputauit contra eos
Hic conſequenter vult oſtendere ꝙ euidē
tioꝛ ratio ꝙ anima moueatur poteſt ſumi ex ipſis opi
bus anime. Et circa hoc duo facit. pꝛimo enim mo/
uet dubitationem illoꝛum qui dixerunt animam mo
ueri ex operibus anime. ſecundo vero ſoluit dubita/
tionem huius quantum ad pꝛopoſitum pertinet ibi.
(hoc autem non eſt neceſſe ⁊c̄.) Dicit ergo pꝛimo
ꝙ licet pꝛedicti phyloſophi dubitauerunt vtruʒ ani/
ma moueretur ex eo ꝙ mouet coꝛpus: tamen (ra/
tionabilius) ideſt, pꝛobabiliꝰ dubitabit aliquis de ani
ma ꝙ moueatur (conſyderans in huiuſmodi) que di
centur ideſt in operationibus anime. Ex his eniʒ po/
terit pꝛobabiliter oſtendi ꝙ anima mouetur. Nos
enim dicimus animam triſtari: gaudere: (confidere)
ideſt audere. ⁊ timere: Amplius dicimus ipſam ira/
ſci: ſentire. ⁊ intelligere. Cuʒ ergo hec omnia ſint ope
rationes anime ⁊ ſint motus quidam: videtur ꝙ ani
ma moueatur hec autē dubitatio videtur magis pꝛo
babilis ꝙ̃ ſuperioꝛ. Nam illa conſyderat motuʒ ani/
me ex motu coꝛpoꝛis. dicebat enim ꝙ nihil mouet: ni
ſi moueatur. Unde cum anima moueat coꝛpus mani
feſtum eſt ꝙ ipſa mouetur. Hec vero opinio conſy/
derat motum ipſius anime ex operationibus aīe.

¶ Coñr cum dicit.

Hoc auteʒ non eſt neceſſe. Si enī ⁊ quā Co.63.
maxime gaudere aut dolere aut intelligere
motus ſunt ⁊ vnunquodqꝫ moueri aliquid
Moueri autem eſt ab anima: vt iraſci aut ti
mere in eo ꝙ coꝛpus quodammodo moue
tur. Intelligere autem huiuſmodi foꝛſitan
alterum aliquod.

¶ Soluit dubitationem. ¶ Circa quod ſciendum eſt
ꝙ quandoqꝫ Ariſ. inquirit veritatē aliquam ſoluendo
⁊ obiiciendo: aliquando obiicit ⁊ ſoluit poſt determi/
natam veritatē: ⁊ tunc obiicit ⁊ ſoluit ſm ſuā opinio
nem: aliquando vero añ determinatā veritatē: ⁊ tūc
obiicit ⁊ ſoluit ſupponēdo opiniōes alioꝝ: ⁊ nō ſʒ ſu
am opinionē ⁊ veritatē quam ipſe opinat̃. Et huius Lec.8.
exemplum habemus in .iii. phy. vbi phyloſophus
diſputat cōtra ponētes īfinitū: ⁊ vtit̃ cōtra eos mul/
tis rationibus: que ſecundum ſe ſunt falſe licet ſcdm
illos reputent̃ vere: puta ꝙ omne coꝛpus hʒ leuitatē
⁊ grauitatē. Cuius ratio eſt. qꝛ hoc. ſ. vtꝝ omne coꝛpꝰ Lib.i.
habeat leuitatem ⁊ grauitatem nondum determina/ Le.5.
uerat: quod poſtea determinauit in li. de celo ⁊ ideo Le.9.
reiterauit ibi queſtionem de infinito. Hunc autem
modum obiiciendi ⁊ ſoluendi ſeruat hic Ariſtote. vn/

de ⁊ procedit contra eos ſupponendo illorum opiniones. illi enim ⁊ maxime platonici opinati ſunt ꝙ triſtari: gaudere: iraſci: ſentire: ⁊ intelligere: ⁊ huiuſmodi que dicta ſunt: ſint motus anime: Et ꝙ quodlibet illorum etiam intelligere fiat per organum determinatum: Et quantum ad hoc non ſit differentia inter ſenſitiuam ⁊ intellectiuam: Et ꝙ omnis anima non ſolum intellectiua ſit incorruptibilis. Ariſtoteles vero omnia iſta concedit: ipſe enim ſupponit ꝙ huius operationes fiant per determinata organa etiam intelligere: Et ꝙ omnis anima ſit incorruptibilis. Hoc tantum negat. ſcilicet ꝙ huius oꝑationes ſcilicet ſētire gaudere ⁊ hmōi ſit motus aīe: nō emp. dicit eſſe aīe: ſed motus cōiuncti: ⁊ quātū hoc diſputat cōtra eos. Et circa hoc. d. ſ. pmo. n. oſtendit ꝙ huiuſmodi oꝑationes nō ſunt motus aīe. ſcdo vero probat hoc quodā medio ibi. (intellectus aūt ⁊c̄.) Dicit ergo ꝙ iſti dicunt duo: ⁊ primo ꝙ gaudere ⁊ triſtari ⁊ hmōi ſunt motus: ſcdo ꝙ hec attribuuntur aīe. ſ. ꝙ iraſcatur: gaudeat: ſētiat: ⁊ hmōi: ⁊ ſic videtur ꝙ aīa moueať. Sed hoc ē non neceſſe: imo vtrūq₃ iſtoꝝ eſt falſū. ſ. q̄ neq₃ hmōi oꝑationes ſunt motus: ⁊ neq₃ attribuuntur aīe. ſ. ꝙ iraſcatur: gaudeat: ſentiat ⁊ hmōi Sed dato ꝙ ſint motus ⁊ loquamur de eis ſcdm ꝙ ſunt motus: nihilominus falſum eſt ꝙ attribuantur anime: ⁊ per conſequens ꝙ ſecundum huiuſmodi operationes moueať. quod ſic patet. Conſtat enim ꝙ ſi huiuſmodi oꝑationes ſunt motus ⁊ attribuanť anime: ꝙ non attribuuntur ſibi niſi ſcdm aliquas determinatas partes corꝑis: ſicut ſentire non attribuiť anime niſi in aliqua parte corꝑis: vt in oculo ſenſus qui ē per viſū: ⁊ iraſci in corde: ⁊ ſic de aliis. ſimiliter manifeſte apparet ꝙ non ſunt anime tantū motus: ſed coniuncti. Sunt tamen ab anima: vtputa in hoc quod eſt iraſci: anima enim iudicat aliquid eſſe dignum ira: cor autem animalis ex hoc mouetur: ⁊ feruet circa ipſum ſanguis. Sic aūt ſe hēt ad timores: nam aliqua particula corporis contrahiť ad terribile ⁊ alteratur: ⁊ ſimiliter de aliis. Et ſic anima nō mouetur: ſed eſt moueri ab ea in eo ꝙ aliqd vt cor quodāmodo moueť. Et quia ipſe determinabit inferius ꝙ intelligere eſt quedā oꝑatio anime in qua non cōmunicat cū corpore: ⁊ non eſt coniuncti. Ideo dicit ꝙ intelligere forſitan eſt aliqd alterum ab operationibus cōiuncti ⁊ dicit forſitan. q̄ nō loqtur diffiniēdo: ſed ſupponendo. ¶ Quia vero dixit ꝙ hmōi motus nō ſūt anime ſed coniuncti: ſunt tamen ab anima.

¶ Ideo cum dicit.

Horum autem accidūt alia qdem ſcdm loci mutationē quorundā modorū: alia vero ſcdm alterationē. qualia aūt et qūo: alte-
Co.64. rius rationis ē. Dicere aūt iraſci aīam ſimile eſt. Et ſi aliqs dicat eā texere vel edificare: melius. n. fortaſſis eſt nō dicere aīam miſereri aut adiſcere aut intelligere: ſed hoīez aīa. Hec autē non tanquā motu ī illa exiſtēte: ſed aliquādo qdē vſq₃ ad illā: aliquādo qdē ab illa: vt ſenſus quidē ab his: reminiſcentia vero ab illa motus q̄ ſunt in ſenſibilibus organis aut quies.

¶ Vult oſtēdere ꝙ hmōi motus corporis ſūt ab anima ſcdm duas ſpēs motus: vna eſt ſcdm loci mutationem: ſicut patet in ira: motis quibuſdā particulis ipſius corporis. ſ. corde: ex ira. n. ſanguis exit ad ptes exteriores motus a feruore cordis. Alia vero eſt ſcdz alterationē: ſicut patet in timore. Nā cor ad terribile contrahitur ⁊ infrigidať: ⁊ alterať homo ⁊ palleſcit. Quales aūt paſſiōes ſint ⁊ qūo moueantur: alterius rationis eſt dicere. Sic igiť patet ꝙ hmōi motus nō ſunt anime ſed corꝑis ab aīa: vt dictū eſt. Sicut ergo animal habet oꝑationes corꝑales ⁊ hmōi non ſunt anime ſed corꝑis: ſeu coniūcti: ita ⁊ hmōi operatiōes ſcilicet ſentire ⁊ gaudere: ⁊ hmōi nō debēt referri ad aīam: ſed ad cōiunctū. Nam ſi aliqs dicat animā iraſci: ⁊ ſcdm hmōi operationes moueri: ſimile eſt: ac ſi dicat ipſā animā texere vel edificare: aut citharizare Nā ⁊ aīa eſt cauſa hoꝝ motuū: habitus. n. edificatiuꝰ ⁊ textiuus: ⁊ citharizandi ē in ipſa aīa: ⁊ hmōi ab aīa ſunt. Sed ſicut melius ē dicere ꝙ edificator edificat: non ars: licet edificator edificet ꝑ edificatiuā artez: ſic fortaſſis melius ē dicere: ꝙ aīa nō miſereť neq₃ addiſcit neq₃ intelligit: ſed hō ꝑ animā. Dicit (fortaſſis intelligere:) q̄ loqtur ſupponendo: vt dictū eſt. Quia vero ꝑ hoc qđ dicit: (ꝙ nō mouetur aīa: ſed hō per aīam poſſet intelligi ꝙ motus exiſteret in aīa ſicut in ſubiecto: iō remouet hoc dicēs: ꝙ cū dico hominem moueri ab aīa: non ſic dico ꝙ motus ī illa. ſ. in anima exiſtat: ſed quaſi ab illa. Cū. n. dico hoc moueť ꝑ hoc iſtud pōt dupliciter intelligi: q̄ aliqn̄ ipſa res que aliquid moueť motū ſubſtinet. Ut cū dico hoīem moueri pede: q̄ ipſe pes mouetur. Aliqn̄ ꝙ ipſa res nō ſuſtinet motū: ſed īpellit aliqd ad motū: ⁊ hoc mō hō dicitur moueri ꝑ animam. Et in hoc ē duplex motus q̄ aliqn̄ aīa eſt vt terminus motus qn̄. ſ. motus ē ad illā. ſ. ad animā: ſicut in apphenſione ſenſibiliū. Nam quando apprehēdit exteriora ſēſibilia: tunc virtus ſenſitiua que eſt in organo nititur ⁊ mouetur ad remittēdum ⁊ reducendum ſpecies ⁊ intentiones reꝝ ſenſibilium vſq₃ ad illam ſcilicet ad animam. Aliquando vero anima eſt vt principium motus: quando ſcilicet motus operationis initiatus eſt ab illa ſcilicet ab anima vt eſt in reminiſcentia: a qua intentiones ⁊ phantaſmata rerum occultata ⁊ recondita educuntur ad itelligendum res ſenſibiles. Siue autez motus aut qetes aut phantaſmata huiuſmodi ſint derelicta interius: non refert quantum ad preſentem materiam. patet igitur: ꝙ huiuſmodi motus non attribuuntur anime: ſed ſunt coniuncti: ab ipſa anima: tamen ⁊ non ſic motu exiſtente in anima: ¶ Notanduz tamen ꝙ hec ſolutio predicte dubitationis non eſt diſtinctiua ⁊ diffinitiua veritatis: ſed obuiatiua. Sciendum enim ꝙ motus attribuuntur operationibus anime a diuerſis diuerſimode. Nam tripliciter inuenitur motus ī oꝑationibus anime. In quibuſdam enim inuenitur motus proprie: in quibuſdam minus proprie: in quibuſdam vero minime proprie: ꝓprie enim inuenitur motus in operationibus anime vegetabilis ⁊ in appetitu ſenſitiuo. In operatione quidem anime vegetabilis eſt proprie motus quando mouetur: vel ineſſe nature per nutrimentum: ⁊ hic eſt motus augmenti: ⁊ ſecundum hoc anima vegetabilis ſe habet vt agens: corpus vero ut patiens. In appetitu vero ſenſitiuo ꝓprie inuenitur motus ⁊ ſecundum alterationem: ⁊ ſecundum motum localem. Nam ad appetitum alicuius rei: homo ſtatim mouetur ⁊ alteratur. Uel ad iram ſicut in appetitu vindicte. Uel ad gaudium ſicut in appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiaz ſanguis qui eſt circa cor ad partes exteriores: ⁊ etiam de loco ad locum ad conſequendum id quod appetit. Minus vero proprie inuenitur motus in operationibus anime ſenſitiue: in his enim non eſt motus ſcdm eſſe nature: ſed ſoluz ſcdm eſſe ſpirituale ſicut patet in viſu cuius oꝑatio non eſt ad eſſe naturale: ſed ſpirituale: quia ē per ſpecies ſenſibiles: ſcdz eſſe ſpirituale receptas in oculo: ſed tamen habet aliquid de

mutabilitate inquantum .ſ. ſubiectum virtutis viſiue
eſt corpus: ⁊ ſecundū hoc habet rationē motus: licet
minus propriam: non .n. dicitur motus in his opera
tionibus proprie: niſi cū operatio illa eſt ad eſſe natu/
re. Minimum autē de proprietate motus ⁊ nihil niſi
methaphorice inuenitur in intellectu .nā in opatione i
tellectus non eſt immutatio ſecundū eſſe naturale: ſi/
cut eſt in vegetabili: nec ſubiectū naturale quod immu/
tetur: ſicut eſt in ſenſibili: Sed eſt ibi ipſa operatio: q̄
quodāmodo dicitur motus inq̄ztū de intelligente in
potentia fit intelligens in actu. Differt tamen a motu
eius operatio: q: eius opatio eſt actus pfectus: mot⁹
vero eſt actus imperfecti. Et iō patet quomodo opa
tiones anime vegetabilis ⁊ ſenſitiue non ſunt motus
aīe: ſed cōiūcti: opatiōes āt itellectus nō dicunt̄ mot⁹
niſi methaphorice: ⁊ ſunt ſolum aīe intellectiue abſq̄
aliquo determinato organo. ¶ Sciendū etiā ꝙ ſicut
in ſenſu inuenitur vis appetitiua ⁊ apprehenſiua: ita ⁊
in intellectu inuenitur vis appetitiua ⁊ apprehenſiua.
Et ideo hec: amor: odiū: gaudiū: ⁊ hmōi pn̄t intelligi
⁊ ꝑut ſunt in appetitu ſenſitiuo: ⁊ ſic habent motum
corporalē coniūctum: ⁊ prout ſunt in intellectu ⁊ vo/
luntate tm̄ abſq̄ omni affectione ſenſitiua: ⁊ ſic nō poſ
ſunt dici motus: q: nō habent motū corporalē ꝯiūctū.
Et inueniunt̄ ēt i ſubſtātiis ſeparatis ſm̄ ꝙ i ſequenti
bus melius patebit. Coñr cū dicit.

Co.65. Intellectus autē videtur in fieri ſub ſtantia quedam exiſtens ⁊ non corrumpi. Maxime autez corrumperetur vtiq̄ ab ea que eſt in ſenio debilitate. Nunc autem forte quemadmodum in ſenſitiuis accidit. Si enim accipiat ſenior oculum iuuenis: videbit ſicut ⁊ iuuenis: quare ſenium non eſt in ſubſtinendo aliquid aīam ſed in quo: ſicut in ebrietatibus et infirmitatibus. Intelligere igitur et conſiderare marceſcūt alio quodam interius corrupto: ipſum autem impaſſibile eſt.

Co.66. Intelligere autem ⁊ amare et odire non ſunt illius paſſiones: ſed huius habentis illud: ſecundum ꝙ illud habet. Quare et hoc corrupto non reminiſcitur: neq̄ amat: non enim illius erant ſed cōmunis: quod quidem deſtructum eſt: intellectus autem fortaſſis diuinum aliquid et impaſſibile eſt. quod quidem igitur non poſſibile moueri animam: manifeſtum ex his. Si autem penitus non mouetur: manifeſtum quoniam neq̄ a ſeipſa.

¶ Vult probare ea que oñdit .ſ. ꝙ hmōi opatiōes ēt
ſi ſint motus ſicut ipſi dicebant non attribuuntur aīe:
ſed corpori ⁊ coniuncto. Et hoc ꝓbat per quandam
opinionem illoꝝ que erat famoſa tēpore ſuo .ſ. ꝙ oīs
aīa eſt incorruptibilis: ⁊ hoc ſm̄ eos erat de intellectu
⁊ de omni anima. Dicit ergo ꝙ videt̄ predictis phy
loſophis ꝙ intellectus ſit quedā ſubſtātia que eſt i fie
ri ⁊ nondum cōplet a: ⁊ ꝙ non corrumpitur. Cuius
ratio eſt q: nos videmus ꝙ oēs debilitationes que ſi
unt circa intellectū ⁊ ſenſum: non attingunt ad ipſam
aīam ſm̄ ſe: ſed proueniūt ex debilitate organi. Unde
videt̄ ꝙ intellectus ⁊ omnis aīa ſit incorruptibilis: ⁊
ꝙ debilitatio in eius opationibus non ſit ex eo ꝙ ipſa
corrumpatur: ſed ex eo ꝙ debilitātur organa. Si enī
corrumperetur aīa: maxime corrūperetur a debilitate q̄
eſt in ſenectute: ſicut accidit i organis ſēſitiuis q̄ debili
tantur ex ſenectute: tm̄ anima nō debilitatur ex hoc. q:
ſi ſenex accipiat oculū iuuenis: videbit vt iuuenis qua
re ſenectus debilitat: non quidē ꝙ ipſa aīa patiat̄ ſeu
virtus ſenſitiua: ſed id in quo eſt: ſicut in egritudinib⁹
⁊ in ebrietatibus non debilitatur ſeu alterat̄ aīa ſed
corpus. Sic ergo (intelligere) .i. ſimplex apprehen/
ſio. ⁊ (cōſyderare) .i. opatio intellectus que eſt i cōpo
nendo ⁊ diuidēdo marceſcunt. nō quidem ꝙ intelle/
ctus corrumpatur ⁊ patiat̄: ſed corrupto quodā alio
interius .i. corrupto aliquo qđ eſt organuz intellectus
ipſum autē intelligere eſt impaſſibile. Hoc autē dicit
Ariſ. non ꝙ ſit huius opinionis: ꝙ credat intellectū ha
bere determinatum organū corporale: ſed ſicut dictū
eſt ipſe hoc loquitur ſupponēdo opiniones iſtoꝝ phy
loſophoꝝ: q ſicut dictū ē erant huius opiniōis: ꝙ oēs
operatiōes aīe etiā ipſe intellectus haberēt organa de
terminata. Et ideo ſm̄ hoc aſſignat quare itelligere
marceſcat. q: hmōi operatiōes que ſunt intelligere:
amare: ⁊ odire: non ſunt paſſiones (illius) .ſ. aīe ſup/
ponendo loquitur (ſed huius hn̄tis) .ſ. cōiuncti ſeu
organi corporalis. organi dico habentis illud .ſ. intelli/
gere: ⁊ huiuſmodi (ſm̄ ꝙ illud habet). Unde (cor/
rupto hoc) ſcilicet determinato organo hmōi opati/
onis que eſt amare ſeu intelligere: non rememoratur
neq̄ amat ſcilicet anima. Cuius ratio eſt: quia huiuſ/
modi paſſiones non erant anime tantū: (ſed commu
nis) ſcilicet coniuncti: quod eſt iam deſtructum ⁊ cor/
ruptum. Si ergo omnes huiuſmodi motus ⁊ ope/
rationes debilitantur: non propter animam ſed pro/
pter debilitatē corporis ſeu orgnni vt dictuz eſt: Ma
nifeſtum eſt ꝙ non ſunt anime tantum ſed coniuncti
⁊ per conſequens ꝙ aīa non mouetur: ſed coniunctū
licet ab aīa. ¶ Quia vero Ariſtoteles locut⁹ ē hic de
itellectu ſupponēdo opiniones alioꝝ: ſicut iā patet: ne
credat̄ ꝙ ipſe opinet̄ itellectū ſic eſſe vt ſuppoſuit: iō
remouet hoc dicēs: ꝙ (fortaſſis itellectus ē aliqd diui
nius ⁊ ipaſſibile) .i. aliqd altius ⁊ aliqua maior opa/
tio ipſius aīe q̄z dicatur hic. Dicit aūt (fortaſſis): q2
nondū hoc determinauerat: ſed poſtea hoc in tertio
oſtendit. vñ ſupponendo loquitur. ¶ Conſequenter Lec. 10.
cōcludit ex oībus dicēs: ꝙ māifeſtū eſt ex his q̄ dicta
ſunt: ꝙ nō eſt poſſibile aīaz moueri: ſed ⁊ ſi nō moue
tur aliquo mō manifeſtū eſt ꝙ non mouetur a ſeipſa
hmōi motibus ſicut iſti ponebant.

Co.67. Multum autem his que dicta ſunt irrationabilius dicere animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. Inſunt enim his impoſſibilia: primo quidem ex ipſo moueri accidentia: propria autem ex eo ꝙ dicunt ipſaz eſſe numerum. quō enim oportet intelligere vnitatem motam: et a quō: et quomodo impartibilem et indiferentem exiſtentem. Si nanq̄ eſt mota et mobilis: differre oportet.

Lectio vndecima.

Oſtq̄ phyloſophus improbauit opinionem illorum qui dixerunt ſimpliciter animam moueri: hic conſequenter arguit cōtra opinionem xenocratis: qui ſupra motum addidit aliquid aliud ſcilicet ꝙ anima eſſet numerus mouens ſeipſum. Et hec opinio eſt multum irrationabilior opinionibus aliorum phyloſophoruz que dicte ſunt. Nam his qui dicunt animam eſſe numeꝝ mouentem ſeipſum multa impoſſibilia inſunt: ⁊ prio

quidē ea q̄ accñt (eo φ eſt moueri) .i. ex motu: que ēt
accñt oībus dicētibus aīam moueri. Accñt etiā ſic dicē
ibus: ⁊ incōueniētia ꝓpria eē hoc .ſ. φ dīt aīam eē nu
merū. Et ꝓpter hoc phyloſophus improbat diffiniti
onē hāc xenocratis de aīa: ⁊ nō tm̄ diſputās ad nomē
ſed ipam intētionē diffinietis. Circa hoc aūt .d.ſ. primo
oñdit hāc diffinitionē eſſe incōueniētē q̄ztū ad ipam ſub
ſtātiā aīe: ſcd̄o vero q̄ztū ad eius accñā ibi (ꝯplectenti
bus igit̄ in vnū ⁊c.) Circa primuȝ .d.ſ. primo enim de
ſtruit diffinitōem p̄dictā de aīa ꝑ rōes: ſcd̄o vero oñ/
dit φ ad hāc diffinitōeȝ ſequēter oīa inconueniētia q̄ ſe
quūt̄ ad opiniones ali ꝝ phyloſophoꝝ ibi. (accidit āt
ſicut dixīus ⁊c.) Quod āt p̄dicta diffinitio ſit incōgrua
ꝓbat ſex rōibus: quarū prima talis ē. Tu dicis aīam
eē numerū mouentē ſeipm: numerus aūt cōſtat ex vni
tatibus: ergo dicis aīam vnitates. ſi tu dicis aīam eē nu
merū mouentē ſeipm: ergo ⁊ aīam vnitates mouētes
ſeipſas. ſed oē mouēs ſeipm hȝ duas ptes: vt ꝓbat̄ in .
viii. phy. q̄rū vna ē mouens ⁊ alia mota. ergo oporte/
bit dicere φ vnitas ſeu pūctū diuidat̄ ī duas ptes qua
rū vna ſit mouēs: ⁊ altera mota. hoc āt ē īpoſſibile: er
go īpoſſibile ē φ aīa ſit numerus mouēs ſeipm. Quod
āt ſit īpoſſibile vnitatē habere vnā ptē mouentē: ⁊ alia
motā: ꝓbat: q: nullo mō illud qđ ē oīo impartibile ⁊
indifferēs pōt intlli φ moueat̄ ꝑ ſe: ita φ hēat ptē mo/
uētē vnā: ⁊ aliā motā. Nā in nullo pñt hec duo .ſ. vis
motiua ⁊ mobilis eē niſi differāt. cū ergo vnitas ſit im
ptibilis ⁊ indifferens: non pōt hmōi ptes habere: ⁊ ſic
nec moueri: ergo aīa nō ē numerus mouēs ſeipſum.
¶ Secundam rationem ponit cum dicit.

Co.98. Amplius quoniam dicunt lineam motā
planum facere: punctū autem lineā: ⁊ vnita
tū motus linee erunt. Punctū autem vni/
tas eſt poſitionem hñs. Numerus autem
anime iam alicubi eſt: ⁊ poſitionem habet.

¶ Que talis ē. Tu dicis aīam eē numerū ergo ⁊ vni/
tates dictū ē. Inter vnitatē āt ⁊ pūctū nllā drīa: eſt niſi
φ pūctus hȝ pōnē. eſt .n. pūtū vnitas pōem hñs. Sed
ſi aīa eſt numerus oportet φ alicui⁹ ſit hmōi numerus
aīe: ⁊ poſitione habēs. ergo aīa erit vnitates pōȝ hñs
hmōi autē ſunt pūcta: ergo ſi aīa erit puncta. ſed ſecun
dū φ dicunt platonici: motus pūcti facit lineā linea aūt
mota facit ſupficiē: ſupficies vero corpus: ſed aīa nume
rus mouens ſeipſum: ergo eodē mō ⁊ vnitas ⁊ ꝑ ꝯñs
ē pūctū mouēs ſeipum: pūctū aūt motū nō facit niſi li/
neā: ergo motus aīe nō facit niſi lineā. ⁊ ſic anima mo/
tu ſuo ñ cāt vitā: qđ eſt flm̄. Nō ē igit̄ aīa numer⁹ mo
uēs ſeipum. ¶ Tertiā rōnem pōit cū dicit.

Amplius autem a numero ſi auferat ali
quis numerum aut vnitatem: relinquit̄ ali/
us numerus. Plante autem ⁊ animalium
multa diuiſa viuunt. ⁊ videntur eandem ha
bere animam ſpecie.

¶ Que talis ē. Si aīa eſt numerus vt dicit: oportet φ
ſequat̄ paſſiones ⁊ nām numeri: ſed cōſtat φ ſi aliqs
auferat a numero vnitatē aliquā ſeu addat mutat ſpēm.
Nā ſi huic numero .ſ. tria addas vnitatē: mutat ſpeci/
em. Alia enim ſpēs ē huius numeri .iiii. ⁊ talia eius qđ
ē tria. Si vero ab eodem auferas vnitatem efficit̄ duo
⁊ mutat ſimiliter ſpēm. cōſtat aūt φ aīalia ſumunt ſpe
ciem ab aīa: cum vnūqđqȝ conſequat̄ ꝑ formā ſpeci/
em ſuā. ergo ſi aīa ē numerus ex ſubtractione vel ad/
ditione alicuius ab aīa: relinquit̄ alia aīa ſpecie: ⁊ hoc
eſt flm̄. Videmus enim in deciſionibus plātarū ⁊ ani/
malium anuloſoꝝ φ diuiſa ſeu deciſa viuunt: ⁊ candē
ſpeciem habent. non ergo anima eſt numerus
¶ Quartam rationeȝ ponit cū dicit.

Videbitur autem vtiqȝ nihil differre di Co.69.
cere vnitates aut corpora parua. Et nanqȝ
ex Democriti ſuperis ſi fiant puncta: ſolū
auteȝ maneat quātitas. erit aliquid in ipſo.
Hoc qdem mouens. illud autem quod mo
uetur: ſicut in magnitudine. Non .n. ꝓpter
hoc φ eſt magnitudine differre aut paruita
te accidit quod dictum ē: ſed quia quātum
Unde neceſſe eſt aliquid eſſe motiuum vni
tatum. Si aūt in animali quod mouens aīa
⁊ in numero quare nō mouens ⁊ quod mo
uetur eſt anima: ſed mouens ſolum.

¶ Que talis ē. Tu dicis aīam eē numerum: ⁊ ſicut di
ctū eſt ſequit̄ φ aīa ſit vnitates poſitioneȝ habentes: ⁊
ꝑ ꝯſequens φ pūcta. ſm̄ hoc aūt: ſi recte cōſyderemuſ
videbit̄ vtiqȝ φ nihil differt dicere φ aīa ſit corpora p
ua ⁊ indiuiſibilia: ſicut dixit democritus: aut dicere φ
ſit vnitates poſitionē habētes: vnū enim pōem habēs
q̄ztitas ē ⁊ indiuiſibilis. Ex hoc ergo ſic arguo. Aīa ſe/
cundū poſitionē tuā ē numerus mouēs ſeipſum: ⁊ per
conſequēs vnitates ⁊ pūcta mouentia ſeipſa. ponamus
autē φ corpora indiuiſibilia q̄ poſuit democritus ſint
pūcta: q: non differt ſicut dictū eſt: ⁊ ſit q̄ztа: quod ne/
ceſſe eſt: q: ꝓprie non mouet̄ niſi q̄ztum. Hmōi auteȝ
puncta mouēt ſe: q: aīa eſt numerus ſeipſuȝ mouens.
Sed in mouēte ſeipſo ſicut dictū ē duo ſunt: ergo erit
in ipſo pūcto vnum quod eſt mouēs: aliud qđ eſt mo-
tum. Nec eſt curanduȝ vtrū ſint magna ſeu parua dū
modo ſint q̄zta: quia in quolibet continuo mouente ſe/
ipſum hoc accidit .ſ. φ ſint duo ibi: vnum vt mouens:
aliud vt motum. Et ſic neceſſe eſt φ ſit aliud motiuū
vnitatum. In animali autem illud quod mouet ani/
mal ē animal ergo ⁊ in numero illud quod mouet nu
merum erit anima: ergo anima non eſt id quod moue
tur: ſed illud quod mouet. Et ſic mala eſt diffinitio ani
me φ ſit numerus mouens ſeipſum: ſed potius φ ſit
numerus mouens numerum motum.
¶ Quintam rōem ponit cum dicit.

Contingit autem quodammō hanc vni/ Co.70.
tatem eſſe: oȝ .n. ipſi ineſſe quādā differētiā
ad alias. Puncti autem ſolitarii; q̄ utiqȝ ad
differētiā erit niſi poſitio: Si qdē igit̄ ſunt al
tere in corpore vnitates ⁊ puncta: in eodem
erunt vnitates. obtinebit .n. locum puncti:
tñ ⁊ quid prohibet in eodē eſſe: ſi due ſunt ⁊
infinitas: Quorum .n. locus eſt indiuiſibi/
lis: et ipſa. Si autem in corpore puncta nu
merus anime: aut ſi qui eorum qui in cor/ Co.71.
pore punctorum numerus aīa quare non
omnia habent animam corpora: puncta .n.
in omnibus videntur. eſſe et infinita.

¶ Que talis eſt. Secundum opinionem xenocratis
contingit hanc: ſcilicet animam eſſe vnitatem: ſed ex
hoc contingit ipſam eſſe puncta: quia ſi anima eſt vni/
tas: oportet quod differat ab aliis vnitatibus: non po/
terit autem differre ab eis niſi per poſitionem. q̄ enim
eſt differentia (peccati ſolitarii) ideſt vnitatis intellecte
niſi poſitio. nulla vnitas autem niſi poſitionem hñs eſt
punctum: ergo annima nō eſt vnitas: ſed puncta. Sed
anima eſt in corpe ⁊ qđlibet corpus habet puncta ſua
per ſe. quero ergo vtrum puncta q̄ ſunt anima ſint ea/

dem cum punctis corporis aut alia: ſiquidem ſunt alte
ra: ergo cum in qualibet parte corporis ſit anima in q̄
libet pte corporis erunt puncta anime: ⁊ ſic erunt duo
puncta in eodē loco ſimul: ⁊ ſi duo propter quod non
plura aut etiam infinita: nam illa quorum locus eſt in/
diuiſibilis: ⁊ ipſa indiuiſibilia ſunt: vnde nō indigēt am
pliori loco. Unde ſi ponantur duo eſſe in loco indiuiſi
li: per conſeqns pñt in eodē loco eſſe infinita. Si vero
dicas ꝙ ſunt eadem puncta que ſunt in corpore cū pun
ctis que ſunt a nima: ſequitur ꝙ cum omne corpus ha
beat puncta: ꝙ omne corpus habeat animam: ſed hoc
eſt falſum: non ergo anima eſt numerus.

¶ Sextam rationem ponit cum dicit.

**Amplius autem quō poſſibile eſt ſepara
ri puncta ⁊ abſolui a corpibus: ſiquidē non
diuidant̄ linee in pūcta.**

¶ Et ſumitur ex precedenti que talis eſt. Sicut dictū
eſt ſequitur ex poſitione xenocratis: ꝙ anima ſit pun/
cta: ſed nos videmus ꝙ puncta non ſeparantur ⁊ ab/
ſoluuntur a corporibus: Nam linee non diuiduntur a
ſuperficiebus: nec puncta a lineis: Anima vero ſepara
tur ⁊ abſoluitur a corpore: ergo non eſt puncta neque
numerus: patet ergo ꝙ diffinitio xenocratis de anima
eſt incongrua q̄tum ad ea que in diffinitione ponunt̄.

Co.72. ¶ Conſequenter cum dicit.

**Accidit āt ſicut dixius: ſiquidē idē dice/
re corpus quoddā ſubtiliuz partiū ipſaz po
nētibus: ſic āt ſicut Democritus dicit ab aīa
moueri: propriū iconueniēs. Si quidē.n.ē
aīa in omni eo ꝙ ſentit corpe: neceſſe duo in
eodē eſſe corpa: ſi corpus aliquod aīa. Nu
merum autez dicētibus in vno pūcto pūcta
multa: aut omne corpus animam hr̄e: nō q/
dam numerus differēs fiat ⁊ alius ab his q̄
in corpe pūctorum. Accidit aūt animal mo**
Co.73. **ueri a numero: ſicut ⁊ Democritum dixit ip
ſum mouere. Quid.n.ē differre dicere ſpe/
ras puas aut vnitates magnas: aut oīo vni/
tates ferri: Utrobiqʒ.n. neceſſe eſt mouere
animal i eo quod mouent̄ ipſe.**

¶ Dicit diffinitionem predictam eſſe incongruam q̄/
tum ad inconuenientia: nā ex hmōi diffinitiōe ſequunt̄
oīa inconuenientia que ſequuntur ex opinionibus om/
nium phyloſophorum de anima. Quidam enim erra
uerunt circa animam ⁊ dixerūt ipſam eſſe corpus ſub
tiliſſimarum partium. Ex quo ſequebatur: quod cum
anima ſit vbicunqʒ ē ſenſus i corpore: ⁊ ſenſus ſit vbi/
que per corpus: ꝙ ſi anima eſt corpus ꝙ duo corpo/
ra ſint ſimul. Et hoc idem ſequitur ſi anima eſt pun/
cta: ſicut dictum eſt: ſcilicet ꝙ duo ſint ſimul ⁊ etiam in
finita: ⁊ hoc ſi puncta aīe ſint alia a pūctis corpis. Sed
ſi non (fiat differens numerus) punctorum anime. i. ſi
non differat puncta anime a punctis que ſunt corpore:
ſequitur ꝙ in quolibet corpore ſit aīa: in quolibet enim
corpore eſt inuenire puncta. Quidam vero ſicut demo
critus errauit dicēs animam moueri: ⁊ corpus ex mo
tu anime. ⁊ cum ipſe diceret componi animam ex indi
uiſibilibus ſperis: ⁊ ex motu ipſarum moueri corpus:
ſequebatur ꝙ corpus moueretur ex corporibus indi/
uiſibilibus. Et hoc idem inconueniens ſequitur ex dif
finitiōe iſtorum: ſcilicet animam moueri ex numero: ⁊
per conſequens a punctis. ⁊ non eſt differentia dice/
re ſperas paruas: ⁊ vnitates magnas: aut quaſcun/
que vnitates moueri: nā (vtrobiqʒ). i. in ſpericis cor/
poribus ⁊ in vnitatibus: neceſſe eſt ꝙ anima mouea/
tur eo ꝙ ipſa ſcilicet corpora ſperica ⁊ puncta ſeu vni/
tates mouentur. ¶ Conſequenter cum dicit.

Complectētibus igit̄ i unū numerum ⁊ Co.74.
**motum hec quidē accidūt ⁊ multa alia huiuſ
modi. Nō.n. ſolum diffinitionem anime im
poſſibile ē huiuſmōi eſſe ſed ⁊ accidēs. Ma
nifeſtū eſt autem ſiquis argumētauerit ex ra
tiōe hac paſſiones ⁊ opa anime reddere: ut
cogitationes: ſenſus: letitias: triſtitias: ⁊ que
cunqʒ alia huiuſmōi. Sicut.n. diximus pri/
us: neqʒ diuinare eſt facile ex ipſis.**

¶ Oſtendit inſufficientiam predicte diffinitionis ex p/
te accidētium. Dicit ergo ꝙ quādocunqʒ diffinitio ſuf/
ficienter aſſignatur: non ſolum debet ducere in cogniti
onem ſubſtātie rei diffinite: ſed etiam accidentiū: Sed
ſi complicemus in vnum iſta duo que poſita ſunt i dif
finitione anime. ſ. numerum ⁊ motum: non ſolum acci
dunt nobis incōuenientia que dicta ſunt circa ſubſtan/
tiam ipſius anime: ſed etiam multa alia: qꝛ hec duo nō
ſolum eſt impoſſibile eſſe diffinitionem. i. ſubſtantiam
anime: verum etiam eſt impoſſibile ꝙ ipſa. ſ. numerꝰ
⁊ motus ſint accidentia anime: ſeu ducant in cognitio
nem accidentium. Nō igitur eſt congrua diffinitio: cū
non ducat in cognitionem accidentium. Et ꝙ non du
cat in cognitionem accidentium anime manifeſtum eſt
ſiquis ex huiuſmodi diffinitione conabitur paſſiones
⁊ operationes anime aſſignare: puta ratiocinationes:
delectatiōem: triſticiam: ⁊ huiuſmodi: ex ipſis enim. ſ.
ex numero ⁊ motu: non ſolum non erit facile deuenire
in cognitionem accidentium ⁊ operatiōum anime: ſed
nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipſis paſſioni
bus ⁊ operationibus anime.

¶ Lectio ſecunda.

Ribus autē modis traditis ſecūdū Co.75.
**quos diffiniūt aīaz alii qdē maxime
motū enūciauerūt i mouēdo ſeipſaz. Alii āt
corpꝰ ſubtiliſſimū aut icorpaliſſimū aliorū.
Hec autē q̄s dubitatōes ⁊ ſub cōtrarietates
hn̄t: preteriuius fere. Relinquit̄ autē conſy
derare quō dr̄ ex elemētis ipſaz eſſe. Dicūt
.n. quatenus ſentiat ea q̄ ſunt: ⁊ unūqdqʒ co** Co.76.
**gnoſcat. Neceſſariū āt ē accidere multa ⁊ i/
poſſibilia rōni. Ponūt.n. cognoſcere ſimi/
le ſimili: tāquā ac ſi animā res ponētes. Nō
ſunt aūt hec ſola: multa vero ⁊ alia. Magis
āt fortaſſis infinita numero q̄ ſūt ex his. Ex** Co.77.
**qbus igit̄ ē vnūqdqʒ horū cognoſcere aīaz
⁊ ſentire: ſed cōpoſitū nō cognoſcet: neqʒ ſē
tiet: ut qd deus aut hō: aut caro: aut os. Si/
milit̄ āt qdlibet alid cōpoſitorū. Nō.n. quo
libet mō ſe hn̄tia elemēta horū unūqdqʒ: ſʒ
rōe quadā ⁊ cōpoſitione: ſicut Empe. dicit
os ⁊ terra. Terra āt hn̄ apta in hn̄ āpliſ rece
ptaculis duas ex octo ptibus ſortita ē: q̄tu/
or āt uulcani: oſſa āt alba ſūt. Nihil igr̄ pfe/
ctus ē elemēta in aīa eē: niſi ⁊ rōnes inerunt
et cōpoſitio. Cognoſcet.n. unūqdqʒ ſimile.
Os autem aut hominem nihil: niſi et hec in**

erunt. Hoc autem qđ impoſſibile ſit nihil
oꝫ dicere. Quis.n.dubitabit ſi in erit ĩ ani
ma lapis aut homo: ſimilr̃ autem ⁊ bonum
⁊ non bonum eodem modo ⁊ de aliis.

Oſtẽſ phyloſophus oñdit ſupra quõ anti
q naturales in cognitiõem aĩe venerunt ꝑ
tria.ſ.ꝑ motũ ⁊ cognitionem: ⁊ ꝑ eẽ incor/
poraliſſimũ: ⁊ diſputauit ꝯtra illos q venerũt in cogni/
tionẽ aĩe ꝑ motũ: ⁊ ꝯtra illos qui dixerunt aĩam eſſe
qd incorporaliſſimuꝫ ⁊ maxĩe ſimplex: hic ꝯñr diſputat
ꝯtra illos qui dicebãt aĩam omnia cognoſcere: q: cõ/
poſita erat ex oĩbus: quoꝝ poſitio fuit ꝙ aĩa cognoſce/
ret res oẽs. ⁊ q: cognitio fit ꝑ aſſimilationẽ q̃ſi hoc di/
uinãtes: dicebãt aĩaꝫ ad hoc ꝙ oĩa cognoſceret eſſe cõ
poſitam ex oĩbus: ⁊ ꝙ ſimilitudo reꝝ oĩuꝫ eſſet in aĩa
ſm ꝓpriũ modũ eẽndi.ſ.corꝑalem. vnde cũ res con/
ſtent ex elementis dicebant ꝙ anima erat compoſita
ex elementis: vt ſentiat ⁊ cognoſcat omnia que ſũt. Et
quia principalis in hac poſitione fuit empe. cum pone
ret aĩaꝫ ꝯpoſitã ex pluribus element? q̃ꝫ aliquis alio/
rũ: iõ phyloſophus principaliter hic reprobat opinio/
nẽ ſuã ⁊ diſputat ꝯtra eaꝫ. Et circa hoc.d.ſ.primo eñ
ĩprobat opinionẽ empe. ſecundo vero quandã aliam.
ibi (In toto autem quidẽ ipſam ⁊c. ĩprobat ãt opinio
nem empe. decẽ rationibus quaꝝ prima talis ẽ. Emp.
dicit ꝙ q: cognitio fit ꝑ ſimilitudinem: cũ aĩa cognoſcat
oĩa. oportet aĩam cõpoſitam eſſe ex omnibus. Sed pa
tet ꝙ huic ratõni eſt neceſſariũ accidere multa inconue
nientia: ⁊ ĩpoſſibilia. cõſtat enim q̃ꝫ in q̃libet re nõ ſũt.
hec ſola.ſ.elemẽta: ſed multa alia ab elementis ſicut ẽ
ꝓportio commixtionis ⁊ ratio vnius cuiuſqꝫ. ⁊ forte
ſunt infinita numero q̃ accidũt rebus cõpoſitis ex his
.ſ.elementis: ſicut patet ĩ oſſe. nã non ſolum oꝫ cogno/
ſcere illa ex quibus cõponit̃ os: ſed etiam proportio/
nem q̃ eſt inter illa ex qbus componit̃ ⁊ rationem oſ/
ſis. q: oĩa q̃ ſunt compoſita non conſiſtũt quocũqꝫ mõ
ſe habeant elementa: ſed quadã ratione ⁊ compoſitiõe
vt.ſ.ſint proportionata ad inuicẽ. Nam os cũ habeat
octo partes: ſm quod dicit emp. vnũqđqꝫ compoſitũ
oꝫ habere. viii. ꝑtes q̃ non equaliter attribuunt̃ oĩbus
elementis ſed terra habet ibi duas partes: Aer habet
ibi vnam: aq̃ ſimiliter vnã ſed ignis quatuor ⁊ ideo ex
maiori ꝑtipatiõe ignis dĩc oſſa eẽ facta alba. ⁊ ex terra
ſicca. Sic ergo in rebus compoſitis non ſolum ſunt ip
ſa elementa. ſed proportio ⁊ ratio vniuſcuiuſqꝫ. Inde
ſic. Aut ergo iſte proportiones ſunt in anima cũ ele/
mẽtis: aut non: ſi ſunt in aĩa. ergo in aĩa ſunt oſſa: ⁊ car
nes ⁊ huiuſmodi: ⁊ ꝑ ꝯñs hõ ⁊ lapis: ⁊ corꝑa: ⁊ con/
traria. vnde nullus dubitat ꝙ hec non ſunt in aĩa. Si
vero dicas ꝙ non ſunt ibi huiuſmodi ꝓportiones ⁊ ra
tiones ſed ſolũ elementa tunc aĩa non cognoſcet ꝓporti
ones rerũ nec ipſa compoſita quomodo enim poterit
cognoſcere dm̃.ſ. totum celum: aut hominem aut lapi
Co.80. dem ſeu os: nullo modo: ſed elementa tantum.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius autem cũ multipliciter id qđ
eſt ſignificat enim aliud qdem hoc aliquid
aliud autem quantitatem. aut qualitatẽ: aut
⁊ quoddam aliud diuiſorũ predicamento/
rũ: utrum ex oĩbus erit anima aut non: ſed
non uiddẽt cõia omnium eẽ elemẽta. Si igr̃
quecunqꝫ ſubſtantiarum ſunt ex his ſolũ.
Quomodo igit̃ cognoſcet ⁊ aliorum vnũ/
qđqꝫ: Aut dicet uniuſcuiuſqꝫ generis eſſe
elemẽta ⁊ principia propria: ex qbus aĩam
conſtare. Erit ergo qualitas ⁊ quantitas
⁊ ſubſtantia. Sed impoſſibile eſt ex quanti
tatis elementis eſſe ſubſtantiam ⁊ nõ quan
titatem. Dicentibus itaqꝫ ex oĩbus hec ⁊
huiuſm odi alia acccidunt.

Que talis ẽ. Tu dicis ꝙ aĩa eſt cõpoſita ex pricipiĩs
ſed diuerſoꝝ geneꝝ diuerſa ſunt principia: cũ ergo id
qđ eſt dicat̃ multipliciter.i.ſicut diuerſa genera: ſicut
ſubſtantie qualitatis: quãtitatis ⁊ aliorũ ꝑdicamentoꝝ
ergo erũt diuerſa principia. Quero ergo vtꝝ aĩa ſit cõ
poſita tantũ ex principiĩs ſubſtãtie: aut ex principiĩs oĩ
um generũ. ſi tantũ ex principiĩs ſubſtãtie: tũc aĩa non
cognoſcet niſi ſubſtãtias ⁊ ipſi ponũt eam cognoſcere
oĩa. Si vero cõponitur ex principiĩs oĩum tũc eum qc
quid eſt ex principiĩs ſubſtãtie ſit ſubſtãtia ⁊ ex princi
cipiĩs quantitatis ſit quãtitatis ⁊ ſic de ſingulis: aĩa erit
ſubſtãtia q̃ꝫtitatis: qualitatis: relatio: ⁊ hmõi. Poſ/
ſet autẽ reſponderi cõtra hanc rationem ar?. ꝙ prin/
cipia ſubſtãtie ſunt etiam quantitatis ⁊ q̃litatis ⁊ alio/
rum. cũ oĩa fundent̃ ſupra ſubſtãtiam: ⁊ ideo non oꝫ ꝙ
ſint in anima aliq̃ alia principia: quã principia ſubſtãtie
⁊ nihilominus cognoſcet omnia. Ad hoc dicẽduꝫ q
q̃libet res habet pricipia ꝓxima ⁊ remota: ⁊ cognitio
oꝫ ꝙ ſit ꝑ principia ꝓxima: principia aũt ſubſtãtie licet
ſint principia aliorum: ſunt tñ remota ⁊ non ꝓxima: ⁊
iõ per ea non poteſt haberi cognitio niſi de ſubſtantia.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Inconueniens autem eſt ⁊ dicere qdem Co.79.
impoſſibile eſſe ſimile a ſimili: ſentire autem
ſimile ſimili: ⁊ cognoſcere ſimile ſimili. Sẽ/
tire autem pati aliquid ⁊ facere ⁊ moueri po
nunt: ſimiliter autẽ cognoſcere ⁊ ĩtelligere.

Que talis ẽ. Ratio q̃re aĩa ſit cõpoſita ex omnibus
elemẽtis eſt: q: aĩa cognoſcit oĩa. ⁊ cognitio ẽ ꝑ ſimili/
tudinem contra. conſtat enim ꝙ ſentire ⁊ cognoſcere
eſt pati aliquid: ſed incõueniẽs ẽ dicere ꝙ ſimile pacia
tur a ſimili ſed a cõtrario: ergo ⁊ inconueniẽs eſt dice/
re ꝙ ſentire: ſeu cognoſcere ſit ſimile ſimili.

Quartam rationem ponit cum dicit.

Multas autem dubitationes ⁊ difficul
tates habẽte ipo dicere: ſicut Empe. ꝙ cor
poreis elementis ſingula coguoſcunt̃: ⁊ ad
ſimile teſtat̃: quod nunc dictum eſt. Quecũ
qꝫ.n. inſunt in animalium corporibus ſim
pliciter terre: ut oſſa nerui pili nihil ſentire
vident̃ quare nꝫ ſimilia ⁊ tñ conueniret.

Que talis eſt: Ex hoc quod dictũ eſt ſupius teſtat̃
ꝙ dictũ emp.ſ. ꝙ ſimile ſimili cognoſcat̃: habet mul/
tas dubitationes ⁊ difficultates: ſed adhuc etiã magis
apparet difficile ⁊ improprie dictũ. Nam ſi aĩa cognoſce
ret ſimile ſimili ſicut emp. dicit tunc ſequit̃ ꝙ ꝑ elemẽ/
tum aeris cognoſcat aerea ⁊ ſic de aliis: ſed nos vide/
mus ꝙ multe pertes terre ſunt in animali q̃ nihil ſen/
tiũt: ſicut pili: ⁊ oſſa ⁊ nerui: tamẽ ꝯiungeret ꝙ ſenti
rent ſecundum poſitionẽ eoꝝ ergo non cognoſcit̃ ſimi
le ſimili: vel ẽt non ẽ ꝯpoſita ex oĩbus elementis.

Quintam rationem ponit cum dicit.

Amplius aut em unuuqqꝫ principiorũ
ingratiam plurium quã intel igẽtia exiſtet. Co.78.
cognoſcet quidẽ .n. unum qđlibet: multa
autem iguorabit: omnia.n. alia.

Que talis eſt. Adhuc ex poſitione emp. ꝙ ſimile co
gnoſcat̃ ſimili: ſequitur aliud incõueniẽs.ſ. ꝙ principiũ
habet plus de ignorantia q̃ꝫ de intelligentia. Si enim
cognitio ẽ ꝑ ſimile tantũ: ⁊ principiũ qđlibet ſit ſimplex
⁊ nõ habet alicuius ſimilitudinem: in ſe niſi ſuam non

cognoſceret niſi ſeipſuꝫ ⁊ ignorabit multa: omnia .ſ. q̄
ſūt alia ab eo. Sextā ratione̅ ponit cū dicit.

Accidet aūt ⁊ Empedocli īſipiētiſſimū
eē deū. Solus.n. elemētorū vnum non co
gnoſcet diſcordiā: mortalia aūt oīa. Ex om
nibus enī vnūquodqꝫ eſt.

¶Que talis eſt. Adhuc ēt ex dcā pōne ſcilicet ꝙ ſimile
cognoſcāt ſimili: accidet aliud incōueniēs emp. hoc vi/
delicet ꝙ deus ſit inſipiētiſſimus oīum aīalium: quod
ex hoc ſequit̄. Sciendum enī ꝙ ſicut dictū eſt: Emp.
poſuit iſta oīa inferiora cōpoſita eſſe ex .iiii. elemētis: ⁊
ex lite ⁊ amicicia: ⁊ ꝙ generatio ⁊ corruptio ꝓuenit in
rebus ex iſtis duobus .ſ. lite ⁊ amicicia. Celuꝫ vero di
xit eſſe diū ⁊ dixit ꝙ erat cōpoſitus ex .iiii. elemētis: ⁊
amicicia: ſed non ex lite: ⁊ ideo ē incorruptibile. Si ergo
ſimile cognoſcit̄ ſimili. cum deus non ſit compoſitus
ex lite: non cognoſcet litē: ⁊ ſic erit ſimpliciter inſipienci
or ceteris animalibus q̄ cognoſcunt litē tū ſint compo
ſita ex ea. ¶Septimā rōneꝫ ponit cū dicit.

Dio aūt ꝓpter quā cām nō oīa habent
aīam que ſūt. Quoniā oīa aut elementum:
aut ex elemēto: aut vno: aut pluribus: aut
omnibus. Neceſſe.n. ē vnum aliquod co/
gnoſcere: aut quedam. aut omnia.

¶Que talis eſt. Si aīa ē: compoſita ex oībus elemen
tis: ſequit̄ ꝙ oīa q̄ ſunt habēt aīam oē enim qd̄ eſt aut
ē ex oībus elementis: aut ex aliq̄bus: ſed oē quod eſt ꝯ
poſitū ex elementis: aut ex elemētis ē corpus: ergo oīa
corpora habent aīam ⁊ omnia q̄ ſunt. qd̄ falſum eſt.
¶Octauā rationem ponit cum dicit.

Dubitabit autem vtiqꝫ aliq̄s: ⁊ quid eſt
vnum faciens ipſa. Materie enī cōparan
tur elemēta. Maxime aūt ꝓprium ē illud
cōtinēs quodcūqꝫ ē. Aīa aūt aliquid eſſe
melius ⁊ antiquius īpoſſibile ē: impoſſibi
lius aūt adhuc ītellectu. Rōnabiliſſimū āt
eē hunc nobiliſſimū ⁊ diuinū ſecūdū natu/
rā: Elemēta aūt dicunt eſſe prima entium.

¶Que talis ē. Elementa ſunt plura ⁊ cōtraria: vbicū
qꝫ āt aliqua cōtraria cōueniūt ⁊ cōponunt̄: oꝫ ꝙ ſit ali
q̄d aliud qd̄ contineat ⁊ faciat ipſa vnum. Si ergo aīa
eſt cōpoſita ex oībus elementis: oportet ꝙ ſit aliq̄d ali
ud continens illa: Sed hoc ē valde dubiū q̄d ſit: quia
ſic eſſet nobilius ⁊ primus aīa qd̄ eſt impoſſibile: ⁊ ad
minus de intellectu: quia valde rōnale ē ꝙ intellectus
ſit nobiliſſimus oīum ⁊ dominus ſm nām. Item ſe/
q̄retur ꝙ illud eēt primus qꝫ elementa: quod eſt falſū
q: emp. ⁊ alii dicunt elementa eſſe prima inter oīa en/
cia. Non eſt ergo aīa compoſita ex elementis.
Co.83. ¶Nonam rationem ponit cum dicit.

Omnes aūt ⁊ qui ex eo quod cognoſcit
⁊ ſentit aīa: que ſunt ex elemētis dicūt ipſā
⁊ qui maxime motiuū nō de oī dicūt aīa.
Neqꝫ enī ſenſitiua omnia motiua. Viden/
tur enī eſſe quedā aīaliū manētia ſecūdum
locū: et tamē videtur hoc ſolo motu moue/
re aīa aīal. Similiter aūt et quicūqꝫ intelle
ctiuū et ſenſitiuū ex elementis faciūt. Vidē
tur enī plāte viuere nō ꝑticipātes loci mu/
tatione neque ſenſu: et aīalium multa ītelli
Co.84. gentiā nō habere. Si aūt aliquis et hec ſe/
gregauerit: poſueritque ītellectū partē ali
quā anime: ſimiliter āt ⁊ ſenſitiuū: nꝫ vtiqꝫ
ſic dicet de omni anima neqꝫ de tota: nꝫ de
vna. Hoc autem ſubſtinuit ⁊ q̄ eſt in orpha
nicis vocatis carminibus rō. Dicit.n. aīaꝫ
ex toto ingredi reſpirantiū que fert̄ a vētis.
Nō poſſibile itaqꝫ plātis hoc accidere ne
que animalium q̄buſdā: ſi quidē nō oīa re/
ſpirāt: hoc āt latuit ſic opinantes. Co.85.

¶Et oſtendit defectū ⁊ īſufficientiā poſitiōis emp. ⁊
alioꝝ omnium q̄ conſyderant aīam ex motu ſeu ſenſu
que talis eſt. Apparet etiam ꝙ omnes ⁊ quicunqꝫ di/
xerunt aīam eſſe aliquid motiuum ſed locum inſuffici/
enter dixerit. Nam multa animata ſunt q̄ non mouen
tur ſecundū locum: ſed manēt: ſicut plante ⁊ alia huiuſ
modi. Similiter autem ⁊ illi q̄ dixerunt aīam eē quid
intellectiuum. ⁊ ſenſitiuū inſufficienter dixerunt. Nam
multa ſunt aīata: que neqꝫ ſentiunt. neqꝫ intelligūt. Si
vero aliquis hoc ſegregauerit .ſ. intellectiuū ſenſitiuū
⁊ motiuum. ⁊ dicat intellectiuum vnā partē anime: ⁊ ſi
mul ſenſitiuum: nō tamē ꝓpter hoc dicet de omni aīa:
cum non omnes anime ſit intellectiue. Neqꝫ de tota:
cum intellectiuum ⁊ ſenſitiuū ſint partes anime. Ne/
qꝫ de vna: q: ſic non diceret omnes ꝓprietates anime
cuiuſcunqꝫ: cum in anima ſint alie proprietates: qꝫ
ſint intelligere ⁊ ſentire. ¶Et quia quidam phyloſo/
phus qui vocat orpheus. defectiue etiam de anima lo
cutus eſt: quaſi in ſimilem defectū incidit. ideo hec ad/
iungit eius defectum. ¶Sciendum ē autem ꝙ orphe
us iſte fuit vnus de primis phyloſophis qui erant q̄ſi
poete theologi loquentes metrice de phyloſophia ⁊ d̄
deo: ⁊ fuerunt tantum tres: ſanī orpheus. ⁊ quidā ali
us. Et iſte orpheus primo induxit homines ad habi/
tandum ſimul: ⁊ fuit pulcerrimus concionator: ita ꝙ
homines beſtiales ⁊ ſolitarios reduceret ad ciuilitatē:
⁊ ꝓpter hoc dicitur de eo ꝙ fuit optimus citharedus
in tantū ꝙ fecit vel faceret lapides ſaltare. i. ita fuit pul
cer concionator: ꝙ homines lapideos emoliuit. Poſt
hos vero tres fuerunt vii. ſapientes. quorū vnus fu/
it tales. Hic ergo orpheus volebat ꝙ totus aer anima
tus eſſet ⁊ aīa quedam: ⁊ ꝙ anima corpꝛm viuentium
nihil aliud eēt: niſi illud qd̄ attrahit animal de aere aīa
to ꝑ reſpirationem: ⁊ hoc dicebat metrice. Et ideo di
cit phyloſophus ꝙ rō orphei qua eſt in metricis car/
minibus de anima ſuſtinuit eundem defectum. quem
ſuſtinuerunt rationes p̄cedentium: q: ſicut dictum eſt
ipſe voluit ꝙ illud eſſet anima: quod attrahitur ꝑ reſpi
rationem animalium. Sed hoc inſufficienter dictum
eſt: q: multa animalium ſunt que non reſpirant: hoc
autem .ſ. ꝙ animalia multa non reſpirant latuit illos q̄
fuerunt predicte opinionis. ⁊ ſic patet ꝙ iſti reprehen/
duntur de inſufficientia.
¶Decimam rationem ponit cum dicit.

Si vero ex elementis aīam facere oꝫ: ni/
hil oꝫ ex oībus. Sufficiēs.n. ē altera ꝑs cō
trarietatis ſeipſam diiudicare ⁊ oppoſitā.
Recto enim ⁊ ipſum ⁊ obliquum cognoſci
mus. Iudex enim utrorumque canon eſt
recto. Obliquum autem neque ſui ipſius
neque recti.

¶Et arguit eos de ſuperfluitate: que talis eſt. Dicūt
enim iſti ꝙ adhoc ꝙ anima cognoſcat: oportet ꝙ ſit ꝯ
poſita ex elementis. ſed cum nos videamus ꝙ cogni/
tio omnes rei poſſit haberi per pauciora. ergo ⁊ ſi con
cedatur aīam cōponi ex elemētis: non tamen debet di

ei cõpoſita ex elementis oĩbus ſed ad plus ex duobus
Et ꝙ cognitio habeat̃ ꝑ paucioꝛa: patet: q: cũ cõpoſi
tum cõſtet ex aliquo ꝑfecto ⁊ imꝑfecto: rõ cognoſcendi
imꝑfectũ: eſt perfectũ ⁊ cũ contraria reducant̃ in pꝛiua
tionẽ ⁊ habitũ: ſufficiẽs ẽ altera ps. ſ. illa q̃ ſe habet per
modum habitus ⁊ ꝑfecti ad cognoſcendũ ſeipſam ⁊
alteram partem: que eſt ꝑ modũ priuationis ⁊ imper
fecti. Nam ꝑ rectũ diiudicamus ⁊ cognoſcimus ipſũ
rectũ: ⁊ etiam obliquũ. (Canon) enim ideſt regula ẽ
illud ꝑ quod habetur indicium de vtroqꝫ: ꝑ obliquũ
vero: nec ipſum cognoſcimus nec rectũ. Non ergo fu
it neceſſe animam facere. i. eam ꝯponere ex oĩbus ele
mẽtis ſed ex duobus. ſ. ex igne ⁊ terra. ⁊ per hoc co
gnoſceret ⁊ ſe ipſam ⁊ contraria: ſicut per ignem co
gnoſceret calida ⁊ frigida: per terram. ſicca ⁊ humida.

¶ Lectio tertia.

Co.86. Et in toto autem quidẽ ipſam miſceri di
cunt. Unde fortaſſis ⁊ Thales opinatus ẽ
omnia eſſe plena diis.

O ſt q̃ꝫ philoſophus poſuit opiniones po
nentium animam eſſe ex elementis ⁊ ratio
nes ipſoꝝ ⁊ impꝛobauit eas: hic ex inciden
ti ponit opinionem quoꝛundã dicentium
animam eſſe in elementis. Et circa hoc duo facit. pꝛi
mo enim ponit opinionem: ſo vero rõeꝫ opiniõis ibi
(opinari autẽ) Circa pꝛimuꝫ. d. ſ. pꝛimo ponit opinio
nem ſecundo iꝑꝛobat eã ibi (hoc autem ⁊c.) Dicit er
go ꝙ ſunt quidã qui dicunt aĩam miſceri in toto vni
uerſo: ponentes eã tam in elementis q̃ꝫ in elementatis
vnde quidam phyloſophus nomine thales foꝛtaſſis
motus ab hac opinione: opinatus eſt oĩa plena eẽ diis.
volebat enim ꝙ totũ vniuerſum eſſet aĩatum ⁊ eius
aĩa eſſet deus: Unde ſicut aĩa eſt in qualibet parte aĩa
lis: ⁊ tota: ita volebat ꝙ ĩ q̃libet parte vniuerſi eſſet de
us: ⁊ ſic oĩa eſſent plena diis: ⁊ foꝛte ex hoc ꝓuenit ido
latria. ¶ Conſequenter cũ dicit

Hoc autẽ hꝫ quaſdam dubitationes. ꝓꝑ
quam. n. cauſam ĩ aere aut ĩ igne aĩa cum ſit
nõ facit animal in mixto: ⁊ hec in his melioꝛ
eſſe putata: Queret. n. vtiqꝫ aliquis quã ob
cauſam q̃ in aere anima ea q̃ in aĩalibus me
Co.87. lioꝛ ⁊ immoꝛtalioꝛ. Accidit autẽ vtrobiqꝫ ĩ
conueniens ⁊ irrõnabile. Et namqꝫ dicere
animal ignem aut aerẽ magis irrationabili
um eſt. Et non dicere animalia: cum anima
inſit: inconueniens eſt.

¶ Improbat hanc opinionẽ dicẽs ꝙ hoc. ſ. ꝙ aĩa ſit ĩ
elementis ⁊ in elementatis: habet q̃ſdã dubitationes ⁊
oppoſitiones quarum vna eſt: q: ſi anima eſt in aere
⁊ in igne: ĩ iſtis enim duobus dicebant maxime eã eſſe:
difficile erit dicere ꝓpter quã cauſã aĩa in eis ñ facit ani
mal. i. quare iſta non ſunt animalia: cum in mixtis aĩa
faciat animal. i. mixta aĩata ſint animalia. ꝑcipue cũ pu
tandum ſit ꝙ hec. ſ. anima ſit melioꝛ in elementis ſim
plicibus q̃ꝫ in elemẽtatis ¶ Alia dubitatio eſt q: q̃ret ali
quis ex hiis vtiqꝫ motus. q̃re anima q̃ ſecundũ ipſos
eſt in elementis: ẽ melioꝛ ⁊ immoꝛtalioꝛ q̃ꝫ anima q̃ eſt
in elementatis. cũ hec q̃ eſt in elemẽtatis conſtituat ani
mal: ⁊ cognoſceus ⁊ ſenciens: illa vero q̃ eſt in elemẽ
tis non conſtituat. Ex hiis autem dubitationibus q̃cun
qꝫ ponat̃ accidit inconueniens ⁊ irrationabile: quia di
cere ꝙ ignis ſiue aer ſit animal. vt pꝛimo dubitatur. ẽ
maxime inconueniens ⁊ ad ſenſum apparet falſum: ⁊
eſt dictum non habentium rationem. ⁊ non dicere ea
in quibus eſt anima eſſe animalia valde inconueniens
eſt nam ſecundum hoc in nullo differt inter eſſe animã
in aliquo coꝛpoꝛe ⁊ non eſſe.

¶ Conſequenter cum dicit.

Opinari aũt vident̃ animam eſſe in his:
quoniã totũ partibus ſimilis ſpeciei. Qua
re neceſſariũ ipſis dr̃e animam ⁊ ſimilis ſpe Co.88.
ciei ꝑtibus eẽ: ſi intercipi aliquid continẽtis
in aĩalibus animata animalia fiunt.

¶ Ponit rõnem pꝛemiſſe opinionis: ⁊ circa hoc duo
facit. pꝛimo ponit rationem: ⁊ iꝑꝛobat eã: ſecundo con
cludit quid manifeſtũ ſit ex omnibus q̃ dicta ſunt ibi
(Manifeſtũ igit̃ ⁊c.) Circa pꝛimũ. d. ſ. pꝛimo enim
ponit rõem opinionis: dicens ꝙ rõ q̃re dicti phyloſo
phi opinari vident̃ animã (eſſe in his). i. in oĩbus ele
mentis: eſt q: ipſi volebãt q̃ꝫ totũ ⁊ ꝑtes in elementis:
cũ ſint ſimplicia ꝙ eẽn t ſimilis ſpẽi. vñ cũ viderẽt ⁊ opi
narent̃. ꝙ ps continentis. i. aeris intercepta in coꝛpoꝛi
bus animaliuꝫ ꝑ inſpirationem ⁊ reſpiratiõem ſit cau
ſa q̃re animalia fiãt animata: ⁊ ſit anima. neceſſe erat eis
dicere (aĩam eſſe ſimilis ſpeciei partibus: ideſt totum
continens eſſe aĩatũ. ¶ Secundo vero cũ dicit.

Si ãt aer quidẽ diſcerptus ſimilis ſpeci
ei. anima aũt diſſimilis ꝑtis. Hec quidẽ ali
qd ipſius exiſtet videlicet: aliud ãt non exi
ſtet. Neceſſe eſt igit̃ ipſam ſimilis ꝑtis eſſe:
aut non eſſe in qualibet parte omnis.

¶ Improbat dictã ratiõem dicens ꝙ q: aer diſcretus
⁊ attractus ẽ ſimili ſpeciei toti aeri: ſeq̃tur ꝙ anima ani
malis ſit ſimilis partis aĩe tocius aeris ſꝫ cõſtat ꝙ aĩa
animalis cuiuſlibet eſt diſſimilis partis aĩe aeris: quia
vna ipſius. ſ. aĩa aeris: (exiſtet) ideſt imoꝛtalis ſecun
dũ eos: vt pote q̃ ſẽꝑ viuificat ⁊ ſemꝑ viuificauit ⁊ oĩa
viua. (Aliud ãt). ſ. aĩa huius: uel illius aĩalis (nõ exi
ſtet. i. ẽ moꝛtalis ſecundũ eos. Neceſſe ẽ ergo alterum
duoꝝ inconuenientiũ ſeq ex hoc. ſ. ꝙ aer ſit ſimilis ꝑtis
. ſ. ille qui eſt intra: ⁊ ille q eſt extra ⁊ aĩa etiã: quod im
probatũ eſt. Aut ſi ipſa aĩa eſt diſſimilis ꝑtis: ⁊ aer ſi
milium: tunc ſequitur ꝙ anima non ſit in qualibet par
te (omnis. i. totius aeris. quod eſt cõtra eos: qui totum
aerem animatum ponebant.

¶ Conſequenter cum dicit.

Manifeſtum igit̃ ex dictis eſt ꝙ neqꝫ co
gnoſcere ineſt anime: propter id quod ẽ ex
elemẽtis: neqꝫ moueri ipſã bñ. nꝫ vere dr̃e.

¶ Concludit ex omnibus que dicta ſunt de opinioni
bus antiquorũ: ꝙ neutrum illorũ quod ipſi attribue
bant anime ſit rerum: ⁊ bene dictum: eo modo quo
ipſi dixerunt. ſcꝫ ꝙ neqꝫ cognoſcere ineſt anime ex eo
ꝙ eſt ex elementis: ſicut ipſi ponebant. Neque etiam
motus ſeu moueri ineſt ei ex hoc quod ex dictis elemẽ
tis conſtabat ſecundum eos ⁊ hoc ſatis aperte ⁊ clare
patet inſpicienti ad ſupꝛa dicta.

Quoniam autẽ cognoſcere anime eſt ⁊ ſẽ
tire ⁊ opinari: adhuc ãt concupiſcere ⁊ deli
berare ⁊ omnino appetitus: Fit autem ⁊ ſe Co.89.
cundum locum motus ab anima in animali
bus: Adhuc autem ⁊ augmentum: ⁊ ſtatus
⁊ decremenium: vtrum toti anime vnun
quodque horum inſit ⁊ omni: et intelligi
mus et ſentimus: et aliorum vnunquodque
facimus et patimur aut partibus alteris al
tera. Et viuere igitur vtrum in aliquo horũ
ſit vno aut pluribus: aut in omnibus: aut in

alia aliqu a cauſa.

¶Lectio quarta.

O ſitis opinionibus antiquorũ de anima ⁊
improbatis: conſequẽter phyloſophus mo
uet quaſdam dubitationes: ⁊ circa hoc.d.f.
primo enim mouet ipſas queſtiones: ſecun
do vero ſoluit eas ibi. (Dicunt itaque ⁊c. ¶Sciendũ
eſt autem ꝙ operatiões anime ſcʒ ſentire: intelligere:
appetere: moueri ſecũdũ locum: ⁊ augeri: poſſunt du
pliciter accipi: quia vel ſecundũ modum operandi: ⁊ ſic
ſunt tres potẽtie anime: ⁊ his attribuũt hmõi actiones
potentie videlicet vegetabili ſenſibili ⁊ intellectuali q̃
quidẽ differũt. Nam nutritiua ſiue vegetabilis agit me
diantibus qualitatibus actiuis ⁊ paſſiuis vt calidũ
frigidũ: ⁊ hmõi. Senſitiua vero ſeu ſenſus licet non in
digeat qualitatibus ſenſibilibus ad ſentiendũ: indiget
tamẽ organo corpali. Intellectus vero neutro iſtorum
indiget: q: nec qualitatibus nec per organũ intelligit: ſʒ
perficit abſqʒ aliquo organo. Si autem accipiamus
hmõi actiones ſecundũ genera actionũ: ſic ſunt quinqʒ
potentie.ſ. nutritiuũ: ſenſitiuum motiuum ſecundũ lo
cũ: appetitiuũ: ⁊ intellectiuum ⁊ actiones horũ ſunt ſen
tire. nutriri: mouere: appetere: ⁊ itelligere. Et ideo cũ
phyloſophus de anima ſm ſuã totalitatem ſm opinio
nes ãtiquorũ ſupra tractaſſet ⁊ reprobaſſet eas: hic inq
rit de partibus ⁊ operationibus ipſarum partium. ⁊
mouet duas queſtiones: quaꝝ prima talis eſt. Utrum
operationes anime que ſunt cognoſcere ⁊ ſentire q̃tũ
ad ſenſũ: ⁊ opinari q̃tum ad intellectum: adhuc concu
piſcere quamtum ad concupiſcibilem: deliberare q̃/
tum ad rationalem: ⁊ etiam apetitus qui eſt in plus: q:
concludit cum his duobus iraſcibilem: ⁊ moueri ſm
locum: ⁊ augeri: ⁊ ſtare ⁊ diminui: conueniant toti ani
me: vt.ſ. vnunquodqʒ eoꝝ ſit in omni parte anime.i.
ſecundum quamlibet ptem anime intelligamus: ſentia
mus: moueamur: appetamus: ⁊ nutriamur: Aut ſin/
gulum iſtorum habeat ſingulam partem anime deter
minatam: vt ſcilicet alio intelligamus ⁊ alio ſenciamus
⁊ ſic de aliis. Secunda queſtio eſt: quia dato ꝙ queli/
bet operatio anime habeat ſpãlem partem: item erit
queſtio: vtrum hoc qḋ eſt viuere conueniat alicui par
tium: ita ꝙ ſit in alieuo vno: aut in pluribus partibus:
aut in oĩbus: ⁊ ſi non in his: vtrum ſit in aliquo alio.

¶Conſequenter cum dicit.

Co.90. Dicunt itaqʒ quid am partibilem ipſam
⁊ alio autẽ itelligere: alio qdẽ concupiſcere.

¶Reſpondet ad qõnes poſitas: ⁊ primo ad primam:
ſecũdo vero ad ſecundã ibi. (Uidentur autem ⁊ q̃ ⁊c̃)
Reſpondens autẽ prime queſtioni: primo ponit opi/
nionem quorundam phyſicorum ad hoc: ſecundo im
probat eam ibi. (quod igitur continet ⁊c.) quidam
enim dicunt ꝙ hmõi operationes non conueniunt to/
ti anime ſed partibus: dicunt enim animam eẽ partibi/
lem: ⁊ alio intelligit: ⁊ alio concupiſcit: ſicut qui pone/
bant ſenſitiuam in cerebro. viuificatiuã in corde ⁊ hu/
iuſmodi. Sed huiuſmodi opinio eſt quodammodo
vera: ⁊ quodammodo falſa: q: ſi in anima intelligas
diuerſas partes potentiales: ſic eſt verum quod ani/
ma habet diuerſas partes ⁊ vires. ⁊ alia intelligit: ⁊
alia ſentit. Anima enim eſt quoddam totum potentia/
le: ⁊ pars accipitur ibi potentialis reſpectu tocius po/
teſtatiui. Si vero intelligatur quod anima ſit quedam
magnitudo ſeu quantitas: ⁊ diuidatur in diuerſas par
tes quãtitatiuas: ſic ẽ falſa. Iſti vero phyloſophi intelli
gebãt animã eſſe partibilem ſecundum hunc modum
⁊ addebant plus: quod huius potentie anime erant
diuerſe anime.

¶Conſequenter cum dicit.

Quid igitur continet animam: ſi partibi
lis eſt apta nata: Non.n. vtiqʒ corpus: vide
tur.n. contrarium magis anima corpus cõ/
tinere. Egrediẽte.n. expirat ⁊ marceſcit. Si
igiť alterum aliquid vnam ipſam facit: illud Co.91.
maxime vtiqʒ erit anima. Oportebit autez
iterum ⁊ illud querere: vtrum vnũ aut multi
partium ſit. Si quidem.n. vnum eſt: pp qḋ
non mox ⁊ animã vnum: Si vero diuiſibile
iterum rõ queret: quid eſt cõtinens: ⁊ ſic vti
que procedet in infinitum.

¶Improbat phyloſophus opinionem predictam p
tres rationes: quarum prima talis eſt. Diuerſa non
poſſunt conuenire niſi ab aliquo vniantur. Si igitur
ſunt diuerſe anime in corpore: oportet quod ab aliquo
contineantur ⁊ vniantur: ſed nihil eſt quod vnitat eas
⁊ contineat: ergo non ſunt diuerſe. Et quod nihil ſit cõ
tinens: ⁊ vniens animam ſic patet: quia aut eſt corpus
in quo eſt: aut aliquid aliud: ſed corpus non vnit eam
⁊ continet: imo magis anima continet corpus. vide/
mus enim quod egrediente anima a corpore corpus
deficit ⁊ marceſcit. Si autem aliquid aliud continet eã
tunc illud erit maxime anima: quia anime eſt contine/
re: ⁊ regere: ⁊ ſi illud erit anima: tunc iterum oporte/
bit querere vtrum ſit vna: aut multipartium. Et ſi di
catur quod multipartium eſt: iterum erit queſtio qḋ
vniat illud: ⁊ ſic in infinitum. Si vero dicatur quod ẽ
vnum (quare non dicunt mox): ideſt ab ipſo princi/
pio quod anima ſit vnum. Non igitur anima eſt diuiſi
bilis in partes quantitatiuas: ſicut ipſi dicunt.

¶Secundam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit autem aliquis ⁊ de ipſius pti Co.92.
bus: quam poſitionem habet vnaqueqʒ in
corpore. Si.n. tota anima omne corpus cõ
tinet: conuenit ⁊ partium vnamquãqʒ cõti/
nere aliquid corporis. Hoc autem aſſimilať
impoſſibili. Qualem.n. partẽ aut quomõ
intellectus continebit graue eſt ⁊ fingere.

¶Quia ſi diuerſe partes anime ſunt diuerſis parti/
bus corporis: ſequitur quod cuilibet operationi anime
ſit determinata pars corporis. ſed organum corpora/
le: Sed hoc eſt impoſſibile: quia intellectus non habet
determinatam partem: ſeu organum in corpore: Nõ
igitur anima habet diuerſas partes: ſicut ipſi dicunt.

¶Terciam rationem ponit cum dicit. Co.93

Dicũť autem ⁊ plãte viuere diuiſe: ⁊ aĩa/
lium quandam inciſorum tãquã eandem ha
bentia animam ſpecie: ⁊ ſi nõ numero: vnaq̃
que quidem.n. partium ſẽſum habet: ⁊ mo/
ueť ſecũdum locum in quoddam tempus. Co.94
Si autem nõ permanet: nullum inconueni/
ens eſt. Inſtrã.n. nõ habent quibus ſaluẽt
naturam: ſed nihil minus ĩ vtraqʒ partium
omnes ĩ exiſtũt partes aĩe: et ſimilis ſpeciei
ſũt ad ĩuicem et toti. Ad inuicem quidem:
ſicut que ñ ſeparabiles ſũt. Toti autem aĩe
tãquam indiuiſibili exñte.

¶ Quia ſi diuerſe operationes aĩe ſunt in diuerſis partibus: tunc non erit inuenire partez in qua ſint plures operationes ſimul: nec erunt partes animalis ſimilis ſpeciei. ſed nos inuenimus partes aliquorum animatorum: que habent plures operationes ⁊ quoruz anima eſt eiuſdem ſpeciei in toto ⁊ in partibus: ſicut eſt in plantis ⁊ in quibuſdam animalibus que deciſa viuunt: ſicut eſt in animalibus anuloſis: quorum quelibet pars deciſa ſentit ⁊ mouetur in quoddam temp⁹ ⁊ ſi dicatur ꝙ non diu viuunt non refert: quia non habent inſtrumenta quibus ſaluent eorum naturam. nihilominus tamen exiſtũt in partibus diuerſis plures operationes anime ⁊ ſunt ſimilis ſpeciei ad inuicez ⁊ etiam toti. Non ergo ſunt diuerſe partes anime in diuerſis partibus corporis. Ratio autem quare deciſa viuunt eſt: quia quanto anima eſt perfectior: tanto exercet plures perfectas operationes ⁊ diuerſas. Et iđ ad exercenduz huiuſmodi operationes: neceſſaria ſũt ei plura ⁊ diuerſa organa corporalia. quia vero anima rationalis: quanto nobilior ⁊ perfectior eſt: tanto exigit maiorem diuerſitatem organorum: anima autẽ que eſt in animalibus anuloſis ⁊ in plantis: quia parũ habet de perfectione nec exercet diuerſas operatiões ideo requirit corpus magis ſimile ⁊ ſaluat̃ ĩ qualibet parte.

Conſr cum dicit.

Co.95. Uidetur autem ⁊ que in plantis anima principium quoddam eſſe. Hac enim ſola comunicant ⁊ animalia ⁊ plante: Et ipſa quidem ſeparatur a ſenſibili principio: ſenſum autem nullum ſine hac habẽt.

¶ Soluit ſecundam queſtionem. Circa quod ſciendũ ꝙ viuere proprie eſt eorum que habent motuz ⁊ operationez ex ſeipſis ſine hoc ꝙ moueantur ab aliis. Unde ⁊ viuere dupliciter accipitur: vno modo accipitur viuere quod eſt eſſe viuentis ſicut dicit phyloſophus ꝙ viuere eſt eſſe viuentibus: Alio modo operatio. Dicendum ergo ꝙ anima que eſt in plantis ſcilicet vegetabilis videtur eſſe quaſi quoddam principiuz quod manifeſtat vitam in rebus inferioribus: quia ſine hac nihil viuit: ⁊ in hac ſola communicant omnia que viuunt in aliis autem non omnia: animalia enim ⁊ plante in vegetabili conueniunt ſolummodo. Item vegetabile poteſt eſſe ſine ſenſibili ⁊ intelligibili: ſed hec nõ poſſunt eſſe ſine vegetabili. Nullum enim animal habet ſenſum: ſeu intellectum (: ſine hac) ſcilicet vegetabili: ergo ſic viuere attribuitur iſti principio ſcilicet vegetabili: ſicut ſentire tactui. non tamen ꝙ anima ꝑ ſolum vegetabile viuat ſed quia eſt primum principiuz in quo manifeſtatur vita.

Ariſtotelis ſtragyrite de anima textus libri ſecundi.

Co.1. Ue quidem igitur a prioribus tradita de anima dicta ſint. Iterum autez tanquã ex principio redeamus tentantes determinare qđ eſt anima: ⁊ que vtiq̧ erit cõmuniſſima ratio ipſius.

¶ Diui thome aquinatis in ſecundum librum de anima Ariſtotelis preclariſſima commentaria.

¶ Lectio prima.

Oſtquam Ari. poſuit opinionez aliorum de anima in primo libro: accedit ad determinandum de anima ſecundum propriam opinionem: ⁊ veritatem. Et circa hoc duo facit primo dicit de quo eſt intentio continuans ſe ad precedentia: ſecundo proſequitur ſuam intentionem ibi. (Dicimus itaq̧ vnum quoddam ⁊c̃.) ¶ Dicit ergo primo ꝙ in primo libro dicta ſunt ea que tradita ſũt a prioribus de anima: ſed oportet iterum .q. redeundo a principio determinare veritatem: quod quidem propter ſuam difficultatem magis oportet temptare: q̃z ſecuritatem de veritate inuenienda preſumere. Et cum ſupra in proemio queſitum fuerit: vtrum prius de anima ipſa determinandum ſit aut de partibus eius: quaſi queſtionem determinans: dicit ꝙ in principio dicenduz eſt quid eſt anima: in quo notificatur ipſa anime eſſentia: poſtea autẽ determinabitur de partibus ſiue potentiis ipſius. Et quaſi huiuſmodi rationem aſſignans ſubiungit: (⁊ q̃ vtiq̧ erit communiſſima ratio ipſius): cum enim oſ̃ditur quid eſt anima: traditur id quod eſt commune cum autem determinatur de vnaquaq̧ partium aut potentiarum ipſius: traditur id quod eſt ſpeciale circa animam: hic eſt autem ordo doctrine: vt a communibus ad minus communia procedatur: ſicut oſtendit phyloſophus in principio phyſic̃.

¶ Deinde cũ dicit.

Dicimus itaq̧ vnum quoddam genus eorum que ſunt ſubſtantiam. Huius autez aliud quidem ſicut materiam: que ſecundũ ſe quidem non eſt hoc aliquid: aliud autem ſicut formam ⁊ ſpeciem: ſecundum quaz dicitur iam hoc aliquid: ⁊ tertiam que ex his Eſt autem materia quidem potentia: ſpẽs autem endelechia. Et hoc dupliciter: hoc q̃dẽ ſicut ſcia: illud ãt ſicut conſiderare. Co.2.

¶ Proſequitur ſuam intentionem: quam propoſuerat: ⁊ diuiditur in partes duas: in prima oſtẽdit quid eſt anima: in ſecunda determinat de partibus eius ſiue potentiis eius: ibi potentiarum autem anime ⁊c̃. Prima diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionem anime que eſt quaſi demonſtrationis concluſio: in ſecunda ponit diffinitionem anime que eſt quaſi demonſtrationis principium: ibi Quoniã autem ex certis quidem ⁊c̃. Sciendum eſt enim: ꝙ ſicut dicitur in primo poſteriorum: omnis diffinitio aut eſt concluſio demonſtrationis: ſicut hec tonitruum eſt continuus ſonus in nubibus: aut eſt demonſtrationis principiuz ſicut hec tonitruum eſt extinctio ignis in nube: aut eſt demonſtratio poſitione ideſt ordine differẽs: ſicut hec tonitruum eſt continuus ſonus in nubibus. propter extinctionem ignis in nube. In hac enim ponitur ⁊ demonſtrationis concluſio ⁊ principium: ⁊ non ſecundũ ordinẽ ſyllogiſmi. Prima autẽ ꝑs diuidit̃ in duas. In pria ponit diffinitionẽ primam aĩe: ĩ ſecunda manifeſtat eam: ibi: vniuerſaliter igitur dictum: ⁊c̃. Prima diuiditur in duas. in prima premittit diuiſiones ex quibus habetur via ad inueſtigandum diffinitio-

onez anime. In ſecunda inueſtigat anime diffinitionē
ibi. Quare omne corpus ⁊c̄. ¶ Sciendum autem eſt
ꝙ ſicut docet phyloſophus in. vii. metha. hec eſt diffe
rentia inter diffinitionem ſubſtantie ⁊ accidentis: ꝙ i
diffinitione ſubſtantie nihil ponitur quod ſit extra ſub
ſtantiam diffiniti: diffinitur enim vnaqueqȝ ſubſtantia
per ſua principia materialia vel formalia. In diffinitio
ne autem accidentis ponitur aliquid: quod eſt extra eſ
ſentiam diffiniti ſcilicet ſubiectum: oportet enim ſubie
ctum poni in diffinitione accidentis: ſicut cum dicitur
ſimitas eſt curuitas naſi. ⁊ hoc ideo eſt q: diffinitio ſi
gnificat qđ quidem eſt res: ſubſtantia autem eſt quid
completum in ſuo eſſe ⁊ in ſua ſpecie: accidens autem
non habet eſſe completum: ſed dependens a ſubſtan/
tia. Similiter etiam nulla forma eſt quid completum
in ſpecie: ſed complementum ſpeciei competit ſubſtā
tie compoſite. vnde ſubſtantia compoſita ſic diffinitur
ꝙ in eius diffinitione non ponitur aliquid quod ſit ex
tra eſſentiam eius. In omni autem diffinitione forme
ponitur aliquid: quod eſt extra eſſentiam forme ſcili/
cet proprium ſubiectum eius ſiue materia: vnde cum
anima ſit forma oportet ꝙ in diffinitione eis ponatur
materia ſiue ſubiectum eius. Et ideo in prima parte
ponit duas diuiſiones: quaruȝ prima neceſſaria eſt ad
inueſtigandum id quod in diffinitione anime ponitur
ad exprimendam eſſentiam eius. Alia que eſt neceſſa
ria ad inueſtigandum id quod ponitur in diffinitione
anime ad exprimendum ſubiectum ipſius: ibi. Sub/
ſtantie autem maxime ⁊c̄. ¶ Circa primum inuit tres
diuiſiones: quarum prima eſt: ꝙ ens diuiditur in de/
cem predicamenta: ⁊ hanc innuit per hoc quod dicit:
ꝙ ſubſtantia dicitur eſſe vnū genus entiū. Secūda di/
uiſio eſt ſecundum ꝙ ſubſtantia diuiditur in materiā
⁊ formam ⁊ compoſitum. Materia quidem eſt que
ſecundum ſe non eſt hoc aliquid: ſed eſt in potentia tā
tum vt ſit hoc aliquid: forma autem eſt: ſecundū quā
iam eſt hoc aliquid in actu. Subſtantia vero compo/
ſita eſt que eſt hoc aliquid: dicitur enim eſſe hoc aliqd
ideſt aliquid demonſtratum quod eſt completum in
eſſe ⁊ ſpecie: ⁊ hoc conuenit ſoli ſubſtantie compoſite
i rebus mālib⁹. ſ̄bē ſepate quāuis nō ſint ꝯpoſite
ex materia ⁊ forma: ſunt tamen hoc aliquid cum ſint
ſubſiſtentes in actu ⁊ complete in natura ſua. Anima
autem rationalis quantum ad aliquid poteſt dici hoc
aliquid: ſecundum hoc quod poteſt eſſe per ſe ſubſi/
ſtens: ſed quia non habet ſpecieȝ completam: ſed ma
gis eſt pars ſpeciei: non omnino conuenit ei ꝙ ſit hoc
aliquid eſt ergo differentia inter materiam ⁊ formam
ꝙ materia eſt ens in potentia: forma autem eſt ende
lechia: id eſt actus: quo ſcililicet materia ſit actu: vñ
ipſum compoſitum eſt ens actu. Tertia diuiſio ſt ꝙ
actus dicitur dupliciter: vno modo ſicut ſcientia eſt
actus: Alio modo ſicut conſyderare eſt actus. Et
differentia horum actuum ex potentiis perpendi pōt
dicitur enim aliquis in potentia grammaticus: ante/
quam acquirat habitum grammatice diſcendo vel
inueniendo. que quidem potentia in actum reducitur
qñ iam aliqs habet habitū ſcie: ſed tunc eſt iteȝ in po
tentia ad vſū habitus cum non conſyderat in actu: ⁊
hac potētia in actū reducitur: cū actu conſyderat. Sic
igitur ⁊ ſcientia eſt actus. ⁊ conſyderatio eſt actus.

Deinde cū dicit.

Co.3. Subſtantie autem maxime eſſe videtur
corpora ⁊ horum phiſica: hec enim alioruȝ
principia. Phiſicoꝝ autem alia quideȝ ha
bent vitam: alia autem non habēt. Vitā aūt
habere dicimus id quod per ſeipſuȝ alimē
tum ⁊ augmentum ⁊ decrementum.

¶ Ponit diuiſiones ex qbus inueſtigatur id qđ po/
nitur i diffinitiōe aīe ptinens ad eius ſubiectū: ⁊ inuit
tres diuiſiones: quaꝝ pria ē ꝙ ſubſtātiaꝝ quedā ſunt
corpa: ⁊ qdā nō ſūt corpa. iter q̄s ſubſtātias marie ſūt
mãifeſte corpales ſubſtātie: nã ſubſtātie icorpee q̄cūqȝ
ſint: imaifeſte ſūt: eo ꝙ ſūt a ſēſibus remote ſola rōne
īueſtigabiles: hoc ē ergo qđ dicit: ꝙ (corpa marie vi/
dent̄ eē ſbe.) Secūda diuiſio ē ꝙ corpoꝝ qdā ſūt cor
pora phy. i. nãlia: qdā nō naturalia ſed artificialia: hō
.n. ⁊ lignū ⁊ lapis ſūt nãlia corpa. dom⁹ ⁊ ſecuris ſūt
artificialia. magis aūt vident̄ ſubſtātie corpa nãlia q̄ȝ
artificialia: q: corpora naturalia ſunt principia artificia
liuȝ: ars. n. operatur ex materia quā nã miniſtrat: for
ma autē que p artē inducitur ē forma accidentalis ſi/
cut figura vel aliqd huiuſmodi: vnde corpa artificia/
lia nō ſūt in genere ſubſtātie per ſuā formā: ſed ſolum
p ſuā materiā que ē naturalis: hñt ergo a corporibus
naturalibus ꝙ ſint ſubſtātie: vñ corpora nãlia ſunt ma
gis ſubſtantie q̄ȝ corpora artificialia: ſunt enim ſubſtā/
tie non ſolum ex parte materie ſed ēt ex parte forme.
Tertia diuiſio eſt ꝙ corpoꝝ naturalium quedam ha
bent vitā ⁊ quedā non habent. Illud aūt dicitur ha/
bere vitā: qđ per ſeipſum hȝ alimentum: augmentuȝ
⁊ decrementū. Sciendū aūt eſt ꝙ hec explanatio ma
gis eſt per modū exempli: q̄ȝ per modum diffinitio/
nis: non. n. ex hoc ſolo ꝙ aliquid habet augmentum
⁊ decrementum viuit: ſed etiam ex hoc ꝙ ſentit ⁊ in/
telligit: ⁊ alia opera vite exercere poteſt: Unde in ſub
ſtantiis ſeparatis eſt vita ex hoc ꝙ habent intellectum
⁊ voluntatem: vt patet in. xi. meta. licet non ſit in eis
augmentum ⁊ alimentum. Sed quia in iſtis genera/
bilibus ⁊ corruptibilibus aīa q̄ eſt in plantis ad quam
ptinent alimētū ⁊ augmentū: vt i fine primi dictuȝ eſt
principiū vite: ideo hic. q. exemplariter expoſuit hñs
vitā id quod habet alimentū ⁊ augmentū. ppria autē
ratio vite ē ex hoc ꝙ aliqd eſt natū mouere ſeipſū: lar
ge accipiēdo motū: put ēt intellectualis opatio motus
quidā dicitur: ea. n. ſine vita eſſe dicimus que ab exte/
riori tantum principio moueri poſſunt.

¶ Deinde cū dicit.

Quare omne corpus phiſicum partici/
pans vita ſubſtantia erit. Subſtātia aūt ſic Co.4.
ſicut compoſita. Quoniam autē eſt corpus
et huiuſmodi vitam habens: non vtiqȝ erit
corpus anima. Nō eſt enim eorum que in
ſubiecto corpus. Magis autem ſicut ſub/
iectum et materia eſt. Neceſſe eſt ergo ani/
mam ſubſtantiam eſſe: ſicut ſpeciem corpo
ris phiſici potentia vitam habētis: ſubſtan
tia autem actus: hmōi igitur corpis actus.

¶ Inueſtigat anime diffinitionē ſuppoſit p̄miſſis diui
ſionibus. Et circa hoc tria facit: primo inueſtigat ptes
diffinitiōis: ſcđo ponit diffinitionem: ibi. (Si aūt aliqđ
cōmune ⁊c̄.) Tertio ex diffinitione data excludit du/
bitationem: ibi: (vnde non oportet querere ⁊c̄.) Cir
ca primū. d. ſ. primo inueſtigat particulas diffinitiōis
que pertiuent ad eſſentiā aīe: ſecundo eam que perti/
net ad eſſentiā ſubiecti: ibi: Tale autem: quodcunqȝ or
ganicum. Circa primū. d. ſ. primo inueſtigat hanc par
ticulam: ꝙ anima eſt actus: ſecundo hanc ꝙ eſt actus
prim⁹: ibi (hic aūt dicit̄ dupliciter.) Cōcludit ergo p
mo ex p̄dictis ꝙ cū corpora phyſica maxime videant̄
eſſe ſubſtantie: ⁊ omne corpus habens vitam ſit cor/
pus phyſicū: neceſſe eſt dicere ꝙ omne corpus hñs
vitā ſit ſubſtātia: ⁊ cū ſit ens actu: neceſſe eſt ꝙ ſit ſub
cōpoſita. Q: vo cū dico corp⁹ hñs vitā duo dico. ſ. ꝙ
ē corp⁹ ⁊ ꝙ ē hmōi corp⁹. ſ. hñs vitā: nō pōt dici ꝙ ſi

la pars corpis hñtis vitam que dicitur corpus ſit aĩa: per aĩam..intelligimus id quo habens vitam viuit. vnde oportet qḋ intelligatᷣ ſicut aliqd in ſubiecto exiſtens: vt accipiatᷣ hic large ſubiectũ non ſolum prout ſubiectũ dicitur aliqd ens actu: per quẽ modum accidens dicitur eſſe in ſubiecto: ſed etiã ſcḋm ꝙ materia prima q̃ eſt ens in potentia dicitur ſubiectũ. Corpus aũt quod recipit vitã magis eſt ſicut ſubiectũ ⁊ materia: qȝ ſicut aliquid in ſubiecto exiſtens. Sic igitur cuȝ ſit triplex ſubſtantia. ſ. compoſitum: materia: ⁊ forma ⁊ aĩa non eſt ipſũ compoſitũ quod eſt corpus habens vitã: neqȝ eſt materia q̃ eſt corpus ſubiectũ vite relinqtur; per locũ a diuinatione ꝙ aĩa ſit ſubſtantia ſicut forma: vel ſpecies talis corporis: ſcilicet corporis phyſici habentis in potẽtia vitã. Dicit aũt (habentis vitã potentia:) ⁊ non ſimpliciter habẽtis vitã nã corpus hñs vitam intelligitur ſubſtãtia compoſita viuens: cõpoſitum autẽ non ponitur in diffinitione forme ſed materia: materia autẽ corporis viui eſt id qḋ comparatur ad vitam ſicut potentia ad actũ. ⁊ hoc eſt anime actus ſecundum quẽ corpus viuit: ſicut ſi dicerẽ ꝙ figura ẽ actus: non qdem corporis figurati in actu: hoc .n. eſt compoſitũ ex figura ⁊ corpore: ſed corporis qḋ ẽ ſubiectum figure quod cõparatur ad figurã ſicut potentia ad actũ. ¶ Et ne aliquis crederet ꝙ anima ſic eſſet actus ſicut aliqua forma accidẽtalis actus eſt: Ad hoc remouendũ ſubdit ꝙ anima eſt ſic actus ſic ſubſtãtia eſt actus. i. ſicut forma. ⁊ q̃ omnis forma ẽ in determinata materia: ſeqtur ꝙ ſit forma talis corpis quale dictũ eſt. ¶ Sciendũ autẽ eſt: ꝙ hec ẽ differẽtia forme ſubſtantialis ad formã accidentalẽ: ꝙ forma accidẽtalis non facit ens actu ſimpliciter: ſed ens actu tale vel tm̃. vtputa magnũ vel albũ vel aliqd aliud hmõi. forma aũt ſubſtãtialis: facit eſſe actu ſimpliciter: vñ forma accidentalis aduenit ſubiecto iã exiſtẽti actu: forma aũt ſubſtãtialis non aduenit ſubiecto iã preexiſtenti in actu: ſed exiſtẽti in potẽtia tantũ. ſ. materie prime. Ex quo pȝ ꝙ ĩpoſſibile eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtãtiales: q̃ pͥma faceret ens actu ſimpliciter: ⁊ oẽs alie aduenirẽt ſubiecto iã exiſtenti in actu: vñ accidentaliter aduenirẽt ſubiecto iã exiſtẽti in actu: nõ .n. faceret ens actu ſimplici. ſed ſcḋm quid. ꝑ quod tollitᷣ poſitio auicebron in lib. fontis vite: q poſuit ꝙ ſcḋm ordinem generꝝ ⁊ ſpẽꝝ eſt ordo pluriũ formaꝝ ſubſtantialiũ in vna ⁊ eadẽ re: vtputa ꝙ i hoc indiuiduo hoĩs eſt vna forma per quam eſt ſubſtãtia: ⁊ alia ꝑ quã eſt corpus: ⁊ tertia ꝑ quã ẽ animatũ corpus ⁊ ſic de aliis. oportet .n. ſcḋm premiſſa dicere ꝙ vna ⁊ eadẽ forma ſubſtantialis ſit ꝑ quã hoc indiuiduũ ẽ hoc aliqd ſiue ſubſtãtia: ⁊ ꝑ quã eſt corpus ⁊ animatuȝ corpus ⁊ ſic de aliis. forma .n. ꝑfectior dat materie hoc qḋ dat forma minus ꝑfecta: ⁊ adhuc amplius: vñ aĩa non ſoluȝ facit eſſe ſubſtantiã ⁊ corpus: qḋ etiã facit forma lapidis: ſed ẽt facit eſſe animatũ corpus. Nõ ergo ſic ẽ intelligendum ꝙ aĩa ſit actus corpis. ⁊ ꝙ corpus ſit eius materia: ⁊ ſubiectũ. quaſi corpus ſit conſtitutũ ꝑ vnã formã q̃ faciat eũ eẽ corpꝰ: ⁊ ſuꝑueniat ei aĩa faciẽs ipſũ eẽ corpꝰ viuũ: ſed q̃ ab aĩa ẽ: ⁊ ꝙ ſit ⁊ ꝙ corpꝰ ſit: ⁊ ꝙ ſit corpus viuũ: ſed hoc qḋ eſt eſſe corpus qḋ eſt iꝑfectius eſt qd materiale reſpectu vite. ⁊ inde ẽ ꝙ recedẽte anima nõ remãet idẽ corpus ſpecie: nã oculus ⁊ caro in mortuo nõ dicunᷣ niſi equoce: vt patet ꝑ phyloſophum in. vii. meta. recedente .n. anima ſuccedit alia forma ſubſtãtialis q̃ datᵃ aliud eſſe ſpecificũ: cuȝ corruptio vnius non ſit ſine generatione alterius.

¶ Deinde cũ dicit.

Hic autem dicitur dupliciter. Alius quidem ſicut ſcientia: alius autem ſicut conſyderare. Manifeſtum ergo ꝙ ſicut ſcientia. inexiſtere enim animam ⁊ ſomnus ⁊ vigilia eſt: proportionale autem vigilantia quideȝ ipſi conſiderare: Somnus autem ipſi habere ⁊ non operari. Prior autem generatione Co. 7.
in eodẽ ſcientia eſt. Unde anima ẽ actus primus corporis phiſici potẽtia vitã hñtis.

¶ Uenatur ſecundã particulã diffinitionis ⁊ ſic quod actus dicitᷣ dupliciter: alius ſicut ſcĩa: ⁊ alius ſicut conſyderare: vt ſ. expoſitũ eſt. Ex manifeſtũ eſt ꝙ aĩa eſt actus ſicut ſcĩa: q̃ i hoc ꝙ aĩa exiſtit ineſt animali. ⁊ ſõnus ⁊ vigilia. ⁊ vigilia quidẽ aſſimilatᷣ conſyderationi q̃ ſicut ꝯſyderatio eſt vſus ſcĩe: ita vigilia ẽ vſus ſenſuum. ſed ſõnus aſſimilatᷣ habitui ſcĩe qñ aliqs ſecundum ipſũ non oꝑatᷣ: in ſõno .n. qeſcunt virtutes aĩales hoꝝ autẽ duoꝝ actuũ ſcĩa eſt prior generatiõe in eodẽ comꝑatur .n. conſyderatio ad ſciam: ſicut actus ad potentiã: actus autẽ vt habetᷣ in. ix. meta. nã eſt prior potentia: eſt .n. finis ⁊ cõplementũ potẽtie: ſed ordine generationis ⁊ tẽporis vniuerſaliter loquẽdo: actus eſt ꝓ or potentia: nam id quod eſt in potentia reducitur in actum per aliquid ens actu: ſed in vno ⁊ eodem potentia ẽ prior actu: nã aliqd eſt prio i potẽtia: ⁊ poſtea actus ſit ⁊ ꝑꝑ hoc dicit ꝙ (ſcĩa eſt prior generatiõe in eodẽ q̃ȝ ꝯſyderatio): vñ cõcludit ꝙ cũ aĩa ſit actus ſicut ſcĩa ꝙ ſit actus primus corpis phyſici potentia vitam hñtis. ¶ Sciẽdũ aũt ꝙ phyloſophus dicit aĩam eſſe actũ primũ: nõ ſolũ vt diſtinguat animã ab actu: qui eſt oꝑatio: ſed etiam vt diſtinguat eã a formis elementoꝝ q̃ ſemꝑ hñt ſuã actionẽ niſi impediãtur

¶ Deinde cũ dicit.

Tale autem quodcunqȝ organicuȝ. Organa autem ⁊ plantaruȝ partes ſunt: ſed penitus ſimplices: vt folium fructiferi cooperimentum: Fructiferum auteȝ fructus. Radices vero ori ſimiles ſunt: vtraqȝ enim trahunt alimentum.

¶ Uenatur particulã: que eſt ex parte ſubiecti ⁊ quia dixerat ꝙ anima ẽ actus corporis phyſici habentis vitam in potentia: etiam dicit ꝙ tale eſt omne corpus organicum ⁊ dicitur corpus organicũ quod habet diuerſitatem organorum: diuerſitas autem organorum neceſſaria eſt in corpore ſuſcipiente vitam propter diuerſas operationes anime: anima enim cuȝ ſit forma perfectiſſima inter formas rerum corporalium eſt principium diuerſarum operationum: ⁊ ideo requirit diuerſitatem organorum in ſuo perfectibili: forme vero rerum inanimatarum propter ſui imperfectionem ſunt principia paucarum operationum: vnde non exigunt diuerſitatem organorum in ſuis perfectionibus Inter animas autem anima plantarum imperfectior inuenitur vnde in plantis minor eſt diuerſitas organorum q̃ȝ in animalibus: ⁊ ideo ad oſtendendum ꝙ omne corpus ſuſcipiens vitam eſt organicum: accipit argumentum ex plantis in quibus eſt minor diuerſitas organorum: ⁊ hoc eſt quod dicit: quod etiam plantarum partes ſunt diuerſa organa ſed partes plantaruȝ ſunt penitus ſimplices ideſt cõſimiles: non enim eſt in eis tanta diuerſitas: ſicut in partibus animalium: pes enim animalis ex diuerſis partibus compoſitus eſt. ſcilicet carne neruo oſſe ⁊ hmõi: Sed partes organice plantarum non habent talem diuerſitatem partium ex qbus ꝯponantur. ⁊ ꝙ partes plantaꝝ ſint organice manifeſtat per hoc ꝙ diuerſe partes ſunt ad diuerſas operationes: ſicut folium eſt ad cooperimẽtum corticis: vel fructiferi ideſt illius partis in qua fructus naſcitur: cortex autem vel fructiferum ad co

operimētū fructus. radices autem in plantis, ſunt ꝓportionabiles ori animaliū: q: vtraq3 attrahunt alimētum ſcilicet radix in plantis: ⁊ os in animalibus.

¶ Deinde cum dicit.

Si autem aliquod cōmune in omni anima oportet dicere: erit vtiq3 primus actus corporis phiſici organici.

¶ Colligit ex omnibus ꝑdictis diffinitionē anime: ⁊ dicit ꝙ ſi aliqua diffinitio cōmunis debeat aſſignari q̃ conueniat omni anime: erit hec. (Aīa eſt actus ꝑmus corporis phyſici organici:) non autē oportet addere potentia vitā habentis: loco .n. huius ꝓponit̄ organicū vt ex dictis patet. ¶ Deinde cū dicit.

Unde non oportet querere: ſi vnum eſt anima: ⁊ corpus: ſicut neq3 cera ⁊ figura: neq3 omnino vniuſcuiuſq3 materia: ⁊ id cuius materia: vnū .n. ⁊ eſſe: cum multipliciter dicantur: quod proprie ē: actus ē.

¶ Ex diffinitione data ſoluit quādam dubitationem: fuit .n. a multis dubitatū quō ex aīa ⁊ corpore fieret vnum: ⁊ quidā ponebant aliqua media eſſe quibus anima corpori vniret̄: ⁊ quodammō colligaret̄. Sed hec dubitatio iā locum nō habet: cū oſtenſū ſit ꝙ aīa ſit forma corporis. ⁊ hoc eſt quod dicit, ꝙ non oportet querere ſi ex aīa ⁊ corpore ſit vnū: ſicut nec dubitatur hic circa ceram ⁊ figurā: neq3 oīno circa aliquam materiam ⁊ formam cuius ē materia: oñſum eſt .n. in viii. metha. ꝙ forma per ſe vnitur materie ſicut actus eius: ⁊ idem eſt materiā vniri forme quod materiam eſſe in actu. ⁊ hoc eſt etiā quod dicit ꝙ cū vnū ⁊ ens multipliciter dicatur. ſ. de ente in potentia: ⁊ de ente ī actu: id quod proprie eſt ens ⁊ vnum eſt actus nā ſicut ens in potentia non eſt ens ſimpliciter: ſed ſecundum quid: ita non eſt vnum ſimpliciter: ſed ſecundum quid: ſic .n. dicitur aliquid vnum ſicut ⁊ ens. Et ideo ſicut corpus habet eſſe per animā ſicut per formam: ita ⁊ vnitur anime īmediate inquantū anima eſt forma corporis: ſed inquantum eſt motor nihil ꝓhibet aliquid eſſe medium: prout vna pars mouetur ab anima mediante alia.

Co.8. **Uniuerſalirer quidē igitur dictum eſt qd ſit anima: Subſtantia .n. eſt: que ſecundum rationem. Hec autē eſt quod quid eſt erat eſſe huiuſmodi corporis: ſicut ſi aliquod organorum phiſicum eēt corpus: vt dolabra Erat quidem .n. dolabre eſſe ſubſtantia ipſius ⁊ anima hec. Diuiſa autē hac nō vtiq3 amplius dolabra erit: ſed aut equiuoce: nūc autē eſt dolabra. Non .n. huiuſcemodi corporis quod quid eſt eſſe ⁊ ratio anima: ſed phyſici huiuſcemodi habentis in ſeipſo ꝑncipium motus ⁊ ſtatus.**

¶ Lectio ſecunda.

Oſita diffinitione anime phyloſophus hic eam manifeſtat. Et circa hoc .d. ſ. primo manifeſtat diffinitionē premiſſā: ſecūdo ex diffinitione māifeſtata quandā veritatē cōcludit: ibi (quod quidē igitur nō ſit aīa ⁊c̄.) Circa primū .d. ſ. ꝑmo manifeſtat diffinitionē aīe q̄tum ad id qđ in diffinitione predicta ponitur ex ꝑte ipſius anime: ſecundo quantum ad id quod ibi ponitur ex parte ſubiecti: ibi: (Eſt autem non abiciens animaʒ ⁊c̄.) Circa primum .d. ſ. primo manifeſtat diffinitioneʒ anime ex ſimilitudine reꝝ artificialium: ſecundo ex partibus eius: ibi. (Conſyderare aūt in partibus oʒ ⁊c̄.) q: enim forme artificiales accidētia ſunt que ſunt magis nota quo ad nos q̄ʒ forme ſubſtantiales: vtpote ſenſui propinquiora: ideo conuenienter rationem anime que eſt forma ſubſtantialis ꝑ comparationem ad formas accidentales manifeſtat. Similiter etiā partes aīe ſiue potentie eius manifeſtiores ſunt quo ad nos q̄ʒ ipſa anima: ꝓcedimus .n. in cognitiōe anime ab obiectis in actus: ab actibus in potētias ꝑ quas anima ipſa nobis innoteſcit: vnde conuenienter etiā per partes ratio anime manifeſtat̄. Dicit ergo primo: quod dictum eſt in vniuerſali quid ſit anima: cū predicta diffinitio omni anime conueniat dictuʒ eſt enim ꝙ anima eſt ſubſtantia que eſt forma a qua accipitur ratio rei. Eſt autem differentia inter formā que eſt ſubſtantia: ⁊ formā que non eſt ſb̄a. Nā forma eſt accidentalis q̄ nō eſt ī genere ſubſtātie nō ꝑtinet ad eſſentiā ſiue quiditatem ſubiecti: nō .n. albedo ē de eſſentia corporis albi: ſed forma ſubſtantialis eſt de eſſentia ſiue de q̄ditate ſubiecti. Sic igitur aīa dicitur forma ſubſtantialis q: eſt de eſſentia ſiue de quiditate corporis animati. ⁊ hoc eſt qđ ſubdit: (hec aūt). ſ. ſubſtantia q̄ eſt ſm rōnem: (ē qđ qd erat eſſe huic corpori). i. corpi ↄſtituto in ſpē ꝑ talē formā: ipſa .n. forma pertinet ad eſſentiaʒ rei que ſignificatur ꝑ diffinitionē ſignificantē de re qd eſt. Et q: forme ſubſtantiales: cuiuſmodi ſunt forme corpoꝝ ſubſtantialiū ſunt latentes: manifeſtat hoc per formas artificiales q̄ ſunt accidentales: ⁊ hoc ē qđ ſubdit: (ſicut ſi aliq̄d organoꝝ) ideſt artificialiū inſtrumētoꝝ: vtputa dolabra (eſſet corpus phyſicū) ideſt naturale forma ſua hoc mō ſe haberet ad ipſū ſicut dictū eſt. ⁊ iō ſubdit: (erat quidē .n. dolabre eſſe ſubſtantia ipſius). i. forma dolabre ſm quā accipit̄ rō dolabre: quā q̄dē rōnē noiat eſſe dolabre: eo ꝙ ſm eā dolobra dicit̄ eſſe dolabra: hec inq̄ʒ forma eſſet ſubſtātia dolabre. Et hoc iō dicit q: forma corpoꝝ naturaliū ſunt in genere ſubſtātie. Et vlterius ſi dolabra nō eſſet ſoluʒ corpus phyſicū: ſed ēt corpus aīatum: forma dolabre eſſet aīa: ⁊ ea ſeꝑata nō eſſet amplius dolabra niſi equiuoce: ſicut ſeꝑata aīa nō eſt caro aut oculus niſi equiuoce. Nūc aūt q: dolabra nō eſt corpus naturale: nec eiꝰ forma eſt qđ qd erat eſſe tali corpi: remota forma dolabre adhuc eſt dolabra. i. ſubſtātia dolabre: ſubſtātia .n. corpoꝝ artificialiū ē materia eoꝝ q̄ remanet ſublata forma artificiali: licet nō remaneat ipſū corpus artificiale in actu. Et q: dixerat ꝙ aliter nūc eſt in dolabra ⁊ aliter eſſet ſi eſſet corpus phyſicū aīatū: aſſignat rationē huius dicēs ꝙ hoc iō eſt: q: (aīa nō eſt qđ quidē eſt eſſe: ⁊ rō). i. forma hm̄oi corpis. ſ. artificialis (ſed corpis phyſici huiuſcemōi). ſ. hn̄tis vitā: ⁊ vt manifeſtet qd ſit eſſe phyſicū corpus: ſubiūgit (habentis in ſeipſo principiū motus ⁊ ſtatus) naturalia enim ſunt que in ſeipſis principiū motus ⁊ ſtatus hn̄t. hm̄oi .n. principiū nā dicit̄. Deinde cū dicit.

Conſiderare autem in partibus oportet quod dictum eſt. Si enim eſſet oculus animal: anima vtiq3 ipſius viſus eſſet: Hic .n. ſubſtantia eſt oculi: que eſt ſecundum rationem. Oculus auteʒ materia viſus: eſt quo deficiente non eſt adhuc oculus niſi equiuoce: ſicut lapideus aut depictuſ. Oportet igitur accipere quod eſt in parte: in toto viuēte corpore proportionaliter nāq3 habet ſicut pars ad partem: totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum ſecundū ꝙ huiuſmodi. Co.9.

¶ Manifeſtat diffinitionem anime ex partibus dicẽs ꝙ id quod dictum eſt de tota anima ⁊ de toto corpore viuente oportet conſyderare in partibus vtriuſq;: q: ſi oculus eſſet animal oporteret ꝙ viſus eſſet anima eius: quia viſus eſt ſubſtãtialis forma oculi: ⁊ oculus eſt materia viſus: ſicut corpus organicu3 materia anime. deficiente autem viſu non remanet oculus niſi equiuoce ſicut oculus lapideus aut depict⁹ equiuoce dicitur oculus. Et hoc ideo eſt q: equiuoca ſunt quorum nomen ſolum commune eſt ⁊ ratio ſubſtãtie diuerſa. ⁊ ideo ſublata forma a qua eſt ratio ſubſtantie oculi non remanet niſi nomen oculi equiuoce dictum. ꝙ ergo inuenitur in parte viuentis corporis: oportet accipere in toto viuente corpore ſcilicet ꝙ ſicut viſus eſt forma ſubſtantialis oculi: ⁊ eo remoto non remanet oculus niſi equiuoce: ita anima eſt forma ſubſtantialis viuentis corporis: ⁊ ea remota nõ remanet corpus viuum niſi equiuoce: ſicut enim ſe habet vna ps anime ſenſitiue ad vnam partem corporis ſenſitiui: ſic ſe habet totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum inquantum huiuſmodi.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.10. Eſt autem non abiciens animam potentia ens: vt viuat: ſed ꝙ habens. Semen autem ⁊ fructus potentia huiuſmodi corpus eſt. Sicut quidem igitur inciſio: et viſio: ſic et vigilantia actus. vt autem viſus: et potẽtia organi anima. Corpus autem quod potentia eſt: ſed ſicut oculus ẽ pupilla et viſus: et ibi anima et corpus animal.

¶ Exponit premiſſam diffinitionem de anima: q̃ʒtu3 ad hoc: quod dixerat ꝙ eſt actus corporis habentis vitam in potentia. dicitur enim aliquid eſſe in potentia dupliciter: vno modo cum non habet principium operationis: alio modo cum habet quidem: ſed non operatur ſecundum ipſum: corpus autem cuius act⁹ eſt anima eſt habens vitam in potentia: non quidem primo modo: ſed ſecundo. ⁊ hoc eſt quod dicit ꝙ corpus potentia ens vt viuat) ideſt habens vitã in potẽtia cuius eſt actus anima: non ſic dicitur eſſe in potentia ad vitam ꝙ (ſit abiciens animam) ideſt carens ꝑncipio vite: quod eſt anima: ſed ꝙ eſt habẽs huiuſmodi principium. Sed veru3 eſt quod ſemen ⁊ fructus in quo conſeruatur ſemen plante eſt in potẽtia ad huiuſmodi corpus viuum quod habet animam: nondũ enim ſemen habet animam: ſed in potentia ad animã vnde ſic eſt in potentia ſicut abiciens animã: ⁊ vt oſtẽdat quomodo eſt in potentia ad vitam corpus cuius actus eſt anima ſubiungit: ꝙ ita vigilãtia eſt actus anime ſẽſitiue ſicut inciſio eſt actus cultelli: ⁊ viſio eſt act⁹ oculi: quodlibet enim iſtorum eſt operatio ⁊ vſus ꝑncipii habiti. Sed anima eſt actus primus ſicut viſus ⁊ quecunq; potentia organi: quodlibet enim horum eſt principium operationis. Sed corpus quod eſt perfectum per animam eſt potentia habens quidem actu3 primũ: ſed aliquando carẽs actu ſc̃do. Sed ſic ocul⁹ eſt aliquid compoſitum ex pupilla: ſicut materia: ⁊ viſu ſicut forma: ita animal eſt compoſitum ex anima ſicut forma: ⁊ ex corpore ſicut materia.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.11. Quod quidem igitur non ſit anima ſeparabilis a corpore: aut partes quedam ipſi⁹ ſi partibilis apta nata eſt: non immanifeſtũ eſt. Quarundam. n. actus partium eſt ipſarum. At vero ſecundum quaſdam nihil prohibet: propter id ꝙ nullius corporis ſunt actus. Amplius autem immanifeſtum: ſi ſit corporis actus anima ſicut nauta nauis. Figuraliter quidem igitur ſic determinetur et deſcribatur de anima.

¶ Concludit quandam veritatem ex premiſſis: quia enim oſtenſum eſt ꝙ anima eſt actus totius corporis ⁊ partes ſunt actus partium: actus aute3 ⁊ forma nõ ſeparantur ab eo cuius eſt actus vel forma: manifeſtũ eſt ꝙ anima non poteſt ſeparari a corpore: vel ipſa tota vel alique partes eius ſi nata eſt aliquo modo habere partes. manifeſtum eſt enim ꝙ alique partes anime ſunt actus aliquarum partium corporis ſicut dictum eſt ꝙ viſus eſt actus oculi. Sed ſecundum quaſdam partes nihil prohibet animam ſeparari: q: quedam partes anime nullius corporis actus ſunt: ſicut ĩfra probabitur de his que ſunt circa intellectum. Et q: plato ponebat ꝙ anima eſt actus corporis non ſicut forma ſed ſicut motor: Subiungit ꝙ hoc nondu3 eſt manifeſtu3: ſi anima ſic ſit actus corporis ſicut nauta eſt actus nauis ſcilicet vt motor tantum. ¶ Deinde epilogando colligit que dicta ſunt ⁊ dicit ꝙ ſecundum predicta determinatum eſt de anima: ⁊ poſita eſt anime deſcriptio figuraliter. q. extrinſece ⁊ ſuperficialiter ⁊ incomplete: complebitur enim determinatio de anima quando pertinget vſq; ad intima vt determinetur natura vniuſcuiuſq; partis ipſius anime.

Quoniam autem ex incertis quide3 certius autem fit: quod et ſecundũ rationem notius tentandũ eſt iterũ ſic aggredi de ipſa. Co.12.

¶ Lectio tertia.

Poſtq̃ phyloſophus poſuit diffinitionem anime: hic intendit demonſtrare ipſa3. Et primo dicit de quo eſt intentio. Secundo proſequitur intentũ ibi: (Dicamus igitur principium ⁊c̃.) Circa primum. d. ſ. primo determinat modum demonſtrationis: quo vti intendit in demoſtrando. Secundo manifeſtat quomodo quedam diffinitiones ſunt demoſtrabiles: ibi. (Non. n. ſolum quodq; ⁊c̃.) ¶ Circa primum ſciendum eſt: ꝙ cum ex notis oporteat in cognitionem ignotoꝝ deuenire: omnis autẽ demonſtratio adducitur cauſa notificandi aliud: neceſſe eſt ꝙ omnis demonſtratio procedat ex notioribus quo ad nos: quibus per demonſtrationem fit aliquid notum: in quibuſdam autẽ eadem ſunt notiora quo ad nos ⁊ ſecundum naturã: ſicut in mathematicis que ſunt a materia abſtracta: ⁊ ĩ his demonſtratio procedit ex notioribus ſimpliciter ⁊ notioribus ſecundum naturam. ſ. ex cauſis in effectus: vnde ⁊ dicitur demonſtratio ꝓpter quid: In q̃buſdam vero nõ ſunt eadẽ magis nota ſimpliciter ⁊ quo ad nos. ſ. in naturalibus in quibus plerunq; effectus ſenſibiles ſunt magis noti ſuis cauſis. ⁊ iõ in nãlibus vt in pluribus proceditur ab his que ſunt minus nota ſecundum naturam: ⁊ magis nota quo ad nos: vt dicitur in primo phyſicoꝝ. ⁊ hoc modo demonſtrationis intendit hic vti. ⁊ hoc eſt quod dicit ꝙ q: illud quod eſt certum ſecundum naturam ⁊ quod eſt ſm ratione3 notius: fit certius quo ad nos ex his que ſũt incerta ſecundũ naturã: certiora aũt quo ad nos: per iſtum modu3 temtãdũ eſt iteꝝ aggredi de aĩa demoſtrando diffinitionem eius ſupra poſitam.

¶ Deinde cũ dicit.

Non enim ſolum quia oportet diffiniti/uam rõnem oſtendere: ſicut plures termi/norum dicũt: ſed et cauſaz ineẽ et demon/ſtrare. Nũc autẽ ſicut cõcluſiones ratiões terminorũ ſunt: vt quid eſt tetragoniſmus equale altera parte longiori orthogonium eſſe equilaterale. Talis autem terminus ratio concluſionis. Dicens autem quoniam tetragoniſmus ẽ medie ĩuẽtio rei cãz dicit.

¶ Aſſignat rationẽ predicte intẽtionis: oſtendendo ꝙ alique diffinitiones ſunt demõſtrabiles. ⁊ hoc eſt qḋ dicit: ꝙ ideo oportet iterꝫ aggredi de anima: q: oportet ꝙ ratio diffinitiua nõ ſolum dicat hoc qḋ eſt q: ſicut plures terminorꝫ .i. diffinitionũ dicunt: ſed oportet etiã ꝙ in diffinitione tangat̃ cauſa: ⁊ ꝙ per diffinitionem dicentẽ pp qd demonſtret̃ diffinitio que dicit ſolum .q: inueniunt̃ aũt nunc multe rõnes terminorꝫ .i. diffinitiões q̃ ſunt ſicut ꝯcluſiones: ⁊ põit exẽplũ ĩ geometricalibus. ¶ Ad cuius ĩtelligẽtiã ſciẽdũ ẽ ꝙ figurarꝫ quadrilaterarꝫ quedã hñt oẽs angulos rectos: ⁊ vocant̃ ortogonia .i. ſupficies rectorꝫ angulorꝫ: quedaz aũt nõ hñt angulos rectos: ⁊ vocant̃ rhomboydes. ¶ Sciẽdũ eſt aũt ꝙ ortogoniorꝫ: quoddã ꝯſiſtit ex oĩbus lateribus equalib⁹: ⁊ vocat̃ quadratũ ſiue tetragoniſmũ: quoddam aũt nõ hẽt oĩa latera equalia: ſin quo tamẽ quelibet duo latera ſibi oppoſita ſũt eq̃lia ⁊ vocatur hmõi ortogonium: altera parte longius ſicut patet in ſequentibus figuris.

¶ Orthogoniũ ex oĩbus lateribus equalibus, quod dicitur quadratum ſiue tetragoniſmum.

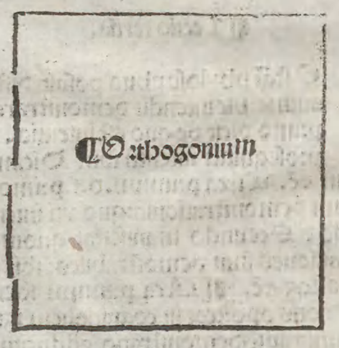

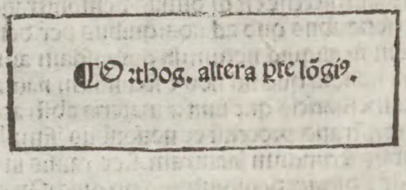

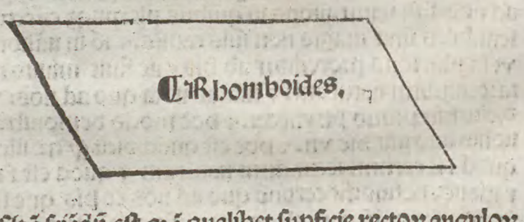

¶ Itẽ ſciẽdũ eſt ꝙ ĩ qualibet ſupficie rectorꝫ angulorꝫ due recte linee q̃ angulũ rectũ ꝯcludũt dñtur totã ſupficiẽ cõtinere: q: cũ alia duo latera ſũt equalia eis vnũ qḋqꝫ ſuo oppoſito: neceſſe ẽ ꝙ vna p̃dictarꝫ lỹearꝫ rect̃ angulũ ꝯcludentiũ mẽſuret lõgitudinẽ ſupficiei rectangule: ⁊ alia latitudinẽ vñ tota ſupficies rectãgula ꝯſurgit ex ductu vni⁹ in aliam. vñ ſi imaginaremur ꝙ vna earꝫ moueret̃ p aliã: ꝯſurgeret talis ſupficies. ¶ Itez ſciẽdũ ẽ ꝙ cũ ĩ orthogonio: qḋ ẽ altera pte lõgius due linee ꝯtinẽtes ipſũ ſũt ĩequales: ſi accipiat̃ ĩter eas linea media ĩ ꝓportiõe ⁊ ducat̃ ĩ ſeipſã fiet quadratũ eq̃le altera pte lõgiori. Et q: h̃ demonſtratiõib⁹ geometricis diffuſũ eẽt oñdere: ſufficiat h̃ ad pñs mãifeſtare in numeris. Sit igitur orthogonium altera parte longius: cuius maius latus ſit nouem palmorum: minus vero quattuor. Accipiatur autem linea media in proportione inter ea que ſcilicet ſunt ſex palmorum quadratum huius linee erit equale predicto altera parte longiori: quod etiam in numeris patet: nam quater nouem ſunt triginta ſex: ſimiliter etiam ſexties ſex ſũt triginta ſex. hoc eſt ergo quod dicit: ꝙ ſi queratur quid eſt tetragoniſmum idest quadratum equale altera parte longiori: aſſignabitur talis diffinitio vt dicatur (eſſe orthogonium) ideſt ſuperficies rectorum angulorum (equilaterale) ideſt habens omnia latera equalia ⁊c: (talis ãt terminus) .i. talis diffinitio eſt (ratio concluſionis) ideſt per demoſtrationem concluſa. Si autem aliquid ſic diffiniat: dicens ꝙ (quadratum eſt inuentio medie) ſcilicet linee medie in proportione inter duo latera inequalia altera parte longioris ideſt orthogonium conſtitutum ex tali linea inuenta: qui inquaz ſic diffinit (dicit cauſam rei.) ¶ Attendendum eſt autem ꝙ hoc exemplum quod inducitur eſt ſimile ei quod intendit circa animã: quantuz ad aliquid ſcilicet quantum ad hoc ꝙ demonſtretur diffinitio anime: non autem quantum ad hoc ꝙ demonſtretur demõſtratione dicente propter qd.

¶ Deinde cũ dicit.

Dicamus igitur principium accipiẽtes intentionis determinari animatuz ab inanimato in viuendo. Multipliciter aũt ipſo viuere dicto et ſi vnum aliquod horum inſit ſolum: viuere ipſum dicimus: vt ĩtellectus et ſenſus: motus et ſtatus ſcdm locũ. Adhuc aũt motus ſcdm alimentum et detrimẽtum et augmentum. Co. 13.

¶ Incipit demonſtrare diffinitionem anime superi⁹ poſitam modo predicto ſcilicet per effectum ⁊ vtitur tali demonſtratione. Illud quod eſt primum principium viuendi eſt viuentium corporuz actus ⁊ forma Sed anima eſt primum principium viuendi his que viuunt: ergo eſt corporis viuẽtis actus ⁊ forma. Manifeſtum eſt autem ꝙ hec demonſtratio eſt ex poſteriori: ex eo enim ꝙ anima eſt forma corporis viuentis eſt principium operum vite: ⁊ non econuerſo. Circa hoc ergo duo facit primo oſtendit ꝙ anima eſt principium viuendi: ſecundo ꝙ primum principium viuendi eſt forma corporis viuentis: ibi. (Quoniaz aũt quo viuimus: ⁊ ſentimus.) Circa primum tria facit primo diſtinguit modos viuentium: ſecundo oſtendit ꝙ anima eſt viuendi principium: ibi: (vnde ⁊ vegetabilia omnia ⁊c.) Tertio manifeſtat quomodo ſe habeant partes anime adinuicem: ſecundum quas ẽ principium operꝫ vite ibi. (vtrum aũt vnumquodqꝫ horꝫ.) Dicit ergo primo ꝙ ad proſequenduz noſtrã intentionẽ qua intendimus demõſtrare diffinitionem anime: oportet h̃ quaſi principium accipere: ꝙ animatum diſtinguitur ab inanimato in viuẽdo: animata .n. viuunt: ſed inanimata non viuunt. Sed cum multiplex ſit modus viuendi: ſi vnus tantum eorum inſit

alicuí dicetur illud viuēs ⁊ aīatū. Ponit autem .iiii. modos viuēdi: quorū vnus eſt per intellectum ſecundus per ſenſum: tertius per motū ⁊ ſtatū localem: quartuſ per motū alimenti ⁊ decrementi ⁊ augmenti. Ideo autem .iiii. tantū modos ponit viuendi cum ſupꝛa quinqȝ genera operationū anime poſuerit: qꝛ hic intendit diſtinguere modos viuendi ſm gradus viuentiū qui diſtinguunť ſecundū hec .iiii. In quibuſdam enim viuentiū inueniūtur tantū alimentū augmentū ⁊ decrementū .ſ. in plātis. In quibuſdā autē cū his inueniť ſenſus ſine motu locali: ſicut in aīalibus imperfectis: ſicut ſunt oſtree. In quibuſdā aūt vlterius inueniť motus ſecūdum locū: ſicut in animalibus perfectis: que mouentur motu pꝛogreſſiuo: vt bos ⁊ equus. In quibuſdā aūt cum his vlterius inuenitur intellectus: ſcilicet ī hominibus. Appetitiuū aūt quod eſt quintū pꝛeter hec .iiii. non facit aliquā diuerſitatē in gradibus viuentium. Nam vbicūqȝ eſt ſenſus: ibi eſt ⁊ appetitus.

¶ Deinde cum dicit

Co.14. Unde ⁊ uegetabilia oīa uidentur viuere: videnť autem in ſeipſis habentia potentiam ⁊ pꝛincipiū huiuſmodi: per qđ augmentum ⁊ detrimentum ſuſcipiunt ſm contrarios locos. Non .n. ſurſū quidē augētur: deorſum autē non ſed ſimiliter in vtroqȝ. Et penitus quecunqȝ aluntur ⁊ viuunt in fine. quoſqȝ pn̄t accipere alimentum.

¶ Manifeſtat ꝙ aīa eſt pꝛincipiū viuendi ſm omnes modos p̄dictos. Et circa hoc tria ſ. pꝛimo oſtēdit quō anima eſt pꝛincipiū viuendi in plātis: ſecūdo in animalibus ibi (animal autē ꝓpter ſenſum ⁊c.) tertio oſtēdit quid dictum ſit: ⁊ quid reſtat dicendū ibi. (ꝓpter quā autē cauſam ⁊c. Circa pꝛimū .d. ſ. pꝛimo oſtendit ꝙ anima eſt pꝛincipiū viuendi in plantis: ⁊ dicit ꝙ cum dictum ſit ꝙ quibuſcunqȝ ineſt vnū .iiii. pꝛedictorū dicūtur viuere: ſequiť ꝙ omnia vegetabilia viuant. Omnia enim in ſeipſis habent potentiā quādam ⁊ pꝛincipium quo ſuſcipiunt motū augmenti ⁊ decrementi: ⁊ ꝙ hoc pꝛincipiū non ſit natura ſed anima manifeſtū ē nam natura non mouet ad contraria loca: motus autē augmenti ⁊ decrementi eſt ſecundū contraria loca. Augenť enim vegetabilia oīa: non ſolū ſurſum ⁊ deoꝛſū: ſed vtroqȝ modo. Manifeſtū eſt ergo ꝙ pꝛincipiū horum motuū non eſt natura ſed anima. Nec ſolum vegetabilis viuunt dum augenť ⁊ decreſcunt: ſed quecūque nutriunť tam diu viuunt qȝ diu poſſunt accipere nutrimentum per quod ſit augmentum.

Co.5. ¶ Secundo ibi.

Separari autem hoc ab aliis poſſibile ē: alia āt ab hoc impoſſibile ē in rebus moꝛtalibus. Manifeſtū eſt autē in his q̄ uegetanť. Neqȝ .n. vna ineſt ipſis potentia alia anime

Co.16. Uiuere quidem igitur propter hoc pꝛincipium ineſt omnibus viuentibus.

¶ Oſtendit ꝙ pꝛedictū viuendi pꝛincipiū eſt pꝛimum ⁊ ſeparabile ab aliis. Et dicit ꝙ hoc .ſ. pꝛincipium augmenti ⁊ alimenti pōt ſeparari ab aliis pꝛincipiis viuendi: ſed alia non pn̄t ſeparari ab eo in rebus moꝛtalibus quod ideo dicit: qꝛ in rebus immoꝛtalibus: ſicut ſunt ſubſtantie ſeparate: ⁊ coꝛpoꝛa celeſtia: ſi tamen ſunt animata inueniť intellectiuū ſine nutritiuo. Quod autē hoc pꝛincipiū ſit ſeparabile ab aliis manifeſtum eſt in his q̄ vegetanť .i. in plantis: in quibus nulla alia potentia aīe ineſt niſi hm̄oi. ex quo manifeſtū eſt ꝙ illud pꝛopter pꝛimum inueniť vita in rebus moꝛtalibus eſt pꝛincipium augmenti ⁊ alimenti quod vocatur vegetabile.

¶ Deinde cum dicit.

Animal āt ꝑꝑ ſenſuȝ pꝛimū. Et nanqȝ que nō mouentur: neqȝ mutātia locū. hn̄tia autem ſenſū animalia dicimus ⁊ non viuere ſolū: videnť āt ⁊ huiuſmodi multa eē aīaliū. Mouētia āt cū ſint natura: hn̄t ſoluȝ ſenſū.

¶ Manifeſtat quomodo aīa eſt pꝛincipiū viuendi in aīalibus. ⁊ circa hoc .d. ſ. pꝛimo dicit: ꝙ pꝛimū dicitur aliquid eſſe animal ꝑꝑ ſēſum: licet animalia quedam ⁊ ſentiant ⁊ moueanť. ea enim dicimus eſſe animalia: ⁊ n̄ ſolū viuere q̄ licet non mutent locum tn̄ hn̄t ſenſū. ſunt enim multa animaliū talia que naturaliter manēt in eodem loco: ⁊ tamen habent ſenſum: ſicut oſtree que nō mouentur motu pꝛogreſſiuo. ¶ Secundo ibi. Co.17.

Senſuū aūt pꝛimo ineſt oībus tactus. Sicut aūt vegetatiuum pōt ſepari a tactu ⁊ omni ſenſu: ſic ⁊ tactus ab aliis ſēſibus. Uegetatiuū auteȝ dicimus huiuſmodi partē aīe qua ⁊ vegetabilia parrticipant. Animalia āt oīa videntur tangendi ſenſum hn̄tia.

¶ Oſtendit ꝙ īter alios ſenſus pꝛimo ineſt tactus animalibus. Quod ꝓbat ex hoc ꝙ ſicut vegetatiuum pōt ſeparari a tactu ⁊ ab omni ſenſu: ſic tactus pōt ſeparari ab aliis ſenſibus. multa enim ſunt animalia: que ſolum tactus hn̄t: ſicut animalia imperfecta: omnia aūt animalia hn̄t ſenſum tactus. vegetatiuū autem pꝛincipiū dicimus illam partē aīe qua etiam vegetabilia .i. plante ꝑticipant. ¶ Sic igitur ex predictis patent tres gradus viuentiū: pꝛimus eſt plantarum: ſecundus animalium imperfectoꝛum immobilium: que habent ſolum ſenſum tactus: Tertius eſt animalium perfectorum que moueņť motu ꝓgreſſiuo: que etiam habent alios ſenſus. Manifeſtū eſt auteȝ ꝙ quartus gradus eſt eorū que habent cum his etiam intellectum.

¶ Deinde cum dicit. Co.18.

Propter quā āt cauſam vtrūqȝ horum accidit: poſterius dicemus. Nūc āt intm̄ dictū ſit ſolum ꝙ eſt aīa horum que dicta ſūt pꝛincipium: ⁊ his determinata eſt vegetatiuo: ſenſitiuo: intellectiuo: ⁊ motu.

¶ Oſtendit quid dictum ſit: ⁊ quid reſtat dicendū: Et dicit ꝙ poſterius dicendum eſt pꝛopter quam cauſaȝ vtrunqȝ hoꝛum accidat .ſ. ꝙ vegetatiuum eſt ſine ſenſu: ⁊ ꝙ tactus ſine aliis ſenſibus: hoc enim dicet in fine libꝛi. Nunc autem ſufficiat in tātum dictum eſſe ꝙ anima eſt pꝛincipiū viuendi ſecundum predictos modos ⁊ ꝙ diſtincta eſt iſtis q̄tuor .ſ. vegetatiuo qđ eſt in plantis: ⁊ ſenſitiuo qđ eſt in oībus aīalibus: ⁊ ītellectiuo ꝙ eſt in oībus hoībus: ⁊ motu ꝓgreſſiuo q eſt in oībus animalibus perfectis ſenſu vel intellectu.

Lectio quarta.

Co.19. Utrum autē vnunqđqȝ horum ē aīa. aut pars anime: et ſi pars: vtrū ſic ut ſit ſeparabilis ratione ſolum: aut ⁊ loco.

Oſtendit ſuperius phyloſophus ꝙ anima eſt pꝛincipium viuendi ſecundum diuerſa genera vite. Et ideo nunc inquirit qualiter pꝛincipia viuendi ſm diuerſa genera vite ſe habeant ad animam ⁊ ad inuicem. Et circa hoc .d. ſ. pꝛimo mouet queſtiones duas. quarum pꝛima eſt. Cū anima que eſt pꝛincipium viuendi ſit determinata vegetatiuo: ſēſitiuo: motiuo: ⁊ intellectiuo: vtrum quod/

libet coꝛ ſit aĩa per ſe: aut ſit pars anime. Et mãifeſtã eſt ꝙ in his que tantũ augenť ⁊ nutriuntur: ſicut in plã tis vegetatiuũ eſt anima. In his autem q̃ vegetanť ⁊ ſentiũt eſt pars anime: ⁊ ſimiliter eſt de aliis. Secũda quomodo eſt: ſi vnũquodqꝫ pꝛedictorũ eſt pars aĩe puta cũ oĩa inueniant in vna aĩa: ſicut in humana: vtꝝ hoc modo ſint partes ꝙ ſeparẽť ad inuicem ſolũ ſecũ dum rationem: ut. ſ. ſint diuerſe potentie. Aut etiam ſe parentur loco: utpote ꝙ in vna parte coꝛpoꝛis ſit ſenſi tiuum in alia appetitiuum: in alia motiuũ: ⁊ ſic de aliis ſicut quibuſdã viſum fuit. ¶ Secundo cũ dicit.

Co.20. De quibuſdã quidẽ horum non eſt difficile videre. Quedã autem dubitatiõem hñt Sicut. n. in plãtis quedã diuiſa videnť ⁊ uiuẽtia ſeparata ab inuicẽ tanquã exñte in his aĩa actu quidẽ vna in vna quaqꝫ planta: potẽtia ãt pluribus: ſic videmus ⁊ circa alteras dĩas anime accidere: ut in entomis deciſis. Et. n. ſenſũ vtraqꝫ partiũ habet ⁊ motũ ſecũdum locum. Si autẽ ſenſũ ⁊ phantaſiam ⁊ appetitũ: vbi qdem enim ſenſus ẽ: ⁊ triſtitia ⁊ letitia eſt: vbi autẽ hec ſunt ex neceſſitate: ⁊ deſyderium eſt.

¶ Soluit ꝓpoſitas queſtiones: ⁊ pꝛĩo ſcdam: ſcdo pꝛimam ibi (Quod autẽ quibuſdã animaliũ) Circa pꝛimũ. d. ſ. pꝛimo ſoluit ſecundã queſtionẽ q̃ſtum ad ſecundã partẽ oſtendens vtrũ partes anime ſint ſeparabiles loco. ſecũdo q̃ſtum ad pꝛimã: vtrũ. ſ. ſint ſeparabiles rõne. ibi (Ratiõe aũt ꝙ altere. ⁊c̃) Dicit ergo pꝛimo qđ de quibuſdã partibus anime non eſt difficile videre. vtrum ſint ſeparabiles loco. i. ſubiecto: ſed de quibuſdã dubiũ eſt. Et ad oſtendendũ ꝙ in quibuſdam hoc facile eſt videre pꝛemittit ſimilitudinem de plantis: ꝙ quedam partes diuiſe ab eis ⁊ ſeparate ab aliis partibus vidẽtur viuere. ⁊ hoc manifeſtať per hoc ꝙ ramuſculi abſciſi inſerunť vel plantantur ⁊ conualeſcunt: quod non eſſet niſi remaneret in eis vita: ⁊ per ↄñs anima q̃ eſt pꝛincipium viuendi ꝙ contingit tanquam in vna quaqꝫ planta anima ſit vna in actu: ⁊ multiplex in potentia. Sicut enim accidere videť in foꝛmis coꝛpoꝛum naturalium inanimatorũ: ita in hiſq̃ pꝛopter ſui imperfectionem non requirunt diuerſitatem in ꝑtibus: ꝙ in aliquo vno toto: anima eſt in actu vna ⁊ plures in potentia: ſicut ⁊ ipſum coꝛpus eſt vnum in actu ⁊ plura in potentia: poteſt enim diuidi vnũquodqꝫ eorum in diuerſas partes ſimiles ſpẽ. ſicut patet in aerea: aqua: ⁊ in coꝛpoꝛibus mineralibus. Unde opoꝛtet ſi ꝑtes ſunt ſimiles ſpẽ adinuicem ⁊ toti: ꝙ foꝛma ſpecifica poſt diuiſionẽ ſit in vtraqꝫ partium. Et eadem ratione: quia anima plante imperfecta eſt in oꝛdine animarum: non requirit magnã diuerſitatem ĩ partibus. vnde anima totius poteſt ſaluari in aliqua partium. Et ſic etiam videmus in aliis differentiis anime: ſicut in entomis deciſis. i. in animalibus q̃ deciſa viuunt: quia vtraqꝫ partiũ habet ſenſum. quod patet ex hoc ꝙ retrahit ſe ſi pũgitur: ⁊ etiam habet motũ ſecundũ locũ: ut ad ſenſum apparet. Sic ergo in vna ⁊ eadẽ parte apparet ⁊ ſenſitiuũ ⁊ motiuum pꝛincipiũ. Et ſi eſt ibi ſenſus neceſſe ẽ ꝙ ſit ibi phantaſia: phantaſia aũt nihil aliud eſt q̃ȝ motus factus a ſenſu ſecundũ actum: ut infra dicetur. Et ſimiliter ſi habet ſenſuȝ pars deciſa: neceſſe eſt ꝙ habeat appetitũ. ad ſenſum enim de neceſſitate ſequiť leticia ⁊ triſticia: ſiue delectatio ⁊ doloꝛ. Neceſſe eſt enim ſi ſenſibile perceptũ eſt conueniens: ꝙ ſit delectabile: ſi ãt eſt nociuũ ꝙ ſit doloꝛoſum. vbi autem doloꝛ ⁊ delectatio: opoꝛtet ꝙ ſit deſyderium ⁊ appetitus. vnde neceſſe eſt ꝙ ſi pars deciſa ſentit: ꝙ etiã habeat appetitum. Sic ergo manifeſtũ eſt ꝙ vegetatiuũ ſenſitiuum appetitiuũ ⁊ motiuum inueniunť in vna ꝑte deciſa: ex quo patet quod non diſtinguuntur loco in coꝛpoꝛe animalis. Sed de quibuſdam potentiis particularibus manifeſtum eſt quod diſtinguuntur loco viſus enim mãifeſte nõ eſt niſi in oculo: auditus ĩ aure: olfatus ĩ naribꝰ guſtus in lingua ⁊ palato. Sed pꝛimus ſenſus qui eſt tactus ⁊ neceſſarius animali eſt ĩ toto. ¶ Sed quod dicit quod phantaſia eſt in parte deciſa: videť eſſe dubium. Nam a quibuſdã phantaſie attribuiť determinatum oꝛganum ĩ coꝛpoꝛe. ¶ Sed ſciendum eſt ꝙ phantaſia inueniť indeterminata ĩ aĩalibus ĩperfectis in aĩalibus võ ꝑfectis dterminata ſicut infra in tertio diceť. Organum ergo aliquod determinatũ phantaſie attribuiť ad maioꝛem perfectionẽ ⁊ determinationem ſui actus: non ſine quo phantaſie actus nullo mõ eẽ poſſit ſicut actus viſus nullo modo poteſt eſſe ſine oculo. Sic igitur manifeſtauit ꝙ in quibus potentiis anime: non ẽ difficile videre: vtrum ſint ſeparabiles loco.

¶ Deinde cum dicit. Co.21.

De intellectu aũt ⁊ perſpectiua potentia nihil adhuc manifeſtũ ẽ: ſed videť genus alterum aĩe eſſe: ⁊ hoc ſolũ contingere ſepara Co.22. ri: ſicut ⁊ perpetuũ coꝛruptibili. Reliqua ãt partes aĩe manifeſtũ ex his ꝙ non ſeparabiles: ſunt ſicut quidam dicunt.

¶ Oſtendit in qua parte anime poſſit eẽ dubium. Et dicit ꝙ de intellectu ⁊ quocũqꝫ noĩe vocetur ꝑſpectiua potẽtia. i. ſpeculatiua nihil eſt ad hoc manifeſtũ. Nõdum enim ꝑ ea que dicta ſunt apparet vtrum habeat aliquod oꝛganũ in coꝛpoꝛe vel diſtinctũ ſit loco ab aliis oꝛganis vel non diſtinctum. Sed, tamen quantum in ſuperficie apparet videtur ꝙ ſit alterum genus anime ab aliis partibus aĩe. i. alterius nature ⁊ alio mõ ſe habẽs: ⁊ ꝙ hoc ſolũ genus anime poſſit ſeparari ab aliis partibus anime: vel etiam ꝙ ſit ſeparatum ab oꝛgano coꝛpoꝛeo ſicut perpetuum coꝛruptibili. Sed ꝙ relique partes anime non ſint ſeparabiles loco ab inuicẽ manifeſtum eſt ex pꝛedictis. ¶ Deĩde cum dicit.

Ratione ãt ꝙ altere manifeſtũ eſt. Sẽſitiuo. n. eẽ ⁊ opinatiuo alterũ. Siquidẽ et ſentire ab ipſo opinari. Similiter autem et aliorum vnunquodqꝫ que dicta ſunt.

¶ Oſtendit ꝙ ſint ſeparabiles ratione: cuiuſlibet enim potẽtie ratio eſt ſꝫm oꝛdinem ad actum. vnde neceſſe ẽ ſi actus ſint diuerſi ſꝫm ſpeciem: ꝙ potentie habeãt diuerſam rationem ſpeciei: ⁊ hoc eſt ꝙ dicit ꝙ alterum ẽ eſſe ſenſitiuo ⁊ opinatiuo. i. intellectiuo. i. altera eſt ratio vtriuſqꝫ potentie ſi ſentire eſt alterum ab opinari ⁊ ſimiliter eſt de pꝛedictis aliis potentiis.

¶ Deinde cum dicit.

Co.23. Quod ãt quibuſdã aĩalium oĩa inſũt hec: quibuſdã vero quedã horum: alteris autem vnũ ſolum. Hoc autẽ: facit differentiã aĩaliũ ꝓp quã autem cauſaȝ ſit factum: poſterius intendendũ ẽ. Similiter ãt ⁊ circa ſenſus accidit. Alia quidem. n. habent omnes: alia vero quoſdam. Quedam vero vnum maxime neceſſarium tactum.

¶ Soluit pꝛimam queſtionẽ: ⁊ dicit ꝙ hic facit differẽtiam in animalibus ꝙ quibuſdam animaliũ inſunt oĩa pꝛedicta: quibuſdã vero quedam hoꝝ: aliis vero vnũ ſolũ. Quibuſcunqꝫ autem ineſt vnũ ſolum pꝛedictoꝝ

opoꝛtet ꝙ illud ſit aīa: in quibus vero inſūt plura qō
libet ē pars anime: ſed illa aīa denominat̄ a pꝛincipalio
ri vel ſenſitiua vel intellectiua. Quare autē hoc ſit ꝙ q̄
dam habent vnū quedā plura quedam oīa: poſteri/
us dicet̄. Et ſicut accidit circa potentias aīe ita accidit
circa ſenſus: q̄dam enim hn̄t oēs ſenſus ſicut animalia
perfecta. quedā vero hn̄t quoſdā ſenſus: ſed non om/
nes vt talpa: quedā vero hn̄t vnū maxime neceſſariuꝫ
.ſ. tactū vt animalia imperfecta. Pōt autem ⁊ hec pti
cula ad aliū ſenſum referri: vt dicat̄ ꝙ q: ſupius oſten
derat phyloſophus ꝙ partes aīe non ſunt ſeparabiles
ab inuicem loco vel ſubiecto in animali in quo ſunt ꝙ
pꝛopter hoc etiam non ſeparent̄ in diuerſ animlibus:
ſed cuicūqꝫ ineſt vnum ineſſent oīa ⁊ iō remouet hoc
in hac particula. ¶ Deinde cum dicit.

Co:24. Quoniam auteꝫ quo viuimus ⁊ ſentim⁹
dupliciter ſicut quo ſcimus: Dicimus autē
hoc quidē ſciam: illud āt aīam: vtroqꝫ .n. ho
rum dicimus ſcire Similiter āt et quo ſana/
mur: aliud quidē ſanitas eſt: aliud āt parte q̄
dam coꝛpoꝛis aut et toto: Hoꝝ autē ſcia qꝫ
et ſanitas foꝛma ē: et ſpecies quedā et rō: ut
actus ſuſceptiuoꝛum: hec quidē ſcientifici: il
la vero ſanabilis: videtur. enim in patien/
te et diſpoſito actiuorum in eſſe actus. Ani
ma autem hec quo viuimus: et ſentimus
et mouemur: et intelligimus pꝛimo. Quare
Co.25. rō q̄dam utiqꝫ erit et ſpecies: ſed nō ut mate/
ria et ut ſubiectū. Tripliciter .n. dicta ſubſtā
tia ſicut diximus: hec q̄dem ſpecies: illud ve
ro vt materia: aliud aūt ex vtriſqꝫ. Hoꝝ au
tē materiā q̄dem potentia: ſpecies āt actus:
poſtea ex utriſqꝫ animatum: non coꝛpus eſt
actus anime: ſed ipſa coꝛpoꝛis cuiuſdam.

¶ Oſtenſo ꝙ anima ē pꝛimū viuendi pꝛincipiū: cōclu
dit ex hoc diffinitiōem pꝛimus aſſignatā. Et circa hoc
.d. ſ. pꝛimo demōſtrat ꝓpoſitū. ſecundo ex veritate de
monſtrata quaſdā concluſiones vlterius inducit ibi. (
ꝓpter. hoc bene opinant̄ ⁊c. Circa pꝛimū ponit talē de
mōſtrationem. Duoꝝ quoꝝum vtroqꝫ dicimur eē ali
quid aut opari: vnū: ſcilicet quod pꝛimū eſt ē quaſi foꝛ
ma: ⁊ aliud quaſi materia. Sed aīa eſt pꝛimū quo vi/
uimus cū tamē viuamus aīa ⁊ coꝛpe: ergo aīa eſt foꝛ/
ma coꝛpoꝛis viuentis. Et hec eſt diffinitio ſuperius d
aīa poſita. ꝙ aīa eſt actus pꝛimus phiſici coꝛpoꝛis po/
tentia vitā habentis. Manifeſtū eſt aūt ꝙ medium hu
ius demoſtratiōis eſt quedā diffinitio aīa. ſ. aīa eſt quo
viuimus pꝛimū. Circa hanc autē demoſtrationē .iiii. fa
cit. pꝛimo ponit maiorē dicens ꝙ quo viuimus ⁊ ſenti
mus dicitur dupliciter. ſ. altero ſicut foꝛma: ⁊ altero ſi
cut materia. Sicut ⁊ quo ſcimus dicit̄ dupliciter. duo/
bus enim dicimur ſcire quorum vnum eſt ſcia: ⁊ ali
ud eſt anima. Et ſimiliter quo ſanamur dicitur de duo
bus. :quoꝝ vnū eſt ſanitas: ⁊ aliud eſt aliqua pars coꝛ
poꝛis: vel etiā totū coꝛpus: vtrobiqꝫ autē vnū eſt qua
ſi foꝛma: ⁊ aliud quaſi materia. Nā ſcia ⁊ ſanitas ſunt
foꝛme. q. actus ſuſceptiuoꝝ: ſcia quidem foꝛma ſcienti
ci. i. partis aīe in qua eſt ſcia: ſanitas vero eſt foꝛma coꝛ
poꝛis ſanabilis. Ideo autem dicit (ſanabile ⁊ ſcientifi/
cū) vt oſtendat aptitudinē in ſubiecto ad tales foꝛmas
ſemp enim actiuorū actus. i. foꝛme que inducuntur ab
agentibus in materia vident̄ eſſe in patiēte ⁊ diſpoſito
. i. in eo qō eſt natum pati actiones agentis a tali agen/
te ⁊ de eſt diſpoſitū ad conſequendū finē paſſionis. ſ.
foꝛmā ad quā patiendo perducit̄. ¶ Secundo ibi (aīa
aūt hoc) ponit minoꝛem ꝓpōem: ⁊ dicit ꝙ aīa eſt pꝛi/
mū quo ⁊ viuimus ⁊ ſentimus ⁊ mouemur ⁊ intelli/
gimus. Et referunt̄ hec .iiii. ad quatuoꝛ genera vite:
de quibus ſuperius fecerat mētioneꝫ. Viuere enim re
fert̄ ad pꝛincipiū vegetatiuū: q: ſuperius dixerat ꝙ vi
uere pp hoc pꝛincipiū ineſt oībus viuentibus ¶ Scien
dū eſt autem ꝙ q̄uis ſanitate ⁊ coꝛpe dicamur eſſe ſa/
ni tamen ſanitas eſt pꝛimū quo ſani dicimur eſſe non
enim dicimur eſſe ſani coꝛpe niſi inq̄tum habet ſanita
tem. Et ſimiliter ſcia eſt pꝛimū quo dicimur eſſe ſcien/
tes: q: aīa non dicimur eſſe ſcientes niſi inq̄tum habet
ſciam. Similiter etiam ⁊ coꝛpe non dicimur eſſe viuē
tes niſi inq̄tum habet animā ⁊ ꝓpter hoc hic dicit̄ ꝙ
(aīa ē pꝛimū quo viuimus ⁊ ſentimus ⁊c (Tertio ibi)
quare ratio quedā (ponit concluſionem: ⁊ pēdet huc
uſqꝫ conſtructio ab illo loco (quoniā autem quo viui/
mus ⁊c.) Cōcludit ergo ex pꝛedictis: ꝙ aīa ſe habet vt
rō ⁊ ſpēs: ⁊ nō ſicut materia ⁊ ſubiectū. ¶ Quarto ibi.
(tripliciter enim dicta ſubiecta: ⁊c.) oſtendit concluſio
nē ſeq ex pꝛemiſſis. Non enim videbat̄ magis ſeq de
aīa ꝙ ſit foꝛma quam de coꝛpe: cū vtroqꝫ viuere dica/
mur. Unde ad perfectionē dicte demōſtrationis ſubſ
iungit: ꝙ cū ſubſtantia dicat̄ tripliciter: vt ſupꝛa dictum
eſt. ſ. de materia ⁊ foꝛma ⁊ cōpoſito ex vtriſqꝫ: quorū
materia eſt compoſitū potentia: ⁊ ſpēs ſiue foꝛma eſt
actus ⁊ ex vtriſqꝫ eſt animatū: manifeſtū eſt ꝙ coꝛpus
non eſt actus anime: ſed magis aīa eſt actus coꝛpoꝛis
alicuius: coꝛpus autē eſt in potentia reſpectu aīe: ⁊ iō
cum ſequet̄ ex pꝛedicta demonſtratione ꝙ vel coꝛpus
vel anima ſit ſpecies: ⁊ coꝛpus vt dictum eſt non ſit ſpe
cies anime: ſequitur ꝙ anima ſit ſpecies coꝛpoꝛis.

Deinde cum dicit.

Et pꝛopter hoc bene opinantur q̄bus vi Cp.25.
detur neqꝫ ſine coꝛpoꝛe eſſe: neqꝫ coꝛpus ali
quod anima coꝛpus q̄dem enim nō eſt. coꝛ/
poꝛis autem aliquid eſt.

¶ Inducit quaſdā concluſiones ex pꝛemiſſis. quarum
pꝛima eſt ꝙ bene opinati ſūt q̄bus viſum eſt ꝙ anima
non ſit ſine coꝛpoꝛe. neqꝫ ſit coꝛpus. Non enim eſt coꝛ
pus q: non eſt materia: ſed eſt aliquid coꝛpoꝛis: q: eſt
actus coꝛpoꝛis. ¶ Et quia omnis actus eſt in eo cuius
eſt actus: infert conſequenter ibi.

Et pꝛopter hoc in coꝛpoꝛe ē: ⁊ coꝛpoꝛe
huiuſmōi: ⁊ nō ſicut pꝛioꝛes ad coꝛpus apta
bant ipſam nihil diffinientes in quo ⁊ quali
⁊ vere: cū non videat̄ accipere q̄olibet cōtin
gēs. Sic āt fit ⁊ ſcdm rōnem: vniuſcuiuſqꝫ
.n. actus in potentia exiſtente ⁊ in pꝛopꝛia
materia aptus natus eſt fieri. Quod quidē
igitur actus eſt quidā ⁊ rō potentiā habētis
eſſe huiuſmodi manifeſtum ex hiis.

¶ Secūdā cōcluſionē. ſ. ꝙ aīa ē i coꝛpe ⁊ i tal coꝛpe. ſ.
phyſico oꝛgāico: ⁊ hoc ñ ē modū quo p̄oꝛes phyſici lo
q̄bāt̄ de aīa ⁊ vniōe eius ad coꝛpus: nihil determinātes
in quo vel q̄li coꝛpe eēt. Et vere hoc ē ſicut non dicim⁹
ꝙ aīa eſt indeterminato coꝛpe: cū nō videat̄ aīa accipe
q̄ōcūqꝫ coꝛp⁹ ꝯtingat: ſꝫ determinatū. Et hoc rōnabi
liter accidit: q: vnuſquiſqꝫ actus natus eſt fieri in pꝛo/
pꝛia ⁊ determinata materia. vnde ⁊ anima oꝫ ꝙ in de
terminato coꝛpoꝛe recipiatur. ¶ Ultimo autem epilo/
gando concludit: ꝙ anima eſt actus quidam ⁊ rō ha/
bentis eſſe huiuſmodi. ſ. potentia viuentis.

Otentiarũ aũt aĩe q̃ dicte ſunt. aliis quidẽ inſunt oẽs: aliis vero quedã harum: quibuſdam vero vna ſola. Potentias autem dicimus vegetatiuum: ſenſitiuum: appetitiuum: motiuum ſecundum locum: intellectiuum.

Lectio quinta.

Oſtq̃ ar. diffiniuit aĩam in cõi. Nunc acce
dit ad determinãdũ de ptibus eius. Nõ ãt
habet aliter aĩa ptes: niſi ſm q̃ eius potẽtie
ptes eius dicunt: put alicuius potẽtis mul
ta: ptes dici pñt ptãtes ad ſingula. Unde determinare
de ptibus eius: ẽ determinare de ſingulis potẽtiis eius
diuidit aũt hec ps in duas. in prima determinat de po
tentiis aĩe in cõi: diſtinguẽdo eas ad inuicẽ. In ſcda de
terminat de ſingulis eaꝝ ibi (Quare primũ de alimẽto
⁊ generatiõe. ⁊c.) Prima aũt ps diuidit in duas. In
prima diſtinguit potentias aĩe ab inuicẽ. In ſcda oſten
dit qd de potẽtiis aĩe: ⁊ quõ ⁊ quo ordĩe determinãdũ
ſit. ibi. (Quare ⁊ ſꝫ vnũ quodqꝫ querẽdũ ⁊c̃). Circa
primũ. d. ſ. primo diſtinguit potẽtias anime ab inuicẽ
ſecundo oſtendit quomodo rõ cõis anime ſe habꝫ ad
partes predictas. ibi. (Manifeſtũ igitur eſt quoniã eo
dem ⁊c̃.) Circa primum. d. ſ. primo enumerat poten
tias anime. ſcdo oſtẽdit quomodo ſe inuicẽ conſequã
tur. ibi. (Ineſt autẽ plantis ⁊c̃.) Dicit ergo primo q̃
de potentiis aĩe que ſupra noĩate ſunt quibuſdã iſunt
oẽs: ſicut hominibus: quibuſdam quedam harũ: ſicut
aliis animalibus: quibuſdã vna tm̃: ſicut plãtis. Et q̃a
ſuperius non nominauerat eas potentias: ſed partes
anime. ideo manifeſtat q̃ per potẽtias idem intelligit:
q̃ ſupra per partes: quarum quidẽ ſunt qnqꝫ genera
ſcilicet vegetatiuum: ſenſitiuum: appetitiuum: motiuũ
ſm locum: intellectiuũ. ¶ Oportet autem hec duo vi
dere. primo quare ponuntur hic quinqꝫ genera potẽ
tiarum anime: precipue cum cõſuetũ ſit dici triplicẽ eẽ
animam: vegetabilẽ: ſenſibilem ⁊ rationalem. ¶ Se
cundo conſyderare oportet quare hic ponit. v. cum ſu
perius poſuerit tm̃ quatuor. ¶ Sciendum autem cir
ca primũ q̃ cũ omnis potentia dicatur ad actum pro
prium potentia operatiua dicitur ad actũ qui ẽ opatio.
potentie aũt anime ſunt operatiue. talis enim eſt potẽ
tia forme: Unde neceſſe ẽ ſꝫ diuerſas opatiões anime:
accipi diuerſitatem potentiarum: operatio aũt anime ẽ
operatio rei viuentis. Cum igitur vnicuiqꝫ cõpetat p
pria operatio ſm qd̃ habet eſſe eo q̃ vnũqd̃qꝫ opera
tur inquantum eſt ens: opꝫ operationes aĩe conſydera
re ſm qd̃ inuenitur in viuentibus. Huiuſmõi aũt vi
uentia inferiora: quorum actus ẽ aĩa de qua nunc agit:
Habent duplex eſſe: vnum quidem materiale in quo
conueniunt cum aliis rebus materialibus. aliud autꝫ
immateriale in quo cõicant cum ſubſtantiis ſuperioribꝰ
aliqualiter. Eſt aũt differẽtia inter vtrũqꝫ eſſe: quia ſꝫ
eſſe materiale qd̃ eſt per materiam contractum vna
queqꝫ res eſt hoc ſolum qd̃ eſt: ſicut hic lapis non ẽ ali
ud quã hic lapis: ſm vero eẽ immateriale q̃ eſt ãpluꝫ
⁊ quodãmodo infinitum: inq̃ztum non eſt p materiaꝫ
terminatum: res non ſolum eſt id q̃ ẽ: ſed etiam ẽ quo
dãmodo alia. Unde in ſubſtantiis ſuperioribus imma
terialibus ſunt quodãmodo oĩa ſicut in vniuerſalibus
cauſis. Huiuſmõi aũt immateriale eẽ habet duos gra
dus in iſtis inferioribus. Nã quodã eſt penitus imma
teriale ſcilicet eſſe intelligibile. in intellectu enim res ha
bent eſſe ⁊ ſine materia: ⁊ ſine conditionibus materia
le indiuiduantibus: ⁊ etiã abſqꝫ organo corporali. eẽ ãt
ſenbile eſt medium inter vtrũqꝫ. Nã in ſenſu res hꝫ
eẽ ſine materia: non tamẽ abſqꝫ cõditionibus materia
libus indiuiduantibus: neqꝫ abſqꝫ organo corporali, eſt
enim ſenſus particularium: intellectus vero vniuerſa
lium. Et quantum ad hoc duplex eẽ dicit phyloſophꝰ
in tertio huius q̃ anima eſt quodãmodo omnia. Ope
ratiões igitur que cõpetunt viuenti ſꝫ eẽ materiale ſũt
operationes que attribuuntur anime vegetabili: que
tamen licet ad id ordinentur ad quod etiam ordinãtur
actiones in rebus inanimatis ſcilicet ad conſequenduꝫ
eſſe ⁊ conſeruandum: tamen in viuentibus hoc fit per
altiorem ⁊ nobiliorem modum. corpora enim inani
mata generantur ⁊ conſeruantur in eſſe a principio mo
tiuo extrinſeco: animata vero generantur a principio i
trinſeco quod eſt in ſemine: conſeruantur vero a prin
cipio nutritiuo intrinſeco. Hoc enim videtur eſſe viuẽ
tium proprium: quod operentur tanq̃ꝫ ex ſeipſis mota
Operationes autem que attribuuntur rebus viuenti
bus ſm eẽ penitus immateriale. ptinent ad partẽ ani
me intellectiuã: que vero attribuuntur eis ſm eẽ me
dium: pertinent ad partem anime ſenſitiuam. Et ſm
hoc triplex eſſe diſtinguitur cõiter triplex anima. ſ. ve
getabilis: ſenſibilis: ⁊ rationalis. Sed quia omne eſſe ẽ
ſm aliquam formam opꝫ q̃ eẽ ſenſibile ſit ſm formaꝫ
ſenſibilem: ⁊ eſſe intelligibile ſm formam intelligibileꝫ.
Ex vnaquaqꝫ autem forma ſequitur aliqua inclinatio
⁊ ex inclinatiõe operatio: ſicut ex forma naturali ignis
ſequit inclinatio ad locũ qui ẽ ſurſuꝫ ſm quã ignis di
cit leuis: ⁊ ex hac inclinatiõe ſequit opatio. ſ. motus q
eſt ſurſum. Ad formã igit tam ſenſibilẽ q̃ꝫ intelligibilẽ
ſeqt inclinatio quedã que dicit appetitus ſenſibile vel
intellectualis: ſicut inclinatio cõſequens formã natura
lem dicit appetitus naturalis. ex appetitu aũt ſequitur
opatio q̃ eſt motus localis. Hec igit eſt rõ quare oꝫ eẽ
quinqꝫ genera potentiarũ aĩe: qd̃ primo q̃rebat ¶ Cir
ca ſcdm ſciendũ eſt q̃ ſupra ar. intendẽs oſtendere q̃
aĩa ẽ principiũ viuẽdi in oĩbus viuẽtibus diſtinxit ipuꝫ
viuere ſm gradus viuentiũ: ⁊ nõ ſm operatiões vite
ſm quas diſtinguunt hec genera potẽtiaruꝫ. Appetiti
uũ ãt nõ conſtituit aliquẽ gradũ in viuentibus. q: oĩa
que habent ſenſũ hñt appetitum: ⁊ ſic remanent tantũ
q̃tuor gradus viuentiũ vt ſupra oñſum eſt.

Deinde cum dicit.

Ineſt autem plãtis vegetatiuum ſolum: alteris autem hoc ⁊ ſenſitiuum. Si autẽ ſenſitiuum: ⁊ appetitiuum: Appetitus quidẽ enim deſyderiũ ⁊ ira ⁊ uoluntas ſunt. Animalia autem omnia habent vnũ ſenſum tactum. Cui autẽ ſenſus ineſt huic ⁊ letitia ⁊ triſtitia ⁊ dulce ⁊ triſte. Quibus ãt hec. ⁊ cõcupiſcẽtia. Delectabilis. n. appetitus hec.

¶ Oſtendit quõ pdicte potentie conſequunt ſe inuicẽ
manifeſtans qd̃ ſupra dixerat q̃ potentiaꝝ quibuſdã
iſunt oẽs: qbuſdã quedã qbuſdã vna ſola. Ubi cõſyde
rãdũ eſt q̃ ad hoc q̃ vniuerſum ſit perfectum: nullus
gradus perfectionis in rebus intermittitur: ſed paula
tim natura de imperfectis ad perfecta procedit: pro
pter quod etiam ar. in. viii. metha. aſſimilat ſpecies
rerũ numeris: q paulatim in augmẽtũ proficiunt. vn
de in viuentibus quedã habent vnum tantum predi
catoꝝ. ſcilicet plante: in quibus eſt ſolũ vegetatiuũ: qd̃
neceſſe eſt in omnibus viuẽtibus materialibus eſſe. q:
huic potentie attribuunt operationes ptinentes ad eẽ
materiale. Aliis autẽ. ſ. animalibus ineſt vegetatiuum
⁊ ſenſitiuum. ſi autem eſt ibi ſenſitiuum: oportet q̃ ad
ſit tertium: ſcilicet appetitiuum quod quidem diuidi
tur i tria ſcilicet deſyderiũ quod eſt ſecundum vim cõ
cupiſcibilem: ⁊ iram que eſt ſecundum vim iraſcibilẽ:
qui duo appetitus pertinent ad partem ſenſitiuam: ſe
quuntur enim apprehenſionem ſenſus. Tertium au

tem eſt voluntas quod: eſt appetitus intellectiuus conſequens.ſ.appꝛehenſiõem intellectus. Quod autẽ appetitiuum ĩſit oĩbus animalibus ꝓbat duplici ratiõe Quarum pꝛima eſt: ꝙ omnia aĩalia habent ad minus vnum ſenſum ſcilicet tactum. quibus autẽ ineſt ſenſus leticia ⁊ triſticia.i.delectatio ⁊ doloꝛ. Leticia enim ⁊ triſticia magis videnť ſequi appꝛehenſionẽ ſenſus: ⁊ pꝛecipue ſenſus tactus. Et ſi eſt leticia ⁊ triſticia: neceſſe ẽ ꝙ ſit aliqd triſte ⁊ dulce.i.delectabile ⁊ doloꝛoſũ. opoꝛte enim omne quod ſentiť ſecundum tactũ eſſe vel conueniẽs: ⁊ ſic eſt delectabile. vel nociuũ: ⁊ ſic eſt doloꝛoſum. Quibuſcũqȝ autem ineſt aliqd delectabile ⁊ triſte his ineſt ⁊ cõcupiſcentia q̃ eſt appetitus delectabilis. ergo de pꝛimo ad vltimũ: omnibus animalibus quibus ineſt ſenſus tactus: ineſt appetitus.

¶ Secundã rõem ad idẽ oſtendendũ ponit ibi.

Co.28. Adhuc autem alimenti ſenſum habent: tactus.n.alimẽti ſenſus. Siccis.n. ⁊ humidis ⁊ calidis ⁊ frigidus alũtur omnia viuẽtia: horũ aũt ſenſus tactus: ſed aliorum ſenſibilium ſecundũ accidens. Nihil.n.in alimentũ confert ſonus: neqȝ coloꝛ: neqȝ odoratus. Humoꝛ autem vnũ aliquod eſt tangibiliũ: eſuries autem ⁊ ſitis eſt concupiſcẽtia: ⁊ eſuries quidem calidi ⁊ ſicci. Sitis ãt frigidi ⁊ humidi: ſapoꝛ uero ut delectamentum horum eſt. Certificandum autem de

Co.29. his poſterius eſt. Nunc autem intantum dctum ſit ꝙ animalibus habentibus tactũ ⁊ appetitus inſit. De phantaſiã aũt immanifeſtum: poſterius ãt intendẽdũ eſt. Quibuſdam ãt adhuc ineſt ⁊ ſecundum locum motiuum: alteris autem intellectiuum ⁊ intellectus: vt hominibus: ⁊ ſi aliquod alterũ huiuſmodi eſt: aut ⁊ honorabilius.

¶ Que talis eſt. Omnia aĩalia habent ſenſum quo cognoſcunt ſuũ alimẽtum.ſ.ſenſum tactus qui eſt ſenſus alimenti. Et quia neceſſariũ eſt omnibus animalibus vti alimento vt dictũ eſt ideo neceſſariũ eſt ꝙ habeãt ſenſum tactus quo percipiãt ſibi alimentũ conueniens Quod autem tactus ſi ſenſus alimenti manifeſtũ eſt. ſicuti enim coꝛpoꝛa viuentia conſtant ex calidis ⁊ humidis ⁊ frigidis ⁊ ſiccis: ita ex his nutriunť: tactus autẽ eſt ſenſus diſcretiuus horum. (Sed alioꝛum ſenſibilium.i.) aliis ſenſibilibus non nutriunť viuentia niſi ſecũdum accidens: inquantũ videlicet coniunguntur tangibilibus. Sonus enim ⁊ odoꝛ ⁊ coloꝛ nihil conferunt ĩ alimentum inquantũ huiuſmodi: ſed ſolum inquãtum contingit coloꝛata ⁊ odoꝛata ⁊ ſonantia eſſe calida vel frigida: humida vel ſicca: humoꝛ autem.i.ſapoꝛ eſt qđdam de numero tangibilium qualitatũ: ſicut ⁊ guſtus eſt quidam tactus. Sic igitur patet ꝙ omnia animalia habent ſenſum alimenti: quibuſcunqȝ autem ineſt ſẽſus alimenti his ineſt eſuries ⁊ ſitis: quoꝛum vtrunqȝ ẽ concupiſcentia alimenti: eſuries quidẽ eſt concupiſcentia calidi ⁊ ſicci: ꝙ habet rationem cibi: ſitis autem frigidi ⁊ humidi: ꝙ habet rõnem potus. Sapoꝛ autem ẽ quoddam horũ delectamentũ. ſapoꝛ enim delectabilis indicat conuenientẽ pꝛopoꝛtionem calidi ⁊ frigidi: humidi ⁊ ſicci in alimento. Unde magis pertinet ad delectionẽ alimenti q̃ȝ ad neceſſitatem. Sic igiť vbicunqȝ ẽ ſenſus tactus: eſt appetitus. Quomodo aũt phantaſia ſe habȝ et ad appetitiuum ⁊ ſẽſitiuum poſterius dicetur. Quibuſdam autem aĩalibus ſupꝛa hec tria.ſ. vegetatiuum: ſenſitiuũ: ⁊ appetitiuũ ineſt etiam motiuum ſecũdum locum. Aliis vero ſupꝛa hec quattuoꝛ ineſt etiam intellectiuum ⁊ intellectus ipſe.ſ.hominibus: ⁊ ſi aliqđ aliud genus rerum eſt ſimile hoĩbus: aut etiam honorabilius hominibus inueniť autem aliquid honoꝛabilius hominibus quibus ineſt intellectus: eſt enim in ſubſtantiis ſeparatis: ⁊ in coꝛpoꝛibus celeſtibus: ſi tamen ſũt animata: ſȝ in viuentibus moꝛtalibus non eſt aliquod genus viuentiũ habentiũ intellectiuũ niſi in ſpecie humana. Cum enim intellectus non habeat oꝛganum coꝛporale non pñt diuerſificari habentia intellectum ſecundum diuerſam complexionem oꝛganoꝛum: ſicut diuerſificantur ſpecies ſenſitiuorum ſecundum diuerſas complexiones: quibus diuerſimode ſe habent ad operationes ſenſus.

¶ Deinde cum dicit

Manifeſtum igitur ẽ: ꝙ eodem modo vna vtiqȝ erit ratio anime ⁊ figure. Neque .n.ibi figura eſt preter triangulum ⁊ figuras: ⁊ que conſequenter fiunt: neqȝ hic anima preter pꝛedictas eſt. fiet autem vtiqȝ ⁊ in figuris ratio cõmunis: que conueniet quidem omnibus: pꝛopꝛia autem nullius erit figure. Similiter autem ⁊ in dictis animabus: vnde ridiculum eſt querere cõmunem rationem ⁊ in his ⁊ in alteris: que nullius erit eorũ que ſunt pꝛopꝛia ratio: neqȝ ſecũdum pꝛopꝛiam ⁊ ĩdiuiduam ſpeciem dimittentibus huiuſmodi. Similiter autem ſe habent ei quod de figuris eſt: ⁊ que ſecundũ aĩam ſunt. Semper.n.in eo quod eſt conſequenter eſt potentia. quod pꝛius eſt in figuris ⁊.ĩ aĩatis: ut in tetragono quidẽ trigonũ eſt: in ſenſitiuo autem vegetatiuum. Co.30.

¶ Oſtendit qualiter ſe habet pꝛedicta diffinitio anĩme ad partes enumeratas. Et ad huius intellectum ſciendum eſt quod plato poſuit vniuerſalia eſſe ſeparata ſecundum eſſe tamen in illis que ſe habent conſequenter non poſuit vnam ideam cõmunem ſicut in numeris ⁊ figuris. non enim poſuit vnam ideam numeri pꝛeter omnes numeros: ſicut poſuit vnam ideam hominis pꝛeter omnes homĩnes eo quod numeroꝛum ſpecies naturali oꝛdine conſequenter ſe habent. Et ſic pꝛima earum: ſcilicet dualitas eſt cauſa omnium conſequentiũ. Unde non opoꝛtet ponere aliquam ideam cõmunem numeri ad cauſandum ſpeciem numeroꝛum. Et ſimilis ratio eſt de figuris. Nam eius ſpecies conſequenter ſe habent ſicut ⁊ ſpecies numeroꝛum: trigonum enim eſt ante tetragonum: ⁊ tetragonum ante pentagonum. Dicit ergo Manifeſtũ eſſe quod eodem modo vna eſt ratio anime ſicut vna eſt ratio figure: ſicuti enim inter figuras non eſt aliqua figura que ſit pꝛeter triangulum ⁊ alias ſpecies conſequentes vtpote que ſit idea cõmunis omnium figurarũ: ita nec in pꝛopoſito ẽ aliqua anima.q.ſeperata exiſtens pꝛeter omnes pꝛedictas partes. Sed quamuis non ſit vna figura ſeparata ineſſe pꝛeter omnes figuras etiam ſecundum platonicos qui ponunt ſpecies cõmunes ſeparatas: tamen inuenitur vna ratio cõmunis que conuenit omnibus figuris: ⁊ non eſt pꝛopꝛia alicuius earum: ita eſt ⁊ in animalibus: ⁊ ideo ridiculum eſt quod homo querat vnã rationem cõmunem tam in animalibus: quam in aliis rebus que non conueniat alicui animarum que ſunt in rerum natura particulariter. Neque etiam eſt conue

niens ꝙ homo querat diffinitionem anime ſecundum vnāquāq; ſpeciem anime: ⁊ dimitat diffinitionem cō/munem omnibus aīabus. ergo neq; diffinitio cōmu/nis anime pretermittenda fuit. neq; ſic eſt aſſignanda diffinitio communis anime ꝙ non conueniat ſingulis animalibus. Et quia dixerat ꝙ eodem modo ſe habet ratio anime ſicut ratio figure oſtendit conuenientiā in/ter vtrūq;. ⁊ dicit ꝙ ſimiliter ſe habent figure ⁊ anime adinuicem in vtriſq; enim illud qđ eſt prius ē ponā in eo qđ eſt ɔſequenter. Manifeſtū eſt. n. in figuris ꝙ tri gonū qđ eſt prius eſt potentia in tetragono: pōt enim tetragonum diuidini duos trigonos.

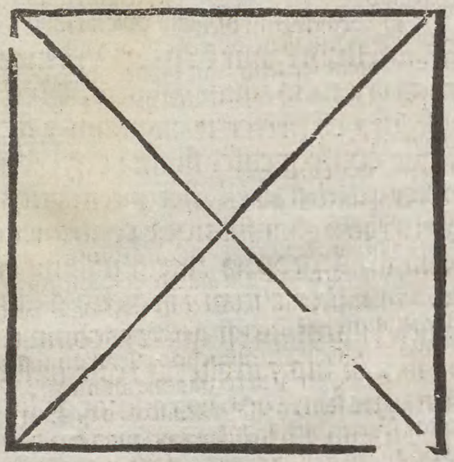

¶ Et ſimiliter in anima ſenſitiua vegetatatiuum eſt. q. quedam potentia eius: ⁊ quaſi anima per ſe. Et ſimili ter eſt de aliis figuris ⁊ aliis partibus anime.

Quare ⁊ ſecundum vnunquodque que/rendum quid ſit vniuſcuiuſque anima: aut que plante: ⁊ que hominis: aut beſtie.

¶ Lectio ſexta.

Oſtēſo philoſophus enumerauit genera po tentiorum anime: ⁊ quomodo ſe habet dif finitio cōmunis anime ſuprapoſita ad par/tes eius. Hic oſtendit qdammodo deter/minandū ſit ⁊ quo ordine. Et diuiditur in. p. d. In pri ma oſtendit quid determinandū reſtat de anima. ſecun do oſtendit quo ordine determinare oporteat. ibi (Ne ceſſariū autem eſt debentē.) Circa primū oſtendit duo reſtare ad determinandū: quorum vnū concludit ex p̄ dictis dictū eſt ſupra: ꝙ ſicut non ē querēda talis diffi/nitio cōis aīe: que nulli aīe partiū conueniat: ita nō de/bemus eſſe contēti diffinitione cōmuni: ſed oportet ꝓ pria im diffiintionem cuiuſlibet partis aīe inquirere. Et ex hoc cōcludit hoc ꝙ ſm vnunqđq; animatū q̄ rendū eſt q̄ ſit vniuſcuiuſq; anima. vt. ſ. ſciat quid eſt aīa plante: ⁊ qd aīa hominis: ⁊ quid aīa beſtie ⁊ hoc ē ſcire de vnaquaq; parte anime quid ſit.

¶ Secundo ibi.

Propter quamautem cauſam conſeq̄n/ter ſic ſe habent: conſyderandum eſt. Sine .n. vegetatiuo ſenſitiuum non eſt: a ſenſitiuo autem ſeparatur vegetatiuum in plantis. Iterum autem ſine quidem eo quod poteſt tāgere: aliorū ſenſuū neq; vnus eſt. Tactus autem ſine aliis eſt. Multa. n. aīaliū neq; vi ſū neq; auditū habēt. neq; odoratus ſenſū. Et ſenſitiuorum autem alia quidem habent ſecundum locum motiuum: alia vero nō ha bent: vltimum autem ⁊ minimum rationem ⁊ intellectum: vt homo: aut huiuſmodi aliud Quibus. n. ineſt ratiocinatio corruptibili/um. his ⁊ reliqua omnia. Quibus autem il/lorū vnunquodq;: non omnibus ratiocina/tio: ſed quibuſdam quidem neque imagina/tio. Alia autem hac ſola viuunt. De ſpecula tiuo autem intellectu alia rō eſt. Quod qui/dem igitur de horum vnoquoq; ratio hec ꝑ priſſima: ⁊ de anima manifeſtum eſt. Co. 32.

¶ Ponit aliud qđ reſtat ad determinādū dictū ē eni; ſupra ꝙ ꝑtes anime ɔſequēter ſe habent adinuicē ſicut ſpēs figure. Sed cōſyderandū eſt ꝑꝑ quā cām partes aīe hoc modo ſe habeāt cōſequenter: hmōi. n. cauſam in fine libri aſſignabit. Exponit aūt qualiter ſe habeant ɔſequenter. qa ſenſitiuū nō pōt eſſe ſine vegetatiuo: ſed vegetatiuū ſepat a ſenſitiuo ī plantis. nec ē mirū: quia ſupra dictu; eſt ꝙ opera vegetatiui ordinant ad adipi ſcēdū ⁊ cōſeruandū eſſe mālē quod ſubiacet. q. funda/mentū. ¶ Iterū etiā ɔñtia quedā inuenit in ipſis ſenſi bus quia ſine ſenſu tactus nullus aliorū ſenſuu; eſſe po teſt: tactus autē inuenit ſine aliis ſenſibus. Multa eni aīaliū: neq; viſū hñt neq; auditū: neq; ſenſum odora/tus ſed ſolū tactū. Et hoc etiā rōnabiliter accidit. nā ta ctus eſt ſenſus ꝑceptiuus eo₄ que ꝑtinēt ad ɔſiſtētiam aīalis: ex qbus. ſ. aīal conſtat ⁊ nutrit. Alia vero ſenſibi lia non cōferūt ad hoc niſi ꝑ accidēs. Unde alii ſenſus nō ſunt de neceſſitate aīalis: ⁊ ꝓpter hoc nō inueniunt in oībus animalibus: ſed in ꝑfectis. ¶ Eſt etiā ɔſyde/rāda ɔſequentia ſenſitiui ⁊ motiui. Nā motiuū nō ē ſi ne ſenſitiuo: ſenſitiuum aūt pōt eſſe ſine motiuo: aliqua enim habētiū ſenſum habēt etiā motū ſm locū: ſed ali qua non habēt. Sed intelligendū eſt de motu ꝓgreſſi/uo aīaliū: ſm ꝙ aīalia mouēt de loco ad locū. Hic eni motus nō ineſt oībus aīalibus ſed que carent hoc mo tu habēt aliquē motu; localem. ſ. dilatatiōis ⁊ cōſtricti onis: ſicut apparet ī oſtreis. Illud autē quod ē vltimū īter oēs partes anime ⁊ minimū: quia nō diuidit in di uerſa ſm ſpeciē: eſt ꝙ habet rationē ⁊ intellectū. quia q buſcunq; de numero corruptibiliū ineſt rō: his inſunt ⁊ omnia alia predicta. hoc autem dicit vt preſeruet ſe a ſubſtantiis ſeparatis: ⁊ a corporibus celeſtibus ſi ſūt animata: quia cum ſint ſine generatione ⁊ corruptione: nō indigent vegetatiuo. Iterum eorū intellectus per ſe ſpeculatur ea que ſunt ſecundum ſe intelligibilia: vnde non indigent ſenſibus ad cognitionem intellectiuam conſequendam. Sed in mortalibus habentibus intel lectum: neceſſe eſt omnia alia preexiſtere ſicut quedam inſtrumenta ⁊ preparatoria ad intellectum: qui eſt vlti tima perfectio intenta in operatione nature. Non au/tem omnibus quibus ineſt aliquod predictorum ineſt ⁊ ratio. ¶ Et quia imaginatio videtur habere quan/dam affinitatem ad intellectum: cum ſupra dictum ſit quod intellectus vel eſt phantaſia quedam: vel non ſi/ne phantaſia: addit de imaginatione ⁊ dicit: quod qui/buſdam animalibus non ſolum non ineſt intellectus ſed nec etiam imaginatio. ¶ Videtur tamen hoc eſſe contrarium ei quod ſupra dixerat. quia ſi pars deciſa habet ſenſum ⁊ appetitum: quod habet etiam phanta/ſiam ſi tamen phantaſia eſt idem cum imaginatione vt

videt. Dicendū eſt igit ꝙ aīalia īmperfecta: vt in ter
tio dicet: hñt quidē phantaſiā: ſed indeterminate. quia
ſcilicet motus phantaſie non remanent in eis poſt ap/
prehenſionem ſenſus: in animalibus autem perfectis
remanet motus phantaſie: etiam abeuntibus ſenſibi/
libus: ⁊ ſecundum hoc dicitur hic ꝙ imaginatio non
eſt eadem omnibus animalibus ſed quedam anima/
lia ſunt que hac ſola viuunt carentia ſcilicet intellectu ⁊
directa in ſuis operationibus per imaginationem: ſi/
cut nos dirigimur per intellectuꝫ. Et licet non omni/
bus animalibus inſit imaginatio: ſicut nec intellectus:
tamen de intellectu ſpeculatio eſt alia ratio: qꝫ de ima
ginatione. Differūt .n. ad inuicē: vt infra patebit. Ma
nifeſtum eſt igitur ꝙ de vnaquaqꝫ parte anime pro/
priiſſime dicatur hec diffinitio que aſſignata ē de aīa.

¶ Deinde cū dicit.

Lo.33. Eceſſariū aūt eſt debentem de his
perſcrutationem facere: accipe vnū
quodqꝫ eorū quid eſt. Poſtea ſic
de habitis aut ⁊ de aliis inueſtigare.

¶ Oſtendit quo ordine determinandum ſit de parti/
bus anime. ¶ Et aſſignat ordinem quantum ad duo
¶ Primo quantum ad hoc: ꝙ ille qui debet de par/
tibus anime perſcrutari. primo debet accipere vnū/
quodqꝫ horum quid eſt. Et poſtea debet conſydera/
re de habitis ideſt conſequētibus partibus: ⁊ de aliis
que ſunt conſyderanda circa partes anime ⁊ circa ip
ſa animata: ſicut de organis ⁊ de aliis hmōi. ⁊ iſte or/
do neceſſarius eſt: quia ſi ſimul de omnibus determi
naretur eſſet confuſa doctrina.

¶ Secundum tangit ibi.

Si autem oportet dicere quid vnum
quodqꝫ ipſoruꝫ: vt quid intellectiuum: aut
ſenſitiuum: aut vegetatiuum prius adhuc
dicendū quid ſit intelligere: ⁊ quid ſentire.
Priores .n. potentiis actus ⁊ operatione
ſcd̄m rationem ſunt. Si aūt ſic: aut his pri/
ora oppoſita oꝫ conſyderare. De illis pri/
mum vtiqꝫ oportebit determinare propter
eandem cām: vt de alimento ⁊ ſenſibili ⁊ in/
telligibili.

¶ Dicens ꝙ ſi oportet de aliqua parte anime dicere
quid eſt ſcilicet quid eſt intellectiuum: aut ſenſitiuum
aut vegetatiuum: prius oportet dicere de actibus ſci/
licet qd ſit ītelligere: ⁊ qd ſētire. Et hoc ideo: quia ſecū
dum rationem diffinitiuam: actus ⁊ operationes ſūt
priores potentiis: potentia enim: ſecundum ħ ipſuꝫ ꝙ
eſt importat habitudinem quandam ad actum: eſt .n.
principium agendi vel patiendi. vnde oportet ꝙ act⁹
ponantur in diffinitionibus potentiarum. Et ſi ita ſe
habet circa ordinem actus ⁊ potentie ⁊ actibus ad ħ
ſunt priora oppoſita ideſt obiecta. ſpecies enim actuū
⁊ operationum ſumuntur ſecundum ordinem ad ob
iecta. omnis enim anime operatio vel eſt actus potē/
tie actiue vel paſſiue. obiecta quidem potentiaꝝ paſſi/
uarum comparantur ad operationes eaꝝ: vt actiua
qꝛ reducunt potentias in actum: ſicut viſibile viſuꝫ: ⁊
omne ſenſibile ſenſum. obiecta vero potentiaꝝ actiua
rum comparantur ad opationes ipſaꝝ. vt fines. ob/
iecta enim potentiaꝝ actiuaꝝ ſunt opata ipſaꝝ: mani/
feſtum eſt aūt ꝙ in quibuſcunqꝫ preter operationes:
ſunt aliqua operata ꝙ operata ſunt fines opationum
vt dicitur in primo eth. ſicut domus eſt finis edifica/
tionis. Manifeſtū eſt igitur ꝙ omne obiectū compa-
ratur ad operationē anime vel vt actiuū: vel vt finis
ex vtroqꝫ aūt ſpecificatur opatio. manifeſtum eſt .n.
ꝙ diuerſa actiua ſecundum ſpeciem: habent operatio
nes ſpecie differentes: ſicut calefactio eſt a calore: ⁊ in/
frigidatio a frigore. Similiter etiam ex termino ⁊ fi/
ne ſpecificatur operatio: ſicut ſanatio ⁊ egrotatio dif/
ferunt ſpecie ſecundū differentiam ſanitatis ⁊ egritu/
dinis. Sic igitur obiecta ſunt priora opationibus ani/
me in via diffiniendi. Unde ⁊ prius oportebit deter/
minare de obiectis qꝫ de actibus propter eandē cau/
ſam propter quam ⁊ de actibus prius determinatur
qꝫ de potentiis. Obiecta autem ſunt ſicut alimentum
reſpectu vegetatiui: ⁊ ſēſibile reſpectu ſēſus: ⁊ ītelligibi
le reſpectu intellect⁹. ¶ Sed ſciēdū eſt ꝙ ex obiectis
diuerſis nō diuerſificātur actus ⁊ potentie aīe: niſi qñ
fuerit differētia obiectoꝝ inqꝫtū ſunt obiecta ideſt ſecū
dum rationem formalem obiecti: ſicut viſibile ⁊ ab
audibili. Si autem ſeruetur eadeꝫ ratio obiecti ⁊ ſecū
dum quecunqꝫ alia diuerſitas non inducit diuerſita/
tem actuum ſecundum ſpeciem ⁊ potentie. eiuſdē .n.
potentie eſt videre hominem coloratum ⁊ lapidē co/
loratum. quia hec diuerſitas per accidens ſe habet in
obiecto inquantum eſt obiectum. ¶ Sciendum eſt āt
ꝙ intellectus noſter poſſibilis eſt in potentia tantum ī
ordine intelligibiliū: fit autem actu per formā a phan/
taſmatibus abſtractam: nihil autem cognoſcitur niſi
ſecundū ꝙ eſt actu. vnde intellectus poſſibilis noſter
cognoſcit ſeipſum per ſpeciem intelligibilem: vt ī ter/
tio habebitur: non autem intuendo eſſentiam ſuā di/
recte. Et ideo oportet ꝙ in cognitione anime proceda
mus ab his que ſunt magis extrinſeca: a quibus ab/
ſtrahuntur ſpecies intelligibiles: per quas intellectus
intelligit ſeipſum: vt ſcilicet per obiecta cognoſcamus
actus ⁊ per actus potentias ⁊ per potentias eſſentiaꝫ
anime. Si autem directe eſſentiam ſuam cognoſceret
anima per ſeipſam eſſet contrarius ordo ſeruandus
in anime cognitione: quia quanto aliquid eſſet propin
quius eſſentie anime: tanto per prius cognoſceretur
ab ea.

Quare primum de alimento ⁊ generatio Lo.34.
ne dicēdum eſt. Uegetatiua .n. anima ⁊ aliis
ineſt prima: ⁊ maxime communis potentia
eſt anime: ſcd̄m quā ineſt viuere oībus: cu/
ius ſunt opa generare ⁊ alimento vti.

¶ Lectio ſeptima.

Oſtqꝫ phyloſophus diſtinxit potētias aīe
ab inuicem ⁊ oſtendit quid ⁊ quo ordine
de eis tractandum ſit: hic ſecundum per/
taxatum ordinem de eis determinat. Et di
uiditur in .p. d. in prima determinat de ſingulis parti
bus anime qd ſit vnaqueqꝫ. In ſecunda aſſignat cau
ſam quare talem conſequentiam habent ad inuicem
ibi. (Uegetabiles igitur habent animam ⁊c̄.) in pe/
nultimo capitulo libri. Prima diuiditur in partes qꝫt
tuor. in primo determinat de vegetatiuo. In ſecunda
de ſenſitiuo. ibi (Determinatis autem his dicamus
communiter de omni ſenſu. ⁊c̄.) In tertia de intelle/
ctiuo. ibi. (De parte auteꝫ anime qua cognoſcit. ⁊c̄.)
In quarta de motiuo ſecundum locum. ibi. (De mo
uente auteꝫ ꝙ forte anime ſit. ⁊c̄.) De appetiuo autē
non facit ſpecialem tractatum: quia appetitiuum non
conſtituit aliquem ſpecialem gradum viuentiuꝫ: ⁊ qꝛ
ſimul cum motiuo de eo determinatur. Prima autē
pars diuiditur in duas. In prima premittit quedaꝫ q̄
ſunt neceſſaria ad cognitionem partis vegetatiue. In
ſecunda determinat de parte vegetatiua. ibi. (Quo/
niam autem eadeꝫ potentia anime vegetatiue ⁊ gene
ratiue. ⁊c̄.) pria diuiditur ī .d. in prima dicit de quo ē

intentio: in ſecunda premanifeſtat quedam que preexiguntur ad cognitionem partis vegetatiue ibi. naturaliſſimum enim operum ꝛc. ¶ Concludit ergo primo ex predictis: ꝙ cum dicendũ ſit primo de obiectis ꝛ actibus ꝙ̃ de potentiis: ꝛ primo de prima potentia ꝙ̃ de conſequentibus: ꝙ primo dicendũ eſt de alimẽto quod eſt obiectum anime vegetatiue: ꝛ de generatione que eſt actus eius. ꝛ ideo primo dicendũ eſt de obiecto ꝛ actu huiuſmodi partis: ꝙ̃ aliarum: quia iſta pars eſt prima inter alias partes anime in ſubiectis inquibus inuenitur cum aliis. eſt enim .q. fundamentum aliarum: ſicut eſſe materiale ad quod ptinẽt operationes eius: eſt fundamentum eſſe ſenſibilis ꝛ intelligibilis. Et alia ratio eſt quare prius de ea dicendum eſt: q: ipſa eſt cõmunis omnibus viuentibus. ipſa .n. ſeparatur ab aliis: ſed alie non ſeparantur ab ea: ꝛ de cõmunibus prius eſt agendũ. Hᵒ moi aũt partis opa ſunt generare ꝛ alimento vti: ꝛ iõ de iſtis primo agendum eſt. ¶ Deinde cũ dicit.

Naturaliſſimum .n. opeꝝ viuentibus ẽ quecũqꝫ pfecta ꝛ non orbata: aut generationem ſpontaneã habent: facere alterũ quale ipſũ: animal de in animal: planta aũt plantam: quatenus ipſo ſemp ꝛ diuino eſſe: ꝛ immortali participẽt: ſcdꝫ ꝙ poſſunt. Oĩa .n. illud appetunt: ꝛ illius cã agunt oĩa quecun

Co.35. **qꝫ agunt ſcdm naturaꝫ. Id aũt ꝙ cuius cã fit: dupliciter eſt: hoc qdẽ cuius: illud vero quo. Quoniã igitur cõmunicare nõ poſſũt ipſo ſemp ꝛ diuino ꝯtinuatiõe: pp id ꝙ nihil cõtingit corruptibiliũ idẽ ꝛ unũ numero pmanere: ſcdꝫ ꝙ põt participare vnũqdqꝫ ſic cõmunicat: hoc quidẽ magis: illud vero minus: ꝛ pmanet nõ idẽ: ſed vt idẽ: numero quidẽ non vnum: ſpecie aũt vnum.**

¶ Determinat quedã que preexiguntur ad cognitionem partis vegetatiue. Et diuiditur in .d. p. In pria oſtendit ꝙ generare ptinet ad partem vegetatiuã. qd ideo neceſſariũ fuit: q: ſupra huic parti non attribuit generationẽ ſed ſolum augmentũ ꝛ decrementũ. In ſecunda oſtendit ꝙ opera potentie vegetatiue ſint ab anima: quod iõ neceſſarium fuit: q: cũ his operibus deſeruiant qualitates actiue ꝛ paſſiue poſſet alicui videri ꝙ eſſent a materia ꝛ nõ ab anima: ꝛ precipue q: in plantis eſt vita occulta ꝛ latens: ꝛ h ibi. (eſt autem anima viuentis corpis ꝛc.) Primum oſtendit tali rõne: omnis operatio que naturaliter inuenitur in oibꝰ viuentibus ptinet ad potentiam vegetatiuã ſecunduꝫ quã prĩo viuere ineſt oĩbus: vt dictũ eſt: ſed generare naturaliter ineſt omnibus viuentibus ergo pertinet ad potentiam vegetatiuaꝫ. Dicit ergo ꝙ iõ generare eſt opus anime vegetatiue: q: inter alia opera eſt magis naturale omnibus viuẽtibus. ꝛ dicitur naturaliſſimum: q: in hoc cõuenit etiã cũ aliis rebus inanimatis ꝙ̃ generationeꝫ hñt licet alio mõ. hñt .n. inanimata generationem ab extrinſeco generãte: ſed viuentia a pncipio intrinſeco inquantũ generant̃ ex ſemine qd proficit in rem viuã. ¶ Sed ab iſta generalitate viuentiũ excipiũtur tria quibus h opus non competit. prĩo illa que ſunt imperfecta: ſicut pueri non generant. qd .n. poteſt alteꝝ facere tale quale ipſũ eſt in vnoquoqꝫ genere perfectũ eſt. Secundo excipit illa que patiunt̃ aliquem defectum alicuius principii naturalis: ſicut ſunt ſpadones ꝛ frigidi. Tertio animalia ꝛ plante que generantur ſine ſemine ex putrefactione. In his .n. propter ſui imperfectionem ſufficit ad eoꝝ productionem agens vniuerſale. ſ. virtus corporis celeſtis ꝛ materia diſpoſita. In animalibus aũt pfectis plura requiruntur principia: non .n. agens vniuerſale ſufficit: ſed requirit agens pprium vniuocũ. Dicit ergo ꝙ viuentia poſſunt facere alteꝝ quale ipſa ſũt (quecunqꝫ ſũt pfecta) ad excludendũ pueros. (ꝛ non orbata:) ad excludendum eunuchos: ꝛ hñtes ſimiles defectus. (Aut quecunqꝫ non habent generationẽ ſpontaneã:) ad excludendum ea que generantur ex putrefactiõe: que dñr quaſi ſpõte naſci: q: pducuntur ex terra ſine ſemine p illam ſimilitudinẽ que dicitur aliqs ſponte facere illud ad qd ab extrinſeco non inducit̃. ſic aũt intelligitur ꝙ res viua facit alteꝝ quale ipſũ eſt: q: animal facit animal: ꝛ planta plantã: ꝛ vlterius ſecundũ ſpẽꝫ tale animal facit tale animal. vt hõ generet hominem: ꝛ oliua oliuam. iõ aũt eſt naturale viuẽtibus facere alteꝝ tale quale ipſũ eſt: (vt ſemp participẽt ſecundũ ꝙ poſſũt diuino ꝛ imortali). i. vt aſſimilent̃ ei ſcdꝫ poſſe. ¶ Cõſyderandũ eſt .n. ꝙ ſicut ſũt diuerſi gradus pfectionis in aliquo vno ꝛ eodẽ quod exit de potentia in actũ: ita etiam ſũt diuerſi gradus pfectionis in diuerſis entibꝰ vnde quanto aliqd fuerit magis perfectum: tanto perfectioribus magis aſſimilatur. Sicut igitur vnũqdqꝫ quando fuerit exiens de potẽtia in actum: cũ fuerit in potentia ordinatur ad actũ ꝛ appetit ipſũ naturaliter ꝛ cũ fuerit in actu minus pfecto deſyderat actũ perfectiorem: ita vnunquodqꝫ qd eſt in inferiori gradu rerum deſyderat aſſimilari ſupioribus quantum poteſt ꝛ hoc eſt ꝙ ſubiungit ꝙ (omnia appetunt illud) ſcilicet aſſimilari diuino ꝛ imortali: (ꝛ illius cauſa agunt quecunqꝫ naturaliter agunt.) ¶ Sed intelligendum eſt ꝙ id cuius cã agit̃ dicitur dupliciter. vno modo id cuius cauſa agitur directe: ſicut ſanitatis cã agit medicus. Alio mõ ſicut quo: quod põt intelligi dupliciter. vno modo vt intelligamus ꝙ finis dicitur ꝛ ſbm habens id cuius cã agitur: vt ſi dicamus ꝙ finis medicine eſt non tm̃ ſanitas: ſed corpus hñs ſanitatem. alio modo vt dicamus ꝙ finis eſt non tm̃ principale intentum ſed etiam illud quo illud adipiſcimur. vt ſi dicamus ꝙ finis medicine eſt calefacere corpus q: calore habetur equalitas complexionis: que eſt ſanitas. Sic igitur ꝛ h poteſt dici ꝙ ipſum eſſe perpetuum eſt cuius cauſa agitur: vel res habens ppetuitatẽ: cui naturalia intendunt aſſimilari per generationẽ: in quo. ſ. ẽ perpetuitas: vel etiam ipſa generatio qua perpetuitatem adipiſcuntur: q: igitur non poſſunt communicare inferiora viuentia ipſi eſſe ſempiterno ꝛ diuino per modum continuationis. i. vt maneant eadem numero propter h ꝙ nihil corruptibiliũ contingit vnũ ꝛ idem numero manere ſemper: cum neceſſitas corruptionis ſit neceſſitas abſoluta: vtpote pueniens ex ipſa materia: nõ ex fine: ſequitur ꝙ vnunquodqꝫ cõmunicet perpetuitate ſecundum ꝙ poteſt: h quideꝫ magis quod eſt diuturnius: illud vero minus quod eſt min diuturnum: ꝛ tamen permanet ſemper per generationem non idem ſimpliciter: (ſed vt idem) id eſt in ſimili ſecundum ſpeciem. vnde exponẽs ꝙ dixerat: ſubdit ꝙ non permanet vnum numero quod eſt vnum ſimpliciter: ſed permanet idem ſpecie: quia vnũqdqꝫ generat ſibi ſimile ſecundum ſpeciem.

¶ Deinde cũ dicit.

Eſt aũt aĩa viuẽtis corpis cã ꝛ principiũ Co.36.
Hec aũt multipliciter dicuntur. Attamen aĩa ſecunduꝫ determinatos modos tres cã dicitur. Et .n. vnde motus cã eſt: ꝛ cuius cã ꝛ ſicut ſubſtãtia animatorum corporum anima cauſa.

¶ Oſtendit ꝙ opa que attribuuntur potētie vegetatiue ſunt ab anima. Et circa hoc. d. ſ. primo oſñdit veritatē. ſcd̄o excludit errorē. ibi. (empe. aūt nō bene dixit ⁊c̄.) Circa primū. d. ſ. primo proponit ꝙ itēdit: ⁊ dic̄ ꝙ anima eſt principiū ⁊ cā viuentis corporis. Et cum principiū ⁊ cauſa dicatur multipliciter: aīa dicitur tribus modis principiū ⁊ cā viuentis corporis. vno mō ſicut vnū eſt principiū motus: Alio modo ſicut cuius cauſa. i. finis: tertio ſicut ſubſtantia. i. forma animatoꝝ

¶ Secundo ibi.

Co. 38. Quod qdē igitur ſit ſicut ſubſtantia: manifeſtuꝫ eſt. Cā. n. ipſius eſſe omnibus ſubſtantia eſt. Viuere autem viuentibus eſſe ē. Cauſa autem ⁊ principium horum anima.

¶ Probat qd̄ ſuppoſuerat: ⁊ primo ꝙ aīa ſit cā viuētis corporis vt forma: ⁊ hoc duplici ratiōe: quaꝝ prima talis eſt. Illud ē cā alicuius vt ſubſtantia ideſt vt forma quod eſt cauſa eſſendi. Nam per formam vnū quodqꝫ eſt actu: Sed anima viuentibus eſt cauſa eſſēdi: per animam enim viuunt: ⁊ ipſum viuere eſt eſſe coꝝ. ergo aīa eſt cā viuentis corporis vt forma.

¶ Secundaꝫ rationē ponit ibi.

Amplius āt eius qd̄ potētia: rō act⁹ eſt.

¶ Que talis eſt. Id qd̄ eſt actus alicuius eſt rō ⁊ forma eius qd̄ eſt in potētia. Sed aīa eſt actus corporis viuentis vt ex ſupioribus pꝫ. ergo aīa eſt rō ⁊ forma viuentis corpis.

¶ Secundo ibi.

Manifeſtum auteꝫ eſt ꝙ ⁊ cuius gratia anima cauſa. Sicut enim intellectus gratia huius facit: eodeꝫ modo ⁊ natura: ⁊ hoc eſt ipſius finis: huiuſmodi autē in animalibus anima ⁊ ſecundum naturā. Omnia. n. phyſica corpora anima inſtrumēta ſunt ſicut animalium: ſic et plantarum tanquā gratia anime exiſtentia. Dupliciter autem dicitur ꝙ cuius gratia: et ꝙ cuius. et ꝙ quo.

¶ Oſtendit ꝙ aīa eſt cā vt finis: ⁊ ꝙ ſit cā vt finis viuentium corpoꝝ ſic oſñdit: ſicut. n. intellectus operatur ꝓpter finem: ita ⁊ natura: vt ꝓbatur in ſecundo phi. Sed intellectus in his que fiunt per artem materiam ordinat ⁊ diſponit propter formam: ergo ⁊ natura. Cum igitur anima ſit forma viuentis corporis ſequit̄ ꝙ ſit finis eius. Et vlterius non ſoluꝫ anima eſt finis viuentium corpoꝝ: ſed etiam omnium naturaliuꝫ corporum in iſtis inferioribus. quod ſic ꝓbat: Videmus enim ꝙ omnia naturalia corpora ſunt. q. inſtrumenta anime: non ſolum in animalibus: ſed etiam in plantis. Videmus enim ꝙ homines vtuntur ad ſui vtilitateꝫ animalibus ⁊ plantis: ⁊ rebus inanimatis: animalia vero plantis ⁊ rebus inanimatis: plante auteꝫ rebus inanimatis inquantum ſcilicet alimentum ⁊ iuuamentum ab eis accipiunt. Secundum autē ꝙ agitur vnū quodqꝫ in rerum natura: ita natum eſt agi. Unde videtur ꝙ omnia corpora inanimata ſint inſtrumenta animatorum: ⁊ ſint propter ipſa. Et etiam animata minus perfecta ſint propter animata magis perfecta ⁊ conſequēter diſtinguit id cuius cā eſt ſicut ⁊ ſupra.

¶ Tertio ibi.

At vero et vnde principium q ſecunduꝫ locum motus anima eſt: non omnibus autē viuentibus ineſt potentia hec. Eſt auteꝫ et alteratio et augmentum ſecundum animam Senſus. n. quedam alteratio eſſe videtur. Nihil autem ſentit: quod non habet animā Similiter autem et de augmento et decremento ſe habet: nihil. n. decrementum patitur: neqꝫ augmentatur phyſice: niſi alatur: alitur autē nihil: quod non cōmunicet vita.

¶ Oſtendit ꝙ anima eſt principium viuentis corpis ſicut vnde motus ⁊ vtitur. q. tali ratione. Oīs forma corporis naturalis eſt principiuꝫ motus proprii illius corporis ſicut forma ignis eſt principium motus eius Sed quidam motus ſunt proprii rebus viuentibus ſcilicet motus localis quo animalia mouent ſeipſa motu proceſſiuo ſecundum locum: licet hoc non inſit omnibus viuentibus. Et ſimiliter ſentire eſt alteratio quedam: ⁊ hoc non ineſt niſi habentibus animam. Item motus augmenti ⁊ decrementi non ineſt niſi illis que aluntur: ⁊ nihil alitur niſi habens animaꝫ: ergo oportet ꝙ anima ſit principium omnium iſtoꝝ motuum.

Empe. autem non bene dixit hoc addēs augmentum accidere plantis: deorſum quidem radicem mittentibus: propter id ꝙ terra ſic fertur ſecundum naturam: ſurſum aūt propter ignem ſimiliter. Co. 39.

¶ Lectio octaua.

Uperius oſtendit phyloſophus ꝙ opera que attribuuntur potentie vegetatiue ſunt ab anima: Nunc excludit quoſdam errores contra determinatam veritatem: ⁊ diuiditur in. p. d. ſecundum duos errores quos remouet. ſecunda pars incipit ibi. (Videtur auteꝫ quibuſdam) Circa primū. d. ſ. primo ponit errorem. ſecundo improbat ipſum. ibi. (Neqꝫ. n. ſurſum ⁊ deorſū) Sciendum eſt igitur circa primum ꝙ ſicut emp. alias vtilitates que in rebus viuentibus proueniunt non dixit procedere ex intentione nature ſed ex neceſſitate materie: puta ꝙ pedes animalium ſic ſunt diſpoſiti: non vt ſint vtiles ad greſſum: ſed quia ſic cōtingit: materiam diſpoſitam fuiſſe circa partes: ⁊ ita etiaꝫ ⁊ augmētum viuentium non attribuit anime ſed motui grauiū ⁊ leuium. videbat enim ꝙ viuentia augentur in diuerſas partes puta ſurſū ⁊ deorſū. quod apparet manifeſte in plantis que radices in deorſū mittūt: ⁊ rami in ſurſum eleuantur. Dicebat igitur ꝙ augmentum plātarum in deorſum cauſatur ex motu terre que eſt in cōpoſitione plante: ⁊ naturaliter deorſuꝫ fertur ꝓꝓ ſui grauitatē. Augmentū āt in ſurſū cauſat̄ ex motu ignis qui propter ſui leuitatem naturaliter ſurſum fertur.

¶ Deinde cū dicit.

Neqꝫ. n. ſurſum et deorſuꝫ bene accipit Non. n. idem omnibus ſurſum et deorſum et omni: ſed ſicut caput animalium: ſic radices plantarum ſunt: ſi congruit inſtrumēta dicere altera et eadem operibus.

¶ Reprobat p̄dictā opinionē dupliciter: ⁊ p̄mo qdē ꝑ hoc ꝙ nō bñ accipit ſurſū ⁊ deorſū. ¶ Ad cui⁹ euidentiā ſciēdū ē ꝙ ſurſū ⁊ deorſū ⁊ alie poſitionū differētie. ſ. añ ⁊ retro: dextrū ⁊ ſiniſtꝝ: i qbuſdā qdē diſtiguunt̄ ſm naturā: i qbuſdā vō ſolū poſitione quo ad nos. In qb⁹. n. ſunt determinate ptes q̄ ſūt nāliter p̄ncipia aliquoꝝ motuū i his diſtinguunt̄ p̄dicte poſitionū differētie ſm nāꝫ: ſicut i vniuerſo: ad cuius mediū nāliter ferunt̄ grauia: ad circūferētiā ferunt̄ nāliter leuia. vñ i vniuerſo ſurſū ⁊ deorſū nāliter diſtinguūt̄ ⁊ ſurſū dicit̄ locus ad quē ferunt̄ leuia: deorſū ſiue mediū ad quē ferunt̄ nāliter grauia. In viuētib⁹ ēt mortalib⁹ ſm locū augmēti ⁊ decremēti determinant̄ ſurſum ⁊ deorſū. nā ſurſū dicit̄ illa pars vñ viuētia alimētum accipiunt: deorſum autem pars oppoſita: vnde

ſuperflu〈i〉tates emittunt̃. Ante vero ⁊ retro determinantur in quibuſdã viuentibus ſcđm ſenſũ, dextruʒ ⁊ ſiniſtrũ ſcđm motum localẽ. In his vero in qbus nõ eſt aliqua determinata ps principiũ aut terminus alicuius motus in eis nõ determinant̃ poſitionũ differẽtie ſecundũ naturã: ſed ſolũ poſitiõe quo ad nos: ſicut in rebus inanimatis. vñ eadẽ columna dicit̃ ſiniſtra ⁊ dextra ſcđm ꝙ eſt in mõi dextra vel ſiniſtra. In qbuſdam autẽ viuẽtiuʒ in qbus determinatur ſurſũ ⁊ deorſum ſecundum naturã eodẽ modo determinantur ſicut in vniuerſo. vt in hoĩe cuius ſupior pars. i. caput eſt verſus ſurſũ vniuerſi: inferior autẽ eſt verſus deorſum ipſius: in plãtis autem eſt ecõuerſo: nam radices plantaꝝ ſunt ꝓportionabiles capiti ad eundẽ. n. actuʒ ordinantur. nã ſicut animalia cibũ accipiunt ore qđ eſt in capite: ita plãte radicibus. Inſtrumẽta aũt dicũtur eadẽ ⁊ altera: ſiue ſimilia ⁊ diſſimilia ex opibus q̃ ſũt fines eaꝝ. vnde radices plantaꝝ ſũt ſimiles capitibus animalium: ⁊ tñ ſunt verſus deorſum. vnde mõ contrario ſe habet ſurſũ ⁊ deorſum in plãtis: ⁊ in vniuerſo. In brutis autẽ animalibus nõ eodẽ modo ſe habet q: coꝝ capita nõ ſe hñt verſus ſurſum vniuerſi neqʒ deorſum ipſius: hoc ẽ ergo qđ dicit ꝙ ſurſum ⁊ deorſum non eſt idẽ omnibus. ſ. viuentibus. ⁊ omni. i. vniuerſo. Sed emp. ſic accipit ſurſum ⁊ deorſuʒ: ac ſi eodem mõ eſſet in oĩbus viuẽtibus ⁊ in vniuerſo. ſi eniʒ motus augmẽti ſecũdum quẽ determinatur ſurſuʒ ⁊ deorſum in viuentibus ſit ſcđm motum grauium ⁊ leuium ſecundum quem determinatur ſurſum ⁊ deorſum in vniuerſo: ſequetur ꝙ eodem modo ſit ſurſum ⁊ deorſum in oĩbus viuentibus: ⁊ in vniuerſo: ⁊ ideo etiã ipſe in plãtis augmẽtũ radicũ dicit eſſe deorſum.

¶ Secũdo ibi.

Co.39. Adbuc autem quod eſt continens in con
traria que feruntur ignem ⁊ terraʒ. Diſtra
hentur enim niſi aliqd ſit prohibens. Si ve
ro erit: hoc eſt aĩa: ⁊ cã augmẽti ⁊ alimenti.

¶ Reprobat predictam poſitionem alio mõ. Ad cuius euidẽtiã ſciẽdũ eſt: ꝙ cũ elementa non ſint actu in mixto: ſed virtute nõ hʒ in eo qđlibet elementũ ſeorſũ propriũ motũ: ſed totũ mixtũ mouet̃ motu elementi ꝑdñantis in ipſo. Si aũt qđlibet elementũ hẽret ꝓpriũ motũ vt emp. ponere videbat̃ cũ naturalis mot⁹ elementoꝝ ſit ad ꝯtraria loca ſequeretur ꝙ totaliter ab inuicẽ ſeparent̃: niſi eſſet aliqd ꝯtinẽs elemẽta: qđ nõ ſineret totaliter abſcedere elemẽta ab inuicẽ. Illud aũt qđ ꝯtinet elemẽta ne totaliter ab inuicẽ ſegregẽtur maxime videt̃ eſſe cã alimẽti ⁊ augmenti: ſed augmentũ ſcđm diuerſas ꝑtes ꝯtingit ex diuerſis motibus elemẽtoꝝ: nõ. n. poſſet imaginari qualiter eſſet augmẽtũ elementis in ꝯtraria motus: niſi ꝑ hoc ꝙ manẽt ad inuicẽ ꝯiuncta: q: ſi totaliter ſeparent̃ eſſet diuiſio nõ augmẽtũ. Illud igit̃ ꝑncipaliter eſt cã augmẽti qđ ꝯtinet elemẽta ne totaliter ab inuicẽ ſeꝑentur: hoc aũt eſt aĩa in rebus viuẽtibus: aĩa igitur eſt principiũ augmẽti.

¶ Deinde cũ dicit.

Videtur autem quibuſdam ignis natu
Co.40. ra ſimpliciter cauſa augmenti ⁊ alimenti eẽ.
Et namqʒ ipſum videtur ſolum corporum
⁊ elementorum quod alitur et augmentatur
Unde et in plantis et in animalibus putabit
vtiqʒ quis hoc eſſe quod operatur.

¶ Ponit aliã poſitionẽ: ⁊ circa hoc. d. ſ. primo ponit cã. ſcđo iprobat ibi. hoc autem ꝯcã ⁊c̃. Sciendũ ẽ aũt ꝙ hec opinio differt in hoc a ꝑma: ꝙ ꝑma attribuebat cãm augmẽti ⁊ alimenti diuerſis elemẽtis. ſ. igni ⁊ terre: hec aũt attribuit eoꝝ cãm, igni tñ ⁊ mouebant̃ ad hoc hac ratiõe. q: illud videt̃ eẽ ꝑncipiũ alicuius paſſionis vel motus ĩ aliquo: qđ ſcđm ſe habet illã paſſionẽ vel motũ: ſicut ignis q ſecũduʒ ſe calidus eſt: eſt cã caloris in rebus mixtis ⁊ terra que ſcđm ſe eſt grauis: eſt cã grauitatis in eis. Inter aũt elemẽta videtur ſol⁹ ignis nutriri ⁊ augeri: ſi ſuꝑficialiter de nutrimento ⁊ augmento loquemur: ſolus igitur ignis videtur eſſe faciẽs augmẽtũ ⁊ alimẽtũ ĩ plãtiſ. Utrũ vero ignis nutriatur ⁊ augeatur inferius erit manifeſtum.

¶ Deinde cũ dicit.

Hoc autem concauſã quodammodo eſt: Co.41.
non tamen ſimpliciter cauſa: ſed magis ani
ma. Ignis enim augmentum in infinitum ẽ
quouſqʒ fuerit combuſtibile. Natura autẽ
conſtantium omnium terminus eſt et ratio
magnitudinis et augmenti: hoc autem ẽ ani
me: ſed non ignis: et rationis magis quam
materie.

¶ Improbat predictã poſitionẽ. Sciendum tñ eſt ꝙ predicta poſitio aliqd habet veritatis neceſſe eſt enim omne alimentũ decoqui: qđ quidẽ fit per ignẽ: vnde ignis aliquo modo operatur ad alimentũ: ⁊ ꝑ conſequens ad augmentũ: non quidẽ ſicut agens principale: hoc. n. eſt anime: ſed ſicut agens ſecundariũ ⁊ inſtrumentale. Et ideo dicit ꝙ ignis quodãmodo concauſa eſt augmenti ⁊ alimenti: ſicut inſtrumentũ concauſa ẽ principalis agẽtis: nõ tñ eſt ꝑncipaliter cã vt pricipale agẽs: ſed hoc mõ cã eſt aĩa: qđ ſic ꝓbat. Illud eſt ꝑncipale in qualibet actione: a quo imponitur terminus ⁊ ratio ei quod fit: ſicut patet in artificialibus: ꝙ terminus vel ratio arche vel domui non imponitur ab inſtrumentis ſed ab ipſa arte. Nã inſtrumenta ſe habent indifferentur: vt cooperenter ad hanc formam: vel quantitatem: vel aliam: ſerra enim q̃ʒtum eſt de ſe apta eſt ad ſeccandum lignum ſcđm ꝙ cõpetit ⁊ hoſtio ⁊ ſic armāo ⁊ domui: ⁊ in quacunqʒ quantitate: ſed ꝙ ſic ſeccetur lignum ꝙ ſit aptum ad talem formaʒ ⁊ ad talem ⁊ quantitatem: eſt ex virtute artis. Manifeſtuʒ eſt autem ꝙ in omnibus que ſunt ſecundum naturaʒ eſt certus terminus ⁊ determinata ratio magnitudinis ⁊ augmenti: ſicut ei cuilibet ſpeciei debentur aliq̃ accidentia propria: ita ⁊ propria quantitas: licet cũ aliqua latitudine propter diuerſitatẽ materie: ⁊ alias cãs indiuiduales: non enim omnes homines ſunt vnius quantitatis: ſed tamen eſt aliqua quantitas tã magna vltra quam ſpecies humana non porrigitur: ⁊ alia q̃ʒtitas tam parua vltra quam homo non inuenitur. Illud igitur quod eſt cã determinationis magnitudinis ⁊ augmẽti eſt principalis cã augmenti: hoc autẽ non ẽ ignis. manifeſtũ eſt. n. ꝙ ignis augmentũ nõ eſt vſqʒ ad determinatã quãtitatem: ſed in infinitũ extendit̃: ſi in infinitum materia combuſtibilis inueniatur. Manifeſtum eſt igitur ꝙ ignis non eſt principale agens in augmento ⁊ alimento: ſed magis anima. Sed hoc rationabiliter accidit: quia determinatio quantitatis in rebus naturalibus eſt ex forma: que eſt principiũ ſpeciei: magis q̃ʒ ex materia: anima autem comparat̃ ad elementa que ſunt in corpore viuente ſicut forma ad materiam. Magis igitur terminus ⁊ ratio magnitudinis ⁊ augmenti eſt ab anima: quam ab igne.

Quoniam autem eſt eadem potentia Co.42.
aĩe vegetatiua et generatiua: de ali
mento neceſſarium eſt determina
re primum: ſeparatur. n. ab aliis potentiis
opere hoc.

¶ Lectio nona.

O ſtq̃ phyloſophus oſtendit ꝙ aĩa eſt p̃n cipium operationũ que attribuunt̃ potentie vegetatiue: hic intẽdit de his determinare. ⁊ circa hoc tria facit. ¶ Primo determinat de obiecto ſecundũ ſe. ſ. de alimento. ſecũdo determinat de eo ſcd̃m ꝙ congruit opationibus aĩe vegetatiue. ibi. Q̃m aũt non alit̃. tertio potentias diffinit que principia haꝝ opationũ. ibi. Quare hmõi aĩe ⁊c̃. Circa primũ tria facit. primo dicit de quo eſt intentio. ſecundo proponit id quod primo aſpectu apparet de alimento. ibi. (Videtur autem eſſe alimentum. ⁊c̃) tertio mouet circa hoc dubitationem. ibi. dubitationẽ autem habet. ¶ Dicit ergo primo: ꝙ cum vegetatiua ⁊ generatiua ab eadem cõmuni potentia anime contineatur: licet vegetatiua ideſt nutritiua ſit quedã ſpecialis potentia diſtincta a generatiua: oportet primum determinare de alimento: quod eſt obiectum generatiue ſiue nutritiue: hoc enim opere. ſ. nutritione diſtinguitur hec pars anime ab aliis. ſ. ĩtellectiuo ſenſitiuo ⁊c̃. Nam alie operationes huius partis ideſt anime

Co. 43. hanc preſupponũt. ¶ Deinde cũ dicit.

Videtur autẽ eſſe alimentũ contrariũ cõtrario: non omne autem omni: ſed quecũq3 contrariorum non ſolũ generationẽ habent ex inuicẽ: ſed ⁊ augmentũ: fiunt. n. multa ex inuicẽ ſed nõ oĩa augẽtur: ut ſanũ ex laborãte: vidẽtur autẽ neq3 illa eodem modo ad inuicem eſſe alimentũ: ſed aqua quidem igni alimentum eſt: ignis autem non alit aquam. In ſimplicibus quidem igitur corporibus hoc eſſe videtur maxime aliud quidẽ alimẽtum. aliud vero quod alitur.

¶ Proponit illud quod primo aſpectui de alimento apparet. ⁊ proponit tria. quoꝝ primum eſt: ꝙ alimẽtum videtur contrariuz ei quod alitur. ⁊ hoc ideo: q: nutrimentum conuertitur in id quod nutritur: generationes autem fiunt ex contrariis. Secundum eſt ꝙ non videtur quodcunq3 contrariũ ſufficere ad rationem alimenti: ſed oportet ꝙ ſit de illis contrariis que habent generationem ex inuicem: nutrimentum enim conuertitur in ſubſtantiam nutriti: vnde quecunq3 cõtraria inſunt in ſubſtantia ſecundum que fiunt alterationes ad inuicem ⁊ non generationes non ꝑtinent ad rationem alimenti. Non. n. dicimus ꝙ infirmum ſit nutrimentum ſani: vel album nigri: aut aliquid huiuſmodi. quomodo autem in ſubſtantiis ſit aliqua contrarietas. alia queſtio eſt. Tertio oportet ꝙ ſit de illis contrariis que augmentum ſuſcipiunt ex inuicem: q: ad alimentum videtur ſequi augmentum. Unde licet ex igne generetur aqua ſicut ecõuerſo: non tamẽ dicitur ꝙ igne nutriatur aqua: ſed ꝙ ex aqua nutriatur ignis inquantum liquores humidi cedunt in ignis nutrimentum: quia. ſ. dum ignis in aquam conuertitur apparet noua aque generatio. Sed ignis preexiſtens ad ſui conſeruationem ⁊ augmentuz videtur in ſe humorem cõuertere: ⁊ ideo melius videtur ſolus ignis nutriri: ⁊ ſola aqua eſſe eius nutrimentum ſecundum quod ad aquam pertinent oẽs humores ⁊ liquores.

¶ Deinde cũ dicit.

Co. 44. **Dubitationem autẽ habet. Dicunt. n. hi quidez ſimile ſimili ali ſicut ⁊ augeri. Aliis autem ſicut diximus econtrario videtur ali contrarium contrario tanquam ĩpaſſibile ſit ſimile a ſimili: alimentum autem mutari ⁊ decoqui. Mutatio autem omnibus in contrarium aut in medium. Adhuc autem pati** Co. 45.
tur aliquid alimentũ ab eo quod alitur: ſed non hic ab alimẽto: ſicut nec inſtructor a materia: ſed ab illo hec. Inſtructor antem mutur ſolum in actum ex ocio.

¶ Mouet quandam dubitationem circa predeterminata: ⁊ primo obicit ad vtranq3 partem: ſecundo ſoluit eam ibi: (vtrũ autez ſit alimentũ ⁊c̃.) Oritur aũt dubitatio circa hoc quod ſupra dictũ eſt: ꝙ alimentũ oportet eſſe cõtrariũ. quibuſdã aũt videt̃ ꝙ alimentũ oporteat eſſe ſimile ei quod alit̃: alimentũ enim eſt cã augmenti. oportet autẽ ꝙ ſimile ſimili augeat̃: ſi enim aliquid diuerſũ apponeret̃ alicui non eſſet eiuſdẽ augmentum: ſed nature extranee adiunctio. videt̃ igitur ꝙ oporteat ſimile ſimili ali. Aliis autem videtur ꝙ alimentum oportet eſſe contrarium ei quod alitur ſecundum id qd̃ ſupra dictũ eſt. ⁊ ad hoc inducunt̃ dupli ci ratione: quaꝝ prima ẽ: ꝙ alimentũ decoqtur ⁊ mutatur in id qd̃ nutrit̃: nihil aũt mutat̃ niſi in contrariũ aut mediũ: ſicut albũ mutat̃ in nigrũ aut pallidũ: medium aũt eſt quodãmõ contrariũ: pallidũ. n. albo cõparatum ẽ nigꝝ: nigro vero cõparatũ eſt albũ: eſt. n. cõpotum ex vtroq3. ergo nutrimẽtũ eſt ꝯtrariũ ei qd̃ alit̃ in qd̃ mutat̃. Secũda rõ eſt: q: agẽs ẽ contrariũ patienti: nõ. n. ſimile a ſimili patit̃. alimẽtũ aũt patit̃ ab eo qd̃ alit̃: alterat̃. n. ab eo ⁊ digerit̃. id aũt qd̃ alit̃ non patit̃ ab alimẽto: neq3 artifex patit̃ a mã: ſed ecõuerſo: mã. n. mutat̃ nõ aũt artifex niſi forte ꝑ accñs ſcd̃m qd̃ exit de potẽtia in actũ: videt̃ igit̃ ꝙ alimentũ ſit cõtrariũ ei qd̃ alit̃. Pria igit̃ haꝝ rationũ ſumit̃ ex contrarietate: quã oportet eſſe ĩter terminos mutationis. Secũda võ ex ꝯtrarietate quã oz eſſe ĩter agẽs ⁊ patiens: id. n. qd̃ alit̃ ⁊ agit ĩ alimẽtũ ẽ terminus in quez alimentũ mutat̃. ¶ Deinde cũ dicit.

Utrum autem ſit alimentum: quod vltio aduenit: aut quod primo: habet differentiã Si vero vtrunq3 ſed hoc quidem non coctum: illud autem coctum: vtrobiq3 vtique continget alimentum dicere. Inquantũ. n. nõ coctũ cõtrariũ ꝯrio alit̃: Inquantũ aũt coctum: ſimile ſimili. Quare manifeſtuz qd̃ dicunt quodãmõ vtriq3 ⁊ recte ⁊ non recte.

¶ Soluit ꝓpoſitã dubitatõnẽ: dicẽs ꝙ differt q̃ʒtũ ad ꝓpoſitaz q̃ſtionẽ: vtꝝ alimẽtũ dicat̃ id qd̃ vltio aduenit. ſ. poſt decoctionẽ ⁊ digeſtionẽ: an illud qd̃ prĩo aſſumit̃. ſ. anteq̃ digerat̃ ⁊ decoquatur. ⁊ ſi dici poſſit vtrũq3 hoꝝ alimentũ vnũ qdẽ hoꝝ q̃ſi alimẽtũ decoctũ: aliud võ q̃ſi nõ decoctũ: ſm vtrãq3 ꝑtẽ queſtiõis poterit iudicari de alimẽto: q: inq̃ʒtũ alimẽtũ dicit̃ nõ decoctũ: ſic ꝯtrariũ ꝯtrario alit̃: hoc. n. eſt qd̃ patit̃ ⁊ mutat̃ inq̃ʒtũ võ eſt coctũ ſic alit̃ ſimile ſimili: agẽs. n. aſſimilat ſibi patiẽs: vñ ĩ fine paſſiõis oz paſſũ eẽ ſimile agẽti. ⁊ ꝑ hũc modũ põt augere id qd̃ alit̃ ⁊ ſic pz ꝙ vtriq3 ꝓdictoꝝ opinãtiũ aliquo mõ dñt recte: ⁊ aliquo mõ dicũt nõ recte. Deinde cũ dicit.

Quoniam autem nihil alitur non partici pans vita: animatum vtiq3 erit corpus qd̃ Co. 46.
alitur inquantum animatum: quare et alimẽtũ ad animantũ eſt: et non ſcd̃m accidens.

¶ Determĩat de alimẽto ſm ꝙ cõuenit opatiõib⁹ aĩe vegetatiue: ⁊ prĩo ſm ꝙ cõgruit nutritiõi ſcd̃o ſm ꝙ congruit augmẽto: ibi: (eſt aũt alteꝝ alimẽto ⁊c̃.) tertio ſm ꝙ cõgruit generatiõi: ibi: (⁊ generatiõis autẽ factiuũ ⁊c̃.) Dicit ergo primo ꝙ nihil nutritur quod non participet vita: omne autem participans vita

eſt animatum: ſequitur ergo ꝙ corpus quod alitur ſit animatum. alimentum autem eſt in potentia ad id quod alitur: conuertitur enim in ipſum: relinquitur ergo ꝙ alimentum inquantum eſt nutritionis obiectum ſit aliquid exiſtens in potentia ad animatum per ſe ⁊ non ſecundum accidens. ¶ Conſyderandum eſt autem ꝙ nihil proprie nutritur niſi animatum: ignis autem videtur quidem per quandam ſimilitudinem nutriri: non autem proprie nutritur: quod ſic patet. Id proprie nutriri dicimus quod in ſeipſo aliquid recipit ad ſuiipſius conſeruationem: hoc autem in igne videtur quidem accidere ſed tamen non accidit: cum enim igni accenſo alicui materia combuſtibilis additur: in illa materia combuſtibili nouus ignis generatur: non autem ita ꝙ illud combuſtibile additum cedat in conſeruationem ignis in alia materia prius accenſi: puta ſi aliquod lignuz de nouo ignitur: per hanc ignitionem non conſeruatur ignitio alterius ligni prius igniti: totus enim ignis qui eſt ex congregatione multoꝝ ignitoꝝ non eſt vnus ſimpliciter: ſed videtur vnus aggregatione: ſicuti aceruus lapidum eſt vnus: ⁊ propter talem vnitatem eſt ibi quedam ſimilitudo nutritionis: ſed corpora animata vere nutriuntur: quia per alimentum conſeruatur vita in illa parte eadem que prius fuit. ⁊ propter hoc etiā ſola animata vere augentur: quia quelibet pars eoꝝ ⁊ nutritur ⁊ augetur: quod non cōuenit in rebus inanimatis que videntur per additionem creſcere: non. n. creſcit id quod prius fuit: ſed ex additiōe alterius conſtituitur quoddam aliud totum maius. Ideo autem ſimilitudo augmenti ⁊ nutrimenti precipue apparet in igne: quia ignis habet plus de forma quam alia elementa: ⁊ eſt potētior in virtute actiua: vnde propter hoc ꝙ manifeſte alia conuertit in ſe videtur nutriri ⁊ augeri.

¶ Deinde cū dicit.

Co.47. **Eſt autem alterum alimento ⁊ augmentato eſſe. Secundum enim ꝙ quantum aliquod animatum eſt augmentatiuum: ſecundum autem quod hoc aliquid ⁊ ſubſtantia alimentum eſt: ſaluat enim ſubſtantiam: ⁊ vſque ad hoc eſt quouſque alatur.**

¶ Oſtendit quomodo alimentum congruit augmento. ⁊ dicit ꝙ licet idem ſit ſubiecto quod eſt obiectum nutritionis prout dicitur alimentum: ⁊ quod eſt obiectum augmenti prout dicitur augmentatiuum: tamē differt ratione. dictum eſt enim ꝙ alimentum eſt in potentia ad corpus animatum: corpus autem animatuz ⁊ eſt quoddam quantum ⁊ eſt hoc aliquid ⁊ ſubſtātia: ſecundum igitur ꝙ eſt quoddam quantum ſecunduz hoc alimentum adueniens ei quod etiam ⁊ ipſum quantum eſt: facit augmentum: ⁊ dicitur augmentatiuum. Inquantum autem corpus animatum hoc aliquid ⁊ ſubſtantia eſt ſic habet rationem alimenti: hoc enim eſt de ratione alimenti quod conſeruat ſubſtantiam eius quod alitur. que quidem conſeruatio neceſſaria eſt propter continuam conſumptionem humidi a calido naturali ⁊ ideo tam diu durat ſubſtantia eius quod nutritur quandiu nutriatur.

¶ Deinde cū dicit.

Et generationis autem factiuum non eius quod alitur: ſed quale id quod alitur. Iam enim eſt ipſa ſubſtantia. Generat autem nihil ipſum ſeipſum: ſed ſaluat.

¶ Oſtendit quomodo alimentum congruat generationi: ⁊ dicit quod etiam alimentum eſt factiuum generationis ſemen enim quod eſt generationis principium eſt ſuperfluum alimenti: non tamen alimentuz eſt principium generationis eius quod alitur: ſed alterius quod eſt tale ſecundum ſpeciem quale eſt quod alitur: quia ſubſtantia que alitur iam eſt: ⁊ quod eſt non generatur: ⁊ nihil generat ſeipſum: quia quod generat iam eſt: quod generatur nondū eſt: ſed aliquid pōt agere ad ſui conſeruationē. ¶ Deinde cū dicit.

Quare huiuſmodi anime principiuz potentia eſt poſſibilis ſaluare ſuſcipiens ipſaz ſecundum ꝙ eſt huiuſmodi: alimentum autem preparat operationem: vnde priuatuz alimento non poteſt eſſe. Co.48.

¶ Ex premiſſis accipit diffinitionez potentiaꝝ anime vegetabilis: ⁊ primo potentie nutritiue: ſecundo totius anime vegetabilis: ibi. Quoniam autem a fine ⁊c. Circa primum primo ex premiſſis concludit diffinitionem potentie nutritiue: ⁊ dicit: ꝙ cum dictuz ſit ꝙ nutrimentum inquantum huiuſmodi ſaluat nutritum: manifeſtum eſt ꝙ hoc principium anime quod ſcilicet eſt principium nutritionis: nihil eſt aliud quam potentia potens ſaluare ſuum ſuſceptiuum inquantum huiuſmodi: alimentuz vero eſt quod preparat operationē huiuſmodi potentie: inquantū talis potentia mediante alimento ſaluat ſuum ſuſceptiuum: ⁊ propter hoc illud quod priuatur alimento non poteſt conſeruari. ¶ Et quia dixerat ꝙ principiuz nutritionis eſt potentia anime cuius principium eſt alimentum vt ex dictis patet

¶ Ideo ſecūdo ibi.

Quoniam autem ſunt tria quod alitur: ⁊ quo alitur: ⁊ alens: alens quidem eſt prima anima: quod vero alitur eſt habens hāc corpus quo vero alitur alimentum.

¶ Oſtendit quomodo differenter potentia anime ⁊ alimentum ſunt principia nutritionis. Dicit ergo quia in nutritione ſunt tria: quod alitur: quo alitur: ⁊ alens primum quod alens eſt prima anima ſcilicet anima vegetabilis: illud vero quod alitur eſt corpus habens hāc animam: ſed illud quo alitur eſt alimentum. Sic igitur potentia anime eſt principium nutritionis vt agēs principale: alimentum autem vt inſtrumentuz.

¶ Deinde cū dicit.

Quoniam autem a fine appellari omnia iuſtum eſt. Finis autem eſt generaſſe quale ipſum erit vtique prima anima generatiuum quale ipſum. Co.49.

¶ Diffinit ipſam primam animam que dicitur anima vegetabilis. que quidem in plantis eſt anima: in animalibus potans anime. ⁊ circa hoc duo facit: primo diffinit huiuſmodi animam. Ad cuius diffinitionis intellectum ſciendum eſt ꝙ inter tres operatiōes anime vegetabilis eſt quidam ordo: nam prima eius operatio eſt nutritio per quam ſaluatur aliquid vt eſt ſecunda autem operatio ⁊ perfectior eſt augmentum quo aliquid proficit in maiorem perfectionem ⁊ ſecūdum quantitatem ⁊ ſecundum virtutem: tertia autez perfectiſſima ⁊ finalis ē generatio per quaz aliquid iā quaſi in ſeipſo perfectum exiſtens alteri eſſe ⁊ perfectionem tradit. tunc enim vnunquodque maxime perfectum eſt vt in. iiii. meteorum. dicitur cum poteſt facere alterum tale quale ipſum eſt. Quia igitur iuſtuz eſt ꝙ omnia diffiniantur ⁊ nominentur a fine: finis autem operuz anime vegetabilis eſt generare alteꝝ tale quale ipſum eſt: ſequitur ꝙ ipſa ſit conueniens diffinitio prime anime ſcilicet vegetabilis: vt ſit generatiua alterius ſimilis ſecundum ſpeciem. ¶ Et quia dixerat ꝙ alimentum eſt inſtrumentum huius anime. ne credatur ꝙ non habeat aliud inſtrumentum.

¶ Secundo ibi.

Lo.50. **Eſt ãt quo alit̃ duplr̃: ſicut ⁊ quo gubernat̃ ⁊ manus ⁊ temo hoc qdẽ mouẽs ⁊ motũ: illd̃ ãt mouẽs ſolũ. Oẽ ãt alimẽtũ neceſſariũ ẽ d̃quoq. Opat̃ ãt d̃coctionẽ calidũ. Vñ oẽ aĩatũ hʒ calorẽ. Figuraliter quidẽ igitur alimentũ qd ſid dictũ ẽ. Certificandũ autẽ eſt poſterius de ipſo in ꝓpꝛis rõibus.**

¶ Oſtendit ꝙ habeat aliud inſtrumentũ ⁊ dicit ꝙ duplex ẽ inſtrumẽtũ quo alit̃: ſicut duplex inſtrumẽtũ gubernatiõis: gubernatoꝛ.n. gubernat mãu ⁊ temõe manus.n. ẽ inſtrumentũ cõiunctũ: cuius foꝛma eſt aĩa: temo aũt ẽ iſtrumentũ ſeparatũ cuius foꝛma nõ eſt: aĩa vnde temo ẽ inſtrumentũ mouẽs nauem ⁊ motũ a manu: ſed mãus non ẽ inſtrumentũ motũ aliquo exteriori: ſed ſolũ a pꝛincipio intrĩſeco: ẽ.n. potẽs hoĩs mouentis ſeipſũ. Sic igit̃ ⁊ nutritiõis inſtrumentũ: ⁊ vt ſepatũ quidẽ ⁊ cuius foꝛmã nõdũ eſt aĩa ẽ nutrimẽtũ: opoꝛtet ãt ꝙ aliud ſit inſtrumẽtũ nutritiõis cõiunctũ neceſſe ẽ.n. ꝙ alimẽtũ decoquatur: quod aũt operat̃ decoctionẽ ẽ aliquid calidũ. Sicut igit̃ gubernatoꝛ mouet ⁊ temonẽ manu: nauẽ autẽ temone: ita aĩam mouet calido alimẽtũ: ⁊ alimẽto nutrit. Sic igit̃ calidũ aliqd ẽ inſtrumentũ coniunctũ huius aĩe in quo.ſ. radicaliter ẽ caloꝛ nãlis digerẽs. ⁊ ꝑꝑ hoc oꝫ ꝙ oẽ aĩa tũ qd̃ nutrit̃ habeat caloꝛẽ naturalẽ q ẽ dibeſtiõis pꝛincipiũ. Si aũt hec aĩa nõ haberet inſtrumentũ cõiunctũ nõ eſſet actus alicuius ꝑtis coꝛpis qd̃ ſoli inteltectui cõpetit. ¶ Ultimo epilogãs quod dixerat concludit q d̃ figulariter.i. vniuerſaliter dictum eſt qd fit alimentum Sed poſterius certius tractandum ẽ de alimẽto: in ꝓpꝛiis rationibus fecit.n. vnũ ſpecialẽ libruꝫ de alimẽto: ficut de generatione animalium: ⁊ de motu animalium.

¶ Lectio decima.

Lo.51. **Eterminatis ãt his dicamus cõiter de oĩ ſenſu. Senſus ãt ĩ moueri aliqd ⁊ pati accidit: ſicut dictũ ẽ: vr̃.n. q̃dã alteratio eẽ. Aiũt ãt qdã ⁊ ſimile a ſimili pati. Hoc aũt quomõ poſſibile aut impoſſibile dictum ẽ in vniuerſalibus rationibus de agere ⁊ pati.**

¶ Poſtq̃ determiãuit phs de ꝑte vegetatiua: hoc icipit determinare de ꝑte ſenſitiua. Et didit̃ i.ꝑ.d.ĩ in pꝛima determĩat de eo: qd̃ appetin hac ꝑte de ſenſibilib⁹ exterioꝛibus. In ſecũda determĩat de eo qd̃ ...t in ꝑte ſenſitiua: ibi(ꝙ ãt ñ ſit ſenſus alter ⁊c̃.) ꝑma diuiditur i.ꝑ.d. in ꝑma oſtẽdit quomõ ſe hʒ ſenſus ad ſenſibile: in ſecũda determĩat de ſẽſibili ⁊ ſenſu: ibi.(Dicẽdũ ẽ ãt ẜm vnũ. Circa ꝑmũ.d.ſ. pꝛimo reſumit q̃dã q̃ ſunt pꝛius dicta: ẜo iueſtigat ꝓpoſitũ: ibi(hʒ ãt dubõem.⁊c. Dicit ergo pꝛĩo ꝙ determinatis his q̃ partinẽt aĩam vegetatiuã dicendũ ẽ de his q̃ ꝑtinẽt ad ſenſum ĩ cõi: de his.n.q̃ ꝑcinent ad vnũquenque ſenſũ ſpecialiter: poſt modũ dicet: duo ãt reſũit dicta de ſenſu: quoꝝ vnũ ẽ ꝙ ſentire cõſiſtit ĩ moueri ⁊ patit. ẽ.n. ſenſus ĩ actu q̃dã alteratio qd̃ ãt alterat̃ patit̃ ⁊ mouet̃: aliud ãt qd̃ reſumit ẽ ꝙ qdã dñt ſimile a ſimili pati: ⁊ ꝑꝑ hoc ꝙ ſentire ẽ pati: qdã antiq poſuerũt: ꝙ ſimile ſimili cognoſcit̃ ⁊ ſentit̃: ſicut emp. poſuit ꝙ terra terra cognoſcit̃: ignis igne: ⁊ ſic de aliis. ſed hoc quõ eẽ poſſit vel nõ ꝙ ſimile ſimili patiat̃: dictũ ẽ in vniuerſalibus rõnibus de agere ⁊ pati.i. in libꝛo d̃ generatiõe: vbi determinauit de actiõe ⁊ paſſione in cõi. dictũ eſt.n. ibi ꝙ id qd̃ patit̃ a ꝑncipio dũ patit̃ ẽ cõtrariũ agẽti: ſʒ ĩ fine qñ iã eſt paſſũ ẽ ſimile: agẽs.n. agẽdo aſſimulat ſibi patiẽs.

¶ Deinde cum dicit.

Habet ãt dubitatiõem ꝑꝑ qd ſenſuũ ipſoꝝ nõ ſit ſenſus: ⁊ q̃re ſine his q̃ ſunt extra nõ faciũt ſenſũ ĩ exñte igne ⁊ terra ⁊ aliis elemẽtis: quorũ ẽ ſenſus ꝑ ſe aut ſcd̃m accidẽs his. Mãifeſtũ igit̃ ẽ: ꝙ ſenſitiuũ nõ ẽ actu ſʒ potẽtia tãtũ. Unde nõ ſẽtiũt: ſicut cũbuſtibile non conburit̃ ipſum a ſeipſo ſine conbuſtiuo. Conbureret.n. ſeipſum: ⁊ nihil indigeret actu ingnem eſſe. Lo.52.

¶ Determĩat vitatẽ circa ꝓpoſitũ. Et circa h̃ facit tria: pꝛimo oñdit ꝙ ſenſus ſit ĩ potẽtia: ſecũdo ꝙ qñq̃ ẽ in actu: ibi(Quoniã ãt ſenſus ⁊c.) tertio oñdit quõ ſẽſus reducat̃ de potẽtia ĩ actuꝫ: ibi.(Dicendũ autẽ ⁊c̃. ¶ Circa pꝛimũ cõſyderãdũ ẽ ꝙ emp. ⁊ qcũqꝫ poſuerũt ſimile ſimili cognoſci poſuerũt ſenſũ eẽ actu ipa ſenſibilia: vt.n. cognoſceret oĩa ſenſibilia poſuertũ aĩam ſẽſitiuã eẽ cõpoſitã quodãmõ ex oĩbus ſenſibilibus inq̃tũ cõſtabat ẜm eos ex elemẽtis ſenſibiliũ. duo ergo ad hãc põnem conſeq̃bant̃ quoꝝ vnũ eſt: ꝙ ſi ſenſus eſt ipſa ſenſibilia ĩ actu: vtpote cõpoſitus ex eis cũ ipſa ſenſibilia i actu ſentiri poſſint ſequeret̃ ꝙ ipſi ſenſus ſentiri pñt: ſecundũ eſt ꝙ cũ ſenſus ſentire poſſit pñtibus ſẽſibilibus: ſi ſenſibilia actu ſũt ĩ ſenſu: vtpote ex eis cõpoſito: ſequit̃ ꝙ ſenſus poſſit ſentire ſine exterioꝛibus ſenſibilib⁹: vtrũqꝫ ãt hoꝝ ẽ falſuꝫ. Et iõ hec duo icõuenientia: q̃ ſequunt̃ ad ãtiquoꝝ põnem ſub qõe ꝓpoſuit: tãq̃ ꝑ antiquos ſolui nõ poſſint: hoc ẽ ergo qd̃ dicit: ꝙ (dubõnem hʒ ꝑꝑ qd nõ ſũt ſenſus ipoꝛũ ſenſuũ).i. q̃re ipſi ſenſus nõ ſentiãtur: hoc.n. videt̃ ſequi ſi ſenſus ſint ſimiles ſenſibilibus. Iteꝫ hʒ dubõneꝫ(q̃re nõ faciunt ſenſũ).i. q̃re ſẽſus nõ ſentiũt actu(ſine his que ſũt extra).i. ſine exterioꝛibus ſenſibilibus: cũ tñ ĩterius exiſtãt i ipſis ſẽſibus ẜm opioneꝫ antiquoꝝ ignis ⁊ terra ⁊ alia elemẽta q̃ ſũt ſenſibilia: aut ẜm ſe.i. ẜm ſuaꝫ ſubſtantiaꝫ ſecũdũ eos qui nõ diſcernũt iter ſenſũ ⁊ intellectũ: intellectus.n. ẽ ꝓpꝛie cognoſcitiuus ſubſtãtie: aut ẜʒ accidẽtia ꝓpꝛia.ſ. calidũ ⁊ frigidũ ⁊ alia hmõi que ſunt ꝑ ſe ſẽſibilia. Quia igit̃ he dubitatiões ꝑ ſe ſolui nõ pñt ſi ſenſus hʒ ſenſibilia ĩ actu vt antiqui poſuerũt: concludit tãq̃ manifeſtũ ꝙ aĩa ſenſitiua non ẽ actu ſẽſitiua: ſʒ potentia tantũ: ⁊ ꝑꝑ hoc ſenſus nõ ſentiũt ſine exterioꝛibus ſenſibilibus: ſicut cõbuſtibile qd̃ eſt potentia tantũ ignitũ: nõ ꝯburit̃ a ſeipſo ſine exterioꝛi cõbuſtiuo. ſi.n. eſſʒ actu ignitũ ꝯbureret ſeipſum: ⁊ non ĩdigeret exterioꝛi igne ad hoc ꝙ cõbureret̃. ¶ Deinde cũ dic̃.

Quoniã ãt ſẽtire dicimuſ dupliciter. Potẽtia.n. audiẽs ⁊ vidẽs audire ⁊ videre dicimus: ⁊ ſi foꝛte doꝛmiẽs: ⁊ qd̃ iã opans: dupliciter vtiqꝫ dicet̃ ⁊ ſẽſus hic qdẽ ſicut potẽtia. ille vero ſicut actu. Similiter ãt ⁊ ſentire qd̃qꝫ potentia ens: ⁊ qd̃ actu. Lo.53.

¶ Oſtẽdit ꝙ etiã ſenſus eſt qñqꝫ actu: ⁊ circa hoc tria facit: ꝑmo oñdit ſenſuũ qñqꝫ eẽ ĩ actu: ꝑ hoc ꝙ dupliciter dicimus aliquem ſentire: quandoqꝫ.n. dicimus aliquem videre ⁊ audire: qui audit: ⁊ videt in potentia: puta cũ aliqs eſt doꝛmiens: qñqꝫ autẽ dicimus aliquẽ videre ⁊ audire: eo ꝙ ẽ in ipſa operatione audiendi ⁊ videndi. Ex quo patet ꝙ ſenſus ⁊ ſentire dicuntur dupliciter.ſ. in actu ⁊ in potentia. ¶ Secundo ibi.

Primum quidem igitur tanquã ſit ideꝫ pati ⁊ moueri: ⁊ agere ⁊ mouere dicimus. Et nanqꝫ motns eſt actus quidam: imperfectus tñ: ſic in alteris dictum eſt. Lo.54.

¶ Manifeſtat quomodo intelligendũ ſit quod dictũ eſt: videbatur.n.repugnare ꝙ ſentire dicitur in actu ei quod dictum eſt: ꝙ ſentire eſt quoddam pati: ⁊ moueri: eſſe.n.in actu videtur magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendum dicit ꝙ ita dicimus ſentire in actu ac ſi dicamus ꝙ pati ⁊ moueri ſint quoddã agere.i.quoddam eẽ in actu.nam motus eſt quidã actus ſed impfectus vt dictum ẽ in.iii.phiſico. Eſt.n. actus exiſtentis in potentia.ſ.mobilis. Sicut igiẗ motus eſt actus: ita moueri ⁊ ſentire ẽ quoddam agere vel eſſe ſecundũ actum: per hoc autez ꝙ dicit primum ſignificat ꝙ quedam alia poſtmodũ ſubdet ad oſtendendum quomodo ſenſus fiat in actu.

¶ Tertio ibi.

Omnia aũt patiunẗ ⁊ mouenẗ ab actiuo ⁊ actu ẽte. Unde eſt quidẽ tãquã a ſimili pati. ẽ ãt vt a diſſimili: ſicut diximus. patiẗ qdẽ.n. qḋ diſſimile paſſum autẽ ſimile eſt.

¶ Oſtendit ſecundũ predicta quomõ antiquorum poſitio poſſit eẽ vera ſcilicet: ſimile ſimili ſentiẗ. Dicit ergo ꝙ oĩa que ſunt in potentia patiunẗ ⁊ mouentur ab actiuo ⁊ exiſtente in actu: quod.ſ.dum facit eſſe in actu ea q̃ patiunẗ aſſimulat ea ſibi: vnde quodammõ patiẗ aliquis aliquid a ſimili ⁊ quodammõ a diſſimili vt dictum: eſt q: a principio dum eſt in tranſmutari ⁊ pati ẽ diſſimile: in fine autem dũ eſt in tranſmutatũ eſſe ⁊ paſſum eſt ſimile. Sic igitur ⁊ ſenſus: poſtq̃ʒ factus eſt in actu a ſenſibili eſt ſimilis ei: ſed ante non eſt ſimilis: qḋ antiqui non diſtinguente errauerunt.

Co.55. **Dicendũ ãt ⁊ de potentia ⁊ actu eſt. Nunc enim ſimpliciter dicimus q̃ habemus de ipſis.**

Lectio vndecimo.

Poſtq̃ʒ phyloſophus oſtendit ſenſũ eẽ in potentia ⁊ in actu: nunc intendit oſtendere quomõ educaẗ de potentia in actũ: ⁊ diuidiẗ i p.d.in prima diſtinguit potentiã ⁊ actum ⁊ oſtendit quomõ diuerſimode aliquid educaẗ de potẽtia in actum vtens exẽplo in intellectu. In ſa parte oſtẽdit ꝓpoſitum circa ſenſũ: ibi.(Senſitiui aũt) Circa primum tria facit: primo dicit de quo eſt intentio: ſo diſtinguit potentiã ⁊ actum circa intellectũ: ibi.(eſt quidẽ.n.ſic ſciens ⁊c̃.) Tertio oſtendit quomõ educiẗ aliqd de vtraqʒ potentia in actũ: ibi.(Ambo quidem igitur ⁊c̃.) Dicit ergo primo ꝙ dicenduʒ eſt de potentia ⁊ actu.i.oſtendendũ quot modis diciẗ aliquid in potentia ⁊ quot modis in actu.quod neceſſariũ fuit q: in ſuperioribus ſimpliciter.i.abſqʒ diſtinctione vſus eſt potentia ⁊ actu.

¶ Deinde cum dicit.

Eſt qdem.n.ſicut ſciẽs aliqd: ſicut ſi dicamus hoĩem quoniã homo ſciẽtiũ ⁊ habẽtiũ ſciam. Eſt ãt ſicut iã dicimus ſcientẽ habentẽ gramaticã. vterqʒ ãt horũ non eodem mõ poſſibilis eſt. Sed hoc qdẽ quoniam gẽus huiuſmõi: ⁊ materia ẽ: ille autẽ qa volẽs poſ-
Co.56. **ſibilis ẽ cõſyderare: niſi aliquid ꝓhibeat exterius. Iã autem conſyderans actu ens ꝑ ſe ⁊ proprie ſciens hanc litteram.**

¶ Diſtinguit potentiã ⁊ actum circa intellectũ: ⁊ dicit ꝙ vno mõ diciẗ aliquid: puta homo: ſciẽs: q: hʒ naturalẽ potentiaʒ ad ſciendũ: ſicut hõ dicitur eſſe de numero ſcientiũ ⁊ habentiũ ſciam: inq̃ʒtum hʒ naturã ad ſciẽdũ ⁊ habendũ habitum ſcie. Secũdo modo dicimus aliquid ꝙ aliqua ſciat: ſicut dicimus habentem habitũ alicuius ſcie puta grammatice eſſe iã ſcientem. manifeſtũ eſt autem ꝙ vterqʒ hoꝝ dicitur ſciens ex eo ꝙ aliquid põt: ſed non eodẽ mõ vterqʒ eſt potens ad ſciendum. Sed primus quidẽ diciẗ potens q: eſt genus huiuſmodi: ⁊ mã.i.q: habet naturalẽ potẽciã ad ſciendũ: per quã collocaẗ in tali genere: ⁊ q: eſt in potentia: puta ad ſcientiam ſicut maturale ad formã. ſecũdus ãt.ſ. qui habet habitũ ſcie diciẗ potẽs: q: cum vult põt ↄſyderare: niſi aliqd extrinſecum per accidens impediat: puta vel occupatio exterior: vel aliqua indiſpoſitio ex parte corporis. Tertius autẽ qui iam conſyderat eſt in actu: ⁊ iſte eſt qui ꝓprie ⁊ perfecte ſcit ea que ſunt alicuius artis. puta hanc litteram.a.quod ꝑtinet ad grãmaticam: de q̃ ſupra fecit mentionem. hoꝝ igitur triũ vltimus eſt in actu tantum: primus in potentia tantũ ſecũdus autem in actu reſpectu primi: ⁊ in potentia reſpectu ſecundi: vnde manifeſtum eſt ꝙ eſſe in potentia dicitur dupliciter.ſ.de primo ⁊ ſecundo: ⁊ eſſe in actu dicitur dupliciter.ſ.de ſecundo ⁊ tertio.

¶ Deinde cum dicit.

Ambo qdẽ igiẗ primi ſecundũ potentiã ſciẽtes ſũt: Sed hic qdẽ ꝑ doctrinã alterat⁹ ẽ: ⁊ multotiẽs ex cõtrario mutatus habitu: hic autez ex eo ꝙ hʒ ſenſũ aut gramaticam: non aget autem in agere alio modo.

¶ Oſtendit quomodo de vtraqʒ potentia aliquid reducitur in actũ. Et circa hoc.d.ſ.primo oſtendit quomodo de vtraqʒ potentia aliquid in actũ reducitur: ſecundo oſtendit vtrũ talis reductio ſit ſecundũ aliquam paſſionem: ibi(non ẽ autez ſimpliciter neqʒ pati: ⁊c̃.) Dicit ergo primo ꝙ cũ ambo primi ſint ſcientes ſecũdum potentiã: ⁊ id quod ẽ in potentia reducaẗ in actũ alio modo reduciẗ in actum aliqd de potentia prima: ⁊ aliter de ſecunda. nam qḋ eſt in potentia primo modo reducitur in actum.q.alteratus per doctrinã: ⁊ motus ab aliquo alio exiſtente in actu: ſicut a magiſtro: ⁊ multotiens talis mutatio eſt ex contrario habitu. quod idẽ dicit: q: cũ aliquis reduciẗ de potentia prima in actum ex ignorante ſit ſciens: ignorans aũt dicitur dupliciter: vno modo ſm ſimplicẽ negõtionem: quãdo nec veritate cõgitur: nec contrario errore detineẗ ⁊ qui ſic ignorans ẽ ſit actu ſciens non.q.mutatus de contrario habitu: ſed ſolum ſicut acquirens ſcientiam: alio mõ diciẗ aliquis ignorans ſecundum prauã diſpoſitionẽ: vtpote q: detineẗ errore contrario veritati: ⁊ hoc in actũ ſcie reduciẗ quaſi de cõtrario hĩtu mutatus: qui vero eſt ĩ potentia ſo mõ: vt.ſ.iã hñs habitũ: tranſit ex eo ꝙ hʒ ſenſũ aut ſciam ⁊ nõ agit ſm ea in agere: q:.ſ.ſit agens ſm ſciam: ſed alio mõ iſte ſit actu: ⁊ alio mõ primus.

¶ Deinde cum dicit.

Non ẽ autem ſimpliciter neqʒ agere neque pati: ſed aliud quidẽ corruptio que a cõtrario: aliud ãt ſalus magis ẽ quod potentia ab eo quod eſt actu. Et ſimili ſic: ſicut potentia ſe habet ad actum. Co.57

¶ Manifeſtat vtrũ ſm ꝙ aliquid educiẗ de potentia in actũ ſcientie primo mõ vel ſecundo poſſit dici pati. Et circa hoc duo.ſ.primo oſtendit quot modis diciẗ pati: ſecundo manifeſtat ꝓpoſitũ: ibi.(Speculans ãt ſit habẽs ſciam.) Dicit ergo primo ꝙ ſicut potentia ⁊ actus non dñr ſimpliciter ſed multipliciter: ita ⁊ pati non vno mõ ſed multipliciter. diciẗ.n.pati vno mõ ſʒ quendã corruptõnẽ q̃ ſit a contrario: paſſio.n. ꝓprie dicta videẗ importare quoddã decrementũ patientis in q̃ʒtũ winciẗ ab agente decremẽtũ ãt patiẽti accidit ſm ꝙ aliquid a patiẽte abiiciẗ: que quidẽ abiectõ corruptõ q̃

dam ē: vel ſimpliciter ſicut qñ abiicitˀ forma ſbalis vel ſcḋʒ qd: ſicut qñ abiicitˀ forma accñtalis. hmōi aūt forme abiectio fit a ꝯtrario agente: abicitˀ .n. forma a mā vel ſbo ꝑ ītroductionē ꝯtrarie forme: ⁊ h ē a ꝯtrario agēte. ꝑmo mō ꝓprie dicitˀ paſſio ſcḋm ꝙ quedā corruptio fit a ꝯtrario. alio mō paſſio cōmunius dicitˀ ⁊ minus ꝓprie: ſcḋm .ſ. quod īportat quandā receptionē. Et q: quod ē receptiuū alterius ꝯpatˀ ad ipſū ſicut potentia ad actū: actus aūt eſt ꝑfectio potentie: ideo h modo dicitur paſſio non ſcḋm ꝙ fit quedā corruptio patientis: ſed magis ſm ꝙ fit quedam ſalus: ⁊ perfectio eius quod eſt in potentia ab eo qḋ eſt in actu: qḋ .n. eſt in potentia non ꝑficitur niſi per id quod eſt actu quod aūt in actu eſt nō eſt ꝯtrarium ei quod eſt in potentia inq̄ʒtum hmōi: ſed magis ſimile: nā potētia nihil aliud eſt q̄ʒ quidam ordo ad actū: niſi autē eſſet aliqua ſimilitudo inter potētiam ⁊ actū: non eſſet neceſſarium ꝙ proprius actus eſſet in ꝓpria potentia: potentia igitur ſic dicta non eſt a ꝯtrario: ſicut potentia prima modo dicta: ſed eſt a ſimili: eo modo quo potentia ſe habet ſecundum ſimilitudinem ad actum.

¶ Deinde cū dicit.

Speculans .n. fit habens ſciam qḋ vere aut non ē alterari. In ipſum .n. additio eſt ⁊ in actū: aut alterū genus alteratiōis eſt. vnde nō bene habet dicere ſapienteʒ: cū ſapiat Co. 58. **alterari: ſicut nec edificatorē cū edificat. In actū quidē igitur ducēs ex potentia ēte ſecūdum ītelligere ⁊ ſapere nō doctrinā: ſed alteram habere denominationem iuſtū eſſe.**

¶ Manifeſtat vtꝝ qḋ educitˀ de potētia in actū ſcientie patiatˀ. Et ꝑmo māifeſtat h circa eo quod educitur de potentia in actū ꝑuꝝ: ſecundo auteʒ manifeſtat h circa id quod educitur de potentia prima in habitū ſbi: (eſt potentia aūt ⁊c̄.) Dicit ergo primo: ꝙ habēs ſciam .i. habitualiter ſciens fit actu ſpeculans. Sed h non eſt vere ⁊ proprie alterari ⁊ pati: ꝙ vt dictū ē nō eſt proprie paſſio ⁊ alteratio cū ab de potentia ꝓcedit in actum: ſed cū aliquid fit de contrario mutatur ī cōtrarium: cū aūt hītualiter ſciens fit ſpeculans actu non mutatur de contrario in contrarium: ſed proficit in eo quod iam habet. ⁊ h eſt quod dicit ꝙ (eſt additio in ipſum ⁊ in actum:) additur .n. ei ꝑfectio ſm ꝙ ꝓficit in actum. Aut ſi dicatur alterari ⁊ pati: erit aliud genus alterationis ⁊ paſſionis non proprie dicte. Et h manifeſtat ꝑ exemplum dicens: ꝙ nō bene ſe habet differētia ſapientem habitualiter cū ſapiat actu alterari: ſicut neqʒ dicimus edificatorem alterari cū edificat. ¶ Cōcludit autem vlterius ꝙ cum ille qui tranſit de habitu in actum non accipiat de nouo ſcientiam: ſed proficiat ⁊ perficiatur in eo quod habet: doceri autem ſciaʒ eſt acquirere: manifeſtum eſt ꝙ cum ducit aliquis de potentia in actum: ſecundum h ꝙ incipit facere eum intelligere actu ⁊ ſapere: non eſt iuſtuʒ: ꝙ talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrine ſed aliq̄ʒ aliā potentiā: que quidē forte nō ē poſita: ſed poteſt poni.

¶ Deinde cū dicit.

Ex potentia auteʒ ente adiſcens ⁊ accipiens ſciam ab actu ente ⁊ didaſcalo: aut neq̄ʒ pati dicendum ſicut dictum eſt: aut eſſe modos alteratiōis: ⁊ eā que priuatiuas diſpōeſ mutatiōem: ⁊ eā q̄ in habitus ⁊ naturam.

¶ Manifeſtat vtꝝ cū aliqs exit de pria potētia in actū ſcie alteretˀ ⁊ patiatˀ: ⁊ dicit: ꝙ cū aliqs prius ſciēs īpotētia tantū fit addiſcens: ⁊ accipiens ſciam ab eo qui eſt actu ſciēs: ⁊ a magiſtro vel nō debet dici pati ſimpliciter ⁊ alterari: aut dicendū ē eē duos modos alteratiōis quaꝝ vna ē ſecundū mutatiōem ī priuatiōis diſpōnes .i. in diſpōnes cōtrarias quibus priuantˀ diſpōnes priꝰ exiſtētes: q: vnū cōtrarioꝝ ē priuatō alterius: alia vo eſt ſm mutatiōem ī habitū ⁊ nam .i. ſm ꝙ recipiuntur aliq habitus ⁊ forme: q̄ ſunt ꝑfectōes nature abſqʒ eo ꝙ aliquid abiiciatˀ. Ille igitˀ qui addiſcit ſciam nō alteratˀ neqʒ patitˀ primo mō: ſed ſecūdo. ¶ Videtˀ autem cōtrariū qḋ ſupra dixit: ꝙ multotiēs qui addiſcit ſciam mutatus ē a cōtrario habitu: ⁊ ita videtˀ ꝙ ſit alteratio ſm mutatiōem ī priuatiuas diſpōnes. ¶ Sed dicēduʒ ꝙ cū aliqs ab errore reducitˀ ad ſciētiā veritatis: ē ibi q̄dā ſimilitudo alterationis que ē de cōtrario ad ꝯtrariū non tamē vē ē ibi talis alteratio. nā alterōni que ē de ꝯtrario in cōtrariū vtrimqʒ ꝑ ſe ⁊ eēntialiter cōpetit .ſ. ꝙ fit a cōtrario: ⁊ ꝙ ſit ī cōtrariū: ſicut .n. dealbatū ñ ē niſi ad albū: ita nō ē niſi a nigro vel medio quod reſpectu albi ē quodammodo nigrū. Sed ī acquiſitiōe ſcie accidit: ꝙ ille qui acqrit ſciam veritatis: prius fuerit in errore: abſqʒ hoc .n. pōt adduci ad ſciam veritatis: vnde nō ē vē alteratō de ꝯtrario in cōtrariū. ¶ Item dubitatˀ de hoc qḋ dicit: ꝙ ille q accipit ſciaʒ fit actu ſciēs a ſciēte in actu ⁊ magiſtro: hoc .n. nō ſemꝑ fit: ſciaʒ .n. aliquis acqrit: nō ſolū addiſcēdo a magiſtro: ſed ēt ꝑ ſe inueniēdo. Et ad hoc dauit: ꝙ ſemꝑ oportet ꝙ cū aliqs eſt potentia ſciens: ſi fiat actu habēs ſciam: oportet ꝙ hoc fit ab eo quod ē actu ¶ Conſydarandū tamē ē: ꝙ aliquid aliquādo reducitˀ de potētia in actum ab extrinſeco principio tantū: ſicut aer illuminatˀ ab eo quod eſt actu lucidū: qñqʒ āt ⁊ a ꝑncipio ītrīſeco ⁊ a ꝑncipio extrinſeco: ſicut hō ſanatˀ ⁊ a nā ⁊ medico: vtrobiqʒ āt ſanatˀ a ſāitate ī actu: māifeſtū ē .n. ꝙ ī mte medici ē rō ſāitatis ſm quā ſanat: oportet ēt in eo qui ſanatˀ ſm nām eē aliquā ꝑtem ſanā .ſ. cor: eius virtute alie ꝑtes ſanantˀ: ⁊ cū medicus ſanat: hoc mō ſanat ſicut natura ſanaret .ſ. caleſaciendo aut infrigidando: aut aliter tranſmutando. vnde medicus nihil aliud facit q̄ʒ ꝙ auxiliatˀ neceſſe ad expellendū morbū quoꝝ auxilio natura nō egeret. ſi eſſet fortis. eodem āt mō ſe habet in ſcie acqſitione hō .n. acqrit ſciam: ⁊ a principio intrinſeco: dū inuenit ⁊ a principio extrinſeco dū addiſcit. vtrobiqʒ āt reducitur de potētia in actū ab eo quod ē actu: hō .n. ꝑ lumē intellectus agētis ſtatim aīas cognoſcit actu prima principia naturaliter cognita: ⁊ dū ex eis ꝯclōnes elicit ꝑ hoc qḋ actu ſcit venit ī actualē cognitionem eoꝝ q̄ potētia ſciebat: ⁊ eodē mō docēs exterius ei auxiliatˀ ad ſciēdū ſcilicet ex principiis addiſcenti notis: deducēs eū ꝑ demonſtrationem in ꝯcluſiones prius ignotas: qḋ qdē auxiliū homini neceſſariū non eſſet: ſi adeo eſſet ꝑſpicacis ītellectus: ꝙ ꝑ ſeipſū poſſet ex principiis notis cōcluſiones elicere: que quidē ꝑſpicacitas hoībus adeſt ſecundum plus ⁊ minus.

Senſitiui autem prima quidem potentia Co. 56. **mutatio fit a generante. Cum autem generatum eſt: habet iam ſicut ſcientiam ⁊ ſentire: quod autem ſecundum actum ſimiliter dicitur ipſi conſyderare.**

¶ Lectio duodecima.

Oſtēſo q̄ʒ ꝑhs diſtinxit potētiā ⁊ actū: ⁊ oñdit qūo aliqd de potētia in actū exeat circa intellectū qḋ dixerat de ītellectu adaptat ad ſenſū: Et circa h tria facit. ꝑmo oñdit qūo circa ſenſū aliqd educitur de potentia in actū: ſcḋo oñdit differentiā inter ſēſum ⁊ intellectū: ibi. (Differūt autem q: huius qdē accñtia: ⁊c̄.) tertio colligit epilogādo que dixerat de ſenſu: ibi: (nunc autem in tm̄.) Cōſyderandum eſt ergo circa primum ꝙ ſicut in ſciētia eſt duplex potentia ⁊ duplex actus ita eſt ⁊ circa ſenſuʒ nam quod nondū habet ſenſum ⁊ natū eſt habere ē ī

potentia ad ſenſum: ⁊ quod iã habet ſenſum ⁊ nondũ
ſentit ẽ potentia ſentiens: ſicut circa ſciam dicebat̃. Si/
cut ãt de potentia prima aliquid mutat̃ in primũ actũ:
dum acquirit ſciam per doctrinam: ita de prima potẽ
tia ad ſenſũ aliquid mutat̃ in actum: vt. ſ. habeat ſenſũ
ꝑ generationẽ: ſenſus aũt naturaliter ineſt animali: vn
de ſicut per generationẽ acquirit primam naturã ⁊ ſpe
ciem: ita acquirit ſenſũ: ſecus aũt eſt de ſcĩa que nõ inẽ
hoĩ per naturam: ſed acquirit̃ per inuentionẽ ⁊ diſci/
plinã hoc eſt ergo quod dicit: ꝙ prima mutatio ſenſiti
ui fit a generante. Manifeſtat ãt primã mutationem q̃
eſt de pura potentia in actũ primum: dicens hoc autẽ
mutatio fit a generante. nam per virtutẽ q̃ eſt in ſemi/
ne educit̃ anima ſenſitiua de potentia ĩ actũ cum oĩbus
ſuis potentiis. cũ autem animal iã generatum eſt tunc
hoc modo habet ſenſum ſicut aliquis habet ſciam qñ
iam didicit: ſed quando iam ſentit ſecundum actũ: tũc
ſe habet ſicut ille qui iam actu conſyderat.

¶ Deinde cum dicit.

Differt autem qa huiuſmodi actiua ope
Co.60. **rationis extra ſunt viſibile ⁊ audibile. Si/**
militer autem ⁊ reliqua ſenſibiliũ. Cauſa ãt:
quoniã ſingularium quidẽ ſecundũ actũ ſẽ/
ſus: Scientia aũt vniuerſaliũ. Hec. n. in ipa
quodammõ ſunt. aĩa vnde intelligere in ip/
ſa eſt: cũ velit: Sentire aũt nõ ẽ in ipſa. Ne
ceſſarium eſt aũt eſſe ſenſibile. Similiter aũt
⁊ hoc ſe habet in ſcientiis ſenſibiliũ ⁊ ꝓpter
eandem cauſam: qa ſenſibilia ſingulariũ ſũt
⁊ exteriorum. Sed de his quidem certifica
re tempus fiet ⁊ in rurſum.

¶ Quia poſuerat ſimilitudinẽ inter ſentire in actu ⁊ cõ
ſyderare: vult oſtendere differentiã inter ea: cuius qui
dem differentie cãm aſſignare incipit ex differentia obie
ctorum. ſ. ſenſibilium ⁊ intelligibiliũ: q̃ ſentiunt̃ ⁊ cõſy
derant̃ in actu: ſenſitiua enim que ſunt actiua operatõis
ſenſitiue ſcilicet viſbile ⁊ audibile: ⁊ alia huiuſmodi ſũt
extra animas cuius cã eſt: quia ſenſus ſm actũ ſunt ſin
gulariũ que ſunt extra animã: ſed ſcĩa eſt vniuerſaliũ q̃
quodammõ ſunt in aĩa: ex quo patet ꝙ ille qui iã habet
ſciam non oportet ꝙ querat extra ſua obiecta: ſed ha/
bet ea in ſe: vnde poteſt conſyderare ea cum vult: niſi
per accidens impediat̃: ſed ſentire non põt aliquis cũ
vult: quia ſenſibilia nõ habet in ſe: ſed oportet ꝙ aſſint
ei extra Et ſicut eſt de operatiõe ſenſuum: ita eſt in ſciẽ
tiis ſenſibilium: q: etiã ſenſibilia ſunt de numero ſingu
larium ⁊ eorũ q̃ ſunt extra animã: vnde homo non põt
conſyderare ſm ſcientiam oĩa ſẽſibilia q̃ vult: ſed illa tã
tum: q̃ ſenſu percipit. Sed ſm certitudinem determi/
nare de his itex̃ erit tempus. ſ. intentio vbi aget̃ de in/
tellectu: ⁊ de cõparatione intellectus ad ſenſum. ¶ Cir
ca ea vero q̃ hic dicuntur conſyderandũ eſt quare ſen
ſus ſit ſingularium: ſcĩetia vero vniuerſaliũ: ⁊ qũo vni
uerſalia ſint in aĩa. ¶ Sciendũ eſt igit̃ circa primũ: qd̃
ſenſus ẽ vtus in orgão corporali: intellectus vero ẽ vir/
tus immaterialis: q̃ nõ eſt actus alicuius organici corpa
lis: vnũquodqz ãt recipit̃ in aliquo ꝑ modũ ſui: cogni
tio aũt oĩs ſit per hoc quod cognitũ ẽ aliquo mõ in co/
gnoſcẽte. ſ. ſm ſimilitudinẽ. nã cognoſcens in actu ẽ ip/
ſuz cognitũ in actu: oz igit̃ ꝙ ſenſus corpaliter recipiat
ſimilitudinem rei que ſentit̃. Intellectus autez recipit ſi
militudinẽ eius quod intelligit̃ incorpaliter: ⁊ immate/
rialiter: indiuiduatio ãt nature cõis in rebus corporali/
bus ⁊ materialibus ẽ ex natura corporali ſub determi/
natis dimenſionibus cõtenta: vlẽ aũt eſt per abſtractio
nẽ ab huiuſmodi materia ⁊ materialibus conditioni
bus indiuiduãtibus: mãifeſtũ ẽ igit̃ ꝙ ſimilitudo rei re/
cepta ĩ ſẽſu repñtat rẽ ſm ꝙ eſt ſingularis: recepta autẽ
in intellectu repreſentat rem ſz rationẽ vl'is nature: ⁊
inde eſt ꝙ ſenſus cognoſcit ſingularia: intellectus vero
vl'ia. ⁊ horum ſunt ſcientie. ¶ Circa ſecundũ vero con
ſyderanduz eſt: ꝙ vlẽ pt̃ accipi dupliciter vno modo
poteſt dici vlẽ ipſa natura cõmunis ꝓut ſubiacet inten
tioni vl'itatis: alio modo ſm ſe: ſicut ⁊ album poteſt
accipi dupliciter: vel id cui accidit eſſe album: vel ipſũ/
met ſecundum ꝙ ſubeſt albedini. Iſta autem natura
cui aduenit intẽtio vl'itatis: puta natura hominis habet
duplex eſſe: vnũ quidem materiale ſm ꝙ eſt in mate/
ria naturali: aliud aũt immateriale ſm ꝙ eſt in intelle/
ctu: ſm igit̃ ꝙ habet eſſe in materia naturali nõ põt ei
aduenire intentio vl'itatis: q: ꝑ materiam indiuiduat̃.
Aduenit igitur ei vniuerſalitatis intentio ſm quod ab
ſtrahitur a materia indiuiduali: nõ ẽ aũt poſſibile ꝙ ab
ſtrahat̃ a materia indiuiduali realiter ſicut platonici po
ſuerũt: nõ. n. eſt hõ naturalis. i. realis: niſi in his carni/
bus ⁊ in his oſſibus ſicut probat phyloſophus in. vii.
methaphiſice. Relinqtur igit̃ ꝙ natura humana non
hz eſſe ꝑter principia indiuiduantia: niſi tantũ in intelle
ctu: nec tamẽ intellectus eſt falſus dũ apprehendit natu
rã cõem preter principia indiuiduãtia: ſine qbus eẽ nõ
põt in rerũ natura non enim apprehẽdit hoc intellect⁹
. ſ. ꝙ natura cõis ſit ſine principiis indiuiduantibus: ſed
apphendit naturã cõem nõ aprehendẽdo principia indi
uiduantia ⁊ hoc non eſt ſlm̃. primũ aũt eſſet ſlm̃. ſicut ſi
ab hoĩe albo ſeparem albedinẽ hoc mõ ꝙ intelligerez
eũ non eſſe albũ eſſet apprehenſio ſlã: ſi autem ſic ſepa/
rem albedinem ab homine ꝙ apprehenderẽ hominez
nihil apprehendendo de albedine eius non eſſet appre/
henſiũ ſlã. non. n. exigitur ad veritatem apprehenſio/
nis ꝙ qui apprehendit rem aliquam apprehendit om
nia que inſunt ei. Sic igitur intellectus abſqz ſſitate ab
ſtrahit genus a ſpẽbus inq̃ztum intelligit naturam ge/
neris nõ intelligendo differentias. Et ſimiliter abſtra/
hit ſpeciem ad indiuiduis: inq̃ztum intelligit naturã ſpe
ciei non intelligendo indiuidualia principia. Sic igitur
patet ꝙ nature cõmuni non poteſt attribui intentio vl'i
tatis: niſi ſecundum eſſe ꝙ habet in intellectu: ſic. n. ſo
lum eſt vnum de multis prout intelligitur preter prin
cipia quibus vnum in multa diuiditur. vnde relinqui
tur quod vniuerſalia non ſunt niſi in anima. ipſe autez
nature quibus accidit] intentio vniuerſalitatis ſunt in
rebus: ⁊ propter hec nomina communia ſignificantia
naturas ipſas predicantur de indiuiduis: nõ autem no
mina ſignificantia intentiones: ſocrates enim eſt homo
ſed non eſt ſpecies.

¶ Deinde cum dicit.

Nunc autem tantũ ſit diffinitum. quoniã Co.61.
cum non ſimpliciter ſit qd̃ potentia dicit̃ ſed
aliud quidẽ: ſicut ſi dicamus puerum poſſe
militare. Aliud autem ſicut in etate exiſten/ Co.62.
tem: ſic habet ſenſitiuum. Quoniam antem i
nomitana eſt ipſorum differentia. Determi/
natum eſt autem de his: quoniam alterata: ⁊
quomodo alterata: vti autem neceſſe eſt ipſo
pati ⁊ alterari tanquã propriis noibus: ſenſi
tiuum autẽ potentia eſt quale iã actu ſenſibi
le: ſicut dictum eſt. patitur quidem igitur nõ
ſimile ens: paſſum autem aſſimulatum eſt: ⁊
eſt quale illud.

¶ Et dicit ꝙ nunc tantum ſit diffinitum ꝙ non ſimpli
citer dicitur id quod eſt in potentia: ſed multipliciter

vno.n.modo dicimus puerꝝ poſſe militare ſecundum potentiaꝫ remotã: alio modo poſſimus dicere militare quoniã iam ẽ in etate ꝑfecta: ⁊ hoc ſecundũ potentiam ꝓpinquã. Et ſil'r ſe habet in ſenſitiuo: dupliciter ãt ẽ aliquis in potentia in ſentiendo: vt iã dictũ eſt: ⁊ licet non ſint noĩa poſita: in qbus haꝝ differẽtia potẽtiaꝝ oſtendaẗ: tamen determinatũ eſt ꝙ iſte potentie ſũt altere ab inuiceꝫ ⁊ quõ ſint altere. Et licet alterari ⁊ pati non ꝓprie dicaẗ aliquid ſm ꝙ exit de potẽtia ſecũda in actũ ꝓut habens ſenſum fit actu ſentiens: tamẽ neceſſe ẽ vti hoc ipſo qđ eſt pati ⁊ alterari ac ſi eſſent noĩa ꝓpria ⁊ cõuenĩẽtia: q̃a ſenſitiuũ ĩ potẽtia eſt quale ẽ actu ſenſibile. Et ꝑꝑ hoc ſeqtur ꝙ ſm ꝙ patiẗ a principio non eſt ſil'e ſenſus ſentiẽti: ſed ſm ꝙ iam eſt aſſilatũ ſenſibili: ⁊ ẽ tale q̃le eſt illud: qđ quia diſtingere neſcierũt antiqui pħi poſuerũt ſenſuꝫ eſſe cõpoſitum ex ſenſibilibus.

Co.63. Dicendum autem ẽ ſecundum vnunquẽqꝫ ſenſũ de ſenſibilibus primo. Dicitur ãt ſenſibile tripliciẗ: quorum duo quidẽ dicimus per ſe ſentiri: vnum autem ſecundum accidens. Duorum auteꝫ aliud quidẽ ꝓprium ẽ vniuſcuiuſqꝫ ſenſus: aliud autem cõmune omnium.

Lectio tertiadecima.

Poſtq̃ꝫ oſtendit pħus quõ ſe habet ſenſus ad ſẽſibilia: ĩcipit determĩare de ſẽſibili: ⁊ ſẽſu. Et diuidiẗ in ꝑtes duas. in prima ꝑte determĩat de ſenſibilibus: in ſecũda de ſẽſu ibi (Quod aut v'l'r de omni ſenſu ⁊c̃.) prima diuiditur in duas. ĩ prima diſtinguit ſenſibilia propria ab aliis mõiſ ſenſibiliũ. in ſecũda determinat de ſenſibilibus ꝓpriis ſm vnũquẽqꝫ ſenſũ ibi. (Cuius quidẽ ẽ viſus ⁊c̃.) Circa primũ duo facit primo ponit diuiſionẽ ſenſibiliũ: ſecũdo exponit mẽbra diuiſionis ibi. (Dico ãt ꝓprium quidem ⁊c̃. Dicit ergo ꝙ anteq̃ꝫ determineẗ de ſenſu quãtũ fit oꝫ primo dicere de ſenſibilibus ſecundũ vnũquẽqꝫ ſenſũ: q: obiecta ſunt p̃uia potentiis. Senſibilia vero tribus modis dicunẗ vno quidẽ mõ ꝑ accñs: ⁊ duobꝰ modis per ſe: quorum vno dicunẗ ſenſibilia illa que ꝓpria ſunt ſingulis ſenſibus: alio modo dicuntur ſenſibilia illa que cõiter ſentiuntur ab omnibus q̃ ſentiunt.

Deinde cũ dicit.

Dico autem propriũ quidẽ: qđ non contingit altero ſenſu ſentiri: ⁊ circa qđ non contingit errare: vt viſus coloris: ⁊ auditus ſoni ⁊ guſtus humoris. Tactus aũt plures habet differentias. Sed vnuſquiſqꝫ iudicat de his: ⁊ non decipiẗ viſus: quoniã color: neqꝫ auditus: quoniã ſonus ſed qđ eſt coloratum aut vbi: aut qđ ſonans. Huiuſmodi quideꝫ igitur dicuntur propria vniuſcuiuſqꝫ.

Exponit mẽbra diuiſionis ⁊ primo exponit q̃ ſunt ſenſibilia ꝓpria. Et dicit ꝙ ſenſibile ꝓprium ẽ qđ ita ſẽtiẗ vno ſẽſu ꝙ nõ poteſt aliquo ſẽſu ſentiri: ⁊ circa hoc ñ põt errare ſenſus. ſicut viſus ꝓprie ẽ cognoſcitiuus coloris. ⁊ auditus ſoni: ⁊ guſtus humoris. i. ſaporis: ſed tactus habet ꝓprias differentias appropriatas ſibi. cognoſcit.n. calidũ ⁊ humidũ frigidũ ⁊ ſiccũ graue ⁊ huiuſmodi multa. Unus quiſqꝫ auteꝫ horum ſenſuũ iudicat de propriis ſenſilibus ⁊ non decipiẗ in eis: ſicut viſus non decipiẗ: quando fit talis color: neqꝫ auditus decipiẗ de ſono. Sed circa ſenſibilia ꝑ accidens vel cõia decipiuntur ſenſus: ſicut decipitur viſus: ſi velit iudicare homo ꝑ ipſum quid eſt coloratũ: aut vbi ſit. Et ſimiliter decipiẗ quis ſi velit iudicare per auditum quid eſt quod ſonat. hec igitur ſunt propria ſenſibilia vniuſcuiuſque ſenſus.

Secundo ibi.

Communia autem motus: quies numerus: figura: magnitudo: huiuſmodi.n. nullius vnius ſunt ꝓpria: ſed cõia omnibus. Tactu.n. motus aliqs ſenſibilis ⁊ viſui: per ſe quidem igitur ſunt ſenſilia hec. Co.64.

Exponit ſecunduꝫ membꝝ diuiſionis dicẽs ꝙ cõia ſenſibilia ſunt iſta quinqꝫ motus: qes numerus: figura ⁊ magnitudo. hec.n. nullius ſenſus ſunt ꝓpria: ſed ſunt cõia omnibus quod non eſt ſic intelligendũ. q. oĩa iſta ſint oĩbus cõia: ſed quedã hoꝝ. ſ. numerus motus ⁊ qes ſũt cõia oĩbus ſenſibus: tactus vero ⁊ viſus ꝑcipiũt oĩa quinqꝫ. Sic igiẗ manifeſtũ eſt q̃ ſint ſenſibilia per ſe.

Tertio ibi.

Secundum accidens autem dicitur ſenſibile: vt ſi album ſit Diarri filius ſecundũ accidens. Et.n. hoc ſentitur: quoniam accidit albo hoc quod ſentitur: vnde nihil patitur ſecundum ꝙ huiuſmodi eſt a ſenſibili. Senſibilium autem ſecundum ſe proprie propria ſenſibilia ſunt: ⁊ ad que ſubſtantia apta nata eſt vniuſcuiuſque ſenſus. Co.65.

Exponit tertiũ membrum diuiſionis: ⁊ dicit ꝙ ſm accidẽs ſenſibile diciẗ: vt ſi dicãus ꝙ diarris vel ſocrates ẽ ſenſibile ꝑ accidens: q: accidit ei eſſe albũ. hoc.n. ſentiẗ ꝑ accidens: quia accñs eſt ei quod ſentiẗ ꝑ ſe: accidit aũt albo qđ eſt ſenſibile ꝑ ſe ꝙ ſit diarris vnde diarris eſt ſenſibile ꝑ accidens. vnde nihil patiẗ ſenſus ab hoc inq̃ꝫtũ huiuſmodi. Quãuis aũt ſenſibilia cõia: ⁊ ſenſibilia propria ſint ꝑ ſe ſenſibilia: tamen ꝓpria ſenſibilia ſunt ꝓprie ꝑ ſe ſenſibilia: q: ſubſtantia vniuſcuiuſqꝫ ſenſus ⁊ eius diffinitio ẽ in hoc quod eſt aptũ natum pati a tali ſenſibili: rõ autem vniuſcuiuſqꝫ potentie conſiſtit in habitudine ad ꝓpriũ obiectũ. Dubitaẗ aũt hic de diſtinctione ſenſibiliũ cõiũ a ſenſibilibus per accidens. ſicut.n. ſenſibilia ꝑ accidens nõ appꝛhenduntur niſi inq̃ꝫtũ ſenſibilia ꝓpria apprehendũtur: ita nec ſenſibilia cõia: nunq̃ꝫ.n. viſus apprehendit magnitudinẽ aut figurã niſi inq̃ꝫtum apprehẽdit coloratũ. videẗ ergo ꝙ ſenſibilia cõia ſint ẽt ſenſibilia per accñs. Dicunt igiẗ quidam ꝙ huiuſmodi cõia ſenſibilia non ſunt ſenſibilia ꝑ accñs ꝑꝑ duas rões. primo quidẽ ſeq: huꝰ ſibilia cõia ſunt ꝓpria ſenſui cõi: ſicut ſenſibilia ꝓpria ſũt ꝓpriabus ſingulis ſenſi: Secundo q: ſenſibilia ꝓpria non poſſunt eſſe ſine ſenſibilibus cõibus: poſſunt ãt eẽ ſine ſenſibus per accidens. Utraqꝫ ãt reſpõſio incõpetens eſt: pria quidẽ q: falſum ẽ ꝙ iſta ſenſibilia cõia ſint ꝓpria obiecta ſenſus cõis: ſenſus.n. cõis eſt quedam potentia ad quam terminanẗ immutationes omnium ſenſuum: vt infra patebit. vnde impoſſibile eſt ꝙ ſenſus cõis habeat proprium obiectum: quod non ſit obiectum ſenſus. ꝓprii. Sed circa immutatiões ipſas ſenſuũ propriorum a ſuis obiectis habet ſenſus cõis aliquas operationes ꝓprias quas ſenſus ꝓprii habere non poſſunt: ſicut ꝙ ꝑcipit ipſas immutationes ſenſuum ⁊ diſcernũt inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum: ſenſu.n. cõi ꝑcipimus nos videre ⁊ diſcernimus inter album ⁊ dulce. Preterea dato ꝙ ſenſibilia cõia eẽnt ꝓpria obiecta ſenſus cõiſ non excludereẗ quin eſſent per accidẽs ſenſibilia reſpectu ſenſuum propriorum. ſic.n. agitur de ſenſibilibus ſm ꝙ habent habitudinem ad ſenſus proprios: nam potentia ſenſus cõis nondum eſt declarata. quod autẽ eſt obiectum proprium alicuius interioris potentie: cõtingit eſſe per accidens ſenſibile: vt poſtea dicetur: nec ẽ

mirum q: hoc quod ẽ ꝑ ſe ſenſibile vni ſenſuũ exterio
rũ eſt ꝑ accidens ſenſibile reſpcũ alterius: ſicut dulce ẽ
ꝑ accidens viſibile. Secũda ẽt rõ non ẽ ꝯpetens nõ .n.
referẽ ad id quod ẽ eſſe ſenſibile per accidens vtrũ id
qδ eſt ſbm ſenſibilis q̃litatis ſit ꝑ ſe ſbm eius: vel nõ ꝑ
ſe. nullus .n. diceret ignẽ: qδ eſt ꝓpriũ ſbm caloris eſſe
ꝑ ſe ſenſibile tactu. ¶ Et iõ al'r dicendũ ꝙ ſentire cõſi/
ſtit in quodã pati ⁊ alterari: vt ſupra dictũ eſt. qcqd igiẽ
facit driam in paſſiõe vel alteratõe ſenſus hꝫ ꝑ ſe habi
tudinẽ ad ſenſuꝫ ⁊ diciẽ ſenſibile ꝑ ſe. Quod aũt nullã
facit driam circa imutationẽ ſenſus diciẽ ſenſibile ꝑ acci
dẽs. vnde ⁊ in littera dicit phs ꝙ a ſenſibili per accñs
nihil patiẽ ſẽſus ſꝫ ꝙ hmõi. driam ãt circa imutatõeꝫ
ſenſus põt aliquid facere dupl'r: vno mõ q̃tũ ad ipſaꝫ
ſpẽm agenteꝫ ⁊ ſic faciũt differentiã circa immutationẽ
ſenſus ſenſibilia ꝑ ſe: ſm ꝙ hoc ẽ color: illud ãt ẽ ſonus
hoc ãt eſt albũ: illδ vero nigrũ: ipſe .n. ſpecies actiuoꝝ
in ſenſu actu ſunt ſenſibilia ꝓpria: ad q̃ habet naturaleꝫ
aptitudinem. potẽtia ſenſitiua: ⁊ ꝑꝑ hoc ſm aliquã dif
ferentiã hoꝝ ſenſibiliũ diuerſificanẽ ſenſus. quedã ve/
ro alia faciunt differentiã intranſmutatione ſenſum: nõ
quantũ ad ſpeciẽ agentis: ſed q̃tum actiõis. qualitates
.n. ſenſibiles mouẽt corporaliter ⁊ ſitualiter. Unde ali/
ter mouẽt ſm ꝙ ſũt in maiori vel minori corpe: ⁊ ſꝫ ꝙ
ſunt in diuerſo ſitu. ſ. vel ꝓpinquo vel remoto: vel eo/
dem vel diuerſo: ⁊ hoc mõ faciunt circa immutatiõeꝫ
ſenſuũ driam ſenſibilia cõia: mãifeſtũ ẽ .n. ꝙ ſm hec .v.
diuerſificatur magnitudo vel ſitus: ⁊ q: non hñt habi/
tudinẽ ad ſenſuum vt ſpẽs actiuoꝝ: iõ ſm ea nõ diuer
ſificanẽ potentie ſenſitiue: ſed remanent cõia pluribus
ſenſibus. ¶ Uiſo igiẽ quõ dicanẽ ꝑ ſe ſenſibilia ⁊ cõia:
ꝓpria: reſtat vidẽdũ qua rõe dicaẽ aliquid ſenſibile ꝑ
accidens. ¶ Sciendũ eſt igiẽ ꝙ ad hoc ꝙ aliquit ſit ſen
ſibile ꝑ accidens primo requiriẽ ꝙ accidat ei qδ ꝑ ſe
eſt ſenſibile: ſicut accidit albo eẽ hoiem: ⁊ accidit ei eſſe
dulce. Secũdo requiritur ꝙ ſit apprehenſũ a ſentiẽte:
ſi .n. accideret ſenſibili qδ lateret ſentiẽtẽ nõ dicere ꝑ ac
cidens ſentiri. Oꝫ igitur ꝙ ꝑ ſe cognoſcaẽ ab aliq̃ alia
potẽtia cognoſcitiua ſentientis: ⁊ hoc quidẽ vel ẽ alius
ſenſus vel eſt intellectus: vel vis cogitatiua aut vis eſti
matiua. Dico ãt ꝙ ẽ alius ſenſus: ſicut ſi dicamus: qδ
dulce eſt viſibile ꝑ accidens inquantũ dulce apprehen
ditur viſu: ſed vt ꝓprie loquimur hoc non ẽ vl'r ſenſibi
le ꝑ accidẽs: ſed per accñs viſibile ſenſibile autem ꝑ ſe.
Quod ergo ſenſu ꝓprio nõ cognoſcitur ſi ſit aliqd vl'e
apprehendiẽ intellectu: nõ tamẽ oẽ qδ intellectu appre
hẽdi põt i re ſenſitiua põt dici ſenſibile ꝑ accidẽs: ſed ſta
tim qδ ad occurſum rei ſenſare apprehendiẽ intelletcu
ſicut ſtatim cũ video aliquẽ loquentẽ vel mouere ſeip/
ſum apprehẽdo ꝑ intellectũ vitã eius: vnde poſſũ dice/
re ꝙ video eũ viuere: Si vero apprehẽdaẽ in ſingula/
ri: vtputa cũ video coloratũ percipio hunc hoiem vel
hoc aĩal: hmõi quidẽ apprehẽdo in hoie ſit ꝑ vim cogi
tatiuam: que dicitur etiã ratione ꝑticularis eo ꝙ eſt col
latiua intentionũ indiuidualium: ſicut ratio vniuerſalis
eſt collatiua rationũ vniuerſalium: nihilominus tamen
hec vis eſt in parte ſenſitiua: q: vis ſenſitiua in ſui ſup/
premo participat aliquid de vi intellectiua in homine
in quo ſenſus intellectui coniungitur. In animali vero
irrationali ſit apprehenſo intentionis per eſtimatiuam
ſecundum ꝙ ouis per auditum vel viſum cognoſcit ſi
lium: vel aliquid huiuſmodi. Differetur tamen circa
hoc ſe habet cogitatiua ⁊ eſtimatiua: nam cogitatiua
appeehendit indiuiduum vt exiſtens ſub natura com/
muni: quod contingit ei in q̃tum vnitur intellectiue in
eodem ſubiecto. vnde cognoſcit hunc hominem prout
eſt hic homo: ⁊ hoc lignum prout eſt hoc lignum. Eſti
matiua autem non apprehendit aliquod indiuiduum
ſecundum ꝙ eſt ſub natura communi: ſed ſolum ſecũ/
dum ꝙ eſt terminus aut principium alicuius actionis
vel paſſionis: ſicut ouis cognoſcit hunc agnum: non in/
q̃tum eſt hic agnus: ſed inq̃tum eſt lactabilis: ⁊ hanc
herbam inq̃tum eſt eius cibus: vnde alia indiuidua
ad que ſe non extendit eius actio vel paſſio nullo mo/
do appeehendit ſua eſtimatiua naturali. Naturalis au
tem eſtimatiua datur animalibus: vt per eam ordinen
tur in actiones proprias vel paſſiones proſequendas
vel fugiendas.

Cuius quidem eſt viſus hoc eſt viſibile: Co.66.
autem eſt color quidem: ⁊ ꝙ vere quidem ⁊
differentie. Innominatum autem contingit
eſſe. Manifeſtum autem erit ingredienti/
bus maxime.

Lectio quartadacima.

Poſtq̃ phyloſophus diſtinxit propria ſenſi
bilia a cõibus ſenſibilibus ſecundũ accidẽs:
hic determinat de propriis ſenſibilibus ſe/
cundum vnumquẽqꝫ ſenſũ: ⁊ primo de ꝓ
prio ſenſibili viſus. ſecundo de ꝓprio ſenſibili auditus
ibi. (nunc autem primũ de ſono ⁊c̃.) tertio de proprio
ſenſibili olfatus ibi (de odore autem ⁊c̃.) quarto de ꝓ
prio ſenſibili guſtus ibi (guſtabile autem eſt ⁊c̃.) quin
to de proprio ſenſibili tactus ibi. (de tangibili autem
⁊ tactu ⁊c̃.) Circa primum duo facit primo manifeſtat
quid eſt viſibile diſtinguens viſibile in duo. ſecundo δ
terminat de vtroqꝫ viſibili ibi (viſibile .n. color ⁊c̃.)
Dicit ergo primo ꝙ cum dictum ſit ꝙ propria ſenſibi
lia ſunt vnuſquiſque ſenſus proprie percipit: illud ſenſi
bile cuius proprie perceptiuus eſt viſus hoc eſt viſibi/
le. Sub viſibili autem cõprehenduntur duo: nam viſi
bile ⁊ eſt color ⁊ eſt quoddam aliud quod ratione qui
dem deſignari poteſt: ſed non habet proprium ſibi im
poſitum: quod quidem viſibile competit his que vi/
dentur denocte ſicut ſunt noctiluce ⁊ putredines quer
cuum: ⁊ huiuſmodi de quibus erit manifeſtum in pro
ceſſubus tractatus: poſtq̃ ingreſſi fuerimus in cogni/
tionem viſibilis ex cognitione coloris quod eſt mani/
feſtius viſibile.

Deinde cum dicit. Co.67.

Viſibile .n. eſt color: hoc autem eſt in eo
quod ſecundum ſe viſibile: ſecundum ſe aũt
non ratiõe: ſed quoniam in ſeipſo habet cau
ſam eſſendi viſibile. Omnis .n. color mouẽs
eſt eius quod ſecundum actum diaphani: ⁊
hec eſt ipſius natura. Unde quidem non vi/
ſibile ſine lumĩe: ſed omnis cuiuſlibet color i
lumine viſibile. Ex quo de lumine primo di
cendum quidem eſt.

¶ Determinat de vtroqꝫ viſibili: ⁊ primo de colore:
ſecundo de eo quod dixit eſſe innominatum. ibi. (non
auteꝫ omnia viſibilia ⁊c̃.) Circa primum duo facit pri
mo oſtendit quomodo color ſe habet ad hoc ꝙ ſit uiſi
bilis. ſecundo determinat de his que requiruntur ad
hoc ꝙ color videatur. ibi. (eſt igiẽ aliqd diaphanũ ⁊c̃
dicit ergo primo ꝙ cũ color ſit quoddam viſibile viſi/
bile conuenit ei ſm ſe: nã color in eo ꝙ eſt color: eſt viſi
bilis per ſe: per ſe autem dupliciter dicitur: vno enim
modo dicitur propoſitio per ſe cuius predicatum ca/
dit in diffinitione ſubiecti: ſicut iſta homo eſt animal .n.
cadit in diffinitione hominis: ⁊ q: id qδ eſt in diffinitio
ne alicuius eſt aliquo modo cauſa eius: in his que ſunt
ꝑ ſe dicunẽ predicta eſſe cã ſubiecti. Alio mõ diciẽ ꝓpõ
per ſe cuius econtrario ſubiectuꝫ ponitur in diffinitio
ne predicati: ſicut ſi dicatur: naſus ẽ ſimus vel numerꝰ
ẽ par: ſimũ .n. nihil aliud ẽ q̃ naſus curuus: ⁊ par nihil

aliud ē q̄ꝫ nūerus medietatē hn̄s: ⁊ in iſtis ſḃꝫ eſt cauſa p̄dicati. Intelligendū eſt ergo ꝙ colo: eſt viſibilis per ſe ƀ ſcd̄o modo: ⁊ non p̄imo. nā viſibilitas ē quedam paſſio. ⁊ hoc eſt qd̄ dicit ꝙ colo: ſecunduz ſe eſt viſibile: (non rōne). i. non ita ꝙ viſibile ponat̄ in eius diffinitione: ſed q: in ſe ipſo habet cauſa vt ſit viſibile ſicut ſubiectum in ſe ipſo habet cauſam ꝓp̄ie paſſionis. Quod probat ꝑ hoc ꝙ omnis colo: eſt motiuus diaphani ſecundum actū: diaphanum autem eſt idez ꝙ tranſparens vt aer vel aqua: ⁊ hoc habet colo: de ſui natura ꝙ poſſit mouere diaphanuz in actu. ex hoc autem ꝙ mouet diaphanū in actu eſt viſibile. vnde ſequitur ꝙ colo: ſecundum ſuā naturam eſt viſibile. Et q: diaphanum non fit in actu niſi per lumen: ſequitur ꝙ colo: non ſit viſibilis ſine lumine. ⁊ iō anteq̄ꝫ oñdatur qualiter colo: videatur dicendū eſt de lumine.

¶ Deinde cū dicit.

Co.68. Eſt igitur aliquid diaphanū. Diaphanū autem dico quod eſt qdem viſibile: non aūt ſecundum ſe viſibile: vt ſi ſimpliciter eſt dicere: ſed propter extraneū colorē huiuſmōi autē eſt aer ⁊ aqua ⁊ multa ſolidorū. Nō. n. ſecundū ꝙ aqua neqꝫ ſecundum ꝙ aer diaphanum eſt: ſed quoniā eſt natura eadez in his vtriſqꝫ ⁊ in ꝑpetuo ſuperius corpore.

¶ Determinat ſine qbus colo: videri non poteſt. ſ. diaphano ⁊ lumine. Et diuiditur in ꝑtes tres. p̄imo oſtendit qd ſit diaphanum. ſcd̄o determinat de lumine quod eſt actus eius: ibi. (lumen aūt eſt huius act⁹ ⁊c̄.) tertio oſtendit quō diaphanū eſt ſuſceptiuuz coloris. ibi. (eſt aūt coloris ⁊c̄.) Dicit ergo p̄imo ꝙ cū colo: ſit motiuum ſcd̄m ſuam naturā diaphani: neceſſe eſt ꝙ diaphanum ſit aliqd. Eſt autez diaphanū qd̄ non hꝫ p̄op̄ium colorem: vt ſcd̄m ipſum videri poſſit: ſed eſt ſuſceptiuum extranei coloris ſecunduz quē aliquo modo eſt viſibile. huius aūt diaphanum eſt ſicut aer ⁊ aqua: ⁊ multa corpora ſolida: vt lapides quidam: ⁊ vitrum. ¶ Licet aūt alia accidentia que ꝯueniunt elementis ⁊ elementatis ꝯueniant eis ſm naturam elementoꝝ: ſicut calidum: ⁊ frigidū: graue: ⁊ leue ⁊ alia hmōi: tamen diaphanū non ꝯuenit p̄dictis ex natura aeris aut aque: ſꝫ ꝙ hmōi: ſed ꝯſequuntur quandā naturā cōem non ſolū aeri ⁊ aque: que corpora corruptibilia: ſed etiā celeſti corpori qd̄ eſt ꝑpetuuz ⁊ incorruptibile: manifeſtū eſt. n. aliqua celeſtia corpora eſſe diaphana: non. n. poſſemus videre ſtellas fixas que ſunt in octaua ſpera: niſi īferiores ſpere planetaꝝ eſſent tranſparētes: vel diaphane. Sic ergo manifeſtū eſt ꝙ diaphanum non eſt p̄op̄ietas ꝯm̄ naturam aeris aut aque: ſed aliquam cōmuniorem naturā ex cuius p̄op̄ietate opo:tet cauſam diaphanitatis aſſignare: vt poſtea apparebit.

¶ Deinde cum dicit.

Co.69. Lumen autem eſt hmōi actus diaphāi: ſecundum ꝙ eſt diaphanum: potentia autē in quo hec eſt ⁊ tenebra: lumen autez vt colo: eſt diaphani: ſcd̄m quod actu diaphanū ab igne aut hmōi: vt ꝙ ſurſum corpus. Et. n. huic aliquid ineſt vnū ⁊ idem.

¶ Oſtendit quid ſit lumen: ⁊ p̄imo manifeſtat veritatem. ſecundo excludit errorem ibi. Quod quidem igitur ⁊c̄. Dicit ergo p̄imo ꝙ lumen eſt actus diaphani ſecundum ꝙ eſt diaphanum: manifeſtum eſt. n. ꝙ neqꝫ aer neqꝫ aqua neqꝫ aliquid mōi eſt actu tranſparens niſi fuerit illuminatum: ipſum autem diaphanū ſecundum ſe eſt in potentia reſpectu luminis ⁊ reſpectu tenebre que eſt p̄iuatio luminis: ſicut materia p̄ima eſt vt potētia reſpectu forme ⁊ p̄iuationis. lumē autem comparatur ad diaphanū ſicut colo: ad corp⁹ terminatū: q: vtrunqꝫ eſt actus ⁊ forma ſui ſuſceptiui ⁊ ꝑꝑ hoc dicit ꝙ lumen eſt quaſi quidā colo: diaphani: ſecundum ꝙ diaphanū eſt actu factum diaphanuz ab aliquo corpore lucente: ſiue illud ſit ignis: aut aliqd aliud huiuſmodi: ſicut aliquod corpus celeſte: eſſe. n. lucēs actu ⁊ illumiatiuū cōe ē igni ⁊ corpi celeſti: ſicut eē diaphanum eſt cōe aeri ⁊ aqua ⁊ corpori celeſti.

¶ Deinde cū dicit.

Quod qdem igitur diaphanū: ⁊ quid lumen dictū eſt: q: neqꝫ ignis eſt: neqꝫ omnino corpus: neqꝫ defluxus corporis vllius. Eſſet enim vtiqꝫ aliquod corpus: ⁊ ſic ſi ignis aut huiuſmodi alicuius p̄eſentia ī diaphano.

¶ Excludit falſam opinionem de lumine ⁊ circa hoc duo facit. p̄imo oſtendit ꝙ lumen non eſt corpus. ſecundo improbat quandam ſolutionem ad rationem quandam per quam poteſt p̄obari lumen non eſſe corpus ibi. (⁊ non recte emp̄.) Circa p̄imum tria facit p̄imo ponit intentum ⁊ dicit. quod cum dictuz ſit quid eſt diaphanum: ⁊ quid lumen: ex hoc manifeſtū eſt ꝙ lumen neqꝫ eſt ignis: vt quidam dicebant ponētes tres ſpecies ignis carbonem flammam ⁊ lumen: neqꝫ eſt aliquod corpus omnino: neqꝫ aliquid defluens ab aliquo corpore: ſicut poſuit democritus lumē eſſe quaſdam deciſiones defluentes a corporibus lucidis. ſ. atomos quoſdam. Si. n. eſſent aliqua defluentia a corpore: ſequeretur ꝙ eſſēt aliquod corpus: ⁊ ſic nihil aliud eſſet lumen quam p̄eſentia ignis: aut aliqd huiuſmodi corporis in diaphano. nihil ergo differt dicere ꝙ lumen ē corpus: ⁊ ꝙ eſt defluxus corporis.

¶ Secundo ibi.

Neqꝫ enim poſſibile eſt duo corpora in eodem eſſe.

¶ Probat qd̄ ꝓpoſuerat tali rōe: īpoſſibile ē duo corpora eē ſimul: ſi ergo lumē eſt corpus īpoſſibile eſt ꝙ lumē ſit ſimul cū corꝑe diaphāo: ƀ aūt ē falſū: ergo lumen non eſt corpus.

¶ Tertio ibi.

Videtur autem lumen contrarium eſſe tenebre. Eſt autem tenebra p̄iuatio huius habitus ex diaphano: quare palam ꝙ ⁊ huius p̄eſentia lumen eſt. Co.70.

¶ Probat ꝙ lumē ſit ſimul cū diaphāo. ꝯtrarioꝝ. n. eſt idē ſubiectū: lumē aūt ⁊ tenebra ſūt ꝯtraria: ſcd̄m modū quo ꝑuatio ⁊ hītus eſt q̄dā ꝯtrarietas: vt dicit̄ in. x. metha. manifeſtum eſt autem ꝙ tenebra eſt quedam p̄iuatio huius habit⁹. ſcilicet luminis ex diaphano: ⁊ ſic ſḃm tenebre eſt diaphanum: ergo ⁊ p̄eſentia dicti habitus ſcilicet lucis eſt lumen: ergo eſt ſimul cū diaphano.

¶ Deinde cū dicit.

Et non recte Empe. neqꝫ ſi aliqs alius ſic dixit ꝙ feratur lumen: ⁊ extēdatur in medio terre ⁊ continentis: nos autē lateat. hoc in. eſt ⁊ extra eam que in ratione veritatem ⁊ extra ea que vidētur. In ꝑuo. n. ſpatio lateret nos. Ab oriente aūt in occidens latere magna qdem multum queſtio eſt.

¶ Reprobat q̄ꝫdā rn̄ſionē ad rōem quādā q̄ pōt fieri ꝯtra ponentes lumen eſſe corpus: pōt. n. contra eos ſic argui. Si lumen eſt corpus: opo:tet ꝙ illuminatio

fit motus localis luminis deuenientis in diaphanum
nullus aūt motus localis cuiuſcunq̧ corꝑis pōt eſſe ſu
bitus ſiue in inſtāti: ergo illuminatio nō eſt ſubito ſed
ſucceſſiue: cuius ꝯtrariū videmus: q: ī eodē inſtāti in
quo corpus lucidū ꝑſentatᷣ illuminatᷣ diaphanū totū
ſimul: ⁊ nō pars ei⁹ poſt ptē. Nō aūt recte emp. neq̧
q̄cūq̧ ali⁹ dixit ꝙ lumē feratᷣ motu locali tanq̄ corpus
⁊ extendatᷣ ſucceſſiue: ⁊ ſpatio ꝙ eſt mediū īter terrā
⁊ ꝯtinens .ſ. celū: ⁊ ꝙ iſta ſucceſſio nos lateat: ſed vide
atur nobis ꝙ totū illuminetᷣ ſimul ⁊ ſubito. hoc .n. di
ctum eſt ꝯtra veritatē que pōt rōe ꝑcipi. q: ad illumi
nationē diaphani nihil reqritur niſi directa oppoſitio
abſq̧ obſtaculo medio corꝑis illuminātis ad illumina
bile. Intātū eſt ꝯtra id ꝙ apparet: poſſet .n. dici ꝙ ſuc
ceſſio motus localis in ꝑuo ſpatio lateat nos ſed ꝙ la/
teat nos ſucceſſio in motu luminis ab oriente vſq̧ ad
occidentē orizontis noſtri: h̄ habet magnā queſtionē:
tanq̄ difficile aut oīo impoſſibile. ¶ Q: vero h̄ agitur
de nā luminis ⁊ diaphāi ⁊ neceſſitate luminis ad vidē
dum: de his tribus ꝯſyderādum eſt: Circa naturam
igitᷣ luminis diuerſi diuerſimode opinati ſunt: qdā .n.
opinati ſunt lumē eſſe corpus: vt ī littera dicitᷣ. Ad qđ
dicēdū moti ſunt ex quibuſdā locutiōibus quibus vti
mur loquētes de lumīe. cōſueuim⁹ .n. dicere ꝙ radi⁹
trāſit ꝑ aerē: ꝙ reuerberatᷣ: ꝙ radii ſe itrinſecāt: q̄ oīa
videntᷣ eſſe corpus. ¶ Que qdē opīo ſtare nō pōt ꝑꝑ
rōnes quas ariſtoteles ī littera adducit: ⁊ plures alias
facile eſſet adducere non .n. facile eēt aſſignare: quō hu
ius corpus ꝑ totū emiſperiū ſubito multiplicaretᷣ: aut
generaretᷣ: vel corrumpetᷣ: quō etiā ſola oppoſitio cor
poris opaci eſſet cā corruptiōis hui⁹ corꝑis in ꝑte dia/
phani aliq̄: qđ aūt dicitᷣ de motu luminis: aut reuerbe
ratiōe ipſi⁹ methaphorice dictū ē: ſicē ēt poſſem⁹ dicere
q: calor ꝓcedit dum aliqua de nouo caleſiunt: vel re/
uerberatur cū habet obſtaculum. ¶ Quidam vero
alii dixerunt ꝙ lux eſt quedā natura ſpālis: argumen
tum ſumētes ꝙ ī rebus intellectualibus noīe luminis
vtimur: dicimus .n. in ſbiis intellectualibus eſſe quod
dam lumē intelligibile. Sed h̄ ēt eſt īpoſſibile: Impoſ
ſibile eſt .n. ꝙ aliqua natura ſpiritualis ⁊ intelligibilis
cadat ī apprehēſione ſenſus: qui cū ſit virtus corporea
non pōt eſſe cognoſcitiuus niſi rerū corporalium. ¶ Si
quis autē dicat ꝙ aliud eſt lumen ſpirituale ab eo qđ
ſenſus percipit: non erit cum eo contendendum dum
mō hic habeatur ꝙ lumen qđ viſus percipit nō ē: nā
ſpūalis nihil .n. ꝓhibet vnū nomen imponi rebus q̄
tuncunq̧ diuerſis. ¶ Quod autem lumine ⁊ his que
ad viſum pertinent vtimur in rebus intellectualibus:
contingit ex nobilitate ſenſus viſus qui eſt ſpiritualior
⁊ ſubtilior inter omnes ſenſus: quod patet ex duobus
primo quidem ex ſuo obiecto: nam aliqua cadunt ſub
viſu: ſecundum proprietates in quibus communicāt
inferiora corpora cum celeſtibus: tactus autem eſt pre
ceptiuus proprietatum que ſunt proprie elementis ſci
licet calidi ⁊ frigidi ⁊ ſimilium: guſtus autem ⁊ olfat⁹
proprietatum que competunt corporibus mixtis ſecū
dum diuerſam rationem commixtionis calidi ⁊ frigi
di: humidi ⁊ ſicci. Sonus autem cauſatur ex motu lo
cali: qui etiam communis eſt corporibus celeſtibus ⁊
inferioribus: licet ſpecies motus que cauſat ſonum nō
competat corporibus celeſtibus ſecundum ſententiā
ari. Unde ex ipſa natura obiecti apparet ꝙ viſus ē al
tior īter ſenſus: ⁊ auditus propinquior ei: ⁊ alii ſenſus
magis remoti. ¶ Secundo apparet ꝙ viſus eſt ſpiri
tualior ex modo: immutationis nam in quolibet alio
ſenſu non eſt immutationis ſpiritualis ſiue naturali: di
co autem immutatio prout qualitas recipitur in patiē
te ſecundum eſſe nature. ſicut cum aliquid infrigidatur
vel calefit: aut mō ſecundum locum mutatio vero ſpi
ritualis eſt ſecundum ꝙ ſpecies recipitur in orgāo ſen
ſus: aut in medio per modū intētionis ⁊ non per mo/
dum naturalis forme: non .n. ſic recipitur ſpecies ī ſen
ſu ſecundum id eſſe quod habet in re ſenſibili: patet
autē ꝙ in tactu ⁊ guſtu qui eſt tactus: fit alteratio na
turalis: calefit .n. ⁊ infrigidatur aliquid per contactum
calidi ⁊ frigidi: ⁊ non fit immutatio ſpiritualis tantū.
Similiter aūt immutatio odoris fit cum quadam fu/
mali euaporatione. Immutatio autem ſoni cum mo/
tu locali. Sed in mutatione viſus eſt ſola īmutatio ſpi
ritualis. vnde patet ꝙ viſus inter omnes ſenſus ē ſpi/
ritualior: ⁊ poſt hunc auditus. ⁊ propter h̄ ii duo ſen/
ſus ſunt maxie ſpirituales: ⁊ ſoli diſciplinabiles: ⁊ his
que ad eos pertinent vtimur in intellectualibus: ⁊ p̄/
cipue his que pertinent ad viſum. ¶ Quidam vero
dixerunt ꝙ lumen non eſt niſi euidentia coloris. Sed
h̄ aperte apparet eſſe falſum in his que lucent de no/
cte: ⁊ tamen eorū color occultatur. ¶ Alii vero dixerūt
ꝙ lux eſt forma ſubſtantialis ſolis: ⁊ lumen defluens
a luce habet eſſe intentionale: ſicut ſpēs colorū in aere.
Utrunq̧ autem horū eſt falſum: primo quidē q: nul
la forma ſubſtantialis eſt per ſe ſenſibilis: ſed ſolo ītel/
lectu comprehenſibilis. Et ſi dicatur ꝙ id quod vide
tur in ſole non eſt lux ſed ſplendor: non erit contenden
dum de nomine: dummodo hoc qđ dicimus lucē .ſ.
quod ex viſu apprehenditur non ſit forma ſubſtantia
lis. ¶ Scđm etiā falſum eſt: q: que habent ſolū eſſe
intentionale non faciunt tranſmutationem naturalem
radii autem corporū celeſtium tranſmutant totam na
turam inferiorem. ¶ Unde dicimus ꝙ ſicut corpora
elementaria habent qualitates actiuas per quas agūt
ita lux eſt qualitas actiua corporis celeſtis ꝑ quā agit:
⁊ eſt in tertia ſpecie qualitatis ſicut ⁊ calor. Sed in h̄
differt a colore: quia lux eſt qualitas primi corporis al
terantis: quod non habet contrariū: vnde nec lux cō
trarium habet: calori autem eſt aliquid contrarium.
Et quia luci nihil eſt contrarium in ſuo ſuſceptibili nō
poteſt habere contrariam diſpoſitionem: ⁊ propter h̄
ſuum paſſiuum .ſ. diaphanum ſemꝑ eſt in vltima diſ/
poſitione ad formam ⁊ propter h̄ ſtatim illuminatur:
non autem calefactibile ſtatim calefit. Ipſa igitur par
ticipatio vel effectus lucis in diaphano: vocatur lumē
⁊ ſi fit ſecundum rectam lineam ad corpus lucidum
vocatur radius. Si autem cauſetur ex reuerberatiōe
radii ad corpus lucens: vocatur ſplendor: lumen aūt
cōmune eſt ad omnem effectum in diaphano. ¶ His
igitur viſis circa naturā luminis de facili apparet rō
quare quedam corpora ſunt lucida actu: quedam dia
phana: quedam opaca. Nam cum lux ſit qualitas pri
mi alterantis quod eſt maxime perfectum ⁊ formale
in corporibus: illa corpora que ſunt maxime formalia
⁊ mobilia ſunt lucida actu: que autē ſunt propinqua
his ſunt receptiua luminis: ſicut diaphana: que autem
ſunt maxime materialia: neq̧ habent lumen in ſui na
tura: neq̧ ſunt luminis receptiua ſed ſunt opaca: qđ
patet in ipſis elementis: nam ignis habet lucem in ſui
natura. licet eius lux non appareat nobis niſi in natu/
ra aliena propter denſitatem: aer autem ⁊ aqua que
ſunt minus formalia ſunt diaphana: terra autem que
eſt maxime materialis eſt opaca. ¶ Circa tertium ve
ro ſciendum eſt ꝙ quidam dixerunt ꝙ lumen neceſ/
ſarium eſt ad videndū ex parte ipſius coloris: dicunt
enim ꝙ color non habet virtutem vt moueat diapha
nū niſi ꝑ lumen ⁊ huius ſignū dicunt: q: ille q eſt ī ob
ſcuro videt ea q̄ ſūt in lumīe: ſed nō econuerſo: rōnē ēt
ad hoc adducūt: q: oportet ꝙ cum viſus ſit vnus ꝙ
viſibile non ſit niſi per rōnem vnam: quod non eſſet ſi
color eſſet per ſe viſibilis non ꝑ virtutē luminis ⁊ itū
lumen eſſet per ſe viſibile. ¶ Sed hoc eſt manifeſtū
contra id quod ariſtoteles hic dicit: ⁊ quod habet in
ſe cauſā eſſendi viſibile: vnde ſecundum ſententiā ari

ſtotelis dicendum eſt ꝙ lumen neceſſarium eſt ad vi/dendum non ex parte coloris eo ꝙ facit colores eſſe actu quos quidam tantum dicunt eſſe in potentia cuȝ ſunt in tenebris: ſed ex parte diaphani inquantum fa/cit ipſū eſſe in actu: vt in littera dicitur. ¶ Et ad eius euidentiam conſyderandum eſt quod omnis forma inquantum huiuſmodi eſt principium agendi ſimile vnde cum color ſit quedam forma ex ſe habet ꝙ cau ſet ſui ſimilitudinem in medio. Sed tamen ſciendum eſt ꝙ differentia eſt inter virtutem perfectam ⁊ im/perfectam. nam forma que eſt perfecte virtutis ĩ agẽ do non ſolum poteſt inducere ſuam ſimilitudinem in ſuſceptibili: ſed poteſt etiam diſponere paciens vt ſit proprium eius ſuſceptiuum quod quidem non po/teſt facere cum fuerit imperfecte virtutis. ¶ Dicen/dum eſt igitur ꝙ virtus coloris in agendo eſt imper fecta reſpectu virtutis luminis. nam color nihil aliud eſt q̃ȝ lux quedam quodāmodo obſcurata ex admix tione corporis opaci. vnde non habet virtutem vt fa/ciat medium in illa diſpoſitione qua ſit ſuſceptiuū co/loris quod tamen poteſt facere lux pura. Ex quo etiā patet ꝙ cum lux ſit quodammodo ſubſtantia coloris ad eandem naturā reducitur omne viſibile: nec opor tet ꝙ color per lumen extrinſecum fiat actu viſibile. Quod autem colores illuminati videntur ab eo qui eſt in obſcuro contingit ex eo ꝙ etiam medium illumi natur: inquantum ſufficit ad immutationem ipſius.

Co.71. Eſt autem coloris ſuſceptiuum: quod ſi/ne colore. ſoni aūt abſonum: ſine colore aūt diaphanum: ⁊ inuiſibile autem qđ vix vide/tur: vt quod tenebroſum eſt: huiuſmodi aūt diaphanum quidem eſt non cum ſit actu dia phanum ſed cū potentia. Eadem. n. natura quandoqȝ qdẽ tenebra q̃nqȝ autẽ lumen ẽ.

¶ Lectio decimaquinta.

Oſtḗqȝ phyloſophus oſtendit ſuperius qd eſt color: ⁊ qd diaphanum: ⁊ quid lumen Hic oſtendit quō diaphanuȝ ſe habeat ad colores. Manifeſtū eſt autem ex premiſſis ꝙ diaphanum eſt ſuſceptiuū coloris: eſt. n. color mo/tiuus diaphāi vt ſupra dictū eſt. qđ aūt eſt ſuſceptiuū coloris oportet eſſe ſine colore: ſicut quod eſt ſuſcepti/uum ſoni oportet eſſe ſine ſono: nihil enim recipit qđ iam habet. ⁊ ſic patet ꝙ diaphanum oportet eſſe ſine colore. Cum autem corpora ſint viſibilia per ſuos co lores: ſequitur ꝙ diaphanum ſecundum ſeipſum ſit inuiſibile. q: vero eadem eſt potentia cognoſcitiua op poſitoꝝ: ſequitur ꝙ viſus qui cognoſcit lucem: cogno ſcat ⁊ tenebram. Licet igitur diaphanum ſecundum ſe careat colore ⁊ lumine quorum eſt ſuſceptiuū. ⁊ ſic ſecundum ſe viſibile non ſit eo modo quo ſunt viſibi/lia lucida ⁊ colorata: tamen poteſt dici viſibile ſicut vi detur tenebroſum: quod vix videtur. diaphanum igi tur eſt huiuſmodi. i. tenebroſum: cuȝ non eſt actu dia phanum: ſed in potentia tantum. Eadem. n. natura ẽ ſubiecta quandoqȝ quidem tenebraꝝ: quandoqȝ autẽ luminis. ⁊ ſic diaphanum carens lumine quod ei acci dit: dum eſt potentia diaphanum oȝ ꝙ ſit tenebroſū:

¶ Deinde cū dicit.

Co.72. Non omnia autem viſibilia ſunt in lumi ne: ſed ſolum vniuſcuiuſqȝ proprius color. Quedam. n. in lumine quidem non viden/tur: in tenebra autem faciunt ſenſum: vt que ignea videntur ⁊ lucentia. Non autem no/minata ſunt hec vno nomine vt quercus pu tride: cornu: capita piſciuȝ: ⁊ ſquame: ⁊ ocu li: ſed nulli horum videtur proprius color: pp quam igitur cām hec videntur: alia rō.

¶ Nunc iam determinatū eſt de colore qđ videtur ĩ lu/mine: determinat de alio viſibili qđ ſupra dixit eſſe in/nominatū. Et dicit ꝙ nō oīa ſunt viſibilia in lumine: ſed ſolū ꝓprius color vniuſcuiuſqȝ corporis in lumĩe viſibilis eſt. quedā. n. nō videnť in lumine ſed in tene bris: ſicut aīalia que in tenebris videnť ignita ⁊ lucen/tia. ⁊ hec ſunt multa: ſed nō hn̄t vnū nomẽ cōmune: ſicut putredines quercuū: ⁊ aliqđ cornu alicuius aīa/lis: ⁊ capita quorūdā piſciū ⁊ ſquāe: ⁊ oculi quorūdā aīaliū. Sed lȝ iſta videanť ĩ tenebris: nullius tn̄ horuȝ ꝓprius color ĩ tenebris videť. Videnť ergo iſta ĩ tene bris ⁊ ĩ lumine: ſed ĩ tenebris vt lucētia: in lumine aūt vt colorata. Sed pp quā cām ſic videanť ĩ tenebris lu centia: Alia rō eſt. nō. n. h̄ inducit hoc niſi quaſi ꝑ acci dēs: ad oñdendū cōparationẽ viſibilis ad lumẽ. ¶ Vi detur aūt viſibilitatis eoꝝ ĩ tenebris h̄ eſſe rō. q: hui⁹ ex ſua cōpoſitiōe hn̄t aliqd lucis: ĩquātū lucidū ignis ⁊ diaphanū aeris ⁊ aque nō ẽ totaliter ĩ eis ꝯphenſū ꝑ opacū terre: ſed q: modicū hn̄t de luce: coꝝ lux ad p̄/ſentiā maioris luminis occultať. Vñ in lumine nō vi/denť vt lucētia: ſed vt colorata. lux aūt coꝝ pp ſui de/bilitatẽ nō pōt diaphanū ꝑfecte reducere ĩ āctū ſm ꝙ natū ẽ moueri a colore. vñ ſub eoꝝ luce nec eoꝝ color nec alioꝝ videť: ſed ſolū lux ipſoꝝ. lux. n. cū ſit efficati/or ad mouēdū diaphanū q̃ȝ color: ⁊ magis viſibilis cum minori immutatione diaphani videri pōt.

¶ Deinde cū dicit.

Nunc auten intantum manifeſtū eſt: quo niam quod quideȝ in lumine videtur: color eſt: vnde nō videtur ſine lumine: hoc. n. erat ipſi colori eſſe motiuū eſſe ſcđm actū diapha ni: actus aūt diaphāi lumẽ eſt. Signū auteȝ huius manifeſtū. Siqs. n. ponat habẽs co/lorem ſuper ipſū viſū non videbitur: ſed co lor mouet diaphanum: puta aerem: ab hoc autem iam continuo exiſtente mouetur qđ ſenſitiuum eſt. Co.

¶ Oñdit quō color ꝑueniat ad viſū. Et circa h̄. d. ſ. p̄ mo oñdit qd ẽ neceāriū ad h̄ ꝙ viſus moueať a colore ſcđo oñdit aliqd ſimile qđ ẽ neceāriū in aliis ſenſibilib⁹ ibi. (eadẽ āt rō.) Circa. p̄. d. ſ. p̄mo determīat verita/teȝ. ſcđo excludit errorẽ ibi. (nō. n. bn̄ h̄.) Dicit ergo p̄mo ꝙ ꝑ ſupradcā ĩ tm̄ māifeſtū ſit ꝙ illud qđ videť in lumĩe ẽ color: ⁊ ꝙ ſine lumĩe videri nō pōt: q: vt ſ̄ dictū ẽ: h̄ ẽ de rōne coloris ꝙ ſit motiuū diaphāi: qđ q dẽ ſit ꝑ lumẽ qđ ẽ actus diaphani. iđ ſine lumine color videri nō pōt. Cuius ſignū ẽ: q: ſi aliqs pōat coloratū ſuꝑ organū viſus nō videť: q: nō ẽ ibi diaphanum in actu qđ moueať a colore. nā ⁊ ſi pupilla ſit quoddaȝ diaphanū nō tn̄ erit diaphanū ĩ actu: ſi ſuꝑ ponať ſibi corp⁹ coloratū. Oȝ aūt ꝙ color moueat diaphanū ĩ ac tu: puta aerẽ vel aliqd hmōi: ⁊ ab h̄ moueť ſēſitiuū. i. organū viſus ſicut a corꝑe ſibi ꝯtinuato: corꝑa. n. nō ſe ĩmutāt niſi ſe tangant. ¶ Deinde cū dicit.

Nō. n. bn̄ hoc dicit Democritus opina tus ſi eſſet vacuū quod mediū ꝑſpici vtiqȝ certe ⁊ ſi formica in celo eſſet: hoc enim im/poſſibile eſt. patiente enim aliquid ſenſiti/uo ſit ipſum videre. Ab ipſo igitur qui vi/detur colore impoſſibile eſt. Relinquitr āt Co.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu Univ. im. A. Mickiewicza

ꝙ a medio. Quare neceſſe eſt aliqđ eſſe medium: vacuo autē facto non aliquid certe: ſꝫ omnino nihil videbitur: propter quā quidem igitur cauſam colorem neceſſe eſt in lumine videri dictum eſt.

¶ Excludit errorē dicens ꝙ non bene dixit democritus: q opinatus fuit ꝙ ſi hoc medium qđ eſt inter rem viſam ⁊ oculū eſſet vacuum: ꝙ poſſet aliqd quantuncunqꝫ paruū videri ꝑ quantūcūqꝫ diſtantiā: puta ſi formica eſſet in celo: ſed hoc ē īpoſſibile: oꝫ.n.ad hoc ꝙ aliquid videatur ꝙ organū viſus patiatur a viſibili. oſtenſum eſt aūt ꝙ non patitur ab ipſo viſibili īmediate: q: viſibile ſuperpoſitum oculo non videtur: Relinquitur ergo ꝙ oporteat organum viſus pati a viſibili per aliquod medium. neceſſe eſt ergo eſſe aliquod medium inter viſibile ⁊ viſum: Si autem eſt vacuum nihil eſt medium quod poſſet immutare ⁊ immutari. Relinquitur ergo ꝙ ſi eſſet vacuum omnino nihil videretur. Incidit autem in hanc opinionem democritus q: putabat ꝙ cauſa quare diſtantia impedit viſionem alicuius rei ſit per medium ꝙ reſiſtit immutationi viſibilis. hoc aūt eſt falſum. Non.n. diaphanum habet ꝯtrarietatem ad lumē vel colorē: ſed eſt in vltima diſpoſitione ad eoꝝ receptionē: cuius ſignū eſt ꝙ ſubito īmutatur a lumine vel colore. ¶ Cā aūt quare diſtantia īpediat viſū eſt q: omne corpus videtur ſub quodā angulo cuiuſdā trianguli: vel magis piramidis: cuiꝰ baſis eſt in re viſa: ⁊ angulus ē in oculo videntis. Neqꝫ differt q̄ꝫtum ad hoc vtꝝ viſus fiat extra mittēdo: ita ꝙ linee ꝯcludentes triāgulum vel piramidem ſint linee vel viſuales progredičtes a viſu ad rē viſam vel econuerſo fiat. dū modo viſus ſit ſub predicta figura trianguli vel piramidē: qđ ideo neceſſe eſt: q: cuꝫ res viſa ſit maior quantititate q̄ꝫ pupilla: oꝫ ꝙ proportionaliter diminuendo proueniat immutatio viſibilis vſqꝫ ad viſum. Manifeſtum eſt aūt ꝙ quanto latera trianguli vel piramidis ſunt longiora dū mō ſit eadē baſis: tanto angulus eſt minor. ⁊ iđ q̄ꝫto aremotiori videtur minus. videt̄ ⁊ tanta pōt cē diſtātia ꝙ oīno nō videtur. ¶ Deinde cū dicit.

Ignis aūt in vtriſqꝫ videtur ⁊ in tenebra ⁊ in lumine: ⁊ hoc ex neceſſitate: diaphanuꝫ .n. ab hoc lucidum fit.

¶ Oſtēdit qūo videatur ignis ⁊ lucida corpora. ⁊ dicit ꝙ videntur non ſolū in lumine ſicut colorata: ſed ēt in tenebris ſicut illa de quibus ſupra dixit. ⁊ hoc ex neceſſitate ꝯtingit: q: ignis habet tantū de lumine ꝙ poteſt diaphanum omnino facere in actu: ita vt ⁊ ipſū ⁊ alia videantur. Nec ē tm̄ debile lumē eius ꝙ ad preſentiā maioris obumbretur ſicut accidit in hiis q̄ ſūt dicta ſ. ¶ Deinde cū dicit.

Lo.75. Eadem.n. ratio eſt ⁊ de ſono ⁊ de odore Nihil.n. ipſorum tangēs ſenſitiuū facit ſenſum. Sed ⁊ ab odore quideꝫ ⁊ ſono media mouentur: ab hoc autem ſenſitiuoꝝ vtrūqꝫ Cum autem ſuper ipſū ſenſitiuum aliquis apponit odorans aut ſonans: neqꝫ vnū ſenſum faciet. De tactu auteꝫ ⁊ guſtu habet ſe ſimiliter: non autē videtur. propter quā aūt cauſam poſterius erit manifeſtū. Medium autē ſono quidem aer eſt. Odori autem in-

Lo.76. nominatum eſt. Communis.n. quedaꝫ paſſio eſt ab aere ⁊ aqua: ſicut diaphanum colori: ſic eſt habēti odorem ꝙ eſt in vtriſqꝫ his Videntur.n. animaliū aquatica habere odoris ſenſum. Sed homo ⁊ pedibus ambulātium quecunqꝫ reſpirant impoſſibilia ſunt odorare niſi reſpirantia. Cauſa autē de his poſterius dicetur.

¶ Oſtendit ꝙ ſimiliter ſe habet in aliis ſenſibus ſicut in viſu. ⁊ dicit ꝙ eadeꝫ ratio eſt de ſono ⁊ odore ſicut ⁊ de colore. nullū.n. eoꝝ ſentitur ſi tangit organuꝫ ſenſus ſed ab odore ⁊ ſono mouentur media: a medio āt vtrunqꝫ organoꝝ auditus. ſ. ⁊ olfatus. Sed cuꝫ aliqs ponit corpus odorans aut ſonans ſuper organum ſenſus nō ſentitur: ⁊ ſimiliter eſt in tactu ⁊ guſtu: licet nō videatur ꝑꝑ cauſam que inferius dicetur. ¶ Deinde oſtendit qđ ſit mediū in his ſenſibilibus. ⁊ dicit ꝙ illđ quod mouetur a ſono eſt aer: mediū aūt quod mouetur ab odore eſt aliqd commune aeri ⁊ aque: ſicut ⁊ vtrunqꝫ eoꝝ eſt mediū qđ mouetur a colore: ſed a colore mouetur vtrunqꝫ hoꝝ ſecundū ꝙ diaphanū paſſio aūt communis aeri ⁊ aque ſecundū quā mouet̄ ab odore eſt īnominata: non.n. mouetur ab odore ſcđm ꝙ ſūt diaphana Et ꝙ vtrūqꝫ hoꝝ moueat̄ ab odore manifeſtat per hoc ꝙ animalia aquatica hn̄t ſenſuꝫ odoris: ex quo manifeſtum eſt ꝙ aque mouent̄ ab odore homo autem ⁊ animalia greſſibilia ⁊ reſpirantia non odorant niſi reſpirando. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ aer eſt mediū in odoratu: Hoꝝ aūt cā poſterius dicetur. Lo.77.

Unc autem primū de ſono ⁊ olfatu determinemus. Eſt aūt duplex ſonus: Hic quidem.n. actu quidam alius autem potentia: alia.n. non dicimus hr̄e ſonum: vt ſpongiam: lanam: pilos. Quedā autem habent: vt es ⁊ quecunqꝫ plana ⁊ lenia ſunt: quoniam poſſunt ſonare. Hoc aūt eſt ipſius medii ⁊ auditus facere ſonū actu.

¶ Lectio decimaſexta.

Oſtq̄ꝫ phyloſophus determinauit de viſibili: hoc determinat de audibili .i. de ſono. ⁊ diuiditur in.d.p. In prima determinat de ſono in coī. In ſcđa determinat de quadā ſpē ſoni. ſ. voce. ibi. (Vox auteꝫ.) prima in.d.i pr̄ia determinat de ſono. In ſcđa de differētiis ſonoꝝ. ibi. (Differentie autem ſonorum.) Prima in.d. in prima determinat de ſono. in ſecunda mouet quandam dubitationem circa predeterminata. ibi. (Utrum autē ſonat.) Pr̄ia in.d. in prima determinat de generatione ſoni: in ſecunda de immutatione auditus a ſono. ibi. (Uacuum autem.) Si autem queratur quare determinat hoc de generatione ſoni cum ſupra non determinauerit de generatione coloris: ſed ſolum de immutatione ſenſus ⁊ medii a colore: Sciendum eſt ꝙ color ⁊ odor ⁊ ſapor ⁊ qualitates tangibiles habent eſſe permanens. ⁊ fixū in ſuo ſubiecto. Unde eſt alia conſyderatio ipſarum qualitatum ſecundum ſe: ⁊ ſecūdum ꝙ immutāt ſenſum. ⁊ ꝑꝑ hoc alterius eſt conſyderationis vtrūqꝫ Unde phyloſophus de generatione coloris ⁊ ſaporis ⁊ odoris determinat in libro de ſenſu ⁊ ſenſato: de qualitatibus autem tangibilibus in libro de generatione ⁊ quantum ad aliqua in libro meteo. in hoc autem li. non intendit determinare de ſenſibilibus niſi inquantum ſunt immutatiua ſenſus. Sonus autem cauſatur ex motu: ⁊ non habet eſſe fixum ⁊ quieſcens in ſubiecto: ſed in quadam immutatione conſiſtit. vnde ſimul determinatur de eo ſcđm ꝙ generatur in ſua ſpē: ⁊ ſcđm ꝙ immutat ſenſum. ¶ Prima autem pars diuiditur

in duas. in prima determinat de prima generatione ſoni. in ſecunda de ſecunda que fit ꝑ reflexionem ibi. (echon aūt fit.) Circa primū. d. ſ. primo oñdit ꝙ ſonus quandoqȝ eſt in actu: quandoqȝ in potentia. ſecundo oſtendit qūo fit ſonus in actu ibi. (fit aūt ſecundum actū.) Dicit ergo primo ꝙ anteq̄ȝ determinet de tactu ⁊ de guſtu: dicendū eſt de ſono ⁊ olfatu: ſed primo de ſono q: ſpiritualior eſt vt ſupra oñſum eſt. Sonus autem dupliciter dicitur: dicit. n. ſonus actu: ⁊ ſonus in potentia. dicimus aūt aliquam reȝ habere ſonum: ⁊ quando actu ſonat: ⁊ quãdo habet potentiam ſonandi. ſicut dicimus hec campana bene ſonat: q̄ȝuis non ſonet in actu. ⁊ ſecundum hunc modū dicim⁹ ꝙ quedam non habent ſonū: q: non habent potentiã ſonandi: ſicut ſpongia ⁊ hm̄ōi mollia: Quedã auteȝ dicuntur habere ſonū q: poſſunt ſonare: ſicut es ⁊ alia hm̄ōi plana ⁊ lenia. Sic ergo patet ꝙ ſonus quãdoqȝ dicitur ſecundum potentiã: quandoqȝ ſecundū actuȝ ſed ꝙ fiat ſonus in actu: hoc ptinet ⁊ ad mediuȝ ⁊ ad auditum. Omne. n. ſenſibile dupliciter dicitur in actu vno modo qñ actu ſentitur: hoc eſt dū ſpecies eius ē in ſenſu: ⁊ ſic ſonus eſt actu ſcd̄m quod eſt in auditu: Alio modo ſecundū ꝙ habet propriam ſpēm ꝑ quaȝ ſentiri pōt: prout eſt in ſuo ſubiecto: ⁊ ſic alia ſenſibilia ſunt in actu: prout ſunt in corporibus ſenſibilibus: ſicut color prout eſt in corpore colorato: ⁊ odor ⁊ ſapor ꝓut ſunt in corpore odorifero ⁊ ſaporoſo. Sic aūt non eſt de ſono. nã in corpore ſonante non eſt ſonus niſi in potentia: in medio autem quod mouetur ex percuſſione corporis ſonantis fit ſonus in actu. ⁊ propter hoc dicitur ꝙ ſonus in actu eſt medii ⁊ auditus: non aūt ſubiecti ſonabilis.

¶ Deinde cū dicit.

Co. 78. **Fit autē qui ſecundum actum ſonus ſemper alicuius ad aliqd ⁊ in aliquo: percuſſio. n. eſt faciens. Unde impoſſibile eſt cum ſit vnum fieri ſonū. Alteꝝ. n. eſt verberans: ⁊ quod verberatur: quare ſonans ad aliquid ſonat. Tangit. n. aliquid. Cum aūt ictu tangitur: ſonat. Ictus autem non fit ſine motu.**

¶ Oſtēdit quomodo ſonus fiat in actu. Et circa hoc d. ſ. Primo oſtendit quot concurrunt ad hoc ꝙ ſon⁹ conſtituatur in actu. ſecundo oſtendit qualia eſſe oporteat ibi. (Sicut autē diximus.) Dicit ergo pr̄io ꝙ ad hoc ꝙ ſonus fiat in actu oportet tria concurrere. fit enim ſemper alicuius: ⁊ ad aliquid: ⁊ in aliquo: ⁊ iō ſi ſit vnum tantum non poteſt ſonum facere. Et hui⁹ ratio eſt. quia percuſſio eſt cauſa ſoni. oportet igīt eſſe aliquid ideſt percutiens: ⁊ aliquid percuſſum. Et ꝓpter hoc dicit ꝙ (ſonus eſt elicuius ad aliquid) ideſt percutiens ad percuſſum. Oportet enim ꝙ illud qđ facit ſonum tangat aliquid: ⁊ cum tetigerit ſuo ictu generetur tunc ſonus. Ictus autem percutiens non fit ſine motu locali: motus autem localis non eſt ſine medio. Unde relinquitur ꝙ oportet eſſe mediuȝ ad hoc ꝙ fiat ſonus in actu. ⁊ hoc eſt qđ dictū eſt ꝙ oȝ eſſe ſonum: non ſolum alicuius ⁊ ad aliquid: ſed in aliquo.

¶ Deinde cū dicit.

Sicut aūt diximus: non contingentium ictus ſonus eſt: nullum. n. faciunt ſonum pili: ⁊ ſi percutiantur: ſed es ⁊ quecunqȝ lenia ⁊ concaua ſunt. Et quideȝ quoniam lene eſt Concaua autē ex repercuſſiōe: faciūt multos ictus poſt primum in potenti exire qđ motum eſt.

¶ Oſtendit qualia oportet eſſe ea que requirūtur ad ſoni generationem. Et primo oſtendit qualia oportet eſſe percutiens ⁊ percuſſum. ſecundo quale oportet eē medium ibi. (amplius autem.) Dicit ergo primo ꝙ ſicut predictum eſt ſonus non fit ex percuſſione quorumcunqȝ contingentium corporum. Dictum eſt eniȝ ſupra ꝙ pili ⁊ ſpongia ⁊ huiuſmodi mollia non habent potentiam ſonandi: vnde nullum ſonum faciunt etiam ſi percutiantur. Cuius ratio eſt: quia mollia cedunt percutienti: vnde ex percuſſione non extruditur aer: vt ſic in eo poſſit formari ſonus ex ictu percutientis: ⁊ reſiſtentia percuſſi. Sed ſi huiuſmodi mollia comprimantur vt aliquam duriciem habeant ⁊ reſiſtant percutienti ſequitur ſonus: licet ſonus ſurdus. Sed es ⁊ corpora lenia ⁊ concaua ſua percuſſione faciunt ſonum: neceſſe eſt enim ꝙ illa ex quorum percuſſione ſonus redditur ſint dura vt aer extrudatur: que quidem extruſio eſt cauſa generationis ſoni. Requiritur etiam ꝙ ſint lenia vt ſit aer vnus ſicut infra dicetur. Concaua autem etiam percuſſa bene reddunt ſonum: quia in eis intus aer concluditur. Et cum illđ quod primo motum eſt non poſſit ſtatim exire: percutit alium aerem: ⁊ ſic ex percuſſione fiunt multi ict⁹ ⁊ multiplicatur ſonus. Et propter hoc etiam illa que in ſui compoſitione habent aerem bene diſpoſitum: ſunt bene ſonora: ſicut er ⁊ argentum. In quoꝝ autē compoſitione aer non bene ſe habet non ſunt bene ſonora: ſicut plumbum ⁊ alia huiuſmodi: que ſunc feculenta ⁊ terreſtria.

¶ Deinde cū dicit.

Amplius auditus in aere ⁊ in aqua: ſed minus in aqua. Non eſt autē ſoni proprius aer neqȝ aqua. Sed oportet firmorū repercuſſione fieri ad inuicem ⁊ ad aera. Hoc āt fit: cū permaneat percuſſus aer: ⁊ non ſoluatur: vnde ſi velociter ⁊ fortiter percutiatur: ſonat. Oportet. n. preoccupare motū ferientis fracturam aeris. ſicut ſi congregationeȝ aut cumulum lapilloruȝ percutiat aliqs latum velociter. Co. 79.

¶ Oſtendit quale ſit medium in quo generatur ſonus. ⁊ dicit ꝙ medium in quo ſonus auditur eſt aer ⁊ aqua: ſed minus auditur in aqua: quam in aere. vñ propinquiſſimum mediuȝ tam in generatione ſoni q̄ȝ in auditu eſt aer. Et quia medium in quolibet ſenſu qualitatibus ſenſibilibus ſecundum illum ſenſū caret vt poſſit omnes recipere. Manifeſtuȝ eſt ꝙ neqȝ aer neqȝ aqua hn̄t ꝓprium ſonū: ſed neceſſariū eſt ad ſoni generationē: in aere vel aqua: ꝙ aliqua corpora firma vel ſolida ⁊ dura percutiant aerem: ꝙ autem ſimul fiat percuſſio ſollidorum ad inuicem: ⁊ per conſequens ſonus: ⁊ ad aera contingit cum aer in ſua integritate manet vt poſſit percuti: ⁊ non diuiditur ante percuſſionem. ⁊ propter hoc videmus ꝙ ſi aliud tardo motu tangat alterum: non facit ſonum: quia prius recedit aer ⁊ diſſoluitur q̄ȝ contactus ſolidorum corporum fiat: ſed ſi percuſſio ſit velox ⁊ fortis tunc fit ſonus: quia ad hoc ꝙ fiat ſonus oportet ꝙ motus percutientis preueniat diuiſionem aeris: vt aer adhuc adunatus ſiue collectus percuti poſſit ⁊ in eo ſonus generari. Et eſt ſimile ſicut cum aliquid velociter fertur percutere poteſt aceruum lapidum anteq̄ȝ diſſoluatur: quod non contingit ſi tarde moueatur. ⁊ propter hoc etiam quando aliquid velociter fertur ipſo aere facit ſonum ex ſuo motu: quia ipſe aer adhuc adunatus ſe habet in ratione percuſſi: ⁊ non ſolum medii.

¶ Deinde cū dicit.

Co.80. Echon autē fit:cum ab aere vno facto ꝓ
pter vas determinans ⁊ ꝓhibens diffun/
di:iterum aer repellitur ſicut ſpera.

¶ Determinat de ſecunda generatione ſoni que fit ꝑ reuerberationem:q quidē ſonus vocatur echon:pͥo ergo determinat quō generetur.ſecundo oſtēdit quō diuerſificatur in eius generatione.ibi.(Videtur āt.) Conſyderandū eſt autem circa pͥmū ꝙ generatio ſoni in aere conſeqtur motū aeris: vt dictū eſt.ſic aūt cōtingit de īmutatione aeris apud generationem ſoni: ſicut de īmutatione aque cū aliquid in aqua ꝓiicitur. Manifeſtum eſt.n.ꝙ fiunt quedā regirationes ī circuitu aque percuſſe que qdē circa locū ꝑcuſſionis ſūt parue ⁊ motus eſt fortis.in remotis autē girationes ſunt magne ⁊ motus debilior:tandem autem motus totaliter euaneſcit ⁊ girationes ceſſant,. Si autē anq̄ motus ceſſet girationes ille aliquod obſtaculum inueniant fit motus girationis in contrarium: ⁊ tanto vehementius:quanto ꝓpinquis fiunt pͥme ꝑcuſſioni Sic igitur intelligendū eſt ꝙ ad percuſſionē corpoꝝ ſonantium aer in girum mouetur: ⁊ ſonus vndiq̄ diffunditur: ⁊ in vicino quidem giratiōes ſunt minores ſed motus fortior: vnde ⁊ ſonus ſonus fortius ꝑcipit in remotis autem girationes ſunt maiores ⁊ motus debilior ⁊ ſonus obſcurior auditur:tandem autem deficit totum. Si autem anteq̄ hmōi girationes deficiant fiat reuerberatio aeris ſic moti: ⁊ ſonum deferentis ad aliquod corpus:girationes reuertentur in contrarium: ⁊ ſic auditur ſonus.q.ex aduerſo ⁊ h̄ vocantur echon.quod precipue fit quando illud obſtans ad quod repercutitur aer motus eſt aliquod corpus concauum.q.quoddā vas detinens aerem in ſua vnitate: ⁊ ideo prohibens ipſum diuidi:tunc.n. ille aer fit vnitus ⁊ commotus:q2 non poteſt vlterius motum protendere propter corpus obſtans percutit iterum aerem a quo percutiebatur: ⁊ fit motus in contrariū ſicut accidit cum aliquis ꝓiicit pilam que h̄ ſpera dicitur ⁊ inueniens obſtaculum retro reſilit.

¶ Deinde cū dicit.

Videtur autē ſemper fieri echon : ſed nō certus:q2 accidit ī ſono ſicut ⁊ ī lumine. Et enim lumen ſemper repercutitur:neq̄ eniz fieret penitus lumen:ſed tenebra extra ſolem. Sed nō ſic repercutitur ſicut ab aqua aut aere aut ⁊ ab aliquo alio lenium: quare tenebram facit qua lumē determinamus.

¶ Oſtendit quomodo diuerſimode fit echon. ⁊ dicit ꝙ videtur ſemper fieri echon.ſed non ſemper fit certus.i.manifeſte perceptibilis . ⁊ h̄ oſtendit per ſimile dicit.n.ꝙ accidit in ſono ſicut in lumine:lumen.n.ſemper repercutitur:ſed quandoq̄ quidem eſt manifeſta repercuſſio luminis:quando repercutit̄ ab aliquo corpore fulgido:ita ꝙ cum quadam claritate fit luminis repcuſſi ſibi mō ꝑme luminis emiſſiōi. Immāifeſta aūt ē repercuſſio luminis qn̄ repercutit̄ ab aliquo corpore opaco:quia huiuſmodi percuſſio fit ſine claritate ⁊ radiorum emiſſione. niſi .n. a corporibus opacis fieret repercuſſio radiorum ſolis:non fieret lumē penitus.i.in qualibet parte aeris ſuperioris emiſperii:ſ3 vbiq̄ eſſet tenebra extra ſolem .i. extra loca atq̄ directe perueniunt radii ſolares:non tamen ſic repercutitur lumen a corporibus opacis ſicut ab aqua vel aere:aut aliquo de numero leuium corporum ⁊ terſoꝝ a quibus fit repercuſſio cum claritate ⁊ radioꝝ emiſſione. Et ideo repercuſſio que fit a corporibus opacis non eſt ſimilis repercuſſioni que fit a corporibꝰ fulgidis. repercuſſio.n.que fit a corporibus opacis facit tenebram ideſt vmbram ex illa parte vbi determinat lumen:quod eſt ex directa emiſſione radioꝝ ſolariū. Similiter autem quando repercuſſio ſoni fit ad corpus concauum in quo natus eſt multiplicari ſonus fit echon certus ideſt maxime comprehenſibilis. quādo autem ad aliqua corpora fit reuerberatio ſoni que nō ſunt nata multiplicare ſonū:non fit echon manifeſtus.

Vacuum autem recte dicitur proprium Co.81.
audiendi:videtur enim eſſe vacuū aer:hoc
autem eſt faciens audire:cum moueatur cō
tinuus ⁊ vnus. Sed propter id ꝙ fragilis
eſt non ſonat : niſi lene ſit quod percutitur:
tunc autem vnus fit . Simul enim propter
planum:vnum enim eſt lenis planum. So/
natiuum quidem igitur quod motiuum vni Co.82.
us aeris continuitate vſq̄ ad auditum.

¶ Lectio decimaſeptima.

Oſtq̄ phyloſophus determinauit de generatione ſoni:hic determinat de immutatione ſenſus a ſono: ⁊ pͥmo quantū ad immutationem medii:ſecundo quantum ad immutationem inſtrumenti ibi.(auditus autem)

¶ Dicit ergo pͥmo:ꝙ quia medium in ſono eſt aeris recte dicitur a quibuſdam ꝙ vacuum eſt ꝓpͥū ſenſui additus:quia videtur eis ꝙ vacuum ſit aer:aer autem facit audire ſonum cum moueatur exiſtens cōtinuus: vt in eo poſſit formari ſonus. Et quia ad hoc ꝙ formetur ſonus:neceſſaria eſt vnitas ⁊ continuitas aeris:ideo non fit ſonus niſi ſonabile quod percutitur ſit lene.lene.n.ē:cuiꝰ vna ꝑs nō ſupeminet alteri,aſpeꝝ āt:cuiꝰ vna ꝑs alicui ſupeminet.vn̄ māifeſtū ē ꝙ ſuꝑficies lenis corporis eſt ſimpliciter vna.⁊ propter hoc aer propter vnitatem plani ideſt ſuperficiei ſit vnus ⁊ ſimul exiſtens. Si autem corpus non ſit lene ſed aſperum:tunc ſuperficies non eſt vna. Et quia aer eſt fragibilis ideſt facile diuiſibilis ſeqtur ꝙ aer non ſit vnus ⁊ continuus: vnde non pōt in eo formari ſonus . Sic igitur patet ꝙ illud eſt ſonans tantum ideſt faciens ſonum quod mouet aerem vnum continuum exiſtentē a ſe vſq̄ ad auditum. Sic ergo patet ꝙ illi quiꝰ dicūt ꝙ vacuum eſt proprium ſenſui auditus: dicunt aliqd recte:quia competit aeri quem vacuum eſſe dicunt: non autem dicunt recte quantum ad hoc ꝙ plenum aere dicunt eſſe vacuum.

¶ Deinde cū dicit.

Auditus autem connaturalis eſt aeri: propter id autem ꝙ in aere eſt moto exteriori quod infra mouetur:propter quod quidem non vbiq̄ audit animal . neq̄ vbiq̄ tranſit aer. Non enim vbiq̄ habet aerem mouenda pars ⁊ animatum : ſicut pupilla humidnm.

¶ Determinat de immutatione auditus a ſono quantum ad ipſum organum ſenſus auditus. Et circa hoc tria facit.pͥmo oſtendit ꝙ aer appropriatur organo auditus.ſecundo oſtendit qualis ſit aer qui competit organo auditus ibi.(per ſe quidem igitur).tertio oſtēdit quomodo auditus impeditur: vel non impeditur ex impedimento organi ibi .(propter hoc autem ⁊ aqua .) Dicit ergo ꝙ auditus connaturalis eſt aeri:ita ꝙ ſicut humidum aque conuenit inſtrumento viſus:ita aer conuenit inſtrumento auditus . ⁊ hoc ideo.quia ſi attribuatur aer inſtrumento auditus ſequitur ꝙ eadem paſſio ſoni erit ī aere exterius moto

⁊ in aere qui mouet̃ intus: ⁊ eſt inſtrumentũ auditus ⁊ ideo animal non audit in qualibet parte corporis: neque aer ſonãs penetrat quãcunq; partem corporis animati. quia animatũ non habet in qualibet ſui parte aerẽ: vt quelibet pars eius poſſit eſſe mouẽda a ſono: ſicut etiam animatũ habet humidũ aque: non vbiq; ſed in quadã parte determinata. ſ. in pupilla.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.83. Per ſe quidem igit̃ inſonabilis aer: propter id ꝙ facile ceſſabilis eſt. Cũ vero ꝓhibeatur defluere huiuſmodi motus ſonus ẽ. Hic autem ẽ in auribus edificatus: cum hoc ꝙ immobilis ſit: quatenus certe ſentiat omnes differentias motus.

¶ Oſtendit qualis ſit aer qui appropriat̃ inſtrumento auditus. Et dicit ꝙ cum omne habẽs ſonũ ſit aptum natũ reſiſtere percutiẽti: manifeſtũ eſt ꝙ aer per ſe non habet ſonum: eo ꝙ de ſe nõ eſt natũ reſiſtere percutiẽti ſed facillime cedit. ꝓhibetur enim ceſſio eius. ſiue defluxus ab aliquo corpore ſolido. ⁊ ideo cũ hoc accidit: motus aeris reddit ſonum. dictum eſt. n. ꝙ ad generationem ſoni oportet fieri percuſſionẽ duorũ ſolidorũ ad inuicem ⁊ ad aerem. Sed aer qui ẽ ↄnãlis auditui: (eſt hedificatus). i. firmiter diſpoſitus in auribus cum hac ꝓprietate ꝙ ſit immobilis ad hoc ꝙ animal poſſit ſentire ꝑ certitudinẽ omnes differẽtias motus. ſicut enim humidum aqueũ quod eſt in pupilla caret omni colore: vt poſſit cognoſcere oẽs colorũ differẽtias: ita oportet ꝙ aer qui ẽ intra timpanũ auris: careat omni motu ad hoc ꝙ poſſit diſcernere omnes ſonorũ differentias.

Denide cum dicit.

Propter hoc ãt ⁊ in aqua audimus quoniam non ingreditur ad ipſum connaturalez aerem: ſed neque in aurem propter reflexiones ipſius. Cum autem hoc accidat: non audit: neq; ſi miringa: ſicut que in pupilla pellis laboret.

¶ Oſtendit quomodo impediat̃ auditus ex impedimento organi. Ponit autẽ duo impedimẽta ſʒ duo q̃ dixit eſſe neceſſaria ad organũ auditus. Quorũ primũ eſt ꝙ ſit ibi aer. ſecundum eſt ꝙ ille aer ſit immobilis. Primũ ergo impedimẽtum eſt ex hoc ꝙ ipſe aer corrumpit̃. Et ideo ex predictis manifeſtũ eſt: ꝙ in aqua auditus ſit ita dũtaxat: ꝙ aqua nõ ingrediatur ad ipſuʒ cõnaturalem aerẽ quẽ dixit hedificatũ eſſe in auribus: ſed neq; etiam in aurem ingrediatur: qd̃ poſſibile eſt ꝓpter reflexiones q̃ ꝓhibent introitũ aque in aurẽ. Sed cum hoc accidit ꝙ aqua. ſ. ingrediat̃ ad naturalẽ aerẽ: non audit animal ꝑꝑ corruptionem aeris qui eſt neceſſarius ad audiendũ: ſicut etiã ſi corrũpat̃ humidũ pupille ex imiſſione alicuius extranei: impedit̃ viſio. ⁊ nõ ſolũ corruptõe aeris ipedit̃ auditus: ſed ẽt (ſi miringa). i. pellis circundãs aerẽ: aut aliqua pars coniuncta (laboret). i. infirmet̃: ſicut viſio impedit̃ ſi impediãt̃ pellis pupille: que cõtinet humorẽ aqueũ pupille. Quidaʒ ãt libri habent ꝙ in aq̃ nõ audimus. qd̃ eſt contra illud qd̃ dictũ eſt: ꝙ audimus in aere ⁊ in aqua: ⁊ cõtra illud qd̃ phs dicit i libro de hiſtoriis aĩaliũ: ꝙ aĩalia audiũt in aq̃. licet. n. aqua nõ ingrediat̃ ad interiorẽ aerẽ: tamen põt eũ cõmouere: ⁊ ſic iprimere in ipſuʒ ſpeciẽ ſoni.

Co.84. ¶ Secundũ aũt impedimentũ auditus ponit ibi.

Sed ſignum eſt audiendi: aut non ſonare ſemper aurem ſicut cornu. Semper. n. quodam proprio motu aer mouetur in auribus: ſed ſonus extraneus ⁊ non proprius. Et ꝓpter hoc dñt audire uacuo ⁊ ſonanti: quia audimus in habente determinatum aerem.

¶ Et hoc impedimentũ ꝓuenit ex hoc ꝙ aer q ẽ in auribus non eſt imobilis. vnde dicit ꝙ ſignũ ꝑ quod põt diſcerni vtrũ aliqs ſit boni auditus vel non eſt ꝙ ſemꝑ audiat tinnitũ in auribus ⁊ ſonũ: ſicut audit̃ cũ apponitur cornu ad aures ꝓpter motũ aeris i cornu: cũ. n. hoc accidit hõ non eſt boni auditus: qa aer i auribus ſic audiẽtis tinnitũ: ſemꝑ mouet̃ quodã ꝓprio motu: ſed ab inſtrumẽto auditus ſonus debet eſſe extraneus: ⁊ nõ ꝓprius: ſicut inſtrumentũ viſus recipit extraneũ colorez ⁊ nõ habet ꝓpriũ: ſi ãt haberet ꝓpriũ impediret̃ viſio. Et ſi aer q eſt i auribus hʒ ꝓprium motũ ⁊ ſonũ impedit̃ auditus. Quia igit̃ auditus ſit ꝑ aerẽ: ꝑꝑ hoc credẽtes aerẽ eẽ vacuũ: dicũt nos audire vacuo ⁊ ſonanti qa. ſ. pars q̃ audimus hʒ aerẽ determinatũ. i. imobilẽ ⁊ diſtinctũ ab aere exteriori.

¶ Deinde cũ dicit.

Utrum autem ſonet uerberãs: aut quod verberatur. aut vtrunq; : modo autem altero. Eſt eniʒ ſonus motus poſſibilis moueri hoc modo quo quidem ſaltantia a leuibus cum aliquis traxerit. Non igitur ſicut dictũ eſt: omne ſonat qd̃ verberatur ⁊ verberans: vt ſi obiiciatur acus acui: ſed oportet quod per cutitur regulare eſſe: vt aer ſubito diſſiliat: ⁊ moueatur. Co.85

¶ Mouet q̃õem circa generationẽ ſoni: vtrũ cã actiua ſoni ſit verberans aut quod verberat̃ ⁊ determinat ꝙ vtrũq; eſt cauſa: ſed alia ⁊ alio modo: q; enim conſequtur ſonus motũ neceſſe ẽ ꝙ ſicut aliqd eſt cã actiua motus: ita aliquid eſt cã actiua ſoni. generat̃ autẽ ſonus ex motu quo aliquid percutiens propter reſiſtentiã ꝑcuſſi reſilit: eo. ſ. modo quo (ſaltantia). i. reſilentia mouentur a leuibus ⁊ duris cũ aliquid (ea traxerit). i. fortiter ipulerit. Manifeſtũ ẽ igitur ꝙ primũ ꝑcutiens mouet: ⁊ iterũ percuſſum inq̃ʒtum facit reſilere ꝑcutiens: ⁊ ſic vtrũq; eſt cauſa actiua motus. Et quia in generatione ſoni neceſſe eſt ꝙ quedã reſilitio fiat ex reſiſtentia ꝑcuſſi non omne qd̃ verberat ⁊ verberatur ſonat: ſicut dictũ eſt prius. puta ſi obiiciatur acus acui: non fit ſonus: ſed ad hoc ꝙ generet̃ ſonus oportet hoc ꝙ percuitur eſſe regulare. i. eſſe ſic diſpoſitũ: vt aer ſubito diſiliat ex eius reſiſtentia ⁊ moueatur: ⁊ ex eius motu generetur ſonus.

¶ Deinde cum dicit.

Differentie autem ſonantium in ſono ſecundum actum oſtenduntur. Sicut. n. non videntur colores ſine lumine: ſic neque ſine ſono acutum ⁊ graue. Co.86.

¶ Determinat de differentiis ſonoꝝ. ⁊ circa hoc duo. ſ. primo oſtendit quomodo ꝑcipiant̃: ſ͠o quomõ nominent̃. ibi hec autem dicunt̃. ¶ Dicit ergo primo ꝙ diuerſe res ſonantes faciunt diuerſos ſonos: ſed huõi differentie ſonantiũ: ſ͠m ꝙ nate ſunt facere diuerſos ſonos: non manifeſtant̃ quando ſonus eſt in potentia: ſed ſolũ quando ſonus eſt in actu: ſicut enim nõ uident̃ colores ſine lumine: ſic nõ ꝑcipiunt̃ acutum ⁊ graue in rebus ſonatiuis niſi fiat ſonus in actu.

¶ Deinde eum dicit.

Hec autem dicuntur ſecundum metaphoram ab illis que tanguntur.

¶ Oſtendit quomodo differentie ſonoꝝ nominentur. ⁊ circa hoc quattuor facit. primo oſtendit vnde ſumantur nomina ſonorum. ⁊ dicit ꝙ ſumuntur ſ͠m metha. a qualitatibus tangibilibus. Manifeſtum eſt enim ꝙ acutũ ⁊ graue inter qualitates tangibiles cõputantur.

¶ Secundo ibi.

Acutum.n. mouet ſenſum in pauco tp̄e multum. Graue autem in multo paucum.

¶ Ponit rationes nominū. ⁊ dicit. ille ſonus acutus eſt qui multū mouet ſenſum auditus in pauco tēpore: grauis autem ſonus ē qui multo tp̄e mouet parum.

¶ Tertio ibi.

Neqꝫ tamen velox eſt acutū: graue autē tardum: ſed fit hoc quidem propter velocitatē huius motus: illud autem ꝑꝑ tarditatē.

¶ Quia predicte rationes videnť eſſe velocis ⁊ tardi: velox enim eſt qui in paruo tempore multum mouetur: tardum autem: qui in multo tempore parum. Oſtēdit qualiter ſe habet acutum ⁊ graue in ſonis ad velox ⁊ tardum in motibus ⁊ dicit quod uelox non eſt idem quod acutū: nec graue in ſonis ē idem quod tardum: ſicut nec ſonus cuius differētie ſunt graue ⁊ acutū eſt idem ꝙ motus cuius differētie ſunt velox ⁊ tardū. Sed ſicut motus eſt cauſa ſoni: ita velocitas motus eſt cā ſoni acuti ⁊ tarditas motus eſt cā ſoni graui: ſed hoc intelligendū eſt cū ſonus cauſať ab vno motu: cuꝫ autem cauſať ex pluribus motibus frequentia motuum eſt cā acuti ſoni: ⁊ tarditas eſt cā grauis. vt dicit boetius in muſica. Unde ⁊ corda magis tenſa acutius ſonat: q: ex vna ꝑcuſſione frequentius mouetur.

Quarto ibi.

Et videntur ſimilitudineꝫ habere circa tactum cum acuto ⁊ hebeti: acutū.n. quaſi pūgit: hebes quaſi pellit ꝓpter id quod mouet hoc quidem in pauco: illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud aūt tardū eē. De ſono igitur ſic determinatū ſit.

¶ Aſſimilat differentias ſonorum qualitatibus tangibilibus a quibus nominantur. ⁊ dicit ꝙ ea q̄ ſunt circa tactū habent ſimilitudinē cū acuto ⁊ hebeti in ſonis. q: acutus ſonus. q. ꝓūgit auditū eo ꝙ ī pauco tp̄e mouet ipſū. hebes aūt. q. pellit q: in multo tp̄e mouet. vnde vnū eorū accidit cū velocitate motus: aliud cū tarditate vltimo concludit ꝙ ſic de ſono determinatum ſit.

Co.87. **Vox autem ſonus quidā eſt animati. In animatorum.n. nullum uocat: ſed ſecunduꝫ ſimilitudinem dicitur vocare: vt tibia ⁊ lyra: ⁊ quecunqꝫ alia inanimatorum extenſionem habent ⁊ melos ⁊ locutionem. Aſſimilanť. enim quia ⁊ vox hoc habet.**

Lectio decimaoctaua.

Oſtēſo phyloſophus determinauit de ſono hic determinat de voce que eſt ſpecies ſoni. Et diuidiť in partes duas. In quarū. ꝑma ꝑmittit q̄dam que ſūt neceſſaria ad diffinitionē vocis. In ſecūda diffinit vocē ibi. (q̄re percuſſio) circa primū. d. ſ. primo oſtēdit quorū ſit habere voceꝫ ibi. (vox autē ſonus.) Circa primū. d. ſ. primo oſtēdit ꝙ habere vocē eſt animatorum. ſecūdo oſtēdit quorū animatorū ibi. (multa aūt animaliū.) Dicit ergo primo ꝙ vox eſt quedā ſpecies ſoni. ē enim ſonus animati: nō autē quolibet ſed quodam vt poſt patebit. Nullū autem inanimatū habet vocem: ⁊ ſi aliquādo aliqđ eorum dicať habere vocem: hoc eſt ſm ſimilitudineꝫ: ſicut tibia ⁊ lyra ⁊ huiuſmodi inſtrumēta dicunť habere vocē. habēt enim tria eoꝝ ſoni in quibus aſſimilanť voci. Quorū primū eſt extenſio. manifeſtū eſt enim ꝙ in corpibus inanimatis ex ſimplici percuſſione cauſať ſonus. vnde cū ꝑcuſſio ſtatim trāſeat: ſonus etiam cito tranſit ⁊ non cōtineāť. Sed vox cauſať ex ꝑcuſſione aeris ad vocalē arteriā: vt poſt diceť: que quidē ꝑcuſſio contineať ſm appetitū anime: ⁊ ideo vox extēdi poteſt ⁊ cōtinuari. Illa igiť inſtrumēta de quibus dictū eſt ex hoc ipſo ꝙ habēt quandā cōtinuitatē in ſuo: hn̄t ſimilitudinē vocis. ¶ Secundū aūt in quo aſſimilanť voci eſt melos. i. conſonātia. ſonus enim corporis inanimati cū ex ſimplici ꝑcuſſione ꝓueniat vniformis eſt nō hn̄s in ſe diuerſitatē grauis ⁊ acuti. vnde in eo non eſt conſonantia que ex eoꝝ propoſitione cauſať: ſed vox diuerſimode fit ſm appetitum animalis vocem emitentis. vnde cū in predictis inſtrīs diſtinctio ſit grauis ⁊ acuti in ſono: eorū ſonus ē cum quedā melodia ⁊ ſimilitudinem vocis. ¶ Tertium in quo ſonus horū inſtrumentorum habet ſimilitudinē vocis eſt locutio. i. interpretatio ſonorū ad ſimilitudinem locutiōis. manifeſtū eſt. n. ꝙ humana locutio nō eſt continua. vnde ⁊ in libro predicamentorum: oratio que in voce proferť ponitur ſpecies q̄titatis diſcrete. diſtinguitur enim oratio per dictiones: ⁊ dictio per ſyll'as: ⁊ hoc accidit propter diuerſas percuſſiones: vtpote diuerſaꝝ cordarū vel diuerſorum flatuum: aut aliquorum huiuſmodi.

¶ Deinde cum dicit.

Multa autem animalium vocem non habent: vt que ſunt ſine ſanguine ⁊ ſanguinem habentium piſces. Et hoc rōnabiliter: ſiquidem motus ſonus ē. Sed qui dicunť vocare: vt qui in acheleo ſonāt brachiis: aut quodam altero huiuſmodi.

¶ Oſtendit quoꝝ animatorum ſit habere vocem: ⁊ dicit ꝙ etiā multa animalia nō habent vocē: ſicut omnia carentia ſanguīe quorū quattuor ſunt genera: vt diciť in li. de aīalibus. ſ. molli q̄ habent mollē carnem exterius: vt pulpi ⁊ ſepie: ⁊ animalia mollis teſte: vt cauſa cācri. ⁊ animalia dure teſte: ⁊ animalia anuloſi corporis: vt apes ⁊ formice: ⁊ hmōi. nullū enim hoꝝ habet ſanguinē neqꝫ vocem. Et ſimiliter etiam aliqua animaliū habentiū ſanguinē nō habent vocē. ſ. piſces. ⁊ hoc rationabiliter accidit ſonus: q: eſt quidā motus aeris vt ſupra dictum: eſt hmōi autem animalia nō reſpirant aerē: ⁊ ideo nō habent ꝓprium ſonū qui ſit vox. Sed qđ aliqui piſces dicunť habere vocē: ſicut qui ſunt in acheleo qđ eſt ꝓprium nomē fluuii: non hn̄t ꝓprie vocē: ſed faciunt quendam ſonum cum branchiis quibus expellunt aquā: ⁊ attrahunt aerē aut aliquo inſtrumento.

¶ Deinde cum dicit. Co.88.

Vox aūt ſonus animalis eſt ⁊ non qualibet parte: ſed quoniam omne ſonat verberāte aliquo ⁊ aliquid in aliquo: Hoc autem eſt aer. rationabiliter vtique vocabunt hec ſola quecunqꝫ ſuſcipiunt aera.

¶ Oſtendit qđ ſit organum vocis. Et circa hoc tria facit primo oſtendit ꝙ idē eſt organū vocis ⁊ reſpirationis. ſecundo oſtendit ꝙ ad qđ reſpiratio ſit vtilis ibi (iā enim reſpiratio. tertio oſtendit qđ ſit organum reſpirationis ibi. organum autem). ¶ Dicit ergo primo ꝙ q̄uis vox ſit ſonus animalis: non tamen cuiuſcunqꝫ partis animalis ſonus eſt vox: ſed quia ad generationem ſoni requiritur ꝙ ſit percuſſio alicuius ad aliquid ⁊ in aliquo quod eſt aer rationabile eſt ꝙ illa ſola animata vocem habeant q̄ aerem reſpirando ſuſcipiunt: ⁊ ex eadem parte vnde reſpirant.

¶ Deinde cum dicit.

Iam.n. aere reſpirato vtiť natura in duo opera: ſicut lingua ⁊ in guſtum ⁊ locutionē.

Quorum qdem guſtus neceſſarius ē: vnde ⁊ pluribus ineſt. Interpretatio autem eſt ꝓpter bene eſſe: ſic ⁊ ſpiritu ⁊ ad calorem interiorem tanquam neceſſarium. Cauſa aūt in aliis dicta eſt. ⁊ ad vocem: vt ſit ꝙ bene.

¶ Dicit ꝙ natura vtit̄ aere reſpirato ad duo opa: ſicut etiam vtitur lingua ad guſtū: ⁊ ad locutionem: quorū duorum guſtus eſt neceſſarius: ē. n. diſcretiuus alimenti cōuenientis quo conſeruat̄ animal. ⁊ ꝓpter hoc pluribus animalibus ineſt. Sed iterꝑtatio q̄ ſit per locutionē ē ad bn̄ eſſe: ⁊ ſimiliter aere reſpirato natura vtit̄ ad mitigationē caloris naturalis: quod eſt neceſſariū: ⁊ huius cā dicta ē in libro de reſpiratione ⁊ expiratione: ⁊ vtit̄ aere reſpirato ad formationē vocis: quod eſt ad bene eſſe.

¶ Deinde cū dicit.

Co.89. Organum autem reſpirationis vocalis arteria eſt. Cuius autem cauſa hec pars eſt pulmo. Hac enim parte plus habent calore pedibus gradientia aliis. Indiget autē reſpiratione ⁊ circa cor locus primus. Unde neceſſe eſt interius reſpirante ingredi aerem.

¶ Oſtēdit quod ſit organum reſpirationis: ⁊ dicit ꝙ organum reſpirationis eſt vocalis arteria: que eſt ordinata ad pulmonem: vt ei deſeruiat per aeris attractionem. Aer enim neceſſe eſt vt recipiatur ī pulmone: q2 aīalia greſſiua habēt in hac parte plus de calore q̄3 in aliis partibus. pulmo. n. ꝯiungit̄ cordi: in quo ē principium caloris naturalis: ⁊ ideo locus qui eſt circa cor: indiget reſpiratione ad refrigerium caloris naturalis. dicit autē (locus primus): vel q2 ē primus poſt cor pulmo: vtpote ei vicinior: vel q2 cor eſt prima pars aīalis ⁊ quantū ad generationē: ⁊ quantum ad cauſalitatem motus: ⁊ ꝓpter hoc neceſſe eſt ꝙ aer ingrediat̄ ad pulmonem ad refrigeriū caloris naturalis cordis. vl' hoc ꝙ dicit ꝙ (in hac parte aīalia pedibus gradientia habent plus caloris aliis) intelligendum eſt aliis aīalibus Manifeſtum eſt enim ꝙ animalia habentia ſanguinē habent plus de calore naturali: carentibus ſanguine. ⁊ in genere habētiū ſanguinē: hn̄t piſces minus de calore naturali: ⁊ ꝓpter hoc aīalia carentia ſanguine. ⁊ piſces non reſpirant vt ſupra dictū eſt.

¶ Deinde cū dicit.

Co.90. Quare percuſſio reſpirati aeris ab anima que eſt in his partibus ad vocalem arteriam vox eſt.

¶ Ex premiſſis vocis diffinitionem concludit. Et circa hoc duo facit. ꝑmo ponit diffinitionē vocis: ſcḋo manifeſtat eā: ibi. (Nō eni ōis.) Dicit ergo primo ꝙ q2 vox eſt ſonus aīati: ⁊ ex illa parte qua aerē reſpirat: ōis aūt ſonus eſt ex aliqua ꝑcuſſione aeris: ſeqt̄ ꝙ vox ſit reſpirati ꝑcuſſio aeris ad arteriā vocalē: que quidē ſit ab aīa que eſt in his partibus. i. principaliter in corde: q̄uis enim aīa ſit in toto corpore vt forma animalis: tn̄ vis eius motiua eſt principaliter in corde. Datur autē hec diffinitio ꝑ cām. non enim vox eſt percuſſio ſ3 ſonus ex percuſſione cauſatus.

¶ Deinde cū dicit.

Non enim omnis animalis ſonus vox ē ſicut diximus. Eſt enim ⁊ lingua ſonare ⁊ ſicut tuſſientes. Sed oportet animatum verberans ⁊ cum imaginatione aliqua. Significatiuum enim quidam ſonus eſt vox ⁊ nō reſpirati aeris: ſicut tuſſis. ſed iſto verberat eum qui eſt in arteria ad ipſam.

¶ Manifeſtat predictam diffinitionē. Et primo q̄tū ad hoc qḋ dixerat: ꝙ ſonus vocalis eſt ab aīa: ſcḋo q̄tū ad hoc ꝙ dixit: ꝙ eſt aeris reſpirati: ibi (ſignū autē.) poſuerat enim tria in diffinitione vocis: ꝑcutiēs. ſ. aīa3 ꝑcuſſū. ſ. aerem reſpiratū: ⁊ ad qḋ ſit percuſſio. ſ. vocalem arteriā: quorū tertium ſupra manifeſtauerat: vnde reſtabat ꝙ duo prima manifeſtaret. Dicit ergo primo ꝙ ſicut ſupra dictū ē: nō omnis ſonus animalis ē vox: contingit enim linguā facere aliquos ſonos: qui tn̄ nō ſunt voces: ſicut ⁊ tuſſientes faciunt ſonū: q tamen nō eſt vox: oportet enim ad hoc ꝙ ſit vox ꝙ verberans aerē ſit aliquid animatū: ⁊ cū imaginatione ad aliquid ſignificandum. oportet enim ꝙ vox ſit ſonus quidā ſignificans: vel naturaliter vel ad placitum: ⁊ ꝓpter hoc dictum ē ꝙ hmōi percuſſio eſt ab aīa: operationes. n. aīales dicunt̄ que ex imaginatione ꝓcedunt: ⁊ ſic patet ꝙ vox non eſt percuſſio reſpirati aeris: ſicut accidit in tuſſi: ſed id cui principaliter attribuitur cauſa generationis vocis eſt anima: que vtitur iſto aere. ſ. reſpirato ad verberandum aerem qui eſt in arteria ad ipſa3 arteriam. Aer ergo non eſt principale in vocis formatione: ſed anima que vtitur aere: vt inſtrumento ad vocem formandam.

¶ Deinde cū dicit.

Signū aūt ē nō poſſe vocare reſpirātē ne Co.91.
q3 expirātē ſ3 detinētē. mouet. n. iſto retinēſ Manifeſtum autem ⁊ quia piſces ſine voce. Non enim habent guttur: hanc aūt partem non habent: quia non recipiunt aerem. neq3 reſpirant. Sed qui dicunt ſic: peccāt: propter quam igitur cauſam altera ratio eſt.

¶ Oſtendit aliam partem diffinitionis. ſ. ꝙ vox ſit ꝑcuſſio aeris reſpirati. ⁊ dicit ꝙ ſignum huius ē duplex: vnū q2 aīal non poteſt formare vocem neq3 dum attrahit aerem reſpirando: neq3 dum expellit expirando: ſed dum retinet aerem: q2 dum retinet iſto aere retento cauſat motum ad formationem vocis. Aliud ſignum eſt ꝙ piſces non habent vocem: non enim hn̄t guttur: ideſt vocalem arteriam: ⁊ hanc partem nō habent quia non recipiunt aerem neq3 reſpiraut. Sed q dicunt hoc ꝙ piſces reſpirant peccant: quare autē piſces non reſpirant: alia ratio eſt: pertinet enim ad ſcientiam in qua conſyderantur particularia accn̄tia aīaliū.

Lec. decimanona.

De odore autem ⁊ olfactibili minus Co.92.
bene determinabile eſt dictis. Nō enim manifeſtum eſt quale quid ſit odor ſicut ſonus: aut viſibile vt lumen. Cauſa autem eſt: quia ſenſum hūc non habemus certum: ſed peiorē multis animalibus. praue enim odorat homo. Et nihil odorat odorabilium ſine letitia ⁊ triſtitia: ſicut non exiſtente certo eo quo ſentimus. Rationabile Co.93.
autem ſic ⁊ fortes oculis colores ſentire. ⁊ non per manifeſtas ipſis eſſe differētias colorum niſi terrentium: ⁊ nō terrentiū: ſic autem ⁊ odores hominum genus.

Poſtq̄3 philoſophus determinauit de viſibili ⁊ audibili: nūc tertio determinat ḋ odorabili. ⁊ diuiditur in partes duas in prima

determinat de odorabili inquantum ſic: in ſecunda determinat de odorabili ſm ꝙ immutat ſenſū olfat⁹: ibi. (ē a ūt olfat⁹.) Circa primū. d. ſ. pr̄io determīat ꝺ odorabili: in ſecunda de non odorabili: ſȝ ꝙ odoratu percipitur. ibi. (Adhuc auteȝ.) Circa primū duo facit. primo oſtendit difficultatē terminādi de odorabili. ſecundo oſtendit quomodo accipiatur cognitio odorabiliū. ibi. (Videt̄ enim ꝛ ana.) Dicit ergo pr̄io ꝙ nō ita bene determinari pōt de odore ꝛ odorabili: ſicut de ꝑdictis ſenſibilibus: ſcilicet audibili ꝛ viſibili: quia non manifeſtum eſt nobis quid ſit odor. ſicut quid ē ſonus: aut quid eſt viſibilis: aut lumen vel aliquid huiuſmodi. ꝛ huius cauſam aſſignat qui ſenſum odoratus non habemus bonum qui perſpicaciter ꝛ per certitudinē cognoſcat ſuum obiectum: ſed habemus eum peiorem multis aliis animalibus. Cuius ratio eſt. quia cū īſtrumentū ſenſus debeat eſſe ꝓportionatum ſuo ſenſibili: ſicut odor cauſatur ex calido ꝛ ſicco: ita ad bonitatem inſtrumēti odoratus exigitur victoria calidi ꝛ ſicci. hō autē habet cerebrum in cuius vicino poſituȝ eſt inſtrumentum olfatus maius oībus aliis animalibus ſm ꝓportionem ſui corporis: vt phs dicit in libro de aīalib⁹ vnde cū cerebꝝ ſit humidū ꝛ frigidū in ſe conſyderatum, impeditur in homine bonitas olfatus: ꝛ ꝑpter hoc praue odorat homo: ꝛ nihil odorabilium percipit niſi quod eſt ſm aliquā excellentiam inducens delectationē aut cōtrariū quod contingit ꝑpter ſenſū qui nō eſt perſpicax ad certitudinaliter diſcernendum de ſuo obiecto: vnde rationabile eſt ꝙ hominuȝ genus ſic ſe habet ad percipiendos odores: ſicut ſe habent animalia habentia duros oculos: vt locuſte ꝛ quidam piſces ad percipiendos colores quos ꝑpter debilitatē viſus ex ineptitudine organi nō percipiūt: niſi quadā excellētia ꝑut ex eis ingreditur eis aliquis terror vel eius cōtrarium. ¶ Deinde cum dicit.

Videtur enim ꝛ analogiaȝ habere ad guſtum: ꝛ ſimiliter ſpecies humorum cum his que ſunt odoris: ſed certioreȝ habemus guſtum ꝑpter id qꝺ ipe quidaȝ tactus eſt: hūc autem habet homo ſenſum certiſſimum. In
Co.94. aliis enim deficit ab animalibus multis. Secundum autem tactum differenter certificat vnde ꝛ prudentiſſimum animalium eſt. Signum autem in genere hominum ſecunduȝ ſenſum ingenioſos eſſe ꝛ non ingenioſos: ſecundum alium autem nullum. Duri enim carne inepti mente. Molles autem carne bene apti.

¶ Oſtendit quomodo innoteſcāt nobis differētie odorum. ꝛ circa hoc. d. ſ. primo oñdit ꝙ differētie odoꝝ nobis innoteſcunt per cōparationem ad differentias ſapoꝝ. ſecundo oſtendit quō r̄ndent differentie odoꝝ differentiis ſapoꝝ: ibi. (eſt autem ſicut hu. Dicit ergo primo ꝙ ſenſus olfatus in hoīe videtur habere quandam cōuenientiam ꝛ ꝓportionem ad guſtum: ꝛ ſimiliter ſpecies humorum. i. ſaporum ad ſpecies odoris. Vnunquodqȝ autē ignotū cognoſcitur ꝑ id qꝺ eſt magis manifeſtum. Vnde cum ſpecies ſapoꝝ ſint nobis maxime manifeſte: ſpecies odoꝝ que ſunt nobis ignote ꝛ habent affinitatē ad ſpecies ſapoꝝ: ſub eorum ſimilitudine a nobis cognoſcunt̄. ſpecies autē ſapoꝝ ſunt nobis manifeſte: q: ſenſum guſtus habet homo certiorem q̄ȝ alia animalia: q: guſtus eſt tactus quidaȝ: tactum autem habet certiſſimum aliis animalibus: licet in aliis ſenſibus deficiat a quibuſdā animalibus. Sūt enim quedam animalia que melius vident: audiunt: ꝛ olfaciunt q̄ȝ homo: ſed homo ſm tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus. Vnde quia homo habet optimum tactum: ſequitur ꝙ ſit prudentiſſimum omnium aliorum animalium. Et in genere hominum ex ſenſu tactus accipimus ꝙ aliqui ingenioſi ſunt vel non ingenioſi: ꝛ non ſm aliquem alium ſenſum: qui enim habent duram carneȝ ꝛ per cōſequens habent malum tactum: ſunt inepti ſȝ mentem: qui vero ſunt molles carne: ꝛ per conſequēſ boni tactus ſunt bene apti mente. vnde etiam alia animalia habent duriores carnes q̄ȝ homo. ¶ Sed videtur ꝙ aptitudo mentis magis reſpondeat bonitati viſus q̄ȝ bonitati tactus: quia viſus eſt ſpiritualior ſenſus ꝛ plures differentias rerum demonſtrat. Sed dicendum eſt ꝙ duplici ex cauſa bonitas mentis reſpondet bonitati tactus. Prima ratio eſt ꝙ tactus eſt fundamentum omnium aliorum ſenſuum. Manifeſtum eſt enim ꝙ organum tactus diffunditur per totum corpus: ꝛ quodlibet inſtrumentum cuiuſcunqȝ ſenſus ē etiam inſtrumentum tactus: ꝛ illud ex quo aliquid dicitur eſſe ſenſitiuum eſt ſenſus tactus. Vnde ex hoc ꝙ aliquid habet meliorem tactum: ſequitur ꝙ ſimpliciter habet meliorem ſenſitiuam naturam: ꝛ per conſequens ꝙ ſit melioris intellectus. Nam bonitas ſenſus eſt diſpoſitio ad bonitatem intellectus. Ex hoc autem ꝙ aliquis habet meliorem auditum vel meliorem viſum: non ſequitur ꝙ ſit melius ſenſitiuus vel melioris ſenſitiue ſimpliciter: ſed ſolum ſm quid. ¶ Alia ratio eſt quia bonitas tactus conſequitur bonitatem cōplexionis ſiue temperantie. cum enim inſtrumentum tactus non poſſit eſſe denutatum genere tangibiliū qualitatum: eo ꝙ eſt ex elementis compoſituȝ: oportet ꝙ ſit in potentia ad extrema: ſaltem ꝑ hoc quod eſt medium inter ea. ad bonam autem complexionem corporis ſequitur nobilitas anime: quia omnis forma eſt ꝓportionata ſue materie. vnde ſequitur ꝙ qui ſūt boni tactus: ſunt nobilioris anime ꝛ perſpicatioris mentis. ¶ Queritur autem cum tactus ſit certiſſimus ſenſuum: quare ſpecies odoꝝ denominātur magis a ſpeciebus ſaporum q̄ȝ a qualitatibus tangibilibus. Et dicendum ꝙ odor ꝛ ſapor cauſantur ex determinata cōmixtione qualitatum elementariū: ꝛ ideo ſpecies odoris magis correſpondet ſpeciebus ſaporis q̄ȝ ſimplicibus qualitatibus tangibilibus.

¶ Deinde cum dicit.

Eſt autem ſicut humor hic quidem dul- Co.95.
cis: ille vero amarus: ſic ꝛ odores ſunt. Sȝ alia quidem habent ꝓportionaliter odoreȝ ꝛ humorē. Dico aūt dulcē odorem ꝛ dulcē humorem: alia vero contrarium. Similiter autem ꝛ acer ꝛ auſterus ꝛ acutus ꝛ pinguis eſt odor: ſed ſicut diximus propter id quod non multum permanifeſti ſunt odores ſicut humores ab his acceperunt nomina ſm ſimilitudinem rerum. Dulcis quidem enim a croco ꝛ melle: acer autem a thimo ꝛ huiuſ modi. eodē autē modo ꝛ in aliis.

¶ Oſtendit quō ſpecies odoris corr̄ndent ſpeciebus ſaporis: ꝛ dicit ꝙ ſicut humor. i. ſapor quidam ē dulcis: ꝛ quidam amarus: ſic etiam odores diſtinguunt̄. Sed ſciendum eſt ꝙ quedam habent ꝓportionalem odorem ꝛ ſaporem. ſ. dulcem odorem ꝛ dulcem ſaporē: quedā vero ꝑ contrariū. ſ. ſuauē ſaporē ꝛ amaꝝ odorē vel ecōuerſo. Cuius rō eſt q: ſapor conſiſtit in humido aqueo aliqualiter digeſto: odor aūt conſiſtit in ſicco aereo aliqualiter cōtemperato. Contingit autē

quandoqꝫ vtranqꝫ ſubſtantiā.ſ.ſubtilē aereā ⁊ aqueā groſſioꝛē ſm debitā ꝓpoꝛtionē cōmixtā eē: ⁊ ſic ē ſua/ uitas ſapoꝛis ⁊ odoꝛis. Si vero ſit debita ꝓpoꝛtio in vno ⁊ non in altero erit in vno ſuauitas ⁊ in alio non. Et ſicut dictum eſt de dulci ⁊ amaro que ſūt extrema in ſapoꝛibus que trāſferunt̃ ad odoꝛes:ita etiā ⁊ aceto ſum ⁊ auſterum.i.ſtipicum:aut ponticum ⁊ acutum ⁊ pingue odoꝛibus attribuuntur. Sed licet non ſemꝑ in oībus coꝛreſpondeant odoꝛes ſapoꝛibus:tamen ſi/ cut dixi ꝓpter hoc ꝙ odoꝛes non ſunt multum mani feſti ſicut ſapoꝛes acceperunt nomina odoꝛum a ſapo ribus ſm ſimilitudinē rerꝫ:quia vt in pluribus odo/ res reſpondent ſapoꝛibus:dulcis enim odoꝛ cauſatur a croco,⁊ melle. Acer autē a thimo ⁊ a ſimilibus. Et ſimiliter de aliis odoꝛibus ⁊ ſapoꝛibus.

¶Deinde cum dicit.

Co.96. **Adhuc autem ſicut auditus ⁊ vnuſquiſ/ qꝫ ſenſuum hic quidem audibilis ⁊ non au dibilis:ille vero viſibilis ⁊ non viſibilis: ⁊ olfatus odoꝛabilis ⁊ non odoꝛabilis. Non odoꝛabile autem aliud quidem ſecundū id quod omnino impoſſibile eſt habere odoꝛē aliud vero paruum habens ⁊ prauum. Si/ militer autem ⁊ non guſtabile dicitur.**

¶Oſtendit etiam quomodo nō odoꝛabilia odoꝛatu percipiuntur: ⁊ dicit ꝙ ſicut auditus eſt audibilis ⁊ nō audibilis: ⁊ viſus eſt viſibilis ⁊ non viſibilis:cū ſit ea dem potentia cognoſcitiua oppoſitoꝝ ⁊ priuatio non cognoſcatur niſi per habitum:ſimiliter olfatus ē odo/ rabilis ⁊ non odoꝛabilis:ſed non odoꝛabile dicit̃ du/ pliciter. Aut qꝺ oīo nō pōt habere odoꝛē ſicut coꝛpo ra ſimplicia:Aut qꝺ habet parum de odoꝛe aut ma/ lum odoꝛē. Et ſimiliter intelligendū ē de guſtabili ⁊ non guſtabili.

Co.97. **Eſt aūt omnis olfatus per medium vt aerē aut aquam. Et nāqꝫ aquatica videntur odo rem ſentire. Similiter autem ⁊ quecūqꝫ cū ſanguine ⁊ ſine ſanguine:ſicut ⁊ que in aere. Et enim hoꝛum quedam a longe occurrunt ad alimentum:que ab odoꝛe mouentur.**

Poſtqꝫ phs determinauit de odoꝛabili:hic determinat de immutatione odoꝛatus ab ipſo. Et pmo quantum ad medium. ſe/ cundo quantum ad oꝛganum ſenſus.ibi. (Eſt aūt odoꝛ ſicci.) Circa primū duo.ſ.primo oſtē dit quid ſit medium inſtrumenti odoꝛatus. ſecundo mouet quandam queſtionem circa determinata ibi. (Unde dubium.) Dicit ergo primo ꝙ ſenſus olfa/ tus immutat̃ ab odoꝛabili per mediū.ſ. aerem :aut aquam: ⁊ ꝙ aer ſit medium in olfatu apparet q: nos per aerē odoꝛamus: vñ opoꝛtuit manifeſtare aquā eē mediū in olfatu:quod quidē oſidit per hoc ꝙ aīa/ lia aquatica odoꝛem ſentiunt:non ſolum illa que hñt ſanguinem:ſed etiam illa que ſanguine carent: ſicut ⁊ animalia que viuunt in aere:quod apparet ex hoc ꝙ quedam eoꝛum de longinquo veniunt ad alimentū: quod non poſſet eſſe:niſi inquantum ꝓuocantur ab odoꝛe:ſicut patet de vulturibus qui ex multis dieb⁹ dicuntur ad cadauera conuenire. ¶Quomodo autē odoꝛ ad tam remota ſpacia diffunditur: dubitatio ē. ¶Sciendum itaqꝫ eſt quoſdam poſuiſſe omnes ſen ſus quodam perfici tactu. dicebant enim opoꝛtere ꝙ ſenſus ⁊ ſenſibile ſe contingat ad hoc ꝙ ſentiatur. Al/ tamen eſtimabant hoc accidere in viſu: ⁊ in aliis ſenſi bus:dicebant enim ꝙ ex viſu egrediebantur linee vi ſuales pꝛogredientes vſqꝫ ad rem viſam: ⁊ ex earū ꝯtactu viſibile videbat̃. In aliis āt ſenſibus dicebāt ꝙ econuerſo ſenſibile perueniebat ad ſenſum: ⁊ ꝙ in tactu ⁊ guſtu hoc manifeſte videtur accidere. Nam tangibile ⁊ guſtabile quodam contactu ſentiuntur:in auditu etiam idem videtur eſſe. Nam aer motus vſ qꝫ ad auditum pertingit. Circa olfatum etiam idem eſſe dicebant:ponebant enim ꝙ a coꝛpoꝛe odoꝛabili reſoluatur quedam fumalis euapoꝛatio:que eſt ſub iectum odoꝛis: ⁊ perueniebat vſqꝫ ad ſenſum olfat⁹. Cauſa enim huius diuerſitatis hec eſſe videtur:quia antiqui non ponebant nec percipiebant aliquid de im mutatione ſpirituali:ſed ſolum de immutatione natu rali. In aliis autem ſenſibus apparet quedam immu tatio naturalis in medio ſed non in viſu. Manifeſtū eſt enim ꝙ ſoni ⁊ odoꝛes deferuntur per ventos vel impediuntur:coloꝛes autem nullo modo. Manife/ ſtum eſt etiam ꝙ cōtrarioꝛum coloꝝ ſpecies per ean dem partem aeris differuntur ad viſum : ſicut cum vnus videt album alius nigrum ſimul exiſtentes in eodem aere ⁊ eodem aere vtentes ꝓ medio : quod quidem in olfatu non accidit. Nam contrarii odoꝛes etiam in medio ſe impedire inueniuntur. Et ideo nō percipientes immutationem qua medium immutat̃ a viſibili: poſuerunt ꝙ viſus deferretur vſqꝫ ad rem viſam:ſed quia percipiebant ad īmutationē qua me dium immutat̃ ab aliis ſenſibus:credebāt ꝙ alia ſen ſibilia deferrentur ad ſenſum. ¶Sed manifeſtū eſt ꝙ hoc in olfatu non poteſt accidere. Cum enim odoꝛ cadaueris vſqꝫ ad quingenta milliaria vel amplius a vulturibus ſentiatur:impoſſibile eſſet ꝙ aliqua coꝛ poꝛalis euapoꝛatio cadaueris vſqꝫ ad tantum ſpaciū diffunderetur.pꝛecipue cum ſenſibile immutet medī um vndiqꝫ ſm eandē diſtantiā:niſi impediat̃. Non aūt ſufficeret ad occupandū tm̄ ſpaciū:etiā ſi totū ca/ dauer reſolueret̃ in fumalē euapoꝛationē: cum ſit cer tus terminus rarefactionis ad quē coꝛpus naturale ꝑuenire pōt:qui eſt raritas ignis: ⁊ ꝓcipue cū ꝑ hu/ iuſmodi odoꝛē cadauer nō appareat ſenſibiliter īmuta tū. ¶Et iō dicēdū eſt ꝙ ab odoꝛabili reſolui quidē pōt fumalis euapoꝛatio:que tñ nō pertingit vſqꝫ ad terminū vbi odoꝛ percipit̃:ſed immutat̃ mediū ſpi/ ritualiter vltra qꝫ dicta euapoꝛatio ꝑtingere poſſit. ꝙ autē ſpiritualis immutatio ſit a viſibili magis qꝫ ab aliis ſenſibilibus ratio ē q: viſibiles qualitates inſunt coꝛruptibilibus coꝛpoꝛibus ſm ꝙ cōicant cū coꝛpo/ ribus incoꝛruptibilibus. vñ hñt eē foꝛmalius ⁊ nobi lius qꝫ reliqua ſenſibilia que ſūt ꝓpꝛia coꝛruptibiliū coꝛpoꝝ.

¶Deinde cum dicit.

Unde ⁊ dubium videtur: ſi omnia quidem que ſub odoꝛe fiunt ſimiliter odoꝛēt. Hō āt reſpirās odoꝛat:nō reſpirās āt ſed expirās aut retinens ſpiritum non odoꝛat neqꝫ a lō ge neqꝫ a pꝛope:neqꝫ ſi in naſum intus ap/ ponatur: ⁊ hoc quidem in ipſo poſitum quo ſentitur inſenſibile eſſe omnibus commune eſt:ſed ſine reſpiratione non ſentire ꝓpꝛiū eſt hominum. Manifeſtū autem eſt tentan tibus. Quare ſanguinem non habētia quo/ niam non reſpirant alterum vtiqꝫ quendā ſenſum habent pꝛeter eos qui dicti ſunt. Co.98.

¶Mouet dubitationem circa ꝑdicta. Et primo obi icit ad vnā partē.ſcdo ad aliā:ibi:(ſed īpoſſibile ē.) tertio ſoluit ibi : (videtur aūt.) Dicit ergo primo ꝙ

nota

cū etiā aquatica odorēt ꝑ aquā: dubiū videt̃ ſi oīa ſi/ militer odorēt: quaſi hñtia eundē ſenſū. ⁊ videt̃ ꝙ nō q: hō odorat dū attrahit aerē reſpirādo: qñ aūt non reſpirat attrahēdo aerē: ſ; emittēdo ipſū expirat aut retinet ſpiritū nō odorat: neq; de longe neq; de ꝓpe etiā ſi poneret̃ odorabile ītus in naſo. Sed hoc ꝙ ſē/ ſibile poſitū ſupra ſenſū nō ſentiat̃ cōe ē oībꝰ aliis ſen ſibus vel aīalibus. S; ꝙ odor nō ſentiat̃ ſine reſpira tiōe hoc ē ꝓpriū hoībus: ⁊ hoc manifeſtū ē ſi quis tē tare voluerit: vñ cū aīalia nō hñtia ſanguinē nō reſpi rent: videt̃ ꝙ habeāt aliū ſenſū ꝑter olfatū ⁊ alios ſen ſus qui dicti ſunt in hoīe. ¶ Deinde cum dicit.

Co.99. Sed impoſſibile eſt ſiquidē odorē ſenti/ unt. Odorabilis. n. ſenſus ⁊ mali odoramē ti ⁊ boni odoramēti olfatus ē. Amplius āt ⁊ corrumpi videntur a fortibus odoribus ex quibus homo corrumpitur: vt aſphalto ſul phure ⁊ hmōi. Olfatū quidē igitur habere neceſſariū etiam ſed non reſpirantia.

¶ Obiicit in ɔtrariū duabꝰ rōnibus. prima rō ē q: ſenſus diſtinguunt̃ ſm ſenſibilia. vñ cū ſenſus olfatꝰ ſit ſenſus odorabilis. ſ. boni ⁊ mali odoramēti: ⁊ h̄ cōi ter ſentiat̃ tā ab hoīe q̄; ab aīalibus aliis nō reſpirāti bus ſequit̃ ꝙ idē ſenſus olfatus ſit in hoīe ⁊ in aliis aīalibus. ¶ Alia rō ē q: eiuſdē ſenſus eadē ſunt corru ptiua: nō eni viſus patit̃ aliquid a ſonis: neq; auditꝰ a coloribus. Sed ſenſus aīaliū nō reſpirantiū vident̃ corrūpi a grauibus odoribus ⁊ excellētibus ex qbus ſenſus hoīs corrumpit̃. ſ. ab aſphalto que eſt quedā cōfectio ex ſuccis herbarū ⁊ a ſulphure ⁊ ab hmōi. er go alia aīalia hñt ſenſū olfatus ſicut hō: l; nō reſpirēt. ¶ Deinde cum dicit.

Co.100. Videtur aūt hominibus differre hoc ſen/ ſitiuum ad ea que aliorū animaliū: ſicut ocu li ad ea que duorū oculorū ſunt. Hec quidē .n. habent phragma ⁊ ſicut velamen palpe/ bras quas aliqs non mouēs neq; retrahēs non videt: fortia aūt oculis nihil hmōi hñt. ſed mox vident que fiunt in lucido: ſic igitur ⁊ odoratū aliis qdē ſine operculo eſt: ſicut oculis: aliis vero aerē recipiētibus habere cooperimētum: quod reſpirantibus diſco/ operitur ampliatis venis ⁊ poris: ⁊ ꝑꝑ hoc reſpirantia non odorant in aqua: neceſſari/ um. n. eſt odorem pati reſpirātia: hāt autem facere in humido impoſſibile.

¶ Soluit queſtionē q: iſta diuerſitas in modo reſpi/ rādi nō ē ex diuerſitate ſenſus: ſed ex diuerſa diſpoſi/ tione organi. organū. n. olfatus in hoīe differt ab or/ ganis aliorū aīalium: ſicut oculi hoīu; differūt ab ocu lis duris quorundā aīalium. oculi. n. hoīu; hñt qōdā phragma. i. pannū ad cooperiendū. ſ. palpebras: vñ hō nō pōt videre niſi quodā motu palpebre retrahā tur: qō nō accidit in aīalibus hñtibus duros oculos ſed ſtatim vident ea quorū ſpēs ſiūt in diaphano: ita etiā ⁊ in aīalibus nō reſpirātibus: organū odoratus eſt ſine operculo: ſed in aīalibus reſpirantibus habēt quoddā coopercul ū: quod oportet aperiri ampliatis poris per reſpirationem. ⁊ iō aīalia reſpirātia nō odo rant in aqua: q: oportet ꝙ patiant̃ ab odore reſpiran do: qō nō pōt fieri in aqua. ¶ Deinde cū dicit.

Eſt autē odor ſicci ſicut humor humidi. Odoratiuum aūt ſenſitiuū potētia hmōi ē.

¶ Determinat de inſtrumēto olfatus: ⁊ dicit ꝙ odor fundat̃ in ſicco: ſicut ſapor in humido: organū autem odoratus oportet eſſe in potentia ad odorem ⁊ ad ſic cū: ſicut organū viſus ē i potētia ad colores ⁊ ad lucē.

Guſtabile aūt eſt quiddā tangibile ⁊ hec eſt cā quare non ſit ſenſibile ꝑ mediū extraneū corpus. Neq;. n. tactus ⁊ corpus in quo eſt humor quod eſt guſtabile in humido ſicut in materia. Hoc aūt quiddam tangibile. Co.101.

¶ Lectio vigeſima prima.

Oſtq̄; pħs determinauit de viſibili ⁊ au/ dibili ⁊ olfatibili: hic quarto determinat ꝺ guſtabili. ⁊ diuidit̃ in partes duas. in pria determinat de guſtabili in cōi: in ſcd̄a de ſpēbus guſtabil̄. i. ſaporis: ibi: (ſpēs aūt.) Circa pri/ mū tria facit. primo inquirit an guſtabile percipiat̃ ꝑ mediū. ſcd̄o oñdit qd ꝑcipiat̃ ꝑ guſtū: q: guſtabile ⁊ nō guſtabile: ibi. (ſicut aūt.) tertio quale oporteat eē organū ſenſus guſtus: ibi. (qm̄ aūt humidū.) hec. n. tria circa alios ſenſus tractauit. ſ. medium in quo ſen/ titur: id qō ſenſu ꝑcipit̃: ⁊ organū ſenſus: q̄ i guſtu vt videt̃ oportet eē. Circa primū tria facit. pmo oñdit ꝙ guſtabile nō percipit̃ ꝑ mediū extraneū. ſcd̄o exclu/ dit quandā obiectionē ibi: (vnde ⁊ ſi in aqua.) tertio oñdit qd requirat̃ ad hoc ꝙ guſtabile percipiat̃ ibi. (nō aūt facit.) Dicit ergo primo ꝙ guſtabile ē qō/ dā tāgibile. i. qō tactu diſcernitur: ⁊ hec ē cā quare ñ ſentitur per mediū ꝙ ſit corpus extraneū: ⁊ dicit̃ ex/ traneū qō nō eſt pars aīalis: ſentiunt̃. n. ſēſibilia de q bus prius actū ē ꝑ aerē aut aquā q̄ nō ſūt ꝑtes aīalis ſ; tactus nō ſentit ſuū obiectū ꝑ mediū extraneū ſ; ꝑ mediū cōiunctū. nā caro ē mediū in ſenſu tactus vt infra patebit: ⁊ iō cū guſtus ſit quidā tactus: ⁊ guſta bile ſit quoddā tangibile nō ꝑcipiet̃ guſtabile ꝑ me/ diū extraneū. ꝙ āt guſtabile ſit qōdā tangibile oñdit ꝑ hoc ꝙ humor. i. ſapor q eſt guſtabile radicat̃ i hu/ mido ſicut i mā̄ ꝓpria. humidū. n. ē quoddā tāgibile ¶ S; ſi guſtus ē quidā tactꝰ videt̃ ꝙ nō debeat diſti gui ɔtra tactū cū ſpēs non diuidat̃ ex oppoſito ɔtra genus: ⁊ ſic ſequit̃ ꝙ nō ſunt qnq; ſenſus: ſ; tm̄ qua tuor. S; dicit̃ ꝙ guſtꝰ ⁊ tactus poſſūt ɔſyderari du pliciter. vno mō q̄;tū ad modū ſētiēdi: ⁊ ſic guſtus ē quidā tactus. Nā i tāgēdo ſuū obiectum ꝑcipit. Alio mō q̄;tū ad obiectū: ⁊ ita o; dicere ꝙ ſicut ſe h; obie ctū guſtus ad obiectū tactꝰ: ſic ſe h; ſenſus guſtus ad ſenſū tactus. Manifeſtū ē aūt ꝙ ſapor q ē obiectū gu ſtus nō ē aliq̄ q̄litas de q̄litatibus ſimpliciū corporū ex quibus aīal ɔſtituit̃: q̄ ſūt ꝓpria obiecta ſenſus ta/ ctus. ſed cauſat̃ ab eis i aliquo eorū ſicut i mā̄. ſ. in hu mido. vñ manifeſtū ē: ꝙ guſtus nō ē idē ꝙ ſenſus ta ctus: ſ; quodāmō radicat̃ in eo. vñ ⁊ ɔſueuit de gu/ ſtu diſtingui: ꝙ pōt accipi guſtus ꝓut ē diſcertiuꝰ ſa/ porū: ⁊ pōt accipi vt ē tactus qdā ꝓut diſcernit quali/ tates tāgibiles. ſ. alimēti: cuius ſenſus ē tactus vt ſu/ pra dictū ē. Vñ pħs dicit in tertio ethi. ꝙ circa dele/ ctationes guſtus ꝓut accipit̃ pmo mō nō ē tēperātia ſ; ſolū ꝓut ē tactus quidā. ¶ Deīde cū dicit.

Unde ⁊ ſi in aqua eſſemus: ſentiremus vtiq; appoſitum dulce: Non aūt eſſet tunc nobis ſenſus ꝑ mediū: ſed i eo qō miſcetur humido ſicut in potu: color aūt non ſic vide tur in eo qō miſcetur: neq; de fluxionibus vt qdē igitur mediū nihil eſt: vt aūt color vi ſibile: ſic guſtabile humor eſt.

¶ Excludit quandā obiectionē. Manifeſtum ē. n. ꝙ

ſialiquod corpus ſaporoſum diſſolubile per aquam
in aqua ponatur: vtpote mel vel aliquid huiuſmodi.
⁊ nos eſſemus in aqua: q̄uis diſtantes ab illo corpo/
re ſaporoſo: ſaporē tamen eius ſentiremus in aqua. ⁊
ſic videtur ꝙ guſtus ſuſcipiat ſuū obiectū ꝑ aquā qđ
eſt medium extraneū. Et iđ ad excludendū hanc obie
ctionē ↄcludit ex dictis: ꝙ cū guſtabile nō accipiatur
ꝑ mediū extraneū: ſeqtur ꝙ ſi eſſemus in aqua ſentire
mus vtiqꝫ corpus dulce appoſitū in aqua diſtans a
nobis: non tñ eſſet nobis ſenſus ꝑ mediū: Sed ex eo
ꝙ ſapor ille ꝑmiſcetur aqueo humido: vt accidit ī po/
tu: puta cū ꝑmiſcetur aque vel vino mel vel aliqđ hu
iuſmodi: ipſa. n. aqua imutatur naturali imutatione a
corpore ſaporoſo. vnde guſtus non percipit ſaporem
corporis diſtantis vt eſt talis corporis ſapor: niſi ſꝫ ꝙ
aqua eſt imutata a tali corpore. Cuius ſignū eſt ꝙ gu/
ſtus non imutatur ab aqua ſic intenſe: ſicut natus eſt
imutari a ſapore corꝑis diſtantis: eo ꝙ ſapor ille debi
litatur ꝑ admixtionē aque. Sed color nō ſic videtur ꝑ
medium: ꝙ. ſ. corpus coloratū admiſceatˀ medio aut
aliquid eius defluat ad viſū: vt democritus ponebat
ſed ꝑ ſpiritualem imutationē mediū. vnde viſus non ꝑ
cipit colorē vt aeris vel vt aqua: ſed vt corporis colo
rati diſtantis: ⁊ ſcđm eādē menſurā. Si ergo velimꝰ
mus ↄparare guſtū ad viſū nihil eſt qđ ſit mediūꝫ in
guſtu. ſicut illud qđ eſt mediū in viſu. Sed ſicut color
eſt viſibile. i. obiectū viſus: ſic humor. i. ſapor eſt gu/
Co. 102. ſtabile ideſt obiectū guſtus. ¶ Deinde cū dicit.

**Non aūt facit humoris ſenſum ſine hu/
miditate: ſed hēt actu aut potentia humidi/
tatem vt ſalſū: bene. n. liqdum ipſū eſt ⁊ li/
quefactiuū lingue.**

Oſtendit qđ reqratur ad guſtū: ⁊ dicit ꝙ nullū ſapo
roſum facit ſenſū ſui humoris. i. ſaporis ſine humidi/
tate. Nam ſicut color fit actu viſibilis ꝑ lumen: ita ſa/
por fit actu guſtabilis ꝑ humidum. ⁊ ꝑꝑ h̄ oportet ꝙ
guſtabile vel actu habeat humiditatē aqueā: ſicut vi/
num vel aliqđ hmōi: aut ſit potētia humectabile: ſicut
qđ ſumitur ꝑ modū cibi. ⁊ iđ oportet vt ſit ſaliua in
ore que eſt bñ liquida ⁊ liquefactam lingue per quaꝫ
ea que ſumunṫ humectanṫ: vt eoꝝ ſapor ꝑcipi poſſit.
Co. 103. ¶ Deinde cū dicit.

**Sicut aūt viſus viſibilis eſt ⁊ inuiſibilis
tenebra aūt inuiſibilis eſt: iudicat aūt ⁊ ipſā
viſus: Adhuc aūt ⁊ valde ſplēdidi eſt: etenī
hoc iuiſibile eſt: alio aūt mō a tenebra: Si/
militer aūt ⁊ auditus ſoniqꝫ ⁊ ſilētii: quorū
aliud audibile: aliud non audibile ⁊ magni
ſoni: ſicut viſus eſt ſplēdidi. Sicut. n. ꝑuus
ſonus iaudibilis quodā mō: ſic ⁊ magnus
⁊ violētus. Inuiſibile aūt aliud qdē omni/
no dicitur: ſicut ⁊ ī aliis ipoſſibile: aliud aūt
quanuis aptū natū non habet. aut praue: ſi
cut qđ ſine pedibus eſt ⁊ ſine gradu dicitur
Sic aūt guſtus guſtabiliſqꝫ ⁊ non guſtabi/
lis. Hoc aūt eſt paruū aut prauū habēs hu
morem: aut corruptiuū guſtus. Videtur āt
principiū eē potabile ⁊ non potabile. Gu/
ſtus. n. qđ ī ambo: ſed hoc qdē vt prauum
⁊ corruptiuū guſtus. illud autēꝫ ſecundum
naturam. Eſt autem commune tactus ⁊ gu/
ſtus potabile.**

¶ Oſtendit qđ ꝑcipiatur ꝑ guſtū. ⁊ dicit ꝙ ſicut eſt
de viſu ⁊ auditu: ſic ē de guſtu: viſus. n. cognoſcit viſi
bile ⁊ inuiſibile: vt ſupra dictū eſt. inuiſibile. n. eſt tene
bra de qua viſus iudicat: ⁊ ſimiliter illud qđ eſt valde
ſplendidum vt ſol dicitˀ iuiſibile: ſed alio mō quā tene
bra. Nā tenebra dicitˀ iuiſibile ꝓpter defectū luminis
ſplendidū aūt ꝑꝑ abundantiā corrūpētis ſenſū: ⁊ ſimi
liter auditus eſt audibilis. ſ. ſoni: ⁊ nō audibilis: vt ſi/
lentii qđ eſt priuatio ſoni: ⁊ non audibilis. i. ſoni male
audibilis: q vel ꝑꝑ ſui excellentiā corrūpit ſenſū: vel ꝓ
pter ſui prauitatē non ſufficiēter ſenſū imutat. Sic ēt ē
in oībus que ſm potentiā ⁊ ipotentiā dicūtur. Nā i/
poſſibile dicitˀ in oībus: aut qđ non hēt qđ natū eſt ha
bere: aut qđ praue habet: ſicut nō greſſibile dicitˀ aīal:
⁊ quod penitus caret pedibꝰ: ⁊ qđ eſt claudū aut de/
bile pedibus. Similiter aūt ⁊ guſtus eſt guſtabilis ⁊
non guſtabilis. nō guſtabile aūt dicitˀ dupliciter: quod
aut paꝝ habet de ſapore: aut malum ſaporē aut nimis
violentum ad corrūpēdum ſenſū. Et q: guſtabile ē
humidum aqueū quod eſt potabile: ⁊ h̄ eſt principiū
ſaporis. ſ. humiduꝫ aqueū: videtˀ ꝙ potabile ⁊ nō po
tabile ſit principiū eoꝝ que guſtu percipiūtur. guſtus
. n. percipit ambo: ſed vnū vt prauum ⁊ corruptiuūꝫ
ſenſus. ſ. non potabile. aliud autem conueniens ſecun
dum natura. ſ. potabile. ſicut aūt guſtabile ⁊ non gu/
ſtabile percipitur guſtu ꝓut guſtus eſt quidā ſenſus
diſcretus a tactu: ita potabile ⁊ non potabile ꝑcipitur
a guſtu prout guſtus eſt quidā tatus. nā potabile eſt
commune ⁊ tactus ⁊ guſtus: tactus qdem inquantuꝫ
humidum: guſtus aūt inquantum eſt humidū ſapo/
rabile. Manifeſtum eſt ergo ꝙ delectationes que ſūt
in cibis ⁊ potibus que ſunt ſenſibilia ⁊ potabilia: ꝑti/
nent ad guſtuꝫ inquantum eſt tactus quidam: vt dici
tur in tertio ethi. ¶ Deinde cū dicit.

**Quoniam aūt humidū qdē eſt guſtabile
neceſſe ſenſitiuū ipſius neqꝫ humidum eſſe** Co. 104.
**actu neqꝫ ipoſſibile fieri humidum. Pati/
tur. n. aliqd guſtus a guſtabili ſcđm ꝙ gu/
ſtabile eſt. Neceſſariū eſt ergo humectatuꝫ
fore qđ poſſibile humectari ſaluatū: nō hūi/
dum aūt guſtatiuum ſenſitiuum.**

¶ Oſtendit quale debeat eſſe inſtrumentū guſtus. ⁊
primo ponit veritatē. ſcđo manifeſtat eā ꝑ ſignū ibi.
(ſignum aūt.) Dicit ergo primo ꝙ q: illud quod eſt
guſtabile oportet eſſe humidū ⁊ ſaporoſū: neceſſe eſt
organum guſtus: neqꝫ eſſe humidū actu ſm ſeipſum
neqꝫ eſſe tale ꝙ non poſſit fieri humidū: ſicut inſtru/
mentū viſus eſt quod nō habet colorē: ſed eſt ſuſcepti
uum coloris. ⁊ h̄ iđ eſt. q: guſtus patitur aliqd a guſta
bili ſm ꝙ eſt guſtabile. ſicut quilibet ſenſus a ſenſibili
Unde cum guſtabile inquantum guſtabile ſit humi/
dum: neceſſe eſt ꝙ organum guſtus inquantum eſt iā
paſſum ſit humectatum. ⁊ tamen ſaluatur in ſua na/
tura vt ſit guſtatiuum ideſt potens guſtare cum poſ/
ſibile eſt humectari: non tamen eſt humidum actu.
¶ Deinde cū dicit.

**Signum aūt neqꝫ ſiccā exiſtentē linguā
ſentire: neqꝫ multū humidā: hic. n. tactus ſit
primi humidi: ſicut cū aliquis q ante guſta
uit fortē humorem guſtet alterum: ⁊ vt labo
rantibus amara omnia videntur: propter
id ꝙ lingua plena huiuſmodi humiditate
ſentit.**

Oſtendit qđ dixerat ꝑ ſignū dicens. ꝙ ſignū ꝑdictoꝝ
eſt: ꝙ neqꝫ lingua exn̄s ſicca pōt ſentire: neqꝫ exn̄s mul

rum humida a ꝑcedente dominãte humiditate. ſic.n. ſit in ea tactus ⁊ ſenſus precedẽtis humidi ⁊ non ſupuenientis. ſicut cũ aliqs guſtauerit aliquẽ fortem ſaporem: poſtea guſtet alteꝝ nõ ꝑcipiet ipſũ: q: adhuc manet ſenſus primi humoris ĩ lingua. Et ſilr laborantibꝰ ⁊ febricitãtibus oĩa videnť eſſe amara ꝓꝑ h ꝙ ſentiũt ꝑ linguaʒ plenam humiditate hmõi. ſ. colera amara.

Deinde cũ dicit.

Co.105. Species aũt humorum ſicut ⁊ in coloribus ſimplices qdẽ contrarie ſunt: ſicut dulce ⁊ amarum. Habite aũt ſunt cum hac qdẽ pingue: cũ illa vero ſalitum: media aũt horũ acre ⁊ auſterũ: ⁊ ponticum ⁊ acutũ: fere enĩ he videntur eſſe humoruʒ differẽtie. Quare guſtatiuũ ẽ potẽtia hmõi. Guſtabile autẽ ẽ factiuum actu huius.

Determinat de ſpẽbus ſaporꝝ: ⁊ dicit: ꝙ ſicut in coloribus ſimplices colores ſunt ꝯtrarii: vt albuʒ nigro ſic in ſaporibus ſimplices ſunt ꝯtrarii: vt dulce ⁊ amarum. ſpẽs aũt ſaporꝝ habite. i. immediate ꝯñtes ſimplices ſpẽs ſunt pingue qδ ſeqtur dulce: ⁊ ſalſũ quod ſeqtur amaꝝ: media aũt horꝝ ſunt acetoſum: ⁊ auſteꝝ ⁊ ponticũ ⁊ acutũ: que duo in idẽ reducunť. Ad has autẽ ſeptẽ ſpẽs ſaporꝝ fere videnť reduci oẽs alie. Cõſyderandum eſt autẽ circa has ſpẽs: ꝙ q̃uis ſapores cauſenť a calido ⁊ frigido ⁊ humido ⁊ ſicco: ⁊ contraria ſunt q̃ maxime diſtãt: nõ tñ ſcδm maximã diſtantiam calidi ⁊ frigidi ⁊ humidi ⁊ ſicci: attendiť ꝯtrarietas in ſpẽbus ſaporꝝ: ſed ſcδm ordinẽ ad guſtũ prout natus ẽ ĩmutari a ſapore: vel cũ horrore: vel cũ ſuauitate. Vñ nõ eſt neceſſariũ ꝙ dulce vel amaꝝ ſit maxie vel cali. vel fri. vel humi. vel ſic. ſed maxime ſe habeat in tali diſpoſitiõe ꝑ quã ꝯparať ad ſenſũ guſtus. De generatione aũt ſaporꝝ in lib. de ſenſu ⁊ ſenſato determinatur. Ultimo aũt ꝯcludit: ꝙ geſtatiuũ. i. ſenſus guſtus vel organũ eius eſt in potẽtia ad saporẽ ⁊ ſpẽs eiꝰ guſtabile autem eſt quod poteſt reducere ipſum de potentia in actum.

Co.106. De tangibili autẽ ⁊ tactu eadẽ ratio. Si .n. tactus non ẽ vnus ſenſus ſed plures: neceſſarium ⁊ tangibilia ſenſibilia plura eſſe. Habet autẽ dubitationẽ vtrum plures ſint aut vnus: ⁊ quidẽ ẽ ſenſitiuuʒ tangibile vtrũ caro ⁊ in aliis proportionale aut nõ: ſed hoc quidẽ eſt mediũ: primum aũt ſenſitiuũ aliud qddam ẽ intus.

Lectio vigeſima ſecunda.

Poſtq̃ determinauit phs de ſẽſibilibus ſcʒ alios ſenſus: h determinat vltio de ſẽſibili ſm tactũ: q: tactus ĩter alios ſenſus videť eſſe minus ſpũalis: licet ſit oĩum alioꝝ ſenſuũ fundamentũ. Diuidiť aũt h ꝑs in duas ꝑtes. In prima determinat quaſdam dubitationes circa ſenſũ tactus. In ſcδa oſtẽdit veritatẽ circa hunc ſenſum ibi. (omnino aũt videť.) Circa primũ. d. ſ. primo mouet queſtiones. ſcδo determinat eas ibi. (oĩs etenim ſenſus.) Dicit ergo primo ꝙ q̃tũ ad ea de qbus ingrendũ eſt: eadẽ ratio ẽ: ſiue loquamur de tãgibili: ſiue de tactu: quod .n. dicitur de vno: oportet dici de altero. q: ſi tactus non eſt vnus ſed plures: neceſſe eſt ꝙ tangibilia non ſint vnum genus ſenſibilium: ſed plura. Ideo autem h dicit: q: intentio ſua eſt primo determinare de ſenſibilibus: poſtmodũ determinabit de ſenſu. Quia vero in his que circa tangibile ⁊ tactum dicenda ſunt circa ſenſus tactus queſtiones mouebit ꝓpter hoc ꝙ ꝯmodius poſſunt pertractari queſtiones iſte circa tactum q̃ʒ ſi moueantur circa tangibile: iccirco hanc excuſationem premittit oſtendens ꝙ nõ refert vtrum de tactu vel tangibili loquamur. Mouet ergo duas queſtiones circa tactum ⁊ tangibile. Quaꝝ prima talis eſt. Utrum ſint plures ſenſus tactus: an vnꝰ tantum. Secunda dubitatio eſt: quid ſit ſenſitiuum. i. organuʒ ſentiẽdi in tactu: vtrum ſcilicet caro ſit organum ſenſus tactus in animalibus habentibus carnem que ſunt animalia habentia ſanguinẽ: ⁊ in aliis que carent ſanguine aliquid proportionabiliter reſpondens carni: Aut non eſt ita: ſed caro quidem ⁊ illud qδ proportionabiliter ei reſpondet eſt medium in ſenſu tactꝰ. Sed primum organum ſenſus tactus eſt aliqd intrinſecum circa cor vt dicitur in libro de ſenſu ⁊ ſenſato.

Deinde cũ dicit.

Omnis etenim ſẽſus vnius contrarietatis eſſe videtur: vt viſus albi ⁊ nigri: auditus grauis ⁊ acuti: guſtus amari ⁊ dulcis. In tãgibili autem multe inſunt contrarietates: calidum: frigidum: humidum ſiccum. durum molle: ⁊ aliorũ quecunq; ſunt huiuſmodi. Co.107.

Determinat premiſſas dubitationes ⁊ primo ꝑmã ſecundo ſecundam ibi. (vtrum autem.) Circa primũ tria facit. primo oſtendit ꝙ non eſt vnus ſenſus tactus ſed plures. ſecundo ſoluit ꝑſiotam rationem ibi. (habet autem ſolutionem.) tertio improbat ſolutionem ibi. (ſed ꝙ ſic.) Ratio autem quam primo ponit talis eſt. Omnis vnus ſenſus videtur eſſe vnius contrarietatis: ſicut viſus albi ⁊ nigri: auditus grauis ⁊ acuti: guſtus amari ⁊ dulcis. ſed in tangibili quod eſt obiectum tactus ſunt multe contrarietates. ſ. cali. ⁊ frigi. humi. ⁊ ſic. durum ⁊ molle: ⁊ quedam alia huiuſmõi vt graue ⁊ leue: ⁊ acutuʒ ⁊ hebes: ⁊ ſimili. ergo tactꝰ non ẽ vnus ſenſus ſed plures.

Deinde cũ dicit.

Habet aũt ſolutionem quandaʒ ad hanc dubitationẽ: ⁊ ꝙ in aliis ſenſibus ſunt cõtrarietates plures: vt in voce non ſolũ acumen ⁊ grauitas. ſed ⁊ magnitudo ⁊ paruitas: ⁊ leuitas: ⁊ aſperitas vocis: ⁊ ſimilia alia. Sũt autem ⁊ circa colorem differentie huiuſmodi altere. Co.108.

Ponit quandam apparentem ſolutionem ad predictam dubitationem: ⁊ dicit ꝙ aliquis poteſt habere ſolutionem ad predictam dubitationem: per h ꝙ ĩ aliis ſenſibus videntur eſſe plures contrarietates: ſicut in auditu. Nam circa vocem audibilem: non ſoluʒ poteſt attendi contrarietas acuti ⁊ grauis: ſed etiã magnitudo ⁊ paruitas vocis: ⁊ lenitas ⁊ aſperitas eius ⁊ aliqua alia ſimilia. E ſimiliter circa colorem poſſunt inueniri alique alie differentie preter contrarietatẽ albi ⁊ nigri: ſicut ꝙ aliquis color eſt intenſus ⁊ alius remiſſus: aliquis pulcher: ⁊ aliquis turpis: ⁊ tamen ꝑ h non tollitur quin auditus ſit vnus ſenſus ⁊ ſimiliter viſus. vnde multiplex contrarietas tangibiliun nõ videtur ĩpedire: quo minus tactus ſit vnus ſenſus.

Deinde cũ dicit.

Sed ꝙ ſit vnũ ſubiectuʒ ſicut auditui ſonus ſic tactui non eſt manifeſtum.

Excludit poſitam ſolutionem. ⁊ dicit ꝙ omniuʒ cõtrarietatum que ſunt circa audibilia eſt vnũ ſubiectũ ſcilicet ſonꝰ: ⁊ ſimiliter color circa viſibilia: ſed nõ põt

inueniri aliquid vnum quod ſit cōmune ſubiectū omnium contrarietatum que ſunt circa tāgibilia: ⁊ ꝓpter hoc non videt̄ eſſe vnū genus tangibiliū: vnde neqꝫ vnus ſenſus tactus. ¶ Ad euidētiam autē eoꝝ que h̄ dicuntur conſyderare oportet: ꝙ diſtinctio potentiaꝝ tentiaꝝ ⁊ obiectoꝝ proportionabilis eſt. vñ cū vnius ſenſus ſit vna potētia: oportet ꝙ ei ſenſibile correſpondens ſit vnū genus. oſtenſum eſt aūt in .x. meta. ꝙ in vno genere eſt vna prima ꝯtrarietas. Unde oꝫ ꝙ circa obiectum vnius ſenſus attēdatur tantū vna prima ꝯtrarietas. Et ideo h̄ dicit ph̄s ꝙ vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis: pñt tamē in vno genere eſſe plures ꝯtrarietates poſt primā: vel ꝑ modū ſubdiuiſionis: ſicut in genere corpoꝝ: prima ꝯtrarietas eſt animati ⁊ inanimati. ⁊ q: aīatū corpus diuiditur ꝑ ſenſibile ⁊ inſenſibile: ⁊ vlteriꝰ ſenſibile ꝑ rōnale ⁊ irrationale: multiplicant̄ ꝯtrarietates in genere corꝑis: vel ſunt pluresꝯtrarietates vnius generis ꝑ accidēs: ſicut in genere corporis eſt ꝯtrarietas albi ⁊ nigri: ⁊ ſcd̄m oīa q̄ corpori accidere ptñ. Et ꝑ hunc modū intelligēdum eſt: ꝙ circa ſonū ⁊ vocē preter primā cōtrarietatem grauis ⁊ acuti que eſt ꝑ ſe: ſunt alie ꝯtrarietates quaſi ꝑ accidens. In genere autē tangibiliū ſunt plures prime ꝯtrarietates ꝑ ſe: que tñ oēs quodāmō reducunt̄ ad vnum ſb̄m ⁊ quodammō non. pōt. n. vno mō accipi ſb̄m ꝯtrarietatis ipſū genus qd̄ ꝯparatur ad differentias contrarias: ſicut potētia ad actū. Alio mō poteſt accipi ſubiectū ꝯtrarietatū ſb̄a que eſt ſubiectū generis cuius ſunt ꝯtrarietates: ſicut ſi dicamus ꝙ corpus coloratū eſt ſubiectū albi ⁊ nigri. Si igitur loquamur de ſubiecto qd̄ eſt genus: manifeſtū eſt ꝙ nō eſt idem omniū qualitatū tangibiliū. ſi aūt loquamur de ſubiecto que eſt ſb̄a: vnū ſb̄m eſt oīum eoꝝ. ſ. corpus pertinens ad ſubſtantiā aīalis. vñ infra dicit ph̄s: ꝙ tāgibiles qualitates ſunt corꝑis ſm ꝙ eſt corpus qbꝰ. ſ. elementa corporis diſtinguunt̄ ab inuicē. hoꝝ. n. ē ſenſus tactus diſcretiuus q̄ ad ꝯſiſtentiā corporis animalis ꝑtinent. vñ formaliter loquēdo ⁊ ſm rōēꝫ: ſenſus tactꝰ non eſt vnus ſenſus: ſed plures: ſb̄o autem eſt vnus.

¶ Deinde cū dicit.

Co.109. Utrum aūt eſt ſenſitiuum intus aut nō: ſed mox caro: nullū videtur eſſe ſignū fieri ſenſum ſimul cū tactu. Etenim nunc ſi aliqd circa carnē extēderit vt pellē faciens ſimiliter ſenſū mox tactū inſinuat: ⁊ tamē conſtat ꝙ non ē in hoc ſenſitiuū. Si aūt ⁊ cū naturale fuerit: citius vtiqꝫ ꝑtinget ſenſus.

¶ Pertractat ſcd̄am qōem: ⁊ circa h̄ duo facit. primo docet veritatē. ſcd̄o ꝯcludit quoddā qd̄ ꝑtinet ad manifeſtationē prime queſtionis ibi. (ꝑꝑ qd̄ talis pars.) Circa primum ſciendū eſt ꝙ poſſet alicui videri: ꝙ caro eſſet organū ſentiendi ſm tactum hac ratiōe: q: ſtatim ad tactū carnis ſentiuus tāgibilia. Dicit ergo ad excludēdum hanc rōnem ꝙ ad iudicandū vtꝝ organū tactus ſit intus vel non: ſed ſtatim caro ſit organum tactus: nō videt̄ eſſe ſufficiens ſignū h̄ ꝙ ſimul cū caro tangit̄ ſit ſenſus tāgibilis idest ſentit̄: q: ⁊ nunc ſi aliqs ſupra carnem extenderet aliquā pelliculā aut telam ſubtilē: ſtatim ad tactū ipſius qd̄ ſuꝑ extenderet̄ carni ſentiretur tāgibile: ſed tñ ꝯſtat ꝙ organū ſenſus tactus non eſſet in illa pelle ſuperextenſa. ⁊ iteꝝ manifeſtū eſt: ꝙ ſi illa pellis ſuperextenſa fieret ꝯnaturalis huiuſmodi citius ꝑ eā ſentiretur. vñ licet ad tactū carnis que eſt hmōi naturalis ſtatim tāgibile ſentiatur: nō tñ ſeqt̄ ꝙ caro ſit organū tactus: ſed eſt qd̄dā mediū cōnaturale.

¶ Deinde cū dicit.

Propter ꝙ talis pars corporis videt̄ ſic ſe habere ſicut ſi circulariter nobis aptuſ natus eſſet aer. Uideremur. n. vno quodaꝫ ſentire ⁊ ſonū ⁊ odorē ⁊ colorē: ⁊ vnus qdē ſenſus eſſe auditus ⁊ viſus ⁊ olfatus. Nūc aūt quoniā determinatū eſt ꝑ qd̄ fiunt motus manifeſta ſūt predicta ſenſitiua altera eē In tactu aūt hoc qdē nunc īmanifeſtuꝫ eſt. Co.110. Ex aere qdē. n. aut aqua īpoſſibile eſt conſtare animatū corpus: oꝫ. n. firmū eſſe. Relinqtur autē mixtum ex terra ⁊ ex his eſſe vt vult caro ⁊ proportionale. Quare neceſſarium eſt ⁊ corpus eſſe ꝙ mediū tactui aptū natū ꝑ qd̄ fiant ſenſus cū ſint plures. Co.111.

¶ Concludit quoddam quod valet ad manifeſtationem prime queſtionis. ⁊ dicit ꝙ q: caro eſt ſicut mediuꝫ connaturale in ſenſu tactus: videtur ꝙ hec pars corporis ſic ſe habeat ad ſenſuꝫ tactus: ſicut ſi aer qui eſt circa nos eſſet connaturalis nobis: videretur enim tunc ꝙ aer ille eſſet organum in viſu: auditu: ⁊ olfatu: quamuis ſit medium: ⁊ ita videremur vno organo ſētire ſonum: ⁊ odorem ⁊ colorem: ⁊ per conſequens videretur eſſe vnus ſenſus auditus: viſus: ⁊ olfatus. Sꝫ nunc quia medium per quod fiunt motus dictorum ſenſibilium eſt determinate diſtinctum a nobis: manifeſtum eſt q̄ꝫ non eſt organum: ⁊ ita manifeſtum eſt: ꝙ diuerſa ſunt organa trium ſenſibilium dictorum: ⁊ per conſequens ꝙ ſunt diuerſi ſenſus: ſed in tactu hoc non eſt manifeſtum: quia medium eſt connaturale nobis. Et huius diuerſitatis rationem aſſignat. aer enim ⁊ aqua que ſunt media aliorum ſenſuum: non poſſunt eſſe connaturalia nobis: quia impoſſibile eſt ꝙ ex aere puro ⁊ ex aqua pura conſiſtat animatum corpus cum enim ſint humida ⁊ fluxibilia non ſunt firma neqꝫ bene terminabilia in ſeipſis: ſed ſolum termino alieno. corpus autem animatum oportet eſſe firmum ⁊ in ſe terminatum. vnde oportet ꝙ ſit mixtum ex terra ⁊ aere ⁊ aqua: ſicut vult ſe habere idest ſicut exigit caro in animalibus habentibus carnem: ⁊ illud quod proportionabile eſt in animalibus non habentibus carnē ⁊ ſic illud corpus quod eſt medium in tactu ſcilicet caro: poteſt eſſe adunatum idest naturaliter vnituꝫ tactui: ita ꝙ per ipſum ſicut per medium connaturale fiāt plures ſenſus tactus.

¶ Deinde cū dicit.

Demonſtrat aūt ꝙ plures ſint q ī lingua tactus. Omnia. n. tangibilia ſentit ſcd̄m eādem partē ⁊ humorē: ſi qdē igitur ⁊ alia caro ſentiret humorē: videretur vnus ⁊ idē eē ſenſus guſtus ⁊ tactus: nūc aūt ſunt duo: ꝓpter id ꝙ non conuertit̄. Co.112.

¶ Ponit quoddam aliud ad idem manifeſtandum. ⁊ dicit ꝙ hoc idem demonſtratur per hoc ꝙ in lingua fiunt plures tactus. ſentimus enim per linguam omnia tangibilia: que ſentimus per alias partes corporis. ⁊ vlterius per ipſam ſentimus humorē .i. ſaporem quē non ſentimus ꝑ aliquam aliā ꝑteꝫ corporis. Si autem alia caro ſentiret ſaporem: non diſcerneremus inter guſtum ⁊ tactum: ſicut nunc non diſcernimus inter tactum qui eſt diſcretiuus calidi ⁊ frigidi ⁊ tactum qui eſt diſcretiuus humidi ⁊ ſicci. Sed nunc apparet ꝙ guſtus ⁊ tactus ſint duo ſenſus quia non conuertuntur inuicem. non enim per q̄ꝫcūqꝫ

partem fit ſenſus tactus fit ⁊ guſtus. Ratio aũt ẽ qua
re non per quancunqꝫ partẽ fit guſtus ſicut tactus eſt
q: ſapoꝛes non ſunt qualitates elementoꝝ ex qbus coꝛ
pus animalis cõſtat. vnde nec pertinent ad conſiſten/
tiam animalis: ſicut qualitates tangibiles.

Dubitabit aũt aliqs: ſi omne coꝛpus ꝓ
Co.iij. fundũ habet. Hec aũt eſt tertia magnitudo
quoꝛũ autem coꝛpoꝛũ medium eſt aliquod
coꝛpus non contingit ipſa ad inuicem ſe tã/
gere. humidũ aũt non eſt ſine coꝛpoꝛe neqꝫ
humectatũ: ſed neceſſe ẽ aqua eſſe aut habe
re aquam. que vero tangũtur ad inuicem in
aqua: nõ ſicca extrema ſint neceſſe eſt aquaꝫ
habere mediũ quo repleta ſint vltima. ſi au/
tem hoc verũ impoſſibile eſt tangere aliqd
aliud in aqua. Eodem aũt modo eſt ⁊ ĩ aere
Similiter. n. ſe habet aer ad ea que ſunt in
ipſo: ⁊ aqua ad ea que ſunt in aqua: latet aũt
magis nos: ſicut ⁊ que ſunt in aqua aĩalia: ſi
humectatum tangit humectatum.

Lectio vigeſimatertia.

Oſtenſo ꝙ in ſenſu tactus reqritur mediuꝫ
ꝯnaturale: h̃ igr̃ ph̃s vtꝝ reqratur in eo
mediũ extraneũ. Et circa h̃. d. ſ. pꝛimo oñ
dit ꝙ tact⁹ nõ fit ſine medio extraneo. ſcd̃o
oñdit in quo differãt tactus ⁊ guſtus ab aliis ſenſib⁹
q ꝑ mediũ extraneũ ſentiũt ibi. (vtꝝ igit̃). Dicit er
go pꝛimo ꝙ circa tactũ põt aliquis dubitare vtruꝫ. ſ.
habeat medium extraneum: cum oſtenſum ſit ꝙ ha/
beat mediũ ꝯnaturale. ⁊ iſta dubitatio pꝛocedit ſi om
ne coꝛpus hꝫ pꝛofundum qd̃ eſt tertia dimenſio. ma/
nifeſtum eſt. n. omne coꝛpus dimenſiones habere ſcili
cet longitudinem: latitudinẽ: ⁊ pꝛofunditateꝫ. Ex quo
ſequitur ꝙ inter quecũqꝫ coꝛpoꝛa eſt aliquod coꝛpus
mediũ: ipſa non tangunt ſe inuicẽ imediate. diſtant. n.
ab inuicem ex quo aliqua dimenſio eſt inter ea. mani/
feſtum eſt etiã ꝙ vbicunqꝫ eſt mediũ humidũ vel hu
mectatum: oꝫ eſſe aliquod coꝛpus. humiditas. n. cum
ſit qualitas quedã non eſt niſi in ſb̃o coꝛpoꝛe. Aut igit̃
ineſt alteri coꝛpoꝛi ſcd̃m ſeipſũ: ⁊ tunc ẽ humidum ſi/
cut aqua: aut habet humiditatẽ ſcd̃m aliquod coꝛpus
ſibi adueniens: ⁊ ſic dicit̃ humectatũ ex h̃ ꝙ hꝫ aquã
in ſuperficie tantũ: vel in ſupꝰficie ⁊ pꝛofundo. Et h̃ eſt
qd̃ dicit ꝙ neceſſe eſt omne coꝛpus humidũ vel hu/
mectatum eſſe aquã: aut habere aquã. manifeſtuꝫ eſt
aũt ꝙ coꝛpoꝛa que tãguntur in aqua ad inuicẽ: necẽ ẽ
ꝙ habeant inter ſe aquã medium: que repleta ſunt vl
tima eoꝝ: niſi foꝛte dicatur ꝙ ſint ſicca in aqua exiſten/
tia: quod eſt impoſſibile. neceſſe eſt. n. ꝙ ea que ĩ aqua
ſunt ſint humectata: ita ꝙ habeant aquã in ſuperficie
⁊ ſic relinqtur ꝙ inter duo tãgentia ſe in aqua ſit aqua
mediũ. ⁊ ſi h̃ medium ẽ: ſeqtur ꝙ impoſſibile ſit ꝙ ali
quod coꝛp⁹ tangat aliud ĩ aqua imediate. Et ſil'r eodẽ
mõ ſe hꝫ de aere q ẽ humidus natural'r ſicut ⁊ aqua.
ſil'r. n. ſe hꝫ aer ad humectãda ea que ſũt in aere: ſicut
ſe hꝫ aqua ad humectãda ea q̃ ſunt in aqua: ſed magis
latet nos de aere ꝙ ſit mediuꝫ: q̃ꝫ de aqua: ꝓꝑ hoc ꝙ
ꝯtinue ſumus ĩ aere: ⁊ ſic impceptibiliter ĩheret nob̃
Et ſil'r aĩalia q̃ ſunt in aq̃ latet ſi duo coꝛpa humectata
ꝑ aquã ſe tangãt. q: n. ꝯtinue ſunt ĩ aqua nõ ꝑcipiunt
aquã q̃ eſt inter coꝛpa tangẽtia. Eſt aũt ⁊ alia rõ qua/
re magis latet nos de aere q̃ꝫ de aqua: q: aer ẽ ſubtili/
oꝛ: ⁊ minus ſenſu ꝑceptibilis. relinqtur ergo ꝙ ſemꝑ
qñ tãgimus aliqd eſt mediũ iter nos ⁊ res contactas
aer vel aqua. Sed dubitatio h̃ accidit. oꝫ. n. illd̃ qd̃
eſt mediũ in aliquo ſenſu eſſe denudatũ a qualitatibus
ſenſibilib⁹ ſm̃ illũ ſenſũ: ſicut diaphanũ nullũ hꝫ colo
rem. manifeſtũ ẽ aũt ꝙ aer ⁊ aqua hñt tãgibiles qua/
litates: non igit̃ mediãtibus eis poteſt fieri ſenſus ta/
ctus. Rñdet aũt ad h̃ auerrois: ꝙ nos nõ patimur
puro aere vel aqua. nihil. n. patit̃ niſi a ſuo ꝯtrario ſꝫ
pꝛincipiũ paſſiõis. aer aũt ⁊ aqua nõ ꝯtrariant̃ nobis
ſed ſunt nobis ſil'ia: cõparãtur. n. ad nos ſicut loc⁹ ad
locatũ. vñ tactus noſter nõ patit̃ a qualitatibus aeris
vel aqua: ſed ab extraneis qualitatib⁹. qd̃. n. ſentit̃ de
qualitatib⁹ tãgibilibus in aere ⁊ ĩ aqua eſt de ammix
tione extraneoꝝ coꝛpũ vt ipſe dicit. q: ſicut ignis nũq̃ꝫ
amittit caloꝛẽ ſuum: ita nec aqua amittit ſuam qualita
tem: ſed ꝙ aliquando ſentimus calidã h̃ eſt ex permix
tione extranei. In hac autem reſponſione eſt multi
plex erroꝛ. pꝛimo in h̃ ꝙ dicit ꝙ coꝛpoꝛa noſtra nõ pa
tiũt̃ ab aere vel aqua: q: ſũt ſimilia nobis: ſicut loc⁹ lo
cato. manifeſtum eſt. n. ꝙ coꝛpoꝛa noſtra foꝛtiuntur lo
cũ naturalẽ: ſicut ⁊ motũ naturalem ex natura elemẽti
dominantis. non ergo aliter ꝯparant̃ ad locum ⁊ ad
coꝛpa continẽtia coꝛpa noſtra: q̃ꝫ ipſa ei'a locata. elemẽ
ta aũt in ſuis extremitatibus ſe alterant: vt pꝫ per ph̃ꝫ
in pꝛimo meteo. coꝛpus ergo noſtrum ab elementis na
tum eſt alterari. Item omne quod eſt in potentia na/
tum eſt pati ab eo quod eſt in actu. coꝛpoꝛa auteꝫ no/
ſtra cum ſint in quadam medietate conſtituta inter ex
tremitates tangibilium qualitatum que ſunt in ele/
mentis: habent ſe ad qualitates elementares: vt po/
tentia ad actum. medium. n. eſt in potentia ad extre/
ma: vt infra dicetur. manifeſtum eſt igitur ꝙ coꝛpoꝛa
noſtra nata ſunt imutari a qualitatibus elementoꝝ ⁊
ſentire eas. pꝛouenit ergo hic erroꝛ ex eo ꝙ neſciuit di
ſtinguere inter elementa ſecundum ꝙ ſunt ſibi inuiceꝫ
contraria: ⁊ ſecundum ꝙ ſunt ſe continentia ⁊ ſibi ſi-
milia: vt locus locato. Dicendum eſt igitur ꝙ ele/
menta poſſunt dupliciter conſyderari. vno modo ſm̃
qualitates actiuas ⁊ paſſiuas: ⁊ ſic contrariantur ad
inuicem: ⁊ ſe inuicem imutant in ſuis extremis. alio
modo ſecundũ foꝛmas ſubſtantiales quas conſequun
tur ex ipꝛeſſione coꝛpoꝛis celeſtis. vñ quanto coꝛpus
elementare eſt pꝛopinquius coꝛpoꝛi celeſti: tanto plus
hꝫ de foꝛma: ⁊ q: ad foꝛmam pertinet continere: q: ſe
habeat in rõe totius: inde eſt ꝙ coꝛpus ſuperius conti
net inferius: ⁊ ꝯparatur ad ipſum ſicut totũ ad partẽ
diuiſam: que eſt ꝯparatio loci ad locatum. vñ ⁊ vis locã
tis ⁊ continentis deriuatur ad elementa ex pꝛimo ꝯti
nenti. ſ. coꝛpoꝛe celeſti. ⁊ pꝛopter h̃ locus ⁊ motus lo/
calis non attribuuntur elementis ſecundum qualita/
tes actiuas ⁊ paſſiuas: ſed conſequuntur foꝛmas ſub/
ſtantiales elementoꝝ. Alius erroꝛ eſt in h̃ ꝙ dicit ꝙ
aqua ⁊ aer non alterantur niſi per ammixtionẽ extra
nei. manifeſtum eſt. n. ꝙ aer ⁊ aqua ſecundũ ꝑteꝫ ſunt
coꝛꝛuptibilia. Coꝛꝛuptio autem ⁊ generatio in elemen
tis poteſt fieri ſine mixtione: ⁊ ſequitur alterationem:
vt patet in li. de generatione. vnde manifeſtum eſt ꝙ
adhuc durante ſpecie aqua poteſt imutari aqua a ſua
naturali qualitate abſqꝫ ammixtiõe extranei. ignis aũt
cum ſit foꝛmalioꝛ eſt magis actiuus inter elementa: q̃
omnia comparantur ad ipſum ſicut materialia. vt di
citur in quarto meteo. vñ nõ eſt ſil'e de ipſo ⁊ de aliis.
Dicẽdum eſt igitur ꝙ q: aer ⁊ aqua ſunt facile mu/
tabilia ab extraneis qualitatibus. ⁊ ꝑcipue qñ ſũt mo/
dice quãtitatis: ſicut accidit ĩ aqua vel aere q̃ ſunt iter
alia duo coꝛpa ſe tãgentia ꝓꝑ h̃ non impedit̃ ſenſus ta
ctus quin ꝑ mediũ aerẽ ⁊ aquã fieri poſſit. ⁊ minus ẽt
impedit aer q̃ꝫ aqua: q: aer habet qualitates tangibi/
les parum ſenſibiles. vnde ſi intendant̃ qualitates tã/
gibiles aeris vel aque: magis impedit̃ tactus: vtpote
cum aer vel aqua intenſam frigiditatẽ habuerit.

Deinde cũ dicit.

Co.ii4. Utrũ igitur omniũ ſimiliter ſit ſenſus: an aliorũ aliter ſicut nũc videtur: guſtus ꝗdeꝫ ⁊ tactus in tangẽdo: alii aũt a longe. hoc aũt non eſt: ſed durũ ⁊ molle ꝑ altera ſentimus: ſicut ⁊ ſonabile ⁊ viſibile ⁊ odorabile: ſed alia ꝗdem a longe: alia vero a prope: ꝓpter qđ latet: quoniã omnia ꝗdem ſentimus per mediũ: Sed in his latet: ⁊ ꝗdem ſicut diximus prius ⁊ ſi per pellem ſentiremus omnia tangibilia ignorato quoniã prohibet: ſimiliter vtiqꝫ haberemus: ſicut ⁊ nunc ⁊ in aqua ⁊ in aere: putamus.n. nunc ipſa tangere: ⁊ nihil eſſe per mediũ.

¶ Oſtendit differentiã inter tactum ⁊ guſtũ: ⁊ alios ſenſus. Et primo excludit quandã differentiam extimatã. ¶ Scđo põit differẽtiã verã, ibi. (ſed differt) ¶ Dicit ergo primo ꝙ ex quo tactus habet medium extraneũ ꝯſyderãdum eſt vtꝝ omniũ ſenſibiliũ fiat ſimiliter ſenſus: aut diuerſoꝝ diuerſimode: ſicut in ꝓmptu videtꝰ ħ eſſe differentia: ⁊ guſtus ⁊ tactus ſentiãt ex eo ꝙ immedietate tangãt: alii aũt ſentiant de longe ſua ſenſibilia nõ tangẽdo ipſa: ſed ħ non eſt veꝝ ꝙ ſic differant: ſed duꝝ ⁊ molle ⁊ alias qualitates tãgibiles ſentimus ꝑ altera .i. ꝑ media extranea: ſicut ⁊ obiecta alioꝝ ſenſuũ: ſicut ſonabile viſibile ⁊ odorabile. Sed iſta ſenſibilia ſunt a longe qñqꝫ a ſenſu. guſtibilia aũt ⁊ tãgibilia ſunt de ꝓpe: intm̃ ꝙ mediũ eſt quaſi imꝑceptibile ꝓpter paruitatẽ: ⁊ iđ mediũ latet. omnia.n. ſenſibilia ſentimus ꝑ mediũ extraneũ: ſed in guſtabilibꝰ ⁊ tangibilibus latet. q: ſicut prius diximus ſi ꝑ aliam pellẽ nobis circumpoſitam oĩa tangibilia ſentiremus ignorato ꝙ aliquid eſſet ꝓhibens: Siłr nos haberemus ad ſentiendũ ꝑ mediũ: ſicut ⁊ nũc nos habemus ſentientes in aqua ⁊ in aere. putamus.n. nunc ꝙ tangamus ſenſibilia ipſa ⁊ nihil ſit mediũ.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.ii5. Sed differt tangibile a viſibilibus ⁊ ſonatiuis: quoniam illa ꝗdem ſentimus: ex eo ꝙ mediũ mouet aliqđ nos: tangibilia vero non a medio: ſed ſimul cũ medio: ſicut ꝑ clypeuꝫ percuſſus: non.n. clypeus percuſſus prius percuſſit: ſed ſimul accidit vtraque percuti.

¶ Excluſa falſa differentia ponit verã. ⁊ dicit ꝙ tangibilia differũt a viſibilibus ⁊ ſonatiuis ex eo ꝙ illa ſenſibilia ſentimus ꝑ hoc ꝙ mouẽt mediũ: ⁊ iteꝝ mediuꝫ mouet nos: ſed tangibilia ſentimus ꝑ mediũ extraneũ non. q. moti a medio extraneo: ſed ſimul cum medio mouemur a ſenſibili: ſicut pꝫ de eo q percutitꝰ ꝑ clypeum: nõ.n. accidit ſic ꝙ clypeus ꝑcuſſus ꝑcutiat: ſed q: vtrunqꝫ ꝑcuti. ¶ Quod aũt ħ dicitꝰ (ſimul.) non ẽ intelligendũ ſcđꝫ ordinẽ tẽporis tm̃: q: etiã in viſu ſimul mouetꝰ mediũ ab obiecto: ⁊ ſenſus a medio. fit.n. viſio ſine ſucceſſiõe: ꝑceptio autẽ ſoni ⁊ odoris cũ ſucceſſione aliqua: vt in li. de ſenſu ⁊ ſẽſato dicitꝰ: ſed hoc referendum eſt ad ordinẽ cauſe: in aliis .n. ſenſibus immutatio medii eſt cauſa ꝙ mutetꝰ ſenſus non auteꝫ in tactu. nam in aliis ſenſibus medium eſt ex neceſſitate: in tactu autem. q. per accidens: inquantum accidit corpora ſe tangentia eſſe humectata.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.ii6. Omnino aũt videtur caro ⁊ lingua: ſicut aqua ⁊ aer ad viſũ ⁊ auditũ ⁊ olfatũ ſe habẽt ſic ſe habere ad ſenſitiuũ ſicut illorũ vnũqđqꝫ: ipſo aũt ſenſitiuo tacto neqꝫ ibi neqꝫ hic fiet vtiqꝫ ſenſus: vt ſi qs ponat corpus albũ in oculũ vltimũ. Quare ⁊ manifeſtũ ꝙ itus ſit tangibilis ſenſitiuũ: ſic.n. vtiqꝫ accidet ꝙ ꝗdem in aliis. Appoſita.n. ſuper ſenſitiuuꝫ non ſentiunt: ſuper aũt carnem poſita ſentiunt: quare mediũ tactui caro.

¶ Determinat de ſenſu tactus. ⁊ p̃mo q̃ʒtum ad medium. ſcđo q̃ʒtũ ad qualitatẽ organi ibi. (tãgibiles quidem.) tertio q̃ʒtum ad obiectũ qđ ꝑcipitur ſenſu ibi. (amp̃. aũt.) Dicit ergo primo ꝙ ita videtur ſe habere caro ⁊ lingua ad organũ ſenſus tactus: ſicut ſe hñt aer ⁊ aqua ad organũ viſus auditus ⁊ olfatus. in nullo.n. iſtoꝝ ſenſuũ põt fieri ſenſus ſi tangatꝰ organũ. vt ſi qs ponat aliqđ corpus albũ in ſuꝑficie oculi nõ videtur. vnde manifeſtũ eſt ꝙ organũ ſenſitiuũ in ſenſu tactus ſit intus: ſic.n. accidit in ħ ſenſu: ſicut ⁊ in aliis. nõ .n. ſentiunt animalia ſenſibilia appoſita ſuper organuꝫ ſenſus ſentiunt aũt ſenſibilia poſita ſuper carneꝫ. quare manifeſtum eſt ꝙ caro non eſt organum ſenſus: ſed medium. ¶ Deinde cum dicit.

Tangibiles ꝗdem igitur ſũt differentiẽ Co.ii7.
corporis ſcđm ꝙ corpus. Dico aũt differentias ꝗbus elementa determinãt calidũ frigidũ: humidũ: ſiccũ: de quibus prius dictum eſt in his q̃ de elementis. Senſitiuum aũt ipſarũ ꝙ tactiuũ: ⁊ in quo ſenſus vocatus tactus eſt primo: ꝙ potentia hmõi ꝑs
eſt. Sentire.n. pati qđdam eſt. Quare faci- Co.ii8.
ens quale ipſũ actu hmõi illud facit: cum ſit potentia. Unde ſimiliter calidũ ⁊ frigidum aut durũ ⁊ molle nõ ſentimus: ſed excellentias: tanquã ſenſu velut medietate quadam exiſtente eius que in ſenſibilibus contrarietatis. Et propter hoc diſcernũt ſenſitiua ſẽſibilia: mediũ.n. diſcretũ ẽ. Fit.n. ad vtrũqꝫ ipſorũ alterũ ultimorũ. Et oportet ſicut de
bens ſentire albũ ⁊ nigrũ neutrũ ipſorũ de Co.ii9.
bere eſſe actu: potentia vero vtrunqꝫ: ſic autem ⁊ in aliis: ⁊ in tactu neqꝫ calidum neqꝫ frigidum.

¶ Oſtendit quale ſit organũ tactus. ⁊ dicit ꝙ tãgibiles qualitates ſunt differẽtie corporis ſcđm ꝙ eſt corpꝰ .i. differentie quibus elementa diſtinguuntur ab inuicem. ſcilicet cali. frigi. humi. ⁊ ſic. de quibus dictum eſt in his que ſunt de elementis ideſt in libro de generatione ⁊ corruptione. Manifeſtum eſt autem ꝙ organum tactus ⁊ in quo primo fundatur ſenſus qui dicitur tactus: eſt quedam pars que eſt in potentia ad huiuſmodi qualitates. organum enim ſenſus patitur a ſenſibili: quia ſentire eſt pati quoddam: vnde ſenſibile quod eſt agens: facit ipſum eſſe tale in actu quale eſt ſenſibile: cum ſit in potentia ad hoc. Et propter ħ organum tactus non ſentit illam qualitatem ſecunduꝫ quam eſt in actu. non enim ſentimus id quod eſt calidum aut frigidum: durum aut molle: ſecundum illum modum quo hec inſunt organo tactus: ſed ſentimus excellentias tangibilium: quaſi organo tactus conſtituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates. ⁊ propter hoc organum

tactus diſcernit extrema tangibiliū. medium.n.eſt diſ
cretiuum extremoꝝ. poteſt.n.pati ab vtroqꝫ extremo
rum eo ꝙ dum comparatur ad vnū ſe habet in ratio
ne alterius: ſicut tepidum in comparatione ad calidū
eſt frigidum: In comparatione ad frigidum eſt cali/
dum. vnde medium patitur ab vtroqꝫ extremoꝝ: cū
ſit quodāmodo vtriqꝫ contrarium. Et oportet ꝙ ſicut
organum quod debet ſentire album ⁊ nigrum: neu/
trum ipſorum habet actu: ſed vtrunqꝫ in potentia: ⁊
eodem modo in aliis ſenſibus: ſic etiā ſe habeat in ſen
ſu tactus: vt ſcilicet organum neqꝫ ſit calidum neqꝫ fri
gidum actu: ſed potentia vtrunqꝫ. Aliter tamen acci/
dit ħ circa tactū: ⁊ circa alios ſēſus. Nā i viſu organū
viſus eſt in potentia ad album ⁊ nigrum denudatum
a toto genere albi ⁊ nigri. eſt.n. penitus carens colore
ſed organum ⁊ medium tactus non poteſt denudari
a toto genere calidi ⁊ fri. hu. ⁊ ſic. cōponitur .n. ex ele-
mentis: quoꝝ he ſunt proprie qualitates. ſed ſic ſit in
potentia organum tactus ad ſua obiecta inquantum ē
medium inter contraria. medium.n. eſt in potentia ad
extrema. ⁊ propter ħ quāto animal habet complexionē
magis reductam ad medium: tanto habet meliorē ta/
ctum. vnde homo inter omnia animalia eſt melioris
tactus: vt ſupra dictum eſt.

Deinde cū dicit.

Co.120. Amplius autem ſicut viſibilis ⁊ inuiſibi
lis erat quodammodo viſus: Similiter aūt
⁊ reliqui oppoſitorū: ſic ⁊ tactus ⁊ tangibi/
lis ⁊ intangibilis. Intangibile autem quaſi
omnino habens differentiā tangibilium: vt
paſſus eſt aer. Et tangibilium excellentie ſi/
Co.121. cut corruptiua. Secundum quidem igitur
vnumquodqꝫ ſenſum dictum eſt figuraliter.

Determinat de eo quod percipitur per tactū ⁊ di
cit ꝙ ſicut eſt viſus quodāmodo viſibilis ⁊ inuiſibilis
ſicut alii ſenſus ſunt oppoſitoꝝ vt auditus ſoni ⁊ ſilen
tii: ſic ⁊ tactus eſt tangibilis ⁊ intangibilis. Intangibi/
le autem dicitur dupliciter. aut illud quod hꝫ excellen
tiam ita ꝙ corrumpit ſenſum ſicut ignis: aut illud quod
habet paꝝ de qualitate tangibili ſicut aer: vtrunqꝫ.n.
dicitur intangibile quaſi male perceptibile ſenſu tactꝰ.
Ultimo quaſi epilogando cōcludit ꝙ figuraliter .i.
in quadā ſumma dictū eſt de ſenſibilibus ſecūdū vnū
quenqꝫ ſenſum: de eis enim ſpecialiter in libro de ſen
ſu ⁊ ſenſato.

Portet autē vniuerſaliter de om/
ni ſenſu accipere: quoniam ſenſus ē
ſuſceptiuus ſpecierū ſine materia:
vt cera anuli ſine ferro ⁊ auro recipit ſignū.
Accipit autem aureū aut eneum ſignū: ſed
non inquantū aurum aut es. Similiter autē
⁊ ſenſus vniuſcuiuſqꝫ ab habente colorem
aut humorem aut ſonum patitur: ſed non in
quantum vnunquodqꝫ illorū dicitur: ſed in
quantum hmōi eſt: ⁊ ſecundum rationem.

Lec. vigeſimaquarta.

Oſtēſo phyloſophus in pte precedenti de/
terminauit de ſenſibilibus ſecundum vnū
quenqꝫ ſenſū: hic determinat de ſenſu. Et
circa ħ tria facit. primo oſtendit quid ſit ſen
ſus ſecundo cōcludit ſolutionem quarundam queſtio/
num ex diffinitione ſenſus poſitam: ibi (manifeſtū aūt
ex his ⁊c̄.) tertio mouet quaſdam dubitationes circa
paſſionem a ſenſibilibus ibi. (dubitabitur aūt.) Cir/
ca primum. d. f. primo oſtendit quid ſit ſenſus. ſecun/
do oſtendit quid ſit organum ſenſus ibi. (ſenſitiuum
autem.) Dicit ergo primo: ꝙ ħ oꝫ accipere vniuerſa
liter ⁊ cōmuniter omni ſenſui ineſſe: ꝙ ſenſus eſt ſuſce
ptiuus ſpecieꝝ ſine materia: ſicut cera recipit ſignum
anuli ſine ferro ⁊ auro. Sed ħ videtur eſſe cōmune
omni patienti. omne.n. patiens recipit aliquid ab agē
te: ſecundum ꝙ eſt agens. agens autē agit per ſuā for/
mam: ⁊ non per ſuā materiam: omne igitur patiens
recipit formam ſine materia. Et hoc etiam ad ſenſum
apparet: non.n. aer recipit ab igne agente materiā eiꝰ
ſed formaꝫ. Dicendū igitur ꝙ licet ſit cōmune om
ni patienti ꝙ recipiat formam ab agente differentia tū
eſt in modo recipiendi: nam forma que in patiente re/
cipitur ab agente: quandoqꝫ quidē habet eundeꝫ mo
dum eſſendi in patiente quē habet in agente: ⁊ ħ qdeꝫ
cōtingit quando patiens habet eandem diſpoſitionem
ad formam quam habet forma agens. vnunquodqꝫ
.n. quod recipitur in altero: ſcdm modum recipientis
recipitur. Unde ſi eodem modo diſponatur patiens
ſicut agens: eodem modo recipitur forma in patiente
ſicut erat in agente: ⁊ tunc non recipit̄ forma ſine ma
teria. licet.n. illa ⁊ eadem materia numero que eſt agē
tis non fiat patientis: fit tamen quodam modo eadem
inquantum ſimilē diſpoſitionem materialeꝫ ad formā
acquirit ei que erat in agente. ⁊ hoc modo aer patitur
ab igne: ⁊ quicquid patitur paſſione naturali. Quan/
doqꝫ vero forma recipitur in patiente ſecundum aliū
modum eſſendi: quā ſit in agente. quia diſpoſitio mate/
rialis patientis ad recipiendū non eſt ſimilis diſpoſitio
ni materiali que eſt in agente. ⁊ ideo forma recipit̄ in
patiente ſine materia: inquantum patiens aſſimilatur
agenti ſecundum formam: ⁊ non ſcdm materiaꝫ. ⁊ per
hunc modum ſenſus recipit formam ſine materia: quia
alterius modi eſſe habet forma in ſenſu: ⁊ in re ſenſibi
li. nam in re ſenſibili habet eſſe naturale: in ſenſu auteꝫ
habet eſſe intentionale ⁊ ſpirituale. Et ponitur conue
niens exemplum de ſigillo ⁊ cera: non.n. eadem diſpo
ſitio eſt cere ad imagineꝫ que erat in ferro ⁊ auro. Et
ideo ſubiungit ꝙ cera accipit ſignū ideſt imaginem ſi
ue figuram auream: aut eneam: ſed non inquantum ē
auꝝ aut es. Aſſimilatur.n. cera aureo ſigillo quantum
ad imaginem: ſed non quantum ad diſpoſitionē auri.
Et ſimiliter ſenſus patitur a ſenſibili habente colorem
aut humorem .i. ſaporem aut ſonum: ſed non inquantum
vnunquodqꝫ illoꝝ dicitur .i. non patitur a lapide co/
lorato inquantum lapis neqꝫ a melle dulci inquantū mel
quia in ſenſu non ſit ſimilis diſpoſitio ad formam que
eſt in ſubſtantiis illis: ſed patitur ab eis inquantuꝫ hu
iuſmodi: vel inquantum coloratum: vel ſaporoſū: vel
ſecundum rationem ideſt formam: aſſimilatur enim
ſenſus ſenſibili ſecundum formam: ſed non ſecunduꝫ
diſpoſitionem materie. Co.122.

Deinde cū dicit.

Senſitiuum autē primum eſt in quo hu/
iuſmodi potentia. Eſt quidem igitur idem
ſed eſſe alterum eſt. Magnitudo quidem
enim quedaꝫ erit: quod ſenſus patitur. Nō
tamē ſenſitiuo eſſe neqꝫ ſenſus magnitudo
eſt: ſed ratio quedam ⁊ potentia illius.

Determinat de organis ſenſus. quia.n. dixerat ꝙ ſen
ſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia: quod etiā
intellectui cōuenit: poſſet aliquis credere ꝙ ſenſus nō
eſſet potentia in corpore ſicut nec intellectus. Et ideo
ad hoc excludendum aſſignat ⁊ organum. ⁊ dicit. ꝙ
primum ſenſitiuum ideſt organum ſenſus eſt in quo ē
potentia huiuſmodi que ſcilicet eſt ſuſceptiua ſpecieꝝ
ſine materia. organum enim ſenſus cum potentia ipſa

vt puta oculus ē idem ſubiecto: ſed eſſe aliud eſt: q: ratione differt potētia a corpore. potētia .n. eſt q̄ſi for/ma organi: vt ſupra traditū ē. Et ideo ſubdit ꝙ ma/gnitudo .i. organū corporeū eſt qđ ſenſū patit̄ .i. quod eſt ſuſceptiuū ſenſus: ſicut materia forme: nō tñ eſt ea dē ratio magnitudinis ⁊ ſenſitiui ſiue ſenſus: ſed ſen/ſus eſt quedā rō .i. ꝓportio ⁊ forma ⁊ potentia illius ſcʒ magnitudinis.

¶ Deinde cum dicit.

Manifeſtum autem ex his: ⁊ propter qd ſēſibiliū excellētie corrūpunt ſēſitiua. ſi nanqʒ ſit fortior ſenſitiuo motus: ſoluitur ratio: hoc autem erat ſenſus ſicut ⁊ ſimpho

Co.t.24. **nia ⁊ tonus percuſſis fortiter chordis: Et ꝓpter quid plante non ſentiunt habentes quandam partem animalem: ⁊ patientes a tangibilibus: Et nanqʒ frigeſcunt ⁊ cale/ſcunt. Cauſa enim non habere medietatē neqʒ huiuſmodi principium poſſibile reci pere ſpecies ſenſibiliū: ſed pati cū materia.**

¶ Ex premiſſis concludit ſolutionem quandā duo/rum qui poſſent queri: ⁊ dicit ꝙ manifeſtū ē ex pre/dictis: ꝓpter quid excellētia ſenſitibilium corrumpat organa ſenſuū: oportet .n. in organis ſentiēdi ad h̄ ꝙ ſentiat̄ eē quandā rōnem .i. ꝓportionē vt dictū ē. Si ergo motus ſenſibilis fuerit fortior q̄ʒ organū natum ſit pati: ſoluit̄ ꝓportio ⁊ corrumpit̄ ſenſus qui conſi ſtit in quadam ꝓportione organi: vt dictū eſt. Et eſt ſimile ſicut cū aliquis fortiter percutit chordas: ſoluit̄ ſymphonia ⁊ tonus inſtrumēti qui in quadā ꝓporti one cōſiſtit. ¶ Manifeſta eſt etiā ex predictis rō alte rius queſtionis: ꝓpter quid .ſ. plante nō ſentiunt: cuʒ tñ habeant quandā partē anime: ⁊ patiantur a qbuſ dam ſenſibilibus .ſ. a tangibilibus. Manifeſtū eſt .n. ꝙ caleſcunt ⁊ infrigidant̄. Cauſa igitur quare nō ſēti unt eſt: q: nō eſt in eis illa ꝓportio q̄ requiritur ad ſē tiendū. nō enim habēt medietatē ſm cōplexionē inter tangibilia que requiritur ad organū tactus: ſine quo nullus ſenſus eſſe poteſt: ⁊ ideo non hn̄t i ſe huiuſmo di principiū qđ pōt recipere ſpecies ſine materia .ſ. ſē ſum: ſed accidit eis pati cum materia .ſ. ſm materia/lem trāſmutationē. ¶ Deinde cum dicit.

Dubitabit autem aliquis: ſi patiatur ali quid ab odore: ꝙ impoſſibile eſt olfatum

Co.t.25. **habere: aut a calore non poſſibile videre. Similiter autem ⁊ in aliis.**

¶ Mouet quandā dubitationē circa paſſionē a ſenſi/bilibus: q: enim dixerat ꝙ plante patiunt̄ a ſenſibili/bus: primo mouet dubitationē vtꝝ ab aliis ſenſibili bus aliquid poſſet pati qđ nō hʒ ſenſū: puta ab odo re: qđ nō hʒ olfatū: a colore qđ nō hʒ viſum: a ſono qđ non habet auditū. ¶ Secundo ibi.

Si autem olfactibile odor: ſi aliquid fa/cit olfatum: odor facit. Quare impoſſibili um olfatum habere nihil poſſibile pati ab odore. Eadem autem ratio ⁊ in aliis neqʒ poſſibili: ſed inquantum vnumquodqʒ ſē ſitiuum.

¶ Inducit duas rōnes ad oñdendum ꝙ nō: quaruʒ prima talis eſt: q: ꝓpriū olfatibilis eſt facere olfatum odor autē facit olfatibile: ergo ſi aliqd facit olfatū: facit h̄ per odorem: vel ſm aliā litteram odor facit: ꝓpria igitur actio odoris inquantū odor eſt ꝙ facit olfatum ſiue facere: ex quo ſequitur ꝙ ſuſcipiens actionē odo ris inquantū odor: habet ſenſū olfatus: qđ ergo non habet ſenſum olfatus non poteſt pati ab odore: ⁊ ea/dem ratio videtur de aliis ꝙ nō ſit quorumcunqʒ poſ ſe pati a ſenſibilibus: ſed ſolū habentiū ſenſum.

¶ Scđam rationem ponit ibi.

Simul autem manifeſtum eſt ⁊ ſic: neqʒ enī lumen ⁊ tenebra neqʒ ſonus neqʒ odor nullum facit in corpora: ſed in quibus eſt: vt aer quicunqʒ tonitrui ſcindit lignū. Co.t.26.

¶ Et dicit ꝙ hoc qđ prima ratio cōcludit: manifeſtū eſt per experimentū: q: lumen ⁊ tenebra ⁊ odor ⁊ ſo nus nullum effectum faciunt in corpora inſenſibilia: niſi forte per accidens inquantum corpa habētia hu/iuſmodi qualitates aliquid agunt ſicut aer qui qñ eſt tonitruū ſcindit lignū: lignū .n. patitur nō a ſono ꝑ ſe loquendo: ſed ab aere moto. ¶ Tertio ibi.

Sed tangibilia ⁊ humores faciunt. Si enim non: a quo vtiqʒ patientur inanimata ⁊ alterabuntur.

¶ Oſtendit aliter eē de qualitatibus tangibilibus. ⁊ dicit ꝙ tangibilia ⁊ humores .i. ſapores faciunt quen dā effectū in ſenſibilibus: ſed h̄ intelligendū eſt de ſa/poribus: nō inquantū ſapores ſunt: ſed inquantū gu/ſtabile eſt quoddā tangibile ⁊ guſtus eſt quidā tact⁹ Si enim corpa inſenſibilia nō paterentur a qualitati/bus ſenſibilibus nō eēt ponere a quo paterent̄ ⁊ al/terarentur corpora inanimata: nā tangibilia ſunt qua litates actiue ⁊ paſſiue elemētoꝝ ſm quas accidit vl'i ter alteratio in corporibus. ¶ Quarto ibi.

Ergo ne ⁊ illa faciunt: aut nū omne cor/pus paſſiuum ab odore ⁊ ſono ⁊ patientia indeterminata non manent vt aer. Ferent enim ſicut patiens aliquid. Co.t.27.

¶ Oſtendit etiam ꝙ alia ſenſibilia agūt in quaſdaʒ res inanimatas: lʒ nō i oēs dicēs: (ergo ne ⁊ illa) .ſ. ſēſibilia alia: faciūt aliquē effectū ⁊ olfatū in res inaīa tas .q.d. ſic: ſed tū nō oē corpus paſſiuū eſt ab odore ⁊ ſono ſicut omne corpus paſſiuū eſt a calore ⁊ frigo re. Sed ab iſtis ſenſibilibus pati poſſunt ſola corpo/ra indeterminata: ⁊ que nō manēt vt aer ⁊ aqua que ſūt humida ⁊ nō bene determīabilia termino ꝓpo ⁊ ꝙ aer poſſit pati ab odore manifeſtū eſt q: aer fetet ſicut aliquid patiens ab odore: alia littera hʒ (feret.) q: .ſ. media in aliis ſenſibilib⁹ deferūt ſpēs ad ſenſum. rō aūt hmōi diuerſitatis ē: q: qualitates tāgibiles ſūt cauſe alioꝝ ſenſibiliū: ⁊ ideo hn̄t plus de virtute acti/ua: ⁊ poſſunt agere in quecunqʒ corpora. ſed alia ſen/ſibilia que habēt minus de virtute actiua: non poſſūt agere niſi in corpora valde paſſibilia. Et ſil'is etiā ra tio ē de luce corporum celeſtium que alterant inferio ra corpora. ¶ Quinto ibi.

Quid igitur eſt odorare preter pati ali/quid aut odore ſentire eſt. Aer autē patiēs hoc mox ſenſibilis fit.

¶ Soluit rationē ſupra poſitā: dicēs q: ſi aliquid pa titur ab odore quod nō odorat: quid eſt odorare niſi pati aliquid ab odore. Et rñdet ꝙ odorare eſt ſic pa ti ab odore ꝙ ſentiat odorē. Aer aūt nō ſic patit̄ vt ſē tiat: q: nō hʒ potentiā ſenſitiuā: ſed ſic patit̄ vt ſit ſen ſibilis: inquātum .ſ. eſt medium in ſenſu.

Ariſtotelis ſtagyrite de
Co.128. anima textus libri tertii.

Uod autem non ſit ſenſus alius preter quiq; . Dico autem hos: viſum: auditū olfatum: guſtum: tactum: ex his credet aliquis.

¶ Diui Thome aquinatis in tertiū librum de aīa Ariſtotelis preclariſſima commentaria. Lectio .i.

Hic incipit liber tertius apud grecos ⁊ ſatis rationabiliter: ex hinc enī ariſ. ad inquirendū de intellectu accedit. Fuerunt enim aliqui qui poſuerunt ſenſum ⁊ intellectum eē idē. Manifeſtū eſt aūt ꝙ intellectus nō ē aliqd de ſenſibus exterioribus de quibus iā dictū eſt: ex eo ꝙ nō coartatur ad vnū genus ſenſibiliū cognoſcendū: vn̄ reſtat inquiſitio vtꝝ in parte ſenſitiua ſit aliqua alia potētia cognoſcitiua: vt ex hoc poſſit accipi: vtꝝ intellectus ſit aliquo mō ſenſus. Diuiditur ergo pars iſta in partes tres: in prima inqrit an ſit aliquis alius ſenſus preter quinq; ſenſus exteriores de quibus iam dictū ē. In ſecūda oñdit ꝙ intellectus ⁊ ſenſus nullo modo ſunt idem ibi. (qm̄ autē duabus.) In tertia oſtenſo ꝙ intellectus nō ſit ſēſus determinat de parte anime intellectiua ibi. (De pte aūt aīe.) prima diuiditur in duas partes. i prima oñdit ꝙ non eſt alius ſenſus ꝓprius propter quinq; iā dictos. in ſecūda oſtendit preter ſenſus ꝓprios eē ſēſum communē ibi. (Quoniā autem ſentimus.) Circa primum. d. ſ. primo oſtendit ꝙ non ſit alius ſēſus preter quinq;. ſcd̄o oſtendit quare ſunt plures: ⁊ nō vnus tantum ibi. (Inquiret autē.) Circa ꝓmū. d. ſ. primo oſtendit ꝙ nō ſit alius ſenſus preter quinq; qui ſit cognoſcitiuꝰ ſenſibiliū propriorꝝ. ſecundo oſtēdit ꝙ nō eſt alius ſenſus preter quinq;: cuius obiectum ſunt ſenſibilia cōia ibi. (At vero neq;.) Circa primū vtitur tali rōne. qcunq; hꝫ aliquod organum ſenſus per qd̄ nata ſunt cognoſci aliqua ſenſibilia: cognoſcit oīa illa ſenſibilia ꝑ organū illud: ſed aīalia pfecta habēt oīa organa ſenſus: ergo cognoſcunt oīa ſenſibilia. cum igitur nō habent niſi quinq; ſenſus: non erit alius reſpectu ꝓpriorꝝ ſenſibilium preter quinq; ſenſus. ¶ Circa hanc rōnem hoc mō ꝓcedit. primo ꝓponit qd̄ intendit dicens ꝙ ex his que ſequuntur poteſt aliquis ſufficienter ad credendū moueri: ꝙ nō ſit ſenſus preter quinq; iam dictos.

¶ Secundo ibi.

Si enim omnis cuius eſt ſenſus tactus: ⁊
Co.129. hunc ſenſum habemus. Omnes enim tangibiles inquantum tangibiles paſſiones tactu nobis ſenſibiles ſint. Neceſſe eſt ſiquidem deficit aliquis ſenſus: ⁊ organum aliquod nobis deficere: ⁊ quecunq; quidem ipſi tangentes ſentimus tactu ſenſibilia ſūt que m exiſtimus habentes. Quicunq; vero per media ⁊ non ipſa tangentes ſimplicibus. Dico autem vt aere ⁊ aqua habēt autem ſic vt ſiquidem per vnum plura ſenſibilia exiſtentia altera ab inuicem genere: neceſſe habentem huiuſmodi ſenſitiuum vtrunq; ſenſitiuum eſſe: vt ſi ex aere eſt ſenſitiuum. ⁊ eſt aer medium ſoni ⁊ coloris. Si vero plura eiuſdem ſint vt coloris ⁊ aer ⁊ aqua: vtraq; enim diaphana. ⁊ ꝙ alterum ipſorum eſt habens ſolum: ſentiet id quod per vtraq;: aut quod ab ambobus.

¶ Oſtendit primā ꝓpoſitionem rationis inducte .ſ. hanc ꝙ animal hñs aliquod organū ſenſus: cognoſcit omnia ſenſibilia que poſſunt ſentiri per illud organū. Et hoc quidē manifeſtat ex ſenſu tactus eo ꝙ manifeſtū eſt quot ſunt qualitates tangibiles. dictū eniꝫ ſupra ꝙ qualitates tāgibiles ſūt differētie corporis eľati inquātū hmōi. que quidē manifeſte ſunt ex his que determinata ſunt ex eľis. vn̄ manifeſtū nobis pōt eſſe ꝙ nos ſentimus oēs qualitates tāgibiles: ⁊ ex hoc cōcludit ꝑ ſiľe in aliis: ꝙ ſi habemꝰ aliqd̄ organū ꝙ habemus ſenſū illoꝝ ſenſibiliū que nata ſunt cognoſci ꝑ illud organū. Hoc ē ergo qd̄ dicit ꝙ ſi nos habemꝰ ſenſum oīs ſenſibilis: cuius tactus ē ꝑceptiuus: ꝙ ex h̄ apparet ꝙ oēs paſſiones tāgibiles inquantū hmōi a nobis ſentiunť: neceſſe ē vľiter dicere ꝙ ſi deficit nobis aliquis ſenſus aliquoꝝ ſenſibiliū: ꝙ deficiat nobis aliquod organū quo nata ſunt cognoſci illa ſenſibilia: q: ſi habemus organū cognoſcimus ſenſibilia. ¶ Et hoc ꝙ vľiter dictū eſt: manifeſtat exēplificādo per ſingula: ⁊ primo q̄ꝫtū ad ea que cognoſcunť abſq; medio extraneo. Et hoc eſt ꝙ dicit: ꝙ quecunq; nos ſētimus (tangentes) .i. abſq; medio extraneo poſſunt ſentiri ꝑ organum tactus ſub quo intelligitur guſtus qd̄ habemus. Sed circa illa ſenſibilia que ſentimus per media extranea que ſunt ſimplicia corpora .ſ. aer ⁊ aqua: ⁊ nō ſentimus ea tangendo illa: ſic ſe habet vt dicā: videlicet ꝙ ſi ꝑ vnū organum plura ſenſibilia diuerſa genere ad inuicem ſentiri poſſunt: neceſſe eſt ꝙ q hꝫ hmōi organum ſentiat vtrunq; genus: puta ꝙ ſi aliquod organū eſt ex aere: ⁊ aer pōt imutari a colore ⁊ ſono: ſequiť ꝙ qui habet hmōi organū poteſt ⁊ ſonū ⁊ colorē percipere. Si vero ecōuerſo plura organa ſunt ſuſceptiua eiuſdē ſenſibilis ſicut aer ⁊ aqua quoꝝ vtrūq; eſt diaphanū ſunt perceptiua coloris ſequiť ꝙ aīal habens aliquod hoꝝ pōt percipere: quod eſt ꝑceptibile ꝑ vtrunq;: ſicut ꝑ media (aut ab ambobus): ſicut ab inſtrumētis: qd̄ ideo dicit q: in ſenſibus q ſentiunt per mediū extraneū organa ſūt cōformia mediis. ¶ Has aūt cōditiones ideo poſuit q: idem ſenſibile ſentiť ab aliquo aīali per aquā ⁊ ab aliquo per aerē: ſicut pꝫ de odore. ¶ Tertio ibi

Simplicium autem ex duobus his ſenſitiua ſolum ſunt ex aere ⁊ aqua. Pupilla Co.130.
quidem enim aque: auditus vero aeris: olfatus autem horum alterius eſt. Ignis aūt aut nullius eſt: aut cōmunis omnibus. Nihil enim ſine calore ſenſitiuuꝫ eſt. Terra vero aut nullius ē: aut in tactu maxīe miſceť: vnde relinquitur nullum eſſe ſenſitiuum extra aerem ⁊ aquam: hec autem ⁊ nunc quedam habent animalia. Omnes igitur ſen Co.131.
ſus habentur a non imperfectis neq; orbatis. videtur enim ⁊ talpa ſub pelle habens Co.132.
oculos. Quare ſi non alterum aliquod eſt corpus ⁊ paſſio que nullius eſt eorum que ſunt hic corporum: neq; vnus vtiq; deficiet ſenſus.

¶ Ponit ſecundā ꝓpoſitionē cū ſua manifeſtatione. ſcꝫ ꝙ oīa organa ſentiendi habenť ab aīalibus perfectis. Dicit ergo ꝙ organa ſentiendi nata ſunt cōſtare

ex ſolis duobus ſimplicium corpoꝝ.ſ.ex aere ⁊ aqua q: iſta ſunt magis paſſibilia: ⁊ hoc requirit cōditio organi ſenſus: vt facile immutet̃ a ſenſibili. In pupilla enim ē aqua q: ꝑ humorem aqueū in pupilla exiſtentem recipit oculus ſpeciē viſibilis: in organo aūt auditus eſt aer: vt ſupra dictū eſt. Olfatus aūt in quibuſdam attribuit̃ aeri in quibuſdā aque: vt ſupra dictuꝫ ē. Ignis aūt ſm ſe nullius ſenſus organū ē: q: ignis ē maxime actiuus: ⁊ minime paſſiuus: ſed ſm participationē ſue qualitatis eſt cōis oībus ſenſibilibus: nihil enim eſt ſenſitiuū ſine calore: ſicut nec viuēs. Tertia vero pura nullius ſenſus eſt organū inquantū ipſū organū eſt ſenſitiuū: ſed ꝑ cōmixtionē appropriat̃ tactui: q: organū tactus oportet eſſe medie cōplexionatum: vt ſupra dictū ē: ⁊ ꝑ ꝯſequens oportet ꝙ ſit.q. cōpoſitū ex oībus elementis. vnde relinquit̃ ꝙ nullum organū ſenſus eſt preter aerem ⁊ aquā. Hec autem organa aeris ⁊ aque hñt quedā animalia.ſ.aīalia perfecta: vnde ꝯcludit ꝙ oīa organa ⁊ ſenſus habentur ab animalibus nō īperfectis ſm ſuam naturam: ſicut ſunt inperfecta aīalia īmobilia que habent ſoluꝫ tactū. Et aīalibus (non orbatis.i.nō carentibus aliquo ſenſu ex aliqua cauſa innaturali: ſicut hoīes ceci vel ſurdi. vnde ⁊ talpa que eſt de genere perfectoꝝ animaliū videt̃ habere oculos ſub pelle vt aſſimilet̃ ſuo generi: ſed ꝓpter hoc ꝙ ꝯuerſat̃ ſub terra nō fuit ei neceſſarius viſus: ⁊ terra ſi haberet oculos diſcopertos: eius oculos offenderet. ¶ Procedit autem hec ratio vt maniſeſte apparet ex determinato numero elementoꝝ: ex quo ꝓbauit ꝙ organa ſenſuum qui ſunt per media exteriora ſiunt per aerem ⁊ aquā ſolū: ⁊ iteꝝ ex det̃minatiōe paſſionū elemētoꝝ: q̄ ſūt q̄litates tāgibiles. vñ ꝑ eas ſit notū ꝙ oēs qualitates cognoſcimus. Et ideo ꝯcludit ꝙ nullus ſenſus deficit nobis: niſi aliquis dicere velit: ꝙ ſit aliquod corpus elemētare preter quatuor elemēta ⁊ quot ſūt alie paſſiones que poſſunt tactu diſcerni: que nō ſunt aliquorum corpoꝝ hic exiſtentiū ⁊ nobis notoꝝ: ⁊ videtur inconueniens. Unde relinquit̃ ꝙ ſint quinqꝫ ſenſus qui a nobis habentur. ¶ Deinde cum dicit.

Co.133. **At vero neqꝫ communium poteſt eſſe ſenſitiuum aliquod propriuꝫ: que vnoquoqꝫ ſenſu ſentimus non ſm accidens vt motus: ſtatus: figure: magnitudinis: numeri vnius.**

¶ Q: poſſet aliquis dicere: ꝙ eſt aliquis alius ſenſus cognoſcitiuus ſenſibiliū cōmunium. excludit h̾ tali ratione. quicquid cognoſcit̃ ab vno ſenſu vt ꝓpriū ſenſibile eius non cognoſcitur ab aliis ſenſibus niſi ꝑ accidens: ſed ſenſibilia cōia nō ſentiunt̃ ꝑ accidēs ab aliquo ſenſuū: ſed ꝑ ſe a pluribus: ſenſibilia igit̃ cōia nō ſunt ꝓprie obiecta alicuius. Circa rōnem hāc hoc mō ꝓcedit. ꝑmo ponit ꝯcluſionē dicēs: ꝙ nō pōt eſſe aliquod ꝓpriū organū ſenſus: cognoſcitiuū cōium ſenſibilium que ſentimus vnoquoqꝫ ſenſu ꝑ ſe ⁊ nō per accidēs: que ſunt motus ⁊ ſtatus. ⁊c. ¶ Scdo ibi.

Hec enim omnia motu ſentimus. vt magnitudines motu: quare ⁊ figuram. Magnitudo enim quedam ⁊ figura eſt. Quieſcens autem in eo ꝙ non mouetur. Numerus vero negatione cōtinui ⁊ ꝓprii. Unuſquiſqꝫ enim vnuꝫ ſentit ſenſus: Quare manifeſtum eſt quoniam impoſſibile eſſe cuiuſlibet proprium ſenſum eē horū vt motus.

Co.134.

¶ Probat ꝙ iſta ſenſibilia cōmunia ſentiant̃ ꝑ ſe ⁊ nō ſm accidens: quecūqꝫ enim ſentiunt̃ ꝑ hoc ꝙ immutant ſenſū ſentiunt̃ ꝑ ſe ⁊ nō ſm accidēs. Nā h̾ ē per ſe ſentire pati aliquid a ſenſibili. Sed oīa h̾ ſenſibilia ꝑ immutationē quandā ſentiunt̃: ⁊ hoc eſt qđ dicit ꝙ hec oīa ſentimus motu.i.quadā īmutatione. Manifeſtū eſt enim ꝙ magnitudo īmutat ſenſū: cuꝫ ſit ſubiectū qualitatis ſenſibilis: puta caloris aut ſaporis: ⁊ qualitates nō agunt ſine ſuis ſubiectis: ex quo apparet ꝙ figuram etiā cognoſcimus cū quadā īmutatione: q: figura ē aliqđ magnitudinis: eſt.n. figura que termino vel terminis cōtinet̃: vt dicit̃ in pꝰo euclidis. Manifeſtū eſt etiā ꝙ quies comprehendit̃ ex motu ſicut tenebra ꝑ lucē. eſt eniꝫ quies priuatio motus: numerus ēt cognoſcit̃ ꝑ negationē cōtinui qđ ē magnitudo. numerus enim reꝝ ſenſibiliū ex diuiſiōe cōtinui cauſat̃: vnde ⁊ ꝓprietates numeri ꝑ ꝓprietates continui cognoſcuntur: q: enim ꝯtinuū diuiſibile eſt in infinitū ⁊ numerus in infinitum creſcere poteſt vt ꝑꝫ ex tertio phi. Manifeſtū etiaꝫ ꝙ vnuſquiſqꝫ ſēſus ꝑ ſe cognoſcit vnū: vt īmutatus ab vno obiecto. vnde manifeſtū eſt ꝙ iſta ſenſibilia cōia ſentiunt̃ ꝑ ſe ⁊ nō per accidens: vnde ex hoc ꝯcluditur ꝙ impoſſibile eſt eē ꝓprium ſenſum alicuius hoꝝ.

¶ Tertio ibi.

Sic enim erit ſicut nunc viſu dulce ſentimus: hoc autem eſt quoniam amborum habentes exiſtimus ſenſum. quo cum conciderit: cognoſcimus. Si vero non nequaquā vtiqꝫ: ſed aut ſecundū accidens ſentiebamus: vt Cleonis filium: non quia Cleonis filius eſt: ſed quoniam albet. Huic aūt accidit filius Cleonis eſſe. Communium autem habemus iam ſenſum cōmunem nō ſecundum accidens. Non igitur eſt proprius. Nequaquam enim vtiqꝫ ſentiremus: ſed aut ſic ſicut dictum eſt cleonis filiū nos uidere. ad inuicem enim propria ſecundū accidens ſentiunt ſenſus: non ſecunduꝫ ꝙ ipſi ſunt: ſed ſecundnm ꝙ unus. cū ſimul ſiat ſenſus in eodem: ut cholera quideꝫ amara ⁊ rubicunda. Non enim alterius dicere ꝙ ambo unum propter quod ⁊ decipitur Et ſi ſit rubicundū cholerā opinatur eē.

¶ Oſtendit ꝙ ſi ſentirent̃ proprie ab aliquo ſenſu: ꝙ eſſent ſenſibilia per accidens: ⁊ hoc eſt qđ dicit ꝙ ſic eſſet de ſenſibilibus cōibus ſi eſſent ꝓpria obiecta alicuius: ſicut nunc eſt ꝙ viſu ſentimus dulce: h̾ eñ eſt: q: nos habemus ſenſū vtriuſqꝫ.ſ.albi ⁊ dulcis: ⁊ iō qñ conincidūt in vnū: illud quod eſt vnius ſenſus ꝑ ſe cognoſcit̃ ab illo ſenſu: ꝑ accidēs aūt ab alio. ideo videndo albū ꝑ ſe videmus dulce ꝑ accidēs. Si autē non ſit ſenſibile ꝓprie ab aliquo ſenſu: nunq̄ꝫ h̾ erit ꝙ ſentiatur per accidēs ab aliquo alio ſenſu: ex coincidētia duoꝝ ſenſuum vel ſenſibiliū in idē: ſed oīo ſm accidens ſenſibile ē: vt ſupra dictum eſt: ſicut filiū cleonis ſm accidēs ſentimus: nō q: filius cleonis eſt: ſed q: albus cui accidit eſſe filius cleonis: h̾ autē.ſ.eſſe filiū cleonis. nō ita eſt ſēſibile viſu ꝑ accidēs ꝙ ſit aliquo alio ſēſu ſenſibile per ſe: ſicut erat de dulci. (cōium autē ſenſibiliū habemus ſenſum cōem nō ſm accidēs).i. cōia ſenſibilia cōiter ſentiunt̃ aduerſis ſenſibus per ſe ⁊ nō ſm accidens: vnde ſequitur ꝙ nō ſit aliquis proprius ſenſus coꝝ: q: tunc non ſentiremus ea ꝑ ſe aliis ſenſibus: ſed ſentiremus ea per accidens: ſicut ſentimus filium cleonis: ſentiunt enim ſenſus ꝓpria ſenſibilia ad inuicem ſm accidens: vtputa viſus ſenſibile

auditus ⁊ ecõuerſo. Nõ.n. viſus cognoſcit ſenſibile auditus: neqꝫ auditus ſenſibile viſus: ſm ꝙ ipſa ſunt q: viſus nihil patitur ab audibili: nec auditus ab viſibili: (ſed ſm ꝙ ſit vnus ſenſus).i. vna ſenſatio ſm actum: vt ita loquar in eodẽ ſenſibili: ⁊ dico eundẽ ſẽſum actu: ex eo ꝙ ſimul ſit actio vtrinſqꝫ ſenſus reſpectu eiuſdem ſenſibilis: ſicut cholera ſimul ꝑcipit̃ ꝑ guſtũ ꝙ ſit amara: ⁊ per viſũ ꝙ ſit rubicũda. ⁊ idõ ſtatim ad aſpectũ rubicũdi iudicamus aliqd eẽ amarum. Nõ ẽ autẽ aliquis alius ſenſus: cuius ꝓprium ſit cognoſcere ꝙ album ⁊ amarꝫ ſunt vnũ: hec.n. vnitas non eſt niſi per accidens: ⁊ ꝙ eſt ꝑ accidẽs tantũ non põt eẽ obiectum alicuius potentie: ⁊ ideo quia viſus non percipit illud quod eſt guſtus niſi per accidens: frequenter in talibus decipitur ſenſus ⁊ iudicamus ꝙ ſi aliquid ſit rubeũ: ꝙ ſit cholera.

❡Deinde cum dicit.

Co.135. Inquiret autez aliquis: cuius cauſa plures habemus ſenſus: ſed ⁊ non ſolũ vnum aut quatenus minus lateant conſequentia ⁊ communia: vt motus: ⁊ magnitudo: ⁊ numerus. Si enim eſſet viſus ſolus: ⁊ ipſe albi laterent vtiqꝫ magis: ⁊ viderentur eſſe idem omnia. propter id quod conſequuntur ſe ad inuicem ſimul color ⁊ magnitudo Nunc autem quoniam in aliquo ſenſibili communia ſunt: manifeſtum facit q' aliud quiddam vnumquodqꝫ ipſorum eſt.

❡Inquirit cãm pluralitatis ſenſuũ: ⁊ hoc ẽ quoddã ꝯñs ſpẽm totam. ⁊ in talibus aſſignanda eſt cauſa finalis: vt phs docet in vltimo de generatiõe aialium. ſecus aũt de accidẽtibus indiuidui: quoꝝ aſſignãda ẽ rõ ex parte materie vel agentis. vnde ⁊ h̃ aſſignat cãꝫ finalẽ. Dicit ergo ꝙ aliquis põt querere cuius cauſa habemus plures ſenſus: ⁊ nõ vnũ tm̃: ⁊ eſt rñſio ad h̃: vt nos non lateant que ꝯſequunt̃ ad ſenſibilia propria: ⁊ ſunt cõia diuerſis ſenſibus ſicut motus ⁊ magnitudo ⁊ numerus. Si enim eẽt ſolus viſus cũ ipſe coloris tm̃ ſit: ⁊ color ⁊ magnitudo ſe ꝯſequant̃: q: ſimul cũ colore ĩmutatur ſenſus magnitudine: inter colorem non poſſemus diſcernere ⁊ magnitudinẽ ſꝫ viderentur eẽ idem. Sed nunc q: magnitudo ſentitur alio ſenſu q̃ꝫ viſu: color autẽ nõ: h̃ ipſuꝫ manifeſtat nobis: q: aliõ ẽ color ⁊ magnitudo. ⁊ ſimile eſt de aliis ſenſibus cõibus. Põt aũt ⁊ h̃ rõ aſſignari diſtinctionis ſenſuũ. manifeſtũ eſt.n. ꝙ cũ potentia dicatur ad obiectũ: oꝫ ꝙ ſm differentiaꝫ obiectoꝝ diuerſificet̃ur potentie ſenſitiue. obiectũ aũt ſenſibile eſt: ꝓut ẽ ĩmutatiuum ſenſus. vñ ſm diuerſa genera ĩmutationum ſenſus a ſenſibili: oportet eſſe diuerſos ſenſus: ĩmutatur aũt ſenſus a ſenſibili vno mõ ꝑ contactum: ⁊ ſic ẽ ſenſus tactus qui eſt diſcretiuus eoꝝ: ex quibus ꝯſtat animal ⁊ ſenſus guſtus qui eſt perceptiuus qualitatum que deſignant conuenientiã nutrimenti quo conſeruatur corpus animalis. Alio modo immutat̃ ſenſus per mediũ: ⁊ h̃ quidem ĩmutatio: aut eſt cum alteratione ſenſibilis: ⁊ ſic odor ĩmutat ſenſum cum aliqua reſolutione odorabilis. Aut cũ aliquo motu locali: ⁊ ſic ĩmutat ſonus. Aut abſqꝫ immutatione ſenſibili: ſed per ſolam immutationem ſpiritualem mediũ

Co.136. ⁊ organi: ⁊ ſicut immutat color.

Quoniam autem ſentimus quod videmus ⁊ audimus: neceſſe eſt aut viſu ſentire quia videt aut altero.

Lectio ſecunda.

Oſtẽ q̃ꝫ phs oſtendit ꝙ non ſit alius ſenſus. ꝓprius preter quinqꝫ ꝓcedit ad inquirendum vtrum ſit aliqua potentia communis his ſenſibus: ⁊ h̃ quidez inueſtigat ex quibuſdam actionibus que non videntur alicuius ſẽſus ꝓprie eſſe: ſed videntur exigere aliam potentiam ſenſitiuam cõmunem: huiuſmodi autez actiones ſũt due: vna eſt ſm ꝙ nos percipimus actiones ꝓprioꝝ ſenſuum: puta ꝙ ſentimus nos videre ⁊ audire. alia eſt ſm ꝙ diſcernimus inter ſenſibilia propria diuerſorum ſenſuum: puta ꝙ aliud ſit dulce: ⁊ aliud ſit album. primo ergo inquirit cui ſit attribuenda prima harum actionum: ſecundo cui ſit attribuenda ſecunda. ibi (vnuſquiſqꝫ quidez igitur). Circa primũ tria facit. Primo mouet queſtionem dicens: quoniã ſentimus ꝙ videmus: ⁊ ſimiliter ſentimus ꝙ audimus ⁊ ſic de vnoquoqꝫ ſenſibilium: neceſſarium eſt per viſum ſentire: quia ipſe viſus videt aut per aliam virtutem: ⁊ ſic de aliis ſenſibus.

❡Secundo obiicit ad vtranqꝫ partẽ ibi.

Si autem altero aut ipſo erit: quia videt aut altero. Sed idem erit viſus ⁊ ſubiecti coloris. Quare aut duo eiuſdem erunt: aut idem eiuſdem.

❡Et primo inducit ad oſtendenduꝫ quod viſus videat ſe videre duas rationes: quarum prima talis ẽ. Si homo ſentit ſe videre altero ſẽſu q̃ꝫ viſu: aut hoc erit: quia illo alio ſenſu non videt colorem: Aut omnino alio ſenſu videt colorem ⁊ ſentit viſionem coloris. Si autem eodem ſenſu quo ſentit colorem: ſentit viſionem coloris: ſequitur ꝙ vnus ⁊ idem erit ſẽſus ſm actum apprehenſiuus ipſius viſionis ⁊ ſubiecti coloris: quare ſequitur alterum duorum: q: ſi iſte ſenſus qui ſentit viſionez ⁊ colorem: ſit alius ſenſus a viſu oportebit ꝙ duo ſenſus ſint vnius ſubiecti.ſ. coloris. Aut ſi iſte ſenſus quo ſentimus viſionem ⁊ colorem eſt idem cum ſenſu viſus: ſequitur ꝙ ſit idem.i. ꝙ viſus ſit ſenſus ſuiipſius: quod a principio negabatur. Dicere vero ꝙ ille alter ſenſus quo quis ſentit ſe videre non ſentiat colorem eſt omnino irrationabile: quia ſi non cognoſceret colorem non poſſet cognoſcere quid eſſet videre cum videre nihil aliud ſit q̃ꝫ ſentire colorem.

❡Secundam rationem ponit ibi.

Amplius autem ſi ⁊ alter ſit viſus ſenſus: aut in infinitum procedet: aut aliquis ipſe ſuiipſius erit iudex: quare in primo hoc faciendum eſt.

❡Que talis eſt: Si ſenſus viſus.i. viſionis quo.ſ. ſẽtimus nos videre ſit alter a viſu: iterum querenduꝫ eſt de illo ſenſu: vtrum.ſ. ille ſenſus ſentiat ſe ſentire: ⁊ ſi non oportebit querere tertium ſenſum qui ſentiat illum ſentire. Aut igitur hoc procedit in infinitum: quod eſt impoſſibile: cum impoſſibile ſit cõpleri actionem que dependet ab actionibus infinitis: neqꝫ etiam vnius rei poſſint eſſe potentie infinite: aut oportebit ꝙ deueniatur ad aliquez ſenſum: qui ſit iudex ſui ipſius.i. percipiat ſe ſentire. Eadem ergo ratione poterat fieri in primo ſenſu: vt.ſ. viſus ſentiret ſe videre Non eſt ergo alius ſenſus qui percipiat colorem: ⁊ qui percipit viſionem coloris. Co.137

❡Deinde cum dicit.

Habet autem dubitationem. Si enim viſu ſentire videre eſt: videtur autem color aut habens hunc: ſi videbit aliquis quod eſt videns: ⁊ colorem habebit primum vi

dens.
¶ Obicit ad partem contrariam: ⁊ quia prime ratio
nes aliqualiter concludunt verum: hec ratio per mo
dum dubitationis proponitur: vnde ⁊ eam ſoluit. eſt
autem ratio talis. Si viſu ſentimus nos videre: ſenti
re autem viſu nihil ē aliud q̄ȝ videre: ergo videmus
nos videre: ſed nihil videtur niſi color tantuȝ: aut ha
bens colorem. Si igitur aliquis videt ſe ꝙ ſit vidēs:
ſequitur ꝙ primum videns ꝙ ſecundo fuit viſum: ſit
habens colorem: quod videtur inconueniens: naȝ di
ctum eſt ſupra ꝙ viſus cum ſit ſuſceptiuus coloris ē
abſqȝ colore.

Deinde cum dicit.

Co.138. Manifeſtum igitur quoniam non eſt
vnum oio viſu ſentire. Et nanqȝ cum non
videmus viſu diſcernimus ⁊ tenebras ⁊ lu
men: ſed non ſimiliter.

¶ Soluit ſtio. propoſitam dubitationē duobus mo
dis. primo concludens ex predictis ꝙ ſentire viſu ml'
tipliciter dicitur. oſtenſum eſt enim ſupra ꝙ viſu ſen
timus nos videre. Item oſtenſum eſt ꝙ viſu nō ſen
timus niſi colorem. ſentire ergo viſu dicitur vno mo
do ſecundum ꝙ viſu ſentimus nos videre. Alio mo
do cum viſu videmus colorem: ⁊ ꝙ viſu ſentire di/
catur multipliciter apparet ex hoc ꝙ aliquando dici
mur ſentire viſu cuȝ viſus preſentialiter immutatur
a viſibili. ſcilicet colore. Aliquando autem diſcerni/
mus viſu ⁊ tenebras ⁊ lumen etiam cum non vide/
mus per immutationem ab exteriori ſēſibili. Sed
non ſimiliter dicitur vtroqȝ modo ſentire. Redit er
go ſolutio ad hoc ꝙ actio viſus poteſt conſyderari:
vel ſecundum ꝙ conſiſtit in immutatione organi a ſē
ſibili exteriori: ⁊ ſic non ſentitur niſi color. Unde iſta
actione viſus non videt ſe videre. Alia eſt actio viſus
ſm quam poſt immutationem organi iudicat de ipſa
perceptione organi a ſenſibili: etiam abeunte ſenſibili:
⁊ ſic viſus non videt ſolum colorem vel ſentit: ſed ſē
tit etiam viſionem coloris.

¶ Deinde cum dicit.

Amplius autem ⁊ videns tanquam co
loratum eſt: ſenſitiuum enim ſuſceptiuum
eſt ſenſibilis ſine materia vnunquodqȝ: vn
de ⁊ abeuntibus ſenſibilibus inſunt ſenſuſ
⁊ phantaſie quibus ſentiunt. Senſibilis
autem actus ⁊ ſenſus ideȝ eſt ⁊ vnus. Eſſe
autem ipſorum non idem. Dico autem vt
ſonus ſecundum actum: ⁊ auditus ſecun/
dum actum. Eſt enim auditū habentia nō
audire: ⁊ habens ſonum non ſemper ſonat
Cum autem operetur: poſſibile audire: ⁊
ſonet: poſſibile ſonare: tunc ſecundum actū
auditus ſimul fit: ⁊ ſecundum actuȝ ſonus
Quorum dicet vtriqȝ aliquis hoc quidem
auditionem eſſe: hoc vero ſonationē.

¶ Ponit aliam ſolutionem que quidem neceſſaria
eſt eo ꝙ color habet duplex eſſe: vnum naturale in re
ſenſibili: aliud ſpirituale in ſenſu. Secundum ergo p̄
mum eſſe coloris ꝓceſſit prima ſolutio: hec autem ſe
cunda procedit quantum ad ſecundum eſſe coloris.
Circa hanc ſolutionem tria facit. primo ponit ſolutio/
nem: ſecundo probat ꝙ in ſolutione ſuppoſuerat. ibi
(Si igitur eſt motus.) tertio ex hac ſolutione oſten/
dit etiam quarundam aliarum queſtionum ſolutio
nem. ibi (quoniam autem vnus.) Dicit ergo primo
ꝙ cum ſoluta ſit prima dubitatio: ſuſtinendo ꝙ vi[?]
non ſit coloatum. Amplius poteſt ſolui dicendo ꝙ
videns eſt coloratum: quia in vidente eſt ſimilitudo
coloris. vnde illa potentia que videt aliquem eſſe vi/
dentem: non eſt extra genus potentie viſiue: ⁊ ꝙ vi/
dens ſit quodammodo coloratuȝ probat per ea que
dicta ſunt quia vnumquodqȝ organum ſenſus eſt ſu
ſceptiuum ſpeciei ſenſibilis ſine materia: vt dictum ē:
⁊ iſta eſt ratio quare abeuntibus ſenſibilibus ſiunt in
nobis ſenſationes ⁊ phantaſie. i. apparitiones ſecun/
dum quas aliquo modo ſentiunt animalia. Et ſic pa
tet ꝙ videns eſt tanq̄ȝ coloratum: inquantum habet
ſimilitudinem coloris: ⁊ non ſolum videns eſt tanq̄ȝ
coloratum ⁊ ſimile colorato: ſed ⁊ actus cuiuſlibet ſē
ſus eſt vnus ⁊ idem ſubiecto cum actu ſenſibili: ſȝ ra
tione non eſt vnus. Et dico actum ſenſus ſicut audi/
tum ſecundum actum: ⁊ actum ſenſibilis ſicut ſonum
ſm actum. non enim ſemper ſunt in actu: quia cōtin
git habentia auditum non audire ⁊ habens ſonum n̄
ſemper ſonare. Sed cum potens audire habet ſuam
operationem ⁊ potens ſonare habet ſonare: tunc ſi/
mul fit ſonus ſm actum qui vocatur ſonatio: ⁊ audi
tus ſm actum qui vocatur auditio. Cum igitur vi/
ſus percipiat ſenſibile ⁊ actum eius: ⁊ videns ſit ſimi
le ſenſibili: ⁊ actus videntis ſit idem cum actu ſenſibi
lis ſubiecto: lȝ non ratione: relinquitur ꝙ eiuſdeȝ vir
tutis eſt videre colorem ⁊ immutationem que eſt a
calore: ⁊ viſum in actu ⁊ viſionem eius. Potētia er
go illa qua videmus nos videre non eſt extranea a
potentia viſiua: ſed differt ratione ab ipſa.

¶ Deinde cum dicit.

Si igitur eſt motus ⁊ actio ⁊ paſſio i eo
quod agitur neceſſe eſt ⁊ ſonum ⁊ audituȝ Co.139.
qui ſecundum actum in eo quod eſt ſecun/
dum potentiam eſſe. Actiui enim ⁊ motiu
actus in patiente fit. vnde non neceſſe eſt
mouens moueri. Sonatiui quidem igitur
actus aut ſonus ſonatio eſt. Auditiui autē
aut auditus auditio eſt. Dupliciter enī au
ditus ⁊ dupliciter ſonus. Eadem auteȝ ra
tio eſt ⁊ in aliis ſenſibus ⁊ ſenſibilibus. Si Co.140.
cut enim actio ⁊ paſſio in patiente ſed nō in
agente: ſic ⁊ ſenſibilis actus ⁊ ſenſitiui in ſē
ſitiuo eſt. Sed in quibuſdam qnidem ⁊ no
minatum eſt vt ſonatio ⁊ auditio. In qbuſ
dam autem non nominatum eſt: ſed alterū
viſio enim dicitur viſus actus. Que vero ē
coloris non nominatū eſt. Et guſtatiui gu
ſtus eſt: humoris aūt nō noiatum eſt.

¶ Probat ꝙ ſuppoſuerat. ſ. ꝙ vnus ⁊ idem ſit act⁹
ſenſibilis ⁊ ſentientis ſed ratione differunt ex his que
ſunt oſtenſa in tertio phyſicorum: ibi enim oſtenſum
eſt: ꝙ tam motus q̄ȝ actio vel paſſio ſunt in eo quod
agitur. i. immobili ⁊ patiente. Manifeſtum eſt autē
ꝙ auditus patitur a ſono: vnde neceſſe eſt ꝙ tam ſo/
nus ſm actum qui dicitur ſonatio q̄ȝ auditus ſecūdū
actum qui dicitur auditio: ſit in eo quod eſt ſm potē
tiam. ſ. in organo auditus: ⁊ hoc ideo quia actus acti/
ui ⁊ motiui ſit in patiente ⁊ non in agente ⁊ mouente
Et iſta eſt ratio quare non eſt neceſſarium ꝙ omne
mouens moueatur: in quocunqȝ enim eſt motus il/
lud mouetur. Unde ſi motus ⁊ actio que eſt quidaȝ
motus eſſet in mouente ſequeretur ꝙ mouens mo/
ueretur. Et ſicut dictum eſt in tertio phyſi. ꝙ actio ⁊

paſſio ſunt vnus actus ſubiecto: ſed differunt ratione ꝓut actio ſignatur: vt ab agente: paſſio autem vt ī patiente: ita ſupra dixit ꝙ idem eſt actus ſenſibilis ⁊ ſentientis ſubiecto: ſed non ratione. actus igitur ſonatiui vel ſoni eſt ſonatio: auditiui autem auditio. dupliciter enim dicitur auditus ⁊ ſonus: ſm actum ⁊ ſm potētiam: ⁊ quod de auditu ⁊ ſono dictum eſt: eadem ratione ſe habet in aliis ſenſibus ⁊ ſenſibilibus. Sicut enim actio ⁊ paſſio eſt in patiente ⁊ non in agente: vt in ſubiecto: ſed ſolum vt in principio a quo: ita tā act⁹ ſenſibilis q̃ʒ actus ſenſitiui eſt in ſenſitiuo vt in ſubiecto. Sed in quibuſdā ſenſibilibus ⁊ ſenſitiuis nominatus eſt vterqʒ actus: ⁊ ſenſibilis vt ſonatio: ⁊ ſenſitiui vt auditio: in quibuſdam autem vnum tantū nominatum eſt. ſ. actus ſenſitiui. viſio enim dicitur act⁹ viſus: ſed actus coloris non eſt nominatus: ⁊ guſtus ideſt guſtatio eſt actus guſtatiui: ſed actus saporis nō eſt nominatus apud grecos. ¶ Deinde cum dicit.

Quoniaʒ autem vnus quideʒ eſt actus
Co.141. ſenſibilis ⁊ ſenſitiui: eſſe autem alterum eſt neceſſe ſimul corrumpi ⁊ ſaluari ſicut dictū auditum: ⁊ ſonum. Et humorē igitur ⁊ guſtum ⁊ alia ſimiliter. Dicta aūt ſecundum potentiam non neceſſe eſt.

¶ Ex premiſſa ſolutione procedit ad demonſtrandū veritatem duaꝝ queſtionū: quaꝝ prima eſt vtruʒ ſenſus ⁊ ſenſibilia ſimul corrumpantur ⁊ ſaluentur. Ad huiuſmodi ergo ſolutionem dicit ꝙ q: actus ſenſibilis ⁊ ſenſitiui eſt vnus ſubiecto: ſed differunt ratione vt dictū eſt: neceſſe eſt ꝙ auditus dictus ſm actum ⁊ ſonus dictus ſm actum: ſimul ſaluent̄ ⁊ corrumpantur: ⁊ ſimiliter eſt de ſapore ⁊ guſtu: ⁊ aliīs ſenſibilibus ⁊ ſenſibus. Sed ſi dicant̄ ſm potentiam: nō neceſſe eſt ꝙ ſimul corrumpantur ⁊ ſaluentur.

¶ Ex hac aūt rōne excludit opinionē antiquoꝝ ibi.

Co.142. Sed priores philoſophi hoc non bene dicebant nihil opinantes neqʒ album neqʒ nigrum eſſe ſine viſu: neqʒ humorem ſine guſtu. Sic quidem enim dicebant recte: ſic autem nō recte. Dupliciter enim dicto ſenſu ⁊ ſenſibili his quidem ſm potentiam: illis vero ſecundum actum. De his quideʒ accidit quod dictum eſt: ſed in alteris non accidit. Sed illi ſimpliciter dicebant de dictis non ſimpliciter.

¶ Dicens ꝙ priores naturales non bn̄ dicebāt: ⁊ h̄ q: opinabant̄ nihil eſſe album aut nigrum: niſi qn̄ videtur: neqʒ saporē eē niſi qn̄ guſtatur. Et ſimiliter de aliīs ſenſibilibus ⁊ ſenſibus. Et quia non credebant eſſe alia entia niſi ſenſibilia: neqʒ aliā virtutē cognoſcitiuam niſi ſenſum: credebant ꝙ totum eſſe ⁊ veritas rerum eſſet in apparere: ⁊ ex hoc deducebant̄ ad credendum contradictoria ſimul eſſe vera: ꝓpter hoc ꝙ diuerſi cōtradictoria opinant̄. Dicebant autem quodam mō recte ⁊ quodā modo nō. Cum enim dupliciter dicatur ſenſus ⁊ ſenſibile. ſ. ſm potentiam ⁊ ſʒ actum de ſenſu ⁊ ſenſibili ſm actum accidit ꝙ ipſi dicebant: ꝙ non eſt ſenſibile ſine ſenſu. Non autem hoc verum eſt de ſenſu ⁊ ſenſibili ſm potentiam: ſed ipſi loquebantur ſimpliciter: ideſt ſine diſtinctione, de his que dicuntur multipliciter.

¶ Deinde cum dicit.

Co.143. Si autem ſymphonia vox quedam eſt: vox autem ⁊ auditus eſt ſicut vnum: ⁊ eſt ſicut vnum: ⁊ eſt ſicut non vnum aut idem: ꝓportio autem eſt ſymphonia: neceſſe eſt ⁊ auditum rationem quandam eſſe. Et propter id corrumpit vnumquodqʒ excellens acutum ⁊ graue auditum. ⁊ in humoribus guſtum: ⁊ in coloribus viſum fortiter fulgidum ⁊ opacū: ⁊ in olfatu fortis odor ⁊ dulcis ⁊ amarus tanquā rō quedam ſit ſenſus vnde ⁊ delectabilia quidē ſunt dū dicūtur ſincera ⁊ miſta entia ad rationē: vt acutum aut dulce aut ſalitū. Delectabilia enim tūc. Dio aūt magiſ qd̄ miſtū ē ſymphonia quā acutū ⁊ graue. Tactus autē calefactibile ⁊ frigorabile: ſed ſenſus rō eſt. Excellētia autem cōtriſtāt aut corrumpūt.

¶ Demonſtrat ex premiſſis ſolutionē alterius queſtionis: quare. ſ. quedam ſenſibilia corrūpant ſenſum ⁊ quedam delectant: ⁊ dicit ꝙ cum ſimphonia. i. vox cōſonās ⁊ ꝓportionata ſit vox quedā ⁊ vox quodāmodo ſit idem ꝙ auditus: ⁊ ſimphonia ſit quedam ꝓportio: neceſſe eſt ꝙ auditus ſit quedam ꝓportio. Et quia quelibet ꝓportio corrumpit̄ per ſuperabundantiā: iō excellēs ſenſibile corrūpit ſenſū: ſicut ꝙ ē excellēter graue ⁊ acutū corrūpit auditū. Et excellēs ſaporoſum corrumpit guſtum. Et fortiter fulgidū vel obſcurum corrumpit viſū. Et fortis odor corrumpit olfatum: quaſi ſenſus ſit quedā ꝓportio. Sed ſi plura ſenſibilia deducuntur ad ꝓportionatam mixtionē efficiuntur delectabilia ſicut in saporibus. quando aliquid ſm debitam ꝓportionē eſt aut acutum aut dulce: aut ſalſum: tunc enim ſunt omnino delectabila: ⁊ omnino qd̄ eſt mixtum eſt magis delectabile: q̃ʒ qd̄ eſt ſimplex: ſicut ſymphonia q̃ʒ vox acuta tm̄: vl' grauis tm̄. Et in tactu qd̄ eſt cōpoſitum ex calefactibili ⁊ frigidabili: ſenſus enim delectatur in proportionatis ſicut in ſibi ſimilibus: eo ꝙ ſenſus eſt ꝓportio quedam: ſed excellētia corrūpit ſenſum vel ſalteʒ ꝯtriſtat Co.144.
ipſum. ¶ Lectio tertia.

Vnuſquiſqʒ quidē igitur ſēſus ſubiecti ſenſibilis eſt q eſt in ſenſitiuo inquantum ſenſitiuum ⁊ diſcernit ſubiecti ſenſibilis differētias. aut albuʒ quidē ⁊ nigrū viſus: dulce vero ⁊ amaruʒ guſtus. Similiter aūt ſe hʒ hoc ⁊ in aliis.

Roceſſit phs ſuperius ad inueſtiganduʒ ſenſum cōem ex hac operatione qua ſentimus nos videre ⁊ audire. Ex hac auteʒ operatione ad hoc deuentū eſt: ꝙ potentia viſiua ſentit viſionē: alio tn̄ modo q̃ʒ ſentiat ſenſibile exterius: ſed nōdum habet̄ ꝙ potentia iudicatiua de actibus ſenſuū ſit vna ⁊ communis. Et ideo ꝓcedit vlterius ad inueſtigandā huiuſmodi veritatē per aliam operationem que oſtendit vnā potentiam eſſe cōmunem habentem ſe quodāmodo ad omnes. v. ſenſus. ⁊ hec operatio eſt diſcernere ſenſibilia ab inuicem. Et circa h̄ duo facit. primo oſtendit inquantum ſe poſſit extendere diſcretio ſenſus proprii: in ſecunda inquirit de illa diſcretione ſenſibiliū que excedit virtutē ſenſus ꝓprii. ibi. (Qm̄ autē albū.) Dicit ergo primo ꝙ ex dictis manifeſtū ē ꝙ vnuſquiſqʒ ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibilis ſibi obiecti: cuius ſpecies fit ī ſuo organo: inquantū eſt tale organū: immutat̄ eniʒ organū vniuſcuiuſqʒ ſenſus a proprio obiecto ſenſus ꝑ ſe non per accidens: ⁊ vnuſquiſqʒ ſenſus diſcernit differētias ꝓprii ſenſibilis: ſicut viſus diſcernit albuʒ ⁊ nigrum: guſtus dulce ⁊ amarum: ⁊ ſimiliter ſe ha

Co.145. bet in aliis ſenſibus. ¶ Deinde cum dicit.
Quoniaꝫ aũt album ⁊ dulce ⁊ vnũqḋqꝫ
ſenſibiliũ ad vnũquodqꝫ diſcernimus quo
dam ⁊ ſentimus q꞉ differunt:neceſſe igitur
Co.146. ſenſu. Senſibilia.n.ſunt. Quare ⁊ manife/
ſtum quoniã caro nõ eſt vltimũ ſenſitiuum.
Neceſſe.n.eſſet tangens ipſum diſcernens
diſcernere.
¶ O ſtendit cui ſit attribuẽda iſta diſcretio que exce/
dit ꝓprium ſenſũ.ſ.diſcernere ſenſibile vnius ſenſus a
ſenſibili alterius. Et circa ħ.d.f.primo determinat ve
ritatem. ſcḋo obicit ꝯtra veritatẽ ⁊ ſoluit ibi. (At ve
ro ĩpoſſibile. Circa primũ tria facit primo oñdit ꝙ ali
quis eſt q diſcernit inter albũ ⁊ nigꝝ: ⁊ dulce ſcḋo ꝙ
non ſũt due potẽtie ſenſus ſed vna ibi. (Neqꝫ vtiqꝫ)
tertio ꝙ ſimul illa potẽtia ꝑcipit vtrunqꝫ ſenſibile ĩter
que diſcernit ibi. (Qḋ autẽ neqꝫ.) Dicit ergo ꝑmo
ꝙ q꞉ diſcernimus aliqua virtute non ſolũ album a ni
gro vel dulce ab amaro: ſed ẽt albũ a dulci ⁊ vnũqḋ/
qꝫ ſenſibile diſcernimus ab vno quoqꝫ ⁊ ſentimus q꞉
differunt: oꝫ ꝙ ħ ſit ꝑ ſenſũ: q꞉ cognoſcere ſenſibilia in
quantũ ſunt ſenſibilia eſt ſenſus: cognoſcimus aũt dif/
ferentias albi ⁊ dulcis non ſolũ quantũ ad quod qḋ ẽ
vtriuſqꝫ qḋ ꝑtinet ad intellectũ: ſed quãtum ad diuer
ſam ĩmutationẽ ſenſus ⁊ ħ non pŏt fieri niſi ꝑ ſẽſum.
Et ſi ꝑ aliquẽ ſenſũ ſit hoc maxime videtur ꝙ fiat per
tactum q eſt primus ſenſuũ ⁊ quodãmõ fundamentũ
oĩum ſenſuũ: ⁊ ab hoc animal hꝫ ꝙ dicatur ſenſitiuũ
vñ manifeſtum ẽ ꝙ caro nõ eſt vltimũ organũ ſẽſus
tactus: q꞉ cũ ꝑ ſenſus tactus fiat diſcretio: neceſſe eſſet
ꝙ ipſo ꝯtactu carnis a tangibili fieret diſcretio tangibi
lis ab aliis ſenſibilibus. Attribuit aũt iſta diſcretio ta/
ctui nõ ſm ꝙ tactus eſt ſenſus ꝓprius: ſed ſm ꝙ eſt
fundamẽtum oĩum ſenſuũ ⁊ ꝓpinqus ſe hñs ad fon/
talem radicẽ omnium ſenſuuꝫ q eſt ſenſus cõis.
¶ Deinde cũ dicit.
Neqꝫ vtiqꝫ ſeꝑatis cõtigit diſcernere ꝙ
alteruꝫ ſit dulce ab albo: ſed oꝫ aliquo vno
vtraqꝫ manifeſta eſſe. Sicut.n. ⁊ hoc qḋem
ego: illud aũt tu ſentis: manifeſtũ vtiqꝫ erit:
quoniã altera ad inuicẽ ſunt. Oꝫ aũt vnum
dicere quoniã alterũ. Alterũ.n.dulce ab al
bo. Dicit ergo idẽ. Quare ſicut dicit: ſic ⁊
ĩtelligit ⁊ ſentit. Quod qḋẽ igitur non poſ/
ſibile ſeꝑatis iudicare ſeꝑata palã.
¶ O ñdit ꝙ eiſdem ſenſus ſit q diſcernit albũ a dulci
poſſet.n.aliqs credere ꝙ diſcernamus album a dulci
non quadã vna potẽtia ſed diuerſis. vt.ſ.inquantũ gu
ſtu cognoſcimus dulce: ⁊ viſu albũ. ħ aũt excludit di/
cens ꝙ nõ ꝯtingit diſcernere ꝙ dulce ſit alteꝝ ab albo
ſeparatis potẽtiis.i.diuerſis ſed oꝫ ad diſcernendũ in
ter ea: ꝙ ſm aliquam vnã potẽtiam manifeſtũ ſit no/
bis: ita.n.eſſet ſi diuerſis potẽtiis ſentiremus dulce ⁊
album. ſicut ſi diuerſi hoĩes ſentirẽt vnus dulce: ⁊ aliꝰ
albũ: puta ſi ego ſentio ħ: ille illud. ħ aũt poſito manife
ſtum eſt ꝙ altera ſunt ab inuicẽ dulce ⁊ albũ: q꞉ aliter
patior a dulci quã tu ab albo: ſed tamẽ diuerſitas iſta
nõ erit nobis ꝑ ſenſũ mãifeſta: ſed oꝫ ꝙ vnꝰ ſit q dicat
ꝙ alteꝝ eſt dulce ab albo. ħ.n.eſt aliquid vnũ veꝝ.ſ.
ꝙ alteꝝ ſit dulce ab albo: ergo oꝫ ꝙ illud vnũ ab eodẽ
dicatur: ſed dictio eſt ĩterpretatio interioris apprehẽ/
ſionis: ergo ſicut eſt vnus q dicit ita oꝫ ꝙ vnus ſit qui
intelligat ⁊ ſentiat alterum eſſe dulce ab alb albo. Di/
cit aũt (intelligat ⁊ ſentiat.) q꞉ nõdum oſtenſũ eſt ꝙ
aliud ſit intellectus a ſenſu: vel q꞉ iſta diuerſitas ⁊ ſẽ/
ſu ⁊ ĩtellectu cognoſcitur. Sicut igitur oꝫ ꝙ vnus hõ
qui dicit alteꝝ eſſe albũ a dulci ſit qui cognoſcit vtrun
qꝫ: ita oꝫ ꝙ vna potentia ſit qua agnoſcitur vtrunque
nam homo non cognoſcit niſi ꝑ aliquam potentiaꝫ. ⁊
ħ eſt quod ꝯcludit vlterius palã eſſe quod non eſt poſ
ſibile iudicare, ſeparata.i.ꝙ aliqua ſint diuerſa (ſepa/
ratis).ideſt diuerſis ſed oportet ꝙ ſit eadem potentia
que vtrunqꝫ cognoſcat.
¶ Deinde cũ dicit.
Quod aũt neqꝫ in ſeꝑato tempore hinc.
Sicut.n.idẽ dicit ꝙ alterũ bonum ⁊ maluꝫ
ſic ⁊ quando alterũ dicit quoniã alterũ tunc
⁊ alterũ: non ſcḋm accidẽs ipſum quando.
Dico aũt puta nũc dico quoniã alterũ: non
tamen quoniã nũc alterum. Sed ſic dicit ⁊
nunc ⁊ quoniã nunc. Simul ergo quare in/
ſeꝑabile ⁊ in inſeparabili tempore.
¶ O ſtendit ꝙ oportet ſimul vtrunqꝫ cognoſci: Dicit
ergo ꝙ ex his que dicentur manifeſtum eſt ꝙ neqꝫ in
ſeꝑato tꝑe.i.in diuerſo tꝑe cognoſcit vtrũqꝫ. ſicut.n.
ille q iudicat aliqua eſſe diuerſa dicit aliqḋ vnũ ⁊ idem
.ſ.ꝙ alteꝝ ſit bonũ ⁊ malũ: ſic ẽt dicit qñ alteꝝ ſit. dicit
.n.ꝙ ſit alteꝝ tunc qñ iudicat. ⁊ ħ ipſũ qñ ſit alteꝝ nõ
dicit ſm accidens: ita ꝙ li qñ referat ad dicentẽ: vtpu
ta q꞉ nunc dicit ꝙ eſt alteꝝ: ſi non diceret ꝙ nũc eſt al
terum: ħ.n.eſſet ꝑ accidens reſpectu eius qḋ dicit: ſed
ſicut nunc dicit ꝙ eſt alteꝝ ita dicit ꝙ nũc ſit alteꝝ. hoc
aũt nõ poſſet eſſe niſi ſimul apprehẽderet.i.in illo inſtã
ti ꝓ quo iudicat ea eſſe altera. manifeſtũ eſt ergo ꝙ ſi/
mul cognoſcit vtrunqꝫ. ergo ſicut eſt inſeꝑabilis potẽ
tia.i.vna ⁊ eadem que cognoſit vtrunqꝫ eoꝝ iter que
indicatur differẽtia: ita oꝫ ꝙ inſeꝑabili tꝑe apprehen/
dat vtrunqꝫ. ¶ Deinde cũ dicit.
At vero ĩpoſſibile eſt ſimul ſcḋm contra Co.147.
rios motus moueri idẽ aut ĩdiuiſibile ⁊ ĩ in
diuiſibili tẽpore. Si.n.dulce ſit: mouet ſen/
ſum aut intellectũ: amarũ aũt contrarie: ⁊ al
bum alitur.
¶ O bicit in cõtrariũ. ⁊ circa ħ quattuor facit. pꝰo po
nit obiectionẽ talem. ĩpoſſibile eſt idem ⁊ ĩdiuiſibile ſi/
mul moueri ſecundum ꝯtrarios motus ſimul ⁊ ĩdiui
ſibili tꝑe: ſed ĩtellectus ⁊ ſenſus mouent a ſenſibili in/
quantum ſentit ⁊ ĩtelligibili inquantũ ĩtelligit. Diuer
ſa aũt ſenſibilia ⁊ ꝯtraria diuerſis ⁊ ꝯtrariis in oĩbꝰ
mouẽt ergo impoſſibile eſt ꝙ eadẽ vis ſenſitiua aut in
tellectiua ſimul cognoſcat contraria ⁊ diuerſa.
¶ Secundo ibi.
Ergo ſimul qḋẽ ⁊ numero ĩdiuiſibile ⁊ ĩ/
ſeparabile qḋ iudicat: Scḋm eſſe aũt ſeꝑa/
tum. Eſt igitur quodammõ ꝙ diuiſibile di
uiſa ſentit: eſt aũt ꝙ indiuiſibile. Scḋm eſſe
qḋem.n.diuiſibile: loco autem ⁊ numero ĩ/
diuiſibile.
¶ Ponit vnam ſolutionem: ⁊ dicit: ꝙ illud quod iu
dicat inter contraria eſt ſimul ⁊ numero indiuiſibile ⁊
inſeparabile ideſt vnum ſubiecto ſed ſecundum eſſe
ſeparatum ideſt ratione eſt diuerſum. Sic igitur quo
dammodo indiuiſibile ſentit diuiſa ideſt diuerſa: alio
autem modo diuiſibile ſentit diuerſa: quia ſecundum
eſſe diuiſibile ideſt ratione eſt diuerſum: ſed loco ⁊ nu
mero eſt indiuiſibile ideſt ſubiecto eſt vnum: ⁊ dicit lo
co quia diuerſe potentie inueniuntur in diuerſis parti
bus corporis organa habere. ¶ Tertio ibi.
Aut non poſſibile: potentia qḋẽ.n.idẽ ⁊

īdiuiſibile cōtraria: ſcd̓m eſſe aūt nō: ſed inopinari diuiſibile: ⁊ īpoſſibile ē Et albuꝫ ⁊ nigrū eſſe ſimul. Quare neqꝫ ſpēs pati ipſorum: ſi hmōi eſt ſēſus ⁊ ītelligētia.

¶ Improbat hanc ſolutionē dicēs: ꝙ nō eſt poſſibile illā predictā ſolutionē ſtare: qd̓.n.eſt idē ⁊ indiuiſibile ſbo ſed nō ſcd̓m rationē: pōt qdē habere ꝯtraria ſcd̓ꝫ potentiā ſed qd̓ hꝫ ꝯtraria in opari.i.ſm actū: oꝫ ꝙ ſit diuiſibile ⁊ īpoſſibile ꝯſt idē ſimul ⁊ ſemel eſſe albū ⁊ nigꝝ. quare neqꝫ poſſibile eſt aliquod vnū ⁊ idem indiuiſibile ſimul pati ſpecies eoꝝ: ⁊ ita neqꝫ intelligere ⁊ ſentire eſt huiuſmodi ideſt pati quoddam.

¶ Quarto ibi.

Co.149. **Sed ſicut ꝙ vocāt qdā pūctū aut vnum aut duo: ſic ⁊ īdiuiſibile. Scd̓m qd̓ qdē igitur īdiuiſibile vnū diſcernēs eſt ⁊ ſimul. Secundū vero ꝙ diuiſibile: bis vtitur eodē ſigno ſimul. Inquantū qdē igiť pro duobus vtitur tertio duo īdicat: ⁊ ſepata ſūt vt īſepato. Inquātū vero vnū vno ⁊ ſimul. De pncipio qdē igitur ſcd̓m ꝙ dicimus poſſe ſentire animal: determinatū ſit hoc modo.**

¶ Ponit verā ſolutionē ⁊ ſolutio iſta ſumitur ex ſimilitudine puncti: punctū.n.qd̓ eſt inter duas ptes linee pōt accipi; vt vnū ⁊ vt duo: vt vnū qdem ſm ꝙ continuat ptes: vt cōmunis terminus: vt duo aūt ſm ꝙ hīs vtimur puncto.ſ.vt principio vnius ⁊ vt fine alterius: ſic ēt intelligēdum ē: q: vis ſentiēdi diffunditur ī organa.v.ſenſuū ab aliqua vna radice cōmuni: a qua pcedit vis ſentiēdi in oīa organa ad quā ēt terminanť oēs īmutationes ſinguloꝝ organoꝝ. pōt ergo ꝯſyderari dupliciter: vno mō prout eſt principiū ⁊ terminus vnus oīum ſenſibiliū mutationū. Alio mō put eſt pncipium ⁊ terminus huius ⁊ illius ſenſus. ⁊ h̃ eſt ꝙ dicit ꝙ ſicut punctū eſt vnū aut duo ſic diuiſibile eſt pncipium ſenſitiuū cōe: ſic non diuiſibile eſt inquantū ſimul bis vtitur eodē ſigno.i.principio ſenſitiuo.ſ.vt pncipio ⁊ termino viſus ⁊ auditus. Inquantū igiť aliqs vtitur principio ſenſitiuo.q.vno termino pro duobus in tm̄ duo iudicat: ⁊ ſepata ſunt que accipiūtur ſicut (i ſeparato).ideſt diuiſibili principio cognoſcuntur. inquantum vero eſt vnū in ſe ſicut in vno principio cognoſcit differētiam vtriuſqꝫ: ⁊ ſimul. hꝫ igiť h̃ principium ſenſitiuū cōe ꝙ ſimul cognoſcat plura inquantū accipitur bis vt terminus duaꝝ īmutationū ſenſibiliū inquantū vero eſt vnū iudicare pōt differentiā vnius ad alteꝝ. Oꝫ aūt illud principiū ſenſitiuum cōe habere aliud organū: q: pars ſenſitiua non habet aliquam opationem ſine organo: cū.n.organū tactus diffundatur ꝑ totum corpus: neceſſeriū videť vt ibi ſit organū huius principii ſenſitiui cōis vbi eſt prima radix organi tactus. ⁊ pp̄ hoc ſupius dixi ꝙ ſi caro eſſet vltimuꝫ organū tactus ꝙ tangēdo ſm carnem diſcerneremus vnū ſenſibile ab alio. ¶ Conſyderandū eſt ēt ꝙ licet h̃ principiū cōe īmutetur a ſenſu ꝓprio: q: ad ſenſū cōeꝫ ꝯueniunt īmutationes oīum ſenſuum proprioꝝ ſicut ad communē terminum: non tm̄ ſenſus ꝓprius eſt nobilior q̃ ſenſus communis: licet mouēs ſit nobilius moto ⁊ agens patiente: ſicut nec ſenſibile exterius eſt nobilius quaꝫ ſenſus proprius: licet moueat ipſū. eſt.n. ſecundum qd nobilius: inquantū eſt actu albū vel dulce ad quod eſt ſenſus proprius in potentia: ſed ſenſus ꝓprius ſimpliciter eſt nobilius pp̄ virtutem ſenſitiuā vnde ⁊ nobiliori modo recipit ſine materia. omne eni recipiens aliquid recipit illud ſecundum ſuuꝫ modū ⁊ ſic ſenſus communis nobiliori modo recipit quam ſenſus proprius: pp̄ h̃ ꝙ virtus ſenſitiua ꝯſyderatur i ſenſu communi: vt in radice ⁊ minus diuiſa. Neqꝫ oꝫ quod per aliā actionem ſenſus cōmunis ſpecies recepta in organo fiat in ipſo: q: oēs potentie ptis ſenſitiue ſunt paſſiue: nec eſt poſſibile ꝙ vna potentia ſit actiua ⁊ paſſiua. ¶ Cōſyderandū eſt ēt ꝙ ſenſus ꝓprius hꝫ diſcernere inter ꝯtraria ſenſibilia: inquantū participat aliqd de virtute ſenſus cōis: q: ⁊ ipſe ſenſus ꝓprius ē vnus terminus diuerſaꝝ īmutationū que fiunt ꝑ medium a ꝯtrariis ſenſibilibus: Sed vltimū iudiciū ⁊ vltima diſcretio ptinet ad ſenſū cōem. vltimo aūt epilogando concludit quod dictum eſt de principio ſecundum ꝙ dicitur animal eſſe ſenſitiuū vel potēs ſentire

Quoniā aūt duabus differētiis diffiniunt maxime aīam motu q ſcd̓ꝫ locum: ⁊ ī eo qd̓ eſt ītelligere ⁊ diſcernere ⁊ ſētire: videtur aūt ⁊ ītelligere ⁊ ſape tanquā quoddā ſentire eſſe. In vtriſqꝫ eniꝫ his anima iudicat aliqd ⁊ cognoſcit eorum que ſunt. Co.150.

¶ Lectio quarta.

Oſtēſo ꝙ phs oſtendit ꝙ due opationes de qbus dubiū videbatur: pcipere.ſ. actus ſenſuum proprioꝝ ⁊ diſcernere inter ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuū: nō excedunt facultatē principii ſenſitiui: nūc vult ingrere vtꝝ ſape ⁊ ītelligere excedant facultatē eiuſdeꝫ pncipii. Et circa hoc.d.ſ. primo oñdit ꝙ ſape ⁊ intelligere nō ptinēt ad ſenſū: qd̓ ē oñdere ſenſū ⁊ intellectū nō eſſe idē ſbo. Scd̓o qd̓ phantaſia que ptinet ad ſenſū nō eſt idē cū opinioē que ptinet ad intellectū.ibi.(phātaſia aūt.⁊c̃.) Circa primū d.ſ. primo ponit opinionē ponentiū ſenſū ⁊ intellectū eſſe idē: ſcd̓o īprobat eam ibi.(⁊ tm̄ oportuit.) Circa primum.d.ſ.primo ponit opinionē. ſcd̓o aſſignat cām opinionis ibi.(Omnes.n.ii.) Circa primum.d.ſ.primo ponit opinionē in communi. ſcd̓o inducit quedam verba quorundā phoꝝ que ad illud pertinere videnť ibi.(⁊ antiquis ſapere.) Dicit ergo primo ꝙ q: antiqui phyloſophi diffiniebant animam ſm duo.ſ.ſcd̓ꝫ motum ſm locū ⁊ cognitionē que includit intellectiuā diſcretionem ⁊ ſenſū: videtur ex hoc ꝙ ſm eoꝝ opinionē intelligere ⁊ ſape eſt quoddā ſētire: q: tā ſētiēdo quam intelligendo anima iudicat ⁊ cognoſcit.

¶ Deinde cū dicit.

Et antiq ſape ⁊ ſentire idē eſſe aiūt: ſicut Empedocles dixit: ad pñs voluntas augetur: ⁊ in hoibus ⁊ ī aliis: vnde eis ſemꝑ ſapere altera preſtat. Idem aūt his vult: ⁊ id qd̓ eſt Homeri. Talis.n.ītellectus eſt ī terrenis hominibus qualem ducit in diem pater virorumqꝫ deorumqꝫ.

¶ Oſtendit ꝙ non ſolū hoc ſeqtur ex h̃ ꝙ in communi dicebant: ſed expreſſe antiqui dixerunt: ꝙ idem ſit ſapere per intellectum ⁊ ſentire. ¶ Ut autem intelligātur verba phyloſophoruꝫ que inducuntur qūo ad ꝓpoſitum faciunt: ꝯſyderandū eſt ꝙ nulluꝫ corpus pōt directe agere in id quod nullo modo eſt corporeum quia igitur potentie ſenſitiue aliquo modo ſunt corporee: quia ſunt virtutes in corporeis organis: immutari poſſunt ex actione corporum celeſtium per accidens tamen: q: neqꝫ anima neqꝫ aīe virtus moueť niſi ꝑ accidens moto corpore. ⁊ propter hoc cōtingit ꝙ ex impreſſione corporis celeſtis variatur ⁊ phantaſia ⁊ appetitus ſenſitiuus. vnde animalia irrationabilia

que ſolum appetitu ſenſitiuo aguntur in ſuis moti/
bus vt plurimum inſequūtur impreſſiones corporum
celeſtium. Ponere igitur ꝙ corpora celeſtia habeant
impreſſionem directe in partem intellectiuam quantū
ad intellectum ⁊ voluntatem: eſt ponere ꝙ voluntas
⁊ intellectus ſunt virtutes corporee. ⁊ hoc ſonant ver
ba quorundam antiquorum. dicit. n. emped. ꝙ taꝫ in
hominibus: quam in aliis animalibus. voluntas auge
tur) ideſt incitatur ad agendum (ad preſens) ſcilicet
ſecundum preſentis hore diſpoſitionem. que quidem
diſpoſitio dependet ex diſpoſitione corporum celeſtiū
vnde preſens tempus vel hora (eis) ideſt hominibus
⁊ aliis animalibus (preſtat ſemper ſapere altera) di/
uerſis eniꝫ horis ⁊ temporibus diuerſa, diuerſimode
homo ⁊ alia animalia inueniuntur iudicare de rebus.
Et ad idem pertinet illud verbum homeri: (talis āt
eſt intellectus in terrenis hominibus: qualeꝫ pater vi/
roruꝫ deorumqꝫ:) ideſt ſol. (ducit in die.) Dicitur āt
ſol pater virorum: q: eſt aliqua cauſa humane genera
tionis: homo enim generat hominem ⁊ ſol. dicit̃ aūt
pater deoꝝ: vel propter corpora celeſtia que antiqui
deos appellabant: que ſecundum aſtrologos a ſole re
gulantur: vel propter homines quos deificari crede/
bant: qui virtute ſolis generantur: virtus autem ſolis
eſt in die q: in die nobis apparet dum mouetur in ſu/
periori emiſperio: vnde ⁊ ab aſtrologis dicitur plane
ta diurnus. voluit ergo homer⁹ dicere ꝙ omnes ter/
reni intellectum ſortiuntur ex actione ſolis: ⁊ ꝙ ſecun/
dum diuerſitatem motus ⁊ ſitus ſolaris diuerſimo/
de ſe habent in intelligendo. ¶ Sciendum eſt autē ꝙ
hunc verſum homeri Ariſtoteles non totum poſuit:
ſed ſolum principium: vnde nec in greco: nec in arabi
co plus habetur quam h: talis enim intellectus eſt: vt
ſic intelligatur hoc dictum ſicut conſueuimus inducē
tes aliquem verſum alicuius actoris tantum ponere
principium: ſi verſus ſit notus: Sed q: hic verſus ho
meri non erat notus apud latinos: boetius totū poſu
it: Patet ergo ex h ꝙ ſi corpora celeſtia habent dire/
cte impreſſionem in intellectum ⁊ voluntatem idē eſt
ac ſi ponatur ꝙ intellectus eſt idem cum ſenſu. Indire
cte vero impreſſio corporum celeſtium: poteſt pertin
gere ad intellectum vel voluntatem: prout intellectus.
⁊ voluntas coniunguntur in ſua operatione virtutib⁹
ſenſitiuis. leſo. n. organo phantaſie impeditur intelle/
ctus in ſua operatione ⁊ ex appetitu ſenſibili inclinat̃
volūtas ad volendum vel nolendum aliquid q: tamē
voluntas non ex neceſſitate trahitur ab appetitu ſenſi/
bili. ſed ſemper ei liberum manet ſequi inclinationeꝫ
appetitus ſenſibilis vel non ſequi: ideo corpora cele/
ſtia nullaꝫ neceſſitatem humanis actibus inducuntur.

¶ Deinde cū dicit.

Co.151. **Omnes enim ii intelligere corporeum ſi
cut ſentire opinantur. Et ſentire ⁊ ſapere ſi/
mile ſimili: ſicut ſecundum principia ratiōi/
bus determinauimus.**

¶ Oſtendit cauſam poſitionis. manifeſtū eſt. n. ꝙ re
mota differentia qua alique ad inuicē differunt rema/
nent idem: ſicut ſi rationale auferatur ab homine re/
manebit de numero irrationabiliū animalium: h autē
eſt differentia qua differt cognitio ītellectiua a ſenſitiua
ꝙ ſentire eſt ad corporeuꝫ nō. n. operatio ſēſus eſt ſine
orgāo corporali: intelligere autem non eſt aliquid cor/
poreū: vt infra oſtendetur. Ideo ergo antiqui pone/
bant ſenſum ⁊ intellectū idem: q: opinabantur ꝙ in/
telligere eſſet aliquid corporeum: ſicut ⁊ ſentire. Quō
autē vtrunqꝫ ponerent aliquid corporeū ꝯñr oſtendit
ꝑ hoc ꝙ ponebant tam ſape ſecundum intellectū quā
ſentire ꝯtingere ꝑ virtutem ſimilitudinis: ſicut in prio
li. dictum eſt: ⁊ intelligebant ſimilitudinē ſm eſſe cor/
poreum puta ꝙ ꝑ terram cognoſcitur terra: ⁊ ꝑ aquā
aqua. ⁊ ſic de aliis. vnde ſequebatur ꝙ ſentire ⁊ intel
ligere ꝯſequerent̃ naturam corpoream ⁊ eodem mō
⁊ ſic ſentire ⁊ intelligere ſequitur eſſe ideꝫ.

¶ Deinde cū dicit.

**Et tamē oportuit ſimul ipſos de decepti
one dicere: magis propriuꝫ. n. eſt aīalibus
⁊ plurimū tēpus in hoc perficit anima: vn/
de neceſſe aut vt quidam dicunt omnia que
videntur eſſe vera: aut diſſimilis tactum de/
ceptionem eſſe. Hoc enim contrarium ei ꝙ
ſimile ſimili cognoſcere.**

¶ Improbat predictam poſitionem ⁊ primo quantū
ad cauſam: ſcđo quantum ad poſitionē ibi. (quod q/
dem igitur.) ¶ Dicit ergo primo ꝙ phī aſſignantes
cauſam cognitionis eſſe ſimilitudinē cognoſcētis ad co
gnitum debuerūt aſſignare aliquā cauſam ēt deceptio
nis: q: deceptio videt̃ eſſe magis propria animalibus
quā cognitio ſecundū conditionē ſue nature. videmus
. n. ꝙ homines ex ſeipſis decipi pñt ⁊ errare. Ad h āt
ꝙ veritatē cognoſcant: oꝫ ꝙ ab aliis doceantur. Et ite
rum pluri tp̄e anima eſt in deceptione quā in cognitio
ne veritatis: q: ad cognitionē veritatis ꝑuenitur poſt
ſtudium longi tp̄is. Et h q̄dam ratio efficax eſt contra
antiquos phōs: qui ponebant cognitionē ineſſe anime
ex ſui natura. q. anima ex h ꝙ ꝯſtituta eſt ex principiis
non ſolū ſit in potentia ad cognoſcibilia: ſed ꝙ ſit actu
cognoſcens: pōt aūt ad h dupliciter reſponderi: vno
mō vt dicat̃ ꝙ antiqui phī nō credebant aliquā dece
ptionē eſſe. ponebāt. n. ꝙ oīa que vidētur ſūt vera vt
ſupra dictū eſt: ⁊ iō nō oportebat ꝙ aſſignarēt cām de
ceptionis. alio mō pōt rñderi ꝙ ex h ipſo qđ dicebāt
cām cognitiōis eſſe ex h ꝙ aīa tangit id qđ eſt ſibi ſilē
datur ītelligi ꝙ cā deceptiōis ſit h ꝙ aīa tangit ſibi diſ
ſimile. Hoc ē ergo qđ ꝯcludit ꝙ q: antiq phī non aſſi
gnauerūt cām deceptionis aīe neceſſe ē ꝙ aut oīa que
videntur vera ſint: vt q̄dā dixerūt: Aut ꝙ tactus quo
aīa tangit rē diſſimilē ſit deceptiōis cā: tāgere. n. diſſi/
mile videt̃ eſſe ꝯtrariū ad cognoſcere ſibi ſimile. pmū
autem reprobatum eſt in quarto metaphyſice.

¶ Unde procedit ad inquirendū ſm cū dicit.

**Uidetur autem ⁊ deceptio ⁊ ſcientia con
trariorum eadem eſſe.**

¶ Manifeſtuꝫ eſt. n. ꝙ diſſimile ⁊ ſimile ſunt ꝯtraria
ſed circa contraria eodē modo ſe habet homo ad co
gnitionem ⁊ deceptionem: quia qui cognoſcit vnum
contrariorum cognoſcit ⁊ aliud: ⁊ qui errat in vno er
rat in alio. Et hoc eſt ꝙ dicit ꝙ ſcientia ⁊ deceptio vi/
detur eadem eſſe contrariorum. non ergo eſt poſſibi/
le ꝙ tactus rei ſimilis: ſit cauſa vere cognitionis: ⁊ ta/
ctus rei diſſimilis ſit cauſa deceptionis: quia tunc eſſet
ſcientia de vno contrarioruꝫ ⁊ deceptio de alio.

¶ Deinde cū dict.

**Quod quidem igitur non idem ſit ſape/
re ⁊ ſentire: manifeſtum eſt: hoc quidem. n.** Co.152.
**in omnibus eſt: illud autem in paucis ani/
malium eſt.**

¶ Improbat poſitionem oſtendens ꝙ neqꝫ ſapere
neqꝫ intelligere eſt idem ꝙ ſentire. hec enim duo in/
tellectiue cognitioni attribuuntur: intellectus enim
enim hꝫ iudicare ꝙ h dicit̃ ſape: ⁊ apprehēdere ꝙ h
dicitur ītelligere. ¶ Primo ergo oñdit: ꝙ ſentire nō
ſit idē ꝙ ſapere tali rōe. Sentire ineſt oībus aīalibus.
ſapere aūt non ineſt oīb⁹ ſed paucis: ergo ſape nō idē
qđ ſentire. Dicit aūt ꝙ ſapere ineſt paucis aīalium: ⁊
non ꝙ inſit ſolis hominibus: q: ēt quedam animalia

participant aliqd prudentie ⁊ aliqd ſapientie.ſ.ꝙ recte iudicant de agendis ꝑ eſtimationem naturalem.

¶ Secundo ibi.

Sed neqꝫ intelligere in quo eſt ⁊ recte ⁊ non recte. Recte quidē prudentia ⁊ ſcientia aut opinio vera: Non recte aũt cõtraria horum. Neqꝫ hoc eſt idē cũ ipſo ſentire. Senſus quidē.n. propriorũ ſemper verus eſt: ⁊ in omnibus ineſt animalibus: Intelligere autem contingit ⁊ falſo: ⁊ nulli ineſt cui non ⁊ ratio.

¶ Probat ꝙ intelligere nõ ſit idē qđ ſentire per duo media. Quorꝫ primũ tale eſt. Intelligere cõtingit recte ⁊ nõ recte: recte qdē ꝯtigit intelligere ſm ſciaꝫ que ē ſpeculabiliũ ⁊ neceſſariorꝫ: vel ſm prudētiã que eſt recta rõ ꝯtingentiũ agibiliũ: vel ſcđm opinionē veram que ſe hꝫ ad vtrunqꝫ: nõ tñ determinate ad alterꝫ oppoſitorꝫ: ſicut ſcia ⁊ prudētia: ſed ad vnũ cũ formidine alterius. Non recte aũt ꝯtingit intelligere: ſm eorꝫ cõtraria.i.ſm falſã ſciam ⁊ ſcđm iprudentiã ⁊ opinionē falſã. Sentire aũt non ꝯtingit niſi recte: q: ſẽſus circa ſenſibilia ſemꝑ verus eſt: ergo ſẽtire ⁊ itelligere non ſunt idē. ¶ Et q: poſſet aliqs dicere ꝙ recte itelligere ſit idē qđ ſẽtire: iõ adiũgit aliđ mediũ ad h̃ excludēdũ ꝙ tale ſentire ieſt oĩbus aĩalibus: itelligere aũt nõ: ſed ſolis illis qbus ineſt ratio.ſ. hoĩbus q ꝑ inquiſitionem rõnis apprehenſionē veritatis itelligibilis cõſecuntur: q̃uis ſb̃e ſepate que ſũt altioris itellectus ſtati abſqꝫ inquiſitione veritatis itelligant: ergo ⁊ recte intelligere non idem eſt quod ſentire. ¶ Deinde cũ dicit.

Co.153 Phantaſia.n. alterum eſt ⁊ a ſenſu ⁊ ab intellectu. Et hec nõ fit ſine ſenſu: ⁊ ſine hac non eſt opinio.

¶ Oſtendit ꝙ opinio q̃ ſeqtur itellectũ ſit aliud a phãtaſia qua ſeqtur ſenſũ ⁊ circa h̃.d.ſ. primo oñdit ꝙ phãtaſia non eſt opinio: ſcđo inquirit qd ſit phantaſia ibi. (De eo aũt qđ eſt intelligere.) Circa primũ tria facit. primo ꝓponit qđ intēdit ⁊ dicit ꝙ ex h̃ ēt apparet ꝙ ſenſus ⁊ intellectus differunt. q: phantaſia aliud eſt a ſenſu ⁊ ab intellectu: ⁊ tamen phantaſia non fit ſine ſenſu: q: conſequitur ſenſum: vt poſtea dicetur: ⁊ ſine phãtaſia nõ fit opĩo ita.n. videt̃ ſe habere phãtaſia ad ſenſũ ſicut opinio ad itellectũ. In rebus aũt ſenſibilib⁹ cũ ſentimus aſſerim⁹ ſic eſſe. Cũ aũt ſm phãtaſiã aliqd videt̃ nõ aſſerimus ſic eſſe: ſed ſic videri vel apparere nobis a viſiõe.n. vel apparitiõe ſumitur nomen phãtaſie: vt infra dicet̃. Et ſilr circa itelligibilia cũ aliqd itelligimus aſſerim⁹ ſic eſſe: cũ aũt opinamur dñis ſic videri vel apparere nobis: ſicut.n. itelligere reqrit ſenſũ ita ⁊ opinari reqrit phãtaſiã. ¶ Scđo ibi.

Quod aũt non eſt eadē phantaſia ⁊ opinio manifeſtũ: hec quidē.n. paſſio in nobis eſt: cũ volumus: Pre oculis.n. eſt facere ſicut in recordatiuis poſiti ⁊ idolum ſunt facientes. Opinari aũt non in nobis eſt. Neceſſe.n. falſum aut verum dicere.

¶ Probat ꝙ nõ ſit idē opinio ⁊ phãtaſia duab⁹ rõib⁹ quarꝫ prĩa talis ē. paſſio phãtaſie ẽ i nobis cũ volum⁹ q: i ptãte noſtra ē formare aliqd. q. appẽs añ oculos noſtros: vt mõtes aureos vel qcqd volum⁹: ſicut pꝫ de illis q recordãtur ⁊ formant ſibi idola eorꝫ que ſibi vidẽtur ad votũ: ſed opinari non eſt in ptãte noſtra: q: neceſſe ē ꝙ opinãs hẽat rationē ꝑ quã opinet̃ vel verꝫ vel falſum. ergo opinio non eſt idem ꝙ phantaſia.

¶ Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile ſtatim cõpatimur. Similiter autem eſt ⁊ ſi confidendum. Secundum phantaſiam autem ſimiliter nos habemus ſicut ſi eſſemus conſyderãtes in pictura difficilia ⁊ confidentia. Co.154

¶ Qui talis eſt. Opinionē ſtatim ſequitur paſſio i appetitu: q: cũ opinamur aliquid eſſe graue vel terribile ſtatim cõpatimur triſtãdo vel timẽdo. Et ſilr ſi ſit aliquid ꝯfidẽdũ.i. ſi aliqs debeat ꝯfidere ſt ſperare: ſtatiꝫ ſeqtur ſpes vel gaudiũ. Sed ad phãtaſiã nõ ſeqt̃ paſſio i appetitu: q: dũ aliqd appet nobis ſm phãtaſiam ſilr nos hẽmus ac ſi ꝯſyderemus i pictura aliq̃ terribilia vel ſperabilia: ergo opinio nõ ē idem ꝙ phãtaſia. Huius aũt differẽtie rõ ē: q: appetit⁹ nõ patit̃ neqꝫ mouetur ad ſimplicē apphẽſionē rei q̃lē ꝓponit phãtaſia: Sed oꝫ ꝙ apprehẽdat̃ ſub rõe boni vel mali ꝯueniẽtis vel nociui: ⁊ hoc facit opinio in hoĩbus ꝯponendo vel dicẽdo dũ opinat̃ h̃ eſſe terribile vel malũ illud ãt eſſe ſperabile vel bonũ: phãtaſia aũt non ꝯponit neqꝫ diuidit patitur tamen appetitus aĩaliũ ab eſtimatione naturali que h̃ operatur in eis qđ opinio i hominib⁹.

¶ Tertio ibi.

Sunt autem ⁊ ipſius acceptionis differẽtie ſcientia ⁊ opinio ⁊ prudentia ⁊ contraria horum: de quorum differentia altera ſit rõ.

¶ Dicit ꝙ cũ ad itellectualē acceptionē multa ꝑtineãt .ſ. ſcia: prudentia; opinio: ⁊ ꝯtraria horꝫ: de horꝫ differentia non eſt h̃ agendũ: ſed alibi.ſ. in. vi. eth̃. Co.155.

De eo autē quod eſt intelligere quoniam alterum eſt ab eo quod eſt ſentire. Huius autem aliud phantaſia eſſe videtur: aliud opinio: De phantaſia determinantes ſic ⁊ de altero dicendum eſt.

¶ Lectio quinta.

¶ Oſtẽſo ꝙ phs oñdit ꝙ phãtaſia nõ ē opĩo h̃ icipit igrere qd ſit. ⁊ primo dicit de quo eſt itẽtio. ſcđo ꝓſeqt̃ ibi. Si igit̃ phãtaſia. Dicit ergo primo ꝙ cũ oñſũ ſit: ꝙ itelligere ē aliud q̃ꝫ ſẽtire: ⁊ ad vnũ horꝫ ꝑtieat opinio.ſ. ad itellectũ ad aliud aũt phãtaſia.ſ. ad ſẽſũ: Poſtq̃ꝫ determinatũ ē de ſẽſu: dicẽdũ ē de phãtaſia: vt ſic poſtmodũ determinet̃ de altero ſcilicet de intellectu ⁊ opinione.

¶ Deinde cũ dicit.

Si igitur phantaſia eſt ſecundum quam phantaſma aliquod nobis fieri dicimus: ⁊ ſi non aliquid ſecundum methaphoram dicimus vna quedam potẽtia eſt harum aut habitus ſecundum quam diſcernimus: aut veruꝫ aut falſũ dicimus: hmõi aũt ſunt ſenſus opinio: ſcientia: ⁊ intellectus.

¶ Proſeqt̃ itm̃ ⁊ circa h̃.d.ſ.p̃. oñdit ꝙ phãtaſia nõ ē aliq̃ potẽtiarꝫ vel habituũ mãifeſtorꝫ q diſcernũt vel iudicãt verꝫ ⁊ falſũ: ſcđo oñdit qd ſit ibi. (Sed qm̃ accidit motus.) Circa primũ tria.ſ. primo diſtinguit potẽtias ⁊ hĩtus qbus aliqd diſcernit̃. ſcđo oñdit ꝙ phãtaſia nõ ē aliqd eorꝫ ibi. (Qđ qdē igit̃ nõ ſit ſenſus.) tertio oñdit ꝙ nõ ē aliqd ꝯpoſitũ ex eis ibi. (mãifeſtũ igit̃ qm̃.) Dicit ergo p̃mo ꝙ cũ phãtaſia ſit ſm q̃ꝫ dicitur nobis fieri aliquod phantaſma ideſt aliqd apparibile: niſi forte accipiamus phantaſmata methaphorice neceſſe videtur ꝙ ſit aliquid numero habituum

vel potentiaꝝ cognoſcitiuaꝝ qbus diſcernitur vnū ab alio: aut qbus circa aliqd dicimus veꝝ vel falſum: h̄ ē erramus vel nō erramus. nā apparere ē aliqd diſcernere ⁊ dicere veꝝ vel falſum: potētie aūt vel habitus quibus diſcernimus ⁊ dicimus veꝝ ⁊ falſum videnť eſſe hec quattuoꝛ: ſenſus: intellectus: opinio: ⁊ ſcientia. vnde videť ꝙ phantaſia ſit aliqd hoꝝ quattuoꝛ. poſnit aūt hec quattuoꝛ. q. iā nota. alia aūt que ad cognitionem videnť ptinere nundū erant ſuo tpe ꝑ certitudinem ſcita. ipſe aūt iam ſupius diſtinxit intellectū a ſēſu. vnde p̄ter ſenſū ꝯnumerat tria. ſ. intellectiuū opinionem ⁊ ſcientiam. Et videtur ꝙ intellectus non accipiatur h̄ pꝛo potētia: ſic. n. ꝯtra intellectiuū nō diuiderentur ſcientia ⁊ opinio que ad potentiā intellectiuam ptinent: Sed intellectus accipiť pꝛo certa appꝛehēſione eoꝝ que abſq̧ inqſitione nobis inoteſcunt: ſicut ſūt pꝛima pꝛincipia. Sciētia vero ꝓ cognitione eoꝝ de qbus certificamur ꝑ certitudinē vel inueſtigationē rationis: Opinio aūt ꝓ cognitione eoꝝ de qbus certum iudicium nō habemus. Unde ēt dicit ꝙ phantaſia eſt habitus vel potētia de numero eoꝝ. ad oſtendendū ꝙ inter hec aliqd eſt vt potētia ⁊ aliqd vt habit⁹. Cognoſcere aūt poſſumus ꝙ hec tm̄ appꝛehenſionis pꝛincipia apud antiquos nota erāt: ex poſitione platonis ſuperius in. i. li. poſita: qui ſolū h̄ quattuoꝛ ad numeros reduxit attribuens intellectū vni: ſcieutiā dualitati: opinionē trinario: ſenſum quaternario.

Co.156.

Deinde cū dicit.

Quod quidem igitur non ſit ſenſus: manifeſtum ex his eſt. Senſus quidem. n. aut potētia aut actus eſt: vt viſus ⁊ viſio: phātaſiatur autem aliquid ⁊ nullo hoꝝū exiſtente vt qui in ſomnis.

Oſtendit ꝙ phantaſia non eſt aliqd dictoꝝ. Et circa h̄ tria facit. pꝛimo oſtendit ꝙ non ſit ſenſus: ſcdo ꝙ non ſit intellectiuus ſiue ſciētia ibi. (At vero q: ſemper). tertio ꝙ non ſit opinio ibi. (relinquitur igitur.) Circa pꝛimū tria facit. pꝛimo oſtendit ꝙ phantaſia nō ſit ſenſus: neq̧ ſecundū potentiā neq̧ ſcdm actū. ⁊ ratio eſt talis. Doꝛmiens aliqd phātaſiať: h̄ autē non ſit ſecundū ſenſum in potentia: q: ſenſui in potentia exiſtenti nihil apparet: nec ſecundū ſenſum in actu: q: in ſono non eſt ſenſus in actu. ergo phantaſia non eſt ſenſus in pocentia neq̧ ſenſus in actu.

Secundo ibi.

Poſtea ſecundum potentiā ſenſus quidē ſemper adeſt viuentibus ⁊ non oꝛbatis phantaſia autem non.

Oſtendit ꝙ phantaſia non ſit ſenſus in potētia ⁊ ē ratio talis. ſenſus in potētia ſemꝑ adeſt animali: phantaſia aūt non ſemper cū non ſemꝑ animali aliqd appareat: ergo phantaſia non eſt ſenſus in potentia.

Tertio ibi.

Si vero ei quod actu idē: omnibus vti contingere beſtiis phantaſiam ineſſe: videtur āt nō beſtiis: vt foꝛmice aut api aut vmi

Oſtendit ꝙ phantaſia non ſit ſenſus ſecundū actū quattuoꝛ rationibus quaꝝ pꝛima talis eſt. ſenſus ſm actū ꝯuenit omnibus beſtiis. i. aīalibus irrationalibus ſi igiť phātaſia eſſet idē qđ ſenſus ī actu: ſequeretur ꝙ ineſſet oībus animalibus irrationabilibus: h̄ aūt non ē veꝝ: non. n. ineſt foꝛmice aut api. ergo phātaſia nō eſt ſenſus ſm actū. Conſyderādū eſt aūt ꝙ oīa aīalia hn̄t phātaſiā: ſed aīalia imꝑfecta hn̄t phātaſiā indeterminatā ſicut infra dicet phs. Sed h̄ non videť veꝝ de foꝛmica ⁊ api: in quaꝝ opatione plurimū pꝛudentie apparet. Sed ſciēdū ē ꝙ opa pꝛudētie foꝛmica⁊ ⁊ apis opantur naturali iclinatiōe: nō ex h̄ ꝙ hēant phātaſiam determinatā ⁊ diſtinctā a ſenſu. nō. n. phātaſiātur aliqd niſi dū mouētur a ſēſibili. ꝙ aūt opantur ꝑꝑ finē. q. ꝓuidentes in futuꝝ nō ꝯtingit ex h̄ ꝙ habeant aliquā imaginationē ipſius futuri: ſed imaginanť act⁹ pꝛeſentes q oꝛdinantur ad finē ex naturali inclinatione magis quam ex appꝛehenſione. Illa autem alia dicit phyloſophus phantaſiam habere: quibus aliquid ſꝫ phantaſiam apparet: etiam dum non actu ſentitur.

Secundaꝫ rationē ponit ibi.

Poſtea hi quidem veri ſemper: phantaſie autem plures falſe.

Que talis ē ſenſus ſcdꝫ actū ſemꝑ ſūt veri: nō. n. ſēſus decipiť circa ꝓpꝛiū ſenſibile: ſed phātaſie vt plurimū ſunt falſe: nō. n. rn̄dit res imaginatiōi vt plurimū ergo phantaſia non eſt ſenſus ſecundum actuꝫ.

Tertiam rationē ponit ibi.

Amplius autem non dicimus: cum operemur certe circa ſenſibile: quoniaꝫ videtur hoc nobis homo: ſed magis cum non manifeſte ſentimus: tunc ⁊ aut verus aut falſus.

Que talis ē. Cū opamur cū certitudine circa ſenſibile actu. ſ. ipſū ſentiēdo non dicimus ꝙ h̄ videtur nobis: ſed magis h̄ dicimus cū nō māifeſte ſentimus: ſicut cū a remotis aliqd videmus: vel cū videmus aliquid in tenebꝛis. Et tūc ſenſus ſm actū aut eſt verus aut eſt falſus. circa ſenſibile. n. ꝑ accidens cuiuſmodi ſenſibile eſt hō: non ſemꝑ ſenſus eſt verus: ſed qn̄q̧ decipiť. Addit aūt hoc vt oſidat ꝯuenientiam inter ſēſum nō manifeſtū ⁊ phantaſiā: que etiā qn̄q̧ eſt vera quandoq̧ falſa eſt. cū autem manifeſte aliqd phantaſiamur: dicim⁹ ꝙ h̄ videtur nobis hō ⁊ non ꝙ per certitudinem ſit homo. ergo phantaſia non eſt idem ꝙ ſenſus in actu. Quartam rationē ponit ibi.

Et quod quidē diximus apparent ⁊ doꝛmientibus viſiones

Que talis ē phātaſtice viſiones apparēt doꝛmientibus: in eis aūt nō eſt ſenſus ſm actū: ergo phātaſtica viſio non ē ſenſus.

Deinde cū dicit.

At vero neq̧ ſemper vera dicentiū neq̧ vna erit. vt ſciētia aut intellectus. Eſt. n. phātaſia ⁊ vera ⁊ falſa. Co.157.

Oſidit ꝙ phātaſia nō ſit ītellectus: neq̧ ſcia. ītellectus. n. pꝛimoꝝ pꝛincipioꝝ: ⁊ ſcia de cōcluſionibus ꝑ demonſtrationē acqſita: ſemꝑ ſunt veroꝝ: phātaſia āt qn̄q̧ ē falſa ergo phātaſia nō eſt intellect⁹ neq̧ ſcia.

Deinde cū dicit.

Relinqtur igitur videre ſi opinio ſit. Fit. n. ⁊ opinio ⁊ vera ⁊ falſa. Sed opinioni quidem inheret fides. Non. n. contingit opinātem de qbus non videtur credere. Beſtiarum autem nulli ineſt fides: phantaſia autē multis.

Oſidit ꝙ phātaſia nō ſit opinio qđ magis videbať q: opinio ēt qn̄q̧ ē falſa ſicut phātaſia. Oſidit āt h̄ duabus rōib⁹. Pꝛima quaꝝ talis ē. Opinionē ſeqť fides nō. n. videť eē ꝯueniēs: ꝙ aliqs nō credat id qđ opiať ⁊ ſic cū nulla beſtia hēat fidē: nulli beſtiaꝝ inerit opīo.

Secundaꝫ rationē ponit ibi.

Amplius ſi omnem opinionē conſequatur fides: fidem autem ſuaſum eſſe: ſuaſionē autem ratio. Beſtiarū aūt qbuſdam phantaſia ineſt: ratio vero non.

¶ Que talis eſt ad omnem opinionem conſequitur fides q: vnuſquiſq; credit illud quod opinatur: vt di
ctum eſt: ſed ad fidem ſequitur ꝙ aliquis ſit perſua/
ſus: ea.n. credimus que nobis perſuaſa ſunt: ad pſua
ſionem autem ſequitur ratio ſecundum ordinem illa/
tionis: q: per aliquam rationem aliquid alicui ſuade/
tur: ergo de primo ad vltimum quicunq; habet opi
nionem: habet rationem: nulla autem beſtia habet ra
tionem: cum tamen aliqua habeat phantaſiam: ergo
phantaſia non eſt opinio. Et manifeſtum eſt ꝙ hec ſe
cunda ratio inducitur ad confirmandum primam q̃z
tum ad h̄ quod prima ſupponebat: ꝙ nulla beſtia ha
Co.158. bet fidem. ¶ Deinde cũ dicit.

Manifeſtum igitur quoniam neq; opi/
nio cum ſenſu neq; per ſenſũ neq; comple
xio opinionis ⁊ ſenſus erit phantaſia pro/
pter hoc.

¶ Oſtendit ꝙ phantaſia non eſt aliquid compoſitu;
ex premiſſis: ⁊ precipue ex ſenſu ⁊ opinione: ex quibꝰ
magis poſſet videri compoſita. Et circa hoc tria facit
primo ponit quod intendit. q. ex premiſſis concludẽs.
Dicit ergo primo ꝙ q: phantaſia neq; eſt ſenſus ne/
q; opinio: manifeſtum propter h̄ eſſe poteſt ꝙ phan/
taſia nec opinio eſt cum ſenſu: ita ꝙ eſſentialiter ſit opi
nio: ⁊ habeat ſenſum concomitantem: neq; opinio
eſt per ſenſum: ita ꝙ eſſentialiter ſit opinio: ſed ⁊ ha/
beat ſenſum cauſantem: neq; eſt complexio opinio/
nis ⁊ ſenſus: ita ꝙ eſſentialiter ꝯponatur ex vtroq;
non autem addit ꝙ non ſit phantaſia ſenſus cum opi
nione: q: phantaſia magis videtur communicare cu;
opiniõe q̃ põt eſſe falſa: quã cũ ſenſu q̄ ẽ ſemꝑ verus.

¶ Secundo ibi.

Et manifeſtum ꝙ non alia quedam eſt
opinio: ſed illa que quidem cuius eſt ⁊ ſen/
ſus. Dico autem ex albi opiniõe ⁊ ſenſu cõ
plexio phantaſia eſt. Nõ enim ex opinione
quid eſt albi: ex ſenſu autem boni. Appare
re igitur eſt opinari: q̃d q̃dẽ ſentitur non ſe
cundum accidens.

¶ Oſtendit qualiter oporteat accipi opinionẽ ſi phan
taſia complectitur opinionem ⁊ ſenſum: q: enim phã
taſia eſt vnius ⁊ eiuſde;: manifeſtum eſt ꝙ opinio ad
iuncta ſenſui qui eſt phantaſia: non eſt alia quedã opi
nio: ſed illa que eſt de eodem de quo eſt ſenſus. ſicut ſi
dicamus ꝙ phantaſia eſt quedam complexio ex opi/
nione albi ⁊ ſenſu eiuſdem: non. n. poteſt eſſe compo/
ſita ex opinione albi ⁊ ſenſu boni: q: ſic phantaſia non
eſſet de vno ⁊ eodem: oportet igitur ſi phantaſia eſt ex
complexione opinionis ⁊ ſenſus: ꝙ apparere aliquid
ſecundum phantaſiam: nihil aliud ſit quã opinari ali/
quid idẽ quod ſentitur per ſe ⁊ non ſecundũ accidẽs.

¶ Tertio ibi.

Apparent aute; ⁊ falſa: de quibus ſimul
Co.159. acceptionem verã habent: ⁊ videtur ſol vni
us pedis: ſed creditus eſt maior eſſe habita
tione: Accidit igitur aut abiicere ſui ipſius
veram opinionem quam habebat ſaluatam
ſalua re non oblitum neq; decredente;: aut
ſi adhuc habet: eandem neceſſe veram ⁊ fal/
ſam. Sed falſa facta eſt: cum lateat tranſcen
dens res. Non ergo vnum aliquod horu;
eſt: neq; ex his phantaſia.

¶ Deſtruit predictam poſitionem tali ratione. Con/
tingit aliquando ꝙ aliqua falſa apparent ſecundũ phã
taſiam que eſt a ſenſu: ⁊ de illis ⁊ de eiſde; rebus hõ
habet veram opinionem. ſicut ſecundum ſenſum ap/
paret: ꝙ ſol non excedit quantitatem vnius pedis q̃d
falſum eſt: ſed ſecundum veram opinionem creditur
eſſe maior (habitatione) ideſt tota terra in qua habita
mus: ſi. n. apparitio ipſa falſa ſit idem cum ſenſu: opor
tet alterum duoꝝ dicere: quoꝝ vnum eſt ꝙ in vltima
compoſitione opinionis ad ſenſum aliquis abiciat ve
ram opinionem quam prius habebat: re opinata (ſal
uata) ideſt eodem mõ manente: ⁊ ille qui abiicit opi/
nionem non ſit oblitus: neq; ꝙ decredat quod eſt im
poſſibile: iſtis. n. tribꝰ modis aliquis abiicit verã opi
nionem: primo quando res mutatur: ſicut cum aliq̄s
vere opinatur ꝙ ſocrates ſedet: eo ſedente: ſed poſtq̃z
ſocrates ſedere deſtiterit: ſi retineat opinionem eandẽ
vera opinio ſ mutatur in falſa. Secundo quando deſi/
nit opinari quod prius opinabatur: propter hoc ꝙ eſt
priſtine opinionis oblitus. Tertio quando deſinit opi
nari quod prius opinabatur quia decredit quod pri/
us credebat immutatus propter aliam rationem. ꝙ
aut aliquis amittat opinionem nullo iſtoꝝ contingẽte
eſt impoſſibile: quod contingeret in propoſito. ¶ Ali
ud autem quod oportet dicere ſi primum non dica/
tur eſt ꝙ aliquis retineat cum falſa opinione verã opi
nionem. ⁊ ſic ſi ipſa apparitio eſt ipſa opinio: quod ne
ceſſe eſt ponere: ſi phantaſia eſt opinio: ſequitur ꝙ ea
dem apparitio ſit vera ⁊ falſa. ſed oportet ſi vera falſa
facta eſt: Et non ſit vera ꝙ res (tranſcendens) ideſt
tranſmutata ab eo quod prius erat lateat opinante;:
quia ſi non lateret eum: ſimul cum mutatione rei mu
taretur opinio: ⁊ non eſſet eius opinio falſa: hoc aute;
adiunxit ad exponendum quod prius dixerat de ſal/
uatione rei. ¶ Concludit ergo ꝙ phantaſia neq; eſt ali
quid predictorũ quattuor: neq; eſt compoſitio ex his.

Ed quoniam accidit moto hoc mo
ueri alterum ab hoc: phantaſia aũt Co.160.
motus videtur eſſe: ⁊ non ſine ſen/
ſu fieri: ſed in his que ſentiunt: ⁊ quoru; ſen
ſus eſt: Eſt autem motum fieri ab actu ſen/
ſus: ⁊ hunc ſimilem neceſſe eſt eſſe ſẽſui: erit
vtiq; phantaſia ipſa motus nõ ſine ſenſu cõ
tingens. Neq; non ſentientibus ineſſe: ⁊
multa eſt ſecundum ipſam facere ⁊ pati hñs
⁊ eſſe veram ⁊ falſam.

¶ Lectio ſexta.

Oſtẽſo phyloſophus oſtẽdit: ꝙ phantaſia
non eſt aliquid illoꝝ quattuor: que ab anti
quis ad cognitionem pertinere poneban/
tur: Hic inquirit quid ſit phantaſia. Et di
uiditur in partes duas. In prima oſtẽdit quid ſit phã
taſia. In ſecunda aſſignat rationem eoru;: que ad phã
taſiam pertinent ibi. (Hoc autem accidit.) Ad inue/
ſtigandum autem quid ſit phantaſia: hoc modo
procedit: primo enim proponit ꝙ ſi aliquid eſt mo/
tum: contingit ꝙ ab eodem aliquid aliud moueа/
tur. oſtenſum eſt enim in. viii. phyſicorum ꝙ eſt du/
plex mouens ſcilicet mouens immobile: ⁊ mouens
motum quod ſcilicet mouet in eo quod mouetur.
¶ Deinde ponit ꝙ phantaſia eſt quidam motus ſi/
cut. n. ſentiens mouetur a ſenſibilibus: ita in phanta/
ſiando mouetur a quibuſdam apparentibus: que di/
cuntur phantaſmata. ¶ Vlterius ponit affinitate; quã
habet phantaſia ad ſenſum: quia phantaſia non põt
fieri ſine ſenſu: ſed eſt tantum in habentibus ſenſum
ſcilicet in animalibus ⁊ eſt illorum tantum quoꝝ eſt
ſenſus ⁊ illorum que ſentiuntur: ea enim que ſunt in

telligibilia tantum non cadunt in phantaſiam. ¶ Deinde proponit ꝙ ab actu ſenſus contingit quendam motum fieri: quod quidem fit manifeſtum ex eo qđ mouetur a ſenſibilibus. vnde relinquitur ꝙ a ſenſu ſm actum cauſetur aliquis motus. Ex quo etiã manifeſtum eſt quia motus cauſatur ab actu ſenſus: neceſſe eſt ꝙ ſit ſimilis ſenſui: quia omne agens agit ſimile ſibi. vnde ⁊ illud quod mouet inquantum mouetur cauſat motum ſimilem motui: quo ipſum mouetur. Ex omnibus autem his concludit ꝙ phantaſia ſit quidam motus cauſatus a ſenſu ſecundũ actũ qui quidem motus non eſt ſine ſenſu: neqz poteſt ineſſe his que non ſentiunt: quia ſi aliquis motus fit a ſenſu ſm actum ſimilis motui ſenſus: ⁊ nihil aliud niſi phantaſia inuenitur eſſe tale: relinquitur ergo quod phantaſia erit huiuſmodi motus: ⁊ ex hoc ꝙ eſt motus cauſatus a ſenſu ſimilis ei: ſequitur ꝙ continget habentem phantaſiã multa agere ⁊ pati ſm eaz. Et contingit eam eſſe veram ⁊ falſam. vt ſtatim oñdet.

Deinde cum dicit.

Hoc autem accidit propter hoc ꝙ ſenſus propriorum quidez eſt verus: aut quã pauciſſimum habens falſum. Secundo autem de accidere hoc ⁊ hoc iam cõtingit mẽtiri. Quod quidem enim album non mentitur. Si autem hoc aliud ⁊ aliud: mentitur Tertio autem communium ⁊ conſequentium accidentia quibus inſunt propria. Dico autem vt motus ⁊ magnitudo accidunt ſenſibilibus: circa que eſt maxime iam decipi. Secundum ſenſum motus autem ab actu factus differt a ſẽſu qui ab his tribus ſenſibus. Et primus quidem preſentis ſẽſus verus: alii autem preſentis ⁊ abſentis erunt vtiqz falſi: ⁊ maxime cum procul ſit ſenſibile. Si quidem igitur nihil aliud habet que dicta ſunt niſi phantaſia: hoc autez eſt quod dictum eſt. Phantaſia vtiqz erit motus a ſenſu ſm actum factus.

¶ Aſſignat rationem eorum que conueniunt phantaſie per ea que dicta ſũt. Et circa hec tria facit. primo aſſignat cauſam eius quod dixerat: ꝙ phantaſia quãdoqz ſit vera: ⁊ quandoqz falſa: ſecundo aſſignat cãz huius nominis ibi. (qm̃ autez viſus.) tertio aſſignat cauſam eius quod dixerat ꝙ animalia multa agunt: ſm phantaſiam: ibi. (⁊ qm̃ immanent.) Dicit ergo primo ꝙ h̃. ſ. phantaſiam eſſe quandoqz veraz: ⁊ qñqz falſam accidit ꝓpter h̃ quod dicetur: quia. ſ. ſẽſus a cuius actu cauſatur phantaſia diuerſimode ſe habz ad veritatem ⁊ falſitatem ſm ꝙ comparatur ad diuerſa: nam primo circa ꝓpria ſenſibilia ſemper verus eſt aut modicum habet de falſitate: ſicut enim potentie naturales non deficiunt in ꝓpriis operationibus: niſi in minori parte ꝓpter aliquam corruptionem: ſic etiam ſenſus non deficiunt a vero iudicio ꝓpriorum ſenſibilium niſi in minori parte propter aliquam corruptionem organi: vt apparet in febricitantibus: quibus ꝓpter indiſpoſitionem lingue dulcia amara eſſe videntur. Secundo autem ſenſus eſt circa ſenſibilia per accidens: ⁊ h̃ iam decipitur ſenſus: quod enim album ſit quod videtur non mentitur ſenſus: ſed ſi album ſit h̃: aut illud: puta vel nix vel farina vel aliqđ huiuſmodi: h̃ iam contingit mentiri ſenſum a maxie remotis. Tertio ſenſus eſt ſenſibiliũ cõiuz q̃ cõſequũtur h̃a in quibus ſunt accidentia que ſunt ſenſibilia ꝓpria: ſicut magnitudo ⁊ motus que ſunt ſenſibilia cõmunia accidunt ſenſibilibus corporibus. Et circa huiuſmodi maxime eſt deceptio: quia iudicium de his variatur ſecundum diuerſitatem diſtantie: nam quod a remotiori videtur minus videtur: motus autẽ phãtaſie qui eſt factus ab actu ſenſus differt ab iſtis ſenſibus ideſt actibus ſenſus: ſicut effectus differt a cauſa Et ꝓpter hoc etiam: quia effectus eſt debilior cã: ⁊ quanto magis aliquid elongatur a primo agente: tãto minus recipit de virtute ⁊ ſimilitudine eius: ideo ĩ phantaſia facilius adhuc q̃z in ſenſu poteſt ĩcidere falſitas que conſiſtit in diſſimilitudine ſenſus ad ſenſibile: tunc enim eſt falſus ſenſus quando aliter recipitur forma ſenſibilis in ſenſu q̃z ſit in ſenſibili. Et dico aliter ſecundum ſpeciem: non ſm materiam: puta ſi ſapor dulcis recipiatur in lingua ſm amaritudinem: ſz vero materiam ſemper aliter recipit ſenſus q̃z habeat ſenſibile: omnis igitur motus phantaſie qui fit a motu ꝓpriorum ſenſibilium eſt verus: vt in pluribus: ⁊ hoc dico q̃ztum ad preſentiam ſenſibilis: quando motus phantaſie eſt ſimul cum motu ſenſus. Sed quando motus phantaſie eſt in abſentia ſenſus: tunc etiaz circa ꝓpria ſenſibilia contingit decipi: imaginatur enĩ quandoqz abſentia: vt alba lz ſint nigra. ſed alii motꝰ phantaſie qui cauſantur a ſenſu ſenſibilium per accidens: ⁊ a ſenſu ſenſibilium communium poſſunt eẽ falſi ſiue ſit preſens ſenſibile: ſiue non: ſed magis ſunt falſi in abſentia ſenſibilis q̃z quando ſũt ꝓcul. Ex hac autem ratione aſſignata concludit vlterius principale propoſitum dicens ꝙ ſi ea que dicta ſunt non conueniunt niſi phantaſie: ⁊ phantaſia habet quod dictũ eſt: relinquitur ꝙ phantaſia ſit motus a ſenſu factus in actu. ¶ Utrum autem iſte motus aliam potentiaz requirat q̃z ſenſitiuam: Ariſtoteles hoc non determinat. Sed videtur ꝙ cum ſecundum diuerſitatẽ actuum diſtinguantur potentie ⁊ diuerſitas motus requirat diuerſa mobilia: quia quod mouetur non mouet ſeipſum ſed alterum: neceſſarium videtur ꝙ ſit alia potentia phantaſtica ſiue imaginatiua a ſenſu.

¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem viſus maxime ſenſus eſt: ⁊ nomen a lumine accepit: quoniam ſine lumine non eſt videre. Co. 16:.

¶ Aſſignat cauſam huius nominis. Circa quod ſciẽdum eſt ꝙ phos in greco idem eſt quod lux: ⁊ inde venit phanos quod eſt apparitio vel illuminatio ⁊ phantaſia. Dicit ergo ꝙ viſus eſt precipuus inter alios ſenſus: eo ꝙ eſt ſpiritualior: vt ſupra oſtenſum eſt ⁊ plurium cognoſcitiuus: ideo phantaſia que cauſatᷣ a ſenſu ſm actum: accepit nomen a lumine. ſine quo non eſt videre vt ſupra dictum eſt.

¶ Deinde cum dicit.

Et quoniam immanent: ⁊ ſimiles ſunt ſenſibus: multa ſecundum ipſos operãtur animalia. Alia quidem quia non habent ĩtellectum vt beſtie. Alia vero ex velamento intellectus: aliquando paſſione aut egritudine aut ſomno: vt homines. De phantaſia quidem igitur quid eſt ⁊ ꝓpter quid eſt: dictum ſit intantum.

Secumdum commentatorem hic incipit liber tertius.

¶ Oſtendit cauſam quare animalia agunt ⁊ patiuntur ſecundum phantaſiam. ⁊ dicit ꝙ phantaſie immanent .i. perſeuerant: etiam abeuntibus ſenſibilibus ⁊ etiam ſimiles ſenſus ſm actum: vnde ſicut ſenſus ſecundum actum mouet appetitum ad pſentiā ſenſibilis: ita ⁊ phātaſie in abſentia ſenſibilis. Et propter hoc dicit ꝙ animalia multa operantur ſm phantaſias: ſed hoc contingit propter defectum intellectus: quia cum intellectus adeſt: quia eſt ſuperior eius iudicium preualet ad agendum: vnde quando intellectus non dominatur: agunt animalia ſm phantaſiam: alia quidem quia omnino non habent intellectuz ſicut beſtie: alia quidem quia habent intellectum velatum: ſicut homines: quod contingit tripliciter: quandoqz quidem ex aliqua paſſione ire aut concupiſcentie vel timoris: aut aliquid huiuſmodi: quandoqz autem accidit ex aliqua infirmitate. ſicut patet in freneticis vel furioſis: quandoqz autez in ſomno: ſicut accidit ī dormientibus. Ex iſtis enim cauſis contingit ꝙ intellectus non preualet phantaſie: vnde homo ſequitur apprehenſionem phantaſticam: quaſi veram. ¶ Ultimo concludit de phantaſia: quod dictum eſt quid ſit ⁊ que ſit eius cauſa.

Lectio ſeptima.

Co.i. **E parte autem anime qua cognoſcit anima ⁊ ſapit: ſiue ſeparabili exiſtente: ſiue non ſeparabili ſecundum magnitudinem ſed ſecundum rationem: conſyderandum quam habet differentiaz ⁊ quomodo quidem ſit ipſum intelligere.**

Oſtquam phyloſophus determinauit de parte anime ſenſitiua: ⁊ oſtēdit etiā ꝙ ſentire ⁊ ītelligere non ſūt idem. hic īcipit determinare de parte aīe intellectiua. Et diuidit in ptes duas. in prima determinat de parte anime intellectiua: in ſecunda ex his que determinata ſunt de ſenſu ⁊ intellectu: oſtendit quid ſit de aīa ſentiendum ibi: (Nunc autem de anima.) Prima diuiditur in partes duas. in prima determinat de intellectu. in ſecunda comparat ipſum ad ſenſum: ibi: (Uidetur autem ſenſibile.) prima diuiditur in duas: in prima determinat de intellectu: in ſecunda de operatione eius: ibi. (indiuiſibilium.) prīa diuiditur in tres in prima determinat de intellectu poſſibili: in ſecunda de intellectu agente: ibi: (quoniam autem ſicut in omni.) in tertia de intellectu in actu: ibi: (Idem autem ē ſecundum actum.) Circa primum tria facit: in prima determinat de intellectu poſſibili: in ſecunda de obiecto eius: ibi: (Quoniam autem aliud.) In tertio mouet dubitationem circa predeterminata: ibi. (Dubitabit autem aliquis.) Circa primuz duo facit: primo oſtendit naturam intellectus poſſibilis. ſecundo oſtendit quomodo reducatur in actum ibi: (Cum autem ſic ſingula. Circa primum duo facit. primo oſtendit de quo eſt intentio. ſecundo oſtendit propoſitum ibi. (ſi igitur eſt intelligere.) Dicit ergo primo ꝙ poſtquaz determinatum eſt de parte anime ſenſitiua: ⁊ oſtenſū eſt ꝙ ſapere ⁊ intelligere non eſt idem quod ſentire: conſyderandum eſt nunc de parte anime: (que cognoſcit anima) .i. intelligit: (⁊ ſapit.) Supra autem dictum eſt: ꝙ differentia eſt inter ſapere ⁊ intelligere: nam ſapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autem ad eius apprehenſionem. Circa hanc autez partem aliquid eſt quod premittit de quo erat apud antiquos dubium: vtrum ſcilicet hec pars anime ſit ſepabil' ab aliis ptibus aīe ſbo' ſiue ñ ſit ſepabil' ſbo' ſʒ rōe tantum. Intelligit autem eſſe ſeparabile ſubiecto per hoc quod dicit eſſe ſeparabile ſecundum magnitudinem: propter platonem qui ponens partes anime ſubiecto ad inuicem ſeparatas attribuit eis organa in diuerſis partibus corporis. hoc eſt ergo quod premittit. Sed duo ſunt que inquirere intendit. quorum primum eſt ſi ſit ſeparabilis ſm rationem hec pars anime ab aliis: quam differentiam habet ad alias. Et quia proprietas potentie ex qualitate actus cognoſcitur: ſecundum quod ingrere intendit eſt: (quomodo ſit intelligere .i. quomodo operatio intellectualis compleatur.

¶ Deinde cum dicit.

Si igitur eſt intelligere ſicut ſentire aut pati aliquid: vtique erit ab intelligibili: aut aliquid huiuſmodi alterum. Impaſſibilem ergo oportet eſſe: ſuſceptiuum autem ſpeciei ⁊ potentia huiuſmodi: ſed non hoc. Et ſimiliter ſe habere ſicut ſenſitiuum ad ſenſibilia. ſic intellectiuum ad intelligibilia. Co.2. Co.3.

¶ Oſtendit ꝓpoſitum. Et circa hoc tria facit. primo proponit ſimilitudinem intellectus ad ſenſum. Secūdo ex huiuſmodi ſimilitudine concludit naturam intellectus poſſibilis: ibi: neceſſe eſt itaqz.) Tertio oſtēdit ex his que de intellectu probauerat differentiam inter intellectum ⁊ ſenſum: ibi: (Quoniam autez ñ ſimilis.) ¶ Primo igitur ex huiuſmodi ſuppoſitione procedit ad propoſitum oſtendendum: ꝙ intelligere eſt ſimile ei quod eſt ſentire: que quidem ſimilitudo ex hoc manifeſta eſt: ꝙ ſicut ſentire eſt quoddam cognoſcere: ⁊ ſentimus quandoqz quidem in potentia: quandoqz autem in actu: ſic ⁊ intelligere cognoſcere quoddam eſt: ⁊ quandoqz quidem intelligimus in potentia ⁊ quandoqz in actu. ¶ Ex hoc autem ſequitur ꝙ cum ſentire ſit quoddam pati a ſenſibili aut aliquid ſimile paſſioni: ꝙ intelligere ſit vel pati aliquid ab intelligibili: vel aliquid alteꝝ ſimile paſſioni: hoꝝ autem duorum ſecundum verius eſt: nam ſentire vt ſupra in ſecundo dictum eſt: non ꝓprie pati eſt: patitur .n. proprie aliquid a contrario: ſed aliquid habet ſimile paſſioni inquantum ſenſus eſt in potētia ad ſēſibile: ⁊ eſt ſuſceptiuus ſenſibilium: ergo ſi intelligere eſt ſimile ei quod eſt ſentire: ⁊ partem intellectiuam oportet eſſe impaſſibilem. paſſione proprie accepta: ſʒ oportet ꝙ habeat aliquid ſimile paſſibilitati. quia oʒ huiuſmodi partem eſſe ſuſceptiuam ſpeciei intelligibilis: ⁊ quod ſit in potentia ad huiuſmodi ſpeciē: ſed non ſit hoc in actu. Et ſic oportet ꝙ ſicut ſe habet ſenſitiuum ad ſenſibilia. ſimiliter ſe habet intellectiuum ad intellegibilia: quia vtrunqz eſt in potentia ad ſuuz obiectum ⁊ ſuſceptum eius.

Deinde cum dicit. Co.4.

Eceſſe eſt itaqz quoniam omnia intelligit immixtum eſſe: ſicut dicit Anaxagoras: vt imperet: hoc autem eſt vt cognoſcat: intus apparens enim prohibebit extraneum: ⁊ obſtruet. Quare neqz ipſius eſt eſſe naturam neque vnam: ſed aut hoc ꝙ poſſibilis ſit vocatus itaque anime intellectus. Dico autem intellectuz quo opinat̄ ⁊ intelligit anima: nihil eſt actu eorū que ſunt ante intelligere. Co.5.

¶ Ex premiſſis oſtendit naturam intellectus poſſibilis. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ intellectus poſſibilis non eſt aliquid corporeum vel commixtum ex rebus corporalibus: ſecundo oſtendit ꝙ non habet organum corporale: ibi. (vnde neq̨ miſceri.) Conſyderandum eſt ergo circa primum ꝙ antiqui de intellectu dupliciter opinati ſunt. quidam eniꝫ poſuerunt ꝙ intellectus erat compoſitus ex principiis omnium: ad hoc ꝙ cognoſceret omnia: ⁊ hanc ſupra dixit eſſe opinionem empe. Anax. vero dixit intelletū eſſe ſimplicem ⁊ immixtum: ⁊ nulli rerum corporalium habere aliquid commune. Ex eo ergo quod dictum eſt: ꝙ intellectus non eſt actu intelligens: ſed potentia tantum: concludit ꝙ neceſſe eſt intellectum propter hoc ꝙ intelligit omnia in potentia: non eſſe mixtum ex rebus corporalibus ſicut empe. poſuit: ſed eē imixtū ſicut dixit anaxag. Et qbus anaxag. hoc dixit hac ratione motus: quia poſuit intellectum eſſe principium totius motus a quo omnia mouentur ſecundum eius imperium. Si autem eſſet mixtus ex naturis corporalibus vel haberet aliquam eorum determinate: non poſſet omnia mouere ſuo imperio: q: determinaretur ad vnum. Et hoc eſt quod dicit ꝙ anaxa. poſuit intellectum eſſe immixtum: (vt imparet). i. vt ſuo imperio omnia moueat. ſed q: nos nūc non loquimur de intelleetu qui omnia mouet: ſed de intellectu qui omnia intelligit: illud medium non eſt oportunum ad oſtendendum intellectum eſſe immixtum: ſed oportet aliud medium accipere ad illō oſtēdendum. ex hoc ſcilicet ꝙ intellectus omnia cognoſcit. Et hoc eſt quod addit: hoc autem eſt vt cognoſcat). q. dicat ſicut anaxago. poſuit intellectum eē immixtum ad hoc vt imperet: ita oportet nos ponere intellectum eſſe immixtum ad hoc vt cognoſcat: quod quidem tali ratione apparet: omne enim quo eſt i potentia ad aliquid ⁊ receptiuum eius caret eo ad quod eſt in potentia: ⁊ cuius eſt receptiuum: ſicut pupilla q̄ eſt in potentia ad colores: ⁊ receptiua ipſorum eſt carens omni colore: ſed intellectus noſter ſic intelligit intelligibilia ꝙ eſt in potentia ⁊ ſuſceptiuus eorum ſicut ſenſus ſenſibilium: ergo caret oībus illis rebus quas natus eſt intelligere. Cum igitur intellectus noſter natus ſit intelligere oēs res ſenſibiles ⁊ corporeas: oportet ꝙ careat omni natura corporali: ſicut ſenſus viſus caret omni colore: ꝓpter hoc quod eſt cognoſcitiuus coloris. ſi enim haberet aliquem colorem: ille color ꝓhiberet videre alios colores: ſicut lingua febricitantis que habet aliquem humorem amarum non poteſt percipere dulcem saporem. Sic etiā intellectus ſi haberet aliquam naturam determinatam: illa natura ꝯnaturalis ſibi ꝓhiberet eum a cognitione aliarum naturarum: ⁊ hoc eſt quod dicit. (intus apparens eniꝫ ꝓhibebit cognoſcere extraneum: ⁊ obſtruet). i. impediet intellectum ⁊ quodammodo velabit ⁊ cōcludet ab inſpectione aliorum: ⁊ appellat intus apparēs aliquid intrinſecum connaturale intellectui: quod dū ei appareret, ſemper impediretur intellectus ab intelligendo alia: ſicut ſi diceremus ꝙ humor amarus eēt intus apparens lingue febricitantis. Concludit autem ex hoc ꝙ non contingit naturam intellectus eſſe (neq̨ vnam). i. nullam determinatam: ſed hanc ſolam naturam habet ꝙ eſt poſſibilis reſpectu omnium: ⁊ hoc quidem contingit intellectui. quia non eſt cognoſcitiuus tantum vnius generis ſenſibilium: ſicut viſuſ vel auditus. vel omnium qualitatum ⁊ accidentium ſenſibilium communium vel ꝓpriorum: ſed vniuerſaliter totius nature ſenſibilis: vnde ſicut viſus caret quodam genere ſenſibilium: ita oportet ꝙ intellectus careat tota natura ſenſibili. Ex hoc vlterius concludit: ꝙ ille qui vocatur intellectus anime nihil eſt in actu eorum que ſunt ante intelligere: quod eſt contrarium ei quod antiqui ponebant. dicebant eniꝫ ad hoc quod cognoſceret omnia eſſe compoſitum ex omnibus. Si autem eſſet cognoſcitiuus omnium: quia haberet in ſe omnia: eſſet ſemper intellectuſ in actu: ⁊ nūquam in potentia: ſicut ſupra dixit de ſenſu ꝙ ſi eſſet compoſitus ex ſenſibilibus non indigeret ſenſibilibus ad ſentiendum: ⁊ ne quis crederet ꝙ eſſet verum de quolibet intelleetu ꝙ ſit in potentia ad ſua intelligibilia antequam intelligat interponit ꝙ nunc loquitur dē intellectu quo anima opinatur ⁊ intelligit. Et hoc dicit vt preſeruet ſe ab intelleetu diuino. qui non eſt in potentia ſed eſt quodam modo intellectus omnium. de quo intellectu anaxag. dixit quod eſt immixtus vt imperet.

¶ Deinde cum dicit.

Unde neq̨ miſceri eſt rationabile ipſuꝫ corpori. Qualis enim aliquis vtique fiet. aut calefactus aut frigidus: ſi organum aliquod erit ſicut ſenſitiuo: nunc autem nullum eſt. Co. 6.

¶ Oſtendit ꝙ intellettus non habet organum corporale. Et primo oſtendit ꝓpoſitum: ſecundo adaptat ad hoc quoddam dictum antiquorum ibi: (⁊ bn̄ iā) Dicit ergo primo concludens ex predictis: ꝙ ſi intellectus noſter ad hoc ꝙ cognoſcat omnia oportet ꝙ non habeat naturam aliquam determinatam ex naturis rerum corporalium quas cognoſcit: eodeꝫ modo rationabile eſt ꝙ non miſceatur corpori. i. ꝙ non habeat aliquod organum corporale: ſicut habet pars anime ſenſitiua: quia ſi erit aliquod organum corporale intellectiui: ſicut eſt parti ſenſitiue: ſequitur ꝙ habeat aliquam naturam determinatam ex naturis rerum ſenſibilium. Et hoc eſt quod dicit: (ſequitur ꝙ erit aliquis qualis. i. aliquam qualitatem ſēſibileꝫ habens. vt ſcilicet ſit actu calidus aut frigidus: manifeſtum eſt enim ꝙ potentia anime que eſt actus alicuius organi: conformatur illi organo: ſicut actus ſuſceptibilis. neq̨ refert quantum ad actum potentie vtꝝ aūt potentia habeat aliquā qualitatē ſenſibileꝫ determinatam: aut organum: cum actus non potentie ſit ſolum ſed compoſiti ex potentia ⁊ organo corporeo. ſimiliter enim impediretur viſio oculorum ſi potētia viſiua haberet colorem determinatum ſiue pupilla. Et ideo dicit ꝙ eiuſdem rationis eſt ponere ꝙ intellectus non habeat organum corporale: ⁊ ꝙ non habeat aliquam naturam corpoream determinatam. ⁊ iō ſubdit ꝙ nullum eſt organum intellectiue partis: ſicut eſt ſenſitiue.

¶ Deinde cum dicit.

Et bene iam dicentes ſunt animam eſſe locum ſpecierum: niſi ꝙ non tota ſed intellectiua neque actu ſed potētia ſpecies.

¶ Adaptat quod dictum eſt opinioni antiquorum: ⁊ dicit ꝙ ex quo pars intellectiua non habet organuꝫ ſicut pars ſenſitiua. iam poteſt verificari dictum illorum qui dixerunt ꝙ anima eſt locus ſpecierum: qđ per ſimilitudinem dicitur: eo ꝙ eſt ſpecieruꝫ receptiua. quod quidem non verum eſſet ſi quelibet pars anime haberet organum: quia iam ſpecies non recipietur in anima ſola: ſed in coniuncto. nō enim viſus ſolus eſt ſuſceptiuus ſpecierum: ſed oculus: ⁊ ideo n̄ dicendum eſt ꝙ tota anima ſit locus ſpecierum: ſed ſolum pars intellectiua que organum non habet: nec ita eſt locus ſpecierum: ꝙ habeat actu ſpecies ſed potentia tantum.

Lo.7. Deinde cum dicit.

Quoniam autem non ſimilis ſit impaſſibilitas ſenſitiui ⁊ intellectiui manifeſtum eſt ex organis ⁊ ſenſu. Senſus enim non poteſt ſentire ex valde ſenſibili: vt ſonum ex magnis ſonis. neque ex fortibus odoribus ⁊ coloribus neque videre neque odorare. Sed intellectus cum intelligat aliquod valde intelligibile: non minus intelligit infima: ſed ⁊ magis. Senſitiuum quidem enim non ſine corpore eſt: hic autē ſeparatus.

¶ Oſtendit differentiam inter intellectum ⁊ ſenſum quantum ad impaſſibilitatem: dictum eſt enim ſupra ꝙ ſicut ſentire non eſt pati paſſione ꝓprie accepta: ita nec intelligere: ⁊ ex hoc ſupra concluſit ꝙ intellectus erat impaſſibilis: ne ergo aliquis crederet ꝙ in eodē gradu impaſſibilitatis eſſet ſenſus ⁊ intellectus: ſubiungit h̄ ꝙ non eſt ſimilis impaſſibilitas ſenſitiui ⁊ intellectiui: ſenſus enim licet non patiatur a ſenſibili paſſione ꝓprie accepta: patitur tamen per accidens. inquātum organi ꝓportio corrumpitur ab excellenti ſenſibili: ſed de intellectu hoc accidere non poteſt cum organo careat: vnde nec per ſe nec per accidens paſſibilis eſt: ⁊ hoc eſt quod dicit: (ꝙ diſſimilitudo impaſſibilitatis ſenſitiui ⁊ intellectiui manifeſta eſt ex organo ⁊ ſenſu: quia ſenſus efficitur impotēs ad ſentienduꝫ ex valde ſenſibili: ſicut auditus non poteſt audire ſonuꝫ ꝓpter hoc ꝙ motus eſt ex magnis ſonis: neqꝫ viſus poteſt videre neqꝫ olfatus odorare: ex eo ꝙ hi ſēſus moti ſunt prius ex fortibus odoribus ⁊ coloribus corrumpentibus organum: ſed intellectus quia non habet organum corporeum quod corrumpi poſſit ab excellentia ꝓprii obiecti: cum intelligit aliquid valde intelligibile: non minus poſtea intelligit infima ſed magis: ⁊ idem accideret de ſenſu ſi non haberet organuꝫ corporale: debilitatur tamen intellectus ex leſione alicuius organi corporalis indirecte: inquantum ad eius operationem requiritur operatio ſenſus habentis organum. Cauſa igitur diuerſitatis huius eſt, quia ſenſitiuum non eſt ſine corpore: ſed intellectus eſt ſeparatus. ¶ Ex his autem que hic dicuntur apparat falſitas opinionis illorum qui dixerunt ꝙ intellectus eſt vis imaginatiua: vel aliqua preparatio in natura humana conſequens corporis complexionem: ſed horꝫ occaſione verborum quidam intantum decepti ſunt vt ponerent intellectum poſſibilem eſſe a corpore ſeparatum: ſicut vna de ſubſtantiis ſeparatis. quod quidem omnino impoſſibile eſt. manifeſtum eſt enim ꝙ hec homo intelligit: ſi enim hoc negetur: tunc dicens hanc opinionem non intelligit aliquid. ⁊ ideo non eſt audiendus: ſi autem intelligit oportet ꝙ aliquo modo formaliter intelligat. hic autem eſt intellectus poſſibilis: de quo phyloſophus dicit: (dico autem intellectū quo intelligit ⁊ opinatur anima.) intellectus ergo poſſibilis eſt quo hic homo formaliter loquendo intelligit. illud etiam quo aliquid operatur ſicut actiuo principio poteſt ſm̄ eſſe ſeparari ab eo quod operatur. vt ſi dicamus ꝙ balíuus operatur per regem: quia rex mouet eum ad operandum: ſed impoſſibile eſt illud quo aliquid operatur formaliter ſeparari ab eo ſecūdum eſſe. quod ideo eſt: quia nihil agit niſi ſecundum quod eſt actu: ſic igitur aliquid formaliter operatur: ſicut eo fit actu: non autem fit aliquid aliquo modo ens actu ſi ſit ſeparatum ab eo ſecundum eſſe: vnde impoſſibile eſt quod illud quo aliquid agit formaliter ſit ſeparatum ab eo ſecūdum eſſe. ¶ Ideo hoc cōſyderantes adinuentores huius opinionis: conati ſūt adinuenire aliquem modum quo illa ſubſtantia ſeparata quem intellectum poſſibilem dicunt: continuetur ⁊ vniatur nobiſcum: vt ſic eius intelligere ſit ſecundū noſtrum intelligere. Dicunt enim ꝙ ſpecies intelligibilis eſt forma intellectus poſſibilis: per eam enim ſit in actu: huiuſmodi autem ſpeciei ſubiectum eſt quodaꝫ phantaſma quod eſt in nobis. Sic igitur dicunt intellectum poſſibilem copulari nobiſcum per formam ſuam. ¶ Sed hoc quod dictum eſt nullam omnino continuationem intellectus ad nos demōſtrat: quod ſic patet: intellectus enim poſſibilis non eſt vnum cū intelligibili: niſi ſecundum ꝙ intellectus eſt in actu: ſicut neqꝫ ſenſus eſt idem cum ſenſibili in potentia: vt ſupra habitum eſt. Species igitur intelligibilis non eſt forma intellectus poſſibilis: niſi ſecundum ꝙ eſt intelligibilis actu: non eſt autem intelligibilis actu: niſi ſecundum ꝙ eſt a phantaſmatibus abſtracta. manifeſtum eſt igitur ꝙ ſm ꝙ vnitur intellectui eſt remota a phantaſmatibus: non igitur intellectus per hoc vnitur nobiſcum. Sed manifeſtum eſt ꝙ actor huius poſitionis deceptus fuit per fallaciam accidentis: quaſi ſic arguens. phantaſmata ſunt vnum cum ſpecie intelligibili: ſpecies autem intelligibilis eſt vnum cum intellectu poſſibili: ergo ītellectus poſſibilis vnit̄ phātaſmatibus. manifeſtum eſt autem ꝙ h̄ incidit fallacia accidentis: quia ſpecies intelligibilis ſecundum ꝙ eſt vnum cum intellectu poſſibili eſt abſtracta a phantaſmatibus vt dictum eſt. Dato tamen ꝙ per hūc modum ſit aliqua vnio intellectus poſſibilis ad nos: non tamen hec vnio faciet nos intelligentes: ſed magis intellectos: id enim cuius eſt ſimilitudo ſpecies in virtute aliqua cognoſcitiua exiſtens non ex hoc fit cognoſcens. ſed cognitum: non enim per hoc ꝙ ſpecies que eſt in pupilla eſt ſimilitudo coloris que eſt in pariete. color eſt videns: ſed magis eſt viſus. per hoc igitur ꝙ ſpecies intelligibilis que eſt in intellectu poſſibili ē ſimilitudo quedam phantaſmatum: non ſequitur ꝙ nos ſimus intelligentes: ſed ꝙ nos vel potius phantaſmata noſtra ſint intellecta ab illa ſubſtantia ſeparata. ¶ Sunt autem plura alia que contra hanc poſitionem dici poſſunt. que alibi diligentius pertractauimus. ſed hic hoc vnum ſufficiat: ꝙ ad poſitioneꝫ hāc ſequitur ꝙ hic homo non intelligit. Manifeſtum etiam eſt quod hec poſitio contra intentionem phyloſophi eſt. ⁊ primo quidem: quia phyloſophus hoc inquirit de parte anime. Sic enim hunc tractatum incipit. vnde manifeſtum eſt ꝙ intellectus poſſibilis pars anime eſt: ⁊ non ſubſtantia ſeparata. ¶ Item ex hoc quod ipſe procedit ad inquirendum de intellectu ſiue ſit ſubiecto ſeparabilis ab aliis partibus anime ſiue non. vnde patet ꝙ ſuus proceſſus ſtat: etiam ſi intellectus ſubiecto non ſit ſeparabalis ab aliis partibus anime. ¶ Item per hoc quod dicit ꝙ intellectus quo anima intelligit: hec enim omnia oſtendunt quod ariſtoteles non dicit intellectum eſſe ſeparatum: ſicut ſūt ſubſtantie ſeparate. Mirum eſt autem quomodo tā leuiter errauerunt: ex hoc quod dicit ꝙ intellectus eſt ſeparatus: cum ex littera ſua huius rei habeatur intellectus. Dicitur enim ſeparatus intellectus: quia non habet organum ſicut ſenſus: ⁊ hoc contingit quia anima humana propter ſuam nobilitatem ſupergreditur facultatem materie corporalis: ⁊ non poteſt totaliter includi ab ea. Unde remanet ei aliqua actio in qua materia corporalis non communicat. ⁊ propter h̄ potentia eius ad hanc actionem non habet organū corporale: ⁊ ſic eſt intellectus ſeparatus.

Lectio octaua.

Co.8.
Am ãt ſic ſingula fiat: vt ſciens
dicitur qui ſecundum actuꝫ. hoc
antem confeſtim accidit:cum poſ
ſit operari per ſeipſum. eſt qui/
dem igitur ⁊ tunc potentia quodam modo
non tamen ſimiliter ⁊ ante adiſcere aut in/
uenire:⁊ ipſe autem ſeipſum tunc poteſt in
telligere.

O ſtquam phyloſophus determinauit de
intellectu poſſibili qui eſt in potentia ad in
telligibilia.hic oſtendit:quomodo in actu
reducatur.Et primo oſtendit ꝙ intellec/
tus aliquando ſit in actu.Secundo oſtendit quid ſit
proprium obiectum eius:reſpectu cuius ſit in actu ibi
(Quoniam autem aliud eſt magnitudo).O ſtendit
ergo quomodo intellectus in actum reducatur dicẽs
dictum eſt ꝙ anima intellectiua non eſt actu ipſe ſpe/
cies:ſed in potentia tantum: (Cum autem ſic fiant
ſingula):ideſt ſic reducatur in actu ſpecierum intelli/
gibilium:quemadmodum ſciens:ideſt habens ſcien
tie habitum:habet ſpecies in actu:⁊ tunc dicitur intel
lectus qui eſt ſecundum actum.hoc autem accidit ſta
tim cum aliquis poteſt per ſeipſum operari operati/
onem intellectus:quod eſt ſecundum intelligere : ſi/
cut ⁊ quamlibet formam: tunc aliquis in actu habet
quando poteſt operationem illius forme explere.
Sed lꝫ tunc intellectus quodã modo ſit in actu quan
do habet ſpecies intelligibiles:ſicut ſciens habet habi
tum: ⁊ eſt tunc quodam modo in potentia :non ta /
men eodem modo ſicut prius erat in potentia anteq̃ꝫ
ſcientiam acquireret addiſcendo: vel inueniendo:naꝫ
antequam haberet habitum ſcientie qui eſt primus
actus non poterat operari cum vellet:ſed oportebat
ꝙ ab altero reduceretur in actum:ſed quando iaꝫ ha
bet habitum ſcientie qui eſt actus primus :poteſt cuꝫ
voluerit procedere in actum ſecundum qui eſt opera
tio.Manifeſtum eſt autem ex hoc quod hic dicitur:
falſam eſſe opinionem Auicenne quam habet de ſpe/
ciebus intelligibilibus: ⁊ contra opinionem Ariſtote
lis .¶ Ponit enim Auicenna ꝙ ſpecies non conſer
uantur in intellectu poſſibili:nec ſunt in eo: niſi quan/
do actu intelligit:ſed oportet ſecundum ipſum quod
quandocunqꝫ intelligit actu ꝙ conuertat ſe ad intel/
ligentiam ſeparatam agentem a qua effluunt in intel/
lectum poſſibilem intelligibiles ſpecies.¶ Contra qđ
manifeſte hic phyloſophus dicit ꝙ intellectus redu/
citur in actum ſpecierum per modum quo ſciens a/
ctu:adhuc eſt in potentia intelligens:cum enim intel/
lectus actu intelligit ſpecies intelligibiles ſunt in eo ſe/
cundum actum perfectum:eum autem habet habi/
tum ſcientie ſunt ſpecies in intellectu medio: modo in
ter potentiam puram ⁊ actum puruꝫ.¶ Et quia di
xerat ꝙ quando intellectus ſit quodam modo in
actu ſecundum ſingula eorum ad que erat in poten/
tia:tũc pŏt itelligere:reſpectu autẽ ſui nullo mŏ erat ĩ
potẽtia:poſſet aliqs credere ꝙ factus in actu ſeipſũ nõ
intelligeret: ⁊ ideo ad hoc excludendum ſubiungit:ꝙ
intellectus factus in actu non ſolum poteſt intel /
ligere alia .ſed etiam tunc poteſt intelligere ſeip /
Co.9. ſum.

¶ Deinde cum dicit.
Uoniam autem aliud eſt magni/
tudo ⁊ magnitudini eſſe:⁊ aqua ⁊
aque eſſe:⁊ ſic in multis aliis:nõ
autem in omnibus.in quibuſdaꝫ
enim idem eſt eſſe carni aut carneꝫ:aut alio
ergo:aut aliter habente diſcernit.caro eniꝫ
non ſine materia:ſed ſicut ſimum hoc ĩ hoc
Senſitiuo quidem igitur calidum ⁊ frigi/ Co.10.
dum iudicat ⁊ quorum ratio quedam caro
alio autem aut ſeparato aut ſicut circunfle/
xa ſe habet ad ſeipſam cum extenſa ſit:car/
ni eſſe diſcernit.

O Stendit phyloſophus quid ſit obiectum
intellectus.Ad cuius euidentiam ſcienduꝫ
eſt ꝙ phyloſophus.in ſeptimo meta.in/
quirit vtrum quod quid eſt:ideſt quiddi
tas vel eſſentia rei quam diffinitio ſignificat ſit idem
quod res: Et quia Plato ponebat quidditates rerũ
eſſe ſeparatas a ſingularibus quas dicebat ideas vel
ſpecies:ideo oſtendit ꝙ quidditates rerum non ſunt
aliud a rebus:niſi per accidẽs: : vt puta non eſt idem
quidditas hominis albi: ⁊ homo albus:quia quiddi
tas hominis non continet in ſe niſi quod pertinet ad
ſpeciem hominis:ſꝫ hoc quod dico homo albus ha
bet aliquid in ſe preter illud quod eſt de ſpecie huma
na.hoc autem contingit in omnibus habentibus for/
mam in materia ꝙ in eis eſt aliquid preter principia
ſpeciei.nam natura ſpeciei indiuiduatur per materi/
am: vnde principia indiuiduantia ⁊ accidentia indiui
dui ſunt preter eſſentia ſpeciei.Et ideo contingit ſub
vna ſpecie inueniri plura indiuidua que licet non dif
ferant in natura ſpeciei: differunt tamen ſecundũ pꝛĩ
cipia indiuiduantia: ⁊ propter hoc in omnibus habẽ
tibus formam in materia:non eſt omnino idem ⁊ res
⁊ quod quid eſt eius.Socrates enim non eſt ſua hu
manitas.In his vero que non habent formaꝫ in ma
teria ſicut ſunt forme ſimplices:nihil poteſt eſſe pre/
ter eſſentiam ſpeciei:quia ipſa forma eſt tota eſſentia:
⁊ ideo in talibus non poſſunt eſſe plura indiuidua vni
us ſpeciei nec poteſt in eis differre ⁊ quod quid eſt
eius: ¶ Conſyderandum eſt etiam:ꝙ non ſolum na/
turalia habent ſpeciem in materia: ſed etiam mathe/
matica.Eſt enim duplex materia ſcilicet ſenſibilis a
qua abſtrahunt mathematica: ⁊ concernunt eam na/
turalia ⁊ intelligibilis quam mathematica concernũt
quod quidem ſic intelligendum eſt.Manifeſtum eſt
enim ꝙ quantitas immediate inheret ſubſtantie:qua
litates autem ſenſibiles in quant tate fundantur: vt al
bum ⁊ nigrum:calidum ⁊ frigidum: remoto autem
poſteriori remanet prius.vnde remotis qualitatibus
ſenſibilibus ſecundum intellectum adhuc remanet
quantitas continua in intellectu . Quedam ergo ſunt
forme que materiam requirunt ſub determinata diſ
poſitione ſenſibilium qualitatum : ⁊ huiuſmodi ſunt
omnes forme naturales: ⁊ iccirco naturalia concer/
nunt maleriam ſenſibilem. Quedam vero forme ſũt
que non exigunt materiam ſub determinata diſpoſi/
tione ſenſibilium qualitatum: tamen requirunt ma/
teriam ſub quantitate exiſtentem ſicut triangulus ⁊
quadratum ⁊ huiuſmodi.⁊ hic dicuntur mathema/
tica:⁊ abſtrahunt a materia ſenſibili:ſed non a mate/
ria intelligibili:inquantum in intellectu remanet con/
tinua quantitas abſtracta a ſenſibili qualitate.Sic er/
go patet ꝙ ſicut naturalia habent formam in materia
ita ⁊ mathematica:⁊ propter hoc tam in naturalibus
quam in mathematicis differt res ⁊ quod quid eſt:
vnde in vtriſqꝫ inueniuntur plura indiuidua ſub vna
ſpecie.ſicut enim ſunt plures homines vnius ſpeciei
ita ⁊ plures triãguli ſub vna ſpecie. ¶ His igitur ha
bitis planum eſt accipere ex littera phyloſophi ĩtel/

lectum. dicit enim ꝙ aliud eſt magnitudo ⁊ magnitudini eſſe.i.aliud eſt magnitudo ⁊ quod quid ē eius eſſe enim quod eſt magnitudini appellat quidditateʒ eius. Et ſimiliter aliud eſt aqua ⁊ aque eſſe: ⁊ ſic eſt in multis aliis: ideſt in omnibus mathematitis ⁊ naturalibus. vnde ſignanter duo exempla poſuit: nam magnum eſt mathematicum: aqua autem quid naturale. Non autem hoc contingit in omnibus. nam in his que ſunt ſeparata a materia idem eſt res ⁊ quod quid eſt eius. Et quia ſubſtantie ſaparate ignote ſunt nobis non potuit eas nominare propriis nominibus: ſicut mathematica ⁊ naturalia: ſed nominat ea ſub exemplo rerum naturalium. Et hoc eſt quod ſubdit: ꝙ in quibuſdam idem eſt carni eſſe ⁊ carneʒ: ex quo non intelligit ꝙ ſit idem caro ⁊ quid eſt eius. non.n. diceret in quibuſdam ſic eſſe: ſed ſimpliciter diceret ꝙ idem eſt caro ⁊ carni eſſe: ſed intelligit ꝙ hoc qđ ſic dicitur aliquid ⁊ alicui vt caro ⁊ carni eſſe idem eſt in quibuſdam.ſ.in his que ſunt a materia ſeparata. Et quia ad diuerſa cognoſcenda diuerſe potentie cognoſcitiue requiruntur: cõcludit ꝙ anima aut cognoſcit alio rem ⁊ alio eius quidditatem: aut vno ⁊ eodem: ſed alio modo ſe habente. Manifeſtum eſt aũt ꝙ caro non eſt ſine materia: ſed forma carnis eſt forma determinata: ⁊ in materia determinata ſenſibili: ſicut etiam ſimum habet ſubiectum ſenſibile determinatum.ſ.naſum. hanc igitur naturam ſenſitiuam cognoſcit anima per ſenſum. Et hoc eſt quod ſubdit. ꝙ anima iudicat potentia ſenſitiua calidum ⁊ frigidũ ⁊ alia huiuſmodi: (quorum ratio).i.proportio (quedam caro eſt): forma enim carnis requirit determinatam proportionem calidi ⁊ frigidi ⁊ aliorum huiuſmodi: ſed oportet ꝙ alia potentia diſcernat eſſe carni ideſt quod quid eſt carnis. Sed hoc contingit dupliciter: vno modo ſic ꝙ ipſa caro: vel quidditas carnis cognoſcãtur omnino potentiis adinuicem diuerſis: puta ꝙ potentia intellectiua cognoſcitur q̃dditas carnis: potentia ſenſitiua cognoſcitur caro: ⁊ hoc contingit quando anima per ſe cognoſcit ſingulare: ⁊ per ſe cognoſcit naturam ſpeciei. Alio modo contingit ꝙ cognoſcitur caro ⁊ quod quid eſt carnis non ꝙ ſit alia ⁊ alia potentia: ſed quia vna ⁊ eadem potentia alio ⁊ alio modo cognoſcit carnem ⁊ quod quid eſt eius. ⁊ illud oportet eſſe cuʒ anima comparat vniuerſale ad ſingulare: ſicut enim ſupra dictum eſt ꝙ non poſſemus ſentire differentiam dulcis ⁊ albi: niſi eſſet vna potentia ſenſitiua communis que cognoſceret vtrunqʒ: ita etiam non poſſemus cognoſcere comparationem vniuerſalis ad particulare: niſi eſſet vna potentia que cognoſceret vtrunqʒ. Intellectus igitur vtrũqʒ cognoſcit ſed alio modo: cognoſcit enim naturam ſpeciei ſiue quod quid eſt directe extendendo ſeipſuʒ ipſum autem ſingulare per quandam reflexionem: inquantum redit ſuper phantaſmata: a quibus ſpecies intelligibiles abſtrahũtur. ⁊ hoc eſt quod dicit qđ cum ſenſitiuo cognoſcit carnem: (alio).i. alia potentia (diſcernit) eſſe carni.i.quod quid eſt carnis: (aut ſeparata): puta cum caro cognoſcitur ſenſu: ⁊ eẽ carnis intellectu: aut eodem aliter ſe habente.ſ. (ſicut circumflexa ſe habet ad ſeipſam) anima intellectiua cognoſcit carnem (que cum extenſa ſit diſcernit eẽ carni.) i. directe apprehendit quidditatem carnis per reflexionem autem ipſam carnem.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.ii. **Iterum autem in his que abſtractione ſunt rectum ſicut ſimum cum continuo enĩ eſt. Quod autem quid erat eſſe: ſi eſt ⁊ alterum recto eſſe ⁊ rectum alio. Sit enĩ dualitas. altero itaqʒ aut aliter habente ſe iudicat. Omnino ergo ſicut ſeparabiles res a materia. ſic ⁊ que circa intellectum ſunt.**

¶ Quod ſupra dixerat in naturalibus exponit ĩ mathematicis dicens ꝙ iterum in his que ſunt (per abſtractionem).i.in mathematicis quoruʒ ratio abſtrahit a materia ſenſibili: rectum ſe habet ſicut ſimum: hec enim mathematica habent materiam: ſicut ⁊ naturalia. rectum enim matematicum eſt: ſimum auteʒ naturale: ratio enim recti eſt cum continuo: ſicut rõ ſimi cum naſo: continuum autem eſt materia intelligibilis: ſicut ſimum materia ſenſibilis. vnde manifeſtũ eſt ꝙ aliud eſt in mathematicis res: ⁊ quod q̃d erat eſſe: vt rectum ⁊ recto eſſe. vnde oportʒ ꝙ alio cognoſcat quod quid erat eſſe horum: ⁊ alio ipſa: ⁊ ſupponamus ad preſens exempli cauſa cum platone ꝙ dualitas ſit quod quid erat eſſe linee recte. plato.n. ponebat ꝙ numeri erant ſpecies ⁊ quidditates mathematicorum: puta vnitas linee: dualitas linee recte: ⁊ ſic đ aliis: oportet igitur ꝙ anima alio cognoſcat ipſa mathematica ⁊ quidditates eorum: aut eodem aliter ſe habente: vnde ſicut per naturalia oſtenditur ꝙ intellectus qui cognoſcit quidditates naturalium ſit alius a ſenſu qui cognoſcit ipſa naturalia ſingularia: ita ex mathematicis oſtenditur ꝙ intellectus qui cognoſcit quod quid eſt ipſorum ſit aliud ab imaginatiua virtute que apprehendit ipſa mathematica. ¶ Et quia poſſet aliquis dicere ꝙ eodẽ modo intelligerent̃ mathematica ⁊ naturalia: Subiungit ꝙ ſicut res ſunt ſeparabiles a materia: ita ſe habent ad intellectum. vnde illa que ſunt ſm̃ eſſe ſeparata a materia ſenſibili: ſolo intellectu percipi poſſunt: que autem non ſeparata a materia ſenſibili ſecundum eſſe: ſed ſecundum rationem intelliguntur abſqʒ materia ſenſibili: non autem abſqʒ materia intelligibili. Naturalia vero intelliguntur per abſtractionem a materia indiuiduabili: non autem per abſtractionem a materia ſenſibili totaliter intelligitur enim homo vt compoſitus ex carnibus ⁊ oſſibus: per abſtractionem tamen ab his carnibus ⁊ his oſſibus: ⁊ inde eſt ꝙ intellectus non cognoſcit directe ſingularia: ſed ſenſus vel imaginatio. ¶ Apparet autem ex hoc ꝙ phyloſophus hic dicit ꝙ proprium obiectum intellectus eſt quidditas rei que nõ eſt ſeparata a rebus vt platonici poſuerunt: vnde illud quod eſt obiectum intellectus non eſt aliquid extra res ſenſibiles exiſtens: vt platonici poſuerunt: ſed aliquid in rebus ſenſibilibus exñs: licet intellectus apprehendat alio modo quidditates rerum q̃ʒ ſint in rebus ſenſibilibus. non enim apprehendit eas cum conditionibus indiuiduantibus que eis in rebus ſenſibilibus adiunguntur: ⁊ hoc ſine falſitate intellectus contingere poteſt. nihil enim ꝓhibet duorum adinuicem cõiunctorum vnum intelligi abſqʒ hoc ꝙ intelligatur aliud: ſicut viſus apprehendit colorem abſqʒ hoc quod apprehendat odorem: non tamen abſqʒ hoc ꝙ apprehendat magnitudinem: que eſt proprium ſubiectum coloris. vnde ⁊ intellectus poteſt intelligere aliquam formam abſqʒ indiuiduantibus principiis: non tamẽ abſqʒ materia a qua dependet ratio illius forme: ſicut non poteſt intelligere ſimum ſine naſo: ſed põt curuũ ſine naſo intelligere. Et quia hoc non dixerunt platonici: poſuerunt ꝙ mathematica ⁊ quidditates reruʒ ſũt ſeparate in eſſe ſicut ſunt ſeparate in intellectu. ¶ Manifeſtum eſt etiam ꝙ ſpecies intelligibiles quibus intellectus poſſibilis fit in actu non ſunt obiectum intellectus: non enim ſe habent ad intellectum ſicut quod

intelligitur: ſed ſicut quo intelligit. ſicut enim ſpecies q̄ eſt in viſu non eſt quod videtur: ſed quo viſus videt: quod autem videtur eſt color qui eſt in corpore: Similiter quod intellectus intelligit eſt quidditas que eſt in rebus: non autem ſpecies intelligibiles. niſi inquantum intellectus in ſeipſum reflectitur. manifeſtū eſt.n. ꝙ ſcientie ſunt de his que intellectus intelligit: ſūt aūt ſcientie de rebus: non autem de ſpeciebus vel intentionibus intelligibilibus niſi ſola ſcientia rationalis. vnde manifeſtum eſt ꝙ ſpecies intelligibilis non eſt obiectum intellectus: ſed quidditas rei ītellecte. ¶ Ex quo patet nullam eſſe rationem quorundā volentium oſtēdere ꝙ intellectus poſſibilis ſit vnus in omnibus: ex ħ ꝙ idem eſt intellectum ab omnibus: cum oportet eſſe plures numero ſpecies intelligibiles ſi ſunt plures intellectus: non enim eſt ſpecies intelligibilis ipſum intellectum: ſed ſimilitudo eius in anima: ⁊ iō ſi ſint plures intellectus habentes ſimilitudinem vnius ⁊ eiuſdē rei: erit eadem res intellecta apud omnes. Et ꝓpter hoc manifeſtum eſt ꝙ ſubſtantie ſeparate intelligunt quidditates rerum naturalium quas nos intelligimus ⁊ earum intellectus diuerſi ſunt: vnde ſi eorum rō eēt efficax non euitaretur inconueniens quod concludunt per hoc quod ponunt vnum intellectum in omnibus hominibus: non enim poſſunt ponere vnum intellectum in omnibus intelligentibus.

Lectio nona.

Co.12. Dubitabit autem vtique aliquis. ſi intellectus ſimplex eſt ⁊ impaſſibilis: ⁊ nulli nihil habet commune: ſicut dicit Anaxagoras: quomodo ītelliget ſi intelligere pati aliquid eſt. Inquantum enim aliquod commune vtriſqꝫ eſt: hoc quidem agere: illud vero pati videtur.

Oſtquam oſtendit phyloſophus notitiam intellectus poſſibilis obiectū eius ħ mouet quaſdam dubitationes circa predeterminata. Et diuiditur in partes duas. ⁊ p̄io ponit dubitationes: ſecundo ſoluit eas: ibi (Aut pati) mouet autem primo duas dubitationes: quarum prima talis eſt. Si intellectus eſt ſimplex ⁊ impaſſibilis ⁊ ⁊ nulli habet aliquid commune vt anaxag. dixit quomodo intellectus poteſt intelligere: cum intelligere ſit pati quoddam: ⁊ de ratione patientis. hoc eſſe videaṫ ꝙ habeat aliquid commune cum agente: quia inquantum eſt aliquid cōmune vtriſqꝫ. ſ. agenti ⁊ patienti videtur ꝙ ħ agat ⁊ illud patiatur: oportet enī ea q̄ agūt ⁊ patiuntur adinuicem cōmunicare in materia: vt dicitur in primo de generatione. ¶ Secundā dubitationem ponit ibi.

Co.13. Amplius autem ſi intelligibilis ⁊ ipſe: aut enim aliis inerit intellectus: ſi non ſecūdū aliud ipſe intelligibilis eſt: vnū autē aliquid intelligibile. Si autem ſit mixtum: aliquid habebit quod facit intelligibile ipſū ſicut alia.

¶ Et ſurgit ħ dubitatio ex eo quod ſupra dixit ꝙ ītellectus factus in actu etiam ſeipſum intelligit. Et ē iſta dubitatio ꝙ ſi intellectus eſt ītelligibilis: ħ poteſt contingere duobus modis. vno modo ꝙ ſit intelligibilis ſm ſe: ⁊ non ſm aliud: alio modo ꝙ habeat aliquid ſibi adiunctum quod faciat ipſum intelligibilē. Si autē ipſe ſm ſeipſum eſt intelligibilis: ⁊ non ſm aliud: intelligibile autem inquantum huiuſmodi eſt vnum in ſpecie: ſequetur: ſi hoc non ſolum eſt intelligibile ſed intellectus: ꝙ etiā alia intelligibilia ſint intellectus: ⁊ ita omnia intelligibilia intelligunt. Si autem eſt intelligibilis per hoc quod habet aliquid ſibi adiunctum: ſequetur ꝙ habeat aliquid quod faciat ipſum intelligibilem ſicut ⁊ alia que intelliguntur: ⁊ ita videtur ſequi id qđ prius. ſ. ꝙ ſemper id quod intelligitur intelligat.

¶ Deinde cū dicit.

Aut pati ſecundum commune aliquid diuiſum eſt prius: quoniam potentia quodam modo eſt intelligibilia intellectus: ſed actu nihil antequam intelligat: oportet aūt ſic ſicut in tabula nihil eſt ſcriptum actu. qđ quidem accidit in intellectu. Co.14.

¶ Soluit premiſſas dubitationes. Et primo ſoluit primam dicens: ꝙ ſicut prius diſtinctum eſt de paſſione: cum ageretur de ſenſu: pati dicitur ſecundum aliquid cōmune. i. ħ quod eſt pati cōmune eſt ad paſſionem que eſt in contrarias diſpoſitiones: ſicut ē paſſio mutua in rebus naturalibus que cōmunicant in materia: ⁊ eſt aliquod pati quod dicitur ſecundum receptionem tantum. Intellectus igitur dicitur pati inquantum eſt quodamodo in potentia ad intelligibilia: ⁊ nihil eſt actu eorum antequam intelligat. Oportet autē hoc ſic eſſe ſicut contingit in tabula in qua nihil ē actu ſcriptum: ſed plura poſſunt in ea ſcribi: ⁊ hoc etiā accidit intellectui poſſibili: quia nihil intelligibilium eſt ī eo actu: ſed potentia tantum. Et per hoc excluditur tam opinio antiquorum naturalium qui ponebant animā compoſitam ex omnibus vt intelligeret omnia q̄ꝫ etiā opinio platonis qui poſuit naturaliter animā humanam habere oēm ſcientiam: ſed eam quodam modo oblitam propter vnionem ad corpus: dicens ꝙ addiſcere nihil aliud eſt q̄ꝫ reminiſci.

¶ Deinde cū dicit.

Et ipſe autem intelligibilis eſt ſicut ītelligibilia. In his enim que ſunt ſine materia idem eſt intellectus ⁊ quod intelligitur: ſcientia nanqꝫ ſpeculatiua. ⁊ ſicut ſcibile idē eſt. Co.15.

¶ Soluit ſecundā dubitationē: ⁊ p̄mo ſoluit qōnē: ſecundo rn̄det ad obiectionē in cōtrariū factā: ibi: (nō āt ſemp.) Dicit ergo p̄io ꝙ intellectus poſſibilis ē intelligibilis nō ꝑ ſuā eſſentiā: ſꝫ ꝑ aliquā ſpeciē ītelligibilē ſicut ⁊ alia ītelligibilia. qđ ꝓbat ex ħ ꝙ ītellectū in actu ⁊ intelligēs in actu ſūt vnū: ſicut ⁊ ſupra dixit ꝙ ſenſibile in actu: ⁊ ſenſus in actu ſunt vnum. Eſt aūt aliqđ intelligibile in actu ꝑ ħ ꝙ ē in actu a materia abſtractū ſic.n. ſupra dixit ꝙ ſicut res ſūt ſeꝑabiles a materia: ſic ſunt ⁊ que ſūt circa ītellectū. Et iō ħ dicit ꝙ (in his q̄ ſunt ſine materia). i. ſi accipiamus ītelligibilia actu: idē eſt ītellectus: ⁊ qđ intelligiṫ: ſicut idē eſt ſentiēs in actu ⁊ qđ ſentiṫ in actu. ipſa.n. ſciētia ſpeculatiua ⁊ ſicut ſcibile. i. ſcibile in actu ē idē. ſpecies igiṫ rei ītellecte ī actu eſt ſpēs ipſius intellectus: ⁊ ſic ꝑ eā ſeipſū ītelligere poteſt: vn̄ ⁊ ſupra phyloſophus ꝑ ipſum intelligere ⁊ ꝑ illud quod intelligitur ſcrutatus eſt naturam intellectus poſſibilis: non enim cognoſcimus intellectum noſtrum niſi per hoc ꝙ intelligimus nos intelligere. Accidit autem hoc in intellectu poſſibili ꝙ non intelligatur per eſſentiam ſuam: ſed per ſpeciem intelligibilem ex hoc ꝙ eſt potentia tantum in ordine intelligibilium. oſtendit.n. phyloſophus in. ix. meta. ꝙ nihil intelligitur niſi ſecundum ꝙ eſt in actu. ⁊ poteſt accipi ſimile in rebus ſenſibilibus. nam id quod eſt in poten/

tia tantum in eis: ſcilicet materia prima: non habet aliquam actionem per eſſentiam ſuam ſed ſoluȝ per formam ei adiunctam. Subſtantie autem ſenſibiles que ſunt ſecundum aliquid in actu: ⁊ ſecundum aliquid in potentia: ſecundum ſeipſas habent aliquam actioneȝ. Similiter intellectus poſſibilis qui eſt tantum in potentia in ordine intelligibilium non intelligit neqȝ intelligitur: niſi per ſpeciem in eo ſuſceptam. Deus autem qui eſt purus actus in ordine intelligibilium: ⁊ alie ſubſtantie ſeparate que ſunt medie inter potentiaȝ ⁊ actū. per ſuam eſſentiam ⁊ intelligūt ⁊ intelliguntur.

¶ Deinde cū dicit.

Co.16. **Non autem ſemper intelligendi cauſa conſideranda. In habentibus autem materiam potentia vnunquodqȝ intelligibilium quare quidem illis non inerit intellectus: ſine materia enim potentia eſt intellectus talium: illud autem intelligibile erit.**

¶ Reſidet ad obiectionē q̄ erat in ꝯtrariū dicens ꝙ ex quo itellectus poſſibilis habet aliquid quod facit ipſū intelligibileȝ ſicut ⁊ alia: reſtat vt conſyderetur (cauſa non ſemper intelligendi) ideſt quare non ſemper intelligibiie intelligit. quod ideo eſt: quia in rebus habentibus materiam ſpecies non eſt intelligibilis ſecundum actum: ſed ſecundum potentiam tantum. intelligibile autem in potentia non eſt idem cum intellectu: ſed ſolum intelligibile in actu. vnde in illis que habent ſpeciem in materia non inerit intellectus: vt. ſ. intelligere poſſint. q: intellectus talium ideſt intelligibilium eſt quedam potentia ſine materia. illud auteȝ qđ eſt in materia eſt intelligibile ſed in potentia tantum: quod vero eſt in intellectu eſt ſpecies intelligibilis ſecundum actum.

Co.17. **Quoniam autem ſicut in omni natura eſt aliquid hoc quidem materia vnicuiqȝ generi hoc autem eſt potentia omnia illa: alterum autem cauſa ⁊ factiuum ꝙ in faciendo omnia: vt ars ad materiam ſubſtinuit neceſſe ⁊ in anima has eē differentias. Et eſt intellectus hic quidem**
Co.18. **talis in omnia fieri: ille vero in omnia facere ſicut habitus quidem ⁊ ſicut lumen: quodā enim modo ⁊ lumen facit potentia exiſtentes colores actu colores.**

¶ Lectio decima.

Oſtquam phyloſophus determinauit de intellectu poſſibili: nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit: primo oſtendit eſſe intellectum agentem p̄ter poſſibilem ⁊ ratione ⁊ exēplo. Secundo oſtendit huius intellectus naturam: ibi. (Et h̄ itellectus.) Ponit ergo circa primum talem rationem. In omni nā que eſt quandoqȝ in potentia: ⁊ quandoqȝ in actu oportet ponere aliquid quod eſt ſicut materia i vnoquoqȝ genere: quod ſcilicet eſt in potentia ad omnia que ſunt illius generis: Et aliud quod eſt ſicut cauſa agens ⁊ forma: quod ita ſe habet in faciendo omnia ſicut ars ad materiam. Sed anima ſecundum partem intellectiuā quandoqȝ eſt in potentia ⁊ quandoqȝ in actu. Neceſſe eſt igitur in anima intellectiua eſſe has differentias vt ſcilicet vnus ſit intellectus in quo poſſint omnia intelligibilia fieri. ⁊ hic eſt intellectus poſſibilis: de quo ſupra dictum eſt. Et alius intellectus ſit ad hoc ꝙ poſſit omnia intelligibilia facere in actu: qui vocatur intellectus agens: ⁊ eſt ſicut habitus quidam. ¶ Huius aūt verbi occaſione quidam poſuerunt intellectū agentē idem eſſe cum intellectu qui eſt habitus principiorum qđ eē non pōt: q: intellectus q eſt hītus p̄ncipiorum preſupponit aliqua iam intellecta in actu. ſ. terminos principioruȝ per quorum intelligentiam cognoſcimus principia: ⁊ ſic ſequeretur ꝙ intellectus agens non faceret omnia intelligibilia in actu. vt hic phyloſophus dicit. ¶ Dicendum eſt ergo ꝙ habitus hic accipitur ſecundum ꝙ phyloſophus frequenter conſueuit nominare omnem formam ⁊ naturam habitum: prout habitus diſtinguitur contra priuationem ⁊ potentiaȝ vt ſic per hoc ꝙ nominat eum habitum: diſtinguat eū ab intellectu poſſibili qui eſt potentia. Unde dicit ꝙ ē habitus vt lumen: quod quodammodo facit colores exiſtentes in potentia eſſe actu colores. Et dicit (quodammodo) quia ſupra oſtenſum eſt ꝙ color ſecundum ſeipſum eſt viſibilis: hoc autem ſolummodo facit lumen ipſum eſſe actu colorem: inquantuȝ facit diaphanuȝ eſſe in actu vt moueri poſſit a colore: ⁊ ſic color videatur. intellectus autem agens facit ipſa intelligibilia eſſe in actu que prius erant in potētia: per hoc ꝙ abſtrahit ea a materia: ſic enim ſunt intelligibilia in actu: vt dictum eſt. ¶ Inducitur autem ariſtoteles ad ponendum intellectum agentem ad excludendum opinionem platonis qui poſuit quidditates rerum ſēſibilium eſſe a materia ſeparatas: ⁊ intelligibiles actu vnde non erat ei neceſſarium ponere intellectum agētem. Sed quia ariſtoteles ponit ꝙ quidditates reruȝ ſenſibilium ſunt in materia: ⁊ non intelligibiles actu: oportuit ꝙ poneret aliquem intellectum qui abſtraheret a materia: ⁊ ſic faceret eas intelligibiles actu.

¶ Deinde cū dicit.

Et hic intellectus ſeparabilis ⁊ impaſſilis ⁊ immixtus ſubſtantia actu ens: ſemper enim honorabilius ē agēs patiēte ⁊ principium materia. Co.19.

¶ Ponit quatuor conditiones intellectus agentis: quarum prima eſt ꝙ ſit ſeparabilis. Secunda ꝙ ſit īpaſſibilis: tertia ꝙ ſit īmixtus. i. non ꝯpoſitus ex naturis corporalibus: neqȝ adiunctus organo corporali: ſed in his tribus conuenit cum intellectu poſſibili. Quarta autem conditio eſt ꝙ ſit in actu ſecundū ſuaȝ ſubſtantiam: in quo differt ab intellectu poſſibili qui ē in potentia ſecundum ſuam ſubſtantiam: ſed eſt in actu ſolum ſecundum ſpeciem ſuſceptam. Et ad has quattuor conditiones probandas inducit vnam rationem que talis eſt. Agens eſt honorabilius patiente ⁊ p̄ncipiū actiuū mā: ſed itellectus agēs ꝯpat̄ ad poſſibilē ſic agēs ad māȝ vt iā dictū ē ergo itellect⁹ agēs eſt nobilior poſſibili. Sed intellectus poſſibilis eſt ſeparatus: impaſſibilis ⁊ immixtus: vt ſupra oſtenſum eſt: ergo multo magis intellectus agens. Et hoc etiaȝ patet ꝙ ſit ſecundum ſubſtantiam ſuam in actu: quia agens eſt nobilius patiente non niſi ſecundum ꝙ eſt in actu. Occaſione autem horum que hic dicuntur quidam poſuerunt intellectum agentem ſubſtantiam ſeparrtam: ⁊ ꝙ differt ſecundum ſubſtantiam ab itellectu poſſibili. ¶ Illud autem non videtur eſſe veruȝ: non. n. homo eſſet a natura ſufficienter inſtitutus: ſi nō haberet in ſeipſo principia quibus poſſet ſuam operationem ꝯplere que eſt intelligere: que qdem complerī non poteſt niſi per intellectum poſſibilem ⁊ ꝑ intellectum agentem. vñ qerfectio humane nature requi/

rit ꝙ vtrunq; eoꝝ ſit aliqd in homine. ¶ Videmus ēt ꝙ ſicut operatio intellectus poſſibilis que eſt recipere intelligibilia attribuitur homini: ita ⁊ opatio intellect⁹ agentis que eſt abſtrahere intelligibilia: hoc autē non poſſet niſi principiū formale huius actionis eſſet ei ſm̄ eſſe ꝯiunctū. ¶ Nec ſufficit ad h̄ ꝙ h̄ actio attribuatur homini ꝑ hoc ꝙ ſpecies intelligibiles facte ꝑ intellectū agentem hn̄t quodāmodo pro ſubiecto phantaſmata que ſunt in nobis: q: vt ſupra diximus: cum de intelle/ ctu poſſibili ageretur: ſpecies non ſunt intelligibiles in actu: niſi q: ſunt abſtracte a phantaſmatibus: ⁊ ſic eis mediantibus actio intellectus agentis non poſſet nob attribui. ¶ Et preterea ītellectus agens comparatur ad ſpecies intellectas in actu: ſicut ars ad ſpecies artifi ciatoꝝ: per quas manifeſtū eſt ꝙ artificiata non habēt actionē artis. vnde etiam dato ꝙ ſpecies facte intelligi biles actu eſſent in nobis: nō ſequeretur: ꝙ nos poſſe mus habere actionem intellectus agentis. ¶ Eſt etiā predicta poſitio ꝯtra ari.intentionem qui expreſſe di/ cit has differentias duas. ſ. intellectum agentem ⁊ in/ tellectum poſſibilem eſſe in anima: ex quo ꝯpreſſe dat intelligere ꝙ ſint partes anime vel potentie: ⁊ non ali que ſubſtantie ſeparate. ¶ Sed contra hoc videtur eē precipue ꝙ intellectus poſſibilis comparatur ad intel ligibilia vt in potentia exiſtens ad illa: intellectus autē agens comparatur ad ea vt ens in actu: non. n. vide/ tur poſſibile idem reſpectu eiuſdem poſſe eſſe in potē tia ⁊ i actu. vn̄ nō videtur poſſibile ꝙ ītellectus agēs ⁊ poſſibilis conueniant in vna ſubſtantia anime. Sed hoc de facili ſoluitur ſiquis recte conſyderet quomo/ do intellectus poſſibilis ſit in potentia ad intellegibilia ⁊ quomodo intelligibilia ſunt in potentia reſpectu in/ tellectus agentis. eſt. n. intellectus poſſibilis in poten tia ad intelligibilia ſicut indeterminatum ad determi/ natum: nam intellectus poſſibilis non habet determi/ nare naturam alicuius rerum ſenſibilium: vnumqđq; autez intelligibile eſt aliqua determinata natura alicu ius ſpeciei. vnde ſupra dixit ꝙ intellectus poſſibilis cō paratur ad intelligibilia: ſicut tabula ad determinatas picturas. quantum autem ad hoc intellectus agēs nō eſt in actu. Si. n. intellectus agens hēret in ſe determi nationem omnium intelligibilium: non indigeret intel lectus poſſibilis phantaſmatibus: ſed per ſolum ītelle ctū agētē reduceret in actū oīum intelligibiliū: ⁊ ſic nō cō pararetur ad intelligibilia vt faciens ad factum: vt phyloſophus hic dicit: ſed vt exiſtēs ipſa intelligibilia Comparatur igitur vt actus reſpectu intelligibilium ī quantum eſt quedam virtus immaterialis actiua po tens alia ſimilia ſibi facere. ſ. immaterialia. ⁊ per hunc modum ea que ſunt intelligibilia in potentia facit intel ligibilia in actu. Sic. n. ⁊ lumen facit colores in actu nō ꝙ ipſum habeat in ſe determinationem omnium co/ lorum. huiuſmodi autez virtus actiua eſt quedam ꝑ ticipatio luminis intellectualis a ſubſtantiis ſeparatis. Et ideo phyloſophus dicit quod eſt ſicut habitus vt lumen quod non competeret dici de eo ſi eſſet ſub/ ſtantia ſeparata.

¶ Deinde cū dicit.

Co.20. Idem autem eſt ſecundum actum ſciētia rei: que vero ſecundum potentiam tempore prior ī vno eſt: omnino autem neq; tempo/ re: ſed non aliquando quidem intelligit: ali/ quando autem non ītelligit.

¶ Determinat de intellectu ſecundum actum. Et cir ca hoc. d. ſ. primo ponit conditiones intellectus in actu ſecundo oſtendit conditiones totius partis intellectiue ſecundum ꝙ differt ab aliis partibus: ibi: (ſeparatis autem.) Circa primum tres ponit conditiones intelle ctus in actu: quaꝝ prima eſt ꝙ ſcientia in actu eſt idez rei ſcite quod non eſt verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius eſt: ꝙ ſcientie in potentia ī vno ⁊ eodem tempore eſt prior quam ſcientia in actu: ſed vniuerſaliter non eſt prior: non ſolum natura ſed neq; etiam tempore. Et hoc eſt ꝙ phyloſophus dicit ī. ix. metha. ꝙ actus eſt prior potentia natura: tempore ve ro in vno ⁊ eodem potentia prior eſt actu: q: vnum ⁊ idem prius eſt in potentia: ⁊ poſtea ſit actu: ſed vniuer ſaliter loquendo etiā tempore actus eſt prior: nam qđ in potentia eſt non reducitur in actū niſi ꝑ aliquid qđ eſt actu. Et ſic etiā de potentia ſciente non ſit aliqs ſci/ ens actu neq; in inueniēdo: nec in diſcendo niſi ꝑ aliam ſcientiam preexiſtentē in actu: q: omnis doctrina ⁊ di ſciplina intellectiua ſit preexiſtenti cognitione: vt dicit̄ in primo poſteriorum. Tertia conditio intellectus in actu eſt per quam differt ab intellectu poſſibili ⁊ intel lectu in habitu: quia vterq; quandoque intelligit. ⁊ qn̄q; nō ītelligit: ſed hoc non poteſt dici de intellectu ī actu qui conſiſtit ī ipſo intelligere.

¶ Deinde cū dicit.

Separatus autem eſt ſoluz in hoc: ꝙ ve re eſt: ⁊ hoc ſolum immortale ⁊ ꝑpetuum.

¶ Ponit conditiones totius intellectiue partis. Et ꝑ mo ponit veritatem. ſecundo excludit obiectionem: ibi. (Non reminiſcimur.) Dicit ergo primo: ꝙ ſo/ lus intellectus ſeparatus eſt hoc ꝙ vere eſt: quod qdē non poteſt intelligi neque de intellectu agente: ne/ que de intellectu poſſibili tantum: ſed de vtroq;: quia de vtroq; ſupra dixit ꝙ eſt ſeparatus. Et ſic pa tet ꝙ h̄ loquitur de tota ꝑte intellectiua: que quidē di/ citur ſeparata ex hoc ꝙ habet operationem ſuam ſine organo corporali. Et q: in principio huius libri dixit ꝙ ſi aliqua operatio anime ſit propria: contingit aīam ſeparari. Concludit ꝙ h̄ ſola pars anime. ſ. intellectiua eſt incorruptibilis ⁊ ꝑpetua. Et h̄ eſt quod ſupra po/ ſuit in ſecundo: ꝙ h̄ genus anime ſeparatur ab aliis ſi cut perpetuum a corruptibili. Dicitur autem perpe/ tua non ꝙ ſemper fuerit ſed ꝙ ſemper erit. vnde ph̄s dicit. in. ix. metha. q: forma nunquam eſt ante materi/ am: ſed poſterius: remanet anima non omnis: ſed in/ tellectus.

¶ Deinde cū dicit.

Non reminiſcimur autem quia hoc qui/ dem impaſſibile: paſſiuus vero intellectus corruptibilis: ⁊ ſine hoc nihil ītelligit aīa.

¶ Excludit qudndam obiectionem. Poſſet. n. aliqs credere ꝙ q: pars intellectiua anime eſt incorruptibi/ lis remanet poſt mortem in anima intellectiua ſcientia rerum eodem modo quo nunc eam habet: cuius cō/ trarium ſupra dixit in primo ꝙ intelligere corrumpi/ tur quodam interius corrupto ⁊ ꝙ corrupto corpore non reminiſcitur neq; amat. Et ideo hic dicit ꝙ non reminiſcimur ſcilicet poſt mortem eorum que in vita ſciuimus: quia (hoc quidez impaſſibile eſt) ideſt iſta pars anime intellecte impaſſibilis eſt: vnde ipſa non eſt ſubiectum paſſionum anime: ſicut fuit amor ⁊ odium ⁊ reminiſceutia ⁊ huiuſmodi: que ex alia paſ ſione corporali contingunt (paſſiuus vero intellectus corruptibilis eſt id eſt pars anime que nō eſt ſine pre dictis paſſionibus: eſt corruptibilis: pertinent eniz ad partem ſenſitiuam. tamen hec pars anime dicitur intellectus: ſicut ⁊ dicitur rationalis inquantum

aliqualiter participat ratione͂ obediendo rationi: ⁊ ſe/
quendo motū eius: vt dicitur in primo ethi. ſine hac
aūt parte corporali intellectus nihil intelligit nō.n.itel/
ligit aliqd ſine phantaſmate vt infra dicet᷑. Et iō de/
ſtructo corpe non remanet in aīa ſepata ſcientia reruꝫ
ſecundum eunde͂ modū quo mō intelligit. Sed quo/
mō tunc intelligat: nō eſt preſentis intētiōis diſcutere.

Co.21. Indiuiſibilium quidem igitur intelligen
tia in his eſt: circa que non eſt falſum: In q/
bus autem ⁊ falſum iam ⁊ verum eſt: com/
poſitio quedam iam intellectiuum eſt: ſicut
eorum que vnum fiunt. Sicut Empe. dixit
vere. multorum quidem capita ſine ceruice
germinauerunt: poſtea compoſita ſunt con
cordia ſic ⁊ hec ſeparata compoſita ſunt: vt
aſſimetron ⁊ diametros ⁊ ut ſimetrō et dia/
metros. Si autem factorum ⁊ futurorum
tempus cointelligens ⁊ compone͂s falſū.n.
in compoſitione ſemper eſt: ⁊ nanqꝫ ſi albū
non albo: aut ſi non album albo componit
contingit autem ⁊ diuidentem dicere omnia
Sic ergo eſt non ſolum falſum aut veruꝫ ꝙ
Co.22. albus cleon eſt ſed ⁊ quod erat aut erit vnū
autem faciens hoc itellectus eſt vnunqdqꝫ.

Lectio vndecima.

Oſtqꝫ phs determinauit de itellectu: h de
terminat de opatione intellectus. Et diui/
ditur in duas partes. In prima diſtinguit
duas opationes itellectus: in ſcda determi
nat de vtraqꝫ eaꝝ ibi. (indiuiſibile aūt.) Dicit ergo ꝑ
mo ꝙ vna opatio itellectus eſt ſcdm ꝙ itelligit indiui
ſibilia: puta cū intelligit hoīem aut boue͂: aut aliqd hu
iuſmodi incōplexoꝝ. Et h intelligentia e͂ in his circa q
nō eſt falſū: tum q: incomplexa nō ſunt vera neqꝫ fal
ſa: tū q: intellectus nō decipitur in eo qd qd eſt vt in/
fra dicetur ſed i illis intelligibilibus in qbus eſt veruꝫ
⁊ falſū eſt iā queda͂ ꝯpoſitio intellectū id eſt reꝝ intelle
ctaꝝ: ſicut qn̄ ex multis fit aliqd vnum. Et ponit exe͂/
plum ſm opinione͂ empe. q opinabatur: ꝙ omnia ge/
nerata ſunt a caſu: non ꝑꝑ aliquem fine͂: ſed ſm ꝙ cō/
tingit ex diuiſione reꝝ ꝑ litem: ⁊ coniunctione ꝑ amici
ciam: vn̄ dixit ꝙ a principio germinauerūt multa ca/
pita ſine ceruice: ⁊ ſilr multe alie partes animaliū ſepa
rate ab aliis ꝑtibus. ⁊ dicit (germinauerunt). q. ex ele
mentis ꝓducta ſine ſemine animalis: ſicut terra ger/
minat herba͂ virente͂: ſed poſtmodū hmōi ꝑtes ſic di/
uiſe ꝯpoſite ſunt ꝑ ꝯcordia͂: ⁊ ex eis factū eſt vnuꝫ aīal
habens diuerſas partes: vtputa caput manus pedes
⁊ hmōi. Et vbi eſt ꝯſtitutum animal hn̄s oe͂s partes
neceſſarias ad ſui ꝯſeruatione͂: ide͂ animal ſaluatū eſt ⁊
generauit ſibi ſimile. Si aūt defuit aliqua aliaꝝ partiuꝫ
non potuit ſaluari nec rema͂ſit in ſibi ſimili ꝑ generati
onem. Sicut ergo emped. poſuit ꝙ amicicia ꝯpoſuit
multas partes ⁊ ꝯſtituit ex eis vnū animal: ita ⁊ intel/
lectus multa incōplexa prius ſepata ꝯponit: ⁊ facit ex
eis vnū intellectū. in qua ꝯpone qn̄qꝫ eſt veritas qua͂
doqꝫ falſitas. Veritas qde͂ quando ꝯponit ea que i re
ſunt vnū ⁊ ꝯpoſita: ſicut cū ꝯponit a ſimetꝝ h eſt incō
menſurabilem ⁊ diametꝝ. na͂ diameter quadrati eſt i
cōmenſurabilis lateri: falſa aūt ꝯpoſitio qn̄ ꝯponit ea
que non ſunt cōpoſita in rebus ſicut cū ꝯponit ſimme
trum diametro dice͂s ꝙ diameter quadrati eſt ſimme
ter. i. commenſurabilis lateri.

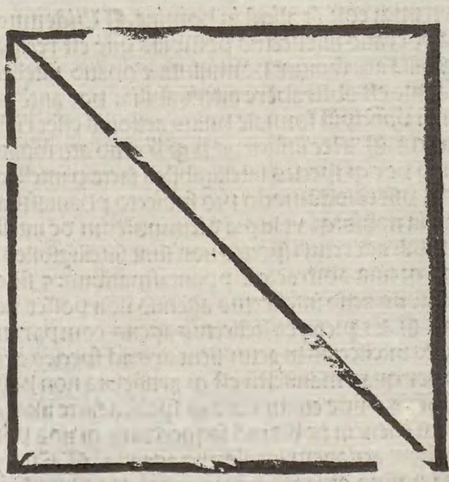

Simetꝝ ergo ⁊ diametꝝ aliquando ſepatū ⁊ ſeorſū
intellectus intelligit. ⁊ tunc ſunt duo indiuiſibilia. qua͂
do aute͂ ꝯponit fit vnū intelligibile ⁊ ſimul intelligitur
ab intellectu. Sed q: intellectus non ſemꝑ cōponit
ea que ſunt in preſenti: ſed que fuerunt vel erunt: ideo
ſubiungit ꝙ ſi intellectus faciat ꝯpoſitione͂ factoꝝ ideſt
preteritoꝝ ⁊ futuroꝝ: oꝫ ꝙ cointelligat ſue ꝯpoſitioni
tp̄s preteritū ⁊ futuꝝ. Et ſic ꝯponit formans ꝯpoſitio
nem de preterito vel de futuro. ⁊ quod hoc ſit veruꝫ
probat q: ꝯtingit ꝯpoſitione͂ de preterito vel de futu/
ro eſſe falſam: falſū aūt ſemꝑ i ꝯpoſitione eſt. ⁊ na͂qꝫ
falſum eſt ſi non albū ꝯponatur ei qd eſt albū. vt ſi di
cas cignus nō eſt albus: Aut ſi albū ꝯparat᷑ ei qd nō
eſt album. vt ſi dicatur ꝙ coruus eſt albus. ⁊ q: que/
cunqꝫ contingit affirmare contingit etiam negare ſub
iungit ꝙ omnia predicta poſſunt ꝑ diuiſione͂ fieri: po/
teſt enim intellectus omnia diuidere ⁊ ſm preſens tp̄s
⁊ ſm preteritū ⁊ ſecundum futuꝝ. veꝝ autem ⁊ falſū
conſiſtit in compoſitione. ⁊ dicere oportet ꝙ veruꝫ ⁊
falſum non ſolum ſint de propoſitionibus de preſenti
puta ꝙ cleon eſt albus ſed etiam in illis de preterito
⁊ futuro: puta ꝙ cleon erit vel fuit albus. Conſide/
randum eſt autem ꝙ compoſitio propoſitionis non
eſt opus nature ſed eſt opus rationis ⁊ intellectus. ⁊
ideo ſub iungit ꝙ illud quod facit vnunquodqꝫ intel
ligibilium componeudo ex intelligibilibus propoſitio
nes hoc eſt intellectus. ⁊ quia verum ⁊ falſum conſi
ſtit in compoſitiōe: ideo dicitur in. vi. metaphyſice ꝙ
verum ⁊ falſum non eſt in rebus ſed in mente.

Deinde cū dicit.

Indiuiſibile autem quonia͂ dupliciter Co.23.
potētia aut actu e͂: nihil ꝓhibet itelligere idi
uiſibile cum longitudinem intelligat. Indi/
uiſibilis enim actu aliter eſt: ⁊ in tempore i
diuiſibili. Similiter.n. tp̄s diuiſibile ⁊ idi
uiſibile longitudini eſt: non eniꝫ eſt diferen
tie aliqd in medio intelligere vtrunqꝫ non
enim eſt non diuidatur ſed aut potentia ſe/
orſum: aut vtrunqꝫ itelligens dimidiorum
diuidit ⁊ tempus ſimul tunc: aut in longitu
dine. Si uero eſt ſicut ex utriſqꝫ: ⁊ in tēpo/
re eſt quod in utriſqꝫ

Determinat de vtraqꝫ predictaꝝ operationuꝫ. Et
primo de ea que eſt intelligentia indiuiſibilium: ſecun/
do de ea que eſt ꝯpoſitio ⁊ diuiſio ibi. (eſt autem di/

cto quidez.)tertio ponit quoddã quod eſt commune vtriſq;.(Co ſecũdum autem eſt ſecunduz actũ:)prima pars diuiditur in tres ſecundum ꝙ indiuiſibile dicit̃ tripliciter quot modis dicitur ⁊ vnũ cuius ratio ex in diuiſione eſt. ¶ Dicitur.n.vno modo aliquid vnum continuitate.vnde ⁊ illud quod eſt continuum indiuiſibile dicitur inquantum non eſt diuiſum actu: licet ſit diuiſibile in potentia. Hoc eſt ergo quod dicit ꝙ cum diuiſibile dicatur dupliciter.ſ.actu ⁊ potentia: nihil ꝓhibet intellectum intelligere indiuiſibile cum intelligit aliquid continuum.ſ.longitudinẽ que eſt indiuiſibilis actu: licet ſit diuiſibilis potentia.⁊ propter hoc intelligit eam cum indiuiſibili tempore.q: intelligit eam vt indiuiſibile. Et ħ eſt ꝯtra opinionem platonis in ꝑmo poſitam qui poſuit intelligentiã fieri quaſi per motuz quendam continuũ magnitudinis.poteſt ergo intellectus intelligere magnitudinẽ dupliciter.vno modo ſecundum quod eſt diuiſiblis in potentia: ⁊ ſic intelligit lineam numerando partem poſt partez:⁊ ſic intelligit eam in tempore. Alio modo ſecundum ꝙ eſt indiuiſibilis in actu ⁊ ſic intelligit eam vt vnum quid conſtans ex multis partibus. ⁊ ſic intelligit eam ſimul ⁊ iõ ſubiũgit ꝙ ſimiliter tp̃s ⁊ lõgitudo diuidit̃ vel non diuiditur intelligẽdo.vñ non eſt dicere ꝙ intelligatur ſecundum medium vtriuſq;:id eſt ꝙ media pars intelligatur in medio temporis:hoc.n.nõ eſſet niſi linea diuideretur in actu:ſed eſt diuiſibilis tantum in potentia. Si aũt vtrunq; dimidium linee ſeorſum intelligat tunc diuidit lineam in actu ſecundum intellectũ. Unde ⁊ tunc tempus ſimul diuiditur ſicut ⁊ longitudo. Si autem intelligat lineam ſicut vnum qd conſtitutuz ex duabus partibus ẽt intelliget in tp̃e non diuiſo:ſed ſecundum aliqd quod eſt in vtriſq; ꝑtibus temporis.ſ.in inſtanti ⁊ ſi ꝯtinuetur ꝯſyderatio ꝑ aliquod aliud tp̃s:non diuidet̃ tempus: vt aliud ĩtelligat in vna ꝑte temporis ⁊ aliud in alia:ſed idem in vtraq;.

¶ Deinde cũ dicit.

Co.24. Quod aũt non ſcd̃m quãtitatẽ ĩdiuiſibile eſt:ſed ſp̃e:ĩtelligit ⁊ ĩdiuiſibili tp̃e ⁊ ĩdiuiſibili aĩe.:Scd̃m accidẽs aũt ⁊ nõ inquãtum illa diuiſibilia: qd̃ ĩtelligit ⁊ in quo tp̃e ſed inquãtum ĩdiuiſibilia. Ineſt aũt vtiq; his aliqd indiuiſibile ſed forte non ſepabile ꝙ facit tẽpus vnũ:⁊ longitudinẽ:⁊ hoc ſimiliter in omni ẽ ⁊ cõtinuo:⁊ tp̃e ⁊ lõgitudine.

¶ Ponit aliũ modum indiuiſibilis.nam dicitur alio modo vnũ qñ habet ſp̃ẽm vnam ⁊ ſi ſit compoſitum ex ꝑtibus nõ ꝯtinuis:ſicut hõ aut domus aut ẽt exercitus ⁊ huic rñdet indiuiſibile ſm ſp̃ẽm: ⁊ de ħ dicit ħ ꝙ illud qd̃ eſt ĩdiuiſibile non ſm quantitatẽ ſed ſcd̃m ſp̃ẽm:intelligit aĩa tp̃e indiuiſibili ⁊ ꝑ indiuiſibilẽ aĩe ꝑtem:nõ ꝙ intellectus ĩtelligens ſit aliqua magnitudo: vt plato poſuit.⁊ licet illud qd̃ eſt ĩdiuiſibile ſp̃ẽ habeat aliquã diuiſionem in ꝑtibus:tñ illa diuiſa intelligit ꝑ accidens:non inq̃tum ſunt diuiſibilia: ⁊ ex ꝑte eius qd̃ intelligit̃ ⁊ ex ꝑte temporis:ſed inq̃tum ſunt indiuiſibilia.q: in ꝑtibus diuiſis ẽt in actu eſt aliqd indiuiſibile.ſ.ipſa ſp̃ẽs quã intellectus ĩdiuiſibiliter intelligit ſed ſi intelligeret ꝑtes vt diuiſas puta carnez ꝑ ſe ⁊ os ꝑ ſe ⁊ ſic de aliis:tunc nõ ĩtelligeret in tp̃e indiuiſibili.

¶ Uult aũt pħs ꝯſequenter oſtendere ſimilitudinem hmõi ad primum modũ ſicut.n.in ħ modo eſt aliqd indiuiſibile.ſ.ſp̃ẽs que facit oẽs ꝑtes totius eſſe vnum ſic forte in ꝯtinuis eſt aliqd inſeꝑabile.ſ.indiuiſibile qd̃ facit tempus eſſe vnũ ⁊ longitudinẽ vnam ſiue ħ dicatur eſſe punctũ in lõgitudine: ⁊ inſtãs in tp̃e: ſiue ipſa ſp̃ẽs longitudinis aut tp̃is:ſed in ħ differt ꝙ iſtud indiuiſibile eſt ſimiliter in omni cõtinuo ⁊ tempore ⁊ lõgitudine:ſed indiuiſibile qd̃ eſt ſp̃ẽs non eſt ſimiliter ĩ omnibus habentibus ſp̃ẽm:q: quedã ꝯponunt̃ ex ꝑtibus homogeneis quedam ex partibus heterogeneis:⁊ ex his diſſimiliter.

¶ Deinde cũ dicit.

Punctũ aũt ⁊ oĩs diuiſio: ⁊ ſic ĩdiuiſibile:mõſtratur ſicut priuatio:⁊ ſimilis ratio in aliis eſt:vt qũo malũ cognoſcit aut nigrũ cõtrario.n.aliquo mõ cognoſcit. Oportet aũt potẽtia eſſe cognoſcens:⁊ eſſe in ipſo: ſi vero alicui non ineſt contrariũ ipſũ cognoſcit ſeipſum ⁊ actu eſt ⁊ ſeꝑabile. Co.25.

¶ Proſequitur de indiuiſibili tertio mõ dicto. videt̃.n.vnum ẽt qd̃ eſt penitus indiuiſibile vt punctus ⁊ vnitas.⁊ de ħ oſtendit nũc qũo intelligitur dicens ꝙ punctũ qd̃ eſt quoddã ſignũ diuiſionis ĩter ꝑtes linee ⁊ omne qd̃ eſt diuiſio inter ꝑtes ꝯtinui : ſicut inſtans inter ꝑtes tp̃is ⁊ ſic de aliis: ⁊ omne qd̃ eſt ſic indiuiſibile in potentia ⁊ actu vt punctus:monſtratur.i.manifeſtatur ĩtellectui ſicut priuatio.i. ꝑ ꝓpriuationẽ ꝯtinui ⁊ diuiſibilis. Cuius ratio eſt q: intellectus noſter accipit a ſenſu.⁊ ideo ea cadũt prius in apprehenſione intellectus que ſũt ſenſibilia: ⁊ hmõi ſunt magnitudinem hñtia. vnde punctus ⁊ vnitas non differunt niſi negatiue. Et inde eſt ẽt ꝙ omnia que tranſcendunt ħ ſenſibilia nota nobis:non cognoſcunt̃ a nobis niſi per negationẽ:ſicuti de ſubſtantiis ſeꝑatis cognoſcimus ꝙ ſunt immateriales ⁊ incorporee ⁊ alia hmõi.⁊ ſimilis rõ eſt ĩ aliis que cognoſcunt̃ ꝑ oppoſitũ. vt qñ cognoſcit ĩtellectus malũ aut nigꝝ que ſe habent ad ſua oppoſita vt priuationes.ſemꝑ.n.alteꝝ ꝯtrarioꝝ eſt vt ĩperfectũ ⁊ vt eſt priuatio reſpectu alterius.⁊ ſubiungit.q.rñdens ꝙ intellectus cognoſcit vtrunq; iſtoꝝ aliquo mõ ſuo ꝯtrario ſ. malũ ꝑ bonũ:⁊ nigꝝ ꝑ albuz.ſ. oportet autẽ ꝙ intellectus noſter q ſic cognoſcit vnũ ꝯtrarioꝝ ꝑ alteꝝ ſit in potentia cognoſcẽs: ⁊ ꝙ in ipſo ſit ſp̃ẽs vnius ꝑ quã aliud cognoſcat:ita ꝙ quandoq; ſit in ipſo ſp̃ẽs albi: ⁊ qñq; ſp̃ẽs nigri: vt ꝑ vnũ poſſit cognoſcere alteꝝ. Si aũt eſt aliqs ĩtellectus cui nõ ineſt vnum ꝯtrarioꝝ ad cognitionẽ alterius tunc oꝫ ꝙ talis ĩtellectus cognoſcat ſeipſũ primo ⁊ per ſe cognoſcat alia: ꝙ ſit ſemper ĩ actu ⁊ ſit penitus ſeparabilis a materia etiam ſecunduz eſſe: vt oſtenſum eſt de intellectu dei in.xi.metaphyſice.

¶ Deinde cũ dicit.

Et aũt dictio qdẽ aliqd de aliquo: ſicut affirmatio vera eſt:aut falſa oĩs Co.26.
intellectus aũt non oĩs: ſed q eſt ipſius qd eſt:ſcd̃m hoc ꝙ aliqd erat eſſe:ver⁹ eſt:⁊ nõ aliqd de aliquo:ſed ſicut videre ꝓprii verũ eſt:ſi autẽ homo albũ aut nõ . non verum ſemper:ſic autez ſe habẽt quecunq; ſine materia ſunt.

¶ Determinat de ſcd̃a opatiõe ĩtellectus q̃ eſt ꝯpoſitio ⁊ diuiſio.⁊ dicit ꝙ dictio q̃ dicit ĩtellectus aliqd de aliquo ſicut ꝯtingit ĩ affirmatiõe:ſemꝑ ẽ actu vera vl' falſa:ſed ĩtellect⁹ nõ ſemꝑ ẽ verus:aut falſus: q: ẽ ĩtellectus ĩcõplexoꝝ q neq; verus aut falſus ẽ q̃tũ ad id qd̃ ĩtelligit̃.vitas.n.⁊ falſitas ꝯſiſtit ĩ quadã adequatione vel ꝯpatiõe vni⁹ ad alteꝝ:q̃ qdẽ eſt ĩ ꝯpoſitione vel diuiſiõe ĩtellectus:nõ aũt ĩ ĩtelligibili ĩcõplexo.ſed licet ipſũ ĩtelligibile incõplexuz non ſit neq; veꝝ neq; falſũ tñ ĩtellect⁹ ĩtelligẽdo ipſũ verus ẽ : inq̃tũ adeq̃t̃ rei ĩtellecte: ⁊ iõ ſubdit ꝙ ĩtellect⁹ q eſt ipſi⁹ qd ẽ ſꝫ ħ qd̃ aliquid erat eſſe.i.ſecundũ ꝙ ĩtelligit qd eſt res verus eſt ſemper: ⁊ non ſcd̃m ꝙ intelligit aliquid de ali

quo.⁊ huius rationem aſſignat: q: ꝙ quid eſt eſt pri/
mum obiectum intellectus. vnde ſicut viſus nūq̄ꝫ de
cipitur in proprio obiecto: ita neqꝫ intellectus in cogno
ſcendo quod quid eſt: nam intellectus nunq̄ꝫ decipitur
in cognoſcendo quid eſt homo. Sed ſicut viſus non
ſemper verus eſt in iudicando de his que ſunt adiun
cta proprio obiecto: puta ſi album eſt homo vel non:
ſic intellectus non ſemper eſt verus in componendo
aliquid alicui. Sic enim ſe habent in intelligendo ſub/
ſtantie ſeparate que penitus ſunt ſine materia: ſicut cū
nos intelligimus quod quid eſt ⁊ ideo in eaꝝ intelle/
ctu non contingit eſſe falſum. ¶ Sciendum tamen eſt
ꝙ in cognoſcendo quod quid eſt contingit eſſe decepti
onem per accidens dupliciter ratione compoſitionis
interuenientis. vno modo pro vt diffinitio vnius rei ē
falſa ad aliam rem: ſicut diffinitio circuli eſt falſa ad tri
angulum. alio modo prout partes diffinitiones nō co
herent ſibi inuicem: ⁊ tunc diffinitio eſt falſa ſimplici/
ter: vt ſi aliquis ponat in diffinitione alicuius animalis
inſenſibile. vnde in illis in quoꝝ diffinitiōe nulla eſt cō
poſitio non contingit eſſe deceptionem: ſed oportet ea
vel intelligere vere vel nullo modo vt dicit̄ in. 9. me/
Co.27. taphyſice. ¶ Deinde cū dicit.

**Idem autem eſt ſecundum actum ſcien/
tia rei: que vero ſecundum potentiam tem/
pore prior eſt in vno: omnino autem: neqꝫ
tempore fiunt enim ex actu ente omnia que
fiunt.**

¶ Reſumit quoddam quod ſupra dictum eſt de ītel
lectu ſecundū actum eo ꝙ nunc etiam de actu intellectꝰ
locutus eſt: ⁊ dicit ꝙ ſcientia ſecundum actum eſt ideꝫ
rei ſcite ſecundum actum: ⁊ ꝙ ſcientia que eſt ſecundū
potentiam eſt in vno ⁊ eodem prior tempus: ſed vni/
uerſaliter neqꝫ eſt tempus prior q: omnia que ſunt in
actu fiūt ex ente in actu ⁊ hoc ſupra expoſitū eſt.

Co.28. **Videtur autem ſenſibile ex potentia exi/
ſtente ſenſitiuo actu agens. non eniꝫ patitur
neqꝫ alteratur: vnde alia hec ſpecies motus
motus enim imperfecti actus: Simpliciter
autem actus aliter eſt qui perfecti.**

¶ Lectio duodecima.

Poſtq̄ꝫ phyloſophus determinauit de ītel
lectu ſecundum ſe: hic determinat de intel/
lectu per comparationem ad ſenſum. Et
circa hoc duo facit. primo oſtendit qualis
ſit opus ſenſus. ſecundo aſſimilat motū intellectus mo
tui ſenſus ibi. (ſentire quidem igitur.) Dicit ergo pri
mo ꝙ ſenſibile videtur faciens in actu partem ſenſiti/
uam ex eo ꝙ erat in potentia. non enim ſic agit ſenſibi
le in ſenſum ſicut contrarium in ſuum contrarium vt
aliquid ab eo abiciat tranſmutando ⁊ alterando ipſuꝫ
ſed ſolum reducit eum de potentia in actum. ⁊ hoc ē
quod ſubdit ꝙ ſenſitiuum neqꝫ patitur, neqꝫ alteratur
a ſenſibili paſſione ⁊ alteratione proprie accepta: ſecū/
dum .ſ. ꝙ eſt a contrario in contrarium: ⁊ q: motus
qui eſt in rebus corporalibus de quo determinatuꝫ ē
in libro phyſicorum eſt de contrario in contrariū: ma
nifeſtum eſt ꝙ ſentire ſi dicatur motus eſt alia ſpecies
motus ab ea de qua determinatum eſt in li. phyſicoꝝ
ille enim motus eſt actus exiſtentis in potentia: q: vi/
delicet recedens ab vno contrario quam diu mouet̄
non attingit alterum contrarium quod eſt terminus
motus: ſed in potentia ad ipſum: ⁊ q: omne quod eſt
in potentia inquantum hmōi eſt imperfectuꝫ: ideo ille
motus eſt actus imperfecti: ſed iſte motus eſt actus ꝑ
fecti: eſt enim operatio ſenſus iam facti in actu per ſuā
ſpeciem non eniꝫ ſentire conuenit ſenſui niſi in actu exi
ſtenti: ⁊ ideo iſte motus ſimplr̄ eſt alter a motu phy/
ſico: ⁊ hmōi motus dicitur proprie operatio vt ſenti/
re ⁊ intelligere ⁊ velle. Et ſecundum hunc motū ani/
ma mouet ſeipſam ſecundum platonem inquantum
cognoſcit ⁊ amat ſeipſam.

¶ Deinde cū dicit.

**Sentire quidem igitur ſimile eſt ipſi di/
cere ſolum ⁊ intelligere. Cum autem delec/** Co.29.
**tabile: aut triſte: aut affirmans aut negans
perſequitur aut fugit: ⁊ eſt delectari ⁊ triſta/
ri agere ſenſitiua medietate ad bonū aut ma
lum inquantum talia: ⁊ fuga aut ⁊ appetitus
hec que ſecundum actum: ⁊ non alterū ap/
petitiuum ⁊ fugitiuum: neqꝫ ab inuicem:
neqꝫ a ſenſitiuo: ſed eſſe alterum eſt.**

¶ Aſſimilat motum ītellectus motui ſenſus ⁊ circa h̄
duo facit. primo oſtendit qualiter procedit motus ī ſē/
ſu. ſecundo oſtendit ꝙ ſimiliter ꝓcedit in intellectu ibi ⁊c.
(intellectiue autē.) Dicit ergo primo ꝙ cum ſenſibi/
le reducat in actum ſenſitiuum ſine paſſione ⁊ altera/
tione: ſicut de intellectu ſupra dictum eſt: manifeſtum
eſt ex dictis ꝙ ipſum ſentire eſt ſimile ei ꝙ eſt intellige
re: ita tamen ꝙ quando eſt ſolum ſentire ⁊ apprehen
dere ⁊ iudicare ſecundum ſenſum: hoc eſt ſimile ei ꝙ
eſt ſolum dicere ⁊ intelligere quando .ſ. intellectus
iudicat aliquid ⁊ apprehendit: quod eſt dicere: q: ſim
plex apprehenſio ⁊ iudicium ſenſus aſſimilatur ſpecu
lationi intellectus. Sed quando ſenſus ſentit aliqd de
lectabile aut triſte. q. affirmans aut negans id quod ſē
ſu percipitur eſſe delectabile aut triſte: tunc perſequi/
tur per appetitum ideſt deſyderat aut fugit. ⁊ dicit ſi
gnanter (aut affirmans aut negans) q: facere affirma
tionem ⁊ negationem eſt proprium intellectus: vt ſu/
pra dictum: ſed ſenſus facit aliquid ſimile huic: quan/
do apprehendit aliquid vt delectabile ⁊ triſte. Et vt
ſciatur quid ſit delectari ⁊ triſtari: ſubiungit ꝙ delecta
ri ⁊ triſtari eſt agere ſenſitiua medietate ideſt actio q̄/
dam ſenſitiue virtutis que dicitur medietas inquantū
ſenſus communis comparatur ad ſenſus proprios vt
quoddam medium ſicut centrum comparatur ad li/
neas terminatas ad ipſum. Non autem omnis actio
ſenſitiue partis eſt delectari ⁊ triſtari: ſed que ē reſpe
ctu boni vel mali inquantum hmōi. nam bonum ſen
ſus ſcilicet quod eſt ei conueniens: cauſat delectationē
malum autem quod eſt repugnans ⁊ nociuum cau/
ſat triſtitiam. ⁊ ex hoc quod eſt triſtari vel delectari
ſequuntur fuga ⁊ appetitus ideſt deſyderium que
ſunt ſecundum actum. Patet igitur ꝙ motus ſen/
ſibilis in ſenſum procedit. q. triplici gradu. Nam pri/
mo apprehendit ipſum ſenſibile vt conueniens vel no
ciuum. Secundo ex hoc ſequitur delectatio ⁊ triſtitia
Tertio autem ſequitur deſyderium vel fuga. ⁊ q̄uis
appetere vel fugere vel ſentire ſint diuerſi actus: tamē
principium eorum eſt idem ſubiecto: ſed ratione dif/
fert ⁊ hoc eſt quod ſubiungit ꝙ appetitum ⁊ fugiti/
uum ideſt pars anime que fugit ⁊ deſyderat non ſūt
altere ſubſtātia neqꝫ ab inuiceꝫ neqꝫ a parte ſenſitiua:
ſed eſſe aliud eſt ideſt differunt ratione. ⁊ hoc dicit cō/
tra platonem qui ponebat in alia parte corporis orga
num appetitiui: ⁊ in alia organum ſēſitiui.

¶ Deinde cū dicit.

Intellectiue autem anime phantaſmata Co.30.
**vt ſenſibilia ſunt. cum autem bonum aut ma
lum affirmat aut negat: ⁊ fugit aut proſequi**

tur: ꝓpter qđ nequaquā ſine phantaſmate
intelligit anima.

¶ Aſſimilat ꝓceſſum motus in intellectu ad id quod
dictum eſt circa ſenſum. ⁊ circa hoc. d. ſ. primo oñdit
quō hꝫ ſe circa ſenſibilia: ſecūdo quō ſe habet ad ea q̄
ſunt a ſenſibilibus ſeparata: ibi: (abſtractione autē.)
Circa primū. d. ſ. primo oñdit quō intellectus ſe habꝫ
circa ſenſibilia in agendo: ſecūdo cōparat intellectum
actiuum ad ſpeculatiuum ibi: (⁊ omnino in actione.)
Circa primū. d. ſ. primo aſſimilat ꝓceſſum intellectus
ꝓceſſui ſenſus. ſecundo manifeſtat ſimilitudinem ibi:
(ſicut enim aer.) Dicit ergo primo ꝙ phantaſmata
ſe habent ad intellectiuam partē aīe: ſicut ſenſibilia ad
ſenſum: vñ ſicut ſenſus mouetur a ſenſibilibus itaītel
lectus a phantaſmatibus. ⁊ ſicut cum ſenſus apprehē
dit aliquid ſicut delectabile vel triſte ꝓſequitur illud
aut fugit: ita etiam cū intellectus apprehendit aliquid
affirmans vel negans eſſe bonum vel malū, fugit aut
ꝓſequitur. Ex ipſo autem modo loquēdi ariſ. duplex
eſt attēdenda differētia inter intellectū ⁊ ſenſum: q2 in
ſenſu erant tria. nam ex apprehenſione boni vel mali:
nō ſtatim ſequebatur deſyderium vel fuga: ſicut h̄ cir
ca intellectū: ſed ſequebatur delectatio ⁊ triſtitie: ⁊ ex h̄
vlterius deſyderium ⁊ fuga: cuius rō eſt: q2 ſicut ſen/
ſus non apprehendit bonū vl'e: ita appetitus ſenſitiue
partis nō mouet͛ a bono vel malo vl'i: ſed a quodā de
terminato bono quod eſt delectabile ſm ſenſū: ⁊ quo
dam determinato malo quod eſt triſtans ſm ſenſum
in parte autem intellectiua eſt apprehenſio boni ⁊ ma
li vl'is. vnde ⁊ appetitus intellectiue partis: mouet͛ ſta
tim ex bono vel malo apprehenſo. Secunda differen
tia eſt ꝙ de intellectu dicit ſimpliciter ꝙ affirmat vel
negat: ſed de ſenſu ꝙ. q. affirmat vel negat: cuius ratio
ex dictis pꝫ. ex hoc autem ꝙ dixerat. cōcludit vlterius
ꝙ ſi phantaſmata ſe habent ad animam intellectiuam
ſicut ſenſibile ad ſenſum: ſicut ſenſus non poteſt ſentire
ſine ſenſibili: ita anima nō pōt intelligere ſine phanta/
ſmate.

Deinde cum dicit.

Co.31. Sicut enim aer pupillam huiuſmodi fa/
cit: ipſa autem alterum: ⁊ auditus ſimiliter:
ſed vltimum vnum ⁊ vna medietas: eſſe aūt
ipſi plura quo autē diſcernit: quo differt dul
ce ⁊ calidum: dictū eſt quidē ⁊ prius. dicen/
Co.32. dum autem ⁊ nunc: eſt enim aliquid vnum:
ſic autem ⁊ terminus ⁊ hoc in ꝓportionali:
aut numero ens vnum habet ſe ad vtrunqꝫ
ſicut illa ad inuicem. quo enim differt nō ho
mogenea iudicare aut contraria vt album ⁊
nigrum. Sit igitur ſicut. a. album ad. b. ni/
grū. g. ad. d. ſicut illa ad inuicem: quare ⁊
permutatim. Sicut igitur. g. d. vni ſint exi/
ſtentia: ſic habebunt ſicut ⁊. a. b. idem qui/
dem: eſſe autem non idem ⁊ illud ſimiliter.
Eadem aūt ratio eſt: ⁊ ſi. a. quidē dulce ſit: ⁊
b. vero album.

¶ Manifeſtat ſimilitudinē poſitā: ⁊ primo quantū ad
hoc qđ dixit ꝙ intellectiue anime phātaſmata ſunt vt
ſenſibilia. ſecūdo quantū ad hoc quod dixit ꝙ cū bo/
nū aut malū affirmat aut negat fugit ⁊ ꝓſequitur ibi:
(Species quidē igit͛.) Dicit ergo primo ꝙ aer imu/
tatus a calore facit pupillam huiuſmodi. i. facit eā ali/
qualem imprimēs in eam ſpeciē coloris. ⁊ ipſa. ſ. pu/
pilla ſic immutata imutat. ſ. ſenſū cōem: ⁊ ſimiliter au
ditus imutatus ab aere imutat ſenſū cōem: ⁊ licet ſen
ſus exteriores ſint plures: tñ vltimū ad qđ terminant͛
immutationes hoꝝ ſenſuū eſt vnū: q2 eſt. q. quedā me
dietas vna inter oēs ſenſus. ſicut centrum ad qđ ter/
minantur oēs linee: quaſi ad vnū mediū ⁊ quāuis ſit
vnū ſubiecto illud medium omniū ſenſuum tñ eē ipſi
us eſt plura. i. ratio ipſius diuerſificat͛ ſm ꝙ ad diuer
ſos ſenſus cōparatur. ⁊ hoc eſt quo diſcernit anima ī
quo differat dulce ⁊ calidū de quo dictū ē prius: cum
de ipſo ſm ſe agebat͛. ⁊ nūc etiā dicendum eſt de ipō
per cōparationē ad intellectum: q2 eſt aliquid vnū re
ſpectu omniū ſenſibilium: ſicut intellectus ē terminus
oīum phantaſmatū: ⁊ ſicut ex parte illa erant plura q̄
diiudicabant͛ ab vno: ita ⁊ hec ex parte intellectus ſe
habent in quodā modo ꝓportionali. i. ꝙ ꝓportionabi
liter rñdet vni diiudicanti circa ſenſibilia: aut etiam eſt
ſimilitudo quantū ad numeꝝ diiudicatoꝝ: inquantum
intellectus ſe habet ab vtraqꝫ inter que diſcernit: ſicut
illa ſe hēbant ad inuicē. i. ſicut ſe habebat vnus ſenſus
cōis ad diuerſa ſenſibilia inter que diſcernebat ⁊ non
differt ſi accipiamus cā exempli: non homogenea. i. di
uerſa ſenſibilia non vnius generis: ſicut albū qđ eſt in
genere coloris: ⁊ dulce qđ eſt in genere ſaporis: inter
que ſenſus cōis diſcernit: aut ſi accipiamus ꝯtraria vt
albū ⁊ nigrū que ſunt vnius generis: q2 inter vtraqꝫ
ſenſus cōis diſcernit. accipiamus ergo. a. loco albi: ⁊. b
loco nigri: vt ſe habeat. a. albū ad. b. nigꝝ: ſicut. g. ad
d. idest ſicut phātaſia albi ad phantaſiā nigri: quare ⁊
ſm permutationē ꝓportionū. a ſe hꝫ ad. g. ſicut. ad. d
idest albū ad phātaſmata albi: ſicut nigrū ad phanta/
ſmata nigri: ⁊ ſic ſe hꝫ ītellectus ad. g. ⁊ ad. d. ſ. ad phā
taſma albi ⁊ nigri: ſicut ſe hꝫ ſenſus ad. a. ⁊. b. i. ad al/
bū ⁊ nigꝝ. Si igit͛. g. ⁊. d. i. phantaſmata albi ⁊ nigri
ſunt exñtia vni. i. iudicant͛ ab vno intellectu: ſic ſe habe
bāt ſicut. a. ⁊. b. i. albū ⁊ nigꝝ que iudicant͛ ab vno ſē/
ſu: ita ꝙ ſicut ſenſus diiudicans h̄ duo erat vnū ſubie/
cto differēs rōne: ita erit de intellectu: ⁊ eadē ratio eſt ſi
accipiamus nō hōgenea: vt. ſ. a. ſit dulce: ⁊. b. ſit albū.

¶ Deinde cum dicit.

Species quidem igitur intellectus ī phā
taſmatibus intelligit: ⁊ ſicut in illis determi/
natum eſt: ipſi imitabile ⁊ fugiendum ⁊ ex/ Co.33.
tra ſenſum: cum in phantaſmatibus fuerit:
mouetur vt ſentiens quod fugibile eſt: quia
ignis cōmuni cognoſcit videns quod moue
tur: quoniā impugnans eſt: aliquando aūt
que ſunt in anima phantaſmatibus aut intel Co.34.
lectibus: ⁊ tanquam videns ratiocinatur ⁊
deliberat futura ad preſentia: ⁊ cum dixerit
vt ibi letū aut triſte: hic fugit aut imitatur.

¶ Manifeſtat quod dixerat ſupra ꝙ cum intellectus
affirmat vel negat bonū aut malū fugit: aut ꝓſequitur
ꝯcludens ex predictis: ꝙ pars anime intellectiua intel/
ligit ſpecies a phātaſmatibus abſtractas. Et ſicut in/
tellectui determinat͛ aliqđ imitabile ⁊ fugiendū ī illis
ſcꝫ in ſenſibilibus cū pñtia ſiunt: ita ⁊ modo ad imutā
dū vel fugiēdū cū ſiūt in phātaſmatibus extra ſenſū. i.
cū repreſentat͛ phātaſmata in abñtia ſēſibiliū: ſicut hō
ſentiēs aliqd qđ fugiēdū ē. i. aliqđ terribile: puta fremi
tū aliquē: ſicut cū vidit ꝙ ignis ē accēſus in ciuitate vi/
dens ignē moueri: cognoſcit: (cōi). i. aliqua potētia cō
muni diiudicatiua. vel (cōi. i. ab eo qđ cōiter accidere
ſolet: cognoſcit inqꝫ qñ ſunt prelia vel qñ eſt aliquid
pugnās. ⁊ ſic mō aliqñ ītellectus ad fugiendū vel im
tandū ex ſēſibili pñte: aliqñ aūt ex phātaſmatibus aut
intelligibilibus que ſūt in aīa rōcinat͛ ⁊ deliberat ſu u

ra aut pñtia tanq̃ ſi actu videret: ⁊ cũ iudicat aliquid eſſe letũ vel triſte fugit h̃ aut imitat̃: vt ibi. qñ mouebatur a pñti ſenſibili. ¶ Deinde cum dicit.

Et omnino in actione ⁊ quod ſine actione eſt verum ⁊ falſum in eodem genere eſt cum bono ⁊ malo. Sed in eo ꝙ ſimpliciter differt ⁊ a quodam.

¶ Cõparat cognitionẽ intellectus practici ⁊ ſpeculatiui dicens (ꝙ verũ ⁊ falſũ). i. vera ⁊ falſa cognitio intellectus (in actiõe). i. ſm qd̃ ptinet ad intellectũ practicuz (⁊ ſine actione). i. ſm ꝙ pertinet ad intellectuz ſpeculatiuũ eſt in eodẽ genere: ſiue illud genus ſit bonũ ſiue malũ. qd̃ põt dupliciter intelligi. vno mõ ſic ꝙ res intellecta vel practice vel ſpeculatiue quãdoq3 eſt bona: qñq3 eſt mala: neq3 diuerſificatur pp̃ hoc genus rei ꝙ conſyderatur ſpeculatiue vel practice. alio mõ poteſt intelligi ꝙ ipſa cognitio vera eſt quoddã bonũ intellectus ſiue ſpeculatiui ſiue practici. Et ipſa cognitio falſa eſt quoddã malũ intellectus: ſiue ſpeculatiui ſiue practici. Nõ ergo intẽdit cõparare verũ ⁊ falſũ bono ⁊ malo ſm ꝯuenientiã generis: ſ3 verũ vel falſum quod ẽ in actione vero ⁊ falſo qd̃ eſt ſine actione: ⁊ hoc patet ex differẽtia quam ſubdit: dicens ꝙ differt. ſ. quod eſt in actione: ⁊ quod eſt ſine actione in eo quod eſt ſimpliciter ⁊ quodã. Nam intellectus ſpeculatiuus cõſyderat aliquod verũ vel falſũ in vl̃i: quod eſt cõſyderare ſimpliciter: intellectus aũt practicus applicãdo ad particulare opabile: q2 opinio in particularibus ẽ.

¶ Deinde cum dicit.

Co.35. **Abſtractione autez dicta intelligit: ſicut ſimum non ſeparate. Inquantum autẽ curuum ſi aliquod intellexit actu: ſine carnẽ intellexit in qua curuum. ſicut mathematica non ſeparata tanquam ſi ſeparata ſint intelligit: cum intelligat illud. Omnino autez intellectus qui ſecundum actum res eſt intel-**
Co.36. **ligens.**

¶ Quia dixerat phs ꝙ nequaq̃ ſine phantaſmate intelligit anima: phantaſmata aũt a ſenſu accipiunt̃: vult oſtendere quõ intellectus noſter intelligit ea que ſunt a ſenſibus ſeparata. ⁊ circa hoc. d. ſ. primo oñdit quõ intelligit mathematica que a materia ſenſibili abſtrahũtur: ſecundo inquirit vtrum intelligat ea que ſunt ſm eſſe a materia ſeparata: ibi: (vtrum autem cõtingat.) Circa primum cõſyderandum eſt ꝙ eoꝝ que ſunt in rebus coniuncta: contingit vnum ſine altero intelligi ⁊ vere: dummodo vnũ eorum nõ ſit in rõne alterius. ſi enim ſocrates ſit muſicus ⁊ albus. poſſum intelligere albedinem nihil de muſica intelligendo. nõ autem poſſum intelligere hominem nihil intelligẽdo de aĩali: q2 aĩal eſt in rõne hoĩs: ſic ergo ſeparãdo ſm intellectuz que ſunt ſm rem cõiuncta mõ predicto nõ cõtingit falſitas. Si aũt intellectus intelligat ea que ſũt ꝯiũcta eſſe ſeparata: eſſet intellectus falſus. vt puta ſi in predicto exemplo diceret muſicum non eſſe album. ea võ que ſunt in ſenſibilibus abſtrahit intellectus non quidẽ intelligens ea eſſe ſeparata: ſed ſeparatim vel ſeorſuz ea intelligens. ⁊ hoc eſt quod dicit ꝙ intellectus intelligit ea que ſunt dicta per abſtractionez. ſ. mathematica. h̃ modo ſicut dum intelligit ſimum ſm ꝙ ẽ ſimũ nõ intelligit ſeparate. i. ſeorſum ſimũ a materia ſenſibili: q2 materia ſenſibilis. ſ. naſus cadit in diffinitione ſimi. Si aũt intellectus intelligit aliquid in actu inquantum eſt curuum ſine carne intelligit inquantum eſt curuum: ñ quidem ita ꝙ intelligat curuum eſſe ſine carne. ſed q2 intelligit curuum nõ intelligẽdo carnẽ: ⁊ h̃ iõ q2 caro ñ ponitur in diffinitione curui: ⁊ ſic intellectus intelligit oĩa mathematica ſeparate: tanq̃ ſi eſſent ſeparata: q̃uis non ſint ſeparata ſm rem. Nõ aũt ſic intelligit naturalia: q2 ĩ diffinitione naturaliũ ponit̃ materia ſenſibilis: nõ autem in diffinitione mathematicoꝝ: abſtrahit tñ circa naturalia intellectus vl̃e a particulari ſimili mõ: inquantũ intelligit naturã ſpeciei ſine principiis indiuiduantibus que nõ cadũt in diffinitiõe ſpeciei: ⁊ oĩo intellectus ĩ actu ẽ res intellecta: q2 ſicut res in ſui rõe hñt materiã vel nõ hñt ſic ab intellectu pcipiunt̃: ⁊ q2 hunc modum abſtractionis plato nõ cõſyderauit coactus fuit ponere mathematica ⁊ ſpecies ſeparatas: loco cuius ad predictã abſtractionẽ faciendam ariſ. poſuit intellectum agentẽ. ¶ Deinde cũ dicit.

Utrum autem contingit aliquod ſeparatorum intelligere ipſum exiſtentem non ſeparatum a magnitudine aut non: conſyderandum poſterius

¶ Mouet queſtionem de his que ſunt ſeparata a materia ſm eẽ dicens ꝙ poſterius cõſyderandũ erit vtꝝ cõtingat intellectum noſtꝝ nõ ſeparatũ a magnitudine ideſt a corpore intelligere aliquid ſeparatoꝝ. i. aliquaz ſbam ſeparatã. hec. n. queſtio hic determinari non potuit: q2 nundũ erat manifeſtũ eſſe aliquas ſubſtantas ſeparatas nec que vel quales ſint. vnde hec queſto ptinet ad metaphyſicũ: nõ tñ inuenitur ab Ariſtotele ſoluta: q2 cõplementũ illius ſcie nondum ad nos peruenit: vel q2 nondũ eſt totus liber tranſlatus: vel q2 forte preoccupatus morte nõ cõpleuit. Cõſyderandũ tñ eſt ꝙ intellectũ h̃ dicit non ſeparatũ a corpore inquãtũ eſt potẽtia quedã anime que eſt actus corporis: ſupra tñ dixit eum a corpore ſeparatũ: q2 non habet aliquod organum deputatum ſue operationi.

Lectio decimatertia.

Nunc autem de anima dicta recapi-
tulantes dicamus iteruz: ꝙ omnia Co.37.
ea que ſunt quodammodo eſt anima: aut enim ſenſibilia que ſunt: aut intelligibilia. eſt autem ſcientia quidẽ ſcibilia quodam modo. ſenſus autem ſenſibilia. Qualiter autem hec ſunt oportet inquirere. Seca-
tur enim ſcientia ⁊ ſenſus in res. que qdem Co.38.
potentia eſt in ea que ſunt potentia. que vero actu in ea que ſunt actu: anime autem ſenſitiuum ⁊ quod ſcire poteſt: potẽtia hec ſunt hoc qdem ſcibile: illud vero ſenſibile.

Poſtq̃ phs determinauit de ſenſu ⁊ intellectu p̃ ea que de vtraq3 dicta ſunt oñdit qd de natura aĩe ſit ſentiendum: ⁊ diuiditur in partes duas in prima oñdit ꝙ natura aĩe eſt quodãmodo ſicut antiqui credebant: ⁊ quodãmõ aliter. in ſecunda oñdit dependentiã intellectus a ſenſu ibi: (qm̃ autem neq3 res). Circa primũ. d. ſ. pmõ oñdit ꝙ quodã mõ ẽ oĩa ſicut antiqui dixerunt. Scdõ dicit ꝙ alr̃ eſt oĩa q̃ illi dixerunt ibi: (neceſſe eſt autẽ.) Dicit ergo pmõ ꝙ nunc recapitulantes que dicta ſũt de anima vt ex his ppoſitum oſtendamũs: dicamus ꝙ aĩa quodãmodo eſt oĩa. omnia. n. que ſunt aut ſunt ſenſibilia aut intelligibilia. aĩa autem eſt quodãmodo ſenſibilia ⁊ intelligibilia: q2 in aĩa eſt ſenſus ⁊ intellectꝰ ſenſus autem eſt quodammodo ipa ſenſibilia: ⁊ intellectus intelligibilia ſiue ſcibilia: ⁊ qualiter hoc ſit oportet inquirere: ſenſus enim ⁊ ſcientia diuiduntur ĩ actũ ⁊ potentiã quemadmodum ⁊ res: ita tamen ꝙ ſcien-

tia ⁊ ſenſus que ſunt in potentia ad ſenſibilia ⁊ ſcibilia ſe habent ad ſcibilia ⁊ ſenſibilia que ſunt in potentia: ſcientia vero ⁊ ſenſus que ſunt in actu ordinant̄ in ſenſibilia ⁊ ſcibilia que ſunt in actu: ſed tamen diuerſimode: nā ſenſus in actu ⁊ ſcīa vel intellectus ī actu ſunt ſcibilia ⁊ ſenſibilia in actu. Sꝫ potentia aīe ſenſitiue ⁊ id quod ſcire poteſt. i. potētia intellectiua nō eſt ipſum ſēſibile vel ſcibile: ſed eſt in potentia ad ipſa. ſenſitiuū q̄dem ad ſenſibile: qđ autē ſcire pōt ad ſcibile. Relinqt̄ igitur ꝙ aīa quodam mō ſit oīa. ¶ Deinde cū dicit.

Neceſſe eſt autem: aut ipſa: aut ſpecies eſſe: ipſa quidem igitur non ſunt: non enim lapis in anima eſt ſed ſpecies: quare anima ſicut manus eſt: manus enim organum organorum: ⁊ intellectus ſpecies ſpecierum: ⁊ ſenſus ſpecies ſenſibilium.

¶ Oſtendit ꝙ alio modo eſt oīa q̄ꝫ antiqui ponerent: ⁊ dicit ꝙ ſi aīa ē oīa: neceſſe ē ꝙ ſit vel ipſe res ſcibiles ⁊ ſenſibiles: ſicut emp. poſuit ꝙ terra terram cognoſcimus ⁊ aqua aquā: ⁊ ſic de aliis aut ſit ſpecies ipſorꝫ Nō autem aīa eſt ipſe res ſicut illi poſuerunt: q꞉ lapis nō eſt in aīa: ſed ſpecies lapidis. ⁊ per hunc modum dicit̄ intellectus in actu eſſe ipſum intellectū: inquantū ſpēs intellecti eſt ſpecies intellectus in actu: ex quo pꝫ ꝙ aīa aſſimilat̄ manui. manus. n. eſt organū organoꝝ q꞉ manus date ſunt homini loca oīum organoꝝ q̄ data ſunt aliis aīalibus ad defenſionē vel impugnationē vel coopermentū. oīa enim hec homo ſibi manu preparat. ⁊ ſimiliter aīa data eſt hoī loco oīum formaꝝ: vt ſit homo quodā modo totū ens: inquantū ſm animā eſt quodā mō oīa: ꝓut eius anima ē receptiua oīum formaꝝ. nā intellectus eſt quedā potentia receptiua oīum formaꝝ intelligibiliū: ⁊ ſenſus eſt quedā potentia receptiua oīum formaꝝ ſenſibilium.

¶ Deinde cum dicit.

Co.39. Quoniam autem neqꝫ res nulla eſt preter magnitudines: ſicut videntur ſenſibilia ſeparata in ſpeciebus ſenſibilibus intelligibilia ſunt: ⁊ que abſtractione dicūtur: ⁊ quecunqꝫ ſenſibilium habitus ⁊ paſſiōes: ⁊ ob hoc neqꝫ non ſentiens nihil: nihil vtiqꝫ adiſcet neqꝫ intelliget. Sed cum ſpeculetur neceſſe ſimul phantaſma aliquod ſpeculari. phantaſmata autem ſicut ſenſibilia ſunt: preter quod ſunt ſine materia.

¶ Q꞉ dixerat ꝙ intellectus eſt quodā mō intelligibilis ſicut ſenſus ſenſibilia: poſſet aliquis credere ꝙ intellectus non depēderet a ſenſu: ⁊ hoc quod verum eēt: ſi intelligibilia noſtri intellectus eēnt a ſenſibilibus ſeparata ſm eſſe: vt platonici poſuerūt: ⁊ iō hic oñdit ꝙ intellectus indiget ſenſu: ⁊ poſtmodum ꝙ intellectus differt a phantaſia que etiam a ſenſu dependet: ibi: (Ē aūt phantaſma.) Dicit ergo p̄mo ꝙ q꞉ nulla res ītellecta a nobis eſt preter magnitudines ſenſibiles quaſi ab eis ſeparata ſm eſſe ſicut ſenſibilia vident̄ abinuicem ſeparata: neceſſe eſt q꞉ intelligibilia intellectus noſtri ſint in ſpeciebus ſenſibilibus ſm eſſe tā illa que dicuntur ꝑ abſtractionem. ſ. mathematica q̄ꝫ naturalia q̄ ſunt habitus ⁊ paſſiones ſenſibilium: ⁊ ꝓpter hoc ſine ſenſu nō pōt aliquis homo adiſcere. q. de nouo acquirens ſcientiam: neqꝫ intelligere. q. vtens ſcīa habita. Sꝫ oꝫ cū aliquis ſpeculatur in actu ꝙ ſimul formet ſibi aliquod phantaſma. phantaſmata. n. ſunt ſimilitudines ſenſibiliū: ſed in hoc differunt ab eis: q꞉ ſunt preter naturā. nā ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecieꝝ ſine materia: vt ſupra dictū eſt: phantaſia autē eſt motus factus a ſenſu ſm actum. Patet aūt ex hoc falſum eſſe ꝙ auicenna ponit ꝙ intellectus nō indiget ſenſu poſtq̄ꝫ acquiſiuit ſcientiam. manifeſtū eſt enim ꝙ poſtquā aliquis acquiſiuit habitū ſcientie: neceſſe ē ad h̄ ꝙ ſpeculet̄ ꝙ vtat̄ phantaſmate: ⁊ ꝓpter h̄ ꝑ leſionē organi impeditur vſus ſcientie iam acquiſite.

¶ Deinde cum dicit.

Eſt autem phantaſia alterꝫ a dictione ⁊ negatione: complexio enim intellectuum ē verum aut falſum.

¶ Oñdit differentiā inter phantaſiā ⁊ intellectū. ⁊ primo q̄ꝫtum ad operationē cōem intellectus que eſt cōpoſitio ⁊ diuiſio: dicēs ꝙ phantaſie ē alteꝝ ab affirmatione vl' negatione intellectus: q꞉ in cōplexione intelligibilium iā ē veꝝ ⁊ falſū: qđ nō eſt in phātaſia. nā cognoſcere veꝝ ⁊ falſum eſt ſolius intellectus.

¶ Secundo ibi.

Primi autem intellectus quidem differrent vt non phantaſmata ſint: aut neque alii phantaſmata ſed non ſine phantaſmatibus.

¶ Inquirit in quo differāt primi intellectus. i. intelligentie indiuiſibiliū cū non ſint phantaſmata. ⁊ reſpondet ꝙ non ſunt ſine phātaſmatibus ſed tñ nō ſunt phātaſmata: q꞉ phātaſmata ſunt ſimilitudines particularium: intellecta autē ſūt vl'ia ab indiuiduantibus ꝯditionibus abſtracta. vñ phātaſmata ſūt indiuiſibilia in potentia ⁊ non in actu.

¶ Lectio decimaquarta.

Quoniam autem anima ſecundum Co.40.
duas diffinita eſt potētias: que animalium eſt: ⁊ diſcretio quod intelligentie opus eſt ⁊ ſenſus: ⁊ adhuc in mouendo ſecundum locum motum: de ſenſu quidem ⁊ intellectu determinata ſint tanta: de mouente autem quid forte ſit anime: ſpeculandum eſt: vtrum vna quedam pars ipſius ſit ſeparabilis aut magnitudine aut ratione aut omnis anima: ⁊ ſi pars aliqua: vtrū ꝓpria quedam ſit preter conſuetas dici ⁊ dictas: aut harum vna aliqua ſit.

Oſtq̄ꝫ phs determinauit de partibus aīe vegetatiua ſenſitiua ⁊ intellectiua. Nūc q̄rto determinat de ꝑte aīe motiua. Et diuiditur in partes duas. in p̄ma dicit de quo eſt intētio: in ſecūda ꝓſequit̄. ibi. (hꝫ aūt dubitationē.) dicit ergo p̄mo ꝙ q꞉ aīa q̄ eſt aīaliū diffinita ē etiā ab antiquis ſm duas potētias. i. ſm ꝙ hꝫ potentiā ad duo quoꝝ vnū eſt diſcretio que ſit ꝑ cognitionē: que quidē diſcretio opus ē intellectiue ⁊ ſenſitiue ꝑtis. aliud autē eſt mouere ſm locū: de ſenſu ⁊ intellectu ſunt tāta determinata quāta in p̄oribus habita ſunt: ſed nunc ſpeculandum eſt de alia parte. ſ. principio mouente quid anime ſit. vtꝝ. ſ. ſit aliqua pars aīe ſeparabilis ab aliis vel magnitudine. i. ſb̄o: ita ꝙ habeat diſtinctum locum in corpore ab aliis potentiis: ſicut platonici poſuerunt: vel ſit ſeparabilis ab aliis anime partibus rōne tantū: Aut non ſit pars anime: ſed ſit tota anima. Et dato ꝙ ſit aliqua pars anime remanet conſyderandum vtrū ſit quedam alia pars anime preter illas que conſueuerunt dici: ⁊ preter eas que a nobis dicte ſunt. Aut eſt vna earum.

¶ Deinde cum dicit.

Co.41. Habet autem dubitationem mox: quo/
modo oportet partes anime dicere. ⁊ quot
modo enim quodam infinite videntur: ⁊ nõ
ſolum quas dicunt quidam determinantes
rationatiuuam ⁊ iraſcibilem ⁊ appetiuaꝫ: hi
autem rationem habentẽ ⁊ irrationabilẽ.

¶ Proſequitur ſuam intentionẽ: ⁊ primo per modũ
diſputationis: ſcdo per modũ determinatiõis ibi: (vi
dent̃ aũt h̃ duo.) Circa primũ.d.ſ.p̃mo diſputat ꝯtra
diſtinctionẽ potentiaꝝ aĩe.ſcdo ſpãliter circa principiũ
motus q̃ pars aĩe ſit ibi. (Sꝫ de motu ſm̃ locũ.) Cir
ca primũ.d.ſ.primo recitat diuiſionẽ potẽtiaꝝ aĩe qꝫ q
dam ponebãt.ſcdo diſputat ꝯtra eas ibi: ſm̃.n.diffe/
rentias.) Dicit ergo p̃mo ꝙ mox in p̃ncipio huius in
quiſitionis hꝫ dubitationẽ quõ oporteat diſtinguere ꝑ
tes aĩe ⁊ quot ſunt: qꝛ ſm̃ aliquẽ modũ videnť infini/
te eſſe.i.nõ poſſe cõprehendi ſub aliquo certo numero
Et hoc veꝝ eẽt ſi ſingulis operibus aĩe ⁊ motibus q̃
ſunt ab aĩa neceſſe eẽt attribuere diuerſas partes aĩe.
⁊ ſic videť ꝙ nõ ſint ſolũ ille partes: quas quidã dter
minãt.ſ.rõnalẽ iraſcibilẽ appetitiuã.i.ꝯcupiſcibilẽ: hec
quidem diuiſio nõ cõprehendit oẽs aĩe partes: ſed ſo
lum vires motiuas in hoĩe. Alii aũt diſtinguũt aĩe vi/
res ꝑ rõnem habẽtẽ ⁊ irrationabilẽ. Sꝫ hec quidẽ di
uiſio lꝫ ſm̃ aliquẽ modũ cõprehẽdat aĩe ꝑtes oẽs: nõ
tñ eſt ꝓpria diuiſio partiũ aĩe ſm̃ ꝙ ſunt aĩe partes: ſꝫ
forte ſolũ ſm̃ ꝙ ſunt in aĩa rõnem hñte: ⁊ ſic vtitur ea
ariſ.in p̃mo ethicorum.

Deinde cum dicit.

Secundum enim differentias per quas
has ſeparant: ⁊ alie videntur partes maio/
rem his differentiam habentes: de quibus
⁊ nunc dictum eſt. vegetatiua autem que cũ
plantis ineſt ⁊ omnibus viuentibus ⁊ ſenſi/
tiua: quam neque ſicut irrationabilem neqꝫ
ſicut rationem habentem ponet quis vtiqꝫ
facile.

¶ Obicit cõtra p̃dictas diuiſiones multiplr̃.p̃ma ob/
iectio ẽ ꝙ ſi iſte differẽtie ſm̃ quas diuerſificãt aliq ꝑ/
tes aĩe ſufficiũt ad diuerſitatẽ in partibus aĩe ꝯſtituen/
dã: inueniunť alie partes maiorẽ differẽtiã hñtes adin
uicẽ qꝫ ille que dicte ſunt: de quibus etiã ĩ hoc libro di
ctum eſt: pars enim vegetatiua ẽ in plantis ⁊ in oĩbus
aĩalibus ſiue in oĩbus viuẽtibus ⁊ ſenſitiua etiã ẽ in oĩ
bus aĩalibus. ⁊ manifeſtũ ẽ ꝙ vegetatiua ⁊ ſẽſitiua plꝰ
differũt abinuicẽ ⁊ a rõnali ⁊ ꝯcupiſcibili ⁊ iraſcibili:
qꝫ iraſcibilis differat a cõcupiſcibili: ⁊ tñ iſte due potẽ
tie nõ comprehendunť ſub illis diuiſionibus. Et ꝙ ñ
cõprehendať ſub prima diuiſione manifeſtũ eſt: patet
enim ꝙ neqꝫ vegetatiua neqꝫ ſenſitiua põt dici eſſe ra
tionabilis vel ꝯcupiſcibilis vel iraſcibilis. Vñ h̃ p̃ter/
miſſo ꝓbat ꝙ hec nõ comprehendanť ſub ſecũda di
uiſione: dicens ꝙ nõ de facili põt aliquis vel vegetati/
uam vel ſenſitiuaꝫ ponere vel rõnabilẽ vel rõnẽ hñtẽ.
Et quidẽ ꝙ neutra haꝝ habeat rõnem manifeſtũ eſt.
Sed ꝙ neqꝫ etiã aliqua eaꝝ ſit irrationabilis: ex h̃ ma
nifeſtum eſſe põt: qꝛ irrõnabile eſt: vel ꝙ eſt cõtrariuꝫ
rõni: vel quod eſt natũ habere rationẽ ⁊ nõ hꝫ: quoꝝ
neutꝝ contingit dictis partibus. ſi enĩ diceret tm̃ nega
tionẽ rõnis: nõ poſſet poni genus potentiarum aĩe. vñ
manifeſtũ videť ꝙ premiſſe diuiſiones potentiaꝝ aĩe
ſint inconuenientes.

¶ Secũdam rõnem ad idem ponit ibi.

Adhuc autem ⁊ phantaſtica que per eẽ
quidem ab omnibus altera eſt: Cui autem
harum eadem vel altera ſit habet multaꝫ du/
bitationem. ſi aliquis ponat ſeparatas par/
tes anime.

¶ Dicens ꝙ pars aĩe phantaſtica que ab oĩbꝰ differt
hꝫ multã dubitationẽ cũ qua predictaꝝ potentiaꝝ de/
beat eſſe eadem vel altera: ⁊ precipue ſi aliquis ponat
ꝑtes aĩe ſeparatas ſb̃o: ſicut aliqui ponebãt.

¶ Tertiã rationẽ ponit ibi. Co.42.

Adhuc autem ⁊ appetitiua que ⁊ ratio/
ne ⁊ potentia altera videtur vtique eſſe ab
omnibus: ⁊ inconueniens vtique hanc ſe/
queſtrare. Irratiocinatiua enim voluntas
fit: ⁊ in irrationabili cõcupiſcentia ⁊ ira. Si
autem tria in anima: in vnoquoqꝫ erit appe
titus.

¶ Dicens ꝙ etiam appetitiua videtur eſſe altera rati
one ⁊ potentia ab omnibus partibus anime. Et ſi ſꝫ
predictam diuiſionem partes anime ſubiecto diſtiguã
tur in rationalem ⁊ irrationalẽ: incõueniens videbitur
ſequeſtrare.i.diuidere appetitiuã in duas partes ſub
iecto differentes: ⁊ tamen hoc oportebit ſi quis dicat
rationale ⁊ irrationale partes anime ſubiecto diſtictas
qꝛ quedam appetitiua eſt in parte rõnali.i.voluntas:
quedam in parte irrationabili.ſ.iraſcibilis ⁊ concupi/
ſcibilis: ⁊ ſi quis diſtinguat partes anime in tres ſubie
cto diſtinctas.ſ.rationalem irrationalẽ ⁊ iraſcibilem: ſe
queť ꝙ in vnaquaqꝫ earum erit appetitus: in rõnabi
li enim eſt voluntas vt dictum eſt: iraſcibili ineſt appe
titus: ⁊ ſimiliter ꝯcupiſcibili. Erunt igitur tres appeti
tus in anima ſubiecto differentes ſm̃ predictam diui/
ſionem. ¶ Sed queritur quare in appetitu ſenſitiuo
ſunt due potentie appetitiue.ſ.iraſcibilis ⁊ concupiſci/
bilis. in appetitu autem rationali eſt vnus appetitꝰ tm̃
ſcꝫ voluntas. ¶ Et dicendũ eſt ꝙ potentie diſtinguun
tur ſm̃ rationes obiectorum: obiectum autem appeti
tiue eſt bonum apprehenſum. Alio autem modo ap/
prehendit bonum intellectus ⁊ ſenſus. Nam intelle/
ctus apprehendit bonũ ſm̃ vlẽm rõnem boni: ſenſus
autẽ apprehendit ſub determinatione boni: ⁊ ideo ap
petitus qui ſequitur apprehenſionẽ intellectus ẽ vnus
tm̃: ⁊ diſtinguitur ab appetitu qui ſequitur apprehenſi
onem ſenſus: ⁊ diſtinguunť ſm̃ diuerſam rationẽ bo
ni apprehenſi. Nam aliquid apprehenſum per ſenſũ
habet rationẽ boni appetibilis inquantũ ẽ delectabile
ſm̃ ſenſum. ⁊ ad hoc bonũ ordinať ꝯcupiſcibilis. ali
quid autem habet rõnem boni ⁊ appetibilis inquãtũ
preficitur delectabilibus: quaſi habens facultatem ad
libitum vtẽdi eis: ⁊ ad h̃ ordinať iraſcibilis: que ẽ.q.
ꝓpugnatrix ꝯcupiſcibilis: ⁊ inde eſt ꝙ aĩalia nõ iraſcũ
tur neqꝫ pugnãt niſi ꝓpter delectabilia.i.ꝓpter cibos
⁊ venerea: vt dicit in.4.de hiſtoriis aĩalium. Et ꝓpter
hoc oẽs paſſiones iraſcibil' incipiunt a paſſionibus cõ/
cupiſcibil' ⁊ terminantur in eis: ira autem a triſtitia cõ
mouetur: ⁊ in delectationẽ finiť: irati enim puniẽtes d
lectantur. ⁊ ꝓpter h̃ quidã dicunt ꝙ obiectum iraſcibi
lis eſt arduum. ¶ Quod autem a quibuſdam dicitur ꝙ
iraſcibilis ordinatur ad fugam mali nullã oĩo hꝫ rõeꝫ
eadem.n.eſt potentia cõtrarioꝝ: ſicut viſus albi ⁊ ni/
gri. vnde bonum ⁊ malum nõ poſſũt diuerſificare po
tentiam appetitiuam: ⁊ ꝓpter hoc ſicut amor boni ꝑ
tinet ad cõcupiſcibilem: ita odiũ mali vt dicit ph̃s i.ix.
ethicorum. ⁊ ſpes de bono: ⁊ timor de malo pertinẽt
ad iraſcibilem.

¶ Quartam rationem ponit ibi.

Et etiam de quo nunc ſermo inſtat: quid
forte mouens ſecundum locum animal eſt.

Co.43. Secundum quidem igitur augmentum ⁊ decrementum motum qui omnibus ineſt: videbitur vtiq̧ mouere generatiuum ⁊ vegetatiuum.

E reſpiratione autem ⁊ expiratione ⁊ ſomno ⁊ vigilia poſterius perſpiciendum. Habent enim dubitationem multam.

¶ Dicens ꝙ etiam illud de quo nūc querimus: ſicut quid ſit mouens animal ſm locū facit dubitationē circa predictas diuiſiones: q̄ nō videt̃ ſub eis contineri. de motu aūt augmēti ⁊ decremēti: qui eſt cōis oībus viuentibus: manifeſtū eſt ꝙ habet principiū cōe oībꝰ viuētibus ſm generatiuā ⁊ vegetatiuā. quedā aūt alie mutationes ſunt ſicut reſpiratio ⁊ expiratio: ſomnus ⁊ vigilia de quibus poſterius determinandū eſt quid cauſet ea: habēt. n. multā dubitationē: ⁊ ꝓpter hoc ſpecialem exigunt tractatum.

Co.44. ¶ Deinde cum dicit.

Sed de motu ſecundum locum quid ſit mouens animal ſecundum proceſſiuū motum conſyderandum: quod quidem igitur non vegetatiua potentia manifeſtum: ſemꝑ enim propter aliquid motus hic: aut cum phantaſia aut appetitu eſt: nihil enim nō appetens aut fugiens mouetur: ſed aut violentia.

¶ Procedit diſputatiue ad inquirendū quid ſit principium motus ſʒ locū in aīalibus. Et primo oñdit ꝙ non ſit vegetatiua potētia: ſc̄do ꝙ nec ſenſitiua. ibi. (ſimiliter autē neq̧ ſenſitiua.) tertio ꝙ nec intellectiua. ibi. (At vero neq̧ rōci.) quarto ꝙ nec appetitiua ibi. (At vero neq̧ appetitus.) dicit ergo primo ꝙ conſyderandū nūc eſt quid ſit mouēs aīal ſm locū motu ꝓceſſiuo. ⁊ ꝙ nō ſit potētia vegetatiua oñdit duabus rationibus: quoꝝ prima talis eſt. Semꝑ motus ꝓceſſiuꝰ ſm locū ē ꝓpter aliqd imaginatū ⁊ deſyderatū: non enī aīal mouet̃ niſi appetens aut fugiens aliqd: niſi forte per violentiā: ſed phantaſia ⁊ appetitus nō cōpetit parti vegetatiue: ergo pars vegetatiua non eſt principium motus localis ꝓceſſiui.

Co.45. ¶ Secundam rōnem ponit ibi.

Amplius ⁊ plante vtiq̧ mote eēnt ⁊ vtiq̧ haberent aliquam partem organicaʒ ad motum hunc

¶ Que talis eſt. pars vegetatiua eſt etiaʒ in plātis: ſi igitur pars vegetatiua eēt principiū motus localis ꝓceſſiui: ſequeret̃ ꝙ plāte eēnt motiue ſuiipſaruʒ ſʒ hūc motū: ⁊ haberent partes organicas cōuenientes huic motui: quod patet eſſe falſum.

¶ Deinde cum dicit.

Similiter autem neq̧ ſenſitiuum: multa enim ſunt animalium: que ſenſum quidem habent: manentia autem ⁊ immobilia ſunt ꝑ finem. Si igitur natura facit frustra nihil: neq̧ deficit in neceſſariis niſi in orbatis ⁊ imperfectis: huiuſmodi autem animalium perfecta ⁊ non orbata ſunt. Signum autem eſt quia generatiua ſunt ⁊ augmentum habent ⁊ decrementum: quare ⁊ haberēt vtiq̧ partes organicas ꝓceſſionis.

¶ Oñdit ꝙ neq̧ etiā ſenſus eſt principiū talis motus tali rōne. ſenſus. n. eſt oībus aīalibus: ſi ergo ſēſus eēt ꝓncipiū predicti motus ſequeret̃ ꝙ omne aīal hoc mō moueret̃: qđ patet eē falſū: q̄ multa ſunt habētia ſenſum que tamen manēt ſemꝑ in eodem loco: ⁊ ſūt immobilia ꝑ finē. i. q̄ʒdiu viuūt. Et q̄ poſſet aliquis credere ꝙ h̄ nō eſt ꝓpter hoc ꝙ deficiat eis ꝓncipiū motiuū: ſed q̄ deficiūt eis inſtrumēta apta ad motū. iđ ad remouendū hoc ſubiūgit ꝙ natura nihil facit fruſtra: neq̧ deficit in neceſſariis: niſi in aīalibus orbatis ⁊ imperfectis: ſicut ſunt aīalia mōſtruoſa que quidē monſtra aīalibus accidunt preter intentionē nature ex corruptione alicuius principii in ſemine. ſed aīalia īmobilia ſunt perfecta in ſua ſpecie: ⁊ non ſunt orbata. q. mōſtra cuius ſignū eſt q̄ generāt ſibi ſile: ⁊ habēt debitū augmētū ⁊ decremētū: quod nō eſt in aīalibus orbatis: ergo ⁊ in hmōi aīalibus natura nihil facit fruſtra. neq̧ deficit in neceſſariis: vñ ſequit̃ ꝙ ſi haberēt principium motus ꝙ haberent partes organicas diſpoſitas ad motum proceſſiuum. alˢ principiū motiuum eēt in eis ſuꝑfluū: ⁊ neceſſaria ad executionem potentie motiue eis deficerent. Ex h̄ aūt accipere poſſumus ꝙ cuicunq̧ ineſt aliqđ principiū vite: inſunt ei organa cōuenientia illi ꝓncipio: ⁊ ꝙ ꝑtes corꝑis ſūt ꝑꝑ ꝑtes aīe.

¶ Deinde cū dicit.

At vero neq̧ rationatiua ⁊ vocatus intellectus eſt mouens. Speculatiuus quidē igitur nihil ſpeculatur actuale: neq̧ dicit de fugibili ⁊ perſequibili. Semper autem motus aut fugientis aut perſequentis aliquid eſt. Sed neq̧ cum ſpeculatus fuerit aliqd huiuſmodi iam precipit aut perſequi aut fugere: puta cum multotiens intelligit terribile aliquid: aut delectabile: non iubet autē timere: ſed cor mouet̃. Si autem delectabile altera aliqua pars. Co.46.

¶ Oñdit ꝙ etiā intellectus nō eſt principiū motiuum. ⁊ dicit ꝙ neq̧ pars rationatiua que vocat̃ intellectus videt̃ eſſe mouēs: vnde accipere poſſumus ꝙ rō ⁊ intellectus nō ſunt diuerſe ꝑtes aīe: ſed ipſeītellectus dicit̃ rō inquantū ꝑ inquiſitionē quandā peruenit ad cognoſcendū intelligibilē veritatē. Et ꝙ intellectus non ſit principiū motus: ꝓbat primo q̄ʒtum ad ſpeculatiuum intellectū: q̄ cū intellectus ſpeculatiuus ſpeculatiue cōſyderet ea que ſunt tm̄ ſpeculabilia: ⁊ nullo mō agibilia: ſicut cū cōſyderat ꝙ triangulus hʒ tres angulos equales duobus rectis: ⁊ alia hmōi: manifeſtū eſt ꝙ ſpeculatiuus intellectus nō ſpeculat̃ aliqd actuale: neq̧ dicit aliqd de fugibili ⁊ perſequibili: ⁊ ſic nō pōt mouere: q̄ ſemꝑ motus ē fugiētis aliqđ ſm appetitū aut ꝑſequētis. Aliqñ aūt intellectus cōſyderat aliquid agibile: nō tm̄ practice ſʒ ſpeculatiue: q̄ ꝯſyderat ipſuʒ in vlı̄: ⁊ nō ſm ꝙ eſt principiū particularis operis. ⁊ iđ dicit ꝓħr: ꝙ neq̧ ītellectus (cū fuerit ſpeculatiuꝰ). i. ſpeculatiue conſyderauerit (aliqd hmōi.). i. aliqd agibile nōdum ꝑcipit ꝓſequi vel fugere: ſicut cum multotiens intelligimus terribile aliqđ vł̄ delectabile. Sʒ intellectus nō iubet timere vel deſyderare: ſed aliqñ mouetur cor ad timēdū abſq̧ īperio intellectus. Et ſi iteꝝ dlectabile moueat appetitū: erit aliqua alia pars q̄ʒ cor q̄ mouet̃. Et h̄ dicit ꝓpter opinionē platonis: qui poſuit partes aīe eē ſb̄o diſtinctas: ita ꝙ iraſcibilis: cuius eſt timere ſit in corde: ⁊ ꝯcupiſcibilis ſit in aliqua alia ꝑte corporis: puta in epate: ſic igitur manifeſtū eſt ꝙ intellectus ſpeculatiue conſyderādo aliqd agibile nō mouet: ex quo pʒ ꝙ intellectus ſpeculatiuus nullo modo

moꝟetur. ¶ Deinde cum dicit.
Co.47. Amplius ⁊ precipiente intellectu ⁊ dicen
te intelligentia fugere aliquid aut proſequi
non mouetur: ſed ſecundum concupiſcenti/
am agit: vt incontinens: ⁊ totaliter videmus
quoniam habens medicatiuam non ſanatur
tanquam alterius proprium ſit agere ſecū/
dum ſcientiam: ſed nō ſcientie.

¶ Probat ꝙ nec etiā intellectus practicus mouet di
cens: ꝙ nec etiā intellectu practico precipiēte: qđ cōtin
git cū intelligētia dicit aliquid fugiendū aut pſequēdū:
nō ꝓpter hoc hō mouet̄: ſꝫ agit ſm ꝯcupiſcentiā: ſi/
cut patet de incōtinētibus: q hñt rōnem rectā: ſꝫ nō i/
manēt rōni recte. vñ videt̄ ꝙ intellectus nō moueat. ꝓ
bat aūt idē ex medicis qui hñtes ſcientiā medicatiuaꝫ
nō ſanant̄: q: nō faciūt ea in ſeipſis que pcipit ars eis:
ex quo videt̄ ꝙ agere ſm ſcientiā nō ſit ſcie practice:
ſed alicuius alterius.

¶ Deinde cū dicit.

At vero neqꝫ appetitus huiuſmodi mo/
Co.48. tus dictus eſt: abſtinentes enim appetentes
⁊ concupiſcentes non operantur. quorum
appetitum habent: ſed conſequuntur intel/
lectum.

¶ Oñdit ꝙ ps appetitiua nō ſit dñatiua ſup hūc mo
tū: q: videmus ꝙ cōtinētes appetūt ⁊ ꝯcupiſcūt: ſed
nō operant̄ ea quoꝝ habēt appetitū. ecōuerſo eſt in in
cōtinētibus: vt manifeſtius appet. in. vii. ethi. Videt̄
igitur ꝙ neqꝫ appetitus moueat. ¶ Lectio. xv.

Videntur autem duo hec mouentia: aut ap/
petitus: aut intellectus: ſi aliquis phantaſi/
am poſuerit ſicut intellectum quendam.
Multa enim preter ſcientiam ſequunt̄ phā
taſiam: ⁊ ī aliis aīalibus ñ ītellectiue nꝫ rō ē
ſꝫ phātaſia. vtraqꝫ hec ergo motiua ſecūdū
locū intellectus ⁊ appetitus.

Oſtēſo pħs ꝓceſſit diſputatiue ad īquirēdū
qđ ſit principiū motus localis: ī aīalibus: h̄
determinat veritatē: ⁊ pˢmo oñdit in vlī qđ
ſit principiū motus. ſcđo quō hoc pˢncipiū
diuerſimode ī diuerſis repitur. ibi: (qdē igit̄.) Circa
primū. d. ſ. primo oñdit qđ ſit principiū motus ī aīali
bus. ſcđo docet ordinē quo motus iſte cōplet̄ q̄ꝫtum
ad motores ⁊ mobilia ibi: (Spēs quidē igit̄.) Circa
primū tria facit. pˢmo ponit eē duo principia motus. ſe
cūdo reducit ea in vnū: ibi. (intellectus aūt. tertio ſol/
uit obiectionē ſuperius poſitā: ibi (qm̄ aūt appe. Di/
cit ergo pˢmo ꝙ cōſyderatis his que predicta ſunt: cū
manifeſtū ſit ꝙ vegetatiua pars nō ſit mouēs: ⁊ ſilr̄
neqꝫ ſenſus: cū nō oīa in quibus hec ſunt moueri: iue/
niant̄: vt pꝫ ex dictis: vident̄ duo hec eē mouētia. ſ. ap
petitus ⁊ intellectus: ita tñ ꝙ ſub ītellectu phātaſia cō/
prehēdat̄: que hꝫ aliquid ſilē ītellectui: īquātū mouet
ad abſentiā ſenſibiliū ſicut intellectus: q: hec etiā ē pˢn/
cipiū motus: multi enim hoīes pˢtermiſſa ſcientia itel/
lectus ſequunt̄ in ſuis motibus phātaſiā: ſicut illi qui
nō ſm rōnem agunt: ſed impetu mouent̄ ad aliquid
agendū. Et in aliis aīalibus manifeſtū ē ꝙ nunq̄ꝫ intel
lectus ē neqꝫ rō que mouere poſſit: ſꝫ ſolū phātaſia in
hoībus vͦo eſt phātaſia ⁊ intellectus.

¶ Deinde cum dicit.

Co.49. Intellectus autem propter aliquid ratio
cinatur: ⁊ qui practicus eſt: differt autem a
ſpeculatiuo ſecundum finem: ⁊ appetitus ꝓ
pter aliquid omnis eſt. Cuius enim appet'
tus: hoc principium practici intellectus: vlti
mum autem principium actionis: quare ra
tionabiliter hec duo videntur mouentia ap
petitus ⁊ intelligentia practica. appetibile
enim mouet: ⁊ propter hoc intelligentia mo Co.50.
uet: quia principium hec eſt quod appetibi
le. ⁊ phantaſia autem cum moueat non mo/
uet ſine appetitu. vnum igitur mouens qđ
appetimus. ſi enim duo intellectus ⁊ appe/
titus mouebant: ſecundum communem vti
qꝫ aliquam ſpeciem mouebant: nunc auteꝫ
intellectus non videtur mouens ſine appeti
tu. voluntas enim appetitus eſt: cum autem
ſecundum rationem mouetur: ⁊ ſecundum
voluntatem mouetur. appetitus autem mo
uet preter rationem. concupiſcentia eniꝫ ap
petitus quidam eſt.

¶ Reducit predicta mouētia ī vnū: ⁊ circa h̄ tria facit
pˢo oñdit ꝓpoſitū. ſcđo ex eo ꝙ eſt oñſum aſſignat cāꝫ
cuiuſdā accidētis circa motū aīalium ibi. (intellectus
quidē igit̄.) tertio īprobat diuiſionē potētiaꝝ quā anti
qui ponebant: ibi: (diuidētibus aūt.) Dicit ergo pri/
mo ꝙ intellectus qui mouet eſt intellectus qui rōcina
tur ꝓpter aliqđ nō pp rōcinari tm̄: ⁊ hic eſt intellectus
practicus qui differt a ſpeculatiuo ſm finē: nā ſpeculāſ
ſpeculat̄ veritatē: nō pp aliquid aliud: ſed pp ſeipſum
tm̄: practicus autē ſpeculat̄ vitatē pp operationeꝫ. Et
manifeſtū ē ꝙ oīs appetitus ē pp aliquid: ſtultū. n. eſt
dicere ꝙ aliquis appetat pp appetere. Nā appetere ē
quidā motus in aliud tēdēs. Sꝫ illud cuius ē appetit⁹
ſcꝫ appetibile ē principiū intellectus practici. Nā illud
qđ ē pˢo appetibile ē terminus a quo incipit cōſyde/
ratio intellectus practici. Cū enī volumus aliquid deli
berare de agēdis. pˢmo ſupponimus finē: deinde ꝓce
dimus p ordinē ad inquirendū illa que ſūt pp finē: ſic
ꝓcedētes ſemꝑ a poſteriori ad prius vſqꝫ ad illđ qđ
nobis īminet pˢmo agēdū. ⁊ h̄ ē qđ ſubdit. ꝙ vltimuꝫ
de actiōe ītellectus practici ē pˢncipiū actiōis. i. illud vñ
debem⁹ actionē īcipe. vñ rōabilr̄ dictū ē ꝙ h̄ duo ſūt
mouētia. ſ. appetit⁹ ⁊ intellect⁹ practicus: q: n. ipſū ap
petibile: qđ ē pˢmū ꝯſyderatū ab ītellectu practico mo
uet: pp h̄ dicit̄ intellectus practicus mouere: q: ſ. eius
pˢncipiū qđ ē appetibile mouet. Et qđ dicit̄ de intelle
ctu ītelligēdū ē ēt de phātaſia: q: cū phātaſia mouet: ñ
mouet ſine appetitu: nō. n. mouet niſi inq̄ꝫtum repñtat
appetibile: ſicut nec ītellectus. ſic igit̄ apparet ꝙ vnū ē
mouēs. ſ. appetibile. h̄. n. appetitū mouet ⁊ ē pˢncipiuꝫ
ītellectus q̄ duo ponebant̄ mouētia: ⁊ h̄ rōnabile ē ꝙ
h̄ duo mouētia reducant̄ in vnū qđ ē appetibile: q: ſi
ponebant̄ h̄ duo ītellectus ⁊ appetitus eē mouētia re
ſpectu eiuſdē motus: cū vni⁹ effect⁹ ſit vna cā ꝓpria:
neceſſe ē ꝙ moueāt h̄ duo ſm aliquā rōnē cōem. Nō
eſt aūt dicēdū ꝙ appetitus moueat ſub ſpē ītellect⁹: q:
ītellect⁹ nō īuenit̄ mouēs ſine appetitu: q: volūtas ſꝫ
quā mouet intellect⁹ ē qdā appetit⁹: ⁊ rō h⁹ aſſignat̄ in
ix. meta. q: cū rō ſcie practice ſe hēat ad oppoſita: non
mouet niſi determinet̄ ad vnū ꝑ appetitū: ſꝫ appetit⁹
mouet ſine rōne: ſicut pꝫ ex his que ex ꝯcupiſcētia mo
uent̄: ꝯcupiſcētia. n. ē appetit⁹ qdā. exēplificat aūt ma/
gis de ꝯcupiſcētia q̄ꝫ de ira: q: ira hꝫ aliqđ rōnis: non
āt ꝯcupiſcētia: vt ꝓbat pħs ī. vii. ethi. Et ſic pꝫ ꝙ mo
uētia reducunt̄ ad vnum qđ eſt appetibile.

¶ Deinde cum dicit.

Co.51. Intellectus quidem igitur omnis rectus eſt. appetitus autem 7 phantaſia recta 7 non recta: vnde ſemper quidem mouet appetibile: Sed hoc eſt bonum aut apparens bonum: non omne autē. ſed actuale bonum: actuale autem eſt contingens 7 aliter ſe habere. Qđ quidē igit̄ huiuſmodi potētia mouet aīe que vocat̄ appetitus manifeſtū eſt.

¶ Aſſignat ex p̄dict̄ rōnē cuiuſdā accn̄tis circa motū 7 actionē oñdēs. ſ. q̄re ī actionib9 7 motib9 noſtris erramus. Et dicit ꝙ (oīs intellect9 ē rect9:) qđ ītelligēdū ē de intellectu p̄ncipioꝝ: nō enī erramus circa p̄ma p̄ncipia in opabilib9: cuiuſmodi ſūt: nulli nocēdū eē: nō eē aliqđ iniuſte agēdū 7 ſil'ia: ſicut nec erramus circa prima p̄ncipia in ſpeculatiuis: in his aūt que ſunt p9 principia: ſi quidē recte ↄſyderamus ꝓcedit ex rectitudine q̄ ē circa p̄ma p̄ncipia. Si autē a rectitudine deuiamus ꝓcedit ex errore q accidit ī rōcinādo. ſꝫ appetit9 7 phātaſia q̄ ēt mouēt ſᷓ 7 cū rectitudīe 7 ſiñ rectitudīe: 7 iđ ī actiōibus noſtris ↄtigit deficere a rectitudīe ꝑꝫ qđ đficimus ab ītellectu 7 rōe: vñ pꝫ ex p̄dictis ꝙ appetibile ſemꝑ mouet: h̄ āt appetibile ē aut vel bonū qđ ꝑſiſtitur ī iudicio ītellectus recti aut apparēs bonū qđ đclinat̄ a iudicio ītellect9 recti ꝓꝑ appetitū vel phātaſiaꝫ. nō aūt oē bonū eſt appetibile 7 mouēs ſꝫ bonū agibile: qđ ē bonū applicatū ad opationē: 7 h̄ ↄtingit al'r ſe habere: ſicut oīa q̄ noſtre actiōi ſubdunt̄. vñ bonā vltimū 7 neceſſariū in ſua v'litate ↄſiſtēs nō mouet. manifeſtū ē igit̄: ꝙ potētia aīe q̄ dicit̄ appetit9 ſit mouēs.

¶ Deinde cum dicit.

Co.52. Diuidētibus aūt aīe ꝑtes ſi ſm potētias diuidāt 7 ſepant: valde multe fiūt: vegetabile: ſenſitiuū: intellectiuū: cōſiliatiuūꝫ: adhuc appetitiuū. hec. n. plus differūt abinuicem quā cōcupiſcibile 7 iraſcibile.

¶ Excludit illud qđ antiqui dixerūt de diſtinctione partiū motiuaꝝ dicēs ꝙ diuidētibus ꝑtes aīe ī rōnalē iraſcibilē 7 ↄcupiſcibilē ſi ipſi intēdūt diſtiguere potētias aīe abinuicē ſepatas: multo plures fiēt q̄ꝫ ipſi ponāt. ſ. vegetabile ſenſibile intellectum conſiliatiuum 7 appetitiuum: diſtinguit autem conſiliatiuum ab appetitiuo ſicut 7 in. vi. ethi. diſtinguit̄ rōcinatiuū quod ē ↄtingētiū a ſciētifico: quod ē neceſſarioꝝ: 7 ea rōe q̄ ibi tāgit̄. hee aūt ꝑtes aīe plus differūt abinuicē: q̄ꝫ ↄcupiſcibile 7 iraſcibile q̄ cōprehēdūtur ſub appetitu ſenſitiuo. vñ plures ſunt ꝑtes q̄ꝫ ipſi ponāt. ¶ Deinde cū dicit.

Co.53. Quoniā aūt appetitus fiūt cōtrarii adinuicē: hoc aūt accidit cū rō 7 cōcupiſcētia cōtrarie fuerit: fit autē in ipīs ſenſū habētibus Intellectus quidē igit̄ ꝓꝑ futurū retrahere iubet. cōcupiſcētia aūt ꝓꝑ ipm iā: videt̄ eniꝫ ꝙ iā delectabile 7 ſimpliciter delectabile 7 bonū ſimpliciter: ꝓꝑea ꝙ nō vr̄ qđ futurū.

¶ Excludit quandā obiectionē ſupra poſitā. ad oñdendū ꝙ appetit9 nō mouet ꝑ h̄ ꝙ ↄtinētes appetitū non ſequūtur. Sꝫ hec rō ſoluitur: q2 in hoīe ſunt cōtrarii appetit9: quoꝝ vnū ↄtinētes ſequūtur 7 alii repugnāt dicit ergo ꝙ q2 pn̄t fieri appetitus cōtrarii adīuiceꝫ h̄ ↄtingit cū rō ↄcupiſcentie cōtrariatur 7 fit 7 accidit h̄ ī hn̄tibus ſenſū tpis. i. q ñ ſolū cognoſcūt quod ī pn̄ti ē: ſꝫ cōſyderāt p̄teritū, 7 futuꝝ: q2 intellectus qñq3 ab aliquo ↄcupiſcibili retrahere iubet ꝓꝑ futuri ↄſyderationē: ſicut cū febricitāti ex iudicio intellectus videtur a vino abſtinēdū eē ne febris incaleſcat: ſed ↄcupiſcentia īcitat ad accipiēdū ꝓꝑ ipſū iā. i. ꝓꝑ illud quod ī pn̄ti ē. Videtur. n. ꝙ ī pn̄ti ē delectabile eē ſimpl'r delectabile 7 bonū ex eo ꝙ ñ ↄſyderat̄ vt futuꝝ.

¶ Deinde cū dicit.

Specie quidē igit̄ vnū erit mouēs: appetibile aut appetitiuū. primū āt oīum appetibile: hoc. n. mouet cuꝫ nō mouet̄: eo ꝙ ſit ītellectiuū aut imaginatiuū: numero aūt plura mouētia. Co.54.

¶ Oñdit ordinē mot9: Et circa h̄ tria facit. p̄mo oñdit quō mouētia ſūt vnū 7 quō pl'a. Secūdo quō ordināntur adinuicē. ibi. (qm̄ āt tria ſūt.) Tertio ſūmarie determinat de vnoquoq3 coꝝ q̄dā q̄ ad motū requiruntur: ibi. (nūc aūt.) dicit ergo p̄mo ꝙ ſi mouētia cōſyderātur formal'r 7 ſm ſpēm vnū erit mouēs. ſ. appetibile. h̄. n. ē mouēs ñ motū: inquātū ē imaginatū vel ītellectū. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſecūda mouentia nō mouetur niſi inquantuꝫ participāt primū. Vñ omnia conueniūt in ſpecie primi mouentis: q̄ꝫuis autem oīa cōueniāt in ſpecie primi mouētis. tamen numero ſunt plura.

¶ Deinde cū dicit.

Quoniā aūt tria ſunt vnū quidē mouēs: ſcđm aūt quo mouet: 7 tertiū qđ mouetur: mouēs aūt duplex: aliud quidem immobile: aliud qđ mouet̄: ē āt īmobile actuale bonū: mouēs āt 7 qđ mouet̄ appetitiuū. mouetur. n. qđ appetit ſcđm ꝙ appetit: 7 appetit9 actus aut motus quidā ē: qđ āt mouet̄ aīal eſt: quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeū: vñ in cōibus aīe 7 corꝑis opibus cōſyderandū eſt de ipīs.

¶ Aſſignat ordinē motus 7 dicit ꝙ tria ſunt que inueniuntur in motu. Vnum quod eſt mouens: 7 aliud ē organū quo mouēs mouet: 7 tertium eſt quod mouetur. Mouēs autem eſt duplex vnum quidem immobile: 7 aliud qđ eſt mouens motum. In motu igitur aīalis: mouens quod non mouetur eſt bonū actuale quod mouet appetitum: ꝓut eſt intellectū vel imaginatū. Sꝫ mouēs motum eſt ipſe appetitus: q2 omne quod appetit inquantum appetit mouetur: 7 ipſuꝫ appetere eſt quidam actus vel motus: ꝓut motus eſt actus perfecti: ꝓut dictum eſt de operatione ſenſus 7 intellectus: quod autem mouetur eſt animal: organū autem quo appetitus mouet eſt aliquid corporeum. ſ. qđ eſt primum organum motus. 7 ideo de huiuſmodi organis cōſyderandū eſt in operationibus cōibus anime 7 corporis. determinat enim de hoc in libro de cā motus animalium: in hoc enim libro intendit determinare de anima ſm ſe.

¶ Deinde cū dicit.

Nūc aūt vt in ſūma dicat̄ mouēs organice vbi principiū 7 finis illud velut in circulatione. hoc eſt gibboſū 7 cōcauuꝫ. hoc quidem finis: illud vero p̄ncipiū: vñ aliud qdē quieſcit: aliud vero mouetur: rōe quidē altera entia: magnitudine vō inſepabilia. oīa enī pulſu 7 tractu mouētur: ꝓꝑ qđ oꝫ ſicut ī circulo manere aliqd 7 hic incipe motū. Co.55.

¶ Sũmarie determinat de organo motus localis ⁊ dicit in ſũma: ꝙ primũ mouẽs organice oꝫ tale eſſe vt in eodẽ ſit ⁊ principium ⁊ finis motus: ſicut in quadam circulatione in qua eſt gibboſũ ⁊ concauũ: quoꝝ vnuꝫ eſt quaſi finis: ⁊ aliud .q. principiũ. Nã concauũ ẽ ſicut finis: gibboſũ aũt videt̃ eſſe ſicut p̃ncipiũ motus: ſm ꝯcauitatem .n. cõtrahit̃ in ſeipſo: ſꝫ gibboſitatẽ v̾o attendit̃ eius dilatatio: put ab ipſo ſit principiũ motus ⁊ pulſus. Et q2 in ipſo eſt p̃ncipiũ motus ⁊ finis. p̃ncipiũ aũt motus oꝫ eſſe ĩmobile in vnoquoqꝫ motu: ſicut cum mouet̃ manus quieſcit brachiũ: ⁊ cũ mouet̃ brachiũ qeſcit humerus: ⁊ ſicut oĩs motus ab aliquo ĩmobili ꝑcedit: oꝫ ꝙ in ipſo organo motus qđ eſt cor ſit aliqd qeſcẽs inquãtũ eſt p̃ncipiũ motus: ⁊ aliđ qđ mouet̃ inquantũ motus terminat̃ ad ipſũ. Et h̾ duo ĩ ipſo .ſ. quieſcẽs ⁊ motũ ſunt diuerſa rõne: lꝫ ſubiecto ⁊ magnitudine ſint abinuicẽ inſeparabilia. Et ꝙ oportet ibi eſſe principiũ motus ⁊ finis: ⁊ ꝑ ꝯñs quieſcẽs ⁊ mobile. Manifeſtũ eſt ex h̾ ꝙ oĩs motus aĩalis cõponitur ex pulſu ⁊ tractu. in pulſu aũt id qđ eſt mouens: eſt tm̃ principiũ motus: q2 pellens elongat ſe qđ pellit̃ Sed in tractu id qđ mouet ẽ terminus motus: q2 trahens ad ſe mouet id quod trahit̃. Et ꝓpter h̾ oꝫ ꝙ p̃mũ organũ motus localis in animali ſit ⁊ vt p̃ncipium motus ⁊ vt terminus: ⁊ iđ oꝫ ꝙ ſit in eo aliquid mouẽs: ⁊ tñ ꝙ hinc incipiat motus: ſicut apparet in motu circulari. Nam corpus qđ circulariter mouet̃ ꝓpter ĩmobilitatẽ centri ⁊ poloꝝ nõ mutat totaliter locũ: niſi forte rõne: ſed ſm totũ manet in eodẽ loco ſm ſb̾m: partes aũt variãt locũ ſb̾o ⁊ nõ rõne tm̃: ſic etiã eſt in omni motu cordis. Nã cor in eadẽ parte corpis conſiſtꝫ manet: ſed mouet̃ ſm dilatationẽ ⁊ cõſtructionem vt cauſet motũ pulſus ⁊ tractus: ⁊ ſic quodã mõ eſt mobile: ⁊ quodã modo quieſcens.

Co.46. Lectio decimaſexta.

Omnino quidem igitur ſicut predictum eſt inquantum appetitiuum animal: ſic ipſius motiuum eſt: appetitiuum autem non ſine phantaſia: phantaſia autem omnis rationalis aut ſenſibilis eſt: hac quidem igitur ⁊ alia animalia participant.

Oſtẽſo ꝙ phs determinauit de principio motiuo ſm localẽ motum in cõi ⁊ ſm ſe: nũc determinat de ipſo per comparationeꝫ ad diuerſa genera aĩalium. Et circa h̾ tria facit. primo oñdit qđ ſit cõe oĩbus aĩalibus participantibus motũ. Scđo quõ p̃ncipiũ motiuũ inueniat̃ in aĩalibus ĩperfectis: ibi. (Cõſyderãdũ aũt de imꝑfectis.) tertio oñdit quõ h̾ principiũ motus ſit in animali perfectiſſimo: qđ ẽ hõ differẽter ab aliiſ aĩalibus. ibi. (ſenſibilis quidem.) dicit ergo primo: ꝙ omne aĩal inquãtum eſt appetitiuũ: ſic eſt ſuiipſius motiuũ. Nã appetitus eſt cauſa ꝓpria motus. Sed appetitus nõ ẽ ſine phantaſia: que vel eſt rõnalis vel ſenſibilis: ſenſibili ãt phantaſia: alia animalia ab homine participãt: nõ autẽ rõnali phantaſia. Cõſyderandũ autem eſt ꝙ ſicut ſupra dictum eſt: ſicut ſub intellectu phãtaſiã cõprehendit: ita ẽt phantaſiã vſqꝫ ad intellectũ extẽdit: ſequens nõis rõnem. Nã phãtaſia apparitio quedã ẽ: apparet autẽ aliquid ⁊ ſꝫ ſenſũ ⁊ ſm rõnẽ: phãtaſia ẽt hꝫ ſuaꝫ opinionẽ in abſñtia ſenſibiliũ vt rõ ⁊ intellectus.

¶ Deinde cũ dicit.

Cõſyderandum auteꝫ ⁊ de imperfectis quid mouens eſt: quibus tactus ſolum ĩeſt ſenſus: vtrum contingat phantaſiam ineſſe his aut non: aut ⁊ concupiſcentiam: videtur enim letitia ⁊ triſtitia ineſſe. ſi autem hec ⁊ cõcupiſcentiam neceſſe. phantaſia autem quomodo vtiqꝫ inerit: aut ſicut mouentur inde determĩate ⁊ hec ĩſũt qdẽ ĩđtermĩate ãt ĩſũt

¶ Oſtendit quid ſit principium motus in animalibus imperfectis: ⁊ dicuntur aĩalia imperfecta: quib⁹ ineſt ſolũ ſenſus tactus. Et dicit ꝙ conſyderandum eſt qđ moueat ea: vtrũ .ſ. in eis ſit phantaſia ⁊ concupiſcentia vel non. Videt̃ autem ꝙ in eis ſit ꝯcupiſcentia: quia ĩ eis videtur eſſe leticia ⁊ triſticia. retrahunt enim ſe cuꝫ ab aliquo nociuo tanguntur ⁊ aperiunt ſe: ⁊ extendũt in illud quod eſt eis conueniens: quod non fieret niſi ĩ eis eſſet dolor ⁊ delectatio. Si hec autem ſunt in eis: neceſſarium eſt ꝙ in eis ſit concupiſcentia: ex ſenſu enim delectationis ſequitur concupiſcentia. Sed cum concupiſcentia non ſit ſine phantaſia: reſtat querendũ quomodo in eis ſit phantaſia. Et reſpondet ꝙ ſicut mouentur ita ineſt huiuſmodi animalibus ⁊ phantaſia ⁊ concupiſcentia: mouentur autẽ non determinate quaſi intendẽtes in aliquẽ determinatũ locũ ĩ ſuo motu: ſicut accidit in aĩalibus q̃ mouent̃ motu ꝓceſſiuo q̃ imaginantur aliqđ diſtãs: ⁊ illud cõcupiſcunt: ⁊ ad illud mouẽtur. Sed hmõi aĩalia imꝑfecta non imaginantur aliquod diſtans: q2 nihil imaginantur niſi ad preſentiam ſenſibilis. ſed cũ leduntur imaginantur illud vt nociuũ ⁊ retrahunt ſe: ⁊ cum delectãtur extendunt ſe ſuper illud ⁊ applicant ſe illi. ⁊ ſic in eis eſt phantaſia vel concupiſcentia indeterminata: inquantum imaginantur ⁊ concupiſcunt aliquid vt conueniens non autem vt hoc aut illud: aut hic aut ibi: ſed habent confuſam imaginationem ⁊ concupiſcentiam. ¶ Deinde cũ dicit.

Senſibilis quidem igitur phantaſia ſicut dictum eſt ⁊ in aliis animalibus ineſt. deliberatiua autem in rationalibus ineſt. vtrũ enim aget hoc aut hoc: iam ratiõis eſt opus ⁊ neceſſe vno menſurare: maius enim imitatur. quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere: ⁊ cauſa hec eius ꝙ opinionem non putari habere. quoniam eaꝫ que ex ſyllogiſmo non habet: hec autem illam. propter quod deliberatiuum non habet appetitus. Co.57.

¶ Oſtendit quomodo principium motiuum ſit ĩ hominibus. ⁊ circa hoc tria facit. primo oſtendit quomodo principium mouens eſt in omnibus ratio deliberans. ſecundo qñ aliquãdo deliberatio rõnis ꝑ appetituꝫ vincitur. ibi. (Vincit aũt.) tertio oñdit que rõ ſit mouens. ibi. (Scientificũ autem.) Dicit ergo primo ꝙ phantaſia ſenſibilis: vt ex dictis patet eſt etiã in aliis animalibus: ſed illa que eſt ꝑ deliberationẽ eſt tm̃ ĩ rõnalibus: q2 cõſyderare vtꝝ h̾ ſit agendum aut hoc: qđ eſt deliberare: opus eſt rationis: ⁊ in tali conſyderatione neceſſe eſt accipere aliquam vnã regulam vel fineꝫ vel aliquid huiuſmodi ad quod menſuretur qđ ſit magis agendum. manifeſtũ eſt .n. ꝙ homo (imitatur) .i. deſyderat id quod eſt magis in bonitate ⁊ id quod ẽ melius: melius auteꝫ ſemper diiudicamus aliqua mẽſura: ⁊ ideo oportet accipere aliquã menſuram in deliberando qđ magis agendum: ⁊ hoc eſt medium ex quo ratio practica ſyllogizat quid ſit eligendum. vnde manifeſtum eſt ꝙ ratio deliberans poteſt ex plurib⁹ phantaſmatibus vnũ facere. ſ. ex tribus quoꝝ vnum preeligitur alteri: ⁊ tertium eſt quaſi menſura q̃ precle

gſt. Et hec eſt cā quare aīalia nō habēt opinionē: lꝫ habeāt phātaſiā: q: nō poſſunt vti ſyllogiſmo: ꝑ quē vnū ꝓeligāt alteri: ſꝫ deliberatio rōnis hꝫ illā. ſ. opinionē. alˀs nō faceret ex pluribus phantaſmatibus vnū. Et inde eſt ꝙ appetitus inferior qui ſequitur phantaſiā: nō habet deliberationē: ſed abſqꝫ deliberatione mouetur ad cōcupiſcendū: vel iraſcēdū: q: ſ. ſequit̃ phantaſiā ſenſibilem. ¶ Deinde cū dicit.

Uicit aūt ⁊ mouet aliqñ deliberationem aliqñ āt mouet ſeipſū ſicut ſpera appetitus appetitū: cū ī cōtinētia fuerit. natura āt ſemper que ſurſū principalior ē ⁊ mouet tribus lationibus iā moueat̃.

¶ Oñdit quō deliberatio rōnis vincatur ab appetitu inferiori: ⁊ dicit ꝙ appetitus inferior qui eſt ſine deliberatione vincit deliberationē ⁊ remouet hoīem ab eo qđ deliberauit. Aliqñ econuerſo appetitus mouet appetitū. ſ. ſuperior qui eſt rōnis deliberātis eum qui eſt phantaſie ſenſibilis: ſicut in corporibus celeſtibus ſpera ſuperior mouet inferiorē. quod accidit cū aliquis cōtinēs fuerit. continētis. n. eſt ꝑ deliberationē ratiōis vincere paſſiones: ⁊ iſte eſt naturalis ordo: vt ſuperior appetitus moueat inferiorē: q: etiā in corporibus celeſtibus nāliter ſpera ſuperior principalior eſt: ⁊ mouet inferiorē ita ꝙ inferior mouetur tribus motibus localibus: ſicut ſpera ſaturni mouet̃ ⁊ motu diurno qui eſt ſuper polos mundi: ⁊ motu cōtrario qui eſt ſuꝑ polos zodiaci: ⁊ preter hoc motu ꝓprio. Et ſimiliter appetitus inferior ⁊ ſi aliqđ de motu ꝓprio retineat: mouetur tñ naturali ordine motu appetitus ſuperioris: ⁊ motu rationis deliberantis. Si aūt ecōuerſo accidit ꝙ appetitus ſuperior trāſmoueat̃ ab inferiori: hoc eſt ꝑter ordinē naturalē. Unde ⁊ h̄ facit peccatum in moribus: ſicut peccata ſunt monſtra in natura.

¶ Deinde cū dicit.

Co.58. Scientificum autem non mouet ſed manet: quoniam autem hec quidem vniuerſalis exiſtimatio ⁊ ratio: alia vero particularis hec quidem enim dicit ꝙ oportet talem tale agere: hec autem ꝙ hoc quid ē tale. ⁊ ego talis: iam hec mouet opinio non que vniuerſalis aut vtraqꝫ: ſed hec quidem quieſcens magis: hec autem non.

¶ Oñdit que rō ſit mouēs. ⁊ primo ſciendū eſt ꝙ rō ſpeculatiua quam appellat ſcientificā nō mouet: ſed in quiete eſt: q: nihil deligendo: vel fugiendo dicit. vt ſupra dictū eſt. Ratio aūt practica quedā eſt vl'is ⁊ quedā particularis. Uniuerſalis quidē ſicut que dicit: ꝙ oꝫ talē tale agere: ſicut filiū honorare parētes. Rō aūt particularis: ꝙ h̄ quidē tale ⁊ ego talis: puta ꝙ ego filius: hūc honorē debeo nūc exhibere parenti: h̄ autem iam opinio mouet: nō aūt illa q̄ ē vl'is. Aut ſi vtraque mouet: ſed illa que eſt vl'is mouet vt cauſa prima ⁊ quieſcens: particularis vero vt cauſa ꝓxima ⁊ quodam mō motui applicata. nā operationes ⁊ motus in particularibus ſunt. vñ oꝫ ad hoc ꝙ motus ſequatur: ꝙ opinio vl'is ad particularia applicetur: ⁊ ꝓpter hoc ēt peccatū in actionibus accidit qñ opinio in particulari operabili corrumpit̃ ꝓpter aliquam delectationē: vel ꝓpter aliquam aliam paſſionē: que tamen vniuerſalē opinionem nō corrumpit.

Co.59. Lectio decimaſeptima.

Egetabilē quidē igitur aīam neceſſe habere oē quodcūqꝫ viuit: ⁊ hꝫ aīam a gñatione vſqꝫ ad corruptionē. neceſſe eſt enim qđ generat̃ augmentū habere ⁊ ſtatū ⁊ decremētū: hoc aūt ſine alimēto eē īpoſſibile: neceſſe igit̃ ī eſſe uegetabilē potētiam in oībus generatis corruptibilibus.

Oſtēſo pħs determinauit de ſingulis partibus aīe: hic oñdit quō adinuicē ordināt̃. Et ꝑmo oñdit ꝙ neceſſe ē aīe partē vegetabilē in oībus viuētibus inueniri. ſcđo oñdit ꝙ ſenſitiua nō eſt in oībus ſꝫ ī aliqbus ibi. (ſēſu aūt ñ nature.) Dicit ergo ꝑmo: ex his que ſupra de ꝑtibus aīe determinata ſunt cōcludēs ꝙ oē qđ viuit ⁊ ꝑ ꝯñs quācunqꝫ partē aīe hñs: neceſſe eſt ꝙ hēat aīam vegetabilem a ꝑncipio ſue generatiōis vſqꝫ ad ſuā corruptionē ex quo īnuit h̄ eſſe in aīalibus que generātur ⁊ corrūpunt̃ intelligendū: h̄ aūt ꝓbat ſic: q: neceſſe ē ꝙ omne viuens qđ generat̃ habeat augmentū ⁊ ſtatū ⁊ decrementū: ſed hec nō poſſunt accidere ſine alimēto: q: tꝑe alimēti oꝫ ꝙ plus de alimēto ꝯuertat̃ q̄ꝫ ſufficiat ad cōſeruationē ꝑexñtis magnitudinis: tꝑe aūt ſtatus equaliter: ſed tꝑe diminutiōis minus. Cū igit̃ vti alimento pertineat ad partē vegetabilē: neceſſe ē ꝙ h̄ pars aīe ſit in oībus viuētibus que generant̃ ⁊ corrumpunt̃. Et ſic pꝫ differētia iſtius partis aīe ad alias partes aīe: q: omnes alie preſupponūt iſtam.

¶ Deinde cum dicit.

Senſū aūt nō neceſſe in oībus viuētibus neqꝫ. n. quorū ſimplex corpus cōtingit habere tactū: neqꝫ ſine hoc poſſibile eſſe nullū aīal. nꝫ q̄cūqꝫ ñ ſuſceptia ſpēꝝ ſine materia Co.60.

¶ Oñdit quō ſe hēat pars ſenſitiua ad viuentia. ⁊ primo oñdit ꝙ nō eſt in oibus viuentibus. ſcđo oñdit in quibus viuentibus ſit: ibi: (aīal aūt neceſſe.) Dicit ergo ꝑmo ꝙ nō ē neceſſariū ꝙ oīa viuētia hēant ſenſum q: ſenſus tactus ſine quo nullus alius pōt eē: ⁊ ꝑ ꝯñs neqꝫ aliqđ aīal: cuius rō ꝑficit̃ ex h̄ ꝙ hꝫ ſenſū qđ eſſe non pōt in aliquo corꝑe ſimplici: q: organū ſenſus tactus neceſſe eſt eē in quadā medietate inter ꝯtraria vt ſupra oſtenſum eſt: qđ nulli corꝑi ſimplici ꝯuenit: cum in corporibus ſimplicibus ſint excellentie qualitatum: puta in igne excellentia calidi: in aqua excellētia frigidi. ſimiliter etiā quecunqꝫ nō ſunt ſuſceptiua ſpecieꝝ ſine materia: vt ſupra dictum eſt. Sunt aūt quedā viuētia ſcꝫ plante: que ſunt ꝓpinqua corporibus ſimplicibus: ꝓpter eaꝝ terreſtreitatē: ⁊ non recipiunt ſpecies ſenſibilium niſi per materialē īmutationem: non ergo omnia viuentia habent ſenſum.

¶ Deinde cum dicit.

Aial aūt neceſſe ſenſū habere: ſi nihil fruſtra facit natura. ꝓpter aliquid enī oīa que ſunt natura ſubſiſtunt: aut cōcidentia ſūt eorum que ſunt ꝓpter aliquid. Si igit̃ omne ꝓceſſiuum corpus nō habet ſenſū: corrūpetur vtiqꝫ: ⁊ ad finem nō vtiqꝫ veniet qui eſt nature opus. quō. n. alet̃: manētibus quidā enī exiſtit ꝙ vnde nata ſunt.

¶ Oſtendit quod omnia animalia habent ſenſum. Et circa hec duo facit. Primo oſtendit hoc de animalibus que mouentur motu ꝓceſſiuo. Secundo de omnibus animalibus. ibi: (At vero.) Circa primum duo facit. ꝑmo oñdit propoſitum. ſecundo excludit qddam per qđ poſſet ſue rōni obuiari: ibi: (non poteſt āt corpus.) Dicit ergo primo ꝙ neceſſe ē ꝙ aīal ſenſū habeat. Ad qđ ꝓbandum ꝓponit ꝙ natura nihil facit fruſtra: q: oīa que ſunt in natura ſūt ꝓpter aliud. i.

ꝯueniūt ex neceſſitate ex his que ꝓpter aliquid ſunt
ſicut natura facit membra ꝓpter aliquas operationes
ſed ex h̄ ꝙ membra ſunt talis diſpoſitionis ſequit̄ ꝙ
habeant aliqua accidentia: ſicut ꝙ habeant piloſitates
quaſdam vel colores vel corruptiones que nō ſūt ꝑꝑ
finē: ſed magis ꝯueniūt ex neceſſitate materie. Sic igi
tur cum natura operetur ꝓpter aliquid ſi res natura
lis nō poſſent ꝯuenire ad finē quē natura intendit eſſet
fruſtra. Sʒ natura fecit corpus ꝓceſſiuum .i. aīalis qd̄
pōt moueri motu ꝓceſſiuo ſic organizatū ⁊ diſpoſitū
ꝓpter motum: ⁊ vt per motū vlterius ꝓſequeret̄ ali
mentū per qd̄ cōſeruaretur in eſſe: h̄ aūt nō poſſet eē
ſi non haberet ſenſum q: nō diſcerneret corruptibilia
que poſſent ei obuiare: ⁊ ſic corrumperet̄ ⁊ non ꝯue
niret ad finem quem natura intendit: vt .ſ. conſeruet̄
alimento qd̄ ex motu acquiritur: quō enī alterent̄ niſi
quererent alimentum ꝑ motū: nec eſt inſtantia de aīa/
libus īmobilibus: q: aīalibus manētibus .i. īmobili/
bus exiſtit adiunctum illud vnde nata ſunt nutriri. vñ
nō oportet ꝙ a remotis querāt. Manifeſtum eſt igit̄
ꝙ ſi corpora ꝓceſſiua non haberent ſenſum: nō poſſēt
conſequi finem ad quē natura ordinauit: ⁊ ita eēnt fru
ſtra: quod eſt inconueniens.

Co. 61. ❡ Deinde cū dicit.

Non poteſt autem corpus habere qui/
dem animam ⁊ intellectum diſcretiuum: ſen
ſum autem non habere non manſiuum exi/
ſtens: generabile autem. At vero neqʒ īge
nerabile: quare enim non habebit: aut enim
anime melius aut corpori: nunc autem neu/
trum eſt: hoc quidem non magis intelliget:
hoc autem nihil erit magis propter illud.
Nullum ergo habet animal corpus nō ma/
nens ſine ſenſu.

❡ Excludit quoddā per qd̄ poſſet obuiari predicte
rationi. poſſet .n. aliquis dicere ꝙ corpus ꝓceſſiuū po
teſt peruenire ad finem intentum a natura diſcernen/
do corruptibilia per intellectum etiam ſi non haberet
ſenſum. Sʒ excludit h̄ dicēs ꝙ corpus nō exñs manſi/
uū ſed ꝓceſſiuū nō pōt habere animā ⁊ intellectū di/
ſcernentem nociua: ita ꝙ non habeat ſenſum: neqʒ ſi ſit
generabile neqʒ ſi ſit ingenerabile: ⁊ de generabili q/
dem oſtenſum eſt. nā viuentia generabilia habētia in/
tellectum ſunt tm̄ homines. intellectus autē humanus
indiget ſenſu: vt ſupra oñſum ē. ❡ Sʒ qd̄ dicit: (qd̄
neqʒ illud quod eſt ingenerabile habet intellectuʒ ſine
ſenſu:) videtur eſſe falſum ſm̄ opinionē ar̄. Nā cor/
pora celeſtia que ponit eē animata habēt de partibus
anime intellectum: nō hn̄t aūt ſenſum cum ſint corpo
ra vniformia nō habentia diſtinctionem in organis q̄
requirunt̄ ad ſenſum. vnde quidā ſic exponunt vt ibi
terminet̄ ſententia: vbi dicit (generabile aūt.) vt ſit ſē
ſus ꝙ nullum corpus non manens nō pōt habere in/
tellectum ſine ſenſu: dūmodo ſit generabile. ❡ Sed
quod ſubdit: (at vero neqʒ ingenerabile.) eſt ꝑnci/
pium alterius ſententie: ac ſi dicat ꝙ hoc quod dictuʒ
eſt de corpore generabili non ſic ſe hʒ circa corpus in/
generabile: vt .ſ. non poſſit habere intellectum ſine ſen
ſu: ⁊ hoc eſt quod ſubdit. (Quare .n. non habebit.)
intelligendum eſt magis relatiue q̄ʒ interrogatiue: vt
ſit ſenſus ꝙ cauſa quare corpus ingenerabile .ſ. corpꝰ
celeſte nō hʒ ſenſum: lʒ hēat intellectū eſt iſta: q: ſi ha/
beret ſenſum: aut hoc eſſet vt exinde eſſet aliquid me/
lius aīe corporis: aut exinde eſſet melius corpori celeſti
ſed neutꝝ hoꝝ eſt. q: aīa corporis celeſtis nō magis i/
telligeret per ſenſum q̄ʒ ſine ſenſu. intelligit enim ꝑ mo
dum ſbaꝝ ſeparatum ea que ſunt ſm̄ ſe intelligibilia:
neqʒ etiam corpus celeſte magis poſſet conſeruari in
eſſe ꝓpter ſenſum: q: non eſt poſſibile ipſū corrumpi:
vñ non indiget ſenſu ad vitandum corrumpentia. Sʒ
ad hunc ſenſum non adaptat̄ ꝯcluſio ꝯñs .ſ. ꝙ nulluʒ
corpus non manens .i. non īmobile habet animam ſi/
ne ſenſu niſi forte dicat̄ ꝙ hec ꝯcluſio non ſequitur ex
eo qd̄ immediate dictum eſt: ſed ex eo qd̄ primo fuit
dictum. Quia igitur h̄ expoſitio extorta videtur dicen
dum eſt ꝙ per corpus generabile non intelligit corpꝰ
celeſte: ſed corpora quorundā aīalium aereoꝝ que po
nebāt platonici nominātes ea demones quos quidem
appuleus platonicus ſic diffinit. Demones ſunt ani/
malia corpore aerea: mente rationalia: aīo paſſiua: tpe
eterna. Et de hmōi animaliū corporibus vult phs oñ
dere ꝙ nō eſt poſſibile ꝙ habeant intellectum ſine ſen
ſu ſicut platonici poſuerunt: vt interrogatiue legat̄ qd̄
dicit̄: quare .n. nō habebit .ſ. huiuſmodi corpus ſenſū
quaſi nō eſt huius rōnem aſſignare ſi .n. nō habet: aut
hoc eſt ꝓpter bonum aīe: aut ꝓpter bonū corporis:
ſed neutrū hoꝝ. q: ſine ſenſu neqʒ anima eius intelli/
git melius: neqʒ corpus magis conſeruabitur. Et ex
hoc ſtatim directe ſequitur concluſio quam inducit ꝙ
nullum corpus mobile habens animam careat ſenſu.
Apparet autem hanc eſſe intentionem ar̄. ex h̄ ꝙ im/
mediate ſubiungit: ꝙ impoſſibile eſt aliquod corpus
ſimplex eſſe corpus animalis.

❡ Deinde cum dicit.

At vero ſi habet ſenſum: neceſſe eſt cor/
pus eſſe aut ſimplex aut miſtum. Impoſſi/ Co. 62.
bile autem eſt eſſe ſimplex. tactum enim nō
haberet: eſt autem neceſſe hunc habere.

❡ Oſtendit ꝙ ſenſus ſit ſimpliciter neceſſarius omni
animali: ⁊ circa hoc .d. ſ. primo oſtendit ꝓpoſitum: ſe
cūdo inducit quandam concluſionē ex dictis ibi: (ma
nifeſtum igitur quoniam neceſſe.) Circa primuʒ duo
facit. pmo ꝓponit quod intendit. ſecundo probat pro/
poſitum ibi: (hoc autem ex his.) ꝓponit autem duo
quorum primum eſt ꝙ ſi aliquod corpus habet ſenſū
neceſſe ē ꝙ vel ſit ſimplex vl̄ miſtū: ⁊ īpoſſe ē ꝙ ſit ſim
plex: q: ſi eēt corpꝰ ſimplex n̄ hēret tactū: quē qdē ſēſū
neceē ē oē al̄ hēre: n̄ ſolū aīalia ꝓceſſiua: ſʒ ēt aīalia imo
bilia: ſicut oñdit ſupra: ❡ Deinde cū dicit. Co. 63.

Hoc autem ex his manifeſtum. Quoniā
enim animal corpus animatum eſt: corpus
autem omne tangibile: tāgibile autem quod
ſenſibile tactu: neceſſe ⁊ animalis corpus ta
ctiuum eſſe: ſi debet ſaluari animal. alii enim
ſenſus per altera ſentiunt: vt olfatus: viſus:
auditus: tactiuum autem niſi habeat ſenſuʒ
non hec poterit quidem fugere: illa autem
accipere. Si vero hec impoſſibile eſt ſalua/
ri animal.

❡ Probat ꝓpoſitū: ⁊ prīo ꝙ ſēſus tactus ſit ī oībus
aīalibus. ſcḋo ꝙ corpꝰ aīalis n̄ poſſit eē corpꝰ ſimplex ibi
(qd̄ āt poſſe. ❡ Circa pmū .d. ſ. prīo oñdit ꝙ neceē ē ta
ctū ieſſe oībꝰ aīalibꝰ. ſcḋo oñdit idē de guſtu: ibi: (ꝑꝑ qd̄
⁊ guſtꝰ. dic̄ ergo prīo. ꝙ h̄ .ſ. ꝙ neceē ſit tactū īneē oībꝰ
aīalibꝰ neceē ē ex his q̄ nūc dicēt̄. al̄ .n. ē corpꝰ aīatū: oē
āt corpꝰ .ſ. gn̄abile ⁊ corruptibile ē tāgibile. ⁊ dico tāgi
bile qd̄ ē ſēſibile tactu. corꝑa āt celeſtia q̄ ſt̄ īgn̄abilia ⁊
īcorruptibilia n̄ ſt̄ tāgibilia. n̄ .n. ſt̄ ḋ nā eloꝝ vt poſſint
hēre q̄litates el̄ares q̄ ſunt qualitates tangibiles: cum
ſint: vel elementa ſimplicia vel ex elemētis cōpoſita. ⁊
ex h̄ cōcludit ꝙ neceſſe ē corpus aīalis hēre ſenſū tactꝰ

ſi debeat ſaluari corpus aĩalis: q: cũ corpus aĩalis ſit tã gibile .i. hñs tãgibiles q̃litates: ⁊ ſil'r corpa q̃ ipſuz tãgũt: imutari põt corpus aĩalis ab his q̃ ipſũ tangunt naturali imutatione vſq3 ad ſuã corruptionẽ. Al'r aũt eſt de aliis ſenſibus que ſentiũt p alia media ⁊ nõ tangendo ſicut olfatus viſus ⁊ auditus. vñ illa ſenſibilia cũ ſint remota nõ tãgunt corpus aĩalis: nec pñt alterare ipſum ad corruptionẽ ſicut tãgibilia: ⁊ iõ niſi aĩal haberet ſenſum tactus p quẽ diſcerneret ↄueniẽtia a corruptiuis: nõ poſſet hec fugere ⁊ illa accipere: ⁊ ita non poſſet ſaluari aĩal. Neceſſariũ eſt igit̃ ad ſalutẽ aĩalis ꝙ hẽat ſenſum tactus. ¶ Deinde cũ dicit.

Propter qđ ⁊ guſtus ẽ ſicut tactus qui
Co.64. dã: alimẽtũ aũt corpus tãgi poſſibile. Sonus aũt ⁊ color ⁊ odor nõ alunt neq3 faciũt augmẽtũ neq3 decremẽtũ: quare ⁊ guſtum neceſſe ẽ tactũ eẽ quendã: q: tãgibilis ⁊ negatiui ſẽſus ẽ: hi quidẽ igit̃ neceſſarii ſũt aĩali: quo ⁊ mãifeſtũ ꝙ ñ poẽ ſine tactu aĩal eẽ

¶ Oñdit idẽ de guſtu .ſ. ꝙ guſtus ẽ ſicut tactus qdaz. eſt .n. guſtus alimẽti quo .ſ. diſcernit̃ alimẽtũ vtr̃ ſit ↄueniẽs vel nõ: alimẽtũ ăt ẽ qđdã corp⁹ tãgibile. nutrit enĩ ex hoc ꝙ ẽ calidũ humidũ frigidũ ⁊ ſiccũ. ex eiſdez enĩ nutrimur ex quibus ſumus: ſ3 ſon⁹ ⁊ color ⁊ odor nihil faciũt ad alimẽtũ neq3 ad augmẽtũ vel ad decrementũ: ſapor aũt ↄfert ad alimẽtũ inquantũ ẽ ↄſequela cõplexionis. Sic igit̃ p3 ꝙ guſtus ẽ quidã tact⁹ q: ẽ ſẽſus alicuius tãgibilis ⁊ vegetatiui .i. nutritiui .ſ. alimẽti ⁊ ſic p3 ꝙ hi ſenſus neceſſarii ſũt aĩali: ex quo ẽt manifeſtũ ẽ: ꝙ aĩal nõ põt eẽ ſine tactu. ¶ Deinde cũ dicit.

Alii ăt pp bonũ ⁊ generi aĩaliũ iã nõ cuiũq3 ſ3 q̃buſdã vt ꝓceſſiuo neceſſe ieſſe. Si enĩ d3 ſaluari nõ ſolũ o3 tactũ ſentire: ſ3 ⁊ diſtãs
lõge. Hoc ăt erit ſi p mediũ ſenſitiuũ fuerit:
Co.65. eo ꝙ illud quidã a ſẽſibili patiat̃ ⁊ moueat̃ ipſum autẽ ab illo.

¶ Oñdit ꝙ alii ſenſus nõ inſunt oĩbus aĩalibus ſ3 quibuſdã. Et circa hoc .d. f. ꝑmo oñdit ꝓpoſitũ: ſcđo manifeſtat qddã qđ dixerat ibi. (ſicut .n. mouẽs. Dicit ergo ꝑmo ꝙ alii ſẽſus .ſ. viſus auditus ⁊ olfatus ↄueniũt aĩali nõ pp neceſſitatẽ: ſ3 pp bñ eẽ: ſ3 neceſſariũ ẽ eos ineſſe: nõ cuilibet generi aĩaliũ: ſed quibuſdã .ſ. q̃ mouẽt̃ motu ꝓceſſiuo: q: ſi d3 hmõi aĩal ſaluari: nõ ſolũ d3 ſẽtire id qđ tãgit: ſ3 d3 ſẽtire id qđ ẽ a lõge: q: ad aliqd remotũ mouet̃. h ăt .ſ. ꝙ ſentiat aliqd a lõge erit ſi habeat ſẽſus q ſẽtiãt p mediũ: eo ꝙ mediũ patit̃ ⁊ mouetur a ſẽſibili: ſẽſus ăt a medio. ¶ Et h oñdit ↄñr cũ dic.

Sicut .n. mouẽs ſcđm locũ vſq3 alicubi ꝑmutare facit: ⁊ depellẽs alterũ facit vt pellat̃: ⁊ ẽ p mediũ motus: ⁊ primũ quidẽ mouẽs depellit ⁊ nõ depellit̃. vltimũ aũt ſolum depellit̃ nõ pellẽs. mediũ ăt vtraq3: multa aũt media ſic ⁊ i alteratiõe. ꝑter ꝙ vnũ manẽs in eodẽ loco alterat: vt ſi in cerã tinxerit aliqs vſq3 ad id mota ẽ: vſq3 quo tinxit: lapis ăt nihil: ſ3 aqua: vſq3 quo ꝓcul: aer aũt ad plurimũ mouet̃: ⁊ facit ⁊ patit̃ ſi maneat: ⁊ vnus ſit. Unde ⁊ de repcuſſiõe eſt melius quã viſũ egredientẽ repcuti: aerẽ pati a figura ⁊ colore vſq3 quo quidẽ ſit vnus. In leui ăt ẽ vnus: pp qđ hic iterũ viſũ mouebit: ſicut vtiq3 ſi i cera ſigillũ igrederet̃ vſ3 ad finẽ.

¶ Oñdit p ſil'e i motu locali. videm⁹ .n. ꝙ mouẽs ſ3 locũ facit ꝑmutationẽ vſq3 ad aliquẽ determinatũ locũ: q: qđ ꝑmo depellit facit vt illđ depulſũ itez depellat aliud: ⁊ ſic ꝑmũ depellẽs mouet tñ p mediũ: ⁊ primũ quidẽ mouẽs depellit: ſ3 nõ depellit̃: vltimũ autẽ vbi terminat̃ motus depellit̃: ſ3 ñ depellit. mediũ aũt h3 vtrũq3 .ſ. qđ depellit ⁊ depellit̃: ⁊ ↄtigit multa media eẽ talia. Et ſicut h ẽ i motu locali: ita ↄtigit i alteratione: ꝙ ſit ibi ꝑmũ mouẽs ⁊ vltimũ motũ: ⁊ mediũ ꝙ ſit mouẽs ⁊ motũ: ſ3 i h tñ differt ꝙ primũ alterãſ manet ſ3 locũ dũ alterat: qđ ñ ↄtigit dici de pellẽte. ⁊ ponit exẽplũ. ſicut ſi aliqs tãgat cerã liq̃factã vſq3 ad illuz terminũ mota ẽ quouſq3 p actionẽ caloris actio tãgẽtiſ ptingit. S3 lapis q: durus ẽ nõ ẽ ſuſceptiuus talis ipſſionis: in aq̃ ăt talis actio magis ꝓtẽdit̃ ꝓcul q3 i cera. S3 adhuc aer q ẽ paſſibilior i maxĩe remotũ mouet̃: ⁊ facit ⁊ patit̃ vt mediũ exñs dũmõ maneat ⁊ ſit vn⁹ vt .ſ. nõ interrũpat̃ p aliqđ obſtaculũ iterpoſitũ. Et iõ circa repcuſſionẽ ſenſus melius ẽ dicere ꝙ aer patiat̃ a figura ⁊ colore quouſq3 ꝑmanet vnus ⁊ ↄtinuus qđ ↄtigit qñ ẽ leuis ⁊ nõ iterruptus: q3 ꝙ radii egredientes a viſu repcutiant̃ a viſibili vt platonici poſuerunt. ⁊ iõ aer ſic motus a figura ⁊ colore mouebit viſũ inq3tũ viſibile imutat totũ aerẽ vſq3 ad viſũ: ⁊ eẽt ſil'e de cera ⁊ ſigillo ſi figura ſigilli iprimeret̃ in cerã vſq3 ad vltimũ terminũ eius ſicut viſibile iprimit ſpẽz ſuaz in aerẽ vſq3 ad viſum. Lectio decimaoctaua.

Qđ ăt ipoſſibile ſit ſimplex eẽ aĩalis corpus mã ifeſtũ ẽ: dico ăt puta igneũ aut aereũ Co.66.
Sine qdẽ .n. tactu n3 vnũ cõtingit aĩaliũ ſẽſũ hẽre. corpus .n. tactiuũ aĩatum oẽ ſicut dictũ ẽ. alia ăt ꝑter terrã: ſenſitiua quidẽ vtiq3 fiẽt: oĩa ăt eo ꝙ p alterũ ſentire faciũt ſenſuz ⁊ p mediũ: tactus ăt ẽ in tãgẽdo ipſa: pp qđ ⁊ h3 hoc nomẽ: ⁊ tñ alii ſenſus tactu ſentiunt ſ3 p altera: hic ăt videt̃ ſolus per ſeipſũ: q̃re h⁹ i elemẽtorũ nullũ vtiq3 erit corpus aĩalis N3 itaq3 terrenũ: oĩu3 .n. tãgibiliũ tactus ẽ ſicut medietas ⁊ ſuſceptiuus ſẽſus. nõ ſolũ q̃cũq3 differẽtie terre ſũt: ſ3 calidi ⁊ frigidi: ⁊ aliorũ oĩu3 tãgi poſſibiliũ: Et ꝓpter hoc oſſibus ⁊ capillis ⁊ hmõi partibus nõ ſentimus: q: terree ſũt: ⁊ plãte ẽt ob hoc n3 vnuz hñt ſenſũ: q: terree ſũt: ſiue autem tactu n3 vnũ poſſibile ẽ aliũ eẽ. hic ăt ſenſus ñ ẽ neq3 terre: neq3 alius elementorũ nullius.

Oſtẽſo q3 ph̃s oñdit ꝙ tactus de neceſſitate ineſt oĩb⁹ aĩalib⁹. h itẽdit oñdere ꝙ ipoſſibile ſit corpus aĩalis eẽ ſimplex: puta ꝙ ſit igneũ vel aereũ: ſicut platõici poſuerũt q̃dã aĩalia eẽ aerea. h ăt ſic ꝓbat: q: nullũ aliũ ſenſũ ↄtigit eẽ ſine actu. o3 .n. oẽ aĩal hẽre tactũ vt oñſũ ẽ: ⁊ p ↄñs o3 ꝙ oẽ corp⁹ aĩatũ .ſ. aĩa ſẽſibili ſit tale: vt p ipſũ poſſit fieri ſenſus tact⁹: ⁊ ꝙ oĩa elemẽta ꝑter t̃rã pñt eẽ organa vl' media aliorũ ſẽſuũ .ſ. aer ⁊ aq̃: eo ꝙ aer ⁊ aq̃ faciũt ſẽtire p alterũ .i. p mediũ ſ3 tact⁹ ñ ſit p mediũ: ſ3 i tãgẽdo ipſa ſenſibilia: ⁊ iõ ſic noĩat̃ q3uis ⁊ alii ſẽſus ſẽtiãt quodãmõ i tãgẽdo: ñ qdẽ imediate ſ3 p mediũ. nã ſẽſibile tãgit ſẽſũ ſ3 p mediũ ſicut ⁊ mediũ imutat ip3: ſol⁹ ăt ſẽſus tact⁹ i tãgẽdo ſẽſibile ſentit p ſeipſũ: ⁊ nõ p aliqđ mediũ. Ex quo manifeſtũ ẽ ꝙ corp⁹ d3 eẽ tale vt p ipſũ poſſit fieri tactus: ñ ăt vt p ipſũ poſſit fieri viſ⁹ ⁊ audit⁹: q: hi ſẽſ⁹ fiũt p mediũ extriſecũ: ⁊ q: corpus aĩalis oportet eſſe tale vt per ipſũ

ſiat ſenſus tactus: ĩpoſſibile ẽ ꝙ vllũ elemẽtoꝝ ſit cor/
pus aĩalis: neqꝫ terra ꝑ quã nõ ſunt alii ſenſus: neque
alia elemẽta ꝑ que fiũt alii ſenſus. Cuius rõ eſt q: illud
ꝑ quod ſit tactus oꝫ eẽ mediũ inter qualitates tãgibi/
les ad hoc ꝙ ſit ſuſceptiuũ eaꝝ: vtpote in potentia exi
ſtens ad eas: vt ſupra oſtenſũ eſt. Et hoc eſt verũ nõ
ſolũ reſpectu qualitatũ terre: ſꝫ ẽt oĩum tãgibiliũ q̃lita
tũ. In corporibus aũt ſimplicibus nõ inueniť mediũ
inter qualitates tãgibiles: ſed inueniunť ipſe q̃litates
ſm extremitatẽ ꝯtrarietatis. Et ĩde manifeſtũ ẽ ꝙ nul
lũ corpus ſimplex nec ꝑ aliquid corporibus ſimplici/
bus vicinũ põt fieri ſenſus tactus: ⁊ iõ oſſibus ⁊ capil
lis ⁊ talibus partibus nõ ſentimus: q: ſupabundat in
eis qd terre eſt: ⁊ nõ reducunť ad mediũ ꝓut tactus
reqrit. Propter iſtã etiã rõnem plãte nullũ habẽt ſen
ſum: q: hñt multũ de terreſtri: ⁊ ſine tactu nõ ẽ poſſi/
bile eſſe aliquẽ aliũ ſenſũ: nec tactũ fieri poſſibile: ꝑ ali/
qd ſimplex elemẽtũ. Sic ergo manifeſtũ ẽ ꝙ nullũ cor
pus ſimplex aĩatũ põt eſſe aĩa ſenſibili.

¶ Deinde cũ dicit.

Manifeſtũ igitur: quoniã neceſſe hoc ſo
lo priuata ſenſu aĩalia mori: neqꝫ. n. hũc poſ
Co. 67. ſibile eſt habere nõ aĩal exiſtẽs: neqꝫ cũ ſũt
aĩal aliũ neceſſe ẽ habere preter hũc. Et ꝑꝑ
hoc quidẽ alia ſẽſibilia excellẽtiis nõ corrũ/
pũt aĩal: vt color ⁊ odor ⁊ ſonus: ſed ſolũ ſẽ
ſns: niſi ſecũdũ accñs: puta ſi ſimul cũ ſono
depulſio fiat ⁊ ictus: ⁊ a viſis ⁊ odore alia
mouenť que tactu corrumpũt: ⁊ humor aũt
ſm ꝙ accidit ſimul tactiuũ eſſe ſic corrũpit.
Co. 68. Tãgibiliũ aũt excellẽtia vt calidorũ ⁊ frigi/
dorũ ⁊ durorũ corrũpit aĩal. Oĩs quidem
enĩ ſenſibilis ſupfluitas corrũpit ſenſũ: qua
re ⁊ qd tãgi põt tactũ: hoc aũt tactu determi
natũ ẽ viuere: Sine enĩ tactu mõſtratũ ẽ ꝙ
ĩpoſſibile ẽ aĩal eſſe. vñ tãgibiliũ excellẽtia ñ
ſolũ corrũpũt ſenſũ ſꝫ aĩal. q: neceſſe ſolum
habere hunc.

¶ Cõcludit ex p̃dictis habitudinẽ ſenſuũ ad aĩalia: ⁊ p̃
mo quãtum ad tactũ: ſecundo quantũ ad alios ſenſus
ibi: (alios aũt ſenſus.) Dicit ergo primo ꝙ cũ neceſſe
ſit oẽ aĩal habere tactũ: vt oñſum eſt: manifeſtũ ẽ ꝙ ſo
lũ ꝑ priuationẽ huius ſenſus. ſ. tactus neceſſe eſt aĩalia
mori. hic enim ſenſus ꝯuertiť cũ aĩali: nec aliquid põt
ipſũ habere niſi ſit aĩal: nec aliquid põt eẽ aĩal niſi ha/
beat hũc ſenſũ: ⁊ inde vlterius ꝯcludit: ꝙ ſenſibilia ali
orum ſenſuũ ſi ſint excellẽtia: corrũpũt quidẽ ſingulos
ſenſus: puta nimis fulgida corrũpũt viſũ: ⁊ fortes ſo/
ni corrũpũt auditũ. q: tñ corruptis his ſenſibus poteſt
aĩal remanere: hoꝝ excellẽtie nõ corrũpunt aĩal: niſi ꝑ ac/
cidẽs inquantũ. ſ. accidit aĩal pati ſimul ab aliqbus tãgi
bilibus corrũpentibus: puta ſi ſimul cũ ſono fiat d̃pul
ſio ⁊ ictus: vt accidit in tonitruo: ex quo interdũ aĩalia
moriunť. Et ſiliter ab his q̃ videnť aliqua moriunť:
nõ inquantũ ſunt viſa: ſed inquantũ aerẽ inficiũt: vt di
citur de venenoſis. Et ſiliter intelligẽdũ eſt de odori/
bus: ſm ꝙ cũ malis odoribus interdũ adiungiť cor/
ruptio aeris. Et etiã de ſapore eſt ꝙ põt corrũpere aĩal
nõ inquantũ ſapor ẽ: ſꝫ inquantũ ſapori adiungiť aliq̃
qualitas tãgibilis: puta ꝙ talis ſapor cõſequiť calorẽ
excedentẽ vel frigus. Sed excellẽtie qualitatũ tãgibiliũ
corrũpũt aĩal ꝑ ſe ⁊ nõ ꝑ accñs: q: oĩs excellẽtia ſenſibil
corrũpit ſenſũ: vñ ⁊ qd tãgi põt. i. tãgibile ſi fuerit ex/
cellens corrũpit tactũ. Secũdũ aũt hũc ſenſũ determina
tur vita aĩalis: tã diu. n. durat aĩal q̃diu durat ſenſus ta
ctus. Oñſum eſt. n. ꝙ ĩpoſſibile eſt eẽ aĩal ſine tactu: vñ
manifeſtũ ẽ ꝙ excellẽtie tãgibiliũ nõ ſolũ corrũpũt ſen
ſum tactus: ſed etiã corrumpũt aĩal inquantũ hunc ſolũ
ſenſum: neceſſe eſt ineſſe animali.

¶ Deinde cũ dicit.

Alios aũt ſenſus hꝫ aĩal ſicut dictũ ẽ: nõ
ꝑꝑ eẽ ſed ꝑꝑ bene: vt viſũ: q: ĩ aere ⁊ ĩ aqua
vt videat: oĩo aũt quoniã in diaphano. gu/
ſtũ aũt hꝫ ꝑꝑ delectabile ⁊ triſte vt ſẽtiat ꝙ
in alimẽto ⁊ cõcupiſcat ⁊ moueatur. auditũ
aũt ſignificetur aliquid ipſi. Linguã aũt hꝫ
quatenus ſignificet aliquid alteri.

Explicit liber tertius de anima Ariſtotelis ſtragyrite.

¶ Oñdit qualiter ſe habeãt alii ſenſus ad aĩal: ⁊ dicit
ꝙ alios ſenſus hꝫ aĩal: nõ ꝑꝑ neceſſitatẽ ſui eẽ: q: ſine eis
põt eẽ ⁊ viuere: ſed ꝑꝑ bñ eſſe: ſicut viſum hꝫ q: vi/
uit in aere ⁊ in aqua vt videat ꝑ aerem ⁊ aquã ea q̃ ꝓ
cul ſunt: ⁊ nõ ſolũ ꝑ aerẽ ⁊ aquã: ſed ẽt ꝑ qdcunqꝫ dia
phanũ: q: etiã ꝑ corpora celeſtia videmus. Guſtũ aũt
hꝫ aĩal ꝑꝑ delectationẽ ⁊ triſticiã q̃ eſt in cibo: vt ſenti
at delectationẽ in alimẽto: ⁊ ſic cõcupiſcat ipſuꝫ: ⁊ mo
ueať ad querendũ ipſũ. ¶ Sꝫ notãdũ ꝙ ſupra poſuit
guſtũ neceſſariũ aĩali inquantũ eſt tactus quidã alimẽ
ti: hic aũt numerat ipſũ inter ſenſus nõ neceſſarios in
quantũ eſt diſcretiuꝰ ſapoꝝ qui faciũt alimẽtũ delecta
bile vel triſte vt accipiať facilius vel refuteť. Et qd di
citur de guſtu intelligendũ eſt de odoratu: q: ꝑ odora
tũ attrahunť aĩalia ad alimẽtũ a remotis: lꝫ ẽt ĩ hoibꝰ
ſit alia ſpẽs ⁊ alia vtilitas odoratus: vt in libro de ſen/
ſu ⁊ ſenſato diciť. Auditus aũt eſt in aĩali ad hoc qd ei
aliqd ſignificeť. Eſt. n. neceſſariũ ꝙ cõceptiones vniꝰ
aĩalis alteri ſignificenť ſm ꝙ vnũ aĩal iuuať ex altero
vt pꝫ maxime in gregabilibus aĩalibus: in quibus ge
niti educanť a generantibus. Et iõ oꝫ ẽt ꝙ aĩal habeat
linguã ꝑ quã ſonãdo ſignificet ſuas affectiones alteri.
¶ Et hec dicta de anima ad preſens ſufficiant.

¶ Diui Thome aquinatis almi ordinis predicatoꝝ:
in tres libros de anima Ariſtotelis preclariſſima com
mentaria expliciunt.

Incipit breuis recollecta ſup tres libros de anima ariſtotelis excellentiſſimi viri fratris Dominici de flandria diui ordinis predicatorum: omnium ſcientiarum: preſertim ſacre theologie acutiſſimi ꝓfeſſoris.

In hoc ꝓhemio comprehenduntur due lectiões libri primi ꝛ cõmenti ſancti thome.

O norum honorabilium.) Iſte liber diuiditur in probemium ꝛ tractatũ. tractatus ibi: (Principiũ aũt qõis.) Probemium diuiditur in tres partes. Nam primo reddit auditorem docilem: ſecundo beniuolum: tertio attentum. docilem reddit premittendo ordinem ꝛ diſtinctionem tractatus. beniuolum oſtendendo vtilitatem ſciẽtie. attentum oſtendẽdo difficultatẽ. ¶ Pro quo notãdum eſt ꝙ ſex concluſiones ſunt in hoc ꝓhemio: quarum prima eſt: ꝙ iſta ſcientia eſt melior ꝛ honorabilior ceteris partibus phyloſophie naturalis: q̃ ꝓbatur vnica ratione ſic. Illa ſcientia dicitur eſſe nobilior qa vel eſt de nobilioribus: vel quia eſt de certioribus ceteris partibus phyloſophie naturalis ergo ꝛc. Maior ꝓbaṫ primo ꝙ ẽ de nobilioribus: q2 iſta ſcientia cõſyderat de anima rationali que eſt nobilior ceteris formis naturalibus. ſecũdo ꝙ eſt de certioribus q2 quilibet reperitur habere in ſe animam ergo ꝛc. Ex hac ꝯcluſione inferuntur quatuor corelaria: quorum primũ eſt: ꝛ infert phyloſophus in textu. videlicet ꝙ rationabiliter ſcientia de anima eſt prior. Cuius rõ eſt quia nobiliora ſunt priora: ſed per ꝯcluſionem precedentẽ ſcientia iſta eſt nobilior ceteris partibus phyloſophie naturalis ergo ꝛc. Elicitur ſecundo ꝙ aliqua ſcientia dicitur eſſe nobilior alia ꝓpter duo: videlicet propter nobilitatem ſubiecti ſiue rei conſyderate: ꝛ propter certitudinem coſyderatorum. Elicitur tertio ꝙ omnis ſcientia eſt de numero bonorum. cuius ratio eſt quia bonum ꝛ perfectum idem ſunt: ſed ſcientia quelibet eſt ꝑfectio anime rationalis: ergo quelibet ſcientia eſt de numero bonorum. Elicitur quarto ꝙ omnis ſcientia ſpeculatiua eſt de numero bonorum honorabilium: cuiꝰ ratio eſt quia bonum honeſtum eſt id quod appetitur ꝓpter ſe: ꝛ non propter aliqd: ſed quelibet ſcientia ſpeculatiua appetitur propter ſe: vt patet in ꝓhemio meta. ergo quelibet ſcientia ſpeculatiua eſt de numero bonorum honorabilium. Ex quo ſequitur ꝙ nulla ſcientia practica eſt de numero bonorum honorabilium cũ non acquiratur propter ſe tantum ſ3 tñ bene eſt de numero bonorum laudabilium. ¶ Pro cuius ampliori declaratione notandum eſt ꝙ bonum vtile ꝛ bonum laudabile ꝛ honeſtum: ſic inter ſe differunt: quia bonũ vtile dicitur ꝙ queritur propter aliud tantum: bonum vero honeſtum eſt id quod queritur propter ſe ſed bonum laudabile eſt id quod queritur propter ſe ꝛ propter aliud. ¶ Contra predictam concluſionem primo arguitur ſic contra ſuppoſitum. ¶ De eo ꝙ nõ eſt: non eſt ſcientia: ſed anima non eſt: ſed magis eſt id quo aliquid eſt: ergo de anima non eſt ſciẽtia. ¶ Preterea omnis ſcientia ſequitur ſuũ obiectum: ſicut effectus ſuam cauſam: ſed cauſa anime precedit ſcientiam ergo de anima non poteſt eſſe ſcientia: tanq̃ de ſubiecto ſaltẽ. ¶ Preterea arguitur ꝯtra primã concluſionem. Nam illa ſcientia eſt honorabilior: que eſt certior: ſed metaphiſica eſt certior iſta: ergo non eſt nobilior ſeu honorabilior ceteriſ ſcientiis. ¶ Preterea arguitur contra corelarium. Scientia libri phiſicoꝝ precedit ſcientiã de anima: ergo ſequiṫ ꝙ iſta ſciẽtia nõ eſt prior ceteris partibus ph̃ye naturalis. ¶ Preterea arguiṫ contra ꝓbationem minoris. nam forma corporum celeſtium eſt nobilior anima cu3 virtus eius ad plura ſe extendat q̃3 anima rationalis: ergo ſequitur ꝙ anima non eſt nobilior ceteris formis naturalibus. ¶ Ad primum dicendum ꝙ de eo ꝙ nullo modo eſt: non ẽ ſciẽtia ſaltem poſitiua: tamen de eo qđ eſt in rerum natura: licet non ſit id quod ꝓprie eſt: bene eſt ſcientia: vnde l3 anima non ſit id quod ꝓprie eſt: eſt tamẽ id quo aliquid eſt. Sed hanc reſponſionem nititur deſtruere ioannes de ianduno: tali rõne. Ens ꝓprie dictum diuiditur in actum ꝛ potentiam: ſed actus ꝛ forma ide3 ſunt: ergo forma eſt proprie ens: ꝛ per conſequens anima (cum ſit forma) erit proprie ens. Sed hec rõ peccat ꝑ fallaciã equocationis. nã aliquid poteſt dici ens ꝓprie. dupliciṫ. Uno mõ id qđ nõ eſt ens ꝑ accñs ꝛ iſto mõ q̃libet forma bene eſt proprie ens. Alio mõ poteſt aliquid dici proprie ens. ſcilic3 ꝙ per ſe et ꝓprie ſubſiſtit. ꝛ iſto mõ: nulla forma eſt ꝓprie ens: niſi forte anima rationalis que per ſe ſubſiſtit ſubſiſtentia incõpleta: vt infra patebit. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ anima rationalis poteſt dupliciter conſyderari. Uno mõ ſecundum ſuum eſſe: ꝛ iſto modo precedit omnem ſcientiam: alio modo ſm rationem cõmunem eius: ſm ſ. ꝙ poteſt diffiniri ꝛ cognoſci: ꝛ etiam iſto modo bene precedit ſcientiam ordine cognitionis: ꝛ vt obiectũ precedit habitum. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ iſta ſcientia non eſt nobilior omnibus aliis ſcientiis: ſed ẽ nobilior omnibus aliis ſcientiis naturalibus. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ iſtã ſcientiã eẽ priorẽ põt itelligi dupliẛ vel ordine ꝑfectiõis ꝛ ſic eſt prior oĩbus partibus ſcĩe naturalis vł ordine cognitionis. ꝛ ſic ſolum eſt prior ſcientiis de aĩatis: q2 cõmunior. Inde etia3 ly de nõ dicit ordinẽ ſed dignitatẽ ſi fiat mentio de omnibꝰ partibus phyloſophie naturalis: vt hic dicit doctor. s. ꝙ intellectum eſt de ordine cognitionis. ¶ Ad quintũ dicendum ꝙ l3 forma corpoꝝ celeſtium ſit nobilior extẽſiue q̃3 anima rationalis tñ intenſiue aĩa rõnalis nõ eſt nobilior ꝛ dignior: cuius ratio eſt quia anima rõnalis capax eſt maioris dignitatis q̃3 corpora celeſtia: ergo ꝛc. ¶ Circa precedẽtia adhuc dubitaṫ vtꝝ ſcĩa de aĩa ſitꝰ vna numero. Et arguitur ꝙ nõ duabus rationibꝰ Jo. de ianduno. nam diuerſarum concluſionu3 numero diſtinctarum non poteſt eſſe vnus habitus numero vt patet de ſe: ſed in libris de anima ſunt diuerſe cõcluſiones numero diſtincte: ergo in eis nõ eſt vna ſcĩa numero. ¶ Preterea ex diuerſis phantaſmatibus nõ poteſt fieri vna impreſſio numero: ſicut ex diuerſis coloribus non poteſt fieri vna coloratio in numero. ſed eorum que traduntur in ſcientia de anima ſunt diuerſa phantaſmata: ergo idem quod prius. ¶ Ad iſtđ dubium propter rationes predictas: predictus doctor cõcludit eſſe dicendum ꝙ hec ſcientia non eſt vna numero: ſed predicte rationes nil concludunt. nam duplex poteſt eſſe diſtinctio concluſionum. Quedam eſt diſtinctio materialis: a qua diſtinctione non cauſatur diſtinctio ſcientie. Alia eſt diſtinctio formalis: ꝛ illa eſt duplex: Quedam eſt ſm formas naturales. alia eſt ſ3 diuerſas rationes cognoſcibilitatis: a qua quidem diſtinctione cauſaṫ diſtinctio ſcientie. l3 ergo in libris de anima ſint diuerſe concluſiones diſtincte numero: primo ꝛ ſecundo modis ꝯueniunt tamen in vna ratione cognoſcibilitatis: vnde de eis poteſt eſſe vna ſcientia numero. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ non eſt ſimilitudo de phantaſmatibus ad intellectum: ꝛ de coloribus per reſpectũ ad viſũ quantum ad impreſſionẽ: q2 phãtaſmata nõ ſunt obiectũ intellectus: ſicut colores ſunt

obiectum viſus. Unde lꝫ ex diuerſis coloribus ſint di
uerſe impreſſiones: tamen ex diuerſis phantaſmatibꝰ
pōt eſſe vna intellectio numero. ¶ Secundo dubitatˀ
vtrum iſta ſcientia ſit vna vnitate ſpecifica. ⁊ arguitur
ꝙ nō duabus rationibus einſdem. Nā diuerſaꝝ con
cluſionū ſpecie diſtinctaꝝ non poteſt eē vnus habitus
ſpecificus: cum diſtinctio ſpecifica obiectoꝝ cauſet di/
ſtinctionem ſpecificam habituū: ſed in hac ſcientia ſūt
diuerſe cōcluſiōeſ ſpecie diſticte: ergo ⁊c. ¶ Preterea
ſcīa idē ē ꝙ ſpēs intelligibilis: ſed omniū conſyderato
rum in hac ſcientia non eſt vna ſpecies intelligibilis: er
go eorum non eſt vna ſcientia ſpecifica. ¶ Dicenduꝫ
ꝙ iſta ſcientia eſt vna vnitate ſpecifica: cuius ratio eſt:
quia omnium illorum que conueniunt in vna ratione
formali cognoſcibilitatis: eſt vna ſcientia vnitate ſpeci
fica: ſed omnia que conſyderantur in hac ſcientia con/
ueniunt in vna ratione formali conſyderationis ergo
⁊c. ¶ Ad primū dicendum ſicut dictum eſt ad primū
precedentis dubii. ¶ Ad ſecundum dicendum negan
do maiorem: qꝛ ſpecies intelligibilis differt realiter ab
ipſa ſcientia ſicut cauſa ab effectu. ¶ Dubitatur tertio
vtrum hec ſcientia ſit vna tantum vnitate generica. ⁊
arguitur ꝙ ſic ratione predicti opinatoris: qꝛ illa ſcien
tia eſt tm̄ vna vnitate generica: cuius obiectum eſt tm̄
vnum vnitate generis: ſed obiectum huius ſcientie. ſ.
aīa eſt vnum vnitate generica vel analogica ergo ⁊c.
¶ Dicendum ꝙ lꝫ obiectum huius ſcientie ſit vnum
vnitate analogica loquendo de vnitatate naturali: eſt
tamen vnum vnitate ſpecifica loquendo de vnitate co
gnoſcibilitatis: vnde nō oportet ꝙ illa ſcientia ſit ſoluꝫ
vna vnitate generica. vel dicenduꝫ ꝙ vnitas analogie
obi ſufficit ad vnitatem ſpecificam ſcientie. ¶ Dubita
tur quarto vtrum corpus animatum ſit ſubiectum hu
ius ſcientie. arguitur ꝙ ſic: quia illud eſt ſubiectum de
cuius ratione formali omnia conſyderantur: ſed que/
cunqꝫ conſyderantur in hac ſcientia conſyderantur vt
corpus animatum vel vt reducibile ad ipſuꝫ ergo ⁊c.
¶ Dicendum ꝙ aīa eſt ſubiectum huius ſcientie ⁊ nō
corpus a imatū. Cuius ratio eſt qꝛ illud eſt cuiuſ ſꝭm
ꝑncipia partes ⁊ paſſiones querimus per pħm quar
to meta: ſed in hac ſcientia querimus partes principia
⁊ paſſiones ⁊ operationes ipſius aīe: ergo ⁊c. ¶ Ad
rationem dubii dicitur negando conſequētiam: qꝛ nō
conſyderantur in hac ſcientia partes ⁊ paſſiones corpo
ris animati inquantum huiuſmodi: ſed inquantuꝫ flu
unt ab ipſa anima. ¶ Secunda ꝯcluſio eſt iſta. Iſta ſci
entia eſt vtilis ad oēs alias partes phyloſophie: ⁊ pro
batur. ¶ Illa ſcientia eſt vtilis ad ceteras ſcientias ſi/
ne qua ille ſcientie non poſſunt adipiſci: ſed ſine hac ſci
entia nulla alia partiū phyloſophie (naturalis preſer/
tim) poteſt adipiſci: ergo ⁊c. Probatio minoris: quia
omnis pars pħie vel eſt naturalis vel moralis: vel ma
thematica vel metaphiſica: vel rōalis ſine ſꝫ aīa ⁊ potē
tiis eius nō pōt hēri ſcientia moralis: cum virtutes ꝺ
quibus conſyd erat ſint ſubiectiue in potentiis anime.
Siliť nec mathematica nec metaphiſica poteſt adipiſci
ſine intellectu poſſibili qui eſt pars anime: nec etiaꝫ ſci
entia naturalis: cum anima ſit principium animato/
rum. de quibus maior pars phyloſophie naturalis
conſyderat: ergo ⁊c. ¶ Contra hanc concluſionem ar
guitur ſic. bonum vtile ⁊ honeſtum adinuicem diſtin
guuntur. Sed iſta ſcientia eſt de numero bonorum
honorabilium: vt per primam concluſionem patet: ſe/
quitur ergo ꝙ ipſa non eſt bonum vtile. ¶ Preterea
iſta queritur gratia ſuiipſius: cum ſit ſcientia ſpecu/
latiua: ergo nō eſt vtilis: patet ſequela quia vtile dici/
tur quod queritur propter aliud ⁊ non propter ſe:
vt ſupra conceſſum eſt. ¶ Preterea multi habent co
gnitionem moralium: qui tamen non habent ſcientiaꝫ
de anima: ergo ſine iſta ſcientia poteſt haberi ſcientia
moralis: ⁊ per conſequens non erit vtilis ad acquiſi/
tionem ſcientie moralis. ¶ Ad primum dicendum ꝙ
bonum vtile ⁊ bonum honeſtum non diſtinguuntur
ſemper ſecundum rem: ſed ſecundum rationem. Un
de vnum ⁊ idem poteſt dici bonum honeſtum ⁊ vti/
le diuerſis rationibus. ⁊ per hoc patet ſolutio ad ſecū
dum. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ licet aliqui habeāt
cognitionem imperfectam ⁊ confuſam moralium: ta/
men ſine iſta ſcientia eſt impoſſibile habere eorum co
gnitionem perfectam ⁊ completam. ¶ Tertia conclu
ſio. Prius conſyderandum eſt de anima quantum
ad eius ſubſtantiam qꝫ quantum ad eius accidentia.
Hec concluſio probatur tali ratione. Subſtantia pre/
cedit accidens cognitione ⁊ diffinitione: vt patet ſepti/
mo metaphiſice: ergo prius conſyderanduꝫ eſt de ani
ma quantum ad ſubſtantiam eius: qꝫ quantum ad ac
cidentia eius. Ex hac conclu ſione patet ordo dicendo
rum in hac ſcientia. ¶ Contra hanc concluſionem ar/
guitur ſic. Illud quod facit ad cognitionem alterius ꝑ
us debet conſyderari: ſed accidentia anime maximam
par em conferunt ad cognoſcendum ꝙ qu id eſt eius
vt infra concedit phyloſophus: ergo ſequitur ꝙ pri/
us conſyderandum eſt de accidentibus ipſius anime
qꝫ de ſubſtantia eius. ¶ Preterea innata eſt nobis via
⁊c. ſed operationes ⁊ actus ipſius anime ſunt notio/
res ipſa anima: vt etiam infra concedit phyloſophus
ergo idem quod prius ¶ Ad primum dicendum ꝙ
duplex eſt ordo cognitionis. videlicet ordo cognitiōis
determinate: ⁊ ordo cognitionis confuſe: licet ergo ope
rationes ⁊ actus anime ſint priora ⁊ notiora ordine co
gnitionis confuſe: tamen ipſa anima eſt notior: etiā quo
ad nos ipſis accidentibus ordine cognitionis determi
nate: ⁊ per hoc patet ſolutio ad ſecundum. ¶ Quarta
concluſio. Scientia libri de anima eſt de numero diffi
cillimorum. Hec concluſio probatur ſic. Illa ſcientia
eſt de numero difficillimorum: in qua mouentur diffi
cillime difficultates ergo ⁊c. ¶ Pro declaratione mi
noris conſyderandum eſt ꝙ ipſa anima poteſt dupli/
citer conſyderari. Uno modo quantum ad diffinitio/
nem ⁊ eius quidditatem. Alio modo quantuꝫ ad ope
rationes ⁊ paſſiones. Si primo modo ſic poteſt dupli
citer conſyderari. Uno modo quantum ad modum
diffiniendi. ſic de ea mouetur vna queſtio que eſt talis
vtrum diffinitio debeat dari componendo vel diuidē
do vel demonſtrando. Alio modo poteſt conſyderari
anima quatutum ad ea que ad diffinitionem pertinet.
⁊ hoc tripliciter: vel quantum ad ſubſtantiam eius: vl
quantum ad partes ſiue potentias eius: vel quantum
ad ea que cadunt in diffinitione eius. ſi primo modo
ſic mouentur octo queſtiones: quarum prima eſt vtꝝ
anima ſit ſubſtantia vel quantitas. ſecunda eſt ſi ſit ſub
ſtantia: vtrum ſit actus vel potentia. tertia eſt ſi ſit actꝰ
vtrum ſit ſubſtantia ſimplex vel compoſita. quarta
vtrum ſit ſubſtantia impartibilis vel partibilis. quin/
ta vtrum ſit vna anima ſecundum ſpeciem vel plures
ſexta ſi ſint plures vtrum differant ſpecie vel non. ſe/
ptima vtrum diffinitio anime ſit diffinitio ſpeciei ſub/
alterne vel ſpecialiſſime. octaua vtrum ſit vna quedaꝫ
communis diffinitio tantum: vel cuiuſlibet anime pro
pria ⁊ ſpecialis ratio. Si ſecundo modo conſyderetur
anima quantum ad eius partes ſiue potentias: ſic ori/
untur tres difficultates: Prima eſt vtrum vegetati/
uum: ſenſitiuum: ⁊ intellectiuum ſint diuerſe anime
vel partes potentiales eius anime. Secunda ſi ſint di
uerſe potentie: vtrum prius oportet querere actus qꝫ
potentias. tertia ſi prius oportet querere actus: vtruꝫ
oportet prius querere potentias qꝫ actus ⁊ potentias
Si autem conſyderetur anima quantū ad ea que ad/

ſiuant diffinitionem eius: ſic de ea mouetur vna du/
bitatio. vtrum accidentia que magnam partem confe
runt ad cognoſcendum ꝙ quid eſt debeant poni ī dif/
finitione ipſius anime vel non. Si autem conſydere/
tur quantum ad eius paſſiones ⁊ operationes. ſic mo
uetur de ea vna difficultas vtrum omnes operatiões
anime ⁊ paſſiones eius ſint pꝛopꝛie ipſi anime vel cõ/
munes toti coniuncto: vel alique pꝛopꝛie ⁊ alique cõ/
munes. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ platonici
ponebant animam eſſe ſubſtantiam ſeparatam ⁊ vni/
uerſalem vt de ea eſſet ſcientia vt clarius infra patebit
Quam opinionem excludit phyloſophus in littera:
dicens ꝙ vniuerſale ſcilicet ſeparatum: aut nil eſt aut
poſterius eſt ſingularibus: qualiter etiam hoc intelli/
gatur infra patebit. ¶ Contra pꝛedicta ſic pꝛimo argui
tur. Illud quod experimur in nobis: eſt certiſſimum
⁊ faciliime cognitionis: ſed animam experimuur in no
bis: ergo ſequitur ꝙ anima non eſt difficilime ſed faci
lime cognitionis. Pꝛeterea illud quod eſt anime pre/
ſens per ſuam eſſentiam: facile cognoſcitur ab ipſa: ſed
anima eſt ſibi ipſi pꝛeſens per ſuam eſſentiam: ergo ſe
quitur ꝙ a ſeipſa faciliter cognoſcitur. ¶ Pꝛeterea ſi
anima eſſet faciliime cognitiõis: vel ergo difficultas illa
perueniret ex parte rei cognite: vel ex parte rei cogno
ſcentis: non pꝛimum cum anima ſit immaterialis ⁊ in
actu: nec ſecundum cum anima non excedat facultatē
ſuſipſius. ¶ Ad pꝛimum dicendum ꝙ licet id quod ex
perimur in nobis ſit facilime cognitionis quantum ad
an eſt vel quia eſt: non tamen quantum aliquid eſt: ⁊
per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Sed tamen ad co
gnoſcendum qualiter anima ſeipſam cognoſcat quan
tum ad an eſt: ⁊ quid eſt notandum diligenter ſecun/
dum doctoꝛem. s. in de veritate. q. io. ar. 8. in. c. ꝙ de
anima poſſumus habere duplicem cognitionem: vi/
delicet cognitionem an eſt: ⁊ cognitionē quid eſt. Si
loquamur de cognitione anime quantum ad an eſt: h
eſt dupliciter vel loquendo de cognitiõe actuali vel ha
bituali. ¶ Si pꝛimo modo: ſic cognoſcit ſe per ſuas
operationes. ¶ Si ſecundo modo: ſic anima cogno/
ſcit ſeipſam per ſuam eſſentiam. Ex eo enim ꝙ eſt ſibi
pꝛeſens per ſuam eſſentiam: apta nata eſt exire in ſuū
actum. Si vero loquamur de cognitione anime quan
tum ad quid eſt. hec eſt dupliciter vel quantum ad ap
pꝛehenſionem: vel quantum ad iudicium de re appꝛe
henſa. Si pꝛimo modo: ſic anima cognoſcit ſeipſam ꝑ
ſimilitudines: ſicut ⁊ alias res. Si ſecundo modo ſic
anima cognoſcit ſeipſam intuendo inuiolabilem veri/
tatem: ſecundum ꝙ eius ſimilitudo eſt expꝛeſſa in ani
ma noſtra. Ex quibus elicitur ꝙ anima cognoſcit ſeip
ſam aliquando per actus ſuos: aliquando per eſſenti/
am ſuam: aliquando per ſpecies intelligibiles: aliquan
do per intuitum pꝛime veritatis. ¶ Ad ſecundum di/
cendum ꝙ difficultas iſta prouenit ex parte ipſius ani
me: quia non cadit ſub ſenſu (a quo ſcientia noſtra oꝛ
tum habet) niſi per accidens. ¶ Circa pꝛecedētia dubi
tatur pꝛimo: vtrum vniuerſalia ſint poſterioꝛa ſingu/
laribus: vt dicit hic phyloſophus: ⁊ arguitur pꝛimo
ꝙ non ¶ Nam pꝛincipium pꝛius eſt pꝛincipiato. Sed
vniuerſalia ſunt pꝛincipia ſingularium vt phyloſophꝰ
ſepius concedit in metaphiſica: ergo vniuerſalia ſunt
pꝛioꝛa. ¶ Pꝛeterea id a quo conuertitur ſubſiſtendi
conſequentia eſt pꝛius vt patet in pꝛeparatis: ſed vni/
uerſalia ſunt huiuſmodi reſpectu ſingulariū: ergo ⁊c.
¶ Dicendum ꝙ vniuerſale poteſt dupliciter conſyde
rari: ſecundum ꝙ dicit. s. doctoꝛ in lectione pꝛima.
Uno modo ſecundum ꝙ ſubiacet intentioni vniuer/
ſalitatis. Alio modo ſecundum pꝛopꝛiam eius natu/
ram. Si pꝛimo modo ſit vniuerſale aut nil eſt: aut eſt
poſterius ſingularibus: vt dicit phyloſophus. Si ſe/
cundo modo ſic eſt prius ſingularibus ſaltem ſecun/
dum rationem: vt voluerunt duo argumenta dubii.
¶ Pꝛo amplioꝛi cuius declaratione notandum eſt ꝙ
nil eſt vniuerſale: videlicet vniuerſale logicum vniuer
ſale phiſicum: vniuerſale matematicum: ⁊ vniuerſale
metaphiſicum. Uniuerſale logicum eſt poſterius ſin/
gularibus ⁊ vocatur vniuerſale poſt rem: ſed vniuer
ſale phiſicum ⁊ mathematicum eſt pꝛius ſingularibus
⁊ vocatur vniuerſale in re: ſed differenter: quia vni/
uerſale phiſicum eſt in re: in materia ſubſtantiali: ſed
vniuerſale mathematicum eſt in re: ideſt in materia in
telligibili. vnde materia ſubſtantialis eſt ſubſtantia ſub
iecta qualitatibus actiuis ⁊ paſſiuis. materia intelligi/
bilis eſt ſubſtantia quanta ſine huiuſmodi qualitatibꝰ.
Similiter vniuerſale metaphiſicum eſt pꝛius ſingula
ribus: ⁊ dicitur vniuerſale ante rem: quod eſt duplex.
videlicet vniuerſale ante rem natura tantum: ⁊ natura
⁊ tempoꝛe ſimul. vniuerſale ante rem natura tantum
eſt vniuerſale conſyderatum in ſuis pꝛincipiis quiddi
tatiuis. Sed vniuerſale ante rem natura ⁊ tempoꝛe ſi
mul eſt vniuerſale conſyderatum ſecundum ꝙ habet
eſſe in mente pꝛime cauſe. ¶ Dubitatur ſecundo vtꝝ
accidentia magnam partem conferant ad cognoſcen/
dum ꝙ quid eſt. Et arguitur pꝛimo ꝙ non: quia ea/
dem ſunt pꝛincipia eſſendi ⁊ cognoſcendi ſed accidē/
tia non ſunt pꝛincipia eſſendi quidditatis ſubſtantie: er
go non ſunt pꝛincipia cognoſcendi ipſius ſubſtantie.
¶ Pꝛeterea ſubſtantia eſt pꝛincipium cognoſcendi ac
cidentia: vt patet ſeptimo metaphiſice: ergo accidentia
non ſunt pꝛincipium ad cognoſcendum ſubſtantiam.
patet conſequentia quia idem non poteſt eſſe pꝛius ⁊
poſterius reſpectu eiuſdem. ¶ Dicendum ꝙ acciden
tia conferre ad cognoſcendum ꝙ quid eſt ipſius ſub/
ſtantie poteſt intelligi dupliciter vel a pꝛioꝛi: ⁊ ſecundū
naturam: vel a poſterioꝛi ⁊ quo ad nos. Si pꝛimo
modo: ſic accidentia non conferunt ad cognoſcendum
ꝙ quid eſt ſubſtantie: ſed magis econuerſo vt volue/
runt argumenta dubii. Si ſecundo modo: ſic acciden
tia conferunt ad cognoſcendum ꝙ quid eſt ſubſtātie:
vt hic vult phyloſophus. Et per hoc patet ſolutio ad
argumenta dubii. ¶ Dubitatur tertio vtrum ſit ali/
qua operetio anime ſine coꝛpoꝛe: ⁊ videtur ꝙ non: q2
ſi eſſet aliqua operatio anime ſine coꝛpoꝛe: maxime eſ/
ſet intelligere: ſed hoc non: quia dicere animam intelli
gere: eſt ac ſi diceret eam texere vel filare. Item ſecun
do: quia intelligere non eſt ſine phantaſmatibus vt pa
tet in tertio huius. ſed phantaſmata non ſunt ſine coꝛ/
poꝛe: ergo intelligere non eſt ſine coꝛpoꝛe. ¶ Dicendū
ꝙ operatio anime poteſt dupliciter indigere coꝛpoꝛe:
vt dicit hic doctoꝛ ſanctus: vel tanꝗ obiecto ⁊ inſtru/
mento ſimul: ſicut videre ſedere ⁊ huiuſmodi: vel tan
ꝗ obiecto tantum. Omnes operationes anime con/
iuncte (quia non loquitur de ſeparata.) indigent coꝛ/
poꝛe aliquo illoꝛum modoꝛum: non tamē indigent eo
omnes vtroq modo quia operationes ſubſtātiue ani
me ⁊ vegetatiue indigent eo altero modo tantum. vi/
delicet tanquam obiecto ⁊ non tanquam inſtrumen/
to oꝛganico. ⁊ per hoc patet ſolutio ad argumenta du
bii. ¶ Quinta concluſio que tangitur ibi. (videtur au
tem ⁊ anime paſſiones ⁊c.) eſt iſta: ꝙ quedam ſunt
paſſiones anime: ⁊ quedam non ſunt anime tantum:
ſed totius coniuncti: que pꝛobatur tali ratione phylo/
ſophi. Omne id ad quod operatur complexio coꝛpo
ris non eſt anime tantum: ſed etiam coꝛpoꝛis: ⁊ per
conſequens coniuncti: ſed ad paſſiones anime opera/
tur complexio coꝛpoꝛis: quia aliqui adueniente aliquo
maximo vel arduo non timent nec triſtantur. aliq ve/
ro pꝛo minimo timent ⁊ triſtantur: ergo quedam paſ
ſiones anime non ſunt anime tantum: ſed etiam coꝛpo

ris. ¶ Sexta concluſio que tangitur ibi ꝓpter hoc ⁊c. ē iſta. Cōſyderatio de aĩa ptinet ad naturalem ph̄m q̄ ꝓbatur tali rõne ph̄i: quia paſſiones includunt in eaꝝ diffinitionibus ea quorum ſunt paſſiones: ſed paſſiones anime non ſunt ſolum anime: ſed etiam corporis: vt patet per precedentē ꝯcluſionem: ergo in eaꝝ diffinitionibus ponit̄ corpus: ſ3 omne corpus ⁊ materaia pertinet ad ꝯſyderationem naturalē: ergo ⁊ ille paſſiones pertinent ad ꝯſyderationē naturalē: ſed q2 ad eādem cōſyderationem ptinet ſb̄m ⁊ paſſiones eius: ergo cum anima ſit ſb̄m illarum paſſionū: vel ſaltē coniunctū ratione aĩe: ſequitur ꝙ cōſyderatio aĩe pertinet ad ph̄m naturalem. ¶ Contra hãc concluſionē arguitur ſic. ad eandem cōſyderationē pertinet totū ⁊ quelibet pars ſubiectiua: ſed anima rõnalis que eſt ps ſubiectiua aĩe non pertinet ad ph̄m naturalē: ſed potius ad metaphiſicum: ergo nec aĩa. ꝓbatio minoris: q2 forme que pertinent ad ꝯſyderationem naturalem ſunt forme exiſtentes in materia: ſed anima rõnalis cum ſit pars per ſe ſubſiſtens non eſt forma exiſtens in materia: cum exiſtere in alio diſtinguat̄ contra exiſtere per ſe. ¶ Preterea id non cadit ſub conſyderatione naturali cui nõ competit paſſio ſubiecti naturalis: ſed paſſio entis mobilis: videlicet corruptibilitas non competit aĩe rationali: cum ipſa ſit incorruptibilis ergo ⁊c. ¶ Preterea ad eandē ſcientiam pertinet cōſyderatio ſubiecti ⁊ paſſionum: vt iã conceſſū eſt ſupra: ſed alique actiones ⁊ paſſiones anime pertinēt ad metaphiſicū ⁊ ad moralē phyloſophiã ergo ⁊c. ¶ Ad primū dicendū ꝙ anima rationalis pōt conſyderari dupliciter. Uno modo vt forma. Alio modo vt per ſe exiſtens ⁊ ſeparabilis a corpore: l3 enim ipſa anima ſecūdo mō conſyderata non pertineat ad cōſyderationē naturalē. Si tñ conſyderetur primo modo ſic ſubiacet conſyderationi naturali. Ad ꝓbationem minoris dicendum ꝙ animam rationalē coniunctam per ſe exiſtere poteſt intelligi dupliciter. Uno modo ꝙ per ſe exiſtat exiſtētia completa. Alio modo ꝙ per ſe exiſtat exiſtentia incompleta. Et hoc dupliciter: vel quia exiſtit per ſe ita ꝙ ñ exiſtat ĩ aliquo: vel ꝙ exiſtat a ſe ita ꝙ ñ accipiat exñtia ab alio: l3 ergo anima rationalis exiſtat ꝑ ſe exñtia icōpleta: tñ exiſtit in alio ſicut forma in materia tanq3 cōicans ſuū eſſe materie. ¶ ad ſecundum dicendum ꝙ licet anima rationalis quantum ad eius eſſentiã ⁊ q3tum ad eius ſupremam portionem ſit incorruptibilis: tamen quantum ad oꝑationes ⁊ paſſiones ſenſitiuas eius ⁊ vegetatiuas eſt corruptibilis. ¶ ad tertiū dicēdum ꝙ paſſiones anime diuerſis rõnibus cōſyderantur a naturali ⁊ metaphiſico. ad naturalē enĩ ptinet ſ3 ꝙ ſubiacet motui ⁊ trãſmutationi. ad metaphiſicū vero rõne entis. ad moralem ſm ꝙ ſunt principia bene vel male viuēdi ſeu operandi. ¶ Ultima cōcluſio. diffinitio formaꝝ naturaliū ſimiliter ⁊ paſſionū in quib9 non ponit̄ materia eſt inſufficiens. hec cōcluſio ꝓbat̄ tali rõne ſm ph̄m. Nam oīs forma que h3 eē in materia determinata ſi in eius diffinitione non ponat̄ materia: talis diffinitio erit inſufficiēs: ſed quelibet forma naturalis cū ſuis paſſionibus h3 eē ĩ materia determinata: ergo ⁊c. ꝓbatio maioris q2 diffinitio ſufficiēs exprimit rõnem diffiniti a prima potentia vſq3 ad vltimum actū: ſed forma hñs eſſe in materia determinata nõ pōt perfecte explicari ſine mã: ergo ⁊c. ¶ Pro declaratione huius ſciendū ſm doc. s. ⁊ ph̄m in pñti paſſu ꝙ duplex ē diffinitio. Quedã ē diffinitio que apprehēdit ſolū formã. alia ē diffinitio naturalis: ⁊ talis ē duplex. Quedã ē imperfecta: que. ſ. apprehēdit materiã tm̄. alia ē pfecta que apprehendit materiã ⁊ formã ſil'. Prima dicit̄ formalis tm̄. Scd̄a materialis tm̄. Tertia materialis ⁊ formalis ſimul. pma enĩ dicit̄ mediū demōſtrationis: ſcd̄a dicit̄ ꝯcluſio: tertia dicit̄ tota demōſtratio. exēplū pme: vt domus ē coopimētū ꝓtegens nos a frigore. exēplū ſecūde: vt domus ē coopimentū compoſitū ex lapidibus ⁊ lignis. exēplū tertie: vt domus ē opimentū cōpoſitū ex lignis ⁊ lapidib9 ꝓtegēs nos a frigore. Ex p̄dictis elicit̄ ꝙ diffinitio loica. de rebus naturalibus eſt inſufficiēs. ſilr ꝙ diffinitō q̄ dat̄ ꝑ materiã ⁊ formã dicit̄ magis naturalis q3 illa que dat̄ per materiã tm̄: cuius rõ eſt q2 forma ē magis natura q3 materia: vt p3 ſo phiſicoꝝ tractatu prio c. ſo. ¶ Cōſyderandū ē vlterius ſm coſdē vbi ſupra ꝙ phiſicus mathematicus ⁊ metaphiſicus diuerſimode cōſyderant ea que ad rõnem anime ptinēt. nã phiſicus cōſyderat de ſenſibilibus ſm ꝙ ſūt ꝯiūcta materie ſenſibili. mathematicus vero ſm ꝙ ſunt abſtracta a materia ſenſibili ſm rõnem: coniuncta tñ eis ſm eſſe. ⁊ l3 ſb̄a quanta de qua cōſyderat mathematicus ſit ſenſibilis ſm eē: nõ tñ ꝯſyderat eam ſm ꝙ hmōi. metaphiſicus v̄o ꝯſyderat de p̄dictis ſm ꝙ ſunt abſtracta tam a materia ſenſibili q3 a materia intelligibili accipiēdo ly intelligibile. i. phãtaſiabile. i. ꝙ ſm ph̄s intellectū phãtaſiã noĩat. ¶ Cōtra p̄dictã cōcluſionē arguitur ſic. materia nõ eſt principiū cognoſcendi cu3 ſit in pura potētia: ergo nõ eſt pncipiū diffiniēdi: q2 principia diffiniētia hñt notificare diffinitū. ¶ Preterea ptes diffinientes ſunt priores toto: ſed materia nõ ē prior forma vt p3. 7. meta. ergo ⁊c. ¶ Preterea partes diffiniētes debent p̄dicari de diffinito in eo ꝙ quid vt p3 ꝑ ph̄m. 2. meta. ⁊ 2. posterioꝝ: ſed materia nõ pōt p̄dicari de forma cū hēat rõnē ptis ⁊ nõ toti9 ergo ⁊c. ¶ Preterea ſm cōe3 phoꝝ ſniam ptes diffiniētes ſūt forme ſ3 materia nõ ē forma: ergo materia nõ pōt eſſe pars diffinitiōis. ¶ Ad pmū dicendū ꝙ materia pōt tripliciter conſyderari ſm britonē in hoc paſſu. Uno mō in ſe ⁊ abſolute: ſm. ſ. ꝙ ē indifferens ad oēs formas naturales generabiliū ⁊ corruptibiliū: ⁊ iſto mō cū ſit in pura potētia nõ pōt eē principiū diffiniendi vt voluit argumētū. Alio mō pōt cōſyderari materia ſ3 ꝙ ſubiacet qualitatibus ſenſibilibus actu: ⁊ iſto modo etiã nõ pōt eē pars diffinitiōis q2 accidētia diffinitionē nõ ingrediunt̄ niſi forſitã a poſteriori circūlocutione. Tertio mō pōt cōſyderari ſm ordinē ad formã determinatã ad quam ſequunt̄ ꝓpe qualitates ſenſibiles ⁊ iſto mō materia eſt pncipiū cognoſcendi: ⁊ ꝑ ꝯñs diffiniendi. ¶ Ad ſcd̄m dicendū ꝙ duplices ſunt partes rei ſenſibilis: nam quedã ſunt ptes formales ⁊ tales precedunt diffinitū. alie ſunt materiales ⁊ tales ſunt duplices. Quedã ſunt indiuiduales ⁊ tales nõ precedunt diffinitū. alie ſunt ꝯmunes. ⁊ tales precedūt diffinitū ordine ſaltē cognitionis: l3 nõ ordine nature. ¶ Ad tertium dicendū ꝙ ptes diffinitionis ſunt in duplici differētia. nã quedã ſūt que ponunt̄ in obliquo. quedam ĩ recto. Ille enim que ponunt̄ in recto: ſupponūt formã totius ⁊ predicant̄ de diffinito in recto: alie vero ptes ſupponūt partem rei ⁊ predicant̄ de diffinito in obliquo: materia aūt nõ ponitur in diffinitione forme ĩ recto: ſed potius in obliquo. Unde rõ nõ ſequit̄: ⁊ per hoc p3 ſolutio ad vltimū: q2 partes que ponunt̄ ĩ diffinitione in recto ſunt forme: nõ aūt ille que ponuntur in obliquo.

¶ Explicit prohemium.

¶ Sequitur tertus:(Principium autem queſtionis eſt apponere que maxime videntur in eſſe ipſi ⁊c.)

¶ Primum capitulum primi tractatus huius primi libri de anima comprehendit tertiam lectionem commenti ſancti Thome.

Inito prohemio. Incipit tractatus qui diuiditur ĩ tres partes principales: ſecundum ꝙ tres ſunt libri de anima. In prima parte phyloſophus determinat de anima ſecundum opinionem antiquorum. In ſecunda ſecundum opinionem propriaꝫ quantum ad rationeꝫ communem ipſius anime: ⁊ hoc in ſecundo libro qui incipit: ibi:(Que quidem a prioribus.) In tertia vero: ſcilicet in tertio libro determinat de ea quantum ad ſpecialem rationem intellectiue partis: ibi:(Quod aūt non ſit ſenſus aliius preter quinque.) Prima pars diuiditur in tres tractatus. In prīo tractatu phyloſophus recitat opinionem antiquorum de anima quantuꝫ ad totam ſubſtantiam ipſius anime. In ſecundo autem: ibi:(Conſyderandum autem.) reprobat opinionem eorundem. In tertio ibi.(Quoniam autem cognoſcere.) recitat duas dubitationes de ipſa anima remouēdo opiniones antiquorum de anima quātum ad eius partes. Primus tractatus in quo recitat opiniones antiquorum phyloſophorum de anima quantum ad eius ſubſtantiam continet tria capitula. In primo capitulo opiniones illorum phyloſophorum recitat qui inueſtigauerunt naturam anime per viam motus. In ſecundo capitulo: ibi.(Quicunqꝫ autem.) recitat opiniones illorum phyloſophorum qui inueſtigauerunt naturam anime ex parte cognitionis ⁊ ſenſus: ⁊ ex p̄te vtriuſqꝫ. In tertio capitulo: ibi.(Differuntauteꝫ.) ponit differentiam opinionum phyloſophoruꝫ qui locuti ſunt de anima. Primum capitulum diuiditur in duas partes. In prima parte ponit concluſionem. In ſecunda parte recitat quandam opinionem antiquoꝝ phyloſophorum qui vt dictum eſt inueſtigauerūt naturam anime ex parte motus. ¶ Concluſio talis eſt. Quod inueſtigando naturam anime primo ⁊ peincipaliter oportet inquirere ea que ſunt ꝓpria ipſius anime: hec concluſio probatur ſic tali ratione phyloſophi quia accidentia propria maximam partem conſerunt ad cognoſcendum ꝙ quid eſt vt patet in ꝓhemio huius: ergo ad inueſtigandum naturam anime prius ⁊ principaliter eſt querere ea que ſunt propria eius. Ex qua concluſione infertur tale corelarium ꝙ inueſtigando naturam anime: primo ⁊ principaliter oportet conſyderare motum ⁊ ſenſum: quia inter omnia que cōpetunt anime: motus ⁊ ſenſus ſunt maxime propria: quod ex hoc patet: quia animatum ab inanimatis ſolum ⁊ maxime inter ſe differunt. videlicet per motuꝫ ⁊ ſenſum. ¶ Pro amplio:i declaratione notandum primo ſecundum phyloſophum ꝙ antiqui phyloſophi dicebant ꝙ nil poteſt mouere niſi moueatur: cum ergo anima ſit mouens corpus dicebant animam eſſe de numero eorum que mouentur. Cuius opiniōis radix falſa eſt propter duo. tum primo quia ſi omne mouens moueretur: ſequeretur ꝙ eſſet procedere in infinitum in mouentibus: vt patet ſecundo metaphiſice. ⁊ octauo phiſicorum: tum ſecundo quia id quod conuenit alicui per accidens non poteſt ſibi conuenire ſemper: ⁊ per conſequens poteſt ab eo ſeparari. ¶ Conſyderandum ſecundo ꝙ phyloſophus recitat in hoc capitulo quatuor opiniones eorum qui inueſtigauerūt naturam anime ex parte motus. Prima opinio ē democriti qui dicebat animam eſſe ignem ſiue igneam: ꝙ anima nil aliud eſſet ꝗ̃ athomi igniti figuram rotūdam habentes. Secunda eſt leucippi qui dicebat animam nil aliud eſſe ꝗ̃ corpus ſpericum. Tertia eſt opinio pytagoricorum qui dicebant animam eſſe deciſiones mouentes alia corpora: Quarta eſt opinio Anaxagore: quam recitat hic phyloſophus qui dicebat animam eſſe mouentem omnia. ¶ Conſiderandum vlterius ꝙ democritus poſuit athomos ſiue deciſiones eſſe ſemen ſiue principium totius nature: quia conſyderabat ꝙ duo ſunt de ratione principii. videlicet ſimplicitas ⁊ virtuoſitas:(vt hic adducit Egidius.) cuꝫ ergo athomi ſint paruiſſime quantitatis: ⁊ per conſequenſ ſimpliciſſimi. ⁊ maxime motiui: ⁊ per cōſequēs virtuoſiſſimi. ideo dicebat athomos eſſe principia omnium rerum: dicebat vltra illos ex quibus componitur anima eſſe igneos ſeu ignitos. Tum primo: quia ignis eſt elementum maxime actiuum. Tum ſecundo quia ignis eſt calidus in quo calido conſiſtit vita humana. Quia igitur videbat animam eſſe formam maxime actiuam inter formas naturales ⁊ eſſe principiuꝫ vite: ideo dicebat athomos ex quibus componitur anima eſſe ignitos vel igneos: dicebat etiam illos athomos eſſe rotunde figure: quia inter omnes figuras rotunda figura ſiue ſperica eſt promptiſſima ad motum quantum ad omnes differentias poſitionis: que ſunt ſurſum: deorſum: ante: retro: dextrum ⁊ ſiniſtrum: quia igitur maxime anima mouet corpus ad omnem differentiam poſitionis non autem alie forme naturales: ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex athomiſ rotunde figure ſiue ſperice. ¶ Conſyderandum vlterius ꝙ aliqua attribuuntur alicui dupliciter. Uno modo eſſentialiter. Alio modo per viam aſſimilationis: quando dicitur ꝙ anima eſt ignis aut ignita. ignis nō attribuitur anime eſſentialiter ſed per viam aſſimilationis quia omnes ꝓprietates ignis poſſunt appropriari anime ⁊ potiſſime rationali: vt infra patebit. ¶ Contra predictam concluſionem ſic primo arguitur. Innata eſt nobis via a cōioribus ad ſpecialiora procedere primo phiſicorum: ergo male dicitur in concluſione ꝙ inueſtigando naturam anime primo oportet querere ea que conueniunt ſibi maxime ſecundum naturam: ideſt que ſunt ſibi propria. ¶ Preterea id quod eſt manifeſtum non indiget inquiſitione: ſed anima eſt maniſeſtiſſima nobis: cum quilibet experiatur in ſe habere animam: ergo non eſt neceſſaria aliqua inueſtigatio ipſius anime. ¶ Ad primum dicendum ꝙ duplex eſt cognitio: ſcilicet confuſa ⁊ determinata. Uerum eſt ꝙ loquendo de cognitione confuſa innata eſt nobis via a communioribus ad ſpecialiora procedere: ſed loquendo de cognitione diſtincta ⁊ determinata exordium accipimus a propriis. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ licet anima ſit nobis maniſeſtiſſima quantum ad an eſt: eſt tamen difficilima quantum ad cognitionem quid eſt.

¶ Sequitur ſecundum capitulum ibi:(Quicunqꝫ autem in cognoſcendo.) Hec eſt lectio quarta eiuſdem libri de anima: ⁊ in cōmento ſancti thome.

Stud eſt ſecundum capituluꝫ primi tractatus in quo poſtquam phyloſophus in precedenti capitulo recitauit opiniones antiquorum phyloſophoruꝫ de anima qui inueſtigauerunt naturaꝫ ei⁹ ex p̄te motus: hic conſequenter recitat opinionem illorum phyloſophorum qui inueſtigauerunt naturam anime ex parte cognitionis ⁊ ſenſus. Primo ponendo id iu

quo conueniunt tales phyloſophi. ſecundo recitando duas opiniones diuerſas: videlicet empedoclis ⁊ platonis. ¶ Conſyderandū autem primo ꝙ oēs illi phyloſophi qui inueſtigauerunt naturam ex parte ſenſus ⁊ cognitionis conuenerunt in hoc ꝙ vnanimiter dicebant eſſe principium aut principia omnium entium .i. dicebant animam eſſe compoſitam ex principiis rerū vnde ſecundum ꝙ phyloſophi diuerſimode locuti ſūt de principiis ⁊ de numero eorum diuerſomode locuti ſunt etiam de ipſa anima: Unde illi qui poſuerunt vnū principiū tm̄ poſuerūt aīam eē cōpoſitā ex illo pn̄cipio. q vō poſuerūt p'a pn̄cipia dicebāt aīaz eē compoſitam ex pluribus principiis. ¶ Conſyderandam ē vlterius ꝙ motiuum illorum phyloſophorum quare poſuerunt animam compoſitam ex omnibus pricipiis erat tale: quia anima apta natura eſt cognoſcere oīa videlicet intelligibilia p intellectū ⁊ ſenſibilia p ſenſū ſ3 oīs cognitio tā intellectiua q̄3 ſenſitiua ē rōne ſimilitudinis: ex eo enim ꝙ res cognita aſſimilat̄ cognoſcenti, fit cognitio: niſi enim ſimilitudo rei viſibilis eſſet in oculo nō poſſet videri: ſimiliter niſi ſimilitudo rei intelligibilis ſuſciperetur in intellectu: non poſſet fieri intellectio cum ergo anima non poteſt aſſimilari omnibus reb⁹: (vt ipſi dicebant niſi anima componatur ex principiis omnium rerum: ergo concludebant ꝙ anima eēt compoſita ex principiis omnium rerum: vt videlicet terram intelligeret: componeretur ex terra ⁊ ſic de ſimilibus. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ predictuz motiuum non valet: tum primo: quia ſi anima componeretur ex terra non intelligeret terram quia intus exiſtens prohibet extraneum: tum ſecundo quia ad h̄ ꝙ fiat intellectio vel ſenſatio: ſufficit aſſimilatio rei cognite ad cognoſcentem quantum ad hoc ꝙ ſpecies ſeu ſimilitudo rei cognite ſuſcipitur in cognoſcente: nō eſt ergo neceſſe ꝙ lapis ſecundum ſuum eſſe materiale ſit in oculo vt cognoſcatur ab eo: ſed ſufficit ꝙ ſit in eo ſecundum eſſe intentionale. ¶ Conſyderandum ē vlterius ꝙ phyloſophus hic recitat duas opiniones pn̄cipales videlicet empedoclis ⁊ platonis: opinio enim empedoclis erat ꝙ anima eſſet compoſita ex quatuor elementis ⁊ ex concordia ⁊ diſcordia. Sed plato poſuit animam compoſitam eſſe ex quatuor aliis principiis ſecundum ꝙ poſuit alia principia videlicet ex eodem ⁊ diuerſo ſiue partibili ⁊ impartibili: ſecundo ex ydeis. tertio ex numeris. ¶ Conſyderandum eſt vlterius pro declaratione opinionis platonis: ſecundū doctorē ſanctum ꝙ entia poſſunt tripliciter conſyderari. Uno modo in ſe ⁊ in propria natura. Secundo modo per reſpectum ad principium effectiuum. Tertio modo p reſpectum ad ens in cōmuni in quo omnia entia cōueniunt. Quantum ad primam conſyderationem plato poſuit duo principia entium: ſcilicet idem ⁊ diuerſum Quantum vero ad ſecundam conſyderationem poſuit tertium principium .ſ. ydeas. Quantum ad tertiam conſyderationem poſuit numeros eſſe principia omnium rerum. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ſecundum eundem ꝙ omnis longitudo compōitur ex duobus punctis compoſitis ex numero binario. latitudo vero ſiue ſuperficies componitur ex numero trinario cum includit tria puncta. altitudo vero ſiue corpus cōponitur ex numero quaternario. vnde q: dicebat res componi ex ydeis: ideo dicebat ydeam vnitatis eſſe punctum: ⁊ primam longitudinem ſiue lineaz eē ydeam dualitatis: latitudinem vero ſiue ſuperficiem dicebat eſſe ydeam trinitatis ſiue numeri trinarii.

¶ Altitudinem vero primam ſiue corpus dicebat eſſe ydeam numeri quaternarii. Et quia quelibet res ſenſibilis includit punctum latitudinem ⁊ longitudinem profunditatem: ideo dicebat quamlibet rem ſēſibilem compoſitam ex numeris ⁊ vnitatibus. ¶ Cōſyderandum eſt vlterius ꝙ anima quecunq3 cognoſcit aut cognoſcit intellectu aut ſciētia aut opinione aut ſenſu. intellectus vero includit vnitatem quia eſt vnius ſcilicet medii. Scientia vero includit dualitatem quia eſt duorum: videlicet ipſius medii ⁊ concluſionis: ſed opinio includit trinitatem: quia eſt ipſius medii ⁊ ipſius concluſionis demonſtrate ⁊ concluſionis formidate. Senſus vero includit numerum quaternarium: q: in ſua operatione indiget corpore organico: ſed omne corpus vt dictum eſt includit numerum quaternariū Cum ergo vt dicit plato anima cognoſcit omnia predicta quatuor: ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex vnitate dualitate trinitate ⁊ quaternitate: ſiue quaternario numero vt aſſimilaret omnibus rebus cognoſcibilibus. ¶ Conſyderandum vltimo ſecunduz phyloſophum in fine huius capituli ꝙ aliqui alii phyloſophi volentes inueſtigare naturam anime ex pte vtriuſq3 videlicet tam motus q̄3 ſenſus. dicebant animā eſſe numerum mouentem ſeipſum. numerum quidez q: maxime cognoſcitiua eſt: mouentem vero ſe: q: maxime motiua eſt inter oēs alias formas.

¶ Sequitur tertium capitulum ibi: (Differunt aūt)

Hic incipit lectio quinta eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti thome.

Stud eſt tertium capitulum primi tractatus in quo phyloſoph⁹ recitat diuerſitatē opinionum phōꝝ loquentium de anima. ⁊ primo recitat diuerſitatē eoꝝ q̄3tum ad pn̄cipia rerum. Differebant enim ⁊ quantum ad ſubſtātiam principiorum ⁊ quantum ad numerum. Quantum ad ſubſtantiam principiorum tripliciter differebant. Nam quidam poſuerunt principia rerum eſſe corporalia de quorum numero fuit empedocles q poſuit q̄tuor elemēta eē pn̄cipia reꝝ ⁊c. Alii poſuerūt illa pn̄cipia eē ſpūalia ſiue immaterialia vt plato qui poſuit ydeas. Alii vero poſuerunt illa principia eſſe tam corporalia q̄3 incorporalia ſicut anaxagoras qui poſuit preter partes ſimiles aut diſſimiles: ipſum intellectum Differebant etiam ſecundum numerum: quia quidā poſuerunt vnum principium quidam plura ⁊c. vt habitum eſt in primo phi. ad longum. Secundo recitat differentiam preditctorum phyloſophorum quantuz ad naturam anime. adducendo nouem diuerſas opiniones: quarum prima eſt xenocratis qui dicebat animam eſſe igneam. Secunda eſt ipſius Democriti qui dicebat animam eſſe compoſitam ex indiuiſibilibus corporibus ⁊ athomis. Tertia eſt anaxagore dicentis animam eſſe intellectum ſimplicem immixtum purū ⁊ ſeparatum. Quarta eſt quam thales adducit: videlicet ꝙ anima eſt quedam ſubſtantia per ſe motiua. Quinta eſt Diogenis qui dicebat animam eſſe aereʒ Sexta eſt Heracliti qui dicebat animam nil aliud eſſe q̄3 vaporem. Septima eſt quam almeon adducit: ſcilicet ꝙ anima nil aliud eſt q̄3 ſubſtantia incorporalis de natura celi ex modo. Octaua eſt ipſius hippi qui dicebat animam eſſe aquam. Ultima eſt quaz adducit trixias qui dicit animam eſſe ſanguinem. Nullus autem phyloſophorum poſuit animam eſſe terram ſolum propter eius materialitatem. Ex predictis infert phyloſophus primo ꝙ omnes ſuprаſcripti phyloſophi conuenerunt in hoc ꝙ inueſtigauerunt naturam anime. aut per viam motus aut per viam ſenſus: aut per viam incorporeitatis: ideſt per viam cognitionis intellectiue. Infert ſecundo ꝙ illi phyloſophi eo modo quo

locuti ſunt de principiis rerum: locuti ſunt de natura ipſius anime: conſyderantes animam eſſe principium rerum. Unde qui poſuerunt tantum vnum principium: poſuerunt animam eſſe illud: qui vero poſuerunt plura: poſuerunt animam plura. ¶ Conſyderandum eſt pro opinione prima: ꝙ quia ignis eſt corpus maxime incorporeum ſubtile: ⁊ primum inter corpora. Ideo illi phyloſophi qui dicebant animam eſſe ignem vt propter incorporeitatem ſiue ſpiritualitatem intelligeret omnia: ⁊ propter ſubtilitatem: ſiue agilitatem: aut mobilitatem moueret ſe ⁊ omnia. Si queratur vtrum hoc verum ſit ꝙ ignis ſit immaterialiſſimum corporum ſecundum rei veritatem. ¶ Dicendum diſtinguendo: quia vel loquimur de corporibus elementaribus: vel loquimur de corporibus in vniuerſali abſolute. Si loquamur de corporibus elementaribus: aut de corporibus mixtis: ſic ignis eſt immaterialiſſimum ⁊ ſpiritualiſſimum omnium corporum: quod patet tam ex ſitu eius q̃ꝫ ex motu. Ex ſitu enim. nam illa que in inferiori loco ſituantur ſunt materialiora vt patet de terra: cum ergo ignis ſit locatus in ſuperiori loco inter omnia elementa: neceſſe eſt dicere ꝙ inter omnia corpora elemẽtaria ⁊ inter omnia mixta ſit ſpiritualiſſimum ⁊ immaterialiſſimum. Idem patet ex motu: quia quanto aliqua ſunt magis materialia: tanto magis mouentur deorſum: quanto vero minus materialia: ⁊ per conſequens leuia magis: magis ſurſum. Cum ergo inter omnia elementa ignis maxime mouetur ſurſum: dicendum eſt ꝙ inter omnia elemẽta ignis eſt immaterialiſſimum. Si vero loquamur de corporibus abſolute: Dicendum ꝙ ignis non eſt maxime immaterialis: aut incorporeus: ſed corpus celeſte eſt magis ſpiritvale ⁊ immaterialius: cuius ratio eſt quia ignis non agit cuiuſcunque actiui fuerit: niſi in virtute corporis celeſtis. ¶ Conſyderandum eſt vlterius pro ſecunda opinione quod Democritus cõſyderans ex vna parte quod anima eſſet maxime cognoſcitiua ⁊ maxime mouens: conſyderans vero ex altera parte quod omnia conſtituuntur ex athomis: tanquam ex principiis rerum: ſed quia ſunt rotunde figure: ⁊ multum habiles ad motum. Ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex athomis vt cognoſceret omnia inquantum ſunt principia: ⁊ vt moueret omnia inquantum ſunt rotunde figure ⁊ ſperice. ¶ Conſyderandum vltimo pro opinione anaxagore ꝙ quadruplex eſt compoſitio. Quedam eſt compoſitio partium quantitatiuarꝫ. Alia eſt compoſitio que eſt ex elementis: ſicut mixtum componitur ex elementis. Tertia eſt compoſitio ex diuerſis rebus materialibus aliis ab elemẽtis: ſicut homo componitur ex cerebro corde ꝛc. Quarta eſt compoſitio ex inſtrumento organico ⁊ potentia eius. Ad remouendum primam compoſitionem anaxagoras dicebat ⁊ bene intellectum eẽ ſimplicem. Ad remouendum vero ſecundam compoſitionem ab anima: dicebat intellectum eſſe immixtum. Sed ad remouendam tertiam compoſitionem ab aĩa dicebat ĩtellectũ eſſe ſeparatũ. Ad remouẽdã ãt q̃rtã cõpoſitionẽ ab ea dicebat intellectũ eẽ puꝝ. qꝛ ergo nõ poſuit differentiam inter animam ⁊ intellectum concludebat diffinitiue ꝙ anima nil aliud eſt q̃ꝫ intellectus ſimplex immixtus purus ꝛc.

¶ Sequitur tractatus ſecundus eiuſdem.

¶ Sequitur in textu. (Conſyderandum autem ꝛc.)

¶ Hec eſt lectio ſexta eiuſdem primi libri: ⁊ in commento ſancti thome.

Ste eſt ſecundus tractatus in quo phyloſophus recitat opiniones phyloſoporum qui locuti ſunt de anima tam ex parte motus quam ex parte cognitionis: qui quidem tractatus cõtinet octo capitula. In primo capitulo adducit rationes conuenientes contra eos qui dicebant animam per ſe moueri. In ſecundo capitulo ponit rationes ſpeciales ad idem adducendo opinionem Platonis: ibi. (Quidam autem ⁊ maxime ꝛc.) In tertio capitulo reprobat opinionem Platonis: ibi. (Primum quidem igitur non bene dicere.) In quo capitulo reprobat opinionem illorum qui dicebant animam eſſe armoniam quandam: ib. (Alia autem eſt opinio.) In quinto capitulo remouet opinionem illorum qui dicebant animam per ſe moueri ibi. (Rationabilius autem ꝛc.) In ſexto capitulo reprobat opiniones illorum ſingulariter qui dicebant animam eſſe numerum ſeipſum mouentem: ibi: (Multum autem ex his que dicta ſunt.) In ſeptimo capitulo reprobat opiniones illorum qui dicebant animam elementum aut ex elementis: ibi. (Tribus autẽ modis traditis.) In octauo ⁊ vltimo capitulo reprobat opinionem illorum qui dicebant animam eſſe in toto vniuerſo: ⁊ per conſequens quod totum vniuerſum eſſet animatum: ibi. (Et in toto autem quidam ipſaꝫ miſceri dicunt. (In primo autem capitulo contra eos qui dicebant animam per ſe moueri: (ſupponendo diuiſionem motus in motum per ſe ⁊ motum per accidens). adducit ſex rationes conuenientes: (Quarum prima eſt. Nam ſi anima per ſe moueretur: aut moueretur motu locali aut motu augmenti ⁊ decrementi. aut motu alterationis: quia tantum ſunt quattuor ſpecies motus: ſed nullum iſtorum eſt dicendum: qꝛ cum omnis motus ſit in loco: (vt dicit textus.) ſequeretur quod ipſa anima eſſet in loco per ſe: quod eſt inconueniens. Tum primo quia non habet eſſe per ſe. Tum ſecundo: quia non eſt corpus: (vt infra patebit.) ſed actus corporis. ¶ Secunda ratio talis eſt. Quicquid naturaliter mouetur poteſt violenter moueri: ⁊ quicquid naturaliter quieſcit: poteſt violenter quieſcere. Si ergo anima moueuetur per ſe naturaliter ⁊ quieſceret: poſſet moueri violenter ⁊ quieſcere violenter: quod abſurdum eſt: quia non ſolum ſententiam proferentes: ſed etiam fingere volentes: motus violentos anime tribuere non poſſunt. ¶ Tertia ratio eſt. Si anima moueretur per ſe. moueretur ſurſum aut deorſum aut ad medium. Si ſic: tunc eſſet quoddam elementum aut compoſitum ex elementis vt antiqui voluerunt: ſed conſequens eſt falſum cum moueat corpus ad omnes differentias poſitionis. cõſequentia patet quia ignis aut mixtum in quo predominatur ignis mouetur naturaliter ſurſum terra deorſum: aqua ⁊ aer ad medium. ¶ Quarta ratio talis eſt. Si anima moueret corpus. eo ꝙ ipſa mouetur: (vt antiqui dicebant) eodem motu mouebitur corpus: ſicut ⁊ ipſa anima ⁊ econtra: ſed corpus mutat locum: ergo ⁊ anima mutat locum: ⁊ per conſequens tranſibit de corpore in corpus cum ſit in corpore: vt ipſi dicebant: ſicut aqua in vaſe: ⁊ per conſequens erit reſurrectio mortuorum animalium: Quia dum anima dimittit corpus in quo eſt: intrabit in aliud corpus mortuum. Et ſic corpus

moꝛtuum reſurget. Quinta ratio eſt. Illud quod mo
uetur per aliud non mouetur per ſe: ſed anima moue
tur per accidens. ſcilicet a ſenſibilibus: ergo non mo/
uetur per ſe. Ultima ratio eſt. Nam ſi anima ſecun/
dum ſuam naturam moueret ⁊ moueretur per ſe: ſe
queretur ꝙ natura ſiue ſubſtantia anime diſtaret a ſe
ipſa. quia omnis motus facit diſtare id quod moue/
tur ab eo a quo mouetur: cum idem non poſſit eſſe in
actu ⁊ in potentia reſpectu eiuſdem ſimul ⁊ ſemel.
¶ Pro declaratione precedentium conſyderandum
primo ꝙ licet antiqui phyloſophi diffinirent animam
tribus viis: (vt ſupra dixit phyloſophus) videlicet ꝑ
motum ⁊ ſenſum ⁊ per incoꝛpoꝛeum ſiue immateria
litatem: tamen phyloſophus non proſequitur contra
eos quantum ad incoꝛpoꝛeitatem: quia vera opinio ē
ꝙ anima eſt incoꝛpoꝛea ⁊ immaterialis potiſſime lo/
quendo de anima rationali que non educitur de potē/
tia materie: neqꝫ vtitur oꝛgano coꝛpoꝛeo in ſua opera
tione: verumtamen dicere animam eſſe ſubtiliſſimum
coꝛpoꝛum: falſum eſt. ¶ Conſyderandum ſecundo ꝙ
tripliciter aliqd dicitur moueri: ſcilicet per ſe primo. ꝑ
ſe ſecundo: ideſt per alterum ⁊ per accidens. exemplū
primi: vt lapis mouetur per ſe primo deoꝛſum pars
lapidis mouetur per ſe ſecundo: ideſt per alterum: ſꝫ
accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum
ipſius lapidis: ⁊ licet phyloſophus non enumeret ni/
ſi duos modos ipſius moueri expreſſe: tamen omnes
predictos modos enumerat ſub intellectu ſiue com/
prehenſiue. ¶ Conſyderandum tertio ꝙ motus po/
teſt accipi dupliciter. Uno modo communiter: ſcilicet
vt ſe extendit ad omnem mutationem tam inſtantane
am q̄ʒ ſucceſſiuam: ⁊ illo modo ſex ſunt ſpecies mo/
tus que continentur in his verſibus: videlicꝫ (Auget
diminuit coꝛrumpit ⁊ generatur.. Alterat ⁊ mutat ſic
per loca multa vagatur. Alio modo accipitur motus
pꝛopꝛie ⁊ phiſice: pꝛout videlicet ſe extendit ad motū
qui eſt cum tranſmutatione naturali: ⁊ illo mō tm̄ ſūt
quatuoꝛ ſpecies motus: vt hic loquitur phyloſophus
¶ Conſyderandum vlterius quarto ꝙ album poteſt
conſyderari dupliciter: Uno modo in ſenſu compoſi/
to: videlicet pꝛo ſuo ſignificato foꝛmali. album eniꝫ de
ſuo ſignificato foꝛmali ſignificat albedinem cui non cō
petit moueri ꝑ ſe. alio modo accipitur in ſenſu diuiſo
videlicet pꝛo ſuo ſignificato materiali: videlicet pꝛo eo
quod eſt album: pꝛimo modo album mouetur per ac
cidens. Secundo mouetur per ſe. ¶ Conſyderanduꝫ
vltimo ꝙ vnicuiqꝫ eo modo competit moueri: quo
modo competit ſibi eſſe. Illa ergo que non habent eē
per ſe ſed in alio: non mouetur per ſe ſed per alte/
rum aut per accidens. Cum ergo nulla foꝛma natura
lis habeat eſſe per ſe ſed per alterum. Et licet anima
vnita coꝛpoꝛi ſubſiſtat per ſe ſubſiſtentia incompleta:
non tamen per ſe ſubſiſtit ſubſiſtentia completa: vt in/
fra patebit. ¶ Contra nonnulla dicta in textu: ſic argui
tur. ¶ Antiqui phyloſophi tribus modis inueſtiga/
uerunt naturam anime: videlicet ſenſu: motu: ⁊ incoꝛ/
poꝛeo: vt in precedēti capitulo adduxit phyloſophus
ergo inſufficienter phus ꝓſequitur contra eos quan
tum ad duos modos tantum. ¶ Preterea in tertio
⁊ quarto phiſicoꝛum dicitur ꝙ aliqd dicit̃ tripliciter
moueri: ergo hic male dicitur ꝙ tantum dupliciter ali
quid mouetur. ¶ Preterea phyloſophꝰ in tertio phi
ſicoꝛum: ⁊ in quinto enumerat ſex ſpecies motus: er/
go hic inſufficienter dicitur ꝙ quatuoꝛ ſunt motus.
¶ Preterea ſoli coꝛpoꝛi debetur locus vt patet quar
to phiſicoꝛum: ſed motus non eſt coꝛpus: ergo motꝰ
non eſt in loco ⁊ per conſequens phyloſophus male
dicit in textu ꝙ omnes motus ſunt in loco. ¶ Prete/
rea omne coꝛpus per ſe poteſt moueri ſed omne albū
eſt coꝛpus: ergo omne album ꝑ ſe pōt moueri: quod ē
contra phyloſophum in textu: vbi dicit ꝙ mouet̃ .n.
hec. ſ. album ⁊ tricubitum: ſed ſm̄ accidens. ¶ Pre
terea celum mouetur naturaliter: ⁊ tamen non poteſt
moueri violenter: ergo phs male dicit in textu ꝙ que
cunqꝫ mouentur naturaliter mouentur etiā violenter
¶ Preterea celū non pōt quieſcere naturaliter: ⁊ ta/
men mouet̃ naturaliter: ergo male dicit phs ꝙ qcqd
mouet̃ natura qeſcit natura. ¶ Ad ꝑmū ſm̄ ⁊ tertiuꝫ
pꝫ ſolutio ex dictis. ¶ Ad quartū dicēdū ꝙ motū eē ī
loco pōt ītelligi tripliciter. ꝑmo mō cōſyderādo motū
ex pte mobilis: ⁊ clarꝫ ē ꝙ oēs motus ſunt in loco. i. oē
mobile qd̾ mouet̃ ꝑ aliquē motū ē in loco. alio mō q̄ʒ
tū ad modū mouēdi: ⁊ illo mō etiā motus eſt in loco:
vt clare pꝫ de loci mutatione augmentatione diminu
tione: de alteratione aūt patet: qꝛ in oī alteratione req/
ritur appꝛoximatio alterātis ad alterabile: quod non
pōt fieri ſine loco. tertio mō quantū ad motum in ſe: ⁊
ſic añcedenter etiā oīs motus eſt in loco. i. oīs motus
ꝑſupponit motū localē: qui eſt de loco ad locū. ¶ Ad
quintū dicendū ꝙ pꝫ ſolutio ex dictis: qꝛ ibi arguit̃ a
ſenſu diuiſo ad ſenſū cōpoſitū: ⁊ ꝑ ꝯñs ibi cōmittit̃ fal
latia cōpoſitiōis. ¶ Ad ſextū dicēdū ꝙ duplex eſt mo
tus. Quidā ē qui hꝫ quietē ſibi appoſitā: ſicut ē motus
coꝛpoꝛū ſimpliciū aut mixtoꝝ coꝛruptibiliū. aliuſ ē mo
tus qui nō hꝫ quietē ſibi appoſitā: vt eſt motus coꝛpo
rum celeſtiū. Quicquid enim mouet̃ naturaliter pꝛio
mō dicto pōt moueri violenter: nō aūt ſecūdo modo
vñ rō laboꝛabat in equiuoco: ⁊ ꝑ h̃ pꝫ ſolutio ad. 7.

¶ Sequitur in textu. (Quidā aūt mouere.) Hec eſt
lectio ſeptima eiuſdem libꝛi: ⁊ in cōmento ſcī thome.

Stud ē ſecundū capitulū huius ſcdī tracta
tus ī quo phs adducit opinionē democriti
ī ſpāli repꝛobādo eā duabus rōnibus ſina
liter adducēdo opinionē trimēbꝛē platonis
dicebat .n. democritus ꝙ aīa cōponebat̃ ex athomis
qui ſemꝑ mouent̃ ⁊ ꝙ moueret coꝛpꝰ eo mō quo mo
uet̃ ſic deſcribēs aīam ꝙ aīa ē que mouet coꝛpus cōti
nue mota. Cuius ꝑſuaſio erat talis. Sicut ſe habet ar
gentum viuum ad ſtatuā ydee minerue: ita ſe hꝫ ani/
ma ad coꝛpus: ſed argentum viuū quandocunqꝫ mo
uebatur: mouebat illā ſtatuam: ergo aīa quādocunqꝫ
mouet̃: mouet coꝛpus. Cum ergo ipſa aīa cōponatur
ex athomis ſemꝑ mobilibus dicebat aīaꝫ ſemꝑ moue
re coꝛpus ſic. ¶ Cōſyderādū aūt ē ꝙ pꝛedictā opinio
nē repꝛobat phs duabus rōnibus: quaꝝ pꝛima ē. Ea
dē natura ē pꝛincipiū mouēdi ⁊ quieſcendi alicuius ſꝫ
aīal aliqñ quieſcit. (vt pꝫ ad ſenſū.) ergo id qd̾ erit ꝑn
cipiū quietis aīalis erit ꝑncipiū mouēdi: ſed aīa cū ſē/
per (ſm̄ democritū) moueat̃ nō pōt eē ꝑncipiū quie
tis ipſius aīalis: ergo nō erit ꝑncipiū mouēdi. Si dica
tur ꝙ aīal nunq̄ʒ quieſcit ſed ſemꝑ mouet̃ ſaltē motu
alterationis: ergo ratio nulla. dicendum ꝙ democritꝰ
loquebat̃ de motu locali: ⁊ non d̾ motu alterationiſ ſo
lum. Unde licet ratio non ſimpliciter concludat: con/
cludit tamen contra Democritum: licet enim ve/
rum ſit ꝙ omne animal ſit in continuo motu vniuer/
ſaliter loquendo de motu: tamen non eſt in continuo
motu locali: vt voluit Democritus. ¶ Secunda ra
tio eſt. animal mouetur per voluntatem ⁊ appetitum
ergo ſequitur ꝙ coꝛpus animalis ſiue animal non
mouetur ab anima ſecundum ſe conſyderata.
¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ phyloſophus in te
xtu adducit tres opiniones platonis de anima ſecūdū
triplicem eius conſyderationē. Pꝛima opinio eſt ꝙ
anima eſt que vnitur coꝛpoꝛi ⁊ mouet illud. Secunda
opinio eſt ꝙ anima eſt quoddam compoſitum ex nu/

meris armoniacis. Tertia opinio eſt ꝙ anima ē aſpe/
ctus rectus reflexus in duos circulos: quorum vnus
diuiditur in ſeptem circulos: conſyderauit enim plato
ꝙ anima poteſt tripliciter conſyderari: Uno modo:
vt eſt forma corporis: ⁊ iſto modo dicebat animā vni
ri corpori: ⁊ ipſum mouere. Alio modo poteſt conſy
derari anima per reſpectum ad ſua principia: ⁊ ſic di/
cebant animam eſſe compoſitaʒ ex numeris ſiue ex ꝯ
ſonantiis. Tertio modo poteſt conſyderari quantum
ad eius operationes ⁊ motum: ⁊ iſto modo dicebat
animam eſſe aſpectum rectum ⁊c. ¶ Conſyderanduʒ
eſt vlterius ꝙ ſi opinio platōis conſyderetur ſecundū
ſonum verborum: ſic veritatem non haberet: vt oſtē/
dit infra phyloſophus: ſed ſi conſyderet̃ quantum ad
ſententiam verborum per viam .ſ. cuiuſdam ſimilitu/
dinis: ſic habet veritatem. Manifeſtum eſt enim ꝙ
anima vnita corpori per ſe non mouet ipſum corpus:
ſed mediantibus tantum ſuis potentiis. Sicut etiam
in numeris primo reperitur conſonantia ⁊ proportio
anima habet ſimilitudinem ad numeros armoniacos
quia reperitur maxima proportio anime ad corpus ⁊
partium corporis inter ſe vt debite exerceat ſuas ope
rationes. Manifeſtum eſt etiam ꝙ anima conſydera
tur aſpectus directus ⁊ reflexus per modum circuli:
qui quidem circulus diuiditur in duos circulos: quo/
rum vltimus diuiditur in ſeptem ſimilitudinarie lo/
quendo. nec intellectus vē recte intelligit ſuum obie/
ctum: que intellectio poteſt dici intellectus directus: ⁊
intelligendo ſuum obiectum etiam reflectitur ſupra ſe
ipſum per modum circuli: qui quidem intellectus cir
culus: ideſt intellectio diuiditur in duos circulos: id
eſt in duos diuerſos modos intelligendi. Alio modo
intelligit materialia ⁊ aliqua ſpiritualia. Ultimus ve/
ro circulus: ideſt intellectio que intelligit materialia di
uiditur in ſeptem circulos: ideſt in ſeptem intellectio/
nes: ſecundum ſeptem gradus corporum materialiū
que quidem corpora ſunt elementa mixta imperfecta
vt impreſſiones metherologice: mixta perfecta inani/
mata vegetabilia ⁊ ſenſitiua motiua ſecundum locuʒ
⁊ intellectiua.

¶ Sequitur (Primum quidem igitur.) Hic incipit
lectio octaua eiuſdem libri: ⁊ in cōmento ſācti thome.

Stud eſt tertium capitulum preſentis tra/
ctatus in quo poſtquam phyloſophus ad
duxit opiniones platonis ponit concluſio/
nes contra predictam opinionem ſecundū
ꝙ plato in ſua opinione quatuor affirmauit. Dicebat
enim animam eſſe aſpectum rectum: ideſt magnitudi
nem continuam. Dicebat vltra animam eſſe magnitu
dinem circularem. Tertio dicebat animaʒ eſſe magni
tudinem motam. Quarto dicebat ꝙ eſſet vnita corpo
ri. Ex quibus omnibus elicitur diffinitio anime ſecun
dum platonem: videlicet ꝙ anima eſt aſpectus rectus
ideſt magnitudo corpori vnita ex numeris armonicis
ꝯpoſita: reflexa i circulū diuiſū i duos circulos: quo/
rum vnus diuiditur in ſeptem circulos vt dictum eſt
quia ergo plato dicebat animam eſſe magnitudinem:
ideo phyloſophus primo ponit vnam concluſionem
contrariam: videlicet ꝙ anima nō eſt magnitudo: quā
quidem concluſionem probat tribus rationibus: que
magis reſpiciunt verba platonis q̃ʒ intentionem eius
¶ Quarum prima eſt. Talis eſt intellectus qualia ſūt
intelligibilia: (Cum potentie ſpecificentur per obiecta
ſed intelligibilia intellecta ab intellectu non ſunt conti/
nua vt magnitudo: ſed magis conſequenter ſe haben
tia: vt numeri: ergo intellectus non eſt continuus vt
magnitudo: ⁊ per conſequens non eſt magnitu/
do. ¶ Secunda ratio. Si intellectus eſſet magnitu/
do intelligens aliquod intelligibile: aut talis magnitu/
do intelligeret intelligibile ſecundum partem quantita
tiuam: aut ſecundum punctum applicando ſe videli
cet ad intelligibile: ſecundum partem diuiſibilem: aut
partem punctualem: non ſecundum partem punctua
lem: quia puncta ſunt infinita in magnitudine continua
que nequaquam eſt pertranſire. Nec ſecundum par/
tem quantitatiuam aut diuiſibilem: quia infinities in/
tellectus intelligeret iidem: quod eſt inconueniēs. Ter
tia ratio eſt. Impoſſibile eſt ꝙ indiuiſibile intelligatur
per diuiſibile: vel diuiſibile per indiuiſibile. Si ergo
anima eſſet magnitudo compoſita ex īdiuiſibilibus: ſic
non poſſet intelligere diuiſibilia ſiue materialia. Si ve
ro eſſet cōpoſita ex diuiſibilibus non poſſet intellige/
re indiuiſibilia ſiue immaterialia: quorum vtrunqʒ eſt
contra platonem qui poſuit intellectum poſſe intellige
re tam materialia q̃ʒ immālia. Sed conſyderandum
eſt ꝙ predicte rationes ſunt magis contra verba pla/
tonis ⁊ non contra ſententiam aut intentionem eius.
Quando enim plato dicit animam eſſe magnitudineʒ
loquitur figuratiue ſiue metaphorice ad ſimilitudineʒ
magnitudinis continue corporis celeſtis. non enim di
cebat animam eſſe magnitudinem corporalem: quan
do ipſe (vt hic dicit phyloſophus) dicat ipſam animā
eſſe vnitam ⁊ coniunctam corpori: ſed dicebat animaʒ
eſſe magnitudinem virtutis: que quidem magnitudo
attenditur ſecundum perfectionem eſſentie ⁊ operati/
onis ipſius anime ad ſimilitudinem: (vt dictum eſt)
corporis celeſtis: quia ſicut in magnitudine attenditur
maxima continuitas perfectio ⁊ proportio mobilis ad
mouens: ita in magnitudine virtuali ipſius anime (.i.
in operatione ſua) attenditur maxima perfectio ⁊ pro
portio: que attenditur inter intelligibile ⁊ ipſum intelle
ctum. Ex quo patet ꝙ ſi aliquis probabiliter vellet ſol
uere rationes phyloſophi non oporteret niſi negare
ſuppoſitum: videlicet ꝙ plato non poſuit animaʒ eſſe
magnitudinem corporalem contiuuam. ¶ Conſyde/
randum tamen eſt ꝙ quidam doctorum hic dicūt ꝙ
plato cum eſſet doctor veritatis non debebat tradere
ſuam ſcientiam ſub velaminibus metaphoricis: cum
veritas non querat angulum: vnde plato non ſolum
erat reprehenſibilis a phyloſopho: vt ipſe dicit quan/
tum ad intentionem ipſius: ſed etiam quantū ad ſonū
verboꝝ. Sed hoc eſſet dicere ꝙ theologia ſacra que
eſt ſcientia maioris veritatis q̃ʒ phia naturalis eſſet re/
prehenſibilis. tradit̃ .n. ſub velaminibus metaphoricis
iō nō male fecit plato tradēdo ſuā ſcientiā ſub metafo/
ricis locutionibus. Tū primo q: intellectus etiā huiuſ
modi inquirendo veritatē abilitat̃. Tū ſecundo quia
emuli ſuperbi: non ita cito poſſet peruenire in cogniti
onem veritatis. ¶ Secunda concluſio que tangitur in
fra (neceſſariū aūt ⁊c.) ē ꝙ aīa nō ē circulus: que ꝯclu
ſio ꝓbat̃ rōnibus duabus phi: quaꝝ prima ē. nā ſi ītel
lectus eēt circulus ſiue circulatio: ſequeret̃ ꝙ operatio
q̃ dicit̃ ītelligētia eēt circulatio cū circulatio ſit actus ip
ſius magnitudīs circularis: ꝯñs ē falſū ergo ⁊c. falſitaſ
ꝯñie ſic pʒ. Nā ſi opatio ipſius ītellect⁹ eēt circulatio ſe
q̃ret̃ ꝙ opatio eēt ꝑpetua ⁊ ſemꝑ duraret: ſʒ opatio in
tellectus nō ſemꝑ durat cū hēat finē. ergo nō ē circula
ris: ꝓbatio minoris q: oīs opatio intellect⁹ aut ē practi
ca aut ſpeculatiua: ſʒ opatio practica termīat̃ ad aliquē
terminū .ſ. ad finē: q: hito fine ceſſat opatio. practica:
cū finis ſe hēat ī practicis ſicut ꝑncipiū ī demōſtrabili/
bus: vt pʒ ſ᷈o phi. ⁊ .7. ethi. ſilr̃ opatio ſpeculatiua ter
minat̃ ad aliquē terminū: videlicet ad ꝑncipiū demō
ſtratiōis: quo hito ceſſat oīs opatio ītellect⁹ ſpeculati/
ua: quia tam ſyllogiſmus demonſtratiu⁹ q̃ʒ medium
eius quod eſt diffinitio: dicit̃ termin⁹. Scḋa ratio eſt.

Si operatio ſiue intelligentia ipſius anime eſſet circu/
latio: ſequeretur ꝙ vnum ⁊ idem multotiens intelli/
gèretur: conſequens eſt ſuperfluum. ergo id ex quo ſe
quitur probatio ſequele: quia in circulatione ſit ingreſ
ſus ab eodem puncto. ad idem punctum multotiens
immo infinities: ſtante eius perpetuitate. ¶ Pro de/
claratione precedentium conſyderandum eſt primo
ſecundum Egidium ꝙ in circulo non eſt aliquod pū
ctum in actu: ſed ſolum in potentia. Eadem ergo ra/
tione qua motus circularis terminaretur in vno pun
cto: terminaretur in quolibet. aut ergo ille motus ter/
minabitur in quolibet puncto: aut nunquam incipiet:
quia impoſſibile eſt ꝙ idem motus in eodem puncto
terminetur ⁊ incipiat: aut ergo non incipiet in aliquo
puncto: aut non finietur in aliquo pūcto: ⁊ ſic ſemper
durabit. Cum ergo ad ſupraſcriptū pꝫ ꝙ motus cir/
cularis incepit eſſe: ſequitur tamen ꝙ motus circula/
ris eſt perpetue durationis ſecundum phyloſophuꝫ.
vnde ſi intellectus eſſet circulatio: eſſet perpetue dura
tionis. ¶ Conſyderandum ſecundo ꝙ prima opera/
tio intellectus: (ſecundum phyloſophum hic que di
citur ſimplicium intelligentia.) terminatur ad diffini/
tionem que dicitur ratio dicens ꝙ quid erat eſſe. Se/
cunda vero operatio intellectus qua apprehendit ꝓ/
poſitiones: terminatur ad ſyllogiſmum ſiue ad meta/
phiſicum. ſyllogiſmi: quod quidem metaphiſicum eti
am ratio dicitur: quia virtutem habet probandi con/
cluſionem. Similiter ſyllogiſmus dicitur ratio: (vt hic
dicit phyloſophus.) vnde conſueuimus dicere ꝙ hi
qui in diſputationibus faciunt fortes ſyllogiſmos ⁊ ef/
ficaces: dicimus ꝙ faciunt efficaces rationes. ¶ Con/
ſyderandum eſt vltra ꝙ predicte due rationes phylo
ſophi: probabiliter loquendo non concludunt contra
platonem ſed falſum ſupponunt. Non enim poſuit
plato ꝙ operatio intellectus eſſet motus circularis q
eſt ſuper magnitudine quantitatiua: aut dimenſiua: ſꝫ
ſimilitudinarie dicebat eam eſſe circularem fundataꝫ
ſuper magnitudinem virtutis vt delaratum eſt: vnde
non ſequitur ꝙ ſi operatio intellectus eſſet talis circu/
latio ꝙ eſſet perpetua: ⁊ dato ꝙ tam operatio practi/
ca q̃ꝫ ſpeculatiua non ſit perpetua ⁊ continua: non ta/
men propter hoc ſequitur quin operatio intellect⁹ poſ
ſet continuari: quia intelligendo finem vnius: poteſt
intelligere finem alterius. poſtquam intellexit princi/
pium vnius poteſt intelligere principium alterius. ne
qꝫ inconueniens videtur: ꝙ (vt ſecūda ratio voluit)
vnum ridere multotiens ab eodem intellectu intelli/
gatur non ſecundum eandem rationem ſed diuerſis
rationibus. ¶ Tertia concluſio que tangitur ibi. (Ad
huc autem ⁊c.) ꝙ intellectus non eſt motus: que con
cluſio probatur duabus rationibus. Quarum prima
eſt. Illud quod aſſimilatur magis quieti q̃ꝫ motui: nō
debet dici motus. Sed intellectus quantum ad eius
vtranqꝫ operationem aſſimilatur quieti q̃ꝫ motui: er
go non eſt motus. ¶ Secunda ratio eſt talis: beatitu/
tudo conſiſtit in operatione naturali ipſius intellectus
ſed motus non eſt operatio ipſius intellectus cum nō
ſit de ſubſtantia aut de ſubſtantia eius: ergo intellectuſ
non eſt motus ¶ Pro declaratione huius concluſio
nis conſyderandum eſt primo ꝙ intelligentia ſiue ope
ratio intellectus ph. aſſimilatur quieti: quia ſecunduꝫ
perfectiſſimam operationem intellectus: anima fit ſci/
ens ⁊ prudens. Sed anima ſedendo ⁊ quieſcendo fit
prudens ⁊ ſciens per phyloſophum ſeptimo phiſico
rum. ergo operatio ipſius anime que dicitur intelligē
tia magis aſſimilatur quieti q̃ꝫ motui: quia ſyllogiſmo
vel metaphiſico habito ceſſat operatio intellectus: er/
go ⁊c. ¶ Conſyderandum tertio ꝙ duplex eſt beati/
tudo. ſ. increata quam ſolus deus habet. Alia eſt crea

ta: ⁊ illa eſt duplex. quedam eſt perfecta que videlicet
expectatur in gloria ad quam phyloſophi naturales
peruenire non potuerunt. Alia eſt beatitudo imperfe
cta que in hac vita ex puris naturalibus acquiri poteſt
de qua phyloſophi locuti ſunt. Et illa eſt duplex. nam
quedam eſt practica: alia eſt contemplatiua. Practica
conſiſtit in ſuprema operatione prudentie. Contem/
platiua vero conſiſtit in ſuprema operatione ſapientie
Ex quo patet ꝙ quelibet beatitudo ſiue felicitas: de
qua locuti ſunt phyloſophi ſecundum mentem phy/
loſophi in preſenti paſſu: conſiſtit in operatione intelle
ctus (quod eſt contra nonnullos): alias ratio phylo/
ſophi nullius eſſet efficacie. ¶ Conſyderandum eſt vl
terius ꝙ aliud dicitur naturale tripliciter. Vno modo
quia ineſt ſibi a natura ideſt a natiuitate. Alio modo
quia eſt de natura ideſt de ſubſtantia ſiue eſſentia eius
Tertio modo quia competit ſibi ſecundum naturam
ideſt ſecundum principia naturalia. beatitudo autem
non dicitur eſſe naturalis anime. Primo modo quia
vt ſic ſibi conueniret a natiuitate eius: neqꝫ etiam eſt ſi
bi naturalis. Secundo modo videlicet ꝙ ſit de ſubſtā
tia ſiue de eſſentia eius. Sed naturalis eſt anime. Ter
tio modo: quia ipſa anima rationalis per principia ſua
naturalia poteſt pertingere ad beatitudinem ſupradi/
ctam de qua locuti ſunt phyloſophi. ¶ Conſyderan/
dum eſt vlterius ꝙ plato ſecundum ſonum verboruꝫ
ſue opinionis habet dicere ꝙ operatio anime (que di
citur motus ſecundum ipſum) ſit preter aut extra na
turam eius: quia dicebat animam eſſe compoſitam ex
vnitatibus ⁊ numeris vt verba eius ſonant: ſed vni/
tas non habet poſitionem in continuo. Motus vero
quilibet requirit magnitudinem aliquam compoſitaꝫ
ex partibus poſitionem habentibus in continuo vt pa
tuit in preſentis: ergo motus ſecundum ꝙ verba pla
tonis ſonant non competit anime ſecundum ſua prin/
cipia naturalia: ⁊ per conſequens preter naturam.
¶ Sed pro intentione platonis ⁊ ſuſtentatione opinio
nis eiuſdem conſyderandum eſt vlterius: ꝙ motus
non ſolum ſecundum platonem: ſed etiam ſecundum
phyloſophum duodecimo metaphiſice. poteſt conſy
derari dupliciter. Vno modo phiſice ſiue naturaliter
vt eſt actus imperfectus alicuius exiſtentis in poten/
tia ſecundum ꝙ huiuſmodi. Alio modo capitur mo/
tus metaphorice vt eſt actus perfectus alicuius exiſtē
tis in actu. Primo modo motus dicit imperfectioneꝫ
⁊ competit rebus operabilibus: qui ſolum habet fie/
ri ſupra aliqua magnitudine corporali. Sed ſecundo
modo motus dicit perfectionem: ⁊ ſic non ſoluꝫ com
petit rebus corporabilibus: ſed etiā ipſi deo: ⁊ illo mo
do velle intelligere deſiderare appetere dicuntur mo
tus. Et iſto vltimo modo locutus eſt plato quādo di
cebat operationem anime eſſe motum recte dicens.
Et per hoc patet ſolutio probabiliter ad vtraſqꝫ rati
ones phyloſophi contra platonem. ¶ Quarta conclu
ſio que tangitur ibi: (laborioſum autem eſt.) ꝙ ani/
ma non debet vllo modo vniri corpori: ſicut plato di
cebat: quam concluſionē ꝓbauerat phs tribus rōnibꝫ
quarum prima eſt. Nam ſi ſic aīa debet vniri corpori: ſe/
queretur ꝙ corpus ſit ꝓpter animā magis q̃ꝫ econuer
ſo: ſed ſm platonē corpus nō erat ꝓpter animā: quia
dicebat animam habere motum ⁊ operationē per ſe
dicebat enim animā mouere ſeipſam: ergo anima in
ſuis operationibus nō indigebat corpore: ſed eſſet ab
eo ſeparata: ⁊ per conſequens ſm eū corpus nō eſſet
ꝓpter animā. Secunda ratio talis eſt: nā anima ſic de
bet vniri corpori: ꝙ ex tali vnione poſſit reddi rō om
nium motuum ipſius corporis: ſed plato per vnionem
anime ad corpus non potuit reddere rationem: qua/
re mouetur circulariter: Cum motus eius per ſe

ſit motus: ergo ⁊c. Tertia ratio eſt. Nam plato non determinauit de qualitate: diſpoſitiōe: ⁊ quātitate corporis cui vnitur anima: videt ergo ſm ipſum ꝙ aīa poſſet vniri indifferenter cuilibet corpori: quod eſt falſum: quia quilibet actus ⁊ perfectio requirit determinatum ⁊ diſpoſitum perfectibile: quia actus actiuoruꝫ ſunt in patiente diſpoſito. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ animam intellectiuam eſſe ſeparatam a corpore ſecundum ſuam operationem: (vt ſupra dictum eſt.) poteſt intelligi tripliciter: videlicet ſubiectiue organice vel obiectiue: clarum eſt ꝙ ſubiectiue ſecunduꝫ platonem anima non eſt ſeparata a corpore: cum poſuit eam vnitam corpori: neqꝫ obiectiue: cum eam dixerit intelligere corporalia: ſed organice: ſiue inſtrumentaliter dicitur ſeparari a corpore: quia non indiget in ſua intellectione organo corporali: exercet tamen ſuas operationes in corpore. vnde ſi quis ſuſtentare voluerit opinionem platonis: poterit dicere ad primam rationem phyloſophi: ꝙ licet corpus non ſit propter animam organice: eſt tamen propter animam ſubiectiue: quia vt dictum eſt: anima vnita corpori nullo pacto poteſt exercere ſuas operationes ſine corpore: hoc eſt niſi ſit in corpore. ¶ Conſyderandum vlterius ſecundum Egidium ꝙ tria attendenda ſunt in vnione anime ad corpus. Primum eſt ꝙ corpus in tali vnione ſit propter animam potius q̄ꝫ econtra. Secunduꝫ eſt ꝙ per talem vnionem poſſet reddi ratio omniuꝫ motuum ipſius corporis ex parte anime. Tertium eſt ꝙ corpus cui anima vnitur debet eſſe debite diſpoſitum ⁊ organizatum. vnde ſecundum iſta tria adducit phyloſophus tres predictas rationes cōtra poſitionem platonis. ¶ Conſyderandum vlterius eſt ꝙ in his que agunt ſecundum naturam: deus vult ⁊ diſponit omnia que requiruntur ad veram ſubſtantiam ⁊ perfectionem eoruꝫ: vt poſſint debite exercere ſuas operationes: diſpoſuit ergo deus ⁊ voluit ꝙ anima intellectiua poſſet habere motum rectum (.i. operationem rectam.) ⁊ circularem ⁊ reflexam. Ex hoc eniꝫ natura forme immaterialis differt a materiali ⁊ organica ꝙ poteſt reflecti ſuper ſeipſam: ⁊ per conſequens moueri circulariter (.i. habere operationem ſiue intelligentiam circularem). Si quis ergo vellet ſuſtinere opinionem platonis poſſet dicere ad illam rationem phyloſophi: ꝙ ratio quare anima mouetur circulariter ſecundum platonem: (ideſt ꝙ habeat intellectionē circularem.) natura ipſius anime intellectiue: cuius ꝑfectio cum ſit immaterialis hoc requirit. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ de aliquo ſit mentio dupliciter Uno modo proprie ⁊ in ſpeciali. Alio modo ſub metaphoris ⁊ implicite. Uolens ergo ſuſtinere opinionem platonis dicet ad tertiam rationem phyloſophi. ꝙ licet plato nō determinat proprie ⁊ in ſpeciali de ſuſceptiuo proprio ipſius anime. determinat tamen de ea ſub metaphoris: quemadmodum determinauit de ipſa anima: non enim dicebat animam vniri cuilibet corpori: videlicet corpori lapidis: ſed dicebat eā habere determinatum corpus: vt ex operationibus ſatis habetur.

¶ Sequitur in textu. (Alia autem opinio quedam ⁊c.) Hic incipit lectio nona huius primi de anima in commento ſancti Thome.

Stud eſt quartum capitulum huius tractatus ſecundi in quo phyloſophus remouendo opinionem illoruꝫ qui dicebant animam eſſe armoniam quandam tria facit. Primo adducit vnam concluſionem: videlicet ꝙ anima non eſt armonia ſiue proportio. Secundo deſcendit ad opinionem Empedoclis. ibi. (Inueſtigabat.) mouendo contra eum tres queſtiones quas ipſe non deducit in preſenti. Tertio adducit duas rationes ibi: (Si vero autem:) quibus probat dictam opinioneꝫ eſſe probabilem. ¶ Conſyderandum eſt autem ꝙ in armonia ſiue in proportione aut in compoſitione rerum quatuor poſſumus conſyderare ſecundum ſanctum thomam ⁊ egidium. videlicet ipſam rationem componibilium. principia motus ipſorum proprietates ⁊ paſſiones que conſequuntur ipſam compoſitionem ⁊ ipſa componibilia. vnde ratione horum quatuor phyloſophus adducit vnam concluſionem. videlicet ꝙ anima non eſt armonia: quam probat quatuor rationibus: quarum prima eſt ꝙ armonia nil aliud eſt niſi aut compoſitio aut ratio compoſitorum: ſꝫ anima non eſt neqꝫ ratio compoſitorum neqꝫ compoſitio: ergo anima non eſt armonia. Et ſi arguatur. Illud eſt ratio componibilium aut compoſitoruꝫ: quod continet partes componentes ne diſſoluantur. ſed anima eſt huiuſmodi vt expreſſe patet in ſecundo huius per phyloſophum. ergo videtur ꝙ anima eſt ratio cōpoſitorum. ¶ Dicendum ſecundum Egidium ꝙ ratio in propoſito poteſt accipi dupliciter. Uno modo pro quodam temperamento eorum que compoſitionem ingrediuntur. Alio modo pro principio formali ipſius compoſiti ⁊ partium componentium. Anima bene eſt ratio ſecundo modo non autem primo modo vt eſt in propoſito. Secunda ratio eſt. armonie non conuenit mouere: ſed anime conuenit per ſe mouere ſecundum ipſos: ergo anima non eſt armonia. Tertia ratio eſt. Habita quidditate alicuius facile eſt reddere ⁊ aſſignare rationes proprias. Sed habito quid ſit armonia non facile eſt ſed multum difficile eſt aſſignare proprias paſſiones ⁊ proprietates ipſius anime: ergo anima non eſt armonia. Quarta ratio. Si anima eſſet armonia: aut eſſet compoſitio partium corporis aut eſſet ratio eorum que miſcentur non primū ſcilicet compoſitio partium: quia compoſitio partium eſt multum nobis manifeſta: ſed ipſa anima cum ſuis partibus: non eſt nobis manifeſta: ſed multum difficilis: ergo ⁊ cetera. Non ſecundum: quia in diuerſis partibus corporis ſunt diuerſe mixtiones. ſi ergo anima eſſet ratio mixtionis: ſequeretur ꝙ in diuerſis partibus corporis eſſent diuerſe anime quod eſt inconueniens. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ phyloſophus in ſpeciali deſcendendo ad opinionem Empedoclis monet contra eum tres queſtiones vt dictum eſt. Quarum prima eſt vtrum anima eſt ipſa armonia ſiue ratio mixtorum aut aliquid aliud: ſi dicatur ꝓmum: ergo cum diuerſe rationes mixtionis ſint in eodem corpore: ſequeretur ꝙ in eodem ſint plures anime. Si ſit aliquid aliud: ergo corpus animatum non habebit rationem mixtionis: cum anima ſecundum Empedoclem eſſet ratio mixtiōis in animatis. ¶ Secunda queſtio eſt. An illa armonia ſiue amicitia ſit cauſa mixtionis in omnibus vel ſolum in animatis. Si Empedocles dicat primum: ſequitur ꝙ omnia mixta erunt animata: cum anima dicatur eſſe armonia illa. Si dicat ſecundum contradicit opinioni ſue: quia dicit concordiam eſſe cauſa generationis ⁊ mixtionis omnium rerum: vt patet primo phiſicorum. Tertia queſtio eſt vtrum illa concordia ſit illa armonia que dicitur anima aut non. Si Empedocles dicat primuꝫ ſequitur ꝙ idem erit cauſa ſuiipſius: quia dicebat concordiam eſſe cauſam cuiuſcunque proportionis. Si dicat ſecundum: ſequitur quod concordia non eſt concordia. Cum ipſa armonia quedam

concordia ſit. ¶ Conſyderandum finaliter ꝙ phs ad
ducit duas rõnes quibus probat ꝙ predicta opinio ẽ
ꝓbabilis. Quarum prima eſt. nam ſi anima non eſſet
ratio mixtionis aut compoſitionis rerum: ſequeretur
ꝙ ipſa ſeparata a corpore: corpus non corrumperetur
conſequens eſt falſum: ⁊ contra ſupraſcriptũ: ergo ⁊c.
Secunda ratio: ſi anima non eſſet ratio compoſitionis
⁊ mixtionis partium corporis: ſequeretur ꝙ deficien/
te corpore non deficeret anima: hoc autem apparet eẽ
falſum. igitur probabiliter videtur ꝙ anima ſit ratio
compoſitionis aut mixtionis rerum in quadam armo
nia coſiſtens. Sed (vt dicit doctor ſanctus in commen
to.) hoc non ſequitur: quia proportio huiuſmodi non
eſt forma ſicut ipſi credebant: ſed eſt ipſa diſpoſitio ma
terie ad formam. Et ſic ſi accipiatur proportio armo/
niace compoſitionis pro diſpoſitione tali. bene ſequit
ꝙ manente diſpoſitione materie ad formaʒ: manet for
ma: ⁊ deſtructa huiuiuſmodi diſpoſitione remoue/
tur forma. Hec Tho.

¶ Sequitur (rationabilius autem dubitabit.) Hic in
cipit lectio decima eiuſdem libri ⁊ in commento ſancti
thome.

Stud eſt quintum capitulum huius tracta
tus in quo phyloſophus improbat opinio
nes antiquorum dicentium animam per ſe
moueri: propter hoc quod triſtari ⁊ gaude
re ⁊ ridere ſunt quidam motus: ponendo vnam dũta
xat concluſionem: que talis eſt. Quod anima propter
eius paſſiones non mouetur: quam concluſionem ꝓ/
bat quatuor rationibus: quarum prima eſt. Nam ea
que conueniunt per ſe anime: non conueniunt corpori
aut toti coniuncto: ſed gaudere ⁊ triſtari: ⁊ huiuſmodi
paſſiones anime: conueniunt corpori ⁊ toti coniuncto.
ergo motus tales non conueniunt per ſe ipſi anime.
Secunda ratio eſt. Illud quod eſt ratio ⁊ principium
motus: ſibi non competit per ſe moueri: ſed anima ẽ
ratio ⁊ principium motuum eius: ergo ſibi non com
petit per ſe moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur niſi
motus ſit in eo: ſed predicti motus (vt gaudere ride/
re ⁊ triſtari) non ſunt in anima: ſed magis ab anima:
ergo ſm predictos motus anima non dicit per ſe mo
ueri. Quarta ratio eſt. In illo ſunt predicti motus aut
paſſiones anime: per cuius debilitatem: ille paſſiones
debilitantur: ſed organa corporalia ſunt huiuſmodi: vt
patet in infirmis ⁊ litargicis ⁊ freneticis: ſimiliter ⁊ in
ebrioſis: ergo ſm dictos motus: anima non debet di/
ci moueri: ¶ Pro declaratione precedentium conſy/
derandum primo ꝙ quidam antiquorum poſuerunt
animam per ſe moueri: quia dicebant paſſiones ⁊ ope
rationes anime eſſe motus vt triſtari gaudere timere
⁊c. ſic arguentes. Cuicunqʒ competit per ſe motus il/
lud mouetur: ſed anime competit motus per ſe: vt tri
ſtari gaudere ⁊c. ergo anima per ſe mouetur: ſed hec
ratio ſm themiſtium in duobus peccat. primo q: gau
dere triſtari ⁊ timere ⁊c. non ſunt motus proprie di/
cti. Secundo dato ꝙ eſſent motus ꝓprie dicti: non ſeq
tur ꝙ anima mouetur per ſe: quia ſunt paſſiones toti/
us coniuncti ⁊ non anime tantum: Unde phyloſophꝰ
in littera: dicere autem iraſci animam: ſimile eſt ac ſi di
ceret animam texere vel filare edificare. ¶ Conſyderã
dum ſecundo ꝙ lʒ predicte paſſiones non ſint motus
ꝓprie: habent tamen motus ꝓprie dictos ſibi annexoſ
ſm phyloſophum in littera videlicet loci mutationem
⁊ alterationem potiſſime: vt pʒ de ira maxime ⁊ de ti
more: nam in ira eſt conſyderandus aſcenſus ⁊ inflã/
matio ſanguinis circa cor: ⁊ conſyderanda eſt emiſſio
ſanguinis ebulientis ad partes exteriores ratione qua
conſyderatur ibi ebulitio: ſeu inflammatio: eſt ibi alte/
ratio ratione qua conſyderatur emiſſio ſanguinis ad
externas partes: attenditur locimutatio. In timore ve
ro conſyderatur aggregatio ſanguinis circa cor: rõne
qua attenditur ibi locimutatio ⁊ cõſyderatur pallidi/
tas membroꝝ exteriorum: ratione qua attenditur alte
ratio: ⁊ de aliis paſſionibus. ¶ Conſyderanduʒ vltio
ꝙ operatio attribuitur vnicuiqʒ: ſm ꝙ habet eſſe: eo
modo ergo quo forma habet eſſe: ſibi attribuitur pro
pria operatio eius: ſed quia nulla anima alia ab anima
rationali habet eſſe per ſe: ergo nulli attribuitur aliqua
operatio ſiue motus per ſe. Anima vº rationalis que
eſt coniuncta corpori: de qua loquimur hic: habet eſſe
per ſe: lʒ non complete ⁊ perfecte: cum non ſubſiſtat ꝑ
ſe: ſubſiſtentia completa: ideo ipſi anime rationali attri
buitur intelligere ⁊ velle per ſe ⁊ proprie: lʒ magis ꝓ/
prie homini per animam: quamuis nõnulli aliter ſom
niare videntur.

¶ Sequitur. (Multum autem his que dicta ſunt.)
Hic incipit lectio vndecima eiuſdẽ libri ⁊ in commen
to ſancti thome.

Stud eſt ſextum capitulum huius tracta/
tus: in quo phs improbat opinionem dicẽ
tium animam eſſe numerum mouentem:
ſeptem rationibus: quarum prima eſt. nã
omne mouens ſeipſum diuiditur in partem mouentẽ
⁊ motam per ſe. ſi ergo anima eſt numerus mouens
ſeipſum: ſequitur ꝙ erit diuiſibilis ⁊ partibilis: ⁊ per
conſequens ipſa vnitas erit diuiſibilis. ſecũda rõ ẽ. oẽ
qd mouetur: eſt in loco. ⁊ eſt quoddam ſituale: ergo ſi
anima ſit numerus ſeipſum mouens erit in loco ⁊ qd
ſituale: ⁊ per conſequens erit vnitas habens poſitionẽ
in cõtinuo. ⁊ ſic erit punctus. tertia ratio. Ois diuiſio
numeri variat ſpeciem: ſed non omnis diuiſio anima/
torum variat ſpeciem ſm aliqua animata vt anguille
⁊ cetera animalia ãnuloſa diuiduntur in plures par/
tes animatas eiuſdem ſpeciei: ergo anima non eſt nu/
merus mouens ſeipſum. quarta ratio. In omni mo/
tu mouens diuidit a mobili: quia nihil eſt in actu ⁊ po
tentia ſimul reſpectu eiuſdem. ſed anima non diuidit a
ſeipſa ergo non poteſt eſſe mouens ⁊ mota. quinta ra
tio eſt. Si anima eſſet numerus mouens: ſequeretur
ꝙ aut infinita puncta ſimul eſſe poſſent in eodem: aut
ꝙ omne corpus eſſet animatum. vtrunqʒ eſt inconue
niens: ergo id ex quo ſequitur probatio ſequele. Naʒ
ſi anima eſſet numerus ſeipſum mouens: cum nume
rus componatur ex vnitatibus: ſequeretur ꝙ anima
componeretur ex vnitatibus que ſunt de genere con/
tinuorum: quia nil mouetur niſi ſit de genere continuo
rum: vnitates ergo ille erunt puncta. i. habebunt poſi
tionem in continuo. vel ergo illa puncta differunt a pũ
ctis corporum vel ſunt eadem: ſi ꝑmum ergo diuerſa
puncta erunt ſimul: cum indiuiſibilia non augeant lo/
cum poterunt eſſe puncta infinita ſimul. Si ſecunduʒ:
ergo vbicunqʒ erũt puncta corporis: ibi erunt puncta
anime. ⁊ per conſequens omnia corpora erunt aĩata:
quod erat probandum. ſexta ratio. puncta non poſſũt
ſeparari a corporibus. ſed anima poteſt ſeparari a cor
pore. alʼs nunqʒ animal eſſet corruptibile: ergo anima
non eſt punctus: ⁊ per conſequens non erit numerus
cum quelibet vnitas pũctuata ſit. ſeptima ratio. Poſi
ta diffinitione vniuſcunqʒ rei: per eam poſſunt aſſigna
ri ꝓprie ꝓprietates. ſed per predictam deſcriptionem
(videlicet ꝙ anima eſt numerus per ſe mouens ſeip
ſum.) non poſſunt aſſignari proprietates ⁊ paſſiones
ipſius anime: ergo dicta deſcriptio eſt inſufficiens.
¶ Pro declaratione precedentium conſyderandũ eſt

ꝙ illud quod conuenit alicui per ſe aut ſm̄ ſe conuenit illi ſecundum ſe totum: vt patet in quinto metaphiſice capitulo per ſe. Si numerus moueat per ſeipſum per ſe ſequitur ꝙ numerus totus mouebit ſe ſecundum ſe totum ⁊ conſequens quelibet pars mouebit ſeipſam ſecundum ſeipſam. Cum ergo vnitas ſit pars numeri mouebit per ſeipſam: ⁊ per conſequens vnitas erit diuiſibilis: quia omne mouens ſeipſum diuiditur in partem per ſe mouentem. Conſyderandum eſt ſecundo ꝙ motus poteſt accipi dupliciter: vt ſupra ſepius adductum eſt. Uno modo phiſice vt eſt actus entis: exñtis ī paſſiuo: ⁊ ſic rationes phyloſophi procedunt ꝙ anima non mouet ſeipſaꝫ. Alio modo accipitur motus metaphiſice: vt eſt actus alicuius entis exiſtentis ī actu: ⁊ illo modo rationes phyloſophi non procedũt. Si quis ergo voluerit ſuſtinere ꝙ anima eſt numerus ſeipſum mouens accipiat motum ſecundo non autem primo. ¶ Conſyderandum ē vltimo ꝙ numerus poteſt accipi dupliciter: vno modo pro quantitate diſcreta que cauſatur ex diuiſione continui: ⁊ illo modo verum eſt ꝙ anima eſt numerus. Alio modo poteſt accipi tranſcendenter ſecundum ꝙ cauſatur ex diſtinctione diuerſarum formarum aut entitatum: ⁊ illo modo poteſt accipi numerus: quia in anima ē diuerſitas ⁊ diſtinctio potentiarum inter ſe ⁊ diſtinctio eſſentie a potentiis ⁊ per conſequens numerus. Qui ergo voluerit ſuſtinere predictam opinionem dicat animam eſſe numerum ſecundo modo ⁊ non primo.

¶ Sequitur in textu. (Tribus autem modis ꝛc.) Hec eſt lectio duodecima eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt ſeptimum capitulum huius tractatus in quo phyloſophus reprobat opinionem illorum dicentium animam eſſe cõpoſitam ex elementis vt omnia cognoſceret. Dicebant enim ſimile ſimili cognoſci: quam quidem opinionem reprobat nouem rationibus inferendis quadruplicem inſufficientiam eius. Prima ratio talis eſt. Nam ſi anima componeretur ex elementis: ſequeretur ꝙ omnia intelligibilia eſſent in intellectu ſecundum eorum eſſe materiale: ⁊ per conſequens intelligeretur ab intellectu. Cum intelligibile ſecundum ſuum eſſe materiale non ſit principium cognoſcendi. Secunda ratio eſt que tangitur ibi: (Non ſunt auteꝫ hec ſola ꝛc.) Si anima componeretur ex elementis vt elementa cognoſceret ſequeretur ꝙ anima componeretur ex omnibus mixtis: alias autem non omnia mixta intelligere poſſet: aut omnia mixta eandem rationem mixtionis haberent: quorum vtrunqꝫ eſt falſum. Tertia ratio eſt que tangitur: (Amplius autem ꝛc.) Si ſic: ſequeretur ꝙ anima componeretur ex omnibus preſentis ⁊ per conſequens componentis ex partibus quantitatiuis ꝙ preſentes opinatores negauerunt: q2 dicebant animam eſſe impartibilem: patet ſequela: q2 anima intelligit omnia preſentia. Si ergo anima componeretur ex omnibus vt omnia intelligeret. neceſſario ſequit̃ ꝙ cõponeretur ex accidentibus. Quarta ratio que tangitur ibi: (Inconueniens eſt ꝛc.) eſt talis. Si anima componeretur ex elementis vt ſimile ſimili cognoſceretur ſequetur ꝙ ſimile ſimili intelligitur: q2 ſecundum antiquos conſentire eſt quoddam pati. ¶ Quinta ratio que tangitur ibi: (Multas autem dubitationes ꝛc.) Si anima eſſet compoſita ex elemẽtis vt omnia cognoſceret ⁊ ſentiret: ſequeretur ꝙ omnia compoſita ex elementis ſentirent ⁊ intelligerent ⁊ per conſequens omnes partes animalis cognoſcerẽt: quod eſt manifeſtiſſime falſum: vt patet in vngulis ⁊ aliis partibus terreſtribus animalis. Sexta ratio que tangitur ibi. (amplius autem vnumquodqꝫ principiorum ꝛc.) ſic formatur. Si ſic ſequeretur ꝙ principium cum eſſet nimis compoſitum q̃ꝫ principiatuꝫ pauciora cognoſceret q̃ꝫ principiatum: ⁊ per conſequens magis conſiſteret ignorantia q̃ꝫ principiatum: quod ẽt ad ſenſum patet eſſe falſum. Septima ratio que tangitur ibi: (accidit autem ꝛc.) Si ſic ſequeretur ꝙ deus eſſet inſipientior ſubſtantiis corporalibus cum ſecũdum opinatores predictos ex paucioribus componatur. dicebant. i. omnia corporalia eſſe compoſita ex qnqꝫ: videlicet ex quatuor ex elementis ⁊ ex amicitia ⁊ diſcordia. Deum vero dicebant eſſe compoſitum ex qnqꝫ primis ⁊ non concordia. Octaua ratio que tangitur ibi. (Omnino autem ꝛc.) eſt talis. Si ita eſſet ſequeretur ꝙ omnia intelligibilia intelligerent ⁊ cognoſcerent cum quaſi omnia ſint compoſita ex elementis. Nona ratio que tangitur ibi. (Dubitant autem ꝛc.) eſt talis. Si anima eſſet compoſita ex elementis ſequeret̃ ꝙ aliqd in rebꝰ nãlibꝰ corruptibilibus eſſet nobilius ipſa anima cum principium componens ſit nobilius principiato: conſequens eſt falſum igitur ꝛc. ¶ Conſyderandum eſt autem ſecundum phyloſophum circa finem huius capituli. ꝙ predicti opinatores deficiebãt in quinqꝫ. ¶ Primo quia dicebant animam eſſe motiuam ſed hoc non competit omni anime vt puta anime vegetatiue. Secundo quia dicebant animam cognoſcere ⁊ ſentire: ſed etiam hoc competit omni anime: ergo inſufficienter determinauerunt de anima cũ de omni anima non fecerunt mentioneꝫ. Tertio quia multa alia competunt anime cognoſcitiue q̃ꝫ ſentire ⁊ intelligere de quibus nullam mentionem fecerunt. Quarto quia dicebant animam eſſe reſpirationẽ quandam attrahentem aerem hoc eſt non competit nõ omni anime: hoc quia ab eis ſuperflue ab eis dictum eſt ꝙ anima componitur ex elementis vt omnia cognoſceret quia frigidum poteſt cognoſci per calidum ⁊ humidum per ſiccum: cum vnum oppoſitorum cognoſcatur per reliquum.

¶ Sequitur in textu. (Et ſi toto autem quidam miſceri ipſam dicunt. Hec eſt lectio decimatertia eiuſdeꝫ libri: ⁊ in commento ſancti thome.

Stud eſt vltimum capitulum huius tractatus in quo phyloſophus etiam probat opinionem illorum qui dicebant animam eſſe in elementis ⁊ in toto vniuerſo tribus rationibus. Quarum prima eſt. Si anima ſit in elemẽtis pari ratione qua mixta animata dicuntur animalia eadem ratione ipſa elementa dicerentur animalia: conſequens eſt falſum ergo ꝛc. Secunda ratio: melior videt̃ eſſe aīa q̃ eſt in elemẽtis ſi ſit ī eis q̃ꝫ aīa q̃ ē ī mixt̃ ſꝫ aīa q̃ eſt in mixtis facit ea eſſe aīalia: ergo a fortiori ſi anima eſſet in elementis faceret ea eſſe animalia. Tertia ratio. Si anima eſſet in elementis ⁊ in toto vniuerſo aut eſſet vna ⁊ eiuſdem rationis in omnibus aut diuerſarum rationum. Non ſecundum: quia anima eſt in eiuſdem conditionis in omnibus vt antiqui dicebãt neqꝫ primum quia corruptibilium ⁊ incorruptibilium non poteſt eſſe anima eiudem rationis. Non eſt ergo anima in elementis ⁊ in toto vniuerſo.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam autem agnoſcere.)

¶ Hic ſequitur tertius tractatus primi libri. Et eſt lectio quartadecima ⁊ vltima eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

i

Ste eſt tertius tractatus huius libri
qui continet vnum capitulum tantū:
in quo phyloſophus mouet duas du
bitationes de ipſa anima remouēdo
opinionem antiquorum de partibus
anime. ¶ Preterea dubitatio ē: vtrū
ſentire: opinari: concupiſcere: moue/
re ſm locum ⁊ cetere operationes anime competant
ipſi anime ſecundum ſe totam vel diuerſis partibꝰ ani
me. Secunda dubitatio eſt: vtrum ſit vnum princip
um ipſius mundi aut plura: primam vero dubitatio
nem ſoluerunt antiqui dicentes ꝙ predicte operatio/
nes anime conueniunt ipſi anime ſecundum diuerſas
eius partes: poſuerunt enim animam eſſe diuiſibilē
⁊ partibilem. Sed hanc opinionem deſtruit phyloſo
phus tribus rationibus: quarum prima eſt. Nā mul
ta ⁊ diuerſa non poſſunt eſſe in vno ⁊ eodem niſi ſit ali
quid aliud quod contineat ea: ſed in anima non repe
ritur aliquid quod poſſit continere diuerſas partes
eiuſdem ſubſtantiales: quia aut id continens eſt corpꝰ
aut anima: non corpus: cum corpus magis continea/
tur ab anima q̄ȝ contineat. Si eſſet anima: aut illa ani
ma que continet eſſet partibilis aut non. Si ſecundū
pari ratione ſtandum eſſet in primo. Si primum ſe/
queretur ꝙ eſſet procedendum in infinitum in conti/
nentibus. Secunda ratio que tangitur ibi: (Dubitat
autem.) talis eſt. Si anima eſſet diuiſibilis in plures
partes: ſequeretur ꝙ quelibet operatio eius require/
ret determinatam partem in corpore: ⁊ per cōſequēs
omnis anima eſſet organica: conſequens eſt falſum q:
intellectus in ſua operatione non determinat ſibi cer/
tum organum. Tertia ratio que tangitur ibi: (Vidē
tur autem ⁊ plante.) talis eſt. Nam in plantis ⁊ ī ani
malibus imperfectis deciſis reperitur eadem anima
ſm ſpeciem in omnibus partibus: que in omnibus ꝑ
tibus eiuſdem rationis eſt: cum ea que conueniebat to
ti ante deciſionem: ergo anima non eſt diuiſibilis ī par
tes ſubſtantiales. Ex quo ſequitur reſponſio ad ꝑmā
dubitationem. Nam predicte operationes conueniūt
toti anime totalitate ſbe: ſecundum tamen diuerſas ꝑ/
tes poteſtatiuas. ¶ Conſyderandum eſt autem hic ſe
cundum doctorem ſanctum ꝙ animam eſſe partibi/
lem poteſt intelligi tripliciter. Vno modo ſecundum
diuiſionem ſubſtantialem: ita videlicet ꝙ ſubſtantia n̄
habeat partem ⁊ partem. Alio modo ſecundum di/
uiſionem quantitatiuam. ⁊ iſtis duobꝰ modis anima
non eſt diuiſibilis potiſſime loquendo de anima que ē
in animalibus perfectis. Tertio modo poteſt intelligi
ꝙ ſit partibilis ſecundum diuiſionem poteſtatiuam ſ
eſt in plures partes potentiales. Et hoc poteſt intelli/
gi dupliciter. Vno modo videlicet ꝙ ipſa diuidatur ī
huiuſmodi partes ita ꝙ omnes partes potentiales re
quirant determinatum organū in ſubiecto: ⁊ iſto mo
do etiam anima non eſt partibilis. Alio modo ꝙ diui
datur in plures potentias: quarū alique requirunt or
ganum. alique vero non. ⁊ iſto modo veritatem pōt
habere opinio antiquorū dicentium animam eſſe par/
tibilem. ¶ Conſyderandum vlteriꝰ ꝙ potētie aīe pn̄t
conſyderari dupliciter. Vno modo ſm modum ope
randi earū. ⁊ iſto modo ſunt tria genera potentiarū: vi/
delicet potētia vegetatiua ſenſitiua ⁊ intellectiua. q: po
tentia vegetatiua operatur mediantibus qualitatibus
actiuis ⁊ paſſiuis vt pȝ in nutritione ⁊ augmentatione
⁊c. Potētia vero ſenſitiua ⁊ ſi non indigeat in ſua ope/
ratione qualitatibus actiuis: indiget tamē organo cor/
poreo quod componitur ex eiſdem. Sed potētia intel
lectiua nullo modo eis indiget in ſua operatione per
ſe loquēdo vt infra patebit. Alio modo poſſunt conſy
derari ſecundum diuerſa genera operationum: ⁊ illo
modo ſunt quinqȝ genera potētiarum: videlicet potē
tia vegetatiua ſenſitiua appetitiua motiua ſm locum ⁊
intellectiua de quibus omnibus infra determinabitur
¶ Conſyderandum vlterius ꝙ phyloſophus ibi: (Vi
detur autem.) ſoluit ſecundam dubitationē ꝓpoſitā
dicens ꝙ anima vegetatiua dicit̄ eſſe principium ⁊ ſi/
gnum vite: non tamē ita ꝙ ipſa ſit ſolum principium
vite ſicut tactus dicitur eē principium ſenſationis: quia
remota potētia ſenſitiua nulla alia remanet: ⁊ omnia
viuentia communicant in hoc ꝙ habēt potētiam ve/
getatiuam.

¶ Finis ſcripti ſuper primum librum de anima.

Breuis recollecta ſuper ſecundum de anima Ariſtotelis: ſecundum Magiſtrū Dominicum de flandria ordinis predicatorum.

¶ Hec eſt lectio prima ſecundi libri de anima: ⁊ in cō
mento ſancti Thome.

q

Ve quidē a prioribus tradita d̄
anima ⁊c.) Iſte ē ſcd̄s liber de
anima qui diuiditur ī duos tra
ctatus. In primo phyloſophus
d̄terminat de anima quantum
ad eēntiam eius. In ſcd̄o deter
minat de ea quantum ad eius
potētiales partes ⁊ opationes q̄
incipit ibi. (Potētiarū aūt.) pri/
mus tractatus continet quatuor capitula. In primo ca
pitulo inueſtigat diffinitionē māl̄ē cōmunē aīe q̄ dicit̄
ꝯcluſio d̄monſtrationis: ⁊ hoc in prima lectione doc.
ſancti. In ſecundo autem capitulo: quod incipit ibi.
(Vniuerſaliter autem.) manifeſtat ⁊ declarat predi/
ctam diffinitionem: ⁊ hoc in ſecunda lectione doctoris
ſancti. In t̄tio capitulo qd̄ incipit ibi. (Qui aūt ex icer
tis.) inueſtigat diffinitionē formalē ⁊ ꝓpriam ipſiꝰ aīe
q̄ dicitur principium d̄monſtrationis: demonſtrando
primā diffinitionē ꝑ iſtā: ⁊ hoc in t̄tia lectione doc. ſan
cti. In quarto capitulo: qd̄ incipit ibi. (Vtrū āt verū.)
oſ̄dit qualr̄ principia viuēdi ſm diuerſa gn̄a vite ſe
hēant ad animam ⁊ adinuicē. ⁊ hoc in quarta lectione
doctoris ſancti. In primo aūt capitulo facit duo: p̄mo
ponit. vi. diuiſiones ad inueſtigandum diffinitionē pro/
priam anime: quarū prima ē entis: ſȝ qd̄ diuidit̄ in. x.
p̄dicamēta: ſcd̄a ē ſubſtantie ſm ꝙ diuidit̄ in materiā
⁊ formā ⁊ totū cōpoſitum q̄ inter ſe differūt: q: mate/
ria nō eſt ſ aliqd ſm ſe: ſȝ in potētia tm̄. forma aūt eſt
ſm quā aliqd ē ens in actu: ſȝ totū cōpoſitū ē hoc ali/
ud demonſtratū: quod ē cōpletum in eſſe ⁊ in ſpecie.
Tertia diuiſio ē ipſius actus in actū primū ⁊ actū ſm
Quarta diuiſio ſbarū ē: q̄dam eſt corporea q̄dam icor
porea. Quinta diuiſio ē ſbarū corporearū: q̄dam ē arti/
ficialis ⁊ q̄dam ē naturalis. Sexta ē ſbarū naturalium:
q̄dam ſunt q̄ hn̄t vitam: q̄dam ſunt q̄ nō habēt vitā
Scd̄o inueſtigat diffinitionē aīe ponēdo quinqȝ ꝯcluſi
ones: quarum prima ē: ꝙ anima ē actus: qd̄ ꝓbat̄ ta/
li rōne phi. ¶ Q2 aīa ē ſba ⁊ nō eſt ſba cōpoſita: ergo
vel ē materia vel ē forma ſiue actus: pȝ ꝯn̄a per locū
a ſufficiēti diuiſione. ꝓbatio maioris. ¶ Nā omne cor
pus phiſicū eſt ſba: ſed omne corpus hn̄s vitā eſt cor
pus phiſicū: ergo neceſſarium ē dicere ꝙ omne corpꝰ
ſit ſubſtantia: ſed omne corpus habens vitam com/
ponitur ex corpore quod habet vitam: ⁊ ex eo ꝑ qd̄

hʒ vitam.ſ.aïa:ergo aïa eſt ſba:pʒ ſequela q: ſba non
cōponit̄ niſi ex ſubſtantiis.ꝓbatur mino: quantuʒ ad
p:imam partē:videlicet ꝙ nō eſt ſba cōpoſita:q: ē ꝑs
cōponēs ſbam habētem vitā vt ꝯceſſum eſt:ergo non
eſt ipſum cōpoſitum.¶Secunda pars pʒ ꝙ non eſt
co:pus ſiue materia:q: eſt id per quod aliquid habēs
vitam viuit:ſed co:pus nō eſt hmōi nec materia:alio/
quin omne habens co:pus ſiue materiā viueret qđ ē
falſum.¶Ex quo infertur ꝙ aïa ē actus co:po:is ha
bentis vitam.Nam id ꝑ quod habens vitam viuit:ē
actus co:po:is habentis vitā:ſed anima eſt hmōi vt di
ctū eſt:ergo aïa eſt actus co:po:is habentis vitā:nō q
dem in actu: quia id quod habet vitam in actu eſt to/
tum cōpoſitū ſed totū cōpoſitū nō debet poni in diffi
nitione fo:me:ſed anima non eſt actus co:po:is haben
tis vitam in actu inquantum huiuſmodi ſed inquantū
in potentia.Secundo infertur ꝙ anima cum ſit ſubſtā
tia:non eſt actus ſicut qualiſcunqʒ fo:ma:ſed eſt actus
ſicut fo:ma ſubſtantialis ſm quam aliquid ſit ens ſim
pliciter.¶Contra p:edictam cōcluſionē ⁊ ꝓbationem
eiuſdem arguitur ſic.¶Omne id quod aduenit enti ī
actu eſt accidens vt concedit docto:.s.in p:eſenti: ſed
anima aduenit enti ī actu:ergo ⁊c.ꝓbatio maio:is:q:
aduenit co:po:i o:ganico phiſico cum ſit actus eius:ſi/
militer eſt actus co:po:is animati ſed omne co:pꝰ ani/
matum o:ganicū eſt ens in actu:ergo ⁊c.¶Preterea
omne mouens motum eſt co:pus:ergo anima eſt co:
pus.¶Preterea ad idē omne mouēs mouet per cō
tactum:ſed omne tale ē quantū:⁊ ꝑ ꝯñs co:pus:ergo
idem vt ſup:a.¶Preterea id quod ē de genere potē
tie circa p:imā materiam:eſt aliquid includēs de actu
⁊ de potentia:ergo id quod eſt citra p:imū actū ē ali/
quid includēs de actu ⁊ de potentia:⁊ per ꝯñs erit cō
poſitum:ſed aïa eſt citra p:imum actū de genere actꝰ
exiſtens:ergo eſt cōpoſita ex potentia ⁊ actu:⁊ ꝑ ꝯñs
ex materia ⁊ fo:ma.¶Preterea ad idem vbicunque
ſunt ꝓp:ietates materie:ibi eſt materia: ſed in anima
ſunt p:op:ietates materie.ſ.incipere actuare info:ma/
re ⁊c.ergo in anima eſt materia:⁊ per ꝯñs eſt cōpoſi
ta ex materia ⁊ fo:ma.¶Preterea id quod eſt actus
tantum non habet rationem ſui eſſe:vt pʒ octauo me
taphiſice:ſed anima habet cām ſui eſſe:vt patet de ſe:
ergo anima ñ eſt actus tantum ſed cōpoſita ex actu ⁊
potentia.¶Preterea id quod eſt potentia nō ē actus:
ſed anima eſt potentia ꝑ omnia vt pʒ tertio huius:er
go non eſt actus.¶Ad p:imum dicendum ꝙ anima
non aduenit co:po:i animate quod ſit actu animatum
per aliquam aliam fo:maʒ ſed aduenit co:po:i anima
to qđ dicit̄ animatū per ipſam in aduētu eius:ſicut di
cimus ꝙ lumen eſt actus co:po:is lucidi:non ꝙ co:pꝰ
ſit lucidum ante aduentum luminis ſeu lucis:ſʒ adue/
niente lumine:co:pus ſit luminatum:ſimiliter co:pus
non eſt o:ganizatum per aliquam fo:mam aliam ab
anima:vnde ratio non ſequitur.¶Sed contra hanc
reſpōſionem arguitur.Nam in iſto inſtanti in quo in/
troducitur anima in co:po:e aut co:pus eſt actu o:ga
niʒatum aut non. Si p:imum ſic ſequitur ꝙ aduenit
enti in actu:⁊ per cōſequens p:opoſitum.Non poteſt
dici ſecundum q: determinata fo:ma requirit deter/
minatam materiam.al's quelibet fo:ma poteſt intro/
duci in qualibet materia.¶Dicendum ꝙ in toto tem
po:e p:ecedenti iſtud inſtans introductionis: materia
fuit o:ganizata ⁊ diſpoſita per diſpoſitiones conſequē/
tes fo:mam abiciendam.ſed in illo inſtanti introducti
onis:materia fuit o:ganizata ⁊ diſpoſita per diſpoſiti
ones conſequentes fo:mā introducendā ad cuius ītro
ductionē co::umpuntur oēs o:ganizationes ⁊ diſpoſitio
nes in numero.non quidem per ſe:ſed per accidēs ad
co::uptionem.ſ.ſubiecti.remanent tñ eedeʒ ſpecie:vn
de materia dicitur ſemper diſpoſita ⁊ o:ganizata:que
eſt ſuſceptibilis de p:opinquo illius fo:me que requi/
rit o:ganizationem.¶Ad ſecundum dicendum ꝙ du
plex ē mouens motum.quoddā eſt mouens motum
per ſe.quoddam eſt mouens motum per accidens ſi
ue per alterum:ve:ū eſt ꝙ omne mouens motum:p:i
mo modo eſt co:pus.⁊ diuiditur in partem ꝑ ſe mo/
uentem ⁊ partē per ſe motam:non autē mouens mo/
tum ſecundo modo.¶Ad tertium dicendum ꝙ du/
plex eſt contactus.Quidam eſt contactus virtutis.ali
us eſt contactus dimenſionis ſeu quantitatis: veruʒ ē
ꝙ omne mouens quod mouet per contactum dimen
ſionis ſiue dimenſionatiui eſt co:pus non autem quod
mouet per contactum virtutis.¶Ad quartum dicen
dum ꝙ anima non eſt actus p:imus in fine ſimplicita
tis ſed includit aliqđ de potentia non tñ oʒ ꝙ illa potē
tia ſit materia.vñ iđ non ſequitur ꝙ ſit compoſita ex
materia ⁊ fo:ma ⁊c.¶Ad quintum dicendum ꝙ ꝓ
p:ietates materie non conueniunt anime vniuoce ſed
equiuoce tñ:videlicet ſm diuerſas rationes.¶Ad ſe
xtum dicendudum ꝙ illud quod eſt actus tñ non hʒ
cauſam fo:malem ſui eſſe:⁊ ſic intelligitur dictuʒ phy
loſophi:bñ hʒ tamen cauſam efficientem.vñ anima ñ
habet cauſam fo:malē:lʒ hēat efficientē.¶Ad vltimū
dicendū ꝙ illud quod eſt potentia nō eſt actus reſpe/
ctu eiuſdem:ſed bene reſpectu diuerſo:ꝝ: vñ lʒ anima
ſit potentia reſpectu ſpecieꝝ intelligibilium:eſt tñ actꝰ
reſpectu co:po:is hñtis vitā in potentia.¶Scđa con
cluſio.anima ē actus p:imus:hāc cōcluſionem ꝓbat
phyloſophus tali rōne.Nam ſicut ſe habet ſcientia ad
conſyderare:ita ſe habet anima per reſpectū ad diuer
ſas ſuas operationes:ſed ſcientia eſt actus p:imus ſci
entis:ergo ſequitur ꝙ anima eſt actus p:imus co:po
ris animati.¶Contra hanc concluſionem ſic arguit̄:
anima eſt actus ſicut ſcientia vt habetur hic in textu:ſʒ
ſcientia:(cum ſit fo:ma accidentalis)eſt actus ſecun/
dus:q: omnis fo:ma accidentalis p:eſupponit fo:mā
ſubſtantialē:ergo anima non eſt actus p:imus ſed ſecū
dus.¶Preterea h anima rationalis eſt ſba:⁊ tamen
non vniuerſalis:ergo particularis:ſed omnis ſubſtan
tia particularis nature rōnalis eſt indiuidua: ergo ani
ma rōnalis non eſt actus p:imus ſed cōpoſita ex actu
¶Preterea id quod p:eſupponit aliquā fo:mam ac/
cidentalē in materia:non eſt actus p:imus:ſed anima
p:eſupponit fo:mam accidentalem ergo ⁊c.p:obatio
maio:is q: anima p:ius p:eſupponit virtutem gene/
ratiuā in ſemine:ſed talis virtus eſt fo:ma accidenta/
lis:ergo ⁊c.¶Ad p:imum dicendum ꝙ ſcientia pōt
conſyderari dupliciter.Uno modo per reſpectum ad
ſcientem:inquantum ſcieos eſt.Alio modo ꝑ reſpectū
ad iſtum ꝙ eſt ſciens:ſi capiat̄ ſciētia p:imo modo ſic
ſcientia eſt actus p:imus ⁊ eſſentialis ſcientis:⁊ iſto mo
do capit̄ hic:ſi vero capitur ſecundo modo ſic ē actus
ſecundus:vel dicendū ꝙ comparādo ſcientiaʒ ad ani/
mam:ſcientia eſt actus ſecundus:ſed comparādo ſciē
tiam ad conſyderare ſcientia eſt actus p:imus.¶Ad
ſecundū dicendum ꝙ anima nō eſt ſubſtantia cōpleta
vnde non oʒ ꝙ ſit vl'is vel particularis.¶Ad tertiuʒ
dicendum ꝙ illa fo:ma que p:eſupponit aliquam fo:
mam accidentalē in eodē ſubiecto:dicit̄ eſſe actus ſecū
dus:nō aūt illa fo:ma que p:eſupponit aliquā fo:mā
accidentalē in alio ſubiecto.virtus aūt generatiua non
eſt ſubiectiue in illa ꝑte materie ſeminis in qua intro/
ducit̄ in aïa:ſm ꝙ inferius declarabit̄:vñ rō nō ſeqt̄
¶Tertia cōcluſio eſt ꝙ aïa eſt actus co:pis o:ganici
phiſici.Que ꝓbatur ſic.Talis dʒ eē materia actus:q̄
lem requirunt operationes illius actus ſed opationes
ipſius aïe (cū ſint diuerſe)requirūt diuerſitatē ꝑtium
ſm ſitū ⁊ figurā in eodem co:po:e.ergo opo:tʒ ꝙ aïa

ſit actus corporis organici. nam corpus organicū dici
tur illud quod hʒ diuerſitatē partiū diſtinctarum ſm
ſitum ⁊ figuram. ¶ Contra hanc concluſionē ſic argui
tur. Id quod eſt ſeparatum a corpore non eſt actꝰ cor
poris: ſed anima potiſſime rōnalis: ē ſeparata a corpo
re vt pʒ tertio huius: ergo anima rōnalis non eſt actꝰ
corporis. ¶ Preterea vnumquodqʒ recipitur in alio
per modū recipientis: ſi ergo anima rōnalis eēt actus
corporis: ſuſciperetᷣ ad modū corporis: ſed corpus eſt
indiuiduatum ⁊ determinate materie: ⁊ per cōſequēs
nō poſſet anima omnia intelligere nec vniuerſalia.
¶ Preterea actus per ſe conuenit illi cuius ē actus: ſʒ
id quod cōuenit alicui per ſe eſt inſeparabile ab illo: cū
ergo anima rationalis ſit ſeparabilis a corpore: ſequitᷣ
ꝙ anima rationalis non eſt actus corporis. ¶ Ad pri/
mum dicendum ꝙ anima rationalis licʒ ſit ſeparata a
corpore ſecundum operationem intellectiuam: non ta
men eſt ſeparata ſecundum eſſe loquendo de aīa con/
iuncta. vel dicendum ꝙ licet anima ſit ſeparata a cor/
pore quantum ad actum ſecundum qui eſt intelligere
(quia non eſt actus alicuius organi corporalis) nō ta
men eſt ſeparata quantum ad actum primum: q: eſt
forma corporis. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ lʒ ani/
ma ſit indiuiduata in corpore ⁊ determinate materie
quantum ad eſſe: tamen quantum ad operationē itel/
lectiuam: eſt vl'is cum talis operatio non indigeat cor/
pore organico ſine inſtrumentali. ¶ Ad tertium dicen
dum ꝙ anima conuenit per ſe corpori: ſicut eſſe ſurſū
conuenit per ſe leui: ſicut ergo quando leuia ſunt extra
ſuum proprium locum: in eis remanet aptitudo natu
ralis ad talem locum: ita anima rationalis: quando eſt
ſeparata remanet in ea naturalis aptitudo ad propriū
corpus. ¶ Quarta concluſio que ſequitur ex ꝑcedeu
tibus eſt iſta ꝙ diffinitio anime que dicitur cōmunis
⁊ materialis eſt iſta. anima eſt actus primus organici
phiſici. Que concluſio ꝓbatur dupliciter: primo ꝑ ra/
tiones precedentes: quod enim ſit actus pʒ per prece/
dentem concluſionem primam: ⁊ ꝙ ſit actus corporis
organici patet per ſecundam concluſionē. Secundo ꝓ
batur quia conuenit omni anime ſoli ⁊ ſemper ⁊ indi-
cat totum eius a prima potentia vſqʒ ad vltimū actuʒ
¶ Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Illud qđ
poteſt diffiniri: habet genus ⁊ differentiam ſed anima
(cum non ſit ſpecies ſed pars ſpeciei.) non habet ge/
nus ⁊ differentiam: ergo non pōt diffiniri. ¶ Prete/
rea omne diffinitum eſt diuiſibile in partes diffiniētes
ſed anima: (cuʒ ſit forma ſimplex) non eſt diuiſſibilis
ergo ⁊c. ¶ Preterea iſta diffinitio non cōuenit anime
rōnali: ergo non conuenit in cōtento ſub diffinito aſſū/
ptum pʒ: quia forma dʒ eſſe proportionata materie: ſʒ
aīa rationalis eſt incorruptibilis ⁊ corpus eſt corrupti
bile: ergo ⁊c. ¶ Preterea anima eſt forma ſimplex:
corpus organicum habet magnam diuerſitateʒ: ergo
anima rationalis nō eſt actus corpis organici. ¶ Pre
terea ſi anima eſſet actus corporis organici aut organi
zatio fieret ante introductionem eius: vel in inſtanti in
troductionis. Non ſecundum quia nullus motus po
teſt fieri in inſtanti ſine motu alterationis: ſi primū vel
illa organizatio remanet organizatio: ⁊ per conſequenſ
anima viuitur corpori non organizato. Ad primuʒ di
cendum ꝙ illud argumentum ꝓcedit de diffinitione
ꝓpriſſime dicta. ¶ Ad ſecundum dicendū ꝙ lʒ anima
ſit forma ſimplex ſm eſſentiam: poteſt tamen diuidi in
partes rationis. Ad tertium dicendū ꝙ licet anima ra
tionalis ſecundum eſſentiā ſuam: (vt ſupradictū eſt.)
ſit incorruptibilis: tamen requirit (ꝓpᷣ diuerſas ope/
rationes eius) corpus bñ complexionatum ad quam
quidem cōplexionabilitatē ſequitᷣ corruptibilitas ne/
ceſſitate materie. ¶ Ad quartū dicēdū ꝙ anima ē ſim

plex quantum ad eſſentiam: multiplex tñ eſt qͣtum ad
potentiā ⁊ virtutē: ⁊ ideo ꝓpter operatiōes diuerſas
requirit corpus organicū: ¶ Ad vltimū dicendum ꝙ
iſta organizatio ꝑ ſe ſit in tpe precedēti introductioneʒ
forme que corrumpitᷣ per accidens in inſtanti itrodu/
ctionis: in quo introducitᷣ per accñs noua organizatio
ſimul cum anima: ⁊ quando dicitur ꝙ organizatio nō
pōt fieri in inſtaati verum eſt per ſe: tamen per accñs
fieri poteſt in inſtanti preſuppoſita prima orgazinatiōe
¶ Quinta concluſio. anima vnitᷣ corpori organizato ſi
ue metaphiſico: ꝓbatur quia ꝓpria perfectio vnitur i/
mediate ꝓprio perfectibili: ſed anima eſt ꝓpria perfe
ctio corporis organici cum ſit eius forma ſubſtantialis
ergo ⁊c. ¶ Contra hanc concluſionem arguitur ſic.
Anima vnitur materie diſpoſite: ergo vnitur materie
mediantibus diſpoſitionibus. ¶ Preterea diuerſe for
me ſm ſpeciem nō poſſunt vniri diuerſis partibꝰ ma
terie niſi ſint diuerſe per quantitatem: ergo anima vni
tur materie mediante quantitate. ¶ Ad primum dicē
dum ꝙ anima vnitur materie prime que in toto tpe ꝑ
cedente inſtans introductionis fuit diſpoſita per diſpo
ſitiones conſequentes formam abiciendā vt dictū eſt.
que corrumpitur in aduentu forme: ⁊ in aduentu for/
me eſt diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes natu/
raliter formā introducendā. Sed contra hac reſpou/
ſionem arguitur. aut anima in inſtanti introductionis
vnitur materie nude aut non. Si ſecundum habetᷣ in
tentum: videlicet ꝙ vnitᷣ mediante medio. Si primū:
ergo non vnitᷣ materie diſpoſite. ¶ Dicendū ꝙ mate
ria poteſt dici nuda dupliciter. Uno modo per caren
tiam cuiuſcūqʒ forme: ſic materia nunqͣʒ dicitur nuda
Alio modo per carentiā formaꝝ ⁊ diſpoſitionū prece
cedentium formam introducendā ⁊ iſto modo anima
vnitur materie nude: q: ſ. introductione anime corrū/
puntur omnes forme ⁊ diſpoſitiones precedentes: ⁊
ſimul cum ea introducuntur alie diſpoſitiones ⁊ acci/
dentia in numero. Sed contra arguitur. In eodē iſtā
ti corrumpuntᷣ precedentes diſpoſitiones ⁊ introdu/
cuntur ſequentes aut in alio ⁊ alio. Si primū ſequeretᷣ
ꝙ in eodē inſtanti erūt cōtrarie ⁊ diuerſe forme in eo
dem ſimul. Si ſecundū cum inter quelibet duo inſtā
tia mediat tempus: ſequitur ꝙ erit dabile tempus in
quo materia erit ſine omni forma. Dicendū ꝙ in vno
⁊ eodem inſtanti temporis corrumpuntᷣ per accidēs
omnes precedentes diſpoſitiones ⁊ introducuntur ſe
quentes: nec ꝓpter hoc ſequitur ꝙ in vno ⁊ eodem ſi
mul ſunt diuerſe forme: quia ea que in inſtanti corrum
puntur: dum ſunt: corrumpi non poſſunt: vnde bene
ſequitur. anima corrumpitur: ergo anima non eſt: ſed
immediate ante fuit. Sic bene ſequitur: anima intro/
ducitur: ergo anima eſt ⁊ immediate ante nō fuit. Et
ſi queratur vtrum in vltimo inſtanti in quo remouetᷣ
forma abicienda introducitur alia forma. ¶ Reſpon/
dendum eſt negando ſumptum: quia non eſt dabile
vnum ⁊ vltimum inſtans forme corrumpende: ſed be
ne primum inſtans non eſſe eius: quod quidem inſtās
eſt inſtans primum ſub eſſe forme introducende.
¶ Ad ſecundum patet ſolutio per ea que dicta ſūt: ve
rumtamen conſyderandum eſt ꝙ anima ſecundum
eſſentiam conſyderata preintalligitur vniri materie nu
de eius ante omnia accidentia: tamen ſi conſyderetur
quantum ad vltimos eius gradus perfectionis: ſic ali
qua accidentia preintelliguntur precedere ipſam aīam
verbi gratia. anima dat corpori eſſe ſubſtantiale: eē cor
poreum ⁊ eſſe animatum: ſed quantitas ſequitur ipſā
animam quantum ad hoc quod eſt dare eſſe ſubſtan
tiale: ſed tamen preintelligitur precedere ipſam aīam
ſecundum ꝙ dat eſſe animatum. ¶ Circa predicta du
bitatur primo vtrum anima habeat diffiniri per ſuuʒ

ſubiectum: ⁊ arguitur primo contra ſuppoſitum: quia
illa forma que habet ſubiectum eſt accidētalis. anima
non eſt forma accidentalis: ergo anima non habet ſub
iectum. ¶ Preterea arguitur contra ſuppoſitum: q̄r
ſi ſubiectum anime poneretur in diffinitione eius: aut
poneretur tanquam pars eſſentialis eius: aut tanquaȝ
per additamentum. Non primum cum corpus non
ſit pars eſſentialis anime. Nec ſecundum quia hoc eſt
proprium accidenti diffiniri per additamentum vt ad
ducit doctor ſanctus in pleriſqȝ locis. ¶ Dicenduȝ ꝙ
anima habet diffiniri per ſuum ſubiectum: quia illud
quod non habet eſſe completum in ſpecie: ſed depen/
dens habet diffiniri per illud a quo dependet: ⁊ inde
eſt ꝙ accidentia habent diffiniri per ſubiectum: vt pa/
tet ſeptimo metaphiſice: ſed nulla forma rei naturalis
eſt quid completum in ſpecie: complementum enim
ſpeciei conuenit ſubſtantie compoſite: vnde oportet ꝙ
quelibet forma diffiniatur per aliquid quod eſt extra
eſſentiam eius: videlicet per totum ſubiectum: ſed ani
ma eſt forma naturalis: ergo ⁊c.. ¶ Ad primam ratio
nem dubii: dicendum ꝙ ſubiectum accipitur duplici/
ter. Uno modo proprie: videlicet pro eo qnod per ſe
ſubſiſtens dat ſtabilimentum eſſendi alteri: ⁊ iſto mo/
do illud quod habet ſubiectum dicitur forma acciden
talis. Alio modo: videlicet pro omni eo quod eſt ſuſce
ptiuum perfectionis ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis
⁊ iſto mō n̄ oȝ ꝙ illud qd̄ hȝ ſenſū ſit forma accn̄alis:
ſicut accipitur in propoſito. ¶ Ad ſecundum dicendū
ꝙ anima diffinitur per ſuum ſubiectum: non tanquaȝ
per partem eſſentie eius: ſed tanquam per aliquid qd̄
eſt extra eſſentiam eius: non enim dicitur diffinitio per
additamentum: niſi quia aliquid dicitur diffiniri ꝑ ad/
ditamentum dum aliquid diffinitur per aliud alterius
generis predicamentalis. modo manifeſtum eſt ꝙ for
ma ⁊ materia ſunt eiuſdem generis: vnde cum forma
diffinitur per materiam non diffinitur per additamen
tum niſi largo modo loquendo. ¶ Dubitatur ſecun/
do vtrum inter formas naturales ſola anima rationa/
lis ſit per ſe ſubſiſtens. Arguitur primo ꝙ non contra
aſſumptum quia illud quod eſt per ſe ſubſiſtens eſt h̄
aliquid: ſed anima rationalis non eſt hoc aliquid ſed ē
id quod aliquid eſt: ergo non eſt per ſe ſubſiſtens.
¶ Preterea id quod eſt per ſe ſubſiſtens habet pro/
priam operationem ſine corpore: ſed anima rationalis
cum non intelligat niſi mediantibus phantaſmatibus:
non habet operationem aliquaȝ ſine corpore: ergo ⁊c.
¶ Preterea arguitur contra propoſitum: ſicut ſe ha/
bet intellectiuum ad intelligibilia: ita ſe habet ſenſitiuū
ad ſenſibilia: ſed intellectiuum apprehendit intelligibi/
lia ſine corpore: ergo ſenſitiuum apprehendit ſenſibilia
ſine corpore. tunc ſic. Illud quod habet operationem
per ſe: eſt per ſe ſubſiſtens: ſed anima rationalis habet
operationem per ſe ſine corpore vt probatum eſt: er/
go eſt per ſe ſubſiſtens. ¶ Reſponſio: dicendum ꝙ ſo
lum anima rationalis eſt per ſe ſubſiſtens: quod ſic pa
tet quia ſolum illud dicitur per ſe ſubſiſtens quod ha
bet propriam operationem ſine corpore: ſed ſolum ani
ma rationalis eſt huiuſmodi: ergo ⁊c. ¶ Ad primum
dicendum ꝙ aliquid dicitur per ſe ſubſiſtens duplici/
ter. Uno modo ſubſiſtentia completa tanquam aliq̄d
completum in ſpecie: ⁊ iſto modo anima non eſt per
ſe ſubſiſtens. Alio modo dicitur aliquid per ſe ſubſiſtēſ
ſubſiſtentia incompleta: ⁊ iſto modo anima rationa/
lis eſt per ſe ſubſiſtens. vnde non oportet ꝙ ſignificet
hoc aliquid proprie accipiendo hoc aliquid. ¶ Ad ſe/
cundum dicendum ꝙ licet operatio anime intellectiue
(vt ſupra dictum eſt.) indigeat corpore obiectiue: nō
tamen inſtrumentaliter: ergo ⁊c. ¶ Ad tertium dicen
dum ꝙ ſimile eſt inter intellectum ⁊ ſenſum in hoc ꝙ
vnumquodqȝ ipſorum eſt in potentia ad ſuum obie/
ctum: eſt tamen diſſimile in hoc ꝙ ſenſus ſuſcipit ſenſi
bilia cum quadam immutatione corporali. intellectus
autem non niſi forte per accidens: vnde ratio non ſeq
tur. ¶ Dubitatur tertio vtrum illud dicitur habere
vitam quod habet per ſe ipſum augmentum ⁊ decre
mentum ⁊ alimentum. Et videtur ꝙ nō quia deo vi
ta propriiſſime attribuitur: vt probat phyloſophus
duodecimo metaphiſice: ⁊ tamen in deo non eſt ali/
mentum neqȝ augmentum: ergo ⁊c. In contrarium
eſt phyloſophus in littera. ¶ Dicendum ꝙ de eo qd̄
eſt habere vitam poſſumꝰ loqui dupliciter. Uno mo
do in generabilibus ⁊ corruptibilibus ſicut hic phylo
ſophus loquitur per modum exemplii: ⁊ iſto modo
habere vitam dicitur illud quod per ſe ipſum habet
alimentum ⁊c. Alio modo poſſumus loqui vniuerſa
liter ⁊ abſolute: ſic aliquid dicitur habere vitaȝ ex hoc
ꝙ per ſe eſt aptum natum mouere ſeipſum aut motu
intellectuali aut motu phiſico ⁊ iſto modo procedebat
ratio dubii. ¶ Dubitatur quarto vtrum in vno ⁊ eo/
dem compoſito ſint plures forme ſubſtantiales ſecun
dum eſſentiam diſtincte: ⁊ arguitur ꝙ ſic. ¶ Naȝ vni
us ⁊ eiuſdem rei ſunt plura predicamenta formalia ⁊
eſſentialia: ergo vnius ⁊ eiuſdem rei ſūt plures forme
ſubſtantiales: patet conſequentia: quia predicamenta
formalia ſumuntur a formis.. ¶ Preterea anima eſt
actus corporis: vt patet per diffinitionem anime: ſed
materia prima non dicitur actu niſi per aliquam for/
mam: ergo ſequitur ꝙ in corpore animato eſt forma
corporis ⁊ ipſa anima: ⁊ per conſequens plures forme
¶ Preterea corporeitas eſt forma a qua materia nun
quam poteſt denudari vt concedit doctor ſanctus in
ſecundo ſententiarum: ergo ſequitur ꝙ in eodem ē for
ma corporeitatis ⁊ forma ſpecifica. ¶ Preterea om/
ne mouens ſe ipſum diuiditur in partem per ſe mo/
uentem ⁊ partem per ſe motam vt patȝ ex octauo phi
ſicorum ſed corpus animatum eſt mouens ſe ipſum:
ergo diuiditur in partem per ſe mouentem: ſcilicet ani
mam ⁊ partem per ſe motam: ſcilicet corpus: ſȝ ma/
teria prima non poteſt eſſe pars per ſe mota: ergo cor
pus (quod eſt pars per ſe mota) eſt informatum alia
forma. ¶ Preterea in corpore mixto reperiūtur qua
tuor alimenta: ergo in eis reperiuntur forme ſubſtan/
tiales eorum: ⁊ ſic in eodem corpore mixto reperiun/
tur plures forme ſubſtantiales. ¶ Preterea in quoli/
bet compoſito naturali eſt forma totius ⁊ forma par/
tis: ſed forma totius ⁊ forma partis ſunt forme reali/
ter diſtincte ſecundum doctorem ſanctum: licet alber/
tus aliter teneat: ergo ⁊c. ¶ Preterea ab vno ⁊ codeȝ
non procedit niſi vnum: ſed ab anima procedunt di/
uerſe operationes: ergo cum forma ſit principiuȝ ope
rationis: ſequitur ꝙ in corpore animato ſūt diuerſe for
me. ¶ Preterea oē generans vniuocū generat ſibi ſi/
mile in ſpecie. ſed homo eſt generans vniuocum ho/
minis: ergo generat aliqnid ſibi ſimile: ſed non poteſt
generare ſibi ſimile in ſpecie niſi producendo formam
ſubſtantialem: ergo homo generans producit formaȝ
ſubſtantialem ⁊ ſic in homine generato erunt due for/
me. ¶ Preterea generatio hominis dicitur naturalis
ergo terminatur ad formam naturalem ſed non ter/
minatur ad animam rationalem: alias generans natu
rale attingeret eſſentiam eius: quod non ſolum eſt fal/
ſum ſed etiam hereticum:: ergo in homine eſt vna for
ma que acquiritur per generationē: ⁊ alia que acqui/
ritur per creationem ⁊ ſic idem vt ſupra. ¶ Preterea
ꝙ vni eſt ſubſtantia nulli eſt accn̄s: vt patȝ primo phi
ſicorum: ſed ſenſitiuum in bruto eſt forma ſubſtātialis

ergo ſenſitiuum in homine erit forma ſubſtantialis.
¶ Preterea vbi remanent accidentia conſequētia ali
quam formam: ibi eſt ipſa forma: ſed in mortuo re/
manent accidentia conſequentia formam corporeita/
tis: ſcilicet figure ⁊ quantitatis: ergo in mortuo rema/
net forma corporeitatis: cum ergo in mortuo ſit forma
etiam ſequitur ꝙ in eodem compoſito ſint plures for
me ſubſtantiales. ¶ Reſponſio: dicendum (dimiſſis
variis opinionibus in primo de generatione ⁊ in pri/
ma phyloſophia perſcrutandis diuerſimode) ꝙ im
poſſibile ē vt hic expreſſe doctor ſanctus concludit vni
us rei eſſe plures forme ſubſtantiales. ¶ Pro cuius
declaratione ſupponitur vnum: ſcilicet ꝙ differentia
inter formam ſubſtantialem ⁊ accidentalez eſt hec: ſci
licet ꝙ forma accidentalis non facit ens actu ſimplici/
ter ſed ens actu tale vel tantum aut quantum vt puta
magnum vel album vel aliquid huiuſmodi: vt patet
ſeptimo metaphiſice: ſed forma ſubſtantialis facit ens
actu ſimpliciter. Ex qua differentia ſequitur alia: vide
licet ꝙ forma dicitur accidentalis que aduenit ſubie/
cto exiſtenti in actu: ſed forma ſubſtantialis non adue/
nit ſubiecto iam exiſtenti in actu ſed in potentia tantuz
ſcilicet materie prime. Quo ſuppoſito ꝓbatur tali ra
tione: quia ſi vnius rei eſſent plures forme ſubſtantia/
les conſequenter ſe habentes ſecundum prius ⁊ po/
ſterius (vt voluerunt aduerſarii) ſequeretur ꝙ pri/
ma faceret ens actu ſimpliciter: vt patet per primam
differentiam: ⁊ per conſequens omnes alie forme con
ſequentes aduenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu. ⁊
ſic accidentaliter aduenirent: vt patet per ſecundaz dif
ferentiam ſic non eſſent forme ſubſtantiales: ſed acci/
dētales qđ ē ꝯtra hypoſtaſiz. ¶ Preterea omnes alie
forme conſequentes primam non facerēt ens actu ſim
pliciter cum iam eſſet ens actu ſimpliciter per primaz
formam: ſed facerent ens actu ſecundum quid. ſic eſ/
ſent forme accidentales: vt patet per primam differen
tiam. vnde impoſſibile eſt vnius rei eē plures formas
ſubſtantiales per predicta tollitur ratio auicenne in li/
bro fontis vite: qui poſuit ꝙ ſecundum ordinem gene
rum ⁊ ſpecierum eſt ordo plurium formarum ſub/
ſtantialium in vna ⁊ eadem re: vt puta ꝙ in hoc indi/
uiduo eſſet vna per quam eſt ſubſtantia ⁊ alia ꝑ quaz
eſt corpus ⁊ tertia per quam eſt animatum corpus ⁊
ſic de aliis. Sed ſecundum premiſſa oportet dicere ꝙ
vna ⁊ eadem forma ſubſtantialis eſt per quam hoc
indiuiduum eſt ſubſtantia: ⁊ per quam eſt corpus: ⁊
per quam eſt animatum corpus ſic de aliis: ſecunduz
tamen diuerſos gradus perfectionis eiuſdem. forma
enim perfectior dat materie quod dat forma minus
perfecta ⁊ adhuc amplius. vnde anima non ſolum fa
cit eſſe ſubſtantiam ⁊ corpus: quod etiam facit forma
lapidis: ſed etiam facit eſſe animatum corpus: non er/
go eſt intelligendum ꝙ anima ſit actus corporis qua/
ſi corpus ſit conſtitutum per vnam formam que faci/
at eum eſſe corpus ⁊ anima ſuperueniens ei faciat eſſe
viuum corpus: ſed quia ab anima habet ꝙ ſit corpus
⁊ ꝙ ſit corpus viuum: ſed hoc ꝙ eſt eē corpus: eſt im
ꝑfectius quaſi materiale reſpectu vite. ⁊ ide eſt ꝙ rece
dente anima non remanet idem corpus ſpecie: nā ocu
lus ⁊ caro non dicuntur in mortuo niſi equiuoce: vt
patet per phyloſophum in tertio metaphiſice. Rece
dente enim anima ſuccedit alia forma ſubſtātialis que
dat aliud eſſe ſpecificum cum corruptio vnius: non fit
ſine generatione alterius: hec enim omnia doctor ſan/
ctus in preſenti lectione formaliter. ⁊ per hoc patet ſo
lutio ad duo argumenta prima in principio dubii ad/
ducta. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ corporeitas poteſt
dupliciter accipi. Uno modo vt dicit formam corpo/
reitatis diſtinctam a formis ſpecificis. Alio modo vt
dicit gradum perfectionis genericum conſequentē for
mam genericam quantum ad eius eſſentiam precedē
tem tamen gradum ſpecificum perfectionis eiuſdem
forme. primo modo materia poteſt denudari a corpo
reitate: licet non ſecundo modo. ¶ Ad quartum dicē
dum ꝙ corpus animatum diuiditur in partem per ſe
mouentem que eſt animatum virtute motiua eius cō
ſyderata: ⁊ in partem per ſe motam: que eſt corpus
cum anima ſecundum ſuum eſſe conſyderata. Non ē
ergo intelligendum ꝙ anima ſit pars per ſe mouens
ſecundum eius totum ambitum conſyderata: ⁊ ꝙ cor
pus ſit pars per ſe mota ſecluſa anima: vt innuit do/
ctor ſanctus in prima parte queſtiōe ſeptuageſima oc
taua. ¶ Ad quintum dicendum ꝙ forme elementoꝝ
ſunt in mixto non quidem formaliter ſed virtualiter đ
quo alias latius diſputabitur. ¶ Ad ſextum dicenduz
ꝙ vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales poteſt in
telligi dupliciter. Uno modo ꝙ in vno ſint plures for
me virtualiter: ⁊ ſic non eſt inconueniens ponere plu
ralitatem formarum. Alio modo formaliter ⁊ hoc du
pliciter. Uno modo ꝙ tales forme ſint realiter diſtin/
cte. Alio modo ꝙ ſint diſtinte ſecundum rationez. Si
ſecundo modo ſic etiam non eſt inconueniens. Si pri
mo modo ⁊ hoc dupliciter: vel loquendo de forma
totius tantum: vel de forma totius ⁊ partis: voco au/
tem formam partis que eſt altera pars totius compo
ſiti formam vero totius que reſultat ex vnione partis
cum forma. Si ſecundo modo ſic etiam non eſt incon
ueniens ponere pluralitatem formarum vt voluit ar
gumentum. Si primo modo eſt inconueniēs de quo
procedit queſtio dubii. ¶ Ad ſeptimum dicendum ꝙ
ab vno inquantum vnum non procedit niſi vnum lo
quendo in agentibus naturalibus: ſecus autem loquē
do in agentibus ſecundum voluntatem: ſed ab vno
quod eſt vnum ſecundum eſſentiam: multiplex tamē
ſecundum virtutem (quemadmodum eſt anima) he
ne procedunt diuerſa. ¶ Ad octauum dicenduz ꝙ ho
mo generat ſibi ſimile non ex eo quod introducit for/
mam ſubſtantialem: ſed quia diſponit materiam vlti
ma diſpoſitione ad introductionem forme ſubſtantia/
lis. ſcilicet anime rationalis que per ſolam creationem
infunditur: neqꝫ tamen propter hoc ſequitur ꝙ ho/
mo ſit imperfectius generans q̄ȝ aſinus qui in toto du
cit formam ſubſtantialem per ſuam generationem q̄
multo nobilius eſt ⁊ perfectius: diſponere materiam
ad introductionem anime rationalis q̄ȝ producere ali
am quamcunqꝫ formam naturalem. ⁊ per hoc patet
ſolutio ad nonum. ¶ Ad decimum dicendum ꝙ ani/
ma ſenſitiua eſt forma ſubſtantialis in homine nō qui
dem ſecundum eſſentiam diſtincta ab anima rationali
ſed ſm rōnem tm̄ vt infra probabitur. ¶ Ad vndeci
mum dicendum ꝙ illa accidentia non remanent eadē
numero in mortuo que prius fuerunt in viuo: ſed ſm
ſpeciem tantum.

¶ Sequitur in textu. (Uniuerſaliter quidem dictum
eſt quid eſt anima. ⁊c.)

Hic incipit lectio ſecunda eiuſdem libri: ⁊ in commē
to ſancti thome.

Istud eſt ſecunduz capitulum primi tra
ctatus in quo phyloſophus manifeſtan/
do predictam diffinitionem pouit vnaz
concluſionem ex qua infert vnum corre
larium. ¶ Concluſio eſt iſta ꝙ anima eſt

ſubſtantia ⁊ quod quid eſt coꝛpoꝛis animati potentia vitam habentis: hanc concluſionem pꝛobat phyloſophus duabus rationibus. Quarum pꝛima eſt. Sicut eſt in artificialibus: ita eſt in naturalibus: ſed in artificialibus: ſi dolabꝛa eſſet coꝛpus naturale ſua foꝛma eēt ſubſtantia ⁊ quod quid eſt ipſius dolabꝛe: ergo in naturalibus foꝛma eſt ſubſtantia ⁊ quod quid eſt eius. Cum ergo coꝛpus animatum ſit ens naturale: ⁊ anima ſit eius foꝛma vt ſupꝛa conceſſum eſt: ſequitur ꝙ anima eſt ſubſtantia ⁊ quod quid eſt coꝛpoꝛis animati.

¶ Secunda ratio eſt. Sicut eſt in partibus animalis: ita in toto animali: ſed in partibus animalis ita eſt ꝙ ſi oculus eſſet animal: opoꝛteret ꝙ viſus eſſet anima ⁊ ſubſtantia eius: ergo opoꝛtet ꝙ in toto animali ita ſe habeat ꝙ foꝛma eius ſcilicet anima ſit eius ſubſtantia. pꝛobatio maioꝛis: quia ſi oculus eſſet animal ⁊ ab eo remoueretur anima: non maneret oculus niſi equiuoce. ¶ Ex his duabus rationibus poteſt elici vna talis ratis: videlicet. Illud eſt ſubſtātia ⁊ ꝙ quid eſt: quo remoto non remanet id niſi equiuoce: ſed remota anima non remanet animal niſi equiuoce: ergo anima eſt ſubſtantia: ⁊ quod quid eſt coꝛpoꝛis animati. Ex pꝛedictis infert phyloſophus vnum coꝛꝛelarium: videlicet ꝙ cum anima ſit actus totius coꝛpoꝛis ⁊ partes eius ſint actus partium: ⁊ foꝛma non separetur ab eo cuius eſt foꝛma: neceſſario ſequitur ꝙ anima non poteſt ſeparari a coꝛpoꝛe: vel ipſa tota vel alique partes eius ſi nata eſt habere partes. ¶ Contra pꝛedictam concluſionem arguitur ſic. ¶ Pꝛius non habet notificari per poſterius: ſed foꝛma artificialis cū ſit accidentalis: ⁊ partes anime ſint poſterioꝛes ipſa anima: ergo videtur ꝙ anima non conuenienter notificetur per foꝛmaſ artificialeſ ⁊ partes coꝛpoꝛis animati. ¶ Pꝛeterea ſi foꝛma dolabꝛe remoueretur: non remaneret dolabꝛa equiuoce ſed vniuoce: ergo foꝛma dolabꝛe nō eſt ſubſtantia ſiue quod quid eſt eius: patet conſequentia: quia vt dictum eſt illud eſt ſubſtantia: quo remoto non remanet illud niſi equiuoce.

¶ Ad pꝛimum dicendum ꝙ pꝛius poteſt notificari ꝑ poſterius quo ad nos vt dicit hic doctoꝛ ſanctus: vnde quia foꝛma accidentalis cum ſit pꝛopinquioꝛ ſenſui ꝙ̄ foꝛma ſubſtantialis: conuenienter notificatur ꝑ artificialem. ⁊ quia ex obiectis ⁊ partibus ipſarum potentiarum deuenimus in cognitionem ipſius anime. iō etiam ipſa aīa notificat̄ ꝑ partes eius.

¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ dolabꝛa poteſt capi dupliciter. Uno modo abſolute ſecundum ꝙ eſt artificialis res: ⁊ ſic verum eſt ꝙ foꝛma eius non eſt ſubſtantia eius. Alio modo poteſt conſyderari conditionaliter vt puta ſi dolabꝛa eſſet coꝛpus materiale: ⁊ ſic iſto modo foꝛma eius eſſet ſubſtantia eius.

¶ Contra textum dubitatur vtrum anima ſit ſubſtantia coꝛpoꝛis animati habentis vitam in potentia ⁊ arguitur ꝙ non. Quia id quod habet pꝛincipium vite: habet vitam in actu: ſed coꝛpus animatum habet pꝛincipium vite ſcilicet animam: ergo habet vitam in actu ⁊ per conſequens anima eſt ſubſtantia coꝛpoꝛis aīati habentis vitam in actu ⁊ non in potentia.

¶ In contrarium arguitur per phyloſophum in littera. ¶ Reſponſio: dicenduꝫ ꝙ anima eſt ſubſtantia coꝛpoꝛis habentis vitam in potentia. ¶ Pꝛo cuius declaratione notandum pꝛimo ꝙ vita poteſt capi dupliciter. Uno modo pꝛo eſſe viuentis: ſicut dicimus ꝙ viuere viuentibus eſt eſſe. Alio modo accipitur vita pꝛo vitali operatione: ſicut dicimus aliquid viuere: qꝛ mouet ſeipſum. Ex quo ſequitur quod aliquid poteſt habere vitam in potentia dupliciter. Uno modo accipiendo vitam pꝛimo modo ⁊ ſic illud quod nondum habet animam: quod natuꝫ tamen eſt habere: dicitur habere vitam in potentia. Alio modo accipitur vita ſecundo modo: ⁊ ſic illo modo dicitur habere vitam in potentia quod habet pꝛincipium vita: ſcilicet animā tamen non in actu operatur per eam.

¶ Notandum ſecundo ꝙ duplex eſt potentia: vt etiam ex dictis concluditur: quedam enim eſt abiiciens animam: quedam non abiiciens animam ſed operationes eius.

¶ Notandum tertio ꝙ duplex eſt potentia. Quedaꝫ eſt coniuncta actui: que ſcilicet ſtat ſub actu. Alia eſt diſtans ab actu: quando ſcilicet non actu perficitur per foꝛmam: tamen de pꝛoximo apta nata eſt perfici. Quibus ſuppoſitis dicendum eſt animam eſſe ſubſtantiam coꝛpoꝛis habentis vitam poteſt intelligi dupliciter vel accipiendo vitam ſecundo modo: ⁊ ſic conceditur vel pꝛimo modo ⁊ hoc dupliciter. vel loquendo de potentia coniuncta actui. vl' diſtante. Si pꝛimo modo ſic etiam conceditur. Si ſecundo modo ſic anima non eſt ſubſtantia coꝛpoꝛis habentis vitam in potentia ſed in actu vt voluit argumentum dubii. Ex quo patet ſolutio eius.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam autem ex incertis ⁊c.

¶ Hic incipit lectio tertia eiuſdem libꝛi: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Stud eſt tertium capitulum pꝛimi tractatus: in quo phyloſopus volēs demonſtrare pꝛedictam diffinitionem anime ponit tres concluſiones. Quarum pꝛima eſt quod anima eſt coꝛpoꝛis viuentis actus ⁊ foꝛma: Quam concluſionem pꝛobat phyloſophus tali ratione.

¶ Illud quod eſt pꝛincipium viuendi: eſt coꝛpoꝛis viuentis actus ⁊ foꝛma: ſed anima eſt pꝛincipium viuendi in his que viuunt: ergo anima eſt pꝛincipium coꝛpoꝛis viuentis actus ⁊ foꝛma. Pꝛobatio medie. nam illo modo per quod differunt animata ab inanimatis eſt pꝛincipium viuendi. cum animata differant ab inanimatis in viuendo: ſed animata differunt a non animatis per animam: ergo anima eſt pꝛincipium viuendi quod fuit pꝛobandum.

¶ Contra hanc rationem arguitur ſic. ¶ Quelibꝫ foꝛma naturalis eſt natura: ſicut patet per phyloſophuꝫ ſecundo phiſicoꝛum: ſed anima non eſt natura vt dicit hic phyloſophus: cum natura non moueat ad contraria loca. anima enim mouet ad contraria loca vt inferius patebit: ergo anima non eſt foꝛma coꝛpoꝛis viuentis.

¶ Pꝛeterea pꝛopꝛium perfectibile non poteſt eſſe ſine pꝛopꝛia foꝛma: ſed aliqua ſunt viuentia ſine anima: vt patet de coꝛpoꝛe celeſti ⁊ ſpiritualibus creaturis: ergo ideꝫ vt ſupꝛa.

¶ Pꝛeterea potentie anime ſunt pꝛincipia viuendi: vt infra concedit phyloſophus: Et tamen non ſunt coꝛpoꝛis viuentis foꝛma: ergo maioꝛ pꝛobationis falſa.

¶ Ad pꝛimum dicendum quod foꝛmam quamlibet eſſe naturam: poteſt intelligi dupli-

citer. vno modo ſic ꝙ ſit principium motus ⁊ quietis ⁊ ſic quelibet forma naturalis eſt natura. Alio modo quod operetur per modum nature: ⁊ ſic non quelibet forma naturalis eſt natura: Nam natura non mouet ad contraria loca. ¶ Sed determinatur ad vnum. anima vero mouet ad contraria loca vt ad ſenſuz pz: vnde aĩa ñ dicit̃ natura ſecundo mõ. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ nullum corpus viuit ſine anima formaliter ⁊ intenſiue. Corpora autem celeſtia nõ dicuntur viuere formaliter ſed forſitan effectiue: quia mouentur ab intelligentia. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ duplex eſt principium viuendi. Quoddam eſt primum principium de quo eſt hic ad propoſitum. Aliđ eſt principium proximuz: licet ergo potẽtie anime ſint principia viuendi immediata: capiendo viuere ꝓ operatione vitali. anima tamen eſt principium primuz in cuius virtutute potentie operantur. ¶ Secunda concluſio: tantum quatuor ſunt modi viuẽdi: vnus. ſ. per intellectum: alius per ſenſum: alius per motum localem: alius per motum alimenti decrementi ⁊ augmẽti. Que concluſio probatur tali ratione. ¶ Modus viuendi eſt ſecundum quem ſumitur aliquis gradus viuentium: ſed tantum ſunt quatuor gradus viuentium ergo ſunt tantum quatuor modi viuendi. probatio minoris. Nam in quibuſdam viuentibus inuenitur tantum augmentum decrementum ⁊ alimentum: ſcilicet in plantis. In quibuſdam vero cum his inuenitur ſenſus ſine motu locali: ſicut in animalibus imperfectis. Vlterius vero in quibuſdam inuenitur motus ſecundum locum ſicut in animalibus perfectis que mouentur motu progreſſiuo. In quibuſdam vero cum his inuenitur intellectus: ſcilicet in hominibus. ¶ Contra hanc concluſionem arguitur ſic. ¶ Quinqz ſunt genera operationum anime: vt phyloſophus infra determinat ⁊ ſupra conceſſit videlicet vegetatiuum ſenſitiuum motiuum ſecundum locum appetitiuum ⁊ intellectiuum: ergo quinqz ſunt modi viuendi ⁊ non tãtum quatuor. ¶ Preterea vbicunqz eſt phantaſia ibi eſt motus localis: ſꝫ in animalibus imperfectis ẽ phãtaſia ſaltem ĩperfecta cum ĩ eis ſit ſenſus: ergo in ipſis eſt motus localis ⁊ per conſequens ſenſus ⁊ motus localis non faciunt diuerſos modos viuendi. ¶ Ad p̃mum dicendum negando conſequentiam: quia phyloſophus non intendit diſtinguere hic modos viuendi ſecundum diuerſa genera operationum anime: ſed ſecundum diuerſos gradus viuentium. Vnde cũ appetitiuum non faciat aliquam diuerſitatem in gradibus viuentium: cum vbicunqz ſit ſenſus: ibi ſit appetitus: ſequitur ꝙ appetitiuum non conſtituat modum diuerſum ab aliis. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ duplex eſt motus localis quidam eſt imperfectus videlicet motus dilatationis aut conſtructionis: ⁊ talis bene inuenitur in animalibus imperfectis. Alius eſt motus localis perfectus: ⁊ talis ſoluz reperitur in animalibus perfectis qui quidem conſtituit modum viuendi diſtinctum ab aliis non autem primus. ¶ Tertia concluſio vegetabilia viuunt: que probatur tali ratione. In quibuſcunqz enim eſt vnus predictorum quatuor modorum viuendi: illa dicuntur viuere: ſed omnia vegetabilia ſunt huiuſmodi. omnia enim habent in ſeipſis potentiam quandam ⁊ principium quo ſuſcipiunt motum augmenti ⁊ decrementi: ergo ſequitur ꝙ vegetabilia viuunt ⁊ non ſolum viuunt vt dicit hic doctor ſanctus: dum augentur ⁊ decreſcũt: ſed tandiu viuunt quandiu poſſunt accipere nutrimentum per qđ ſit augmentum. Ex predicta concluſione phyloſophꝰ infert primo ꝙ animalia tam imperfecta q̃ꝫ perfecta ſimiliter ⁊ homines viuunt: quia in omnibus animalibus eſt aliquis modus viuendi cum in eis ſit ſenſus p̃ſertim ſenſus tactus ſine quo in eis non eſt vita. Secũdo modo infert ꝙ inter predictos modos viuendi: ille modus qui eſt ſecundum augmentum ⁊ decrementum eſt prius ordine nature generationis: quod ſic patet: nam quando duo ſic ſe habent ꝙ vnum eſt ab altero ſeparabile ⁊ non econuerſo: illud quod eſt ſeparabile eſt prius: ſed inter predictos modos viuendi ille modus qui ſumitur ſecundum principium augmenti ⁊ alimenti poteſt ſeparari ab aliis modis viuendi ⁊ non econuerſo: loquendo in rebus naturalibus: nam ille modus viuendi reperitur in plantis: ſcilicet in quibus alius modus non reperitur: ergo ille modus eſt prius. ¶ Circa predicta dubitatur primo vtꝝ predicta diffinitio anime poſſet demonſtrari ⁊ arguo ꝙ non: quia ꝙ quid eſt non poteſt demonſtrari de eo cuius ẽ vt patet ſecundo poſteriorum: ſed diffinitio indicat ꝙ quid eſt: ergo diffinitio non poteſt demonſtrari de eo cuius eſt: ſcilicet de diffinito. ¶ Preterea nullum medium demonſtrationis poteſt demonſtrari cum medium non intret concluſionem: ſed diffinitio eſt medium demonſtrationis: ergo nulla diffinitio poteſt demonſtrari. ¶ Preterea nihil notius competit diffinito q̃ꝫ ſua diffinitio: ſed demonſtratio procedit ex notioribus: non ſolum ſecundum naturam: ſed etiam quo ad nos: ergo ⁊c. ¶ Reſponſio dicendum ꝙ duplex ẽ diffinitio: quedam materialis: quedam formalis vt ſepius dictum eſt diffinitio materialis poteſt demonſtrari a priori ſecundum naturam ⁊ econuerſo: diffinitio formalis poteſt demonſtrari per materialem tanquã a priori quo ad nos: Quoniam autem diffinitio anime prima que demonſtratur de anima per ſecundã eius diffinitionem: ſcilicet per hanc quod eſt principiuz viuendi illa diffinitio eſt a poſteriori ſecundum naturam ſed a priori quo ad nos. Manifeſtum eſt enim ꝙ anima non eſt actus ⁊ forma ex eo quod eſt principium viuendi: ſed ex eo quod eſt forma: eſt principium viuendi. ex quo ſequitur ꝙ illa demonſtratio dicitur demonſtratio: quia eſt ⁊ non propter quid de quo clarius videbitur in capitulo ſequenti. ¶ Ad primum dicendum ꝙ diffinitio poteſt accipi dupliciter. Vno modo inquantum diffinitio eſt: ⁊ ſic non poteſt demonſtrari de diffinito. Alio modo poteſt ſumi materialiter loco videlicet alicuius paſſionis: ſic illo modo poteſt demonſtrari de diffinito ⁊ per hoc patet ſolutio ad ſecundum. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ aliquid notiori modo poteſt conuenire diffinito quo ad nos q̃ꝫ ſua diffinitio ⁊ inter diffinitiones vna poteſt eſſe notior altera. ¶ Dubitatur ſecundo vtrum anima ſit tota in toto ⁊ tota in qualibet parte ſui. ⁊ arguitur ꝙ non quia vnumquodqz recipitur in aliquo ſecundum modum recipientis ſed modus corporis in quo anima ſuſcipitur eſt talis: videlicet ꝙ vbi eſt vna pars ibi non ẽ alia ergo modus anime erit talis ꝙ vbi eſt vna pars eius non erit altera: ⁊ ſic non eſt tota in toto. ¶ Preterea illa forma que eſt in qualibet parte: habet denominare quamlibet partem: ſicut quelibet pars ignis eſt ignis ergo ſi anima ſit in qualibet parte corporis: quelibet pars erit animal: quod eſt falſum. ¶ Preterea proprie perfectioni debet correſpondere proprium perfectibile: ſed proprium perfectibile quod correſpondet anime eſt corpus organicum vt ex ſupradictis patet: cum ergo quelibet pars corporis non ſit organica: ſequitur ꝙ anima non ſit in qualibet parte. ¶ Preterea nihil poteſt deſtitui a ſua propria operatione: ergo ſi anima ſit in vnaquaqz parte corporis: ſequitur ꝙ in qualibet parte corporis ſint proprie eius operationes quod eſt falſum. alias quelibet pars intelligeret.

¶ Preterea vbicunq; eſt ſubiectum ibi eſt propria paſſio: ſed proprietates anime ſunt eius potentie: ergo vbicunq; eſt anima ibi ſunt eius potentie: ſed manifeſtum eſt ꝙ potentie anime non ſunt in qualibet parte corporis. ergo nec ipſa anima. ¶ Preterea ſi in qualibet parte corporis eſſet tota: ſequeretur ꝙ vna parte abſciſa corrumperetur tota anima. conſequens eſt contra experientiam: ergo ⁊c. ¶ In contrarium arguitur quia forma indiuiſibilis vbi eſt: tota eſt: ſed anima eſt in qualibet parte corporis: cum quelibet pars corporis ſit animata: ergo eſt tota in qualibet parte: qđ autē ſit tota in toto manifeſtum eſt quia propria perfectio ē in proprio perfectibili: ſed corpus eſt proprium perfectibile anime: ergo ⁊c. Item anima eſt vbi operatur: ſed anima operatur in toto corpore: ⁊ in qualibet parte eius: ergo ⁊c. ¶ Reſponſio: dicendum ꝙ triplex ē totalitas: videlicet totalitas quantitatiua vt linea vl' corpus: totalitas eſſentie ⁊ totalitas virtutis: animam ergo eſſe totam in toto ⁊ totam in qualibet parte eius: poteſt intelligi tripliciter. Uno modo de totalitate q̄titatiua: ⁊ ſic anima nullibi eſt cum non ſit quanta neq; per ſe neq; per accidens: preſertim loquendo đ anima que eſt forma animalium perfectorum. Alio modo poteſt intelligi de totalitate virtutis ſic: anima non eſt tota in qualibet parte corporis cum non poſſit omnes operationes eius exercere in qualibet pte. ¶ Tertio modo poteſt intelligi de totalitate eſſentie: ſic anima eſt tota in toto ⁊ tota in qualibet parte: hoc eſt qđ cōmuniter dicitur ꝙ anima eſt tota in qualibet parte ⁊ non totaliter. ¶ Ad primum dicendum ꝙ vnumqđq; recipitur ſecundum modum recipientis poteſt intelligi dupliciter vt innuit doctor ſanctus in de ſpiritualibus creaturis: vbi ad vnguem hanc materiā declarat vno modo ſecundum naturam. Secundo modo ſecundum modum recipientis. Unumquodq;.n. recipitur ſecundum recipientem ſecundo modo non autem primo. vnde non oportet ꝙ ſi vna pars corporis ſit vbi non eſt alia pars. ¶ Ad ſecundum dicenduꝫ ꝙ duplex eſt forma: quedam eſt imperfecta que non requirit diuerſitatem partium: ⁊ talis bene denominat quamlibet partem realiter niſi forte denominatiue vl' concretiue. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ duplex eſt pfectibile ipſius anime. quoddam eſt primum ⁊ tale debet eſſe organicum. Pars autem ipſius corporis eſt perfectibile ipſius anime ſecundarium non autem primarium. vnde ratio non ſequitur. ¶ Ad quartum dicendū ꝙ licet anima non exerceat quamlibet eius operationem in quamlibet partem non tamē deſtituitur a ſua propria operatione: quia anima operatur mediantibus ſuis potentiis. quarum aliqua requirunt partem determinatam corporis: vnde argumentum bene concludebat ꝙ anima non eſt totaliter in qualibet parte eius: ⁊ per hoc patet ſolutio ad quintum. ¶ Ad vltimum dicendum negando ſequelam q2 anima nō eſt tota in toto totalitate quantitatiue. vnde quādo vna pars abſciditᷣ aīa non corrumpitur quantum ad eſſentiam eius ſed quantum ad modum eſſendi quem habuit in illa parte.

¶ Sequitur textus: (Utrum autem ⁊c.)

Hec eſt lectio quarta eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Iſtud eſt vltimum capitulum primi tractatus. In quo phyloſophus ſoluendo duas queſtiones ponit quatuor concluſiones. ex quibus infert tria corelaria. ¶ Prima concluſio eſt partes anime vtrum negatiuum ſenſiuum motiuum ⁊ appetitiuum non ſunt ſeparabiles loco ⁊ ſubiecto. Hec concluſio probatur tali ratione: ea que reperiuntur in eadem parte corporis non ſunt ſeparabilia loco ⁊ ſubiecto. ſed predicte partes reperiuntur in eadem parte corporis: ergo non ſunt ſeparabiles ⁊ loco ⁊ ſubiecto. probatio minoris: quia in parte deciſa animalis imperfecti remanet vita ⁊ ſenſus: ſed vbi eſt ſenſus ibi eſt phantaſia non ſit niſi motus factus a ſenſu: ⁊ vbi eſt phantaſia ibi eſt principium motiuum: ⁊ vbicunq; eſt ſenſus ibi eſt deſiderium: cum ibi ſit delectatio ⁊ triſtitia ergo vegetatiuum ſenſitiuum ⁊c. inueniuntur in vna parte corporis deciſa. Ex predictis infert ꝙ licꝫ in vno corpore animato imperfecto ſit anima vna tantum in actu: tamen in eo ſunt plures anime in potentia que per ſolam deciſionem reducuntur ad actum: ⁊ ſimile eſt de animalibus imperfectis.

¶ Contra predictam concluſionem ſic primo arguitur: Uiſus ⁊ auditus ſunt partes anime: ⁊ tamen ſunt ſeparate loco ⁊ ſubiecto: ergo partes anime ſunt ſeparabiles ſubiecto. ¶ Preterea phantaſia eſt potentia organica in determinata parte corporis ſituata: ergo vbicunq; reperitur ſenſitiuum reperitur phātaſia. ¶ Ad primum dicendum ꝙ duplices ſunt partes anime q̄dam ſunt partiales: ⁊ ille diſtinguuntur loco ⁊ ſubiecto ſicut ſunt viſus ⁊ auditus. Alie ſunt partes totales anime: de quibus eſt hic ſermo: ⁊ tales non diſtinguūtur loco ſiue ſubiecto. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ duplex eſt phantaſia: quedam eſt indeterminata ⁊ imperfecta ⁊ talis non habet determinatam partem de qua hic eſt ſermo. Alia eſt phantaſia determinata que reperitur in animalibus quibuſdam perfectis: ⁊ talis requirit determinantem partem de qua procedebat argumentator.

¶ Secūda concluſio quod predicte partes anime ſūt ſeparabiles: ideſt diſtincte ratione: ideſt ſpecie. Hec concluſio probatur tali ratione: quia potentie diſtinguuntur per actus ⁊ actus per potentias: cuius ratio cuiuſcunq; potentie ſummatur ſecundum ordinē ad actum: ſed actus anime ſunt diuerſi ſecundum ſpeciem: vt infra patebit: ergo ſequitur quod partes anime videlicet potentie ſint ſeparabiles ⁊ diſtincte ſecundum rationem ſpeciei.

¶ Contra predictam concluſionem ſic primo arguitur. Quecunq; conueniunt vni tertio ſinguli realiter conueniunt inter ſe realiter: ſed potentie realiter conueniunt ipſi anime cum eadem generatione cum ipſa generabitur: ergo potentie conueniunt inter ſe ⁊ ſic non diſtinguuntur inter ſe ſecundum rationem ſpecificam. ¶ Preterea arguitur contra maiorem probationis probatio. videlicet ꝙ potentie diſtinguuntur per actus. Nam perfectibilia habent diſtingui per ſuas perfectiones potentiarum ſiu habitus: ergo potentie diſtinguuntur per habitus ⁊ non per actus. ¶ Preterea ſecundum communem regulam phyloſophorū potentie diſtinguuntur per obiecta vt infra patebit: ergo non diſtinguuntur per actus. ¶ Preterea forme ſimplices ſeipſis diuerſe ſunt vt patet quinto metaphiſice: ſed potentie anime ſunt forme ſimplices: ergo ſe ipſis diſtinguuntur ⁊ per actus. ¶ Preterea eadem ſunt principia eſſendi ⁊ diſtinguendi: Sed actus non ſunt principia eſſendi ⁊ diſtinguendi: ſed actus non ſunt principia eſſendi potentiarum: ergo non ſunt principia diſtinguendi.

¶ Ad primum dicendū ꝙ potentie anime diſtinguuntur realiter non ſolum ſpecifice ſed preſentialiter ab ipſa anima. Et licet eadem generatione generetur cum anima: quia tamen non modo generantur vt anima:

ſed concomitatiue: ideo non oportet ꝙ ſint eadez rea/
liter. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ licet habitus ſint
quedam perfectiones potentiaruz: tamen potentia ſe
cundum rationem propriam eius non ordinem ad ha
bitum: ſed prius ad actum: ideo magis diſtinguuntur
per actus q̃z per actum: vt infra clare declarabitur.
¶ Ad tertium dicendum ꝙ ad diſtinctionem obiecto
rum ſequitur diſtinctio actuum: vnde dicere potenti/
as diſtingui per obiecta eſt cõcedere eas diſtingui per
actus. Et ſi dicatur vnius potentie ſunt diuerſi actus
non cauſat diſtinctionem potentiarum. ¶ Dicendum
ꝙ non quelibet diſtinctio facit diſtinctionem priorum.
¶ Ad quartum dicendũ ꝙ forme ſimplices ſũt in du
plici differentia. Nam ſunt quedam que ſpeciem ſor/
tiuntur ab aliquo ꝙ in eis eſt: ⁊ tales ſeipſis diſtinguũ
tur vel ſaltem per differentias intrinſecas. Alie ſunt
forme que ſpeciem ſortiuntur ab aliquo extrinſeco ad
quod ordinem habẽt: ⁊ tales diſtinguuntur non ſeip
ſis nec per principia intrinſeca ſed per extrinſeca. ¶ Ad
quintum dicendum ꝙ illa maior intelligentia eſt in hiſ
que ſortiuntur ſpeciem ab extrinſeco. ¶ Tertia cõclu
ſio eſt vegetatiuum ſenſiuum motiuum ſecundum lo/
cum appetitum ⁊ intellectum non dicunt in eodem
compoſito diuerſas animas ſecundum eſſentias diſti
ctas: ſed dicunt diuerſas partes potentiales eiuſdẽ ani
me: hec concluſio elicitur ſic. Ex dictis probari poteſt
vnius perfectibilis eſt tantum vna propria ⁊ ſubſtan
tialis perfinitio corporis animati: ergo ſequit᷑ ꝙ i vno
corpore animato non eſt niſi vna anima: confirmatur
extra litteram. Nam vna anima cum ſit forma ſubſtã
tialis dat eſſe ſimpliciter. Cum ergo in vno ⁊ eodem cõ
poſito eſſent plures anime eſſent ibi plura ſimpliciter. ⁊
per conſequens illud compoſitum non eſſet vnum ſi/
mpliciter: ſed ſecundum quid. ¶ Attendendum eſt ta/
men ſecundum phyloſophum ꝙ predicta in diuerſis
diuerſas nominant animas. Nam vegetatiuum no/
minat animam vegetatiuam in vegetabilibus: ſenſitiuũ
animam ſenſitiuuam in animalibus: intellectiuũ autez
intellectiuuam in hominibus. ¶ Contra predictam cõ
cluſionem ſic primo arguitur rationibus doctoris ſan
cti in de ſpiritualibus creaturis: idem non poteſt eẽ ab
extrinſeco ⁊ ab intrinſeco: ſed anima vegetatiua eſt ab extrinſeco: vide
licet a virtute generantis in ſemine: ⁊ diſtinctio eſt. ani
ma rationalis eſt ab extrinſeco: ſcilicet a creatore: ergo
anima vegetatiua ⁊ anima rationalis non ſunt vna ani
ma in homine ſecundum ſubſtantias. ¶ Preterea il/
lud quod eſt ſubſtantia in aliquo non poteſt eſſe acci/
dens in alio: ſed anima ſenſitiua in bruto eſt ſubſtantia
cum ſit forma ſubſtantialis eius: ergo in homine ẽ ſub
ſtantia anima ſenſitiua: ⁊ non potentie anime: ⁊ ſic idẽ
quod prius. Preterea anima ſenſitiua in homine ẽ no
bilior q̃z ſit in bruto: ſed in bruto nominat formaz ſub/
ſtantialem: ergo ⁊c. ¶ Preterea idem non poteſt eſſe
ſecundum ſubſtantiam corruptibile ⁊ incorruptibile.
ſed anima rationalis eſt incorruptibilis: ⁊ anima ſenſi/
tiua eſt corruptibil' etiaz in homine: ergo i homine ani
ma ſenſitiua ⁊ anima rationalis ſunt diuerſe anime.
¶ Ad primum dicendum ꝙ licet anima vegetatiua ⁊
anima ſenſitiua in aliis ab homine ſint ab intrinſeco: ta
men in homine ſi ſecundum ſubſtantiam earum cõſy
derentur ſunt ab extrinſeco quantum ad modum ani
ma rationalis. ¶ Ad ſecundum dicendũ ꝙ anima ſen
ſitiua: etiam in homine eſt ſubſtantia non tamen diſtin
cta ab anima rationali: ⁊ ꝑ hoc patet ſolutio ad tertiuz
¶ Ad quartum dicendum ꝙ anima ſenſitiua in homi
ne dupliciter poteſt conſyderari. Uno modo quantũ
ad eius potentias ⁊ ſic eſt corruptibilis. alio mõ quan
tum ad eius eſſentiam: ⁊ ſic eſt incorruptibilis: ſicut ⁊
anima rationalis. Et ſi dicatur corruptibile ⁊ incorru/
ptibile differunt pluſq̃z genere: ſi ergo anima ſenſitiua
in homine ſit incorruptibilis: ⁊ in bruto corruptibilis:
ſequitur ꝙ brutum ⁊ homo differant pluſq̃z genere.
¶ Dicendum ꝙ illa communis auctoritas intelligen/
da eſt in his que per ſe ⁊ proprie collocantur in gene/
re. modo anima ſenſitiua non collocatur in genere pro
prie: cum ſit forma partis: vnde ratio non ſequitur: h
omnia doctor ſanctus vbi ſupra. ¶ Quarta conclu ſio
anima eſt actus corporalis organici phiſici. Hec con/
cluſio eſt prima diffinitio ipſius anime: qua phyloſo/
phus demonſtrat per ſecundam ei⁹ diffinitionem tali
ratione. Duorum quorum vtroq3 dicimur aliqd ope
rari illud quod eſt principium forma ⁊ actus ſi ſecun/
dum non eſt maius ſed anima eſt primum principiuz
quo dicimur operari tam anima q̃z corpore: ergo ani
ma eſt actus corporis phiſici. maior probatur: q: ani/
ma eſt principium quo viuimus: nutrimur ſentimus
mouemur ſecundum locum ⁊ intelligimus primo ⁊
hec eſt ſecunda diffinitio anime. ¶ Contra hãc diffini/
tionem ſic arguitur. Iſta diffinitio non cõtingit anime
ergo eſt inconueniens probatio antecedentis: quia ani
ma vegetatiua non eſt principium quo intelligim⁹ aut
quo ſentimus: ergo ⁊c. ¶ Preterea omnis diffinitio
datur per priora: quia partes diffinientes ſunt princi/
pia diffiniti: ſed iſta non datur per priora cum detur ꝑ
operationes que ſequuntur animam: ergo ⁊c.
¶ Ad primum dicendum ꝙ iſta diffinitio potiſſime ꝓ
prie datur de anima rationali: ſed ex conſequenti ⁊ ſe/
cundario datur de anima vegetatiua ⁊ ſenſitiua: vnde
ſufficit ꝙ ipſa tota conueniat anime rationali ⁊ ſecundũ
partẽ aliis aĩalibus. Et licet tota diffinitio debeat cõpe
tere oĩ cõtẽto ſub diffinito in vniuocis: h tñ reperit᷑ in
analogis. ¶ Ad ſcd̃m dicẽdum ꝙ illa rõ ꝓcedit d̃ dif
finitione quiditatiua ⁊ nõ ꝓprie dicta. Ex predicta cõ
cluſione infert phyloſophus tria corelaria: quoꝝ ꝑmũ
eſt ꝙ aĩa ſe hʒ vt rõ ⁊ ſpecies ⁊ nõ vt ſubiectũ ⁊ ma/
teria. Secundum ẽ ꝙ anima non eſt ſine corpore: q: ẽ
actus corporis ꝑ precedentẽ cõcluſionem. Tertiũ cor
relariũ ẽ ꝙ aĩa eſt in corpore non in quocũq3 ſed i cor
pore organico: vt ex dictis manifeſtũ. Circa predicta
dubitat᷑ vtrũ partes aĩalis imperfecti d̃ciſe viuãt ⁊ ar
guitur ꝙ non. quia ſi ille partes deciſe viuerent i qua
libet earum eſſet anima: cũ aĩa ſit principium viuendi
⁊ per conſequens ante deciſionem in toto fuiſſent plu
res anime ꝙ eſt contra predictam tertiam concluſio/
nem. ¶ Preterea ſi ſic cum ille anime non generent᷑
de nouo: ſequeretur ꝙ anima eſſet partibilis: ꝯſequẽs
eſt falſum cum ſit forma ſubſtantalis cuius eẽ cõſiſtit
in diuiſibili. ¶ Dicendum ad vltimum ꝙ partes p̃di
cti animalis viuunt: quia vbicunq3 eſt principiuz mo
tiuum ibi eſt anima: ⁊ per conſequens vita: ſed in ani
malium partibus eſt principiũ motiuũ: vt pʒ ad ſen/
ſum. ¶ Ad ꝑmũ dicendũ ꝙ iſte plures aĩe preexiſtũt
in potentia in toto ante deciſionẽ: in potentia dico actui
propinqua qui per vnicum actum decidentis ad actũ
reducuntur: nõ tamen ibi ſunt plures anime i actu for
maliter: vnde ratio non ſequitur. ¶ Ad ſecundũ dicẽ
dũ ꝙ in partibus illis nõ ſũt diuerſe aĩe ex hoc ꝙ vna
aĩa diuidit᷑ in plẽs aĩas: ſed ex h ꝙ plẽs aĩe exñteſ i po
tẽtia reducunt᷑ ad actũ per ipſã deciſionẽ: ſicut. n. vide
mus in elemẽtis: nã in tota aqua eſt vna forma ſb̃alis
aque actu: ſʒ dũ vna pars aque ex hitis ⁊ ſeparatis a
toto ibi ſunt plẽs forme ſb̃ales in actu reducte ꝑ ipſaz
diuiſionem.

¶ Sequitur in textu. (Potentiarũ antẽ anime ⁊c.)

Hic eſt tertius primi libri de anima: ⁊ eſt vnica lectio
eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

i Ste eſt ſecundus tractatus iſtius ſe/
cundi libri:in quo phyloſophus de/
terminando de partibus anime.
Poſtq̄ȝ determinauit de anima: ⁊
quid eſt anima ſecundum eius eſſen/
tiam ponit decem ⁊ octo capitula.
In primo capitulo determinat de di
uiſione potentiarum: ⁊ hoc in principio. In ſecundo d̄
terminat de ordine ⁊ origine earundem:ibi.(Quali/
ter autem vnumquodqȝ ⁊c.) In tertio capitulo de/
terminat de potentia vegetatiua ſecundum ꝙ eſt prin
cipium ſuarum operationum ibi:(Quoniam primũ
de aliquo.) In quarto capitulo determinat de opera
tionibus anime vegetatiue ⁊ earum obiectis :ibi:
(Quoniam autem.) In quinto capitulo determinat
de potentia ſenſitiua ſecundum ſuam eſſentiam: oſten
dendo quid eſt ſenſus ⁊ qualiter ſenſus eſt potentia:
ibi:(Determinatis autem his.) In ſexto capitulo de
terminat de potentia ſen ſitiua per reſpectum ad actũ
oſtendendo qualiter reducitur ad actum ibi:(Diui/
dendum autem.) In ſeptimo capitulo de ſenſibilibus
in communi ponendo differentiam inter ſenſibilia pro
pria ⁊ communia. ⁊ inter ſenſibilia per ſe ⁊ per acci/
dens:ibi:(Dum autem ſecundum vnumquodqȝ.
In octauo capitulo de ſenſibilibus viſus: videlicet de
colore oſtendendo quid eſt color quid lumen ⁊ quid
dyaphanum:ibi.(Cuius quidem viſus.) In nono d̄
terminat de colore per reſpectum ad diaphanum:ibi.
(Eſt autem ſuſceptiuum coloris.) In decimo de vi/
ſibili auditus: videlicet de ſono abſolute:ibi.) Nunc
autem primum de ſono.) In vndecimo de ſono ſecũ
dum ꝙ auditus immutatur ab eo:ibi:)Vacuum au/
tem.) In duodecimo determinat de voce que eſt ſpe
cies ſoni:ibi:Vox autem ſonus quod.) In decimoter
tio de ſenſibili olfatus abſolute: videlicet de odorabili:
ibi:(De odore autem.) In decimoquarto de odora
bili ſecundum ꝙ ab eo immutatur olfatus:ibi:(eſt au
tem olfactus.) In decimoquinto de ſenſibili guſtus:
videlicet de guſtabili:ibi.(Guſtabile autem.) In de
cimoſexto determinat de ſenſibili tactus : videlicet de
tangibilibus:ibi:(De tangibili autem ⁊ tactu.) In d̄
cimoſeptimo determinat de differentia tactus ⁊ gu/
ſtu:ibi.(Dubitabile autem vtiqȝ.) In decimooctauo
determinat de ſenſu ſecundum ſe abſolute:ibi:(Oȝ
autem vl'r.) In quo ſecundum ſententiam doctoris
ſancti terminatur iſte liber ſecundus. In primo igitur
capitulo huius ſecundi tractatus ponit phyloſophus
tres conclusiones. Quarum prima eſt. ¶ Tantũ ſunt
quinqȝ genera potentiarum anime: videlicet vegetati
uum appetitiuum ſenſitiuum ⁊ ſecundum locum mo
tiuum ⁊ intellectiuum: hec concluſio probatur elicitiue
tali ratione phyloſophi:quam deducit hic doctor ſan/
ctus. ¶ Nam potentie cum ſecundum propriam rati
onem ordinentur ad actum: diſtinguuntur ſecundum
diuiſiones actuum ⁊ operationum:ſed quelibet opera
tio anime cum ſit principium eſſendi:attribuitur ei ſe/
cundum aliquod eſſe. Vel ergo talis operatio attribui
tur ei ſecundum eſſe penitus materiale: ſic ſumitur po
tentia vegetatiua: vel attribuitur ei ſecundum eſſe im/
materiale: ⁊ hoc dupliciter: vel attribuitur ei ſecundũ
ꝙ ipſa ſuſcipit aliquod obiectum ſecundum eſſe peni/
tus immateriale: ſic ſumitur potentia intellectiua: vel
ſecundum eſſe medium inter materiale ⁊ immateria/
le: ſic ſumitur potentia ſenſitiua. Si ſecundum ⁊ h̄ du
pliciter. vel potentia tendit in tale obiectum ſecundum
ꝙ eſt principium in intentione: ſic ſumitur potentia ap
petitiua. vel tendit in ipſum ſecunduȝ eſſe quod habet
in executione: ſic ſumitur potentia motiua ſecunduȝ lo
cum. Aliter poteſt probari ⁊ clarius. Nam potentie
diſtinguuntur per actus: actus v̾o per obiecta. ſed po
tentia quanto eſt vl'ior tanto reſpicit obiectum: ſm ra
tionem vl'iorem: ergo potentie anime:(cum ſint vni/
uerſales.) diſtinguuntur ſm rationem obiectoꝝ ma/
gis ⁊ minus vl'es: ſed tales rationes ſe habent in mul
tiplici differentia: ergo quinqȝ ſunt genera potentiarũ
Vltima ſubſumptio ſic deducitur. Nam omnis potẽ
tia aut reſpicit obiectum: quod eſt tantum anime vni/
tũ: vel reſpicit obiectũ: qd̄ nõ ſolum aĩe eſt vnitũ. Si
primũ: ſic eſt potentia vegetatiua. Si ſecunduȝ: ⁊ hoc
dupliciter: vel reſpicit idẽ obiectum ſm ꝙ aptũ natuȝ
eſt ſuſcipi in ea: ſm eius ſimilitudinẽ: aut ſm ꝙ tendit
in ipſum obiectũ. Si primũ h̄ eſt dupliciter vel reſpi/
cit idẽ obiectũ ſm ꝙ eſt ſuſceptibile ſine conditionibus
materialibus: ſic eſt potentia ĩtellectiua: vel ſm ꝙ ẽ ſu
ſceptibile cũ cõditionibus materialibus: ſic ſumit̾ po
tentia ſenſitiua. Si ſecundũ ⁊ hoc dupliciter vel tendit
in idẽ obiectũ inquantũ hȝ eſſe in intẽtione: ſic ſumitur
potẽtia appetitiua: vel ſm eſſe qd̄ hȝ in executione: ſic
ſumitur potẽtia motiua ſm locum. ¶ Cõtra predictã
ↄcluſionẽ arguitur ſic. Sũt tm̄ tres partes aĩe. ſ. aĩa ſẽ
ſitiua vegetatiua ⁊ intellectiua: ergo tm̄ tres ſunt potẽ
tie cũ potentie dicantur partes anime. ¶ Preterea ſũt
quatuor modi viuendi vt ex ſupradictis patet ergo cũ
modi viuẽdi ſumant̾ ſm operationes anime: ſequitur
ꝙ erunt tm̄ quatuor potentie. Preterea aĩa intellecti/
ua inter ceteras formas naturales magis aſſimilatur
deo: ſed in deo eſt vna potẽtia que ẽ ſua eſſentia : ergo
in anima nõ erunt plures potẽtie. ¶ Preterea quãto
virtus eſt altior tanto ẽ magis vnita: ſed aĩa rõnalis ẽ
altior q̄ȝ aĩa vegetatiua: ergo(cum in anima vegetati/
ua non ſint quinqȝ genera potentiaꝝ.) ſequitur ꝙ ne/
qȝ in aĩa intellectiua erunt quinqȝ genera potentiarũ.
¶ Preterea preter predictas potẽtias in aĩa reperit̾
potentia obendientialis vt pȝ per doc. s. in de potẽtia
4. i. ergo ſequit̾ ꝙ ſunt plura genera potentiaꝝ q̄ȝ qn
qȝ. ¶ Preterea voluntas ẽ q̄dã potẽtia aĩe. ⁊ tm̄ n̄ enu
merat̾ hic: ergo ⁊c. ¶ Preterea illud qd̄ ẽ cõe oĩ enti
nõ eſt potẽtia aĩe: ſed appetitiuũ ẽ cõe oĩ enti: q2 omne
ens appetit ſuã perfectionẽ: ergo appetitiuum non eſt
vna potẽtia: ⁊ ſic n̄ ſũt qnqȝ. ¶ Ad p̄mũ dd̄ ꝙ dupli
ces ptes aĩe ſũt: q̄dã ſũt ptes aĩe ſubiectiue: ſic tm̄ tres
ſũt ptes aĩe vt voluit arg. Alie ſũt ptes potẽtiales de q
bus ẽ ad ppoſitũ: ⁊ ſic ſunt qnqȝ. Et ſi querat̾: quare
eſt ꝙ ſunt quinqȝ tm̄ genera potẽtiaꝝ anime: ⁊ ꝙ ſunt
tm̄ tres aĩe: dicendũ ſm doc. s. in lectiõe. ꝙ diuerſitas
aĩaꝝ ſumit̾ ſm diuerſitatẽ eſſe corporis aĩati: ſȝ tm̄ eſt
triplex eẽ qd̄ inuenit̾ in viuẽtibus. nã quoddã eſt eſſe
materiale: ⁊ ſic ſumitur aĩa vegetatiua : aliud ẽ eẽ peni
tus ĩmateriale: ſic ſumitur aĩa intellectiua. aliud ẽ me/
dio mõ ſe hñs: ſic ſumit̾ aĩa ſenſitiua: vñ tm̄ ſũt tres p
tes aĩe: potẽtie v̾o diſtinguunt̾ ſm diuiſionẽ actuuȝ ⁊
obiectoꝝ: vñ nõ eſt ſile. Ad ſcd̄m dicendũ negãdo ↄſe
quẽtiã: q2 modi viuendi ſumũtur ſȝ diuerſos gradus
viuentiũ ⁊ non ſm operationes vite ſm quas ſumun
tur genera potentiaꝝ: vt hic dicit doctor. s. formaliter.
¶ Ad tertiũ dicendũ ꝙ aĩa intellectiua magis aſſimila
tur deo q̄ȝ alie forme naturales: q2 poteſt pertigere ad
nobiliorẽ finem: ⁊ altiorem. ſ. ad beatitudinem q̄ȝ alie
forme naturales: lȝ non poſſit ad eam pertingere : niſi
variis ⁊ diuerſis operationibus procedẽtibus aduer/
ſis potentiis. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ ceteris pa
ribus videlicet quando potentie ad equalia ſe extẽdũt
tunc quanto virtus eſt altior tanto magis eſt vnita: ſe/
cus autem eſt ſi ad inequalia ſe extendant. Cum igitur
anima intellectiua ad plura ſe extendat obiectiue ⁊
ad altiora quam anima vegetatiua : ideo ratio non ſe
quitur. ¶ Ad quintum dicendum pro nunc ꝙ poten/
tia obedientialis non diſtinguitur genere aut ſpecie

a predictis potentiis: cum illa potentia que dicitur na
turalis poſſit dici obedientialis diuerſis tamen rationi
bus. vnde potentia intellectiua ſecundum ꝙ operatur
ad ſuum obiectum naturale: dicitur naturalis potētia:
ſecundum vero ꝙ conſyderatur inquantum poteſt co
gnitionem ſuſcipere ſupernaturaliter infuſam: dicitur
potentia obedientialis. ¶ Ad ſextum dicendum ꝙ vo
luntas comprehenditur ſub potentia appetitiua: cum
voluntas ſit appetitus intellectiuus. ¶ Ad vltimuʒ di
cendum ꝙ duplex eſt appetitus: quidam eſt appeti/
tus naturalis ⁊ talis non conſtituit potentiam anime:
de qua procedebat argumentum. Alius eſt appetitus
animalis qui ſequitur formam apprehenſam a re ex/
teriori: ⁊ talis dicitur potentia anime: vnde argumen/
tum laborabat in equiuoco. ¶ Secunda concluſio eſt
ꝙ appetitiuum ineſt omnibus animalibus: hanc con
cluſionem probat phyloſophus duabus rationibus:
quarum prima eſt. Nam omnia animalia habēt vnū
ſenſum adminus. ſ. tactum: ſed cuicunqꝫ ineſt ſenſus:
ineſt delectatio ⁊ triſtitia: ⁊ cuicunqꝫ ineſt delectatio ⁊
triſtitia ei ineſt concupiſcentia que eſt appetitus dele/
ctabilis: ergo de primo ad vltimum ſequitur ꝙ omni
bus animalibus quibus ineſt ſenſus tactus ineſt ap/
petitus. Secunda ratio eſt. Omnia alimenta habent
ſenſum alimenti qui dicitur ſenſus tactus: ſed quibuſ/
cunqꝫ ineſt ſenſus alimenti: his ineſt eſuries ⁊ ſitis: ſed
vbicunqꝫ eſt eſuries ⁊ ſitis ibi eſt delectatio: ⁊ cuicun/
qꝫ ineſt delectatio ei ineſt appetitus: ergo in omnibus
animalibus eſt appetitus. ¶ Circa hanc concluſioneʒ
conſyderandum eſt ſecundum phyloſophum ꝙ pre/
dicta genera potentiarum ſe inuicem quodam modo
conſequuntur: nam in quibuſdam eſt vegetatiuum tā
tum: vt in plantis: in quibuſdam vero cum vegetati/
uo eſt ſenſitiuum ⁊ appetitiuum: ſicut in omnibus ani
malibus. In quibuſdam vero cum illis tribus ē mo
tiuum ſm locum: videlicet in animalibus perfectis: q
buſdam vero cum omnibus predictis ineſt intellecti/
uum vt in hominibus. Tertia concluſio illa anima q̄
eſt vltima ordine generationis: includit virtute alias
animas priores: hanc concluſionem probat phyloſo-
phus tali ratione. Sicut eſt in figuris ita eſt in formis
⁊ per conſeques in animalibus: ſed poſterior figura:
videlicet tetragonum includit in ſe virtute priorem fi
guram. ſ. trigonum: ergo vltima forma ſubſtantialis
includit in ſe virtualiter formas priores: licet non for/
maliter. ¶ Ex predictis infert phyloſophus vnuʒ cor
relarium contra platonem: videlicet ꝙ non eſt ponen
da vna diffinitio anime ſeparata que non cōueniat ani
mabus particularibus: quia ſm eum non debet po/
ni vna ratio communis figurarum ab eis cum ergo
anime ſe habeant ſicut figure ⁊ ſicut numeri: non debʒ
poni vna diffinitio anime que ſeparetur ab animabus
¶ Circa predicta dubitatur vtrum potentie anime di
ſtinguantur per obiecta ⁊ videtur ꝙ non: ¶ Quia pri
us non debet diſtingui per poſterius: ſed potius econ
uerſo ſed potentia eſt prior obiecto: cum ſit propinqui
or eſſentie anime: ergo potentie non debent diſtingui ꝑ
obiecta. ¶ Preterea differentia ſpecifica ſumitur per
id quod eſt intrinſecum rei cum ſit eſſentialis: vt patʒ
per phor. ſed obiectum eſt quoddam extrinſecum po/
tentie: ergo ⁊c. Preterea contraria maxime a ſe inui/
cem diſtant: vt patet quinto metaphiſice: ergo ſi potē/
tie diſtinguerentur per diſtinctionem obiectorum: ſe/
queretur ꝙ contraria non pertinerent ad eandem po
tentiam: conſequens eſt contra phyloſophum nono
metaphiſice: ergo ⁊c. ¶ Preterea homo: aſinus: la/
pis ⁊ ſimilia inter ſe differunt ⁊ tamen pertinēt ad eā/
dem potentiam: ſcilicet intellectiuam: ergo vt ſupra.
¶ Preterea corruptibile ⁊ incorruptibile: pluſqꝫ gene
re differunt: ⁊ tamen non cauſant diſtinctionem potē/
tiarum: ergo ⁊c. ¶ Preterea opinatiuum ⁊ ſcien/
tificum ſunt diſtincte potentie: vt expreſſe deducit do/
ctor ſanctus in queſtionibus de anima: ⁊ tamen non
habent obiecta diſtincta ſecundum ſpeciem: cuʒ ſe ha
beant ſicut perfectum ⁊ imperfectuʒ ergo ⁊c. ¶ Pre
terea ſi diſtinctiones potentiarum attenderentur ſecū/
dum diuiſionem obiectorum: ſequeretur ꝙ obiectis
non exiſtentibus potentie non diſtinguerentur inter ſe
conſequens eſt falſum: quia dato ꝙ nullus ſonus eēt
⁊ nullus color: adhuc potentia auditiua ⁊ viſiua diſtin
guerentur inter ſe: ergo ⁊c. ¶ Preterea potentia vi/
ſiua in homine ⁊ potentia viſiua in aſino differunt ſpe
cie cum ad diſtinctionem ſubiectorum ſequatur diſtin
ctio accidentium: ⁊ tamen non habent diuerſa obiecta
vtraqꝫ enim reſpicit colorē obiectiue: ergo ⁊c. ¶ Pre
terea accidentia diſtinguuntur per eorum ſubiecta ſed
potentie per accidentia: ergo potentie diſtinguuntur ꝑ
ſubiecta ⁊ non per obiecta. ¶ Preterea intellectus ⁊
voluntas ſunt potentie eſſentialiter diſtincte: ⁊ tamen
non habent obiecta eſſentialiter diſtincta: quia verum
quod eſt obiectum intellectus: ⁊ bonum quod eſt ob/
iectum voluntatis: non differunt eſſentialiter ſed ratio
ne tantum: ergo ⁊c. ¶ Reſponſio dicendum ad dubi
um ꝙ potentias diſtingui per eorum obiecta poteſt i/
telligi dupliciter. Uno modo loquendo de diſtinctione
numerali potentiarum vel ſpecifica. Si primo modo:
ſic potentie diſtinguuntur per eorum ſubiecta ⁊ non
obiecta. Si ſecundo modo hoc eſt dupliciter vel lo/
quendo de diſtinctione ſpecifica obiectorum vel de di
ſtinctione generica. Si primo modo: ſic etiam poten/
tie non diſtinguuntur per obiecta. Si ſecundo modo
hoc eſt dupliciter: vel loquendo de diſtinctione gene/
rica ſecundum genus nature: vel loquendo de diſtin/
ctione ſecundum rationem genericam cognoſcibilita/
tis. Si primo modo ſic etiam potentie non diſtinguū
tur per obiecta. Si ſecundo modo ſic potentie poſſūt
diſtingui per obiecta: quod ſic patet. potentia ſecundū
rationem eius ordinatur ad actum ſed actus potentia
rum diſtinguuntur per obiecta: ergo ⁊ ipſe potentie
probatio maioris. omne obiectum comparatur ad ac
tum ſicut principium ſi ſit actus potentie paſſiue: vel
etiam ſicut finis ſi ſit actus potentie actiue: ergo diſtin
ctio actuum potentiaruʒ ſumitur ab obiectis. ¶ Pro
ampliori declaratione huius conſyderandum eſt ꝙ
diuerſitas actuum poteſt attendi quinqꝫ modis ſecū
dum doctorem ſanctum in queſtionibus de veritate
queſtione decimaquinta. ar. 2. ad. 12. Uno modo ſecun
dum fortitudinem ⁊ debilitatem ſicut credere ⁊ opi/
nari. Secundo modo ſecundum velocitatem ⁊ tardi
tatem: vt currere ⁊ moueri. Tertio modo ſecundum
habitum ⁊ priuationem: vt quieſcere ⁊ moueri.
Quarto modo ſecundum comparationem ad contra
ria eiuſdem generis: vt videre album ⁊ videre nigrū
Quinto modo ſecundum repugnantiam diuerſorum
generum: ſicut videre colorem ⁊ audire ſonum ſic de
ſimilibus. Iſto autem quinto modo ſolum diuerſitas
actuum cauſat diuerſitatem potentiarum tunc ad ſo/
lutiones. ¶ Ad primum dicendum ꝙ licet potentie ſe
cundum eſſe precedant obiecta: tamen obiecta inquan
tum habent intentionem ⁊ rationem mouendi prece/
dunt potentias: ⁊ iſto modo ab eis ſumitur diſtinctio
potentiarum. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ licet di/
ſtinctio ſpecifica formarum que non habent dependē
tiam ad aliud ſumatur ab intrinſeco: tamen diſtinctio
illarum formarum que in ſua diſtinctione dicunt ordi
nem ad aliquid ſumitur ab aliquo extrinſeco: non ta/
men inquantum extrinſecum: ſed inquantum poteſt
conformari ipſis. ¶ Ad tertium quartum ⁊ quintum

patet ſolutio ex dictis. ¶ Ad ſextum dicendum ꝙ rati
ocinatiuum ⁊ opinatiuum ſunt due potentie que con/
tinentur ſub potentia intellectiua: verumtamen ꝯtin/
gens quod ē obiectū opinatiui poteſt conſyderari du/
pliciter. Uno modo inquantum cōtingens: ſic non pti
net ad ratiocinatiuum ſicut ſcientificum cū vt ſic de eo
nō poſſit haberi certa cognitio ſꝫ pertinꝫ ad opinatiuū
Alio modo poteſt conſyderari contingens inquantuꝫ
habet ratiōnē entis intelligibilis lꝫ imperfectam: ⁊ iſto
modo pertinet ad ſcientificum: ſicut ratiocinatiuū. vn
de in prima parte doc. ſan. vbi videt̄ innuere ꝙ opi/
natiuum ⁊ ſcientificum non diſtinguuntur ꝓpter hoc
ꝙ contingens ⁊ neceſſarium ſe habeant vt perfectum
⁊ imperfectum: accipit contingens ſecundo modo. ſed
in de veritate vbi ſupra: accipit primo modo cōtingēs
vbi videtur velle expreſſe ꝙ opinatiuum ⁊ ſcientificū
ſunt diuerſe potentie: q̄ꝛ vt ibidem dicit habēt diuerſa
obiecta ſm rationem cognoſcibilis diſtinctam: de quo
clarius videbit̄ quinto meta. c. poteſtas. ¶ Ad ſepti/
mū ꝙ potentie non diſtinguuntur per actualem exīſti
am obiectoꝝ: ſed per habitudinem habitualē quaꝫ ha
bent ad ipſa: vt lꝫ color ⁊ ſonus non eſſent in reruꝫ na
tura: tn̄ viſus haberet aliam habitudinē ad coloꝛeꝫ q̄ꝫ
auditus ad ſonum. ¶ Ad octauum dicendum negan/
do maiorem: immo potentia viſiua in omnibꝰ anima
libus eſt eiuſdem ſpeciei. Et lꝫ diſtictio naturalis actu
um ſumatur a diſtinctione ſubiectorum: nō tn̄ diſtin/
ctio ſpecifica: ſicut albedo que eſt in pariete ⁊ que ē in
homine: ſunt eiuſdem ſpeciei: lꝫ homo ⁊ paries diffe/
rant ſpecie: ⁊ per hoc patet ſolutio ad nonū. ¶ Ad de
cimum dicendum ꝙ diſtinctio formalis obiectoꝝ ſm
rationem ſufficit ad diſtinctionē potentiarum immate
rialium que ſe naturaliter extendunt ad omnia entia.
vnde cum intellectus ⁊ voluntas extendant ſe ad om
nia entia: ſufficit ꝙ eoꝝ obiecta diſtinguantur: ſm rati
onem cognoſcibilitatis.

¶ Sequitur textus. (Quare autem vnumquodqꝫ q̄
rendū eſt ⁊c.) Hic incipit lectio ſexta eiuſdem libri: ⁊
in commento ſancti Thome.

Stud eſt ſecundum capitulum ſecundi tra
ctatus in quo phs determinando potenti
arum ordinem ponit tres cōcluſiōes: qua
rum prima eſt. ¶ Potentie anime habēt
ordinem inter ſe. Hec cōcluſio ꝓbatur tali ratione vbi
cunqꝫ non conuertitur ꝯſ̄ia ſubſiſtendi: ibi eſt ordo ꝑ
oris ⁊ poſterioris: ſed in potentiis non conuertit̄ cōſe
quentia ſubſiſtendi: ergo inter eas eſt ordo. ꝓbatio ma
ioris q̄ꝛ vbicunqꝫ inuenitur intellectiuum inueniuntur
alie potentie nō tamen econtra. Similiter vbi inuenit̄
ſenſitiuum ibi inuenitur vegetatiuum ⁊ non econuer/
ſo. Similiter vbi inuenitur motiuum ſm locum inue
nitur appetitiuum ſenſitiuum ⁊ vegetatiuū non tamē
econtra: ergo in predictis potentiis non conuertit̄ con
ſequentia ſubſiſtendi. ¶ Contra hanc cōcluſionem ſic
arguitur. Quecunqꝫ ſimul cadunt ſub eadem diuiſio
ne: non hn̄t ordinem prioris ⁊ poſterioris cum ſpecies
quecūqꝫ contineantur ſub ſuo genere: ſed potētie cum
diuidantur inter ſe: ergo inter eas nō eſt ordo. ¶ Pre
terea ſi inter eas eſſet ordo: ſequeretur ꝙ operatio vni
us haberet dependentiam ad operationē alterius: cō
ſequens eſt falſum: ergo ⁊c. ¶ Preterea in preceden
tibus probatum eſt ꝙ vbicunqꝫ eſt ſenſitiuuꝫ ibi ⁊ ap
petitiuum ⁊ motiuū ſm locum: ⁊ hic dicitur oppoſitū
ergo ⁊c. ¶ Pro ſolutione iſtoꝝ argumentoꝝ aduer/
tenduꝫ ē ꝙ inter potentias poteſt aſſignari ordo dupli
citer. Uno modo ſm dependentiam vnius potētie ab

alia. Alio modo ſm ordinem obiectorum. primo mo
do attenditur duplex ordo: videlicet ordo generatiōis
⁊ ordo perfectionis. Ordine autem generationis ve/
getatiua eſt prima ſecunda ſenſitiua: tertia appetitiua:
quarta motiua ſm locum: vltima intellectiua. Ordine
vero perfectionis eſt ordo reuerſus. Ordo vō poten/
tiaꝝ ſm ordinem obiectorum ſumit̄ ſm vliorem ⁊ ꝑ
orem rationem obiecti: ſicut viſus qui reſpicit obiectū
quod reperitur tam in corporibus ſuperioribus quā
inferioribus: precedit auditum qui reſpicit obiectum:
quod ſolū reperitur in iſtis inferioribus: ſic de ſimili/
bus. Solutiones. ¶ Ad primum dicendū ꝙ lꝫ ſpecieſ
ꝯſyderate ſm perfectionē generis: equaliter contine/
antur ſub ipſo genere: tamen ſi conſyderentur ſm eſſe
eaꝝ: ſic vna eſt prior alia: vt patet in numeris ⁊ figuris
¶ Ad ſecundum negatur ſequela niſi ſiat locutio ꝺ or
dine potentiarum qui ſumit̄ ſm ordinem obiectoꝝ
hec omnia doc. ſan. ī prima parte. q. 77. ar. 4. ¶ Ad
tertium dicendum ꝙ ſuperius phs loquebat̄ de mo/
tu imperfecto ſm locum: hic vō loquitur de pricipio
motiuo progreſſiui motus. ¶ Secunda concluſio: pri
us determinandum eſt de potentiis quantum ad eaꝝ
quidditatem q̄ꝫ de aliis que conſequuntur ipſas potē
tias: hec concluſio ꝓbatur per doc. ſan. in lectione: q̄ꝛ
omnis cōfuſio in doctrinalibus ſcientiis eſt vitanda: ſꝫ
ſi ſimul de potentiis determinaretur quantum ad ea/
rum quidditatem ⁊ de his que conſequuntur: eſſet cō
fuſa doctrina: ergo ⁊c. ¶ Tertia concluſio prius deter
minandum eſt de obiectis ⁊ actibus potentiarum: q̄ꝫ
de ipſis potentiis. Hec concluſio probatur tali ratione
quia de prioribus: prior eſt ſpeculatio: ſed obiecta pre/
cedunt actus: actus vō potentias quantum ad intenti
onem ⁊ rationem mouendi: ergo ⁊c. ¶ Et ſi dicatur
phs prius determinauit de potentiis q̄ꝫ de obiectis.
¶ Dicendum ꝙ lꝫ phs determinauerit in generali ꝑ
us de potentiis (videlicet diuiſiue) tn̄ quando de eis
determinat in ſpeciali: prius determināt de obiectis: vt
infra patebit. ¶ Circa predicta dubitatur primo: vtrū
potentia anime realiter diſtinguatur ab eius eſſentia ⁊
arguitur ꝙ non: quia potentia materie non diſtinguit̄
ab eius eſſentia: ergo a ſimili potentia anime non diſti
guitur ab eius eſſentia. ¶ Preterea Aug. in decimo
de trinitate ait ꝙ mens intellectiua ⁊ voluntas ſunt ſb
vna eſſentia anime: ergo ⁊c. ¶ Reſpondetur. ¶ Di/
cendum ad dubium ꝙ neceſſe eſt dicere animā ⁊ eius
potentiam diſtingui realiter: quod ſic pꝫ. Nam poten
tia ⁊ actus cum denudant quodlibet genus entis: ſūt
eiuſdem generis: ſed actus anime ſunt de genere acci/
dentis: ergo ⁊ eius potentie. Cum ergo eſſentia anime
ſit de genere ſubſtantie: relinquitur ꝙ eſſentia anime ⁊
eius potentie diſtinguantur realiter. aliogn oporteret
dicere ꝙ ſubſtantia ⁊ accidens eſſent ideꝫ realiter. tūc
ad rationes. ¶ Ad primum dicendum negando cōſe
quentiam: ⁊ ratio ē q̄ꝛ potentia materie eſt ad actū pri
mum: potentia vero forme: eſt ad actum ſecundū: vn̄
non eſt ſimile. ¶ Ad ſecundā rationem dubii dicendū
ꝙ qn̄ dicitur ꝙ mens ītellectiua ⁊ voluntas ſunt vna
eſſentia: ibi non eſt predicatio eſſentialis ſed magis ma
terialis ⁊ eſt ſenſus ꝙ ſunt vna eēntia. i. ſunt in vna eſ/
ſentia ſubiectiue. ¶ Dubitatur ſecundo vtrum omneſ
potentie anime ſint ſubiectiue in anima. Et videtur ꝙ
ſic: q̄ꝛ omnes operationes anime attribuunt̄ toti com
poſito ratione anime: ergo videt̄ ꝙ potentie aīe oēs q̄
ſunt principia iſtarum operationum ſint ſubiectiue in
anima. ¶ Dicendum breuiter ꝙ non omnes potentie
anime: ſed ſolum potentie intellectiue ſunt ſubiectiue ī
anima q̄ꝛ non omnes operationes potentiaruꝫ anime
ſunt in anima ſicut in ſubiecto: licet omnes attribuant̄
anime tanq̄ꝫ principio. Et inde eſt ꝙ omnes potentie

ſunt in anima tanꝙ̃ in principio: ſed non ſicut in ſubiecto: ⁊ per hoc patet ſolutio ad dubium. ¶ Dubitat̃ tertio vtrum potẽtie anime fluant ab eius eſſentia. Et videtur ꝙ nõ. ¶ Illud a quo aliquid fluit: eſt cauſa: ſꝫ aĩa nõ eſt cauſa potentiarum: vt patet diſcurrendo ꝑ omnia genera cauſaꝝ: ergo ⁊c. ¶ Preterea id qđ fluit ab alio: ſequit̃ illud: ſed potẽtie anime ſimul ſunt cũ ipſa anima: ergo ⁊c. ¶ Dicendum ad dubium ꝙ oẽs potentie anime fluunt ab eius eſſentia. Quod ſic patet q: ſubiectum eſt cauſa proprie paſſionis: ſed anima eſt ſubiectum cuius proprie paſſiones ſunt ipſe potẽtie: ergo ⁊c. ¶ Ad primam rationem dubii dicendũ ꝙ anima rationalis eſt cauſa materialis in qua: potentiarũ ⁊ eſt cauſa efficiens earum: nõ quidem ꝙ agat ꝑ trãſmutationem realem: ſed ꝑ concomitantiam naturalem hec omnia doctor ſanctus in prima parte. q. 77. quaſi per totum: ⁊ per hoc patet ſolutio ad dubium.

¶ Sequitur in textu. (¶ Quare primum de alimento ⁊c.) Hec eſt lectio ſeptima eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

¶ Tertium capitulum huius ſcđi tractatus cõprehẽdit duas lectiones cõmenti. ſ. ſeptimã ⁊ octauã huius libri: cuius octaue textus ẽ ibi (Empedocles aũt ⁊c.)

Stud eſt tertium capitulum: in quo phs determinando de operationibus anime vegetatiue: ſm ꝙ anima eſt principiũ earũ ponit quinqꝫ concluſiones: quarũ prima eſt. ¶ Prius determinandum eſt de potentia vegetatiua cum ſuis operationibus ⁊ obiectis q̃ꝫ de aliis ꝑtibus anime: hec concluſio ꝓbatur tali ratione. De cõmunioribus prior eſt ſpeculatio: vt patꝫ primo phi. ſꝫ potẽtia vegetatiua eſt cõmunior: in omibus viuẽtibus Ipſa enim ſeparatur ab aliis partibus ſed alie non ſeparantur ab ea: vt ſupra dictum eſt: ergo prius determinandum eſt de anima vegetatiua: cuius operatiões ſunt augmentatio ⁊ nutritio. ¶ Contra hanc cõcluſionem breuiter arguitur. De prioribus prior eſt ſpeculatio: ſed potentia intellectiua prior eſt ipſa vegetatiua cum ſit perfectior: ergo prius videtur eſſe determinãdum de potẽtia intellectiua. ¶ Preterea illđ ſine quo alia non poſſunt eſſe non eſt ſeparabile ab eis: ſed ſine potentia vegetatiua alie potentie eſſe non poſſunt: cũ in eis includantur ſicut trigonũ ĩ tetragono: ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicendum ꝙ duplex eſt ordo. ſ. ordo generationis ⁊ ordo nature: qui eſt duplex: videlicet ordo nature generationis ⁊ ordo nature perfectionis: perfectiora autem ſunt priora ordine nature perfectionis: nõ autem ordine nature generationis ſeu cognitionis. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ aliquid poteſt dici ſeparabile ab alio dupliciter. Uno modo ꝙ alterum poſſet eſſe eo non exiſtente: ſicut accidens eſt ſeparabile a ſubiecto: ⁊ iſto modo potẽtia vegetatiua non eſt ſeparabilis ab aliis. Alio modo: quia inuenitur in aliis omnibus in quibus alie inueniuntur ⁊ in aliquibꝰ aliis ſicut genus dicit̃ ſeparabile a qualibet ſpecie eius ſeorſum ſumpta: ⁊ iſto modo potentia vegetatiua eſt ſeparabilis ab aliis. ¶ Secunda concluſio generatio ⁊ operatio potentie vegetatiue pertinet ad potentiam vegetatiuam. Hec concluſio ꝓbatur tali ratione. ¶ Ois operatiꝰ que naturaliter inuenitur in omnibus viuentibus pertinet ad potentiam vegetatiuam: ſed generare inuenitur in omnibus viuentibus ⁊ ineſt eis naturaliter: ergo generare pertinet ad potentiam vegetatiuã ꝓbatio maioris quia potentia vegetatiua eſt ſecundũ quam primo viuere ineſt omnibus. ¶ Ex predicta cõcluſione infert phs vnum correlarium: videlicet ꝙ naturaliſſimũ opus in viuentibus eſt generare ſibi ſimile. Cuius ratio eſt duplex. primo quia in hoc conuenit cum aliis rebus animatis que etiam generationẽ habent: licet alio modo vt infra patebit: tum ſecundo q: naturaliſſimum eſt viuẽtibus aſſimilari primo eſſe ſꝫ poſſe: ſed primum eſſe videlicet diuinũ eſt immobile ⁊ perpetuum: ergo naturale eſt viuentibus appetere aſſimilari eſſe perpetuo: ſed non poſſunt perpetuari niſi generando ei ſimile ſm ſpeciem: vnde naturaliſſimũ eſt viuentibus facere alterum tale quale ipſum eſt videlicet generare ſibi ſimile ſm ſpeciem. ¶ Conſyderandum eſt ſm doctorem ſanctum ꝙ eſſe diuinum ẽ cuius cauſa naturalia agunt: quod põt intelligi dupliciter: Uno modo ꝙ ſit illđ cuius cauſa naturalis res directe agit: ſicut dicimus ꝙ ſanitas eſt cuius cauſa medicus agit. Alio modo ꝙ ſit illud quo aliquid agit. vel ſit illud ſine quo res agere non poteſt: ſicut dicimꝰ ꝙ ſine caleſacere medicus ſanare non poteſt: primo igit̃ ⁊ ſecundo modis intelligitur ꝙ eſſe diuinum eſt: cuius cauſa agens naturale agit. ¶ Contra predictam cõcluſionem ſic arguit̃. Illa operatio que eſt oꝑatio nature non eſt operatio anime: ſed generatio eſt operatio anime vt infra patebit: ergo generatio nõ eſt operatio nature. ⁊ per conſequens generare non conuenit naturaliter viuentibus. ¶ Preterea illa operatio que reperitur in animatis: non pertinet ad potentiam vegetatiuam: ſed generatio reperitur in inanimatis: ergo non pertinet ad potentiam vegetatiuam. ¶ Preterea generare non conuenit pueris nec etiam animalibus imperfectis: ergo ſequitur ꝙ generare non conuenit naturaliter viuentibus: quia illud quod conuenit naturaliter alicui: ſemper ei conuenit. ¶ Ad primum dicẽdũ ꝙ natura poteſt accipi dupliciter. Uno modo ſm ꝙ diſtinguitur contra hoc quod eẽ ẽ cõtra naturã: ⁊ iſto modo gñatio ẽ oꝑatio naturalis. Alio mõ vt diſtinguitur cõtra principium naturale determinatũ qđ eſt aĩa ⁊ iſto modo gñatio non ẽ aĩa. ¶ Ad ſecundum dicẽdũ ꝙ gñatio alio modo reꝑitur ĩ iaĩatis ⁊ in aĩatis. nã inaĩata habẽt gñationẽ ab extrinſeco gñante: ſed viuẽtia habẽt gñationem a principio intrinſeco: inquantum generantur ex ſemine: vñ ratio non ſequitur. ¶ Ad tertium dicẽdum ꝙ a predicta gñatione viuẽtium excipiuntur tria ſm phyloſophum: quibus gñare non cõuenit. primo illa que ſunt impfecta vt pueri qui non generant. Quod enim poteſt alterum facere tale quale ipſe eſt: hoc in vnoquoqꝫ genere pfectum eſt: ſecundo excipiuntur illa que patiuntur aliquem defectum alicuius principii naturalis ſicut ſunt ſpadones ⁊ frigidi. Tertio excipiuntur animalia ⁊ plante que generantur ſine ſemine ex putrefactione. In his enim propter ſui imperfectionem: ſufficit agens vniuerſale. ſ. virtus corporis celeſtis ⁊ natura diſpoſita vt hic deducit doctor. ſ. licet ergo generare ſibi ſimile competat naturaliter oĩbus viuentibus exceptis tribus predictis: non tamen ꝓpter hoc ſequitur ꝙ conueniat omnibus ſimpliciter vel abſolute. ¶ Tertia concluſio anima eſt cauſa viuẽtis corporis vt forma: hec concluſio ꝓbatur duplici ratione phyloſophi. Quarum prima eſt. Nam illud eſt cauſa alicuius vt forma: quod eſt cauſa eſſendi. quia ꝑ formam vnumquodqꝫ eſt actu. ſed anima eſt viuentibus cauſa eſſendi: ergo anima eſt cauſa viuentibus vt forma. probatio maioris quia per animã viuentia viuunt: ſed viuere viuentibus eſt eſſe: ergo per animã habet eſſe. Secunda ratio talis eſt. Illud quod ẽ actꝰ alicuius: eſt ratio ⁊ forma eius quod eſt in potentia: ſꝫ anima eſt actus corporis viuẽtis: vt ex ſupradictis patet: ergo anima eſt cauſa viuentibus vt forma: que cõcluſio ſatis ſuperius declarata eſt. Quarta concluſio. Anima eſt cauſa corporis viuentis vt finis. hec cõcluſio probatur tali ratione. ¶ Sicut intellectus operat̃

ꝓpter finem ita ⁊ natura vt pʒ ſecũdo phi. ſʒ intellectus in his que fiunt per artẽ: materiã ordinat ⁊ diſponit ꝓpter formam tanq̃ʒ ꝓpter finem: ergo ⁊ natura cum igitur ⁊ anima ſit forma viuentis corporis: ſequitur ꝙ ſit ſinis eius. Si dicatur finis ⁊ forma ſunt diuerſa genera cauſaꝝ: ſed aĩa eſt forma viuentiũ vt iam dictum eſt: ergo non eſt finis. ¶ Dicendum ꝙ duplex ẽ finis: videlicet finis generationis ⁊ finis rei genite. Uerum eſt ꝙ forma ⁊ finis rei genite non coincidunt: ſed tamen forma ⁊ finis generationis inq̃ʒtuʒ terminat eaʒ. ¶ Ex hac cõcluſione infert pħs vnum correlariuʒ: vʒ ꝙ anima non eſt ſolum finis corpoꝝ viuentium. ſʒ ẽt omnium naturalium corpoꝝ in iſtis inferioribus que ſic ꝓbatur ſm pħm. ¶ Nam inſtrumenta ordinant̃ ad cauſas p̃ncipales tanq̃ʒ ad fineʒ: ſed oĩa corpora animata ſunt inſtrumẽta animatoꝝ ⁊ ſunt ꝓpter ipſa etiã animata minus perfecta ꝓpter animata magis perfecta: ergo oĩa corpora naturalia inferiora taʒ inaĩata q̃ʒ aĩata ordinant̃ ad aĩam tanq̃ʒ ad finem. ¶ Quinta concluſio. Anima eſt cauſa viuentium: ſicut principiuʒ vnde motus. hec cõcluſio ꝓbatur tali ratiõe. Oĩs forma corporis naturalis eſt p̃ncipium motus ꝓprii illi⁹ corporis. ſed quidam motus ſunt ꝓprii rebus viuẽtibus videlicet ſentire: moueri ꝓgreſſiue augeri ⁊ minui ⁊c. ergo eſt principium vnde motus. ¶ Et ſi dicatur principium vnde motus dicitur cauſa efficiens: ſed anima non eſt cauſa efficiens: ergo non eſt principium vñ motus. ¶ Dicendũ ꝙ principium vñ motus põt accipi dupliciter: vno mõ ꝓprie pro eo qđ eſt principium ꝓductiuum ipſius motus. ⁊ iſto mõ p̃ncipium vñ motus dicitur cauſa efficiens ſecũdo phi. Secũdo mõ accipitur cõmuniter ꝓ eo qđ eſt principium actuale motu: ſiue tale ſit forma ſiue efficiens: ⁊ iſto mõ forma dicitur p̃ncipium vnde motus. ¶ Ex predictis cõcluſionibus infertur vnum corrlarium ſm pħm qđ eſt p̃ncipale intentum in hoc capitulo: videlicet ꝙ operationes que attribuuntur potentie vegetatiue: ſunt ab aĩa: quod pʒ tali rõne. ¶ Nam anima eſt principium ⁊ cã viuentis corporis: vt per tres predictas concluſiones pʒ: ergo eſt principium operationum eiuſdem: cũ igitur operationes que attribuunt̃ potẽtie vegetatiue ſint operationes corporis viuentis: ſequitur ꝙ ſint oꝑationes aĩe. ¶ Contra predictum corrlarium ſic arguitur primo ratione empedoclis. Elementa ſunt cauſa augmentationis ⁊ diminutionis: ergo ſequitur ꝙ anima non eſt principium augmẽtationis: ⁊ per ꝯñs operationes potẽtie vegetatiue non ſunt ab anima. ¶ Preterea quod cõuenit alicui per ſe: eſt p̃ncipium omniũ illorum qui participant illud (ſicut ignis qui eſt calidus per ſe eſt cã caloris in rebus mixtis): ſed inter alia elementa ſolus ignis videtur augeri ⁊ nutriri: ergo videtur ꝙ ſolus ignis eſt cã augmenti ⁊ nutrimenti ⁊ non anima. ¶ Ad primum dicit pħs deſtruendo opinionẽ empedoclis ꝙ augmentum in ſurſum ⁊ deorſũ in animatis ꝓcedit ab anima ⁊ non ab elementis: quod pʒ dupliciter. Nam ſi ꝓcederet ab elementis: ſequeretur ꝙ in omnibus viuentibus ſumeretur eodem modo ſurſum ⁊ deorſum: ⁊ alie differentie poſitionis. ſequeretur etiã ꝙ in quibus eſſent due differentie poſitionis ſm naturam diſtincte: eẽnt omnes ſm naturã diſtincte: ꝯñs eſt manifeſte falſum. nam in plantis ſurſũʒ dicitur radix ⁊ locatur circa terram: ſed in hominibus ſurſum locatur circa celum: ⁊ dicitur caput: in brutis vero: ſurſum locatur medio modo. Secundo illud eſt principium ⁊ cauſa augmenti quod continet elementa ne totaliter ſeparentur ab inuicem. hoc autem eſt anima in rebus viuentibus: ergo anima eſt principium principale augmenti ⁊ non elementa: licet tamẽ ad augmentum inſtrumentaliter concurrant. ¶ Ex quo patet ꝙ primum argumentum ſoluitur negando antecedens. ¶ Pro ampliori tamen declaratione ſciendum eſt ſm doctorem ſanctum in preſenti lectione ꝙ differentie poſitionis. ſ. ſurſum ⁊ deorſum: ante retro: dextrum ⁊ ſiniſtrum in aliquibus diſtinguuntur ſm naturam. In aliquibus vero diſtinguuntur ſolum poſitione, quo ad nos. In illis autem in quibus ſunt determinate partes que ſunt naturaliter principia aliquoꝝ motuum: diſtinguuntur predicte differentie ſm naturam ſicut in vniuerſo: ad cuius medium naturaliter ferunt̃ grauia: ⁊ ad cuius circumferentiam feruntur leuia. ſimiliter in viuentibus ſm motum augmenti ⁊ decrementi: diſtinguuntur ſurſum ⁊ deorſum. Nam ſurſũ dicitur illa pars: vnde viuentia alimentum accipiunt. deorſum autem pars apta vnde ſuperfluitates emittuntur: ante vero ⁊ retro in quibuſdam determinant̃ ſm ſenſum: dextrum ⁊ ſiniſtrum determinantur ſm motum localem. In his vero in quibus non eſt determinata pars aliqua que eſt principium vel terminus alicuius motus: predicte differentie non diſtinguuntur ſm naturam ſed ſolum poſitione quo ad nos: vt in rebus inanimatis: vnde eadem columna dicitur ſiniſtra ⁊ dextra. hec autem omnia doctor ſanctus in lectione. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ licet ignis ſit cauſa inſtrumentalis alimenti ⁊ nutritionis ⁊c. tamen anima eſt cauſa principalis. Cuius ratio pħi eſt: quia in vnoquoqʒ viuente ſm naturam eſt certus terminus ⁊ determinata ratio augmenti ⁊ magnitudinis: ergo illud quod eſt cauſa determinationis magnitudinis ⁊ augmenti: eſt cauſa principalis augmenti. hoc autem ẽ anima ⁊ non ignis. nam ignis in infinitum poteſt extendi ſi in infinitum ſit materia combuſtibilis aut inueniatur ergo ⁊c. ¶ Ex predictis patet remotio duarum opinionum: quarum prima eſt que attribuit operationem potentie vegetatiue ipſis elementis indifferenter ſʒ ꝙ leuitas dicitur cauſa motus ſurſum ⁊ grauitas motus deorſum. Secunda vero opinio attribuit p̃dictas operationes ipſi igni tm̃ ⁊ non ceteris elementis.

¶ Sequitur in textu. (Quoniã eadẽ eſt potentia ⁊c.) Hec eſt lectio nona eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt quartum capitulũ ſecundi tractatus in quo pħs ponit duas ꝯcluſiones. quaꝝ prima ẽ ꝙ alimẽtũ oʒ eẽ contrariũ ei quod alitur: hec concluſio ꝓbatur duplici ratiõe: quaꝝ prima ẽ. ¶ Nam alimentuʒ decoquitur ⁊ mutatur in illud quod alit̃ ſiue nutrit̃ ſed nil mutat̃ niſi in cõtrarium: ergo alimentum eſt contrariuʒ ei in quod mutat̃. ¶ Preterea omne agens eſt contrarium pacienti. nam ſimile a ſimili non patitur: ſed alimentũ patitur ab eo quod alitur. nam alteratur ab eo ⁊ digerit̃. ergo ⁊c. ¶ Contra hanc concluſionẽ arguit̃ primo ratione pħi. ¶ Nam alimentum eſt cauſa augmenti: ſʒ oportet ꝙ ſimile ſimili augeatur: nam ſi aliquid diuerſum opponeretur: non eſſet eiuſdem augmentum: ſed eſſet nature extranee adiũctio. videt̃ ergo ꝙ oʒ ſiľe a ſimili ali: ⁊ per conſequens alimentum non debet eẽ cõtrarium ei quod alitur. ¶ Preterea arguitur contra primam rationem: nam aliquod mutatur in mediuʒ vt puta de albo in palidum: ergo falſum eſt dicere ꝙ nihil mutatur niſi in contrarium. ¶ Ad primum dicẽdum ſm phyloſophum ꝙ alimentum poteſt dupliciter conſyderari. vno modo ante decoctionẽ. ſic eſt contrarium ⁊ diſſimile ei qđ alitur. Alio modo conſideratur alimentum ſm ꝙ iam decoctum eſt ſm ꝙ conuertitur in ſubſtantiam aliti ſic eſt ſimile ei qđ alitur. vnde vno modo ſimile a ſimili alitur. Alio modo a ſuo con

trarïo. Sed cõtra in ſba nulla eſt contrarietas: ſed ali/
mentum eſt ſba: ergo ⁊c. ¶ Dicendũ ꝙ licet in gene
re ſbe non ſit contrarietas ꝓprie dicta. ſ. phiſica: eſt tñ
cõtrarietas largo modo ſumpta: videlicet ꝑ quacun
qꝫ diſſimilitudine. Uel dicendũ ꝙ lꝫ in ſba non ſit cõ/
trarietas ſm formas ſbales: in ea tñ eſt cõtrarietas ſꝫ
formas accidentales: ſicut patet de elemẽtis. ¶ Ad ſe
cundum dicendũ ꝙ medium cõparatum ad vnũ ex
tremorum inquantum rationẽ habet alterius extremi
eſt quodãmodo cõtrarium: ſicut pallidum albo cõpa
ratum: dicit̃ nigrum: nigro vero comparatum dicit̃
album: vñ ratio non ſequit̃. ¶ Pro maiori declarati
one precedentium phs aſſignat tres conditiones ĩ ca/
pite capituli que requirunt̃ ad hoc ꝙ aliquid ſit alimẽ
tum. Quarum prima eſt ꝙ alimentum videtur eſſe con
trariũ ei quod alitur ꝓpter rationes ſupra aſſignatas.
Secunda eſt ꝙ nõ quodcunqꝫ cõtrarium ſufficit ad
rationẽ alimenti: ſed oportet ꝙ ſit de illis contrariis que ha
bent generationem ex ſe inuicem: quia nutrimentum
conuertitur in ſbam nutriti. Tertia conditio eſt ꝙ ſit
ex illis contrariis que augmentum ſuſcipiunt ex ſe in/
uicem: quia ex alimento ſequit̃ augmentum. vñ licet
ex igne generetur aqua nõ tñ dicitur ꝙ ex igne nutrit̃
aqua ſed potius ecõuerſo. ¶ Secũda ↄcluſio ẽ ꝙ tres
ſunt partes potentie vegetatiue: videlicet potentia nu
tritiua augmentatiua ⁊ generatiua. hec concluſio ꝓba
tur duabus rõnibus que eliciuntur ex pho. Quarum p/
ma eſt. Nam alimentũ eſt obiectũ potentie vegetati/
ue: vel ergo eſt obiectũ eius inquantũ eſt in potentia ꝑ
ſe ad corpus aĩatum: ſic ſumit̃ potentia nutritiua: vel
tale alimentum eſt in potẽtia ad corpus quantũ: ſic ſu
mitur potentia augmentatiua: vel tale alimentũ eſt in
potentia ſubſtantia generans: ſic ſumitur potentia ge
neratiua. ¶ Pro declaratione huius rationis cõſyde
randum eſt ſm doc. ſan in lectione ꝙ nihil nutrit̃ niſi
qḋ eſt participans vita: ſed oẽ participãs vita eſt ani/
matum: ergo corpus qḋ alitur eſt animatũ: ſed alimẽ
tum eſt in potẽtia ad illud qḋ alitur: ↄuertitur. n. in ip
ſum. Ex quo relinquit̃ ꝙ alimentũ inquantũ eſt nutri
tionis obiectum eſt aliquid exñs in potentia ad corpus
animatũ per ſe ⁊ non per accñs. ¶ Ex predicta rõe in
fert phs diffinitionẽ potentie nutritiue: videlicet ꝙ po
tentia nutritiua eſt principiũ nutritionis mediante ali/
mento ſaluans ſuum ſuſceptiuum. Et ſi dicatur alimẽ
tũ eſt principiũ nutritionis: ergo non potẽtia nutritiua
Dicendum ꝙ in nutritione ſicut dicit doc ſan. hic: ſũt
tria: videlicet qḋ alitur: quo alit̃: ⁊ alens quod ẽ duplex
ſcilicꝫ primũ ⁊ primum. Alens primum eſt ipſa ani/
ma. Alens primum eſt anima vegetatiua. Illud vo
quod alitur eſt corpus habẽs hanc animam: ſed illud
quo alitur inſtrumentaliter eſt alimentũ. Ex quo pa/
tet ꝙ alimentum ⁊ aĩa vegetatiua ſiue potentia ei9 di
uerſimode ſunt pncipia nutritionis eius. ¶ Secunda
ratio eſt: tñ ſunt tres opationes potentie vegetatiue:
videlicet nutritio: qua aliquis ſaluat̃ in eſſe indiuidua
li ⁊ augmentatio qua aliquid ꝓficit in maiorẽ perfecti
onem ſm quantitatem ⁊ virtutem: ⁊ generatio ꝑ quã
aliquid quaſi in ſeipſo perfectũ exñs: alteri eſſe ⁊ per/
fectionem tradit: ergo tñ ſunt tres potentie anime ve
getatiue: cum potẽtie diſtinguantur per operationes.
Ex hac rõne infertur ſm phm ꝙ inter predictas ope
rationes eſt ordo. nam nutritio eſt prima: ſecunda au
gmentatio: tertia vo ⁊ perfectiſſima: eſt generatio. Cu
ius ratio eſt qꝛ per nutritionem aliquid ſaluatur in eẽ:
per augmentum vero ſuſcipit debitam quantitatem:
⁊ per generationem ꝓducit ſibi ſimile. Sed maniſe/
ſtum eſt ꝙ primo oportet rem habere ⁊ conſeruari
in eſſe qꝫ habere debitam quantitatem ⁊ neceſſe eſt ꝙ
habeat determinatam quantitatem anteqꝫ poſſit gene

rare: ergo inter predictas operationes eſt ordo. Se/
cundo infert diffinitionem anime vegetatiue: videlicet
ꝙ eſt generatiua alterius: ſimilem ſibi ſm ſpeciem. ⁊
ſi dicatur ipſius anime vegetatiue ſunt alie perfectões
qꝫ generare: vt patet ex dictis que ſunt priores: ergo ĩ
conuenienter diffinitur anima pro generari tñ: dicen/
dum ſm doc. ſan. ꝙ qꝛ omnia denominantur a fine: fi
nis autem operationũ anime vegetatiue eſt generare
alterum tale quale ipſum ẽ: ideo ipſa prima anima: vi
delicet vegetatiua conuenienter diffinitur per hoc qḋ
eſt generatiua alterius ⁊c. ¶ Contra predictam cõclu
ſionem ſic primo arguitur: potentia anime ẽ altior vir
tus qꝫ natura corporea: ſed natura corporea eadẽ vir/
tute dat vni eſſe ⁊ determinatam quãtitatẽ: ergo a for
tiori ipſa anima eadem virtute dabit rei eſſe ⁊ deter/
minatam quantitatem: ⁊ per ↄñs potentia augmenta
tiua ⁊ generatiua non differũt. ¶ Preterea per gene
rationẽ res acquirit eſſe: ſimiliter ⁊ ꝑ nutritionẽ: ergo
potentia nutritiua ⁊ generatiua nõ differũt. ¶ Ad pri/
mum dicendũ ꝙ res corporea inanimata acquirit eſſe
ab agente extrinſeco tñ qḋ agit in materiam iam diſ/
poſitam ideo dans eſſe dat ⁊ quantitatem debitam ſꝫ
res aĩata in principio ſue generationis requirit paruã
quantitatem cum ꝓducatur a principio intrinſeco: vi
delicet a principio ſeminis: vnde rõ non ſequit̃. ¶ Ad
ſecundum dicendũ ꝙ alimentum non eſt principium
generatiõis eius quod alitur: ſed alterius quod eſt ta/
le ſm ſpeciem: quale eſt quod alitur: qꝛ ſba que alitur
iam eſt ⁊ qḋ eſt nõ generat̃ qꝛ nihil generat ſeipſum:
qꝛ qḋ generat iam eſt: ⁊ qḋ generatur nõ eſt. Ex quo
patet ꝙ aliud eſt quod acquirit eſſe per alimentũ ⁊ ali
ud per generationem. ¶ Circa predicta dubitat̃ pri/
mo vtrum corpus animatum nutriat̃: ⁊ videtur ꝙ ñ
nam ignis dicitur nutriri ex aqua inquantum videli/
cet liquores humidi cedunt in ignis nutrimentum ſed
conſtat ꝙ ignis eſt corpus animatũ: ergo nõ ſolũ cor/
pus animatum nutritur. In oppoſitũ ẽ phs hic in lit
tera. ¶ Dicendum ꝙ aliquid poteſt nutriri dupliciter
Uno modo proprie ſic ſolum corpora animata augẽ
tur ⁊ nutriuntur: quia dum corpus animatum auget̃
⁊ nutritur: quelibet eius pars augetur ⁊ nutrit̃. Alio
modo aliquid dicitur nutriri ſm quãdam ſimilitudi/
nem: ⁊ iſto modo corpora inanimata poſſunt dici nu/
triri. ¶ Ad rationem dubii dicendum ꝙ licet ignis di
catur nutriri improprie: nõ tamen dicitur nutriri pro
prie. quia illud dicitur nutriri proprie: quod in ſeipſo
aliquid recipit ad ſuiipſius conſeruationem: quod nõ
accidit in igne licet videatur accidere. qꝛ vt hic dicit do
ctor ſanctus ⁊ dum in materia accenſa additur mate/
ria combuſtibilis. nouus ignis generatur: non autem
ꝙ illud combuſtibile additum cedat in conſeruationẽ
ignis precedentis in alia materia prius accenſa: puta ſi
aliquod lignum de nouo ignitur per hanc ignitionem
non conſeruatur ignitio alterius ligni prius igniti: to/
tus enim ignis qui eſt ex aggregatione multorum igni
torum: non eſt vnus ſimpliciter: ſed videtur vnus ag
gregatione: ſicut aceruus lapidum eſt vnus: ⁊ ꝓpter
talem vnitatem: eſt ibi quedam ſimilitudo nutritiõis.
¶ Dubitatur ſecundo vtrum alimentum ſit inſtru/
mentum nutritionis: ⁊ videtur ꝙ non. Nam calor na
turalis eſt inſtrumẽtum nutritionis: ergo non alimen
tum. In oppoſitum eſt phs in littera. ¶ Dicendũ ad
dubium ſm phm ꝙ duplex eſt inſtrumentum nutriti
onis: videlicet coniunctum ⁊ ſeparatum. calor natura
lis dicitur inſtrumentum coniunctum. Alimentum ve
ro dicitur inſtrumentum ſeparatum inſtrumentũ nu
tritionis: ¶ Dubitatur vltimo vtrum generatio ſolũ
reperiatur in animatis: ⁊ videtur ꝙ non: quia ex aqua
generatur ignis: ſed aqua ⁊ ignis non ſunt corpora ani

mata: ergo ⁊c. ¶ Preterea in diuinis reperitur generatio: ⁊ tñ deus non dicit animatus pſertiz aīa vegetatiua: ergo idem quod prius. In contrarium arguitur nam generatio eſt operatio potentie vegetatiue: ſʒ potentia vegetatiua ſolū reperitur in animatis: ergo ⁊ generatio. ¶ Dicendū ꝙ generatio pōt accipi tripliciter Uno mō cōiter videlicet put eſt pgreſſio de non eſſe ad eſſe: ⁊ iſto modo generatio reperitur tam in aīatis q̃ʒ in iaīatis. Scdo mō accipit ppꝛie videlicet vt eſt pgreſſio alicuius viuētis ab aliquo viuente cōiuncto ſm rationem ſimilitudinis in ſpecie: ⁊ iſto mō generatio reperit in aīatis: ⁊ ppꝛie vocat natiuitas. Tertio mō accipitur generatio ppꝛiiſſime: videlicet vt ē pgreſſio alicuius viuentis ab aliquo viuente coniunto ſm rōnē idētitatis in eſſe: ⁊ iſto mō generatio nō poteſt reperiri in creaturis: ſed ſolū in deo: q: in creaturis generās ⁊ genitum differunt ſm eſſe: non autem in diuinis. ex quo patet ſolutio ad rationē dubiū.

¶ Sequitur in textu. (Determinatis autem ⁊c. Hec eſt lectio decima eiuſdem libꝛi: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt quintum capitulum pſītis tractatus in quo phs determinando de parte ſenſitiua in cōmuni ponit duas concluſiones. quarum pꝛima eſt ꝙ ſenſus eſt potētia paſſiua. hec concluſio pbatur tali ratione phi. Sentire eſt quoddam pati: ergo ſenſus eſt potentia paſſiua. Aſſūptum patet: quia ſentire conſiſtit in motu. cum ſenſatio in actu ſit quedam alteratio: ⁊ vnumquodqʒ ſm ꝙ alteratur patitur: ergo ſentire eſt quoddam pati. ¶ Contra hāc cōcluſionem ſic arguitur. Senſus ē qddam ens in actu vt in hoc capitulo concedit phs: ſʒ eē in actu magis pertinet ad agere q̃ʒ ad pati: cum vnūquodqʒ agit ſm ꝙ eſt in actu: ergo ſenſus eſt in potētia actiua. ¶ Preterea potentia paſſiua comparat ad ſuum obiectum: ſicut effectus ad ſuā cām ſiue pꝛincipium ſicut ſupꝛa conceſſum eſt: ſed ſenſus non comparatur ad ſuum obiectum ſicut ad ſuam cauſam: ergo idem vt ſupꝛa: pbatio maioꝛis quia obiecto non exn̄te ſenſus exiſtit: ergo obiectuʒ non eſt cā eius. ¶ Preterea illud quod eſt pꝛincipiū opationum: eſt potētia actiua: ſʒ ſēſus ē pncipiū opatiōis ⁊ agēdi: ergo ſēſus ē potētia actiua. ¶ Ad pͥmū dd̄ ꝙ aliquid dicitur eē i actu dupliciter vt dicit hic doctoꝛ ſanctus. Uno mō in actu completo ⁊ perfecto: ⁊ iſto modo eſſe in actu pertinet ad agere magis q̃ʒ ad pati. Alio modo dicitur aliquid eſſe in actu incompleto ⁊ imperfecto ſicut motus cum dicitur actus entis in potentia. ⁊ iſto modo eſſe in actu bene pertinet ad pati. ſenſus aūt eſt in actu ſecūdo modo ⁊ nō pꝛimo modo. ¶ Ad ſecundū dicendū ꝙ obiectum ſenſus eſt pncipium ipſius ſenſus nō quantū ad eſſe nature abſolute: ſed quantum ad actum ſentiendi. ⁊ lʒ obiecto non exiſtente ſm actualem exn̄tiam remaneat ſenſus: nō tamen pōt remanere ſenſus niſi remaneat naturalis habitudo ad ipſum obiectum vt ſupꝛa declaratum eſt. ¶ Ad tertiū dicenduʒ ꝙ duplex ē operatio: nam eſt quedā qua aliqd perducitur ab aliquo extrinſeco que dicit operatio tranſiēs ſicut domificare vel verberare: Alia eſt operatio qua aliquid ſuſcipitur in operante que vocatur operatio immanēs. Illud autem quod eſt pꝛincipium operationis pꝛimo mō ſumpte: bene eſt potentia actiua: non autem ſecundo mō ſēſus autem eſt pꝛincipium operationis ſecundo modo dicte: vnde ratio non ſequitur: ¶ Secunda concluſio. Senſus in actu nō eſt ipſa ſenſibilia. ita ſcilicet ꝙ ex eis componatur vt antiqui voluerunt. hec concluſio pbatur duabus rationibus phi. Quarum pꝛima ē. ¶ Quia ſi ſenſus eſſet ipſa ſenſibilia in actu: ſequeretur ꝙ ipſe ſenſus poſſet ſentiri: conſequens eſt falſum ⁊ cōtra experientiam: ⁊ conſequentia patet: quia ipſa ſenſibilia poſſunt ſentiri. Secunda ratio: ſi ſic ſequeretur ꝙ ſenſus poſſet ſentire ſine exterioꝛibus ſenſibilibus: conſequens eſt falſum: ergo ⁊c. patet ſequela. Senſus poteſt ſentire pꝛeſentibus ſenſibilibus. ergo ſi ſenſus eēt ſenſibilia in actu: ſequeretur ꝙ poſſet ſentire ſine ſenſibilibus exterioꝛibus. ¶ Ex hac concluſione infertur vnum coꝛrelarium ꝙ ſenſus non eſt in actu ſine ſenſibilibus exterioꝛioꝛibus: ſed in potentia tantum ſicut cōbuſtibile: quod eſt potentia tantum ignitum: non comburitur ab ipſo ſine exterioꝛi combuſtione. nam ſi eſſet actu ignitum: combureret ſeipſum ⁊ non indigeret exterioꝛi igne ad hoc ꝙ combureretur. Ex pꝛedictis etiam patet falſitas opinionum Empedoclis ⁊ illoꝝ qui poſuerunt ſenſum actu eſſe ſenſibilia ipſa: pꝛopter hoc ꝙ ſimile ſimili cognoſcitur: voluerunt enim ꝙ anima ſenſitiua eſſet compoſita ex ſenſibilibus: vt cognoſceret omnia ſenſibilia. ¶ Contra pꝛedictam concluſionē ⁊ eius coꝛrelarium: ſic pꝛimo arguitur. ¶ Intellectus in actu eſt illud quod intelligitur: quia ex intellectu ⁊ intellecto ſit vnum: vt patet tertio huius: ergo a ſimili ſēſus in actu eſt ſenſibile in actu. ¶ Preterea illud quod ſemper eſt in natura animali exiſtente eſt in actu: ſʒ ſenſus eſt huiuſmodi adminus ſenſus tactus vt ſupꝛa cōceſſum eſt: ergo ſenſus eſt ens in actu ⁊ non tanauʒ in potentia. ¶ Preterea illud quod eſt coniunctum operationi: eſt ens in actu: ſed ſenſus eſt coniunctus operationi: vt viſus cōiungitur ipſi videre: ergo ⁊c. ¶ Ad pꝛimum dicendum ꝙ dum dicit ꝙ intellectus in actu ⁊ intellectum ſunt vnum ibi eſt predicatio cauſalis ⁊ non eſſentialis: ⁊ eſt ſenſus ꝙ ex intellectu ⁊ intellecto ſit vnum. vnde non opoꝛtet ꝙ ipſe intellectus in actu ſit ipſum intelligibile. ⁊ ſimiliter dicendum eſt de ſenſu ⁊ ſenſibili. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ licet ſenſus quantum ad eſſe nature ſemper ſit animali exiſtente: non tamen ſemper eſt quantum ad actualem ſenſationem. vnde ſenſum eſſe in actu poteſt intelligi dupliciter. Uno modo pꝛeſentialiter ⁊ quantum ad eſſe nature: ⁊ iſto modo conceditur argumentum. Alio modo quantum ad actuʒ ſentiendi: ⁊ iſto modo nō opoꝛtet. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ ipſe ſenſus dicitur aliquando eſſe in potentia coniuncta actui: videlicet quādo actualiter ſentit per impꝛeſſionem ſimilitudinis exterioꝛis ſenſibilis. Aliquando vero dicitur eſſe in potentia diſtante ab actu: vt patet in doꝛmientibus ab actu ſcilicet ſenſationis. ſecus autem loquendo de actu actualis exiſtentie.

¶ Sequitur in textu. (Diuidendum autem ⁊c. Hec eſt lectio vndecima eiuſdem libꝛi: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt ſextum capitulum pꝛedicti tractatus in quo phyloſophus oſtendendo qualiter ſenſus reducatur de potentia ad actum: ponit duas concluſiones: quaruʒ pꝛima eſt. Quod aliquis qui reducitur de potentia ad actum ſcientie: dicitur pati: hec concluſio pꝛobatur tali ratione: quia paſſio impoꝛtat quandam receptionem: ſed dum aliquis reducitur de potentia ad actum ſciēdi: recipit aliquid: ergo ⁊ cetera.

¶ Pro declaratione huius concluſionis aduertendū
eſt ſecundum phyloſophum in littera: quod aliquis
dicitur in potentia ſciens dupliciter. Uno modo quia
naturalem potentiam habet ad ſciendum: ſic ille dica/
tur de numero habentium ſcientiam qui habet natu/
ram ad ſciendum. Secundo modo aliquis dicitur in
potentia ad ſciendum qui habet iam habitum ſcientie
non tamen actu conſyderat. ¶ Conſyderandum eſt ſe
cundo ꝙ predicti duo modi potentie differunt: quia il
le qui eſt in potentia primo modo nō poteſt reduci ad
actum ſine exteriori agente: ſed bene ſecundo modo. il
le enim qui habet naturalem aptitudinem ad ſciendū
⁊ non habitum ſciētie: reducitur ad actum per docto
rem: aut intrinſecum aut extrinſecum. ⁊ per acquiſitio
nem doctrine. Ille autem qui habet habitum ſcientie:
poteſt ſpeculari dum vult. ¶ Conſyderandum eſt ter
tio ꝙ ille qui eſt in potentia primo modo: dum reduci
tur ad actum ſcientie alteratur per doctrinam ⁊ mul
totiens talis mutatio eſt ex contrario habitu: videlicet
ex ignorantia: ſed ille qui eſt in potentia ſecundo mo/
do dum reducitur ad actum: non alteratur nec tranſit
de contrario habitu. ¶ Conſyderandum eſt quarto ſe
cundum doctorem ſanctum ꝙ duplex eſt ignorantia.
Quedam eſt ignorantia pure negationis: quando ſcili
cet aliquis veritatem non cognoſcit: neqȝ contrario er
rore detinetur. Alia eſt ignorantia praue diſpoſitionis
vt quando aliquis detinetur errore contrario veritati
Quando autem aliquis de ignorantia prima reducitꝰ
ad ſcientiam: fit actu ſciens: non quaſi mutatus de cō/
trario habitu: ſed ſicut acquirens ſcientiam: qui vero
de ignorantia ſecunda reducitur ad ſcientiam: reduci-
tur ad actum quaſi de contrario habitu mutatus.

¶ Conſyderandum eſt quinto ꝙ duplex eſt paſſio. q̄
dam eſt paſſio corruptiua per quam ſcilicet aliquid re
mouetur a patiente. Alia eſt paſſio perfectiua: qua ali
quid recipitur in paciente. Quoniam autem dicitur ꝙ
ille qui reducitur de potentia ad actum ſcientie patitꝰ:
intelligendum eſt de paſſione perfectiua ⁊ non corru/
ptiua. Cuius ratio eſt: quia quod eſt receptiuum alte/
rius: comparatur ad ipſum ſicut potentia ad actum:
actus autem eſt perfectio potentie: ideo dum aliqs re
ducitur ad actum ſcientie: ſuſcipiendo ſcientiam: pati/
tur paſſione perfectiua. ¶ Conſyderandum ſexto ꝙ
paſſio accipitur dupliciter. Uno modo proprie ſecun
dum quod habet fieri cum quadam corruptione: que
fit a contrario. paſſio enim proprie dicta videtur im/
portare quoddam detrimentum patientie: inquantū
ab agente detrimentum accidit patienti ſecundum ꝙ
aliquid a patiente abicitur: que quidem abiectio ē que
dam corruptio vel ſimpliciter: ſicut quando abicitꝰ for
ma ſubſtantialis: vel ſecundum quid: quando abicitꝰ
forma accidentalis. Alio modo accipitur paſſio com/
muniter ⁊ minus proprie ſecundum ꝙ importat quā
dam receptionem: ⁊ iſto modo accipitur hic. ¶ Con
ſyderandum vltimo ꝙ duplex eſt alteratio quedā e ſt
proprie dicta: que. i. eſt de contrario in contrarium ⁊
vocatur alteratio corruptiua. Alia eſt alteratio cōmu
niter ſumpta: que eſt mutatio in habitum ⁊ naturam
ſecundum ꝙ in aliquo recipiuntur forme ⁊ habitus
ſiue perfectiones: ⁊ dicitur alteratio perfectiua. Quan
do autem habens habitum ſcientie reducitur ad actū
conſyderandi: alteratur alteratione ſecundo modo di
cta: ⁊ non primo modo. Quando vero reducitur de
potentia ad habitum ſcientie alteratur etiam ſecundo
modo ⁊ non primo modo: ſecundum rei veritatem:
licet ſit quedam ſimilitudo alterationis: que eſt de con
trario in contrarium: hec omnia doctor ſanctus in le/
ctione. ¶ Contra predictam concluſionē arguitur ſic
vbicunqȝ eſt paſſio: ibi eſt priuatio alicuius perfectio/
nis: ſed quando aliquid efficitur ſciens non eſt ibi ī eo
priuatio perfectionis: ſed magis perficitur: ergo non
patitur. ¶ Preterea vbi eſt paſſio ibi eſt alteratio: ſed
qui recipit ſcientiam non alteratur: cum alteratio ſit ſo
lum ad tertiam ſpeciem qualitatis: ergo ⁊c. ¶ Prete
rea ſi eſſet ibi paſſio vel alteratio in receptione ſcientie
aut eſſet de contrario in contrarium aut non. Si ſecū/
do modo ſequitur ꝙ ibi non eſſet alteratio: cum alte/
ratio ſit de contrario in contrarium. Si primo modo
tunc in receptione ſcientie eſſet corruptio quedam: qđ
eſt falſum: ergo ⁊c. ¶ Ad hec argumenta patet ſolu/
tio ex dictis. Uerumtamen conſyderandum eſt hic ſe
cundum doctorem ſanctum in lectione ꝙ quando ali
quis ab ignorantia praue diſpoſitionis: videlicet ab er
rore reducitur ad viam veritatis: eſt ibi quedam ſimi
litudo alterationis que eſt de contrario in contrarium
non tamen vere eſt ibi talis alteratio. nam alterationi
que eſt de contrario in contrarium vtrunqȝ per ſe ⁊
eſſentialiter (: ⁊ per conſequens ſemper ei) competit:
videlicet ꝙ ſit a contrario: ⁊ ꝙ ſit in contrariū: vt de
albatio ſicut non eſt niſi ad album: ita non eſt niſi a ni/
gro vel a medio colore: quod reſpectu albi eſt quodā
modo nigrum. Sed in acquiſitione ſcientie: hec non
eſſentialiter ⁊ per ſe competunt: ſed accidit ꝙ ille qui
acquirit ſcientiam veritatis in principio fuit in errore:
quia abſqȝ hoc poteſt reduci ad ſcientiā veritatis. vn
de non eſt vera alteratio de contrario in contrarium.
¶ Et ſi queratur vtrum ille qui accipit ſcientiam ⁊ fit
actu ſciens ſemper fiat actu ſciens a magiſtro: videtur
ꝙ non quia multotiens aliqui acquirunt ſcientiā abſqȝ
magiſtro per ſe inueniendo. ¶ Ad quod reſpōdet do
ctor ſanctus ꝙ cum aliquis eſt in potentia ſciens: ſi fi/
at actu ſciens oportet ꝙ hoc fiat ab eo quod eſt ī actu:
ſed aliquando ille qui eſt in potentia reducitur a prin/
cipio extrinſeco: ſicut aer illuminatur ab eo quod eſt
actu lucidum. Quandoqȝ autem reducitur ad actum
a principio intrinſeco: ſicut aliquando homo ſanatur a
natura: ⁊ iſto vltimo modo ſe habet in acquiſitione ſci
entie: homo enim acquirit ſcientiam a principio intrin
ſeco inueniendo: ⁊ a principio extrinſeco addiſcendo.
¶ Scđa ꝯcluſio: qñ aliqs reducitꝰ de potētia ſentiendi
ad actū dicitꝰ pati mō ſupra poſito. hec ꝯcluſio ꝓbatꝰ
tali rōne: ſicut ſe hȝ potētia ſciēdi ad actū ſciēdi. ita ſe
habet ratio ſentiendi ad actum eius: ſed dū aliquis re
ducitur de potentia ad actum ſciendi: patitur: ergo ⁊c.
¶ Pro cuius declaratione conſyderandum eſt ꝙ ali/
quid dicitur eſſe in potentia ſentiendi duobus modis.
Uno modo illud dicitur in potentia ſentiendi: quod
nondum habet ſenſum: natū tamen eſt habere. Alio
modo quod iam habet ſenſum ⁊ non ſentit: ſed eſt in
potentia ſentiēs. De prima autem potentia aliquis re
ducitur ad actum per generationem: quia ſenſus natu
raliter eſt in animali: ſecus eſt de ſcientia que non ineſt
homini per naturam: ſed ſecunda potentia aliquis re
ducitur ad actum per preſentiam obiecti ⁊ determi/
natam diſpoſitionem organi. ¶ Conſyderandum vl/
terius quod ſenſus non poteſt reduci de potentia ſe/
cunda ad actum per ea que intra ipſum ſunt. Cuius
ratio eſt ſecundum doctorem ſanctum: quia obiecta
ſenſus ſunt extra animam: ⁊ per conſequens ſunt ſin
gularia: ſcientia vero eſt vniuerſalium que quodam
modo ſunt in anima. Unde ille qui iam habet ſcienti/
am: non oportet quod querat exteriora ſua obiecta ſȝ
habet ea in ſe: ⁊ per conſequens poteſt conſyderare
ea cum vult: niſi per accidens impediatur: ſed ſentire
non poteſt aliquis cum vult quia ſenſibilia non habet
in ſe. ¶ Circa predicta mouet doctor ſāctus duas du

bitationes. Quarum prima eſt vtrum ſenſus ſit ſingularium tantum: ſcientia vero vniuerſalium. ¶ Et videtur ꝙ non: Quia illa potentia cuius obiectum habet rationem communem ⁊ vniuerſalem: non dicitur eſſe ſingularium: ſed ſenſus eſt huiuſmodi cuꝫ obiectum eius ſit color in communi ⁊ non hic vel ille color: ergo ⁊c. ¶ Preterea quorum eſt ſcientia: eorum eſt ſenſus: cum nihil ſciatur quod non cadat ſub ſenſu ſed ſcientia eſt vniuerſalium: ergo ſenſus ſimiliter erit vniuerſalium. ¶ Dicendum ꝙ ſenſum eſſe vniuerſalium poteſt inteligi dupliciter. Uno modo accipiendo ſenſum pro operatione ſentiendi: ⁊ iſto modo ſenſus eſt ſingularium: quia operationes ſunt ſingularium. Alio modo accipiendo ſenſum pro potentia ſenſitiua. ⁊ hoc dupliciter vel ſubiectiue: vel obiectiue. Si primo modo ſic etiam ſenſus eſt ſingularium. Si ſecundo modo hoc iterum dupliciter: vel per ſe vel per accidens. Si ſecundo modo ſic ſenſus eſt bene vniuerſalium. Si primo modo ſic ſenſus non eſt niſi ſingularium. Cuius rationem aſſignat doctor ſanctus in lectione. ¶ Nam ſenſus eſt virtus in organo corporali exiſtens ⁊ vnumquodque recipitur in alio: per modum ſui: ergo oportet quod ſenſus materialiter ⁊ corporaliter recipiat ſimilitudinem eius quod incorporaliter intelligitur: ⁊ quia intellectus eſt virtus immaterialis. ideo oportet quod recipiatur immaterialiter ⁊ incorporaliter illud quod intelligitur. Illa autem que ſunt materialia ⁊ corporalia: ſunt ſingularia. Illa autem que ſunt immaterialia ⁊ incorporalia per abſtractionem: ſunt vniuerſalia: ideo ſenſus dicitur eſſe ſingularium: ſcientia vero vniuerſalium. ¶ Ad rationeꝫ dubii dicendum ꝙ ſenſus non percipit vniuerſalitatem ratione ſui obiecti: ſed fertur immediate ad indiuiduū vaguꝫ alicuius generis: vt puta ad aliquod corpus coloratum: ⁊ non ad hoc vel ad illud: ſecundum quod huiuſmodi: vt ratio volebat. ¶ Ad ſecundum dicendum quod quorum eſt ſcientia: eorum eſt ſenſus: non tamen eodem modo: que illa que prius ſunt in ſenſu materialiter ⁊ corporaliter intelliguntur: poſtea ab intellectu immaterialiter abſq; conditionibus indiuiduantibus. ¶ Dubitatur ſecundo vtrum vniuerſale habeat eſſe in anima: ſicut iam dictum eſt: ⁊ videtur ꝙ non. Nam vniuerſale eſt in ſingularibus: ergo non eſt in intellectu. ¶ Preterea vniuerſale eſt in predicato ⁊ eſt eſſentia quedam: ergo eſt ens extra animam: patet conſequentia: quia nihil ponitur in predicato niſi ſit ens extra animam vt vult doctor ſanctus. ¶ Ad dubium dicendum ſecundum doctorem ſanctum ꝙ vniuerſale accipitur dupliciter. vno modo ꝓ ipſa natura communi prout ſubiacet intentioni vniuerſalitatis. Alio modo poteſt conſyderari ſecundum ſe ⁊ abſolute. Et hoc dupliciter. vno modo ſecundum eſſe materiale quod eſt in materia naturali. Aliud autem immateriale ſecundum quod eſt in intellectu. Si conſyderetur ſecundum eſſe quod habet in materia naturali: non poteſt ei aduenire intentio vniuerſalitatis: quia per materiam indiuiduatur: ſed ei aduenit intentio vniuerſalitatis ſecundum q̄d abſtrahitur a materia naturali non realiter ſed per abſtractionem intellectus per primam eius operationem intelligendo ſcilicet naturam: non apprehendendo principia indiuiduantia: patet ergo ꝙ intentio vniuerſalitatis non poteſt attribui nature ſecundum eſſe quod habꝫ in idiuiduis ſed ſecundum eſſe quod habet in intellectu per reſpectum tamen ad ſingularia: ſic vniuerſalia ſecunduꝫ intentionem vniuerſalitatis conſyderata ſunt in intellectu: de quo clarius in metaphiſica habebitur ⁊ diſputabitur: ⁊ per hoc patet ſolutio ad rationes dubii.

¶ Sequitur in textu. (Dicendum autem ſecundum vnumquodq; ⁊c.) Hic incipit lectio duodecima eiuſdem libri: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Stud eſt ſeptimum capitulum ī quo phyloſophus ponens differentiam inter ſenſibilia communia ⁊ propria ponit vnam cōcluſionem: videlicet ꝙ ſenſibile bū diuidit̃ in ſenſibile per ſe ⁊ ſenſibile per accidens. Sēſibile aūt per ſe bene ſubdiuiditur in ſenſibile proprium ⁊ ſenſibile commune: hec concluſio probatur tali ratione ſꝫ doctorem ſanctum. Nam cum ſentire conſiſtat ī quodam pati ⁊ alterari vt ſupra dictum eſt: differentia ſenſibilium ſumenda eſt ſm differentiam immutationis vel ergo tale ſenſibile nil facit ad immutationem ſenſus: vel aliquid facit. Si primuꝫ ſic eſt ſenſibile per accidens. Si ſecundum ſic eſt ſenſibile per ſe: ⁊ hoc ē dupliciter: vel quia imutatio attenditur quantum ad ſpeciem agentem: ſic eſt ſenſibile per ſe proprium: vel q̃ꝫtum ad modum actionis: ſic eſt ſenſibile per ſe commune. ¶ Pro huius concluſionis amplio i declaratione conſyderandum eſt primo ꝙ ſenſibile per accidens dicitur illud quod accidit ſenſibili per ſe: ſed ſenſibile per ſe dicitur illud ꝙ ratione ſui ⁊ non alterius aptum natum eſt percipi a ſenſu. Senſibile vero proprium dicitur illud quo aptum natum eſt percipi ab vno ſolo ſenſu tantum: ⁊ ſunt quinq;: videlicet color: ſonus: ſapor: odor ⁊ quatuor qualitates tangibiles: ſꝫ ſenſibile commune dicitur illud quod aptum natuꝫ ē non ab vno ſolo ſenſu ſed a pluribus percipi: ſicut iſta motus: quies: numerus figura ⁊ magnitudo que dicuntur ſenſibilia: non quia ab omnibus ſenſibilibus ꝑcipiantur: ſed quia apta nata ſunt percipi a pluribus ſenſibilibus q̃ꝫ ab vno: ¶ Conſyderandum vlterius ꝙ ſenſus poteſt decipi circa ſenſibilia communia: nūq̃ꝫ tamen poteſt decipi circa ſenſibilia propria: ⁊ hoc tribus conditionibus obſeruatis. Quarum prima eſt ꝙ ibi ſit debita diſpoſitio organi: ſecunda ꝙ ibi ſit debita diſpoſitio medii: Tertia ꝙ ibi ſit determinata diſtantia iter ſenſū ⁊ ſēſibile. ¶ Cōſyderādū tertio ꝙ ad hoc ꝙ aliqd ſit ſēſibile ꝑ accńs due ꝯditiōes reqrunt̃: quaꝝ pma ē ꝙ illud accidit ſenſibili ꝑ ſe. ſcda ē ꝙ illud ꝑcipiat̃ immediate ab aliq̄ alia potētia ꝑcepto ſēſibili ꝑ ſe. tertia ꝙ h̄ ſit vel a ſēſu vel ab ītellectu vel a vi cogitatiua vel eſtimatiua. Exēplū pmi vt dulce ꝑcipit̃ ꝑ accńs a viſu: exēplū ſcdi vt dū al qs videt aliquē moueri ꝑcipit ꝑ ītellectū ꝙ hꝫ vitā: exēplū tertii vt dū aliqs videt aliquē coloratū ꝑ vim cogitatiuā ꝑcipit ſortē vel platonē: exēplū q̈rti: vt dū ouis videt lupū ꝑ vim eſtimatiuā ꝑcipit ipſum eē inimicū eius. ¶ Cōſyderādū quarto ꝙ vis cogitatiua pertinet ad partem ſenſitiuā: ⁊ dicitur alio nomine ratio particularis. q: ſicut ratio vl'is eſt collectiua intentionum vl'ium: ita rō particularis dicitur collectiua intentionum particularium ſiue indiuidualium. Et illa vis que dicitur cogitatiua in homine dicitur eſtimatiua in brutis. que tn̄ differūt in hoc quia vis cogitatiua apprehendit indiuiduuꝫ: vt exiſtens ſub natura communi: ſed eſtimatiua apprehendit indiuiduum ſm ꝙ eſt ens aut principiuꝫ alicuius actionis. ¶ Contra predictā ꝯcluſionē arguit̃ ſic. ¶ Numerus (cū ſit multitudo mēſurata ꝑ vnū) ſolū apprehendit̃ ꝑ intellectū: cum ordinare ⁊ colligere ad intellectum pertineat: ergo numerus nō ē ſenſibile. ¶ Preterea numer⁹ n̄ ꝑcipit̃ ab oī ſenſu: ergo nō ē ſēſibile cōe. ¶ Preterea aial ē ſēſibile ꝑ ſe: ⁊ tn̄ n̄ immutat ſēſū: ergo iuſſicīeter dictū ē ꝙ ſēſibile ꝑ ſe ē illd q̄d per ſe ⁊ nō rōne alterius immutat ſenſū. ¶ Ad pmuꝫ dicendū ꝙ numerus pōt cōſyderari dupliciter. Uno modo ſm ſuum eē eſſentie: ſic ſolum percipitur ab in

tellectu. Alio modo ſm ſuum eē materiale: ſic ꝑcipit a ſenſu. ¶ Ad ſecundū dicendum ꝙ ſenſibile cōe non dicitur cōe q2 aptum natum ſit ſentiri ab omnibus ſēſibus ſed a pluribus vt dictum eſt. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ ſenſibile pōt accipi dupliciter. Uno modo actiue ſm ꝙ deſcendit a ſentio ſentis ſentit: ⁊ ſic aīal dicitur ſenſibile per ſe. Alio modo paſſiue vt qñ deſcendit a ſentior ris tiri: ſicut accipitur in ꝓpoſito: ⁊ iſto mō aīal non eſt ſenſibile per ſe ſed per accñs. ¶ Circa p̄dicta dubitat̃ ſm doc. ſan. in lectione: vtrum illa que dicuntur ſenſibilia communia poſſunt dici ſenſibilia ꝑ ſe ⁊ ꝓpria: ⁊ videtur ꝙ ſic rōnibus aliquoꝝ. Nā hmōi ſenſibilia ſunt ꝓpria ſenſui cōi: ſicut ſenſibilia ſunt ꝓpria ſingulis ſenſibus: ergo videtur ꝙ ſint ſenſibilia ꝑ ſe ⁊ ꝓpria. ¶ Preterea ſenſibilia ꝓpria non pñt eſſe ſine communibus ſenſibilibus per ſe ⁊ non per accñs. ¶ In contrarium arguit̃. nam ſicut ſenſibilia ꝑ accñs nō apprehēdunt̃ niſi inq̄ʒtum ſenſibilia: ꝓpria apprehendunt̃: ita nec ſenſibilia cōia: nunq̄ʒ. n. viſus apprehendit magnitudinē aut figurā niſi inquantū apprehēdit coloratum. ¶ Dicendū ꝙ aliqd dicitur per accñs dupliciter. Uno mō vt per accñs diſtinguit̃ contra ꝑ ſe: ⁊ iſto modo predicta ſenſibilia dicuntur ſenſibilia ꝑ accñs. Alio modo vt diſtinguitur ꝑ ſe cōtra per ſe: cōtra ꝑ alterum: ⁊ iſto mō non dicuntur ſenſibilia ꝑ ſe ſʒ ꝑ accñs. ¶ Ad primam rationē dubii dicendum negādo aſſumptum: q2 vt dicit hic doc. ſan. falſum ē ꝙ iſta ſenſibilia cōia ſint ꝓpria obiecta ſenſus cōis. nā ſenſus cōis eſt quedā potentia ad quam terminant̃ imutationes oīum ſenſibilium: vnde circa ipſas imutationes ꝓpriorum ſenſuum a ſuis obiectis hʒ ſenſus cōis aliq̄s ꝓprias operationes: quas ſenſus ꝓprii habere ñ pñt: percipit. n. imutationes ſenſuū ⁊ diſcernit inter eas ⁊ inter ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuum. ¶ Ad ſecundā dicēdum negando conſequentiam q2 nō dicit̃ ſēſibile ꝑ ſe: ex eo ꝙ non poteſt eſſe ſine alio: ſed ex eo dicitur ſenſibile ꝑ ſe q2 aptū natū eſt ꝑcipi rōne ſui ⁊ ñ rōe alterius. ¶ Ad rationē in contrariū negat̃ ꝯña.

¶ Sequitur in textu. (Cuius quidē viſus hoc ē viſibile ⁊c.) ¶ Hec eſt lectio decimaquarta eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud ē octauū capitulū huius ſecūdi tractatus in quo ph̄s determinādo de colore: lumine ⁊ dyaphano: quantū ad qd ſūt: ponit duas ꝯcluſiones. Quaꝝ p̄ma ē. Color ē viſibilis ꝑ ſe: hec ꝯcluſio ꝓbat̃ tali rōne. Illud qd̄ hʒ in ſe cauſā alicuius p̄dicati: tale p̄dicatum ꝯuenit ſibi ꝑ ſe in ſc̄do modo dicendi ꝑ ſe: vt pʒ p̄mo poſte. ſʒ color hʒ in ſe cauſā viſibilitatis: ergo ſequit̃ ꝙ color eſt viſibilis ꝑ ſe. ꝓbatio maioris: q2 oīs color ē motiuus dyaphani ſm actū: ſed illud qd̄ mouet dyaphanū ſm actū: ē viſibile: ergo ſequitur ꝙ color ſm ſui naturā eſt viſibilis. ¶ Pro huius cōcluſionis declaratione ꝯſyderandum eſt ſm ph̄m ꝙ dyaphanū eſt illud qd̄ nō hʒ ꝓprium colorē in actu: ſed ē ſuſceptiuū extranei coloris: Et vocat̃ alio noīe corpus trāſparens vel perſpicuū ſicut ſunt aer aqua ⁊ multa corpora ſolida: vt ſunt lapides quidam ⁊ auꝝ. Nec iſta dyaphaneitas cōuenit corporibus p̄dictis ſm ꝓpriā naturā elementoꝝ: ſed ſʒ quādam naturā cōiorē cū dyaphaneitas repiat̃ ēt in corpibus celeſtibus. ¶ Cōſyderandū ē ſc̄do ꝙ lumē ē actus dyaphani ſm ꝙ dyaphanū eſt. nā ſicut ſe hʒ color ad corpus terminatū: ita ſe hʒ lumē ad dyaphanū: ſʒ manifeſtū eſt ꝙ color ē actus corpis terminati: ergo lumē ē actus diaphani ſʒ ꝙ hmōi. ¶ Cōſyderādū ē tertio ꝙ lux lumē radius ⁊ ſplēdor ſic iter ſe differūt q2 lux eſt qualitas primi corporis alterātis: lumen vō eſt q̄litas a corpore lucido ſuſcepta in alio: Et ſi tale lumen ꝑ rectā lineā ad corpus lucidū ꝑueniat: tūc vocat̃ radius. Si vero cauſetur ex reuerberatione radii ad corpus lucens: vocat̃ ſplendor. ¶ Cōſyderandū ē quarto ꝙ aliqua ſūt corpora actu lucida: quedā dyaphana: quedā opaca: q2 cū lux ſit q̄litas primi alterātis: qd̄ ē maxie ꝑfectū ⁊ formale: illa corpora que ſunt maxime nobilia ſunt lucida actu: que aūt ſunt ꝓpinqua his: ſūt receptiua luminis: nō tñ ſunt lucida ſicut ſūt corpora dyaphana: que aūt ſunt maxie mālia nō ſūt lucida actu: nec ſūt ſuſceptiua luminis ſicut ſūt opaca. Cōtra predictā concluſionē ſic primo arguit̃. Illud qd̄ ꝯuenit alicui ꝑ ſe ē de rōne eius: ſed viſibile nō ē de rōne coloris vt dicit ħ ph̄s: ergo color ꝑ ſe nō ē viſibilis. ¶ Preterea color nō eſt viſibilis ſine lumine: ergo nō eſt viſibilis per ſe. ¶ Ad primū dicendū ꝙ illud qd̄ cōuenit alicui per ſe in p̄mo modo dicendi ꝑ ſe: bene eſt de rōne eius: non autē illud quod cōuenit alicui per ſe in ſc̄do mō dicēdi ꝑ ſe: viſibile āt ꝯuenit colori ꝑ ſe in ſc̄do mō dicendi ꝑ ſe: vñ rō nō ſequit̃. ¶ Ad ſc̄m dicendū ꝙ lumē non requirit̃ ad videndū ꝑꝑ colorē: ſed ꝑꝑ mediū vt infra patebit. ¶ Sc̄da ꝯcluſio lumē nō eſt corpus: ħ ꝯcluſio ꝓbat̃ tali rōne ph̄i. Impoſſibile ē duo corpa ſimul in eodem eſſe: ſed lumen ſimul eſt cū dyaphano: ergo ſi lumē eſſet corpus: duo corpa eſſent ſimul. ꝓbatio maioris: nam ꝯtrarioꝝ eſt idē ſubiectū ſed lumē ⁊ tenebra ſūt cōtraria ſm modū quo p̄uatio ⁊ habitus ꝯtrariant̃: ſed ſb̄m tenebre eſt dyaphanū ⁊ ꝑ ꝯñs lumen erit ſiľ cū dyaphano. ¶ Preterea ſi lumē eēt corpus oporteret ꝙ illumiatio eſſet motus localis: ſʒ illuminatio nō eſt motus localis cū ſit in inſtāti: ergo lumē non eſt corpus. ¶ Pro huius ꝯcluſiōis declaratiōe ꝯſyderandū ē ꝙ aliq antiq phoꝝ dicebāt ꝙ lumē eēt corpus. Alii dicebāt ipſū eē naturā ſpūalē. alii aūt dicebāt ipſū eſſe euidentiā coloris. alii vero dicebant ipſum eſſe formā ſubſtantialem ſolis. Sed primum ſtare nō poteſt ꝑꝑ rationes predictas. neqʒ ſecundū q2 ſi lumen eſſet natura ſpūalis: nō caderet in cōprehēſiōe ſenſus: ꝯñs eſt ꝯtra expientiam: ergo lumen nō ē nā ſpūalis. ⁊ quod vtimur noīe luīs in ſpūalibus: hoc eſt q2 viſus eſt ſpiritualior ⁊ ſubtilior ceteris ſenſibus. qd̄ pʒ primo ex ꝑte obi: q2 aliq̄ cadunt ſub viſu ſm ꝓprietates in quibus cōicant̃ inferiora corpa cū ſupioribus: pʒ etiā rōne immutatiōis. nā ſenſus viſus eſt ſpiritualior ex mō immutationis. nā in ſolo viſu eſt mutatio ſpūalis abſqʒ nāli. ¶ Pro quo notādū ꝙ imutatio nālis vocat̃ qñ q̄litas ſuſcipit̃ in patiente ſʒ eē nature ſicut cū aliqs infrigidat̃. Sʒ imutatio ſpūalis ē ſm ꝙ ſpēs recipit̃ i organo ſenſus ꝑ modū intētiōis ⁊ ñ ꝑ modū nālē. neqʒ tertiū ſtare pōt. nā ſi lumē eēt niſi euidētia coloris: ſequeret̃ ꝙ nulla eēnt que luceret de nocte: ꝯñs ē falſū ⁊ cōtra experiētiā: ergo ⁊c. neqʒ vltimū ſtare pōt q2 nulla forma ſb̄alis ē ꝑ ſe ſenſibilis ſm lumē ꝑ ſe ē ſēſibile: ergo ⁊c. ¶ Cōtra p̄dictā ꝯcluſionē ſic arguit̃. Illud cui competūt ꝓprietates corpis eſt corpus: ſʒ lumini cōpetūt ꝓprietates corporis: vt puta reuerberatio: ergo lumē ē corpus. ¶ Dicendū ꝙ reuerberatio nō cōpetit lumini niſi ſm quandā ſiľitudinem: nā ſicut aliqua corpora reuerberātur ⁊ reuertunt̃ ad corpus a quo exierunt: ita ēt ⁊ radii luīs reuerberāt̃ a corpe opaco ⁊ reflectūtur. Ideo ſimilitudinarie ei ꝓprietates corporis cōpetunt. Utrum autem lumen ſit qualitas aut aliquid aliud inferius declarabitur. ¶ Circa predicta dubitatur. vtrum lumen requiratur ad videndū ꝓpter mediū tm̄ ⁊ ñ ꝓpter colorē. Et arguitur ꝙ nō rōnibus alberti

tenentis iſtam partem. nam color non poteſt mouere
dyaphanum ſine lumine: ergo ſequitur ꝙ lumen req
ritur propter colorem ⁊ non propter medium tantuꝫ
¶ Preterea vnius potentie debet eſſe vnum obiectū
ſi ergo lumen requireret ꝓpter medium ⁊ nō ꝓpter
colorem: ipſius viſus eſſent duo obiecta: ⁊ ſic viſus eſ
ſet vna potētia. ¶ Preterea qui eſt ī obſcuro videt ea
que ſunt in lumine ⁊ nō ecōuerſo: ergo ſignū ē ꝙ lu/
men requirat̄ pp colorem. ¶ Ad dubium dicendum
eſt ſm doc. s. ꝙ lumē requirit̄ ꝓpter medium tm̄ ⁊
nō ꝓpter colorē. cuius rationē aſſignat: nā color eſt vi
ſibilis ꝑ ſe vt dicit hic phs: ergo habet in ſe cauſaꝫ vt
poſſit videri: ⁊ per ꝯñs lumen nō requiritur ꝓpt co
lorem vt videatur. ¶ Ad primā rōnem dubii dicendū
ꝙ color ſm ſuam ꝓpriam naturā aptus natus eſt mo
uere dyaphanum imperfecte. ¶ Pro cuius euidētia
conſyderandum eſt: vt dicit hic doc. ſan. ꝙ differentia
eſt inter virtutem perfectam ⁊ imperfectam. naꝫ for/
ma que eſt virtutis perfecte in agendo: nō ſolum pōt
inducere ſuam ſimilitudinem in ſuſceptibili: ſed etiam
poteſt diſponere patiens vt ſit proprium eius ſuſcepti
uum: quod non poteſt facere ſi ſit imperfecte virtutis
cum ergo virtus coloris in agendo ſit imperfecta re/
ſpectu luminis: quia color nihil aliud eſt qꝫ lux quedā
quodammodo obſcurata ex admixtione corporis opa
ci: iō nō hꝫ virtutem vt faciat medium in ſua diſpoſi/
tione qua ſit ſuſceptiuum coloris: quod tamen pōt fa/
cere lux pura. ¶ Ad ſecundum dicendū ꝙ vnius po/
tentie poſſunt eſſe plura obiecta ſbordinata: ita ꝙ vnū
ſit obiectū quod ⁊ aliud ſit obiectum quo. color auteꝫ
dicitur obiectum quod ⁊ materiale viſus: lumen ve/
ro extrinſecum dicitur obiectum quo: vnde non ſequi
tur ratio. ¶ Ad tertiam rationem pꝫ ſolutio ex dictis
nam ꝙ aliquis in obſcuro exn̄s poſſit videre ea que
ſunt in lumine: hoc eſt quia lumen requiritur propter
medium ⁊ non ꝓpter coloreꝫ. Et ſi dicatur rō forma
lis alicuius obiecti requirit̄ ꝓpter obiectum ſed lumē
eſt ratio formalis coloris: ergo ⁊c. dicendū ꝙ duplex
eſt lumen: videlicet lumen extrinſecū ⁊ lumen intrin/
ſecum: quod includit̄ in colore: lumē autem extrinſe/
cum non eſt ratio formalis coloris de quo dubium ꝓ/
cedit: vnde ratio eſt nulla.

¶ Sequitur in textu. (Eſt autem coloris ſuſceptiuuꝫ
non color ⁊c. Hic incipit lectio decimaquinta eiuſdeꝫ
libri: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Stud eſt nonum capitulum preſentis tra-
ctatus in quo phs oſtendens qualiter dya
phanum ſe habet ad colorem habet qnqꝫ
concluſiones. Quarum prima eſt ꝙ dya/
phanum eſt ſine colore. hec concluſio ꝓbatur tali rati
one phi. nam illud quod eſt ſuſceptiuum alicuius non
hꝫ illud cū nihil ſuſcipiat quod hꝫ. ſed diaphanum eſt
ſuſceptiuum coloris vt ex ſupradictis patet: ergo dya
phanum eſt ſine colore. Ex hac concluſione infertur p̄
mo ꝙ dyaphanum ſm ſe nō eſt viſibile: quia vnum
quodqꝫ eſt viſibile ſm colorem: ſed dyaphanū nō hꝫ
ī ſe colorem: ergo dyaphanum ſm ſe non eſt viſibile.
Secundo infertur ꝙ dyaphanum eſt actu tenebroſū
q: diaphanū eſt aptum natum ſuſcipere colorem ⁊ n̄
habet in ſe colorem neqꝫ lumen: ergo dyaphanuꝫ eſt
etiam tenebroſum. Secunda concluſio. Aliqua ſūt vi
ſibilia que non ſolum videntur in lumine: ſed etiam in
tenebris: hec concluſio patet ad ſenſum. nā quedā ſūt
aīalia ⁊ alia quedam entia (quoꝝ non eſt vnū nomen
cōe) que vident̄ in tenebris ignita ⁊ in nocte lucentia:
vt ſunt capita quorundam piſcium ⁊ ſquame ⁊ oculi
quorundā aīaliuꝫ que videntur de nocte: ergo aliqua
ſunt viſibilia qua videntur in tenebris. Sed conſyde/
randum eſt ꝙ talia viſibilia videntur in lumine ⁊ ī te-
nebris: ſed in lumine vident̄ vt colorata: ⁊ in tenebris
vt lucentia. Cuius rō eſt quia in eoꝝ compoſitione hn̄t
aliquid lucis inquantum lucidū ignis ⁊ dyaphanum
aeris ⁊ aque: non eſt in eis totaliter cōprehenſum per
opacum terre. iō vident̄ in lumine ⁊ ī tenebris. Et q:
habent modicum de luce: ideo per preſentiam maio/
ris luminis talis lux offuſcatur: ideo in lumine ſiue in
die non videntur vt lucentia: ſed vt colorata: quia etiā
talis lux non poteſt immutare dyaphanum ſicut color
ideo talia videntur in tenebris vt lucentia ⁊ non colora
ta. ¶ Tertia concluſio color nō pōt videri ſine lumine
hec concluſio ꝓbatur dupliciter. primo ratione. Naꝫ
hoc eſt de ratione coloris: ꝙ ſit quid motiuū dyapha
nū ſm actum ſed non pōt mouere dyaphanum: niſi
mediante lumine: ergo color non eſt viſibilis ſine lumi
ne. Secundo ꝓbatur a ſigno quia ſi ponatur ſenſibile
immediate ſupra viſum non percipitur a viſu. naꝫ ſen
ſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationeꝫ: ergo
ſignum ē ꝙ color nō pōt videri ſine lumine. ¶ Quar
ta concluſio. Si inter oculum videntem ⁊ rem viſam
eſſet vacuum non fieret viſio. hec concluſio ꝓbatur ta
li ratione phyloſophi. Nam ad hoc ꝙ fiat viſio oꝫ ꝙ
organū viſus patiat̄ a viſibili: ſed nō pōt pati a viſibi
li niſi per aliquod mediū. ſi autem eſſet vacuum n̄ eēt
medium: ergo ſi eſſet vacuum nō eſſet viſio. Ex quo
patet falſitas opinionis democriti qui opinatus fuit ꝙ
ſi inter rem viſam ⁊ oculum eēt vacuū ꝙ poſſet aliqs
quamcunqꝫ rem paruam videre per quamcunqꝫ di
ſtantiam. ¶ Quinta concluſio. Aliqua ſunt viſibilia q̄
videntur in tenebris non ſolum vt lucentia: ſed etiā vt
colorata: ⁊ que videntur in lumine non ſolum vt colo
rata: ſed etiam vt lucentia: hec concluſio probatur etiā
ad ſenſum: nam ignis habet tantum de lumine ꝙ pōt
facere omnino dyaphanum in actu: ergo ignis videt̄
vt quid coloratum. Et quia ignis non habet ita debile
lumen ꝙ ad preſentiam maioris luminis obumbretur
ideo videtur in lumine non ſolum vt quid coloratum
ſed vt lucidum. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum co
lor ſit ꝓprium obiectum viſus. ⁊ videtur primo ꝙ n̄
Nam ꝓprium obiectum alicuius potētie poteſt mo/
uere potentiam: ſed non poteſt mouere per ſe viſum:
cum non poſſit mouere viſum ſine lumine vt cōceſſuꝫ
eſt: ergo ⁊c. ¶ Preterea vel poteſt percipi ab aliqua
potentia ꝙ non contineatur ſub ſubiecto: ſed viſus po
teſt percipere quod non eſt coloratum: vt puta tene/
bras ⁊ ſtellas: ego ⁊c. ¶ Dicēdū breuiter ꝙ color ē ob
iectū viſus cōphēdēdo ſub colore lumē: quod ē ꝓpriū
formale eius: qd̄ ſic pꝫ: q: illud ē obiectū ꝑ ſe alicuiꝰ po
tētie ſub cuiꝰ rōne formali cōprehendūt̄ oīa q̄ apta na
ta ſūt apprehēdi a tali potētia: ſꝫ color ē hmōi ſcdꝫ vi/
ſus: ergo ⁊c. ¶ Ad p̄mū dicēdū ꝙ lumē reqrit̄ ꝓpter
mediū: vt ſupra dictū ē ⁊ nō pp colorē. vñ rō n̄ ſequit̄
¶ Ad ſecundū dicēdū ꝙ viſus nō ꝑcipit tenebras ꝑ ſe
ſꝫ ſolū ꝑ accñs: ⁊ lꝫ ſtelle non habeant materiale colo/
ris: tn̄ in eis eſt formale. ſ. lumē.

¶ Sequitur in textu. (Nūc aūt primo de ſono ⁊ ol/
fatu ⁊c. ¶ Hec eſt lectio decimaſexta eiuſdem libri: ⁊
in commento ſancti thome.

Stud ē decimū. c. p̄ntis tractatꝰ ī quo phs d̄
terminādo d̄ gn̄atiōe ſoni pōit q̄tuor ꝯcluſio/
nes. Quaꝝ p̄ma ē ꝙ ſonꝰ qn̄qꝫ ē ī actu qn̄qꝫ ī
potētia: h̄ cōcluſio ꝓbat̄ tal rōne eliciiue ſm phꝫ. Il
lud qd̄ qn̄qꝫ ē ⁊ qn̄qꝫ nō ē aliqn̄ ē ī actu: aliqn̄ ē ī po/
tētia: ſꝫ ſonꝰ qn̄qꝫ ē ⁊ qn̄qꝫ n̄ ē vt pꝫ d̄ cāpana q̄ qn̄qꝫ
ſonat qn̄qꝫ n̄: ergo ſonꝰ qn̄qꝫ ē ī actu qn̄qꝫ ī potētia.
¶ Contra hāc cōcluſionē arguitur. Illud qd̄ nō ē nō
ē in actu: ſꝫ ſonus non eſt: ergo ſonus non eſt in actu.
probatio maioris: quia quod ſit non eſt: ſꝫ ſonꝰ ſolū hꝫ

eſſe in fieri: ergo ſonus non eſt. ¶ Preterea illud qḋ
eſt ſenſibile in actu habet propriā ſpeciem in re ſenſibi
li ꝑ quam actu poteſt ꝑcipi: ſꝫ ſonus ñ hꝫ ꝓpriā ſpeciē
in re ſonante: ergo non eſt actu. ¶ Pro declaratōe ho
rū cōſyderandū eſt primo ꝙ corpora ſonātia ſūt ī q̄/
druplici differentia: nam quedā ſunt ſm actū bñ ſonā
tia vt campana dum actu pulſat: quedam vō ſunt bñ
ſonantia ſm potētiam: vt puta de campana que non
actu ſonat: ſed tñ habet potentiaꝫ bene ſonare. Alia ſūt
que non ſunt bene ſonantia nec in actu nec in potentia:
apta tamen nata eſſe ſonantia: vt patet de lana ⁊ ſimi/
libus. Alia ſunt que non ſunt apta nata bñ ſonare: nec
ſonare aliquo mō vt aer. ¶ Cōſyderandum ē ſecūdo
ꝙ aliqd dicit̄ in actu dupliciter: vno mō in actu ꝑma/
nente: ⁊ iſto mō color habet eē in actu. Alio mō in eſſe
ſucceſſiuo: ⁊ iſto mō ſonus hꝫ eſſe in actu. ⁊ ꝑ hoc pꝫ
ſolutio ad primū arg. q2 illa auctoritas. Illḋ qḋ fit ⁊c.
hꝫ intelligi de ꝑmanentibus ⁊ nō de ſucceſſiuis: ꝑma/
nentia enim dū fiunt non ſunt: ſucceſſiua vō dū fiūt ſūt
⁊ dū facta ſunt nō ſunt. ¶ Conſyderandū eſt tertio ꝙ
aliqd dicit̄ eſſe ſenſibile in actu dupliciter. Vno mō q2
hꝫ ſpēm ꝑ quā ſentit̄ extra mediū ⁊ ſenſū: videlicꝫ ī re
exteriori: ⁊ iſto mō color odor ſapor ſunt in actu ⁊ non
ſonus. Alio mō q2 hꝫ ſpēm ꝑ quā actu ſentit̄ ī medio
vel organo: ⁊ iſto mō ſonus dicit̄ eē in actu: nō eſt eni
aliqua ſpēs ſoni in campana ſonante: formatur tamen
ſpecies in aere ⁊ in organo auditus: ⁊ ꝑ hoc pꝫ ſolutō
ad ſcḋm. ¶ Scḋa cōcluſio ē: tria requirunt̄ ad gene/
rationē ſoni: videlicꝫ ꝑcutiēs: ꝑcuſſum ⁊ mediū. H con
cluſio ꝓbatur tali rōne que elicit̄ ex dictis pħi. nā ſonꝰ
cauſat̄ ex fractione aeris que fit ex vehemēti ꝑcuſſiōe
ſed in oī ꝑcuſſione requirit̄ ꝑcutiēs ⁊ ꝑcuſſum: ⁊ req
ritur etiam tertio ictus percutiētis qui non pōt fieri ſi/
ne motu locali: motus vō localis non poteſt fieri ſine
medio: ergo in generatione ſoni requirit̄ percutiens ꝑ
cuſſum ⁊ mediū: vñ pħs dicit in littera ꝙ ſonus eſt ſē
per alicuius .i. percutientis ad aliqd .i. percuſſum ⁊ in
aliquo .i. in medio. ¶ Pro huiꝰ cōcluſionis declaratōe
eſt aduertēdū ſm pħm ꝙ ad hoc ꝙ predicta faciāt ſo
num: ꝑſertim bonū quatuor cōditiones requiruntur.
quaꝝ pria ē: ꝙ talia corpora ſint dura. ſecūda ē ꝙ ſint
leuia. tertia eſt ꝙ ſint cōcaua: quarta ꝙ ſint velocit̄ mo
ta: ita ꝙ motus ꝑcutientis preueniat diuiſionem aeris
¶ Cōtra predictā cōcluſionē ſic arguit̄. ⁊ primo ꝯtra
ſuppoſitū. nā pħs nō determinat hic de generatiōe co
loris: ergo nō hꝫ determinare hic de generatione ſoni
¶ Preterea ad generationē ſoni requirunt̄ motꝰ lo/
calis ⁊ ictus verberantis: ergo nō ſufficiūt ꝑdicta tria
¶ Ad primū dicendū negando ꝯñiam q2 non eſt ſilis
ratio de ſono ⁊ colore ⁊ odore ⁊ ſapore. nā color odor
⁊ ſapor ⁊ alie qualitates tangibiles vt dicit hic doc. s.
hñt eſſe fixum ⁊ permanēs in ſuo ſubiecto: vñ eſt alia
ratio illoꝝ ſenſibilium ſm ſe ⁊ ſm ꝙ īmutat ſenſum:
ſed ſonus cū cauſet̄ a motu non habet eē fixum ⁊ quie
tum in ſubiecto: ſed in quadā immutatione cōſiſtit. iō
cum pħs in hoc libro ītendat determinare de ſenſibili
bus ſm ꝙ hñt inmutare ſenſum: ideo ſimul ⁊ ſemel
determinat de immutatione ſoni ⁊ generatione eius.
¶ Ad ſecundū dicēdum ꝙ ictus percutientis ⁊ motus
localis cōprehendunt̄ ſub percutiente ⁊ percuſſo con
comitatiue. Tertia concluſio. Aer eſt proprium medi
um ſoni: aqua vero minus ꝓprium: hec cōcluſio ꝓba
tur tali ratione. Illud eſt ꝓprium medium ſoni qḋ fa
ciliter rareſit ⁊ condenſat̄: ⁊ per quod ſonus faciliter
poteſt diffundere ſuas ſpēs ad organum auditus: ſed
aer eſt hmōi: ergo ⁊c. Ex hac cōcluſione ſequit̄ quod
aer non eſt corpus ſonans: q2 ſi eſſet corpus ſonās nō
ſuſciperet ſonū: cum intus exiſtens ꝓhibeat extraneū.
¶ Contra hāc cōcluſionem ſic arguit̄. Aeris ad ſonuꝫ
nulla eſt reſiſtentia: ergo ſi aer ſit ꝓprium medium ſe
quit̄ ꝙ ſonus fiat in inſtanti. nam ratio quare viſio fi/
at in inſtanti eſt: quia aeris ad lumen nulla eſt reſiſten/
tia: cum aer ſit diſpoſitus vltima diſpoſitione ad ſuſce
ptionem luminis: conſequens eſt falſum: ergo ⁊c.
¶ Preterea illud quod eſt ſubiectum alicuius quanti
tatis ſenſibilis non eſt medium eius: ſed aer eſt ſubie/
ctum ſoni: ergo aer nō eſt medium ſoni. ¶ Preterea
quantitas ſenſibilis hꝫ eſſe intentionale in ſuo medio:
ſed ſonus habet eſſe reale in aere: cum nullibi habeat
eſſe niſi in aere: ergo idem vt ſupra. ¶ Ad primū dicē
dum ꝙ lꝫ aeris ad ſonum nulla ſit reſiſtentia: q2 tñ ſo
nus non poteſt fieri ſine motu locali: ideo nō oꝫ ꝙ ſo/
nus fiat in inſtanti: q2 contradictionem implicat motū
localem eſſe in inſtanti. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ
ſonus eſt in aere propinquo corpori ſonanti ſubiectiue
in aere vero magis diſtanti eſt tanq̄ in medio in quo
habet eſſe intentionale. ⁊ per hoc patet ſolutio ad ter/
tium. ¶ Quarta concluſio in omni ſonatione fit reper
cuſſio ſoni a corpore oppoſito corpori ſonanti. hec con
cluſio probatur tali ratione. In omni illuminatione fit
repercuſſio luminis: ergo a fortiori in omni ſonatione
fit repercuſſio ſoni. Sed ſi arguatur contra hanc con/
cluſionem: ſi in omni ſonatione eſſet repercuſſio ſoni: ſe
queretur ꝙ in omni ſonatione cauſaretur ſonus echō:
conſequens eſt falſum ⁊ contra omnem experientiaꝫ:
ergo ⁊c. ¶ Dicendum ꝙ in omni reuerberatione ſo
ni cauſatur ſonus echon: ſed talis ſonus non ſemper ē
manifeſtus: oportet enim ad hoc ꝙ fiat manifeſtus vt
dicit hic doctor ſanctus ꝙ repercuſſio ſoni fiat ad cor/
pus concauum in quo natus eſt multiplicari ſonus: ſi
autem fiat talis reuerberatio ad alia corpora que ñ ſūt
apta nata multiplicare ſonum fiet quidem ſonus echō
ſed non manifeſtus. ¶ Pro ampliori declaratione hu
ius ſoni echon. conſyderandum eſt ſecundum docto/
rem ſanctum ꝙ cum generatio ſoni ſequatur motum
aeris: ſic contingit de immutatione aeris apud genera
tionem ſoni: ſicut de immutatione aque cum aliquid ī
aqua proiicitur: manifeſtum eſt autem ꝙ fiunt quedā
regenerationes in circuitu aque percuſſe que circa lo/
cum percuſſionis ſunt parue ⁊ motus eſt fortis: vbi
autem ſunt maiores regenerationes ⁊ motus debilior
tandem motus totaliter deficit ⁊ regirationes ceſſant:
ſi autem anteq̄ motus ceſſet regirationes ille aliquod
obſtaculum inuenirent: fit motus ⁊ regiratio in contra
rium ⁊ tanto vehementius quanto propinquius fue/
rint prime percuſſioni: pariformiter intelligendum eſt
ꝙ ad percuſſionem corporum ſonantium: aer in quo/
dam giro mouetur: ⁊ ſonus diffunditur circulariter ⁊
in propinquo ille generationes ſunt minores ⁊ motus
eſt fortior in remoto autem girationes ſunt maiores ⁊
motus eſt debilior. Si autem nunquam deficiant hu/
iuſmodi girationes: fiat reuerberatio ad aliquod cor/
pus ille regirationes: reuertuntur in contrarium ⁊ au
ditur ſonus: quaſi ex aduerſo qui dicitur echon.

¶ Sequitur in textu. (Vacuum autēꝫ recte dicimus
proprium audiendi ⁊c.
¶ Hec eſt lectio decimaſeptima eiuſdem libri: ⁊ in cō
mento ſancti Thome.

Stud eſt vndecimum capitulum preſen/
tis ſecundi tractatus in quo phyloſophus
determinans de immutatione auditus a ſo
no. ponit tres conditiones que requirun/
tur ad hoc quod auditus poſſit immutari a ſono.
Quarum prima eſt ꝙ ibi ſit vnitas ⁊ continuitas ae/
ris ⁊ continuus motus ab aliquo corpore ſolido ⁊ fir
mo. ¶ Secunda conditio eſt quod in organo ſit aer

intraneus incluſus in quadam pellicula. ¶ Tertia ꝯdi
tio eſt ꝙ talis aer ſit immobilis. Ex his cōditionibus
eliciuntur tria impedimenta ex oppoſito per que im/
peditur talis īmutatio. Primuꝫ ꝙ eſt quando ille aer
in organo corrumpitur. Secunduꝫ eſt quando illa pel
licula circundans illum aerem corrumpitur vel ledi/
tur. Tertium eſt quando talis aer eſt mobilis. ¶ Con
ſyderandum eſt vlterius ſecundum phyloſophum in
littera ꝙ due ſunt differētie ſoni: videlicet graue ⁊ acu
tum. Sonus enim acutus eſt qui in pauco tempore
multum mouet auditum. ſed ſonus grauis eſt qui in
multo tempore parum mouet auditum. Et ſi dicatur
eſt aliquis ſonus moderatus ⁊ circunflexus: ergo pre
dicte differentie non bene aſſignantur. ¶ Dicendum
ꝙ ſonus circumflexus ⁊ ſonus moderatus continen/
tur ſub predictis: ſicut medii colores ſub externis: q:
participant aliquid de ſono acuto: ⁊ de ſono graui: vt
patet in muſica boecii. ¶ Si dicatur vlterius ſonꝰ acu
tus ⁊ ſonus grauis ſunt ſpecies ſoni: ergo acutū ⁊ gra
ue non ſunt differentie eius. ¶ Dicendum ꝙ graue ⁊
acutum: poſſunt accipi dupliciter. Uno modo formali
ter ſic ſunt differentie ſoni. Alio modo materialiter ꝓ
ipſo ſono qui eſt acutus vel pro illo ſono qui eſt gra/
uis ſic ſunt ſpecies ſoni. ¶ Conſyderandum vlterius
ꝙ acutum ⁊ graue non ſunt idem ꝙ tardum ⁊ velox
quia ſonus non eſt idem quod motus: ergo differen-
tie ſoni non ſunt eedem cum differentiis motus: ſꝫ acu
tum ⁊ graue ſunt differentie ſoni vt ex dictis patet: ⁊
tardum ⁊ velox ſunt differentie motus: ergo ⁊c. Ue/
runtamen quia ſonus cauſatur a motu: ideo acutum
⁊ graue in ſono cauſantur a velocitate ⁊ tarditate mo
tus. ¶ Circa predicta dubitatur primo vtrum tā per
cutiens q̄ꝫ percuſſum ſint cauſa actiua ſoni: ⁊ videtur
ꝙ non. ¶ Nam illud quod eſt cauſa actiua: non eſt cā
paſſiua reſpectu eiuſdem: ſed corpus percuſſum ē cau
ſa paſſiua: ergo non videtur ꝙ ſit cauſa actiua ſoni.
¶ In contrarium arguit̄ per pħm in littera. Dicēdū
ꝙ tam percutiens q̄ꝫ percuſſuꝫ eſt cauſa actiua ſoni:
cuius ratio phyloſophi eſt quia ſonus generat̄ ex fra
ctione aeris: ſed corpus percutiens eſt cauſa actiua hu
ius fractionis: ergo corpus percutiens concurrit acti/
ue ad generationem ſoni. Et quia ad talem fractioneꝫ
aeris requiritur ꝙ corpus percuſſum ſit durum ⁊ fir
mum: ideo facit illum aerem reſilire: ad quam reſiliti
onem corpus percuſſum concurrit actiue: ideo corpꝰ
percuſſum actiue ad generationē ſoni concurrit. ¶ Ad
rationem dubii dicendum ꝙ licet corpus percuſſum
paſſiue concurrat ad fractionem aeris: actiue tamen
concurrit ad predictam reſilitionem que ad generatio
nem ſoni concurrit. ¶ Dubitatur ſecundo vtrum ſo/
nus ſit proprium obiectum auditus ⁊ videtur ꝙ non
¶ Nam nullum ſenſibile cōe eſt proprium obiectum
alicuius ſenſus: ſed ſonus eſt ſenſibile cōe: ergo ⁊c. ꝓ/
batio maioris quia motus eſt ſenſibile cōe: ſed ſonus
non eſt niſi quidam motus aeris vt hic concedit phy
loſophus: ergo ſonus eſt ſenſibile cōe. ¶ Preterea il
lud quod immutat auditum eſt obiectum auditus: ſꝫ
corpus percutiens ſiue ſonans immutat auditum: er
go corpus percutiens ſiue ſonans eſt obiectum audi/
tus: ⁊ per conſequens non ſonus. cum tamen vnius
potentie ſit vnum obiectum. ¶ Dicendum ꝙ ſonus
eſt proprium ⁊ per ſe obiectum auditus: quod ſic pa
tet: nam illud eſt proprium ⁊ per ſe obiectum alicuius
potentie ſub cuius ratione formali omnia ſenſitiua illi/
us potentie apprehenduntur ab illa potentia: ſꝫ ſonus
eſt huiuſmodi: ergo ⁊c. ¶ Ad primam rationem du/
bii dicendum ꝙ ſonus nō eſt motus eſſentialiter ſꝫ ef/
fectiue ſolum: quia cauſatur a motu ⁊ cōſequitur ipſū
¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ corpus ſonans immu
tat per accidens auditum ⁊ non per ſe: vnde rō nulla

¶ Sequitur in textu. (Uox auteꝫ eſt ſonus quidā ani
mati. ⁊c.) Hic incipit lectio decimaoctaua eiuſdem li/
bri: ⁊ in commento ſancti thome.

Stud eſt duodecimum capitulum predi/
cti tractatus in quo phyloſophus determi
nando de quadam ſpecie ſoni: videlicet de
voce: ponit vnam concluſionem: videlicet
ꝙ vox eſt repercuſſio aeris reſpirati ab anima ſꝫ imagi
nationem que eſt in his partibus ad arteriam vocalē
Hec concluſio probat̄ quantum ad ſingulas partes: ⁊
primo ꝙ vox ſit reuerberatio aeris. ¶ Nam omnis
ſonus eſt reuerberatio aeris. i. ex verberatione aeris
cauſatur: ſed omnis vox eſt ſonus: ergo oīs vox eſt ex
reuerberatione aeris. Quod autem vox ſit reuerbera
tio aeris reſpirati: ꝓbat pħs duobus ſignis: quoꝝ pri
mum eſt. ¶ Nam non poteſt formare voceꝫ niſi aſpi
rando vel reſpirando niſi retineat aerem: ergo ſignuꝫ
eſt ꝙ vox eſt reuerberatio aeris reſpirati. Secunduꝫ
ſignum eſt quia animalia non reſpirantia non poſſunt
formare voceꝫ: ergo ⁊c. Qđ aūt vox ſit reuerberatio
aeris reſpirati ab aīa ad arteriam vocalem patet. Nā
ſicut in ſono ita in voce reperit̄ corpus percuſſum: ſꝫ
vocalis arteria videtur corpus percuſſum in genera/
tione vocis: ergo ⁊c. Ex hac concluſione infert̄ ꝙ in/
animata non poſſunt formare vocem. Infertur ſecū
do ꝙ animalia non reſpirantia nō pñt formare voceꝫ
⁊ per conſequens piſces non poſſunt formare vocem
Infertur tertio ꝙ animalia carentia ſanguine nō poſ/
ſunt etiam formare vocem. ¶ Conſyderandum ē ſm
phyloſophum in littera. primo ꝙ aer reſpiratus ē me
dium vocis: cuius reſpirationis organum eſt vocalis
arteria: que eſt quedam vena procedens a pulmone
ad guttur. ¶ Contra predictam concluſionem ſic ar/
guitur breuiter. ¶ Reuerberatio eſt quidam motus:
ſed vox non eſt motus: ergo vox non eſt reuerbera/
tio aeris. ¶ Preterea ſi vox eēt reuerberatio aeriſ ab
aīa. ſequeret̄ ꝙ inſtrumēta muſicalia nō formarēt vo
cem: ꝯñs eſt falſū: ⁊ cōtra cōem modū loquēdi: ergo
⁊c. ¶ Preterea reſpiratio ē naturalis aīalium: ergo ſi
vox eſſet reuerberatio aeris reſpirati: ſequeret̄ ꝙ que
libet vox eēt naturalis ſignificatiua naturaliter. ¶ Ad
primū dicendū ꝙ dū dicit̄ vox ē reuerberatio aeris
eſt p̄dicatio cauſalis ⁊ non eēntialis. ¶ Ad ſecundū di/
cendū ꝙ inſtrumēta muſicalia ⁊ alia inaīata dicunt̄ for
mare vocē ſil'itudinarie: tū primo ꝑ ꝑ cōtinuitatē ſoni:
tū ſcđo ꝓpter cōſonantiam: tū tertio ꝓpter interēptio
nē: nō tñ dicunt̄ formare vocē ꝓprie. ¶ Ad tertiū di/
cendū ꝙ lꝫ formare vocē in cōi ſit nāle aīali cōditioni
bus predictis reſeruatis: tñ formare hāc vel illā voceꝫ
ñ ē nāle aīali: vñ nō oꝫ ꝙ q̄libet vox ſit nālis aīali.

¶ Sequitur in textu. (De odore aūt ⁊ olfatu minus
bñ determinabile ⁊c.) ¶ Hec eſt lectio decimanona
eiuſdem libri: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Stud ē. iꝫ. ca. huiꝰ tractatꝰ ī quo pħs determi
nās de obō olfatꝰ. ſ. đ odore pōit duas ꝯcluſi/
ones: q̄ꝝ p̄ma ē ꝙ nos hēmꝰ peiorē olfatū cete
ris aīalibꝰ. h ꝯcluſio ꝓbat̄ tali rōe pħi. nā īſtrumētum
ſenſus dꝫ eē ꝓportionatū ſenſibili ſuo ſꝫ ſenſibile olfatꝰ
ſ. odor cauſat̄ ex calido ⁊ ſicco: ergo īſtrumētū ſiue or
ganū olfatꝰ dꝫ eē cōpoſitū ex talibꝰ. ſ. ex calido ⁊ ſicco: ſꝫ
cerebꝝ noſtꝝ ī quo ꝯſiſtit īſtrumētū olfatꝰ paꝝ hꝫ đ ca
lido ⁊ ſicco: ⁊ ſupabūdat ī hūido ⁊ frigido: cū īter ceťa
aīalia hēamꝰ maiꝰ cerebꝝ: ergo īter ceťa aīalia ꝑ maiori
pte hēmꝰ peiorē olfatū. Ex quo īfert̄ ſꝫ pħꝫ ꝙ difficile
ē determinare de odorabili ⁊ ſpēbꝰ eiꝰ. Et arguit̄ hō ē

perfectiſſimum animalium: ergo habet perfectiſſimas operationes: ⁊ per cõſequens perfectiſſima inſtrumẽta. ¶ Dicendum ꝙ licet homo abſolute ⁊ ſimpliciter loquendo ſit perfectiſſimum animalium: non tamen ẽ inconueniens ꝙ aliquod animal ſit perfectius homine quantum ad aliquid ſicut quantum ad fortitudinẽ leo precellit ⁊ linx quantum ad viſum ſic de aliis. ¶ Secunda concluſio eſt ꝙ ſpecies ⁊ differentie odoris nobis ignote ſunt: ſed fiunt nobis note per comparationem ad differentias ſaporis. Hec cõcluſio ꝓbatur tali ratione: Quecunq; aliqua duo habent proportionẽ ad inuicem: ⁊ vnum eſt notius altero: illud quod eſt minus notum habet cognoſci ⁊ notificari per illud qđ ẽ notius. Sed ſpecies odoris ⁊ ſaporis ꝓportionem habent adinuicem: (cum olfatus ꝓportionez habeat ad guſtum) ⁊ ſpecies ſaporis ſint nobis magis manifeſte ergo relinquitur ꝙ ſpecies odoris nobis innoteſcant per ſpecies ſaporis. Quod autem ſpecies ſaporis ſint nobis magis manifeſte: patet quia nos habemus guſtuz certiorem ceteris animalibus: q: guſtus eſt quidã tactus tactum autem habemus ceteris animalibus perfectiorem: ergo ſpecies odoris ſumuntur a ſpeciebus ſaporis: Ex quo ſequitur ꝙ homo eſt prudentiſſimũ aĩal: quia ex ſenſu tactus accipimus ꝙ aliqui ſint ingenioſi vel non ingenioſi: nõ autem ſm̄ alium ſenſum: vnde illi qui ſunt duri carne: carent ingenio bono ⁊ ſunt inepti ad ſcientias. Illi vero qui ſunt molles carne: ingenioſi ſunt ⁊ apti mente ad ſciẽtias ⁊ ad virtutes. Quod aũt illi qui habent bonum tactum habeãt per ſe bonitatem mentis: patet dupliciter: tuz primo: quia tactus ẽ fundamentum alioꝝ ſenſuum: tum ſecundo q: bonitas tactus ſequitur bonitatem complexionis. ¶ Et ſi arguitur ſenſus viſus ſpiritualior eſt ⁊ plures rerum differẽtias demonſtrat vt patuit in ꝓhemio huius: ergo ſenſus viſus magis denotat bonitatẽ mentis ⁊ ingenium ꝗ̃ ſenſus tactus. ¶ Preterea ſi homo haberet certiſſimum tactum inter cetera animalia: ſequeretur ꝙ ſpecies odoris deberent ſumi a qualitatibus tangibilibus ⁊ non a ſpeciebus ſaporis: conſequens eſt contra phm̄ hic: ergo ⁊c. ¶ Preterea vulgo dicitur ꝙ aranea precellit hominẽ tactu: vt patet per quendam metriſtam q ſic ait: (Vultur odoratu: linx viſu: ſimia guſtu. Nos aper auditu: precellit aranea tactu: ergo ſequitur ꝙ homo ceteris animalibus nõ habeat certiſſimũ tactum. ¶ Ad primum dicẽdum ꝙ viſus per accidẽs põt concurrere ad bonitatẽ ⁊ nobilitatem mẽtis per ſe tamen ſenſus tactus valet ad ꝓbationẽ nobilitatis ipſius mentis. ¶ Ad ſecundum dicendũ ꝙ ſapor ⁊ odor cauſantur per commixtionẽ aliquarum primaruz qualitatum ſenſibilium. Qualitates vero tangibiles ſunt ſimplices: ⁊ non commixte vt hic dicit doc. ſan. iõ ſpecies odoris magis ſumuntur a ſpeciebus ſaporis ꝗ̃ a qualitatibus tangibilibus. ¶ Ad tertium dicẽdum negando aſſumptum: quia predicta metra de directo repugnant dictis phi ⁊ veritati. ¶ Pro maiori declaratione conſyderandum eſt ſm̄ phm̄ in littera ꝙ ſpecies odoris ſiue differentie ſunt dulce ⁊ amarum que quidem in vno ⁊ eodem aliquando conueniunt cum differentiis ſaporis: ⁊ aliquando differunt. Nam aliquãdo contingit ꝙ vbi eſt odor dulcis: ibi eſt ſapor dulcis ⁊ vbi eſt odor amarus: ibi eſt ſapor amarus. Aliquãdo vero contingit ꝙ vbi eſt odor dulcis: ibi eſt ſapor amarus: ⁊ vbi eſt ſapor dulcis ibi eſt odor amarus. Cuius ratio eſt quia odor conſiſtit in calido ⁊ ſicco tẽperato: ſapor vero conſiſtit in humido aqueo debite digeſto. vbi ergo illa duo ſimul reperiuntur: ibi reperitur odor eiuſdem qualitatis cum ſapore: ſi vero reperiatur vnum ⁊ non reliquum: ibi erit differentia in qualitate vtriuſq;. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum odor ſit proprium obiectum olfactus ⁊ arguitur ꝙ nõ quia illud eſt proprium obiectum quod eſt adequatũ alicui potentie: ſed odor non eſt obiectum adequatum olfatui: ergo ⁊c. Probatio maioris quia non odorabilia poſſunt percipi ab olfactu: vt concedit hic phyloſophus. ¶ Preterea odor eſt perceptibilis a guſtu: ergo non eſt proprium obiectum olfactus. ¶ Ad dubiũ dicendum ꝙ odor eſt proprium ⁊ adequatum obiectum olfactus: quod probatur illa ratione qua probatum eſt ſuperius de colore reſpectu viſus: ⁊ de ſono reſpectu auditus. ¶ Ad primam rationem dubii dicendum ꝙ non odorabilia percipiuntur ab olfactu non ꝑ ſe ſed ꝑ accñs. ⁊ ſilr̄ dicendũ ẽ ad ſecundũ.

¶ Sequitur in textu. (Eſt autem ⁊ olfactus per medium vt aerem ⁊ aquam ⁊c.) Hec eſt lectio vigeſima eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt decimumquartum capituluz huius tractatus: in quo phyloſobus determinans de immutatione olfatus ab odore ponit tres concluſiones. ¶ Quarum prima ẽ ꝙ aer ⁊ aqua ſunt medium odoris: qñs patet per ſenſum. Nam vultures per magnum ſpacium veniunt ad cadauera mortuorum: quod non facerent niſi ſpecies odoris diffunderentur per aerem: ⁊ aqualica vt piſces odores ſentiunt vt patet ad ſenſum. ¶ Secunda concluſio eſt. Idem ſenſus olfactus ſm̄ ſpeciem eſt in omnibus animalibus tam rationalibus ꝗ̃ irrationalibus. hec concluſio probatur duabus rationibus phi: quarum prima eſt. Nam ſenſus diſtinguuntur penes ſenſibilia: ſed olfatus in omnibus animalibus ordinantur ad idem ſenſibile: videlicet ad odorem: ergo ⁊c. ¶ Preterea ille ſenſus eſt vnus: cuius ſunt eadez corruptiua: ſed tam olfatus hominis ꝗ̃ aliorum animalium corrumpuntur ꝓpter excellentia odoris: ergo idẽ vt ſupra. ¶ Contra hanc concluſionem arguitur tali ratione phi. ¶ Aliqua ſunt animalia que odorant reſpirando aliqua vero odorant non reſpirando: ergo videtur ꝙ non eſt idem olfatus in omnibus animalibus ¶ Dicendum ꝙ eſt idem olfatus ſm̄ eſſentiam ſed ẽ diuerſus modus odorandi qui peruenit ex diuerſa diſpoſitione organi. Nam organum olfatus in homine differt ab organis aliorum animalium. nam organuz odoratus in homine eſt cum cooperculo in aliis vero animalibus non reſpirantibus eſt ſine cooperculo. ¶ Ex quo infert phyloſophus ꝙ reſpirantia nõ odorant in aquis. ¶ Tertia concluſio eſt: oportet organuz olfatus eſſe in potentia ad odorem ⁊ ſiccitatem. Cuius ratio eſt quia ſicut ſe habet organum viſus ad colorez ⁊ lumen: ita ſe habet organum olfatus ad odorẽ ⁊ ſiccitatem: cum odor fundetur in ſicco ſicut ſapor in humido: ſed organum viſus eſt in potentia ad colorez ⁊ lumen: ergo organum olfatus debet eſſe in potẽtia ad odorem ⁊ ſiccum. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum odor tranſfundat ſuas ſpecies in aere realiter vel intẽtionaliter. Et videtur ꝙ realiter. Nam poma odorez emittentia deſiccantur: quod non fieret: niſi eſſet realis euaporatio: ergo odor realiter tranſfunditur in medio ¶ Preterea in omni euaporatione eſt fumalis euaporatio: ſed talis habet eſſe reale in medio: ergo idem vt ſupra. ¶ Preterea beſtie ſilueſtres dum volunt quieſcere in aliquo loco faciunt magnum ſaltum ne canes ipſas percipiant per odorem: ſed hoc non eſſet niſi odor realiter eſſet in medio: ergo ⁊c. ¶ Dicendum ꝙ odor tranſfunditur realiter in medio quantum ad aliquam partem: non tamen quãtum ad totum mediuz prima pars illius patet per argumenta iam facta. Secunda pars probatur: quia fertur ꝙ volucres ꝑ quin

q̄ginta miliaria ⁊ amplius ad cadauera mortuorum veniunt propter odorem: ſed impoſſibile eſt ꝙ talis odor per tantum ſpacium poſſit diffundi realiter: cuꝫ vniuſcuiuſqꝫ rei ſit determinatus terminus rarefactionis vel euaporationis. ¶ Ad argumenta omnia dubii patet ſolutio ex dictis.

¶ Sequitur in textu. (Guſtabile autem ⁊c. Hec eſt lectio viceſimaprima eiuſdem libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt decimumquintum capitulū preſentis tractatus in quo phs determinans de guſtu ponit quatuor concluſiones. quarum prima eſt ꝙ guſtus percipit ſuū obiectum. ſ. ſaporem per medium intraneū. hec concluſio ꝓbatur tali ratione ¶ Nam tactus percipit ſuū obiectum per medium intraneum: ſed guſtus eſt quidaꝫ tactus ⁊ guſtabile eſt quoddam tangibile: ergo ſequitur ꝙ guſtus percipit ſuum obiectum per medium intraneum. ¶ Pro cuius declaratione conſyderandū eſt ſm doctorem ſanctum ꝙ duplex eſt medium ſenſus. Quoddam eſt medium intraneum quod dicitur pars animalis de conſtitutione eius exiſtens: vt puta caro. Aliud eſt medium extraneum: quod. ſ. non eſt pars animalis: vtputa aer vel aqua: guſtus enim ⁊ tactus percipiunt ſua obiecta per medium intraneum. Alii vero ſenſus per medium extraneum: vt ex ſupradictis patet. ¶ Contra predicta ſic primo arguitur. ¶ Si guſtus eſſet quidam tactus ſequeretᷣ ꝙ nō eēnt niſi quatuor ſenſus exteriores: conſequens ē ꝯtra oēꝫ doctrinaꝫ phoꝝ: ergo ⁊c. ¶ Preterea aliquis ī aqua exiſtens percipit ſaporem alicuius corporis diſtantis: ergo videtur ꝙ guſtus non ſemper percipiat ſuum obiectum per medium intraneum. ¶ Ad primum dicendum ꝙ guſtum eſſe tactum poteſt intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad eſſentiam ſenſuuꝫ. Alio modo quantum ad modum ſentiendi: guſtus eniꝫ dicitur tactus ſecundo modo non autem primo modo: quod patet tali ratione doctoris ſancti. Nam ita ſe habet guſtus ad tactum: ſicut ſe habet obiectum guſtus ſcꝫ ſapor ad obiectum tactus. ſ. ad quatuor qualitates tangibiles. ſed manifeſtuꝫ eſt ꝙ ſapor nō ē eēntialiter qualitas aliqua de qualitatibus tangibilibus: ergo eſſentialiter guſtus nō eſt quidam tactus. ¶ Ad ſecūdū dicendū ꝙ aliquis exiſtēs in aqua nō ꝑcipit ſaporem corporis diſtantis: vt diſtans eſt ſm qd̄ dicit hic doctor ſanctus: ſed percipit ſaporem corporis diſtantis ſm ꝙ admixtum eſt cum aqua. ¶ Secunda concluſio. guſtabile non poteſt percipi a guſtu ſine humiditate. hec concluſio ꝓbatᷣ tali ratione. ¶ Sicut ſe habet color ad lumen per reſpectum ad viſum: ita ſe habet ſapor ad humidum per reſpectum ad guſtum: ſed color non poteſt percipi a viſu ſine lumine: ergo ſapor n̄ pōt percipi a guſtu ſine humiditate. ¶ Ex quo inferᷣ ꝙ guſtabile debet eſſe vel actu humidū vel aptū natum humiditatē ſuſcipere. ¶ Tertia cōcluſio. guſtus nō ſolum percipit guſtabile: ſed etiam nō guſtabile: h̄ concluſio ꝓbatur tali ratione. ¶ Nam ſicut ſe habet viſus ad viſibile ⁊ non viſibile: ita ſe habet guſtus ad guſtabile ⁊ non guſtabile: ſed manifeſtuꝫ eſt ꝙ viſus non ſolum ꝑcipit viſibile ſed etiam nō viſibile: vtputa tenebras: ergo ⁊c. ¶ Pro cuius declaratione conſyderandum eſt ſm doctorē ſanctum ꝙ aliq̄d diciᷣ guſtabile tripliciter. Uno mō illud diciᷣ guſtabile qd̄ hꝫ bonum guſtum. Secundo modo diciᷣ guſtabile qd̄ habet paruum guſtuꝫ. Tertio modo diciᷣ guſtabile quod hꝫ prauū guſtum. Et ꝑ oppoſitum aliquid dicitur nō guſtabile tripliciter. Uno modo ꝙ nō ē aptū natum aliquo modo immutare guſtum. Alio mō dicitur nō guſtabile quod nō pōt īmutare guſtū ſꝫ praue. Tertio mō diciᷣ nō guſtabile qd̄ nō pōt īmutare guſtū cū magna quantitate lꝫ enim bn̄ poſſet īmutare cū modica. ¶ Conſyderandū eſt ſecundo ꝙ guſtū ꝑcipere non guſtabile pōt intelligi dupl'r. Uno mō per ſe ⁊ poſitiue. Alio mō ꝑ accn̄s ⁊ priuatiue. Prīo mō guſtus nō pōt ꝑcipere nō guſtabile: ſed bn̄ ſcd̄o mō. ¶ Quarta ꝯcluſio īſtrumētum ſiue organū guſtus n̄ eſt humidū actu ſm ſeipſum nec eſt tale ꝙ nō poſſet ſieri humidū. h̄ cōcluſio ꝓbatur tali rōne. ¶ Nā ſicut ſe hꝫ organū viſus ad lumen: ita ſe hꝫ organū guſtus ad humidū: ſed organū viſus nō hꝫ in ſe lumē inquātum hmōi: nec ē ſuſceptiuū coloris: ergo ⁊c. Idē pꝫ a ſigno: ¶ Nam lingua exn̄s ſicca aut valde humida n̄ pōt ſentire: ergo ſignū ē ꝙ organū guſtus qd̄ ē ī ligua nō ē actu humidū. ¶ Circa p̄dicta p̄mo dubitatur de ſpeciebus ſaporis. ¶ Dō ꝙ ſeptē ſpecies ſaporis ſupius enumeranᷣ que ꝯtinentur in his v̄ſibus. Dulcis ⁊ auſterus ſalſus quoqꝫ pinguis amarus: Pōtic⁹ acutus ſpecies ſunt iſte ſaporis. Quaꝝ ſpecieꝝ ſic pōt formari ſufficientia. ¶ Nam tales ſpecies aut rōnem habent extremoꝝ aut rationem medii. Si primuꝫ ſic ſūt dulce ⁊ amaꝝ. Si ſecundū hoc eſt dupliciter. vel hn̄t rōnem medii per participationē vel per equidiſtātiā. ſi ſecundū: ſic eſt acutum. ſi p̄mū ⁊ hoc eſt dupliciter. vel tale mediū mediat inter dulce ⁊ acutum: vel inter amaꝝ ⁊ acutum. ſi primum hoc ē dupliciter: vel magis accedit ad dulce: ſic eſt pingue: vel magis accedit ad acutum: ſic eſt auſterū: ſi ſecundum hoc eſt dupliciter: vel magis etiam accedit ad acutū ſic eſt ſalſū: vel magis accedit ad amaꝝ ſic eſt ponticum: de quibus ī libro de ſenſu ⁊ ſenſato latius diſputatum eſt. ¶ Dubitatur ſcd̄o vtrū ſapor ſit ꝓpriū obiectū guſtus ⁊ videᷣ ꝙ nō. ¶ Nā illud qd̄ ē inferius ad obiectū alicuius potētie: nō pōt eē obiectū alterius potētie: ſꝫ ſapor ē qd̄dā inferius obiecti ipſius tactus cum oē guſtabile ſit tangibile ⁊ nō ecōuerſo: ergo videᷣ ꝙ ſapor nō ſit obiectū ipſius guſtus. ¶ Preterea obiectū ꝑ ſe ⁊ proprium alicuius potētie nō ꝑcipiᷣ ab alia potētia: cū ſēſibile ꝓprium dicaᷣ illud qd̄ ab vno ſenſu aptū natū ē ꝑcipi: ſed ſapor ꝑcipiᷣ a tactu: ergo ⁊c. ¶ Preterea illud qd̄ guſtū immutat eſt obiectū eius: ſed humor ſaliualis īmutat guſtū: ergo ē obiectū eius ⁊ non ſapor. ¶ Dicēdū ꝙ ſapor formaliter ſūptus: videlicet inquantū ſapor ē per ſe ⁊ ꝓprium obiectū ipſius guſt⁹: qd̄ poſſet probari eadem ratione qua probatū eſt ſupra de obiecto viſus. ¶ Ad primū dicēdū ꝙ ſapor nō cōtinetur ſub quatuor qualitatibus tangibilibus ſicut īferius ſub ſuo ſuꝑiori nec ēt guſtus ꝯtineᷣ ſub tactu: ſicut īferius ſub ſuo ſuꝑiori eēntial'r loquēdo: ſꝫ ſolum q̄ꝫtū ad modū ſentiēdi vt ſupra dictū ē. ¶ Ad ſcd̄ꝫ dicēdū ꝙ ſapor ꝑ ſe ⁊ formal'r nō ꝑcipiᷣ a tactu: ſꝫ ſolū inquantū cauſaᷣ a q̄litatibus tāgibilibus. ¶ Ad vltimū dicēdū ꝙ humidū ſaliuale īſtrumētaliter ꝯcurrit ad guſtū nō aūt obiectiue: vn̄ rō nō ſequiᷣ ⁊c.

¶ Sequitur in textu. (De eo aūt ⁊c.) Hic incipit lectio viceſimaſecūda eiuſdeꝫ libri: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Stud ē. 16. cap. pn̄tis tractat⁹ ī quo phs determinādo de ſenſu tact⁹ ⁊ de tāgibili: ponit duas ꝯcluſiōes ꝑ q̄s ſoluit duas dubitatiōes: q̄rum p̄ma ē. Sēſus tact⁹ non eſt vn⁹ formal'r ſꝫ plures. h̄ ꝯcluſio ꝓbaᷣ tali rōe phi. nā vn⁹ ſenſus ē vni⁹ ꝯtrarietatis ꝑ ſe ⁊ p̄mo: ſꝫ ſenſus tactus nō ē tm̄ vnius ꝯtrarietatis ꝑ ſe p̄mo cū obiectuꝫ eius ſint q̄tuor q̄litates tāgibiles. ſ. calidū frigidū humidū ⁊ ſiccū: ergo ſequiᷣ ꝙ tactus nō ē vnus ſenſus

formaliter. ¶ Cōtra hanc ꝯcluſionem ſic arguit᷑. Auditus nō eſt ſolum vnius ꝯtrarietatis: nam ē grauis ⁊ acuti magnitudinis ⁊ paruitatis lenitatis ⁊ aſperitatis ⁊c. que ſūt diuerſa cōtraria: ⁊ tñ auditus eſt vnus ſenſus: lꝫ ſit diuerſaꝝ cōtrarietatum. ¶ Preterea organū tactus eſt vnum qḋ dicit᷑ eē quidā neruus per totum corpus ꝑ modū cuiuſdam rethis ꝯſiſtens in media ꝓportione qualitatum tāgibiliū: ergo tactus eſt vnus ſenſus cum diuerſoꝝ ſenſibiliū ſint diuerſa organa. ¶ Preterea guſtus eſt quidā tactus: vt ſupra ꝯceſſum ē: ergo ſi tactus nō eſſet vnus ſenſus formaliter: ſequeret᷑ ꝙ guſtus nō eſſet vnus ſenſus formaliter: ꝯñs eſt falſum: cū guſtus habeat vnū obiectuꝫ .ſ. ſaporē. ¶ Preterea ſi tactus nō eēt vnus ſenſus formaliter: ſequeret᷑ ꝙ non tm̄ eſſent qnqꝫ ſenſus exteriores: ꝯñs eſt falſū ⁊ ꝯtra oēm regulā pħoꝝ: ergo ⁊c. ¶ Preterea accñs multiplicat᷑ ad multiplicationem ſuoꝝ obiectoꝝ: ſed ſubiectū tactus eſt vnū formaliter: ergo idem vt ſupra. ¶ Ad primū rñdet hic pħs negādo ꝯñiam: q: diuerſe cōtrarietates ſoni hñt aliqḋ cōe ſbm videlicet ſonū ſub cuius rōne formali hñt immutare ſenſū auditus: ſꝫ quatuor qualitates tāgibiles non hñt aliquod cōe ſbm: vnde rō non eſt ſimilis. Idē argumētū ſoluit doctor ſanctus alia ſolutiōe. Nā plures cōtrarietates eē alicuius ſbi cōis ſiue generis pōt intelligi dupliciter. Vno mō ꝙ ſint plures cōtrarietates ꝑ ſe ⁊ pͥmo ſic ipſius coloris aut ſoni nō ſunt plēs ꝯtrarietates. Alio mō ꝙ ſint plures ꝯtrarietates ſecūdario ⁊ ꝑ accñs: vna tñ pͥmo ⁊ per ſe ⁊ iſto mō ipſius ſoni ſimiliter ⁊ coloris pñt eē plures ꝯtrarietates. Qm̄ aūt dicit᷑ ꝙ vnus ſenſus eſt vnius cōtrarietatis tm̄: intelligit᷑ ꝑ ſe pͥmo mō īter quatuor q̄litates tāgibiles ſunt diuerſe ꝯtrarietates ꝑ ſe ⁊ pͥmo reſpectu tactus: iō tactus nō pōt eē vnus ſenſus formal'r. ¶ Sꝫ cōtra primā ſolutionē ſic arguit᷑. ¶ Omnium corpoꝝ eſt vnū ſbꝫ cōe vꝫ corpus: ſꝫ quatuor qualitates tāgibiles ſunt accidētia corporalia: ergo hñt vnū ſbm cōe. ¶ Ad h̄ rñdet doc. ſan. in littera ꝙ qualitatū tangibilium eē vnū ſbm cōe: pōt intelligi dupliciter. Vno mō accipiendo ſbm ꝓ genere qḋ ſe hꝫ ad differētias diuidētes: ſicut potētia ad actū: ⁊ illo mō nō hñt illum ſbm cōe. Alio modo accipiendo ſbm ꝓ ſba: que eſt ſbm accñtium: ⁊ iſto mō dicte qualitates hñt aliquod cōe ſbm. ¶ Contra hāc ſolutionē ſic arguit᷑. ¶ Cōtraria oīa ponuntur ſub aliquo genere vt pꝫ in p̄dicamētis ⁊ decimo metaphiſice: ergo qualitates tāgibiles que cōtrariant᷑ ad īuicem ꝯtinent᷑ ſub aliquo genere: ⁊ ſic hñt aliqḋ cōe ſbm accipiēdo ſbm ꝓ genere. ¶ Dicēdū ꝙ lꝫ p̄dicte q̄litates hēant aliquod genus remotū nō tñ hñt vnuꝫ genus ꝓpinquū. Vel dicendū ⁊ forſitā melius ꝙ licꝫ dicte q̄litates ꝯtineant᷑ ſub aliquo genere logico nō tñ ꝯtinent᷑ ſub genere ſbo cū nō ꝯueniant in aliqua rōne formali immutationis. ¶ Ad ſcðm dicendū ꝙ organuꝫ tactus ē vnū mālīter ⁊ tñ plura formal'r. Cuius ratio eſt q: organū tactus cōſiſtit in media ꝓportiōe qualitatū tāgibiliū vt dictū eſt in obiciendo: ſed diuerſarū ꝯtrarietatū ſunt diuerſe medie ꝓportiones cū igitur inter qualitates tāgibiles ſint diuerſe ꝯtrarietates relinquitur ꝙ in organo tactus ſint diuerſe medie ꝓportiones ⁊ ꝑ ꝯñs illo mō organū nō eſt vnum formaliter. ¶ Ad tertiū dicendū negādo ſequelā q: guſtus habꝫ cōe obiectū formaliter: qḋ nō cōtingit in tactu: iō rō nō ſequit᷑: p̄ſertim cū guſtus nō ſit tactus eēntial'r vt ſupra declaratum ē. ¶ Ad quartū dicendū ꝙ lꝫ ſint tm̄ quinqꝫ ſenſus exteriores in genere pñt tñ eē plēs ī ſpecie. ¶ Ad vltimū dicendū ꝙ accñа materialia multiplicant᷑ ad multiplicationē ſboꝝ: non aūt ſpecifice: vñ tactus eſt bene vnus ſenſus materialiter ⁊ ſubiectiue ē tñ plures formaliter ⁊ obiectiue. ¶ Secunda ꝯcluſio caro nō eſt organum tactus. Hec cōcluſio ꝓbat᷑ dupliciter: primo ſicut ſe habet aer ad viſum: ita ſe habꝫ caro ad tactum: ſed aer nō eſt organum viſus: ergo caro nō eſt organū tactus. ¶ Preterea ī lingua ſūt duo ſenſus vtputa guſtus ⁊ tactus: ad quorum ſenſus actionē concurrit caro: ergo ſignū eſt ꝙ caro nō eſt organū tactus: q: pari ratione cēt organum guſtus: ſic guſtus ⁊ tactus non eēnt plures ſenſus cum diuerſoruꝫ ſenſuum ſint diuerſa organa. ¶ Et ſi dicatur ſtatiꝫ ad tactum carnis ſentimus tāgibilia: ergo videtur ꝙ caro eſt organū tactus. ¶ Ad h̄ rñdet pħs negando cōſequentiā: cuius ratio eſt quia ſi aliqua pellicula extēderetur ſupra carnē ſtatim ad tactū illius pelicule ſentiretur tangibile: ⁊ tamen propter hoc non eſſet dicenduꝫ ꝙ talis pelicula eſſet organum tactus: vnde licet ad tactū carnis immediate ſentiatur tangibile: non ſequit᷑ ꝙ caro ſit organum tactus.

¶ Sequitur in textu. (Dubitabit aūt ſi omne corpus profundum habet ⁊c.)

¶ Hec eſt lectio viceſimatertia huius tertii libri: ⁊ in cōmento ſancti Thome.

Stud eſt decimum ſeptimum capitulum huius ſecundi tractatus in quo phyloſophus determinando de medio extraneo ipſius tactus ponit tres ꝯcluſiones. Quarum prima eſt. Inter tangens ⁊ tactum cadit mediū extraneū: hec cōcluſio ꝓbatur tali ratione. ¶ Nam illud tangēs aut eſt in aqua aut in aere: quodcunqꝫ dicatur ſemper inter tangens ⁊ tactū mediat humiditas aut aerea aut aquea que cum ſit qualitas nō poteſt eē niſi in corpore ſubiecto: ergo inter tangens ⁊ tactū cadit mediū extraneū vꝫ aut aer aut aqua: verumtamē ꝙ aer mediet ē nobis magis īmanifeſtuꝫ ⁊ latens q̄ꝫ aqua. Tum primo quia continue ſumus in aere ideo aer eſt minime perceptibilis a nobis. Tum ſecundo. quia aer eſt ſpiritualior q̄ꝫ aqua. ¶ Contra predictaꝫ concluſionem ſic arguitur. Si inter tangens ⁊ tactum caderet medium: ſequeretur ꝙ in tangibilibus eſſet ꝓcedere ī infinituꝫ: conſequens eſt falſum: ergo ⁊ antecedens: patet ſequela: quia illud medium taugeret tactum. Si ergo inter tangens ⁊ tactum caderet medium. ⁊ ſic eſſet procedere in infinitum. ¶ Preterea ſi aqua ponatur ſuper organum tactus immediate percipitur a tactu vt ad ſenſum: patet ergo inter tangens ⁊ tactum non cadit medium. ¶ Preterea ſi inter tangens ⁊ tactum eſſet aliquod medium maxime eēt aer vel aqua vt hic innuit phyloſophus: ſed aer vel aqua non poſſunt eſſe medium tactus: quod ſic patet quia medium alicuius ſenſus non habet actu formaliter rationem ſui obiecti: ſicut dyaphanum non habet actu colorem aut lumen: ſed aer ⁊ aqua habent actu aliquas qualitates tangibiles que ſunt formaliter obiectum tactus: ergo ⁊c. ¶ Preterea medium tactus eſt caro vt in precedenti capitulo declaratum eſt. ſed caro non eſt aer aut aqua: ſed mixtum ex his: ergo aer ⁊ aqua non ſunt medium tactus ⁊ cetera.
¶ Ad primum dicendum quod inter tangens ⁊ tactum cadere medium extraneum poteſt intelligi dupliciter. Vel loquendo de corporibus tangibilibus ſiccis vel humidis. Si loquamur de tangibilibus humidis: ſic inter tangens ⁊ tactum non cadit medium extraneum vt voluit argumentum.

Si vͦo loq̄mur de tangibilibus ſiccis: ſic inter tāgēs ⁊
tactū cadit mediū extraneū vt voluit ↄcluſio: ⁊ p̱ hoc
p₃ ſolutio ad ſcd̄m. ¶ Ad tertiū rn̄det auerois: dicēs
ꝙ corpora noſtra nō pn̄t pati ab elemētis niſi rōe ali/
cuius admixtiōis cū elemēta hn̄ant ſe vt locātia ⁊ cor
pora noſtra vt locata: nec elemēta pn̄t alterari adinui/
cē: niſi rōne alicuius q̄litatis admixte: ad quā quidem
admixtionē aqua ⁊ aer ſunt in potētia. Sed hec rn̄ſio
ſtare nō pōt vt dicit hic doctor ſan. tū primo q: corp̱a
noſtra ſe hn̄t ad elemēta in rōne locantis: ſicut, vnū ele
mentū patiẜ ab alio: l₃ vnū elementū ſit locās reſpe/
ctu alterius: ergo corpora noſtra pn̄t pati ab elemētis
dato ꝙ elemēta ſint locātia: tū ſecūdo q: elemēta q̄₃tū
ad aliquā eoꝝ partē ſunt corruptibilia: ſ₃ corruptio nō
ſit ſine alteratiōe: ergo elemēta pn̄t adinuice₃ alterari.
¶ Dicēdū ergo ē p̄mo ꝙ elemēta dupliciter pn̄t cōſy
derari. Uno mō q̄₃tū ad q̄litates actiuas ⁊ paſſiōes:
⁊ iſto mō corp̱a noſtra pn̄t pati ab elemētis: ⁊ ipſa ele
mēta pn̄t inuicē alterari: nec vt ſic elemēta hn̄t rōnem
locātis. Alio mō pn̄t ↄſyderari ſm̄ ſuas formas ſb̄a/
les quas cōſequūẜ ex actiōe corp̱is celeſtis: ſic hn̄t ra
tionē locātis: vn̄ corpora noſtra ab eis nō pn̄t pati ſm̄
ꝙ hm̄ōi vn̄ corpus locās ē magis cōſeruatiuu₃ locati
q̄₃ deſtructiuū. ¶ Dicendū ſcd̄o ꝙ l₃ aer ⁊ aqua ha/
beāt q̄litates tāgibiles ⁊ in actu cōpleto ſi ſm̄ eoꝝ ſub
ſtātiā cōſyderenẜ. Si tn̄ cōſyderenẜ vt mediū tactus
ſic nō hn̄t illas qualitates tāgibiles in actu cōpleto: ſ₃
eas hēant in actu incōpleto qui cōparatus ad actū cō/
pletū h₃ rōnem potentie. ¶ Ad quartū dicendū ꝙ ca
ro diciẜ eſſe mediū intraneū ⁊ generale ipſius tactus:
aer vero ⁊ aqua dicuntur mediū extraneū ⁊ nō gene
rale ⁊ l₃ etiā alii ſenſus. ſ. viſus ⁊ auditus hēant medi
um extraneū ſicut ſenſus tactus: tn̄ diuerſimode ſēſus
tactus imutaẜ a tali medio q̄₃ alii ſenſus. Nā illō me/
dium ſimul ⁊ ſemel imutaẜ a q̄litatibus tāgibilibus ⁊
imutat tactū: vt dū aliquis aliū percutit p̱ clipeū ſil'⁊
ſemel imutat clipeū ⁊ organū tactus: ſic nō eſt in aliis
ſenſibilibus. nam dyaphanum qd̄ eſt medium viſus
imutaẜ a lumine ⁊ ipſū immutatū imutat organū vi
ſus. ¶ Et ſi dicaẜ imutatio viſus ⁊ dyaphani ſit in in
ſtanti: ergo ſimul ⁊ ſemel dyaphanū imutaẜ a lumīe
⁊ viſus a dyaphano: ⁊ p̱ ↄn̄s nō eſt differētia inter i/
mutationē viſus ⁊ tactus a ſuis imutatiōibus mediis
¶ Dicendū ꝙ ly ſimul pōt dicere ordinē tp̱is tm̄ or/
dinē ⁊ tp̱is cauſalitatē ſimẜ. Si dicat ordinē tp̱is tm̄: ſic
medium viſus ſimul imutaẜ a lumine ⁊ viſus a me/
dio. Si vͦo dicat ordinē tēporis ⁊ cauſalitatē ſimul: ſic
ſenſus viſus ⁊ dyaphanū quod eſt medium eius nō
ſimul imutatur. Iſto aūt vltimo modo tactus ⁊ me/
dium eius ſimul immutātur. ¶ Ex predictis maxīe i
ferẜ ſm̄ pħm ꝙ caro nō pōt eſſe organum tactus q:
ſenſibile poſitum ſup̱ra ſenſum nō facit ſenſatione₃: ſ₃
tāgibile immediate ponitur ſupra carnē: ergo ſequiẜ
ꝙ caro non eſt organum tactus. ¶ Scd̄a ↄcluſio or/
ganū tactus nō h₃ in ſe qualitates tangibiles. p̱batio
pħi. Sicut ſe h₃ organū viſus ad lumen ⁊ ad colore₃
ita organū tactus ad qualitates tangibiles: ſed organū
viſus nō h₃ in ſe actu lumen aut colorē: ergo ⁊c. ¶ Si
dicatur mixtū h₃ in ſe qualitates tāgibiles: ſed organū
tactus ē corpus mixtum cū ſit neruus quidā p̱tēſus p̱
totū corpus: ergo h₃ in ſe qualitates tangibiles. ¶ Di
cendū ꝙ corpus mixtum nō habet in ſe qualitates tā
gibiles i actu cōpleto: ſed ſolū in actu incōpleto: q h₃
rōnem potētie p̱ cōparationē ad actū cōpletū vt dictū
ē ſupra. ¶ Tertia ↄcluſio tactus ē nō ſolū ipſius tāgi/
bilis: ſ₃ ēt n̄ tāgibilis. p̱batio q: viſus nō ſolū ē ipſius
viſibilis: ſ₃ ēt inuiſibilis: vt ex ſupradictis p₃: ergo tact⁹
nō ſolū ē tāgibilis: q: de ſenſibilibus idē ē iudiciū. Cō
ſyderandū tn̄ ē ꝙ aliq̄d nō tāgibile pōt cōſyderari du

pliciter ſm̄ pħm. Uno mō q: paꝝ h₃ de qualitate tan
gibili ſicut aer. Alio mō q: h₃ aliquā qualitatē tāgibi/
lē in excellentia nimia: diciẜ autē vtrunq₃ intangibile
priuatiue quaſi male p̱ceptibile ſenſu tactus q: aptum
natū ē priuatiue immutare tactum.

¶ Sequitur in textu. (O₃ aūt vl'r de omni ſenſu ac/
cipere ⁊c.) Hec eſt lectio viceſimaquarta ⁊ vltia eiuſ/
de₃ libri: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Stud eſt decimūoctauum ⁊ vltimū capi.
huius ſecundi tractatus de anima in quo
pħs determinando de ſenſu in cōi: ponit
tres concluſiones. Quaꝝ prima eſt. Sen/
ſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. hec cōclu
ſio p̱batur p̱ exemplū pħi. ¶ Nam cera recipit ſigu/
ram anuli ſine mā videlicet ſine metallo aut ſine auro
ergo ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecieꝝ ſine materia. Ex
quo patet ꝙ forme rei ſenſibilis aliter ſunt in re ſenſi/
bili ⁊ aliter ſunt in ſenſu: q: ſunt in re ſenſibili ſ₃ eē mā
le ⁊ in ſenſu ſunt ſm̄ eſſe ſpirituale ſiue intentionale.
¶ Contra hanc concluſionē ſic arguitur. ¶ Propriu₃
eſt intellectus eſſe ſuſceptiuum ſpēꝝ ſine mā: ergo ſen
ſus non eſt ſuſceptiuus ſpecieꝝ ſine materia: preſerti₃
cum ſit materialis potentia. ¶ Preterea ſenſus p̱ ex
cellentiam ſenſibilium corrumpiẜ: vt hic p̱bat pħs: er
go videẜ ꝙ ſēſus ſuſcipiat ſpecies materialiter ⁊ rea/
liter. ¶ Ad primū dicendu₃ ꝙ intellectus eſt ſuſcepti/
uus ſpecieꝝ intelligibilium ſine materia ⁊ ſine cōditio
nibus materialibus: abſtrahit .n. intellectus ab hic ⁊
nunc: vt infra in tertio huius patebit: ſed ſenſus nō eſt
ſuſceptiuus ſpecierum ſine cōditionibus materialib⁹:
licet ſuſcipiat eas ſine materia. Item ſenſus recipit il/
las ſpecies in aliquo organo corporali: intellectus aūt
ſuſcipit ſpēs ſine organo: ideo nō eſt ſimile de ſenſu ⁊
intellectu. ¶ Ad ſcd̄m negaẜ ↄn̄a: q: l₃ excellentia ſen/
ſibilium corrumpat ſenſum qn̄ videlicet corrumpit p̱
portionem inter organū ſenſus ⁊ ſenſibilia. nō tn̄ pp̱ h̄
o₃ ꝙ ſenſibile ſuſcipiaẜ in ſenſu ſm̄ eſſe materiale. Se
cunda cōcluſio organū ſenſus corrumpiẜ p̱pter excel
lentiam ſenſibiliū. hec ↄcluſio p̱batur tali rōe. ¶ Nā
o₃ inter organū ſenſus ⁊ ſenſibile eſſe quandam p̱por
tionē: ergo dum iſta p̱portio corrumpiẜ ipſū organū
corrumpiẜ: ſed p̱pter excellentiā ſenſibilium corrūpiẜ
talis p̱portio: ergo ⁊c. Ex hac rōne inferẜ ꝙ plante n̄
habent ſenſum aliquē: qd̄ ſic p₃: q: nō hn̄t ſenſum ta
ctus: ergo nō hn̄t aliquē ſenſum. Añs p₃: q: ad ſenſu₃
tactus requiriẜ determinata p̱portio: v₃ medietas ſ₃
cōplexionem ad qualitates tāgibiles: ſed plāte nō hn̄t
illā determinatā p̱portionem ſiue complexionē: ergo
⁊c. ¶ Contra predicta ſic arguitur. ¶ Sicut ſe h₃ itel
lectus ad intelligibile ita ſe h₃ ſenſus ad ſenſibile: ſ₃ in/
tellectus nō corrumpiẜ p̱pter excellentiā intelligibiliū
ſed p̱ficitur: ergo videẜ ꝙ ſenſus propter excellentia₃
ſenſibilium non corrumpaẜ. ¶ Preterea p̱pria paſ/
ſio nō corrumpitur per ſuum p̱prium actu₃: ſicut nec
p̱fectibile per ſuā p̱fectionē: ſed ſenſibile eſt p̱pria paſ/
ſio ipſius ſenſus: ergo ⁊c. ¶ Preterea plante patiun
tur a qualitatibus tangibilibus: ergo videtur ꝙ habe
ant tactū: cum ſenſus cōſiſtat in quodam pati: vt ſu/
pra dictum eſt. ¶ Ad primum dicendū ꝙ maior illa ē
vera ſi ly ſicut dicat ſimilitudinem idēptitatis ſiue ade
quationis: nā intellectus ſuſcipit intelligibile ſine orga
no corporali: ſenſus vero ſuſcipit mediāte organo cor
porali: vnde non eſt ſimile. ¶ Ad ſecundum dicendū
ꝙ p̱prium perfectibile non corrumpitur per ſe p̱ pro
priam perfectionem: ſed per accidēs: ſenſus vero cor
rumpitur per excellentiam ſenſibiliū non per ſe videlic₃
ad corruptionem proportionis que requiritur inter

oꝛganum ⁊ ſenſibile. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ plã
te licet patiantur a qualitatibus tangibilibus non pa/
tiuntur tamen ab eis ſicut ſenſus a ſenſibili: ⁊ ideo nõ
opoꝛtet ꝙ habeant ſenſum. ¶ Tertia concluſio: licet
omnia inanimata coꝛꝛuptibilia patiantur a qualitati/
bus tangibilibus ipſius tactus: non tamen omnia pa/
tiuntur a qualitatibus ſenſibilibus alioꝛum ſenſuum:
ſed ſolum aer ⁊ aqua ſed aliqua tantū. Pꝛima pars
concluſionis patet tali ratione. Nam omnia inanima
ta pꝛedicta alterantur cum ſint coꝛꝛuptibilia: ſed non
videntur poſſe alterari niſi a qualitatibus tangibilibꝰ:
ergo patiuntur ab eis: quia alterari eſt quoddam pa/
ti. Secunda pars patet ad ſenſum: nam aer patit̃ ab
odoꝛe cum aliquando patiatur fetoꝛem: ergo aliqua in
animata patiuntur ab aliis ſenſibilibus. Et ſi dicatur
quicquid patitur ab odoꝛe habet olfatum: ergo ⁊c.
ſed aer non habet olfatum: ergo ⁊ cetera.

¶ Dicendum ꝙ quicquid patitur ab odoꝛe per ſen/
ſationem quandam habet olfatum: non autem ſi pa/
tiatur ſimpliciter per modum actionis abſolute. Aer
autem non patitur per ſenſationem: ideo non opoꝛtet
ꝙ habeat olfatum. Item qui voluerit pꝛedicta diffuſi
us perluſtrare videat commentum ſancti Thome in
vltima lectione huius ſecundi: Hec autem ad pꝛeſens
ſufficiant de ſecundo libꝛo de anima ſm̃ diuiſionē di
cti doctoꝛis: ſʒ ſm̃ alios diuerſos: diuerſimode termi
netur ſecundus liber de anima: vt patebit in capitulo
ſequenti.

Breuis recollecta ſuper tertium libꝛum de anima Ariſtotelis ſecundū magiſtrum Dominicum de flandria oꝛdinis pꝛedicatoꝛum.

¶ Sequitur in textu. (Quod autem non ſint ſenſus
pꝛeter quinqʒ ⁊c. Hec eſt lectio pꝛima huius tertii li
bꝛi: ⁊ in commēto ſancti Thome.

Hic incipit tertius liber de ani/
ma ſecundum doctoꝛem ſan/
ctum vbi phyloſophus incipit
determinare de potentia intel/
lectiua per comparationem ad
ſenſum. Antiqui enim phyloſo
phi ideo poſuerunt differenti/
am inter ſenſum ⁊ intellectum
ideo phyloſophus remouens
iſtam opinionem oſtēdit in pͥn
cipio huius tertii libꝛi intellectum non eē ſenſum. Sʒ
ſm̃ Egidium ⁊ Albertum: tertius liber incipit ibi.
(Quoniam autem duabus differentiis.) Secundū
aūt modernos incipit ibi. (De parte aūt anime.) Di
uiditur autem iſte liber in quatuoꝛ tractatus. In pꝛi/
mo tractatu oſtendit phyloſophus ꝙ pꝛeter quinqʒ
ſenſus particulares oꝫ ponere ſenſum communem.
In ſecundo oſtendit intellectum non eſſe ſenſum ibi.
(Quoniam autem duabus differētiis.) In tertio ve
ro determinat de potentia intellectiua ſecundum ſe ⁊
de ſuis partibus: videlicet de intellectu poſſibili ⁊ de
intellectu agente: ibi. (De parte aūt anime.) In quar
to determinat de potentia motiua: ibi. (Quoniam au
tem anima.) Pꝛimus tractatus cōtinet tria capitula
In pꝛimo capitulo oſtendit ꝙ nō eſt ponendus alius
ſenſus pꝛopꝛius pꝛeter quinqʒ pꝛedictos. In ſecundo
capitulo oſtēdit phyloſophus ꝙ neceſſe eſt ponere ali
quem ſenſum communem pꝛeter quinqʒ ſenſus pꝛo
pꝛios. ex hoc ꝙ ſenſus percipit ſe ſentire: ibi. (Quo/
niam autem ſentimus. In tertio vero capitulo oſten
dit etiam ex hoc ꝙ ſenſus diſcernit inter ſenſibilia pꝛo
pꝛia: ibi. (Unuſquiſqʒ quidē igitur ſenſus ⁊c.) In
pꝛimo capitulo ponuntur due concluſiones. Quarū
pꝛima eſt ꝙ non eſt ponendus alius ſenſus ꝓpꝛius ꝑ
ter quinqʒ ſuperius enumeratos. Hec concluſio ꝓba
tur tali ratione phyloſophi. ¶ Nam animalia perfe/
cta habent omnes ſenſus: ſed non habent niſi quinqʒ
ſenſus exterioꝛes: ergo pꝛeter illos quinqʒ ſenſus non
eſt ponendus alius. pꝛobatio maioꝛis. ¶ Nam quicū
qʒ habet aliquod oꝛganum ſenſus per quod nata ſūt
aliqua ſenſibilia cognoſci: ille poteſt cognoſcere omnia
ſenſibilia que nata ſunt cognoſci per illud oꝛganū vt
patet inductiue per ſingula oꝛgana ſenſus. Sʒ anima
lia perfecta habent omnia oꝛgana ſenſus: ergo cogno
ſcere poſſunt omnia ſenſibilia ⁊ per conſequens ha/
bent omnes ſenſus. Cum igitur non habeant niſi qn/
qʒ ſenſus non erit alius ſenſus reſpectu pꝛopꝛioꝛū ſen
ſibilium pꝛeter quinqʒ. Ex quo patet ꝙ tantum ſunt
quinqʒ ſenſus exterioꝛes ⁊ pꝛopꝛii: videlicet viſus: au
ditus: olfatus: guſtus ⁊ tactus. Quoꝝ ſic poteſt foꝛ/
mari ſufficientia. ¶ Nam ſenſus eſt quedam poten/
tia paſſiua que apta nata eſt immutari a ſenſibili exte/
rioꝛi. Vel ergo immutat̃ ſm̃ immutationē ſpiritualem
tm̃: ſic eſt viſus: vel immutat̃ cū immutatione ſpūali
etiā imutatione naturali: ⁊ hoc dupliciter: vel talis im
mutatio naturalis eſt ſolū ex parte obiecti: vl̓ eſt ex ꝑ
te oꝛgani. Si pꝛimū hoc eſt dupliciter: vel talis imu/
tatio ſit ꝑ motū localē: ſic eſt auditus. nam obiectum
eius. ſ. ſonus tranſfunditur ꝑ motū localē: vel ſit ꝑ al/
terationē: ſic eſt olfatus. nam odoꝛ per quandam trāſ
mutationē tranſfunditur ꝑ medium. Si vero talis i/
mutatio fiat ex parte oꝛgani. h̓ eſt dupliciter: vel tale
oꝛganum eſt diffuſum per totum coꝛpus: ſic eſt tactꝰ:
vel eſt in determinata parte coꝛpoꝛis ſic eſt guſtus.
¶ Ex pꝛedictis poteſt hic clare elici ꝙ viſus ſit pꝛimꝰ
ſenſus cum ſit magis immaterialis q̃ʒ alii ſenſus.
Secundus eſt auditus: tertius eſt olfatus: quartus gu
ſtus. quintus tactus. ¶ Contra pꝛedictā ꝯcluſionē ar/
guit̃ ſic. Sicut ſe hʒ ītellectus ad ītelligibilia ita ſe hʒ ſē
ſus ad ſēſibilia: ſed ad intelligēdū oīa ītelligibilia po/
nit̃ vnus intellectus: ergo ad ſentiendum omnia ſenſi
bilia ſufficit vnus ſenſus: ⁊ ſic non erunt quinqʒ ſēſus
exterioꝛes ſed vnus tm̃. ¶ Preterea ſenſus tactus nō
diuidit̃ ꝯtra guſtū vt ſupꝛa dictū ē. q: guſtus ē ſenſus
ipſius tactus: ergo idē vt ſupꝛa. ¶ Preterea ſēſus ex
terioꝛes ſūt ſuſceptiui accidentiū: ſʒ plura ſunt accn̄ia ī
genere diſtincta q̃ʒ qnqʒ: ergo videt̃ ꝙ ſint pl̓es ſen/
ſus q̃ʒ qnqʒ cū diſtinctio potētiaꝝ ſumat̃ a diſtinctiōe
obiectoꝝ. ¶ Ad pꝛimū dicendū negādo ꝯn̄am ⁊ ſil̓itudi
nē: q: intell̓us eſt potētia ſpūalis: ſenſus vō eſt potētia
oꝛganizata: iō lʒ ponat̃ tm̃ vnus ītellectus ad intelligē
dū oīa intelligibilia: nō tn̄ ꝓpter hoc oꝫ ꝙ ponat̃ ſolū
vnus ſenſus. ¶ Ad ſcd̓m dō ꝙ tactus pōt dupl̓r ꝯſy
derari. Uno mō in cōi: vʒ ꝓ oī potētia q̄ imutat̃ imu
tatione ſpūali. vel imutatione oꝛgani. ⁊ iſto mō guſtꝰ
dicitur ſenſus ipſius tactus. ſic tactus non dicitur pꝛo
pꝛius ſenſus. Alio modo accipitur tactus in ſpeciali ⁊
pꝛopꝛie videlicet pꝛo illa potentia que apta nata ē im
mutari immutatione naturali ex parte oꝛgani: quod
quidem oꝛganum eſt diffuſum per totum coꝛpus. ⁊
iſto modo guſtus non eſt ſenſus tactus. ſed diuiditur
contra ipſum. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ ſenſus ex/
terioꝛes non ſunt ſuſceptiui per ſe pꝛimo omnium ac
cidentium: ſed ſolū ſunt ſuſceptiui ꝑdictoꝛum quinqʒ
a quoꝛum diffinitione ſumitur diſtinctio ſenſuum.

¶ Scḋa ↄcluſio. Nō ē ponēdus alius ſenſus ꝓprius
ꝑꝑ ſenſibilia cōia. h ↄcluſio ꝓbaṫ tali rōne ṗhi. Quic/
quid cognoſcitur ab vno ſenſu vt ꝓpriū ſēſibile eius:
nō cognoſcitur ab alio ſenſu ꝑ ſe: ſ; ſolū ꝑ accn̄s: ſ; ſen
ſibilia cōia ꝑ ſe cognoſcunṫ nō ſolū ab vno ſenſu ſ; a
pluribus vt ſupra in ſcḋo declaratū eſt: ergo ſenſibilia
cōia nō ſunt ꝓpriū obm̄ alicuius ſenſus: ⁊ ꝑ ↄn̄s nō ē
ponēdus aliqs ſenſus ꝓprius preter qnq; ꝓpter ſen/
ſibilia cōia. ¶ Et ſi queraṫ q̄re ponanṫ plures ſenſus
exteriores in aīalibus ꝑfectis ꝑꝑ ſēſibilia ꝓpria. ¶ Ad
hoc rn̄detur ſm̄ ṗhm ꝙ rō huius eſt vt nos nō late/
ant ea que ↄſequuntur ad ſenſibilia propria: q̄ vz ſunt
cōia diuerſis ſenſibus vt mot⁹ figura magnitudo ⁊c.

¶ Sequitur in textu. (Qm̄ autem ſentimus ꝙ vide/
mus ⁊ audimus ⁊c. ¶ Hec eſt lectio ſcḋa huius ter
tii: ⁊ in cōmento ſancti thome.

Istud ē ſcḋm capitulū huius tractatus in
quo ṗhs volēs ↄcludere preter ſenſus exte
riores vnū cōem ſenſū eē ponendū mouet
tres dubitatiōes. Quaꝝ prima eſt vtrum
viſus percipiat ſe videre: ⁊ arguo ꝙ ſic. ¶ Nā hō ſē
tit ſe videre: vel ergo ſētit ſe videre ſēſu viſus vel alio
ſēſu. Si ṗmum hētur intentū. Si ſecundū: aut ille ali⁹
ſenſus ꝑcipit colorē ⁊ ipſum videre: vel percipit ipſu;
videre: ſed nō colorē. Nō pōt dici ſecūdū q: videre n̄
eſt niſi colorē ꝑcipere. Nō ergo pōt ſe ꝑcipere videre
nō percipiēdo colorē. Neq; ṗmu; pōt dici: q: ſic vni
us obi vz coloris eēnt duo ſenſus diſtincti vt puta vi/
ſus ⁊ ille alius ſenſus. ¶ Preterea ſi alio ſenſu ꝑcipe
ret homo colorē ⁊ alio ſenſu ꝑciperet ipſū videre vel
ille ſenſus qui percipit ipſū videre ꝑcipit ipſū colore;
vel nō. Nō poteſt dici ſecundū q: ſic eſſet ꝓceſſus in
infinitū. Si dicaṫ ṗmum ſequiṫ ꝙ eadē rōne ſtādum
erat in primo vz ꝙ viſus ꝑcipit ſe videre ſicut ille ali
us ſenſus percipit ſe ſentire. ¶ Preterea eiuſdē potē
tie eſt percipere colorē ⁊ viſionē ipſam: vt innuit hic
ṗhs: ſed manifeſtū eſt ꝙ viſus ꝑcipit colorē: ergo vi/
ſus ꝑcipit ſuā viſionē. ¶ In cōtrariū arguit ṗhs. Nā
nihil videṫ niſi color ⁊ habēs colorē: ſed viſio ſiue vi/
dere nō eſt color neq; habēs colorē: ergo viſus nō vi
det ſuū videre. ¶ Ad hāc dubitationem ṗhs adducit
tres ſolutiones ¶ Quarum prima eſt. Actio ipſi⁹ vi
ſus eſt duplex. Quedam eſt ↄſiſtens in mutatione ip/
ſius viſus ab exteriori ſenſibili ⁊ tali actione quicquid
videṫ eſt color vel coloratū nec tali actione viſus ꝑci/
pit ſe videre. Alia ē actio viſus que attribuiṫ viſui ſ;
quā poſt imutationē actualē ipſius organi iudicat de
ipſa immutatione vel ꝑceptione organi a ſenſibili etiā
abſente ſenſibili ⁊ ſic viſus nō videt ſolū colorē vel ſē
tit: ſed ſentit etiā viſionē coloris. Et tali actione: viſus
ꝑcipit ſe videre. ¶ Alia ſolutio ē ꝙ l; videre nō ſit co
lor vel coloratū: tn̄ in ipſo videre eſt ſilitudo coloris i
quantū vidēs eſt quaſi coloratū ex eo ꝙ organū viſus
eſt aptū natū ſuſcipere ſpecies coloris ꝓpter qḋ ipſu;
videre pōt percipi a viſu. ¶ Tertia ſolutio. Idem eſt
actus viſibilis ⁊ actus ipſius viſus: idē dico de ſbo: l;
differāt rōne: ſicut idē eſt actus ſoni videlicet ſonatio ⁊
actus auditus vz auditio: ſed manifeſtū ē ꝙ actio vi/
ſibilis attribuitur viſui: ergo actus ipſius viſus vt pu
ta viſio attribuiṫ ipſi viſui: ⁊ ꝑ ↄn̄s eiuſdē potētie eſt
ꝑcipere viſibile ⁊ ipſam viſionē. Quod aūt actus ſen
ſibilis ⁊ ipſius ſenſus ſint idē ſbo p; tali ratiōe q: actio
⁊ paſſio cum ſint quidā motus ſūt ſubiectiue in patiē
te: ergo actus ipſius ſēſibilis (qui diciṫ quedā actio.)
⁊ actus ipſius ſenſus (qui ↄſiſtit in quodā pati vt ſu/
pra dictum eſt) ſunt ſbiue in viſu: ⁊ illi duo actus ſunt
idem ſbo. Due autem rationes in principio dubii ad

ducte admittunṫ ſm̄ ṗhm. ¶ Sed cōtra ṗmā ſoluti
onem ſic ṗmo arguiṫ. ¶ Nulla potētia materialis pt̄
reflecti ſupra ſeipſam ⁊ ſupra ſuum actum: ſed viſus
eſt potentia materialis ergo viſus nō pōt habere re/
flexionem ſupra ſeipſam ⁊ ſupra ſuum actū ⁊ per ↄn̄s
viſus non poteſt ꝑcipere ſe videre nec pōt percipere
ſeipſum: ꝓbatio maioris: q: vel iſta reflexio fieret ſm̄
partem: ita ꝙ vna pars reflecteretur ſuper aliam: vel
ſm̄ totum poteſt dici primū: q: ſic totū ſituareṫ in mi
nima particula aut in puncto. Nō pōt dici ſecūdū q:
ſic idē non reflectitur ſupra ſeipſum. ¶ Dicendum ꝙ
viſus ⁊ quilibet ſenſus particularis pōt conſyderari
dupliciter. Uno modo proprie prout eſt ſenſus ꝑticu
lariter diſtinctus ↄtra cōem: ⁊ iſto mō viſus nulla acti
one ꝑcipit ſe videre. Alio mō accipiṫ viſus pro ſenſu
cōi: inquantum vz eadem imutatione qua imutaṫ vi
ſus: imutaṫ ſenſus cōis: ⁊ iſto mō viſus ꝑcipit ſuū vi
dere: q: ipſius ſenſus cōis eſt iudicare de ꝓpriis ſenſi
bilibus ſenſuum particulariū. Cui⁹ ratio eſt q: ſicut
ſe habet centrum circuli ad circūferentias ⁊ ad lineas
ꝓcedentes a circumferētia ad centru;. ita ſe h; ſenſus
cōis ad ſenſus particulares ⁊ ad actus eorundē: ſ; nul
la linea poteſt pertingere ad centrum niſi tranſeat per
circūferentiam: ergo nulla ſenſatio poteſt pertingere
ad ſenſationem niſi mediantibus ſenſibus particulari
bus ⁊ per ↄn̄s ſenſus cōis habet particulares ſenſati
ones ſpecieꝝ ſenſuū. Sed cōtra predictā cōcluſione;
ſic arguitur: q: vt habeṫ in ṗmo capitulo nō ē aliene
potentie ſed eiuſdē percipere colorē ⁊ actionē viſus: ſ;
manifeſtū eſt ꝙ ſenſus guſtus eſt alia potentia a viſu:
ergo ſequiṫ ꝙ non ſolum ſenſus guſtus percipiat ip;
videre: ſed etiam ipſe viſus. ¶ Dicendum ꝙ ſenſus
guſtus ⁊ ſenſus particulares ſunt vnus ſenſus ſubie/
ctiue ⁊ materialiter: differunt tamen ratione ſpecifica
ideo non ſequitur: ſed quia due rationes in principio
dubii videntur concludere ꝙ viſus percipiat ſuu; vi
dere ⁊ accipiendo viſum proprie vt diſtinguitur ↄtra
ſenſum communem: ideo ſoluende ſunt. ¶ Unde ad
primum dicendum ꝙ alio ſenſu homo percipit colo
rem ⁊ alio ſenſu: vt puta ſenſu communi percipit ſe
videre: ⁊ iſte ſenſus communis non ſolum percipit vi
dere: ſed etiam percipit ipſum colorem: non ſub pro/
pria ratione coloris inquantum ſenſibilis eſt. non eſt
enim inconueniens ꝙ vnius obiecti materialiter ſum
pti ſint plures potentie ſm̄ diuerſas rationes forma/
les. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ iſte ſenſus qui per
cipit viſionem: percipit ſe ſentire. nec eſt ſimile de vi/
ſu quia ſenſus ille communis eſt qui dicitur commu
nis non communitate cognitionis ⁊ eſt alterius virtu
tis q̄; ſit potentia viſiua. ¶ Ad tertiu; patet ſolutio ex
dictis. ¶ Ex iſtis infertur vna concluſio tacite princi/
paliter tamen intenta in hoc capitulo: videlicet ꝙ pre
ter ſenſus exteriores neceſſe eſt ponere ſenſum com/
munem. Hec concluſio patet tali ratione. ¶ Na; ani
mal percipit actiones ſenſuum exteriorum: ſed non ꝑ
cipit illas actiones per proprios ſenſus exteriores: er
go (vt declaratum eſt) neceſſe eſt ponere vnum aliū
ſenſum communem qui habeat illas actiones perci/
pere ⁊ de eis iudicare. ¶ Secunda dubitatio vtrum
ſenſibile ⁊ ſenſus ſimul generentur ⁊ ſimul corrum/
pantur. ¶ Uidetur ꝙ non. nam ſenſibile non depen/
det in eſſe a ſenſu nec realiter nec formaliter: ergo vi/
detur ꝙ ſenſibile ⁊ ſenſus non ſimul generētur ⁊ cor
rumpantur. ¶ Dicendum ſm̄ phyloſophum ꝙ ſen
ſibile in actu ſm̄ rationem ſenſibilitatis conſyderatu;
⁊ ſenſus in actu ſimul ſunt. Cuius ratio ex precedenti
bus elicitur. nam actus ſenſibilis ⁊ actus ſenſus ſunt
vnus actus ſubiecto: ergo ſenſibile in actu ⁊ ſenſus in
actu ſimul ſunt ⁊ ſimul non ſunt: ſed ſenſibile in poten

tia ⁊ ſenſus in potentia non ſimul generanť ⁊ corrum
puntur. Et per hoc pꝫ ſolutio ad rationem dubii.
¶ Tertia dubitatio: quare eſt ꝙ aliqua ſenſibilia cor
rumpũt ſenſum ⁊ aliqua inferunt delectationem ſēſi/
bus. ¶ Ad hoc dicendũ ſm pħm ꝙ organum ſenſus
ꝯſiſtit in debita ꝓportione qualitatũ ſenſibiliũ: vñ qñ
iſta ſenſibilia ſunt excellentia: tunc corrumpũt illã pro
portionem ⁊ etiam ſenſũ: qñ vero non corrumpũt il/
lã ꝓportionem: inferunt delectationem ſenſui. ¶ Du
bitatur extra litterã circa dictũ pħi: ⁊ doc. ſan. vtrum
actio ſit ſubiectiue in patiente: videtur ꝙ nõ. ¶ Nam
ꝑfectio eſt ſubiectiue in eo cuius eſt perfectio: ſed actio
quecunqꝫ (ſiue immanẽs ſiue tranſiens) eſt perfectio
agentis: ergo actio eſt ſubiectiue in agente. ¶ In ꝯtra
rium arguitur tali rõne doctoris ſancti. Nã actio eſt q
dam motus: ergo ſi actio eſſet ſubiectiue in agente: ſe/
quereť ꝙ omne agens in agendo moucreť: ergo ⁊c.
¶ Dicendũ ꝙ duplex eſt actio: quedam eſt actio im/
manens: ⁊ talis eſt ſubiectiue in agente. Alia eſt actio
tranſiens ⁊ illa poteſt dupliciter cõſyderari. Uno mõ
materialiter videlicet ꝓ eo quod introducitur ab agẽ
te in paſſũ: ⁊ iſto modo actio diciť eſſe ſubiectiue ĩ pa
tiente: qꝛ vꝫ forma que introducitur ab agente ꝑ ſuaꝫ
actionem: ſuſcipitur in patiente. Alio mõ accipiť actio
formaliter ꝓ ipſa ĩtroductiõe actiua forme ⁊ talis actõ
eſt ſbiue in agente ⁊ eſt perfectio eius vt voluit argu
mentum dubii: de quo ad longum tertio phiſicorum
diſputabiť.

¶ Sequitur in textu. (Unuſquiſqꝫ quidem igitur ſẽ
ſus ⁊c. Hec eſt lectio tertia huius tertii libri: ⁊ in com
mẽto ſancti Thome.

Stud eſt tertiũ capitulũ huius tractatus ĩ
quo pħs ꝯcludens ſenſum cõem eſſe po/
nendũ ad diſcernendum inter diuerſa ſen
ſibilia diuerſoꝝ ſenſuũ ponit duas ꝯcluſio
nes. ¶ Quarum prima eſt ꝙ preter qnqꝫ ſenſus exte
riores neceſſe eſt ponere vnũ ſenſũ cõem ad diſcernẽ
dum inter ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuum. Hec ꝯcluſio ꝓ
batur tali rõne. Nã nos percipimus differentiam ⁊
conuenientiã ſenſibilium diuerſorum ſenſuũ inquan/
tum ſenſibilia ſunt: ſed cognoſcere ſenſibilia inquantũ
ſenſibilia ſunt pertinet ad ſenſũ: ergo percipere ad dif
ferentias diuerſoꝝ ſenſibiliũ inquantũ hmõi pertinet
ad ſenſum: non autem ad ſenſum particulareꝫ: ergo
pertinet ad ſenſum communem. Quod autem di/
ſcernere iter ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuum nõ pertineat
ad ſenſum particularẽ exteriorẽ. patet quia vel perti/
net ad vnum ſenſum vel ad diuerſos. non primuꝫ qꝛ
ille ſenſus qui cognoſcit differentiam diuerſoꝝ ſenſuũ
ſicut viſus non cognoſcit colorem ⁊ ſonum per ſe lo/
quendo: ergo diſcernere inter ſenſibilia diuerſoꝝ ſen/
ſuum nõ pertinet ad vnũ ſenſum particularẽ. nec põt
dici ſecundũ quia vnus homo cognoſcit differentias
ſenſibilium diuerſoꝝ: ergo eſt vna potentia qua illa di
uerſa ſenſibilia cognoſcũtur. ¶ Cõtra predictam con
cluſionem ſic arguiť. nam diſcernere inter ſenſibilia di
uerſorum ſenſuũ pħs attribuit tactui: ergo ad diſcer/
nendum predicta ſenſibilia non eſt neceſſe ponere ſen
ſum communem. ¶ Preterea ſenſus particularis di
ſcernit inter diuerſa ſenſibilia: vt puta viſus inter albe
dinem ⁊ nigredinem: ⁊ ſonus inter acutum ⁊ graue:
ergo idem vt ſupra. ¶ Preterea omnia ſenſibilia de
bite cognoſcuntur per quinqꝫ ſenſus exteriores: ergo
non eſt neceſſe ponere ſenſum cõmunem. ¶ Prete/
rea intellectus determinatam differentiam cognoſcit
inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum: ergo nõ eſt neceſ
ſe ponere aliquẽ ſenſũ preter quinqꝫ ſenſus exteriores
qui cognoſcat differẽtiam inter ſenſibilia diuerſoꝝ ſen
ſuũ particulariũ. ¶ Preterea illa potentia que diſcer
nit diuerſa: cõponit ⁊ diuidit: ſed cõponere ⁊ diuide/
re ꝑtinet ad intellectum ⁊ nõ ad ſenſũ. ergo ⁊c. ¶ Ad
primũ dicendũ ꝙ phyloſophꝰ attribuit tactui diſcer/
nere inter diuerſa ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuũ ñ ꝑncipa
liter: ſed participatiue inquantuꝫ videlicet tactus ẽ ꝓ
pinquior ſenſui cõmuni ceteris ſenſibus. ¶ Ad ſecun
dũ dicendũ ꝙ vnus ſenſus exterior diſcernit inter di/
uerſa ſenſibilia ſui ꝓprii obiecti vt voluit argumentũ
tñ vnus ꝓprius ſenſus non diſcernit inter diuerſa ſen
ſibilia diuerſorum ſenſuũ: ſicut viſus nõ ponit differẽ
tiam inter colorem ⁊ ſonum. ¶ Ad tertium dicendũ
ꝙ licet omnia ſenſibilia cognoſcantur a ſenſibilibus ex
terioribus quantum ad eſſe non tamen cognoſcuntur
quantum ad differentiam ⁊ cõuenientiam eorum ni/
ſi a ſenſu communi. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ in/
tellectus cognoſcit differentiam diuerſorum ſenſuum
quantum ad qd ẽ non inquantum ſenſibilia ſunt: ſed
hoc pertinet ad ſenſum communem vt dictum eſt.
¶ Ad quintum dicendum ꝙ percipere differentiam
⁊ cõuenientiã colorũ poteſt intelligi dupliciter. Uno
modo affirmãdo vel negando: ⁊ qui iſto modo ꝑci/
pit differentiam ⁊ ꝯuenientiam: diuidit ⁊ componit.
Alio modo cognoſcendo tñ: ⁊ iſto mõ nõ oꝫ ꝙ ille q
cognoſcit differẽtiam colorum componat ⁊ diuidat.
¶ Scđa ꝯcluſio. Senſus cõis ponens differentiã in/
ter ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuũ ſimul cognoſcit diuerſa
ſenſibilia. h̄ cõcluſio ꝓbatur tali rõne. ¶ Naꝫ nullus
põt ponere differentiam inter aliqua niſi cognoſcat il
la que differunt dum eorum differentiam percipit: ſꝫ
ſenſus cõis ꝑcipit differentiam diuerſorum ſenſuũ vt
patet per precedentem concluſionem: ergo ſequiť ꝙ
ſimul cognoſcit illa diuerſa ſenſibilia. ¶ Contra hanc
concluſionem arguitur ſic tali rõne pħi. ¶ Nam im/
poſſibile ẽ idem moueri diuerſis motibus ſimul: ſed
ſenſus in cognoſcẽdo mouetur (cũ ſentire ſit quoddã
pati) ⁊ ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuũ ſint cõtraria: ergo ſe
quiť ꝙ impoſſibile ẽ ꝙ ſenſus cõis ſimul cognoſcat di
uerſa ſenſibilia. ¶ Ad hoc rñdẽt aliqui dicentes ꝙ idẽ
ſbo diuerſum tamen ratione poteſt moueri motibus
contrariis ſenſus autem communis licet ſit idem ſbo
eſt tamen plures ſm rationem: igitur poteſt moueri
diuerſis motibus. ¶ Sed hanc reſponſionem remo
uet phyloſophus. Nam licet idem ſubiecto: diuerſũ
tamen ratione contrarii motibus poſſit moueri in po
tentia: non tamen in actu. Ideo aliter dicendum eſt ſꝫ
phyloſophum ꝙ ſenſus communis ſe habet vt pun
ctus qui eſt centrum circuli: qui quidem punctus cõ/
ſyderatur vt vnum: ⁊ vt duo: vt vnum inquantũ ab
eo procedunt omnes linee ad circunferentiam vt duo
vero inquantum eſt principium vnius linee ⁊ finis al
terius. Similiter ſenſus communis eſt vnus ⁊ duo.
vnus inquantum eſt radix omnium ſenſuum exterio
rum: inquantum a ſenſu communi procedunt virtu/
tes ſenſitiue ad organa exteriora. Et conſyderatur vt
duo: inquantum immutatur ſm diuerſas immutati/
ones ſenſuum exteriorum. vnde non eſt inconueniẽs
ꝙ moueatur ſimul motibus contrariis inquantum ẽ
principium immutationum predictarum. ¶ Circa ꝓ
dicta dubitatur primo vtrum ſenſus exterior ſit per/
fectior ſenſu communi: ⁊ videtur ꝙ ſic. ¶ Nam mo
uens eſt nobilius ⁊ preſtantius moto: ſed ſenſus exte
rior mouet ſenſũ cõmunem vt pꝫ ex dictis: ergo ſen/
ſus exterior ẽ perfectior. ¶ Dicendũ ſm pħm ꝙ ſen/
ſus communis ſimpliciter eſt ꝑfectior: tũ primo qꝛ i/

materialiter ſuſcipit ſpēs ſenſibiles: tū ſcđo q: ē radix ⁊ fundamētum omniū ſenſuū exteriorum: ſenſus v̄o exterior dicitur ꝑfectior ſ̄m quid ⁊ q̄ztū ad aliquid in quantū vz habet mouere ſenſum cōem nō tñ eſt perfectior ſimpl'r: ⁊ ꝑ hoc pz ſolutio ad rōnem dubiī.

¶ Dubitat̄ ſecundo vtrum preter ſenſum cōem ⁊ ſēſus exteriores ſint ponendi alii ſenſus īteriores. ¶ Et videt̄ ꝙ non. ¶ Nam commune non diſtinguit̄ contra proprium: ſed ſenſus exteriores dicuntur ſenſus proprii: ergo preter ſenſus exteriores non eſt ponendus ſenſus cōmunis ab eis diſtinctus. ¶ Preterea phantaſticum ⁊ memoratiuum dicunt̄ paſſiones primi ſenſitiui: vz ſenſus cōis ſed paſſio non diuidit̄ cōtra ꝓprium ſubiectum: ergo preter ſenſum cōem nō eſt ponēda memoria ⁊ phantaſia. ¶ Dicendū ꝙ preter ſenſus exteriores ponunt̄ quatuor ſenſus interiores qui ſūt ſenſus cōis vis imaginatiua (que dicitur phātaſia in brutis) ⁊ eſtimatiua (que dicit̄ vis cogitatiua: vel ratio particularꝫ in hoīe) ⁊ memoria. Quorꝫ ſic pōt formari ſufficiētia. nam ſenſus eſt ꝑceptiuꝰ ſenſibilium: aut ergo ē perceptiuus ſpērꝫ ſenſatarum aut intentionū que nō ꝑcipiunt̄ a ſēſu exteriori. Si ꝑmuz h̄ eſt dupl'r: aut talis ſenſus ordinat̄ ad accipiendū illas ſpēs: ſic eſt ſenſus cōmunis: vel ad retinendum ⁊ cōſeruandum eas: ſic eſt vis imaginatiua: que dicitur theſaurus ſpecierū ſenſatarū. Si ſecundū hoc eſt dupliciter vel ordinat̄ ad recipiendum tales intentiones: ſic eſt extimatiua in brutis (⁊ cogitatiua ſiue ratio particularis in hominibus) vel ordinat̄ ad retinenduz ⁊ cōſeruandum illas intentiones ſic eſt memoria ſenſitiua. Et lz accipere ⁊ retinere in ſpiritualibus non pertineāt ad diuerſas potentias: tamen in corporalibꝰ ad aliam potentiā pertinet recipere ⁊ ad aliā retinere: videmus. n. ꝙ illa que bene recipiunt: male retinēt: ⁊ illa que male recipiūt bene retinēt. ¶ Ad primū dicendum ꝙ lz cōe per predicationē nō diſtinguatur cōtra ꝓprium: cōe tamen ꝑ cognoſcibilitatē ⁊ cauſalitatē diſtinguit̄ cōtra ꝓpriū vt in ꝓpoſito. ¶ Ad ſecundū dicendū ꝙ memoria ⁊ phantaſia dicunt̄ paſſiones primi ſenſitiui non tanq̄ȝ ſubiecti: ſed tanq̄ȝ cauſe inquantum vna potentia fluit ab anima mediante alia: vt ſupra declaratum eſt.

¶ Sequitur in textu. (Qm̄ autem duabus differentiis ⁊c. Hic eſt ſecundus tractatus huius tertii libri đ anima. ⁊ eſt lectio quarta eiuſdem libri: in commento ſancti Thome.

Stud eſt ſecūdus tractatus huiꝰ tertii in quo ph̄s oſ̄dit intellectū nō eſſe idē cū ſenſu: ⁊ ꝯtinet tria capitula. In ꝑmo capitulo ph̄s oſ̄dit ꝙ intelligere ⁊ ſaꝑe nō ſunt idē cū ſapere ⁊ ſentire: ⁊ ꝙ opinio ⁊ phantaſia non ſunt idem. In ſecundo capitulo oſ̄dit ꝙ phātaſia nō eſt aliqua potētiarū vel habituū quibꝰ diſcernit̄ aliquid eſſe verum vel falſū: ibi de eo qđ eſt. In tertio cap'lo oſ̄dit qd eſt phātaſia ibi. (ſed qm̄ eſt motus.) In primo capitulo ponunt̄ due cōcluſiones Quarū ꝑma eſt. ¶ Sapere ⁊ intelligere nō ſunt idez cum ſentire. ¶ Prima ꝑs huius cōcluſionis. ſ. ꝙ ſentire non ſit idem qđ ſapere: ꝓbatur vna ratione phyloſophi que talis eſt. Sentire cōpetit oībus aīalibus: ſapere vero paucis: ergo ſapere ⁊ ſentire nō ſunt idez Scđa pars eiuſdē cōcluſionis. ſ. ꝙ intelligere non ſit idem quod ſentire ꝓbat̄ duabus rōnibꝰ. ¶ Quaruz prima ē. Cōtingit recte ⁊ nō recte ītelligere. Recte q̄dem ꝑ verā ſcientiā ⁊ ꝑ verā prudentiā ⁊ verā opinionem. nō recte aūt ꝑ cōtrariū. ſ. ꝑ falſā ſciam ⁊ ꝑ falſā opinionē. Sz nō cōtingit ſentire nō recte ſz ſolū recte: q: ſenſus circa ꝓpriū ſenſibile nō decipitur: ergo intelligere ⁊ ſentire non ſunt idē. Secūda ratio: Sentire cōpetit oībus aīalibus: ītelligere v̄o ſoli rōnali creature: ergo idē vt ſupra. ¶ Cōtra ꝑdictā ꝯcluſionē arguitur primo ſic rōnibus antiquorū oppoſitā ꝑtē tenētiū. nā virtus corporea nō poteſt agere in rē incorporeā cum ſemꝑ agens ſit nobilius ⁊ altius paſſo: ſed virtus celeſtis agit in virtutē intellectiuā: ergo virtus intellectiua eſt virtus corporea ⁊ per ꝯn̄s intelligere ē quoddā corporeum ⁊ ſic ītelligere ē idē cū ſentire: q: qn̄ ab aliquibus remouetur id per quod differūt tūc remanent idē: ſed intelligere differt a ſentire ꝑ hoc ꝙ intelligere eſt quoddā incorporeum: ergo ſi remoueatur incorporeum ab intelligere: relinquit̄ ꝙ intelligere erit quoddā ſentire. ¶ Preterea oīs apprehenſio ſeu cognitio ſit ratione ſimilitudinis: ſed intellectus cognoſcit res corporeas: ergo intellectus etiam eſt corporeꝰ ⁊ per ꝯn̄s idem vt ſupra. ¶ Preterea arguitur ꝯtra ꝓbationes. nam prudentia eſt in aīalibus rationalibꝰ ex ꝓhemio metaphiſice: ſed ſapere pertinet ad prudētiam: ergo videtur ꝙ ſapere non competit paucis: ſz multis animalibus. ¶ Preterea ſicut ſenſus nō decipit̄ circa ꝓpriū ſenſibile: ita ītellectus nō decipit̄ circa ꝓpriū ītelligibile: ergo ſi nō ꝯtingeret nō recte ſentire nō ꝯtingit nō recte ītelligere. ¶ Ad primū dicendum ꝙ virtus celeſtis non agit in virtutē intellectiuā ꝑ ſe ſz ſolū ꝑ accn̄s: iō rō non ſequitur. ¶ Ad ſcđm dicendū ꝙ nō oīmoda ſimilitudo requiritur ad cognitionē ſed ſufficit ſimilitudo ꝓportionis que eſt inter actū ⁊ potētiā: vn̄ nō oꝫ ꝙ ſi res ſit corporea ꝙ ꝓpter h̄ ſit etiaꝫ īntellectus corporeus. ¶ Ad tertiū dicendū ꝙ prudentia cōpetit alicui dupl'r ſimiliter ⁊ ſapere. Uno modo eſſentialiter ſic ſolū cōpetit ratiōali creature. Alio mō participatiue: ſic competit animalibus quibuſdaꝫ brutis inquantū per naturalē eſtimationem ꝓuident đ futuris: vt pz de formicis. ¶ Ad quartū dicendū ꝙ lz intellectus quantū ad primā eius operationē nō decipitur per ſe circa ꝓpriū īntelligibile: tñ quantū ad eius ſecundā operationē pōt decipi falſe videlicet diuidēdo vel cōponēdo. ¶ Scđa concluſio. opinio nō eſt eadē cum phantaſia. h̄ ꝯcluſio ꝓbat̄ tribus rōnibus ph̄i. Quarꝫ prima eſt. Opinio ſequit̄ īntellectū: phātaſia ſēſū: ſz ſenſus ⁊ intellectus nō ſunt idem: ergo opinio ⁊ phantaſia non ſunt idē. Scđa rō. phātaſticare eſt ī poteſtate noſtra: ſed opinari nō eſt in ꝑtāte noſtra: ſz requirit̄ rō ꝑ quā opinamur verꝫ vel falſum: ergo ⁊c. ¶ Preterea ex opinione ſequit̄ īmediate paſſio in appetitu: ſz ex phātaſia nō ſequit̄ īmediate paſſio ī appetitu: ergo opinio ⁊ phātaſia nō ſunt idē. ¶ Et ſi dicat̄ nō poſſumus opinari niſi phātaſticādo: ergo opīo ⁊ phātaſia ſūt idē. ¶ Dicēdū negado ꝯn̄aȝ q: ſicut nos nō poſſumꝰ īntelligere niſi ſentiēdo: ⁊ tñ īntellectus nō ē idē cū ſenſu: ita lz nō poſſimus opinari ſine phātaſia: tñ nō ſequit̄ ꝙ opinio ſit idem cū phātaſia.

¶ Sequit̄ (De eo aūt.) ¶ Hec eſt lectio quinta eiuſdē libri: ⁊ in cōmento ſancti thome.

Stud ē ſcđm capitulū ſcđi tractatus ī quo ph̄s determinādo de phātaſia ꝑ reſpectuꝫ ad alias potētias cognoſcitiuas ponit tres ꝯcluſiōes īſerendo vnū corrolariū. ¶ Quarū ꝑma ē ꝙ phātaſia non eſt ſenſus in actu nec ſenſus in potentia: Hanc concluſionem ꝓbat phyloſophus in primo in generali tali ratione: q: dormiens phantaſticat̄ nō ſ̄m ſenſum in potentia: quia ſenſui in potentia nihil apparet neq̄ȝ ſ̄m ſenſum in actu: quia in ſomno non eſt ſenſus in actu. ¶ Hoc probat ph̄s: cādem ꝯcluſionem in ſpeciali. ⁊ primo ꝙ nō ſit ſenſus ī potētia vna ratione. nam ſenſus in potentia ſemꝑ ieſt aīali

ſʒ phātaſia nō ſemꝑ cōuenit aīali: ergo phātaſia nō ē ſenſus in potētia. deinde probat eandē ↄcluſionē q̄ʒtū ad ſecundā partē videlicet ꝙ phātaſia nō eſt ſenſus in actu quatuor rōnibus. Quarum prima eſt. Senſus ī actu competit omnibus animalibus ſed phantaſia nō cōpetit omnibus aīalibus vtputa formicis ⁊ ceteris aīalibus imperfectis: ergo ⁊c. ¶ Et ſi dicat̄ ↄtra. Cuicunqʒ ineſt ſenſus eidem ineſt phātaſia vt ſupra in ſecundo cōceſſum ē: ergo ſicut ſenſus cōpetit oībus animalibus ita ⁊ phantaſia. ¶ Dicendum ꝙ duplex eſt phantaſia. Quedā eſt determinata que habʒ determinatū organū: ⁊ talis nō ineſt oībus aīalibꝰ. Alia ē phātaſia indeterminata ⁊ imperfecta: ⁊ talis bene competit oībus aīalibus: de qua nō ē hic ad ꝓpoſitū. ¶ Secunda rō. Senſus ſm actuʒ ꝑ ſe ſemꝑ eſt verus. ſed viſiones phantaſtice non ſemper ſunt vere. ¶ Tertia rō: per ſenſū certitudinalr̄ iudicamus ꝺ re: ſed per phantaſim non certitudinaliter iudicamus dicendo h̄ eſt hoc ſed dicimus ꝙ hoc apparet nobis hoc: ergo ⁊c. ¶ Quarta ratio phantaſia ineſt dormientibus: vt dictum eſt: ſed ſenſus nō cōpetit dormientibus ī actu ergo phātaſia nō eſt ſenſus in actu. Et ſi arguatur cōtra iſta: phantaſia eſt quedā potentia: vel ergo eſt potentia ſenſitiua vel intellectiua vel vegetatiua vel appetitiua vel motiua ſm locū: ſed manifeſtū eſt ꝙ phantaſia nō eſt intellectus nec potentia vegetatiua nec motiua ſm locum nec appetitiua: ergo ē ſenſitiua. Dicendum ꝙ ſenſus pōt accipi duplr̄. Uno mō vt ſe extendit ad oēs ſenſus interiores ⁊ exteriores: ⁊ iſto mō bn̄ phātaſia pertinet ad ſenſū cū ſit ſenſus interior vt ſupra dictū eſt. Alio mō accipit̄ ꝓprie vʒ ꝓ potētia qua aīa aliquid apprehēdit determinate cū quadā determinatione: ⁊ iſto mō phātaſia nō eſt ſenſus. ¶ Secūda cōcluſio phātaſia non eſt intellectus nec ſciētia. hec ↄcluſio ꝓbatur vna rōne phi. Nā intellectus ē p̄moꝝ p̄ncipioꝝ veroꝝ: ſcia eſt habitus ꝑ demōſtrationē acquiſitus qui eſt ſemꝑ verus ſed phantaſia nō eſt ſemper verorum: ergo phantaſia nō eſt intelectus neqʒ ſcia. ¶ Secūda cōcluſio: phātaſia nō eſt opinio: h̄ cōcluſio ꝓbatur duabus rōnibus phyloſophi. ¶ Quaꝝ p̄ma eſt. Ad opinionem ſequitur fides: ſed fides non eſt in aīalibus brutis: ergo nec opinio: ſed phātaſia eſt ī aīalibus brutis quibuſdam: ergo phantaſia nō eſt opinio. ¶ Secunda ratio: Ad opinionem (vt dictum eſt) ſequitur fides: ad fidem ſequitur perſuaſio: ad perſuaſionem ſequitur ratio: ergo opinio inuenitur ſolū in illis in quibus inuenitur ratio: ſed phātaſia nō ſoluʒ reperitur in aīalibus: ergo idem vt ſupra. ¶ Ex predictis infert phs vnū correlariū: vʒ ꝙ phantaſia non eſt quid compoſitū ex ſenſu ⁊ opinione.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam autem audit ⁊c. ¶ Hec eſt lectio ſexta huius tertii libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud eſt vltimum capitulum huius tractatꝰ in quo phyloſophꝰ determinando de phātaſia qdditatiue ponit vnā cōcluſioneʒ dūtaxat vʒ phātaſia eſt quidā motus factꝰ a ſenſu ſm actū. h̄ cōcluſio ꝓbat̄ tali rōne. Nā ab eo qꝺ ē motū ↄtingit aliud moueri cū aliq̄n aliud ſit mouēs ⁊ motū: vt pʒ ī .8. phi. ſʒ ſēſus mouet̄ a ſēſu ergo a ſēſu ſʒ actū pōt fieri motuſ: talis aūt motus ē ſātaſia ergo phātaſia ē motꝰ factꝰ a ſēſu ſm actū. ¶ Cōſyderādū ē hic ſm phm ꝙ phātaſia ē aliq̄n falſoꝝ: Cuius rō eſt q2 ſenſus lʒ circa ꝓpriū ſēſibile vt ī paucioribꝰ decipiat̄: tn̄ circa ſenſibilia ꝑ accn̄s decipit̄: non vt in paucioribus ſed vt ſepe ⁊ magis circa ſenſibilia cōia: ergo a fortiori phātaſia circa phātaſmata decipit̄: cuʒ magis recedat a radice virtutis cognoſcitiue. ¶ Cōſyderādū ē ſm eundē ꝙ phos grece eſt lux latine a quo phanos venit. i. apparitio ſiue illuminatio a quo vlterius deriuatur phantaſia.

¶ Sequitur in textu. (De parte aūt anime qua ſapit ⁊ intelligit ⁊c. ¶ Hic eſt tertius tractatus huius tertii libri: ⁊ eſt lectio ſeptima cōmenti ſancti Thome.

Ste ē tertius tractatus huius libri ī quo phs determinat de ꝑte intellectiua ⁊ ↄtinet in ſe ſex capitula. In pͥo capitulo phs determinat de ītellectu poſſibili ſm ſe. In ſcꝺo vͦo oñdēdo qualiter ītellectus poſſibilis reducit̄ in actū determinat de obo eius: ibi. (Cum aūt ſic ſingula fiāt. In tertio mouet quaſdā dubitatiōes circa p̄cedētia ⁊ ſoluit eas: ibi. (Dubitabit autē vtiqʒ aliqs. In quarto caplꝺ determinat de ītellectu agēte ⁊ ītellectu in actu: ibi. (Quoniam autē ī oī nā.) In qnto determinat de opationibus ītellectꝰ poſſibilis: ibi. (Indiuiſibiliū qdē igit̄.) In ſexto caplꝺ determinat de intellectu ꝑ reſpectū ad ſenſū: ibi. (Uidetur aūt ſēſibile.) ¶ In p̄mo capitulo ponit̄ vna cōcluſio q̄ talis ē: ꝙ ītellectus poſſibilis ē potētia paſſiua. h̄ cōcluſio ꝓbat̄ tali rōne phi. ¶ Nā ſicut ſe hʒ ſenſus ad ſenſibile: ita ſe hʒ ītellectus ad ītelligibile: ſʒ ſenſus eſt potentia paſſiua ⁊ ſentire qꝺdā pati (vt ex ſupradictis pʒ) ergo ītellectus poſſibilis ē potētia paſſiua accipiēdo vʒ pati ꝓ quocunqʒ recipere. ¶ Ex hac ↄcluſione īfert phs duo correlaria. Quoꝝ primū eſt ꝙ intellectus nō eſt cōpoſitus ex naturis diuerſaꝝ reꝝ naturaliū vt antiqui voluerūt. Cuius rō eſt. Nā illud qꝺ ē in potentia ad aliquid ⁊ eſt receptiuū illius caret illo: ſʒ intellectus poſſibilis ē in potētia ad oīa ītelligibilia ⁊ eſt receptiuus illoꝝ: ergo nō eſt cōpoſitus actu ex illis ¶ Scꝺm correlariū ē ꝙ ītellectus nō ē affixuſ organo corporali: q2 ſi eēt affixus organo corporali: eēt cōpoſitus ex naturis corporalibus: q2 actus alicuius potētie organice: nō ſolū attribuitur ipſi potētie: ſed etiam toti compoſito ex potentia ⁊ organo. ¶ Pro declaratione huius concluſionis cōſyderādū ē ſm phm diuerſimode ſenſus dicitur potentie paſſiua ⁊ intellectus ipſe. Nam ſenſus licet non patiatur paſſione proprie dicta: patit̄ tn̄ per accn̄s ratione organi: ſed ītellectus neqʒ ꝑ ſe neqʒ ꝑ accidens poteſt pati paſſione ꝓprie dicta: cum non ſit affixus organo corporali. ¶ Et ſi dicatur ad intellectum requiritur cognitio ſenſitiua: ergo intellectus poteſt pati per accidens: videlicet ad paſſionem organorum ſenſuum que patiuntur paſſione ꝓprie dicta. ¶ Dicendum ꝙ aliquid poteſt competere alicui per accidens dupliciter. Uno modo quia aliqd coniungitur ei per ſe: ⁊ iſto modo ītellectus poteſt pati paſſione proprie dicta per accidens ratione organi ⁊ nō ratione intellectus. Alio modo aliquid competit alicui per accidens: videlicet ratione alicuius extrinſeci: ⁊ illo modo poſſumus concedere ꝙ etiam patitur paſſione proprie dicta. ¶ Contra predictam concluſionem ſic arguitur. ¶ Nam intellectus eſt ipſa mens: ſed ſecundum Auguſtinum nono de trinitate: non relatiue dicitur: ſed ipſam eſſentiam demonſtrat: ergo ītellectꝰ ē ipa eēntia aīe ⁊ nō potētia eius: ⁊ ꝑ ↄñs nō ē potētia paſſiua. Preterea hō ↄuenit cū angelis ī nā ītellectuali: ſʒ angelus dicit̄ ītellectualis ⁊ mēs: ergo ⁊ hō ſic idē vt ſup̄. Preterea vnūqꝺqʒ patit̄ ꝑ mā̄: ſʒ ītellꝰus nō ē potētia mālis vt ↄceſſū ē: ergo ītellectus n̄ patit̄. ¶ Preterea quicquid dicit̄ paſſibile eſt corruptibile: vt cōcedit phs ī iſto tertio ⁊ ēt in p̄mo de celo: ſʒ ītellectꝰ nō ē corruptibilis: ergo n̄ ē paſſibil̄. ¶ Preterea agēs ē p̄ſtātius paſſo: ſʒ potētia vegetatiua q̄ ē īferior pō ītellꝰua ē pō actia ergo a fortiori pō ītellꝰua

erit potentia actiua. ¶ Ad primum dicendum q̄ intel
lectus accipit quatuor modis. aliqñ accipit p̄ eẽntia
anime: vt in auctoritate auguſtini adducta. Aliquando
accipitur p̄ potentia intellectiua: vt in p̄poſito. Aliqñ
accipitur p̄ habitu cum dicimus q̄ intellectus eſt ha
bitus principiorum. Aliqñ võ ſumit p̄ opatione ipſi⁹
intellus: vñ argumẽtũ laborat in equiuoco. ¶ Ad ſe/
cundum dicendum q̄ angelus nõ dicit intellect⁹ eẽn/
tialr: ſʒ ſolũ dicit itellus ⁊ volũtas ad denotãdũ q̄ i
eo nõ ſunt niſi ille due potẽtie: ⁊ iõ appropriatiue an/
gelus dicit itellectus nõ aũt eẽntialr. ¶ Ad tertiũ di
cendũ q̄ pati accipit tripl'r: ppriiſſime vʒ p̄ receptio
ne alicuius forme cum ablatione alterius quod cõue
nit ſm naturã vel aliquid ad quod habet naturalẽ in
clinationem: ⁊ iſto mõ intelligere nõ eſt quoddã pati
⁊ iſto mõ qui infirmatur patitur. Alio mõ dicitur pa
ti minus pprie vʒ pro receptione alicuius cũ ablatiõe
alterius: ſiue illud alterũ ſit naturale ſiue preter natu/
ram: ⁊ illo modo qui ſanatur dicitur pati: q: ab eo re
mouetur infirmitas. Tertio mõ dicitur pati cõiſſiue.
videlicet p̄ quacũqʒ receptione alicuius ſiue talis re/
ceptio ſiat cum ablatione alterius ſiue nõ. Et iſto mõ
intelligere eſt qõdam pati: ⁊ potẽtia itellectiua dicitur
potẽtia paſſiua. Argumentũ aũt p̄cedebat de paſſiõe
q̄tum ad primũ vel ſcðm eius modũ: ⁊ per hoc pa/
tet ſolutio ad quartũ. ¶ Ad quintũ dicendũ q̄ reſpe/
ctu eiuſdẽ obi agens ẽ nobilius paſſo: nõ aũt referant
ad diuerſa. Intellectus aũt eſt vis paſſiua reſpectu to/
tius entis vl'is vegetatiuũ aũt eſt actiuũ reſpectu eiuſ
dem entis p̄ticularis. ſ. corporis cõiuncti. vñ nihil p̄hi
bet tale paſſiuũ eſſe nobilius hmõi actiuo. ¶ Circa p̄/
dicta dubitatur vtrũ intellectus poſſibilis ſit ſba ſepata
⁊ videt q̄ ſic. ¶ Nã ſba imaterialis dicitur ſba ſepa/
rata cũ quelibet talis ſit p̄ ſe ſubſiſtẽs. ſʒ intellect⁹ poſſi
bilis eſt imaterialis: ergo eſt ſba ſepata. ¶ Dicenduʒ
eſt ſm doc. ſan. in pñti lectione q̄ intellectũ eẽ ſbam ſe
paratã eſt ipoſſibile: qõ p̄bat tali rõne. nã hic hõ intel
ligit: ergo intelligit aliquo formal'r: ſed nõ intelligit ali
quo formal'r niſi ipſo itellectu: ſed illud quo aliqd ope
ratur nõ eſt ſeparatum ab eo: ergo intellectus poſſibi
lis nõ eſt ſeparatus ab hoie: vel oportebit dicere q̄ h
homo nõ intelligit aliquo formal'r. Sed forſitan dice/
retur ad hoc q̄ licet intellectus ſit ſepatus ab hoie vni
tur tñ ipſi mediãte ſpecie intelligibili. Sed hec ſolutio
nõ euacuat rationem predictã: q: dato q̄ itellect⁹ poſ
ſibilis vniat homini p̄ ſpẽm intelligibilẽ: nõ tñ ſequit
q̄ h homo per illam ſpẽm intelligibilem intelligat. ſed
magis q̄ ille intellectus eſt q̄ intelligit ⁊ illud qõ vnit
anime p̄ ſpẽm itelligibilem eſt quoddã intellectuʒ. vñ
adhuc rõ eſt aſſignanda pp̄ter qd hic homo formal'r
intelligat. ¶ Ad rõnem dubii dicendũ q̄ tripliciter ali
quid põt dici imateriale. Uno mõ obiue: ⁊ illo mõ in
tellect⁹ nõ eſt imaterialis. alio mõ organice ⁊ iſtrumẽ
taliter: ⁊ iſto mõ eſt imaterialis. Tertio mõ ſm eſſe
videlicet q̄ nõ exiſtat in materia nec in qua nec ex qua
⁊ iſto mõ itellectus dicitur materialis ⁊ nõ imateria/
lis. Sbe vero ſepate ſũt imateriales tertio mõ. vñ nõ
oʒ q̄ intellectus ſit ſepatus ab hoie: ergo ⁊ ipſe intelle
ctus erit in homine.

¶ Sequitur in tertiũ. (Cum autem ſic ſingula ⁊c.)
¶ Hec eſt lectio octaua eiuſdem libri: ⁊ in commen
to ſancti Thome.

Stud eſt ſcðm capitulũ huius tertii tracta
tus in quo phs determinãdo de obo intel/
lectus poſſibilis ponit vnã cõcluſionẽ que
eſt talis. ¶ Singularia nõ itelliguntur di/
recte: ſed reflexe. hec cõcluſio p̄batur tali rõne. ¶ Nã
intellectus primo ⁊ p̄ ſe intelligit naturã ⁊ qdditatem
rei vt hic ſupponit: ſʒ in oibus materialibus ipſuʒ q̄
quid eſt: eſt ab eo cuius eſt. nã aliud eſt magnitudo ⁊
magnitudinis eſſe ⁊ aqua ⁊ aque eſſe: ergo ſequit q̄
qdditas ⁊ illud cuius ẽ quidditas. ſ. ſingulare cogno/
ſcuntur diuerſis potẽtiis vel ab eadẽ diuerſimode. Cũ
ergo itellectus p̄mo ⁊ per ſe ⁊ directe quidditatẽ co/
gnoſcat: neceſſe ẽ dicere q̄ intellectus nõ cognoſcat ſin
gularia primo ⁊ per ſe ⁊ directe: ſed alia potentia vi/
delicet ſenſus. Quod autem ſingularia poſſint indire
cte ⁊ reflexe intelligi p̄batur ſic extra litteram: q: illa
potentia que comparat vnũ alteri cognoſcit compara
bilia: q: ordinare ſiue cõparare neſcit: qui rõnes cõpa
rabilium ignorat. Sed intellectus cõparat vl'e ad ſin
gulare: ergo cognoſcit vtrunqʒ. Cõfirmatur q: nul/
lus põt cognoſcere differentiã aliquorũ niſi cognoſcat
extrema: ſed intellectus ponit differentiã iter vl'e ⁊ ſin
gulare: ergo idẽ vt ſupra. ¶ Ex hac cõcluſione infert
ſm phm q̄ quidditas rei materialis eſt ppriũ ⁊ p̄ ſe
obiectũ intellectus. Hoc corelariũ pʒ tali rõne. Naʒ
intellectus primo ⁊ per ſe itelligit quidditatẽ nõ auteʒ
quidditatẽ ſeparatã vt voluerũt platonici: ergo intelli
git quidditatẽ exñtem in rebus materialibus: ſed illõ
quod primo ⁊ per ſe intelligitur ab aliqua potẽtia eſt
obm eius: ergo relinquit q̄ qdditas rei materialis ẽ
obm intellectus noſtri. ¶ Et ſi queratur quõ intelle/
ctus exit de potentia ad actũ itelligẽdo obm illud. Di
cendum ſm phm q̄ itellectus hñs habitũ ſcientie re
ducitur ad actũ dum vult q: hʒ ſpẽs itelligibiles apõ
ſe qõ eſt cõtra auicẽnam. Sed dũ intellectus nõdum
hʒ ſcientiã: nõ reducitur ad actũ dũ vult: ſed requirit
virtus docentis ſiue intrinſeci (vt ipſius intellect⁹ agẽ
tis) ſiue extrinſeci (vt ipſius magiſtri.) ¶ Contra p̄di
ctam cõcluſionẽ ſic arguit p̄bando q̄ ſingularia intel
ligunt rõnibus antiquorũ phorũ illã partẽ tenentium.
¶ Nam actio ⁊ paſſio ſunt ſingulariũ ⁊ ſuppoſitorũ:
vt pʒ in p̄hemio metaphiſice: ergo vl'e nõ eſt id qõ i
itelligit ſed ſingulare. ¶ Preterea quidditas ſiue na
tura rei q̄ eſt id quod itelligitur: eſt res ſignificata ex/
tra animã. ergo eſt res ſingularis: ſic idẽ vt ſupra.
¶ Preterea illa potẽtia que p̄ ſe fert ad aliquod obʒ
etiã per ſe fert in quanlibet partẽ ſbiuam eius lʒ nõ p̄
mo (ſicut viſus q̄ per ſe p̄mo fert in colorẽ: etiã per ſe
fertur in albedinẽ ⁊ nigredinẽ: lʒ nõ primo ſed ſingu/
laria ſunt partes ſbiue vl'is: ergo ſi per ſe intelligunt.
ſequitur quod ſingularia per ſe intelliguntur.
¶ Preterea arguitur p̄bãdo q̄ ſingularia nullo mõ
intelligunt. Nã vl'e eſt dũ intelligitur: ſingulare vero
dum ſentitur: vt patet in hoc tertio: ergo ſingulare nõ
intelligitur. ¶ Preterea ſicut ſe habet ſenſus ad ſen/
ſibile: ita intellectus ad intelligibile: ergo per locum a
tranſmutata proportione ſicut ſe habʒ intelligibile (vt
puta vniuerſale) ad ſenſum: ita ſe habet ſenſibile (vt
puta ſingulare) ad intellectum. Sed vniuerſale non
ſentitur. ergo ſingulare non intelligitur. ¶ Preterea
arguitur contra maiorem probationis: probando q̄
quidditas: ⁊ illud cuius eſt in materialibus non diſti
guãtur realiter. Nam idem eſt caro ⁊ carnis eſſe: vt
hic dicit phyloſophus: ſed caro pertinet ad res nimiſ
materiales: ergo in materialibus idem eſt quid eſt ⁊
illud cuius eſt. ¶ Preterea diffinitio ⁊ diffinitum ſũt
idem eſſentialiter: ergo quod quid eſt quod eſt ſigna
tum diffinitionis eſt idem cum eo cuius eſt quod eſt
ipſum diffinitum. ¶ Preterea quando aliquid pre/
dicatur de alio predicatione eſſentiali in primo modo
dicendi per ſe illud predicatum non diuiditur realiter
a tali ſubiecto: ſed natura ſiue quidditaſ concretiue de
ſignata predicatur in primo modo dicendi per ſe di/
cendo ſortes eſt homo: ⁊ ſortes eſt animal metaphiſi
ce loquẽdo: ergo ſortes ⁊ hõ ſũt idẽ real'r ⁊ p̄ pñs nã

⁊ ſuppoſitũ. ¶ Preterea arguitur cõtra correlariũ ꝓ
bãdo ꝙ qdditas rei mãlis non ſit obm̃ ĩtellect⁹ noſtri
Nã illud ē obm̃ alicuius potẽtie quod p̃mo apphẽdi
tur ab illa potẽtia: ſed ens inter predicamenta omnia
p̃mo intelligitur ab intellectu vt dicit auicẽna in p̃mo
ſue metaphiſice: ergo ens erit obm̃ intellectus noſtri ⁊
nõ quidditas. Si dicat ꝙ ens eſt p̃mum obm̃ intelle
ctus adequatum nõ aũt ꝓprium. ¶ Cõtra. Idē ē pri/
mũ ⁊ adequatũ p̃mo poſterior: ergo ſi ens eẽt primũ
obm̃ ĩtellectus erit obm̃ adequatum ⁊ ꝑ ꝯñs ꝓpriũ
¶ Preterea nihil apprehendit̃ ab aliqua potẽtia niſi
qd̃ cõtinet̃ ſub illius potentie obiecto: ſed multa app̃
hendũtur ab intellectu que nõ cadunt ſub quiddita/
te rei materialis: vt ſunt ſb̃e ſeparate: ergo ⁊c. ¶ Pre
terea illud eſt obm̃ intellectus ſub cuius rõne oĩa in/
telligunt̃: ſed deus eſt hmõi cum nihil ſit intelligibile
quod nõ participet aliquid ab eo: ergo idem vt ſupra
¶ Ad primũ dicendum ꝙ duplex eſt actio. Quedam
eſt actio corporalis. Alia eſt actio ſpiritualis. verum ē
ꝙ actio ⁊ paſſio corporalis ſunt ſuppoſitorũ actio tñ
ſpiritualis nõ ſemꝑ eſt ſuppoſitorum: obm̃ aũt ĩtelle/
ctus nõ agit in intellectũ actione corpali. idõ rõ ñ ſequit̃
¶ Ad ſcd̃m dicendum ꝙ natura ſiue qdditas rei ma
terialis: ſm̃ ꝙ eſt in re materiali ſignificata: ĩtelligitur
ſine ꝯditionibus ſingularium ꝑ primã operationem in
tellectus. vñ nõ oꝫ ꝙ ſingulare ſit illud qd̃ p̃mo intelli
gitur: nec ꝑꝑ hoc intellectus eſt falſus vt dicit doc. ſã.
hic: q: illa que ſunt cõiuncta ſm̃ eſſe: pñt ſeparatim in
telligi ꝑ primã operationẽ intellectus nõ aũt per ſcd̃am
¶ Et ſi arguatur. Illud a quo aliqd abſtrahitur ab ĩ
tellectu prius ĩtelligitur ſed a phãtaſmatibus ⁊ ſingu
laribus abſtrahit̃ ſpecies intelligibilis: ergo ſingulare
prius ĩtelligitur. ¶ Dicẽdũ ꝙ duplr̃ ꝯtingit abſtrahe
re. vno mõ poſitiue. alio mõ p̃uatiue. Intellectus enĩ
dũ abſtrahit vl'e a ꝑticulari abſtrahit priuatiue: nihil
enim aliud ē intellectũ abſtrahere vl'e a ſingulare q̃z ĩ
telligere vl'e nõ intelligẽdo ſingulare: vt infra patebit.
¶ Ad tertiũ dicendũ ꝙ dulces ſunt ꝑtes ſubiectiue ali
cuius totius vl'is. Nã quedã ſunt ꝑtes ſubiectiue que
non includunt aliqd reale: ſecluſa quacunq; operatione
intellectus qd̃ non ĩcludat ipſum totum: ⁊ tales ꝑtes
ab eadem potentia intelliguntur: ſicut ⁊ totum lꝫ ñ p̃/
mo vt voluit argumẽtũ. Alie ſunt ꝑtes que ĩcludũt ali
quid realiter qd̃ eſt extra eſſentiã totius ēt ſecluſa qua
cunq; operatione ĩtellectus: ſꝫ nõ oꝫ ꝙ iſte apprehendã
tur ab illa potentia ꝑ ſe a qua totũ ĩtelligitur. Cũ igit̃
ſingularia aliqd includãt realiter: qd̃ non ĩcludit natu
ra vl'is: non oꝫ ꝙ ſingularia per ſe intelligantur ab ĩtel
lectu: lꝫ ab eo ĩtelligantur ꝑ ſe vl'ia. ¶ Ad quartũ ⁊ qn
tũ dicendũ ꝙ procedũt de intellectione directa nõ aũt
reflexa. ¶ Ad ſextũ dicendũ ꝙ q: ſb̃e ſepate ſunt no/
bis ĩmanifeſte. ph̃s de eis exemplificat ꝑ exemplũ na
turale ꝑ carnem ⁊ carnis eſſe: vñ ipſe dat ĩtelligere ꝙ
illud exemplũ in ſb̃is ſepatis idem eſt quod qd eſt: ⁊
illud cuius eſt. ¶ Ad ſeptimũ dicendũ ꝙ quod qd eſt
põt ad duo cõparari tanq̃ȝ ad illud cuius ē. Uno mõ
ad diffinitum ſic quod qd eſt: eſt cũ eo iidem cuius eſt.
In quibuſcunq; rebus. Alio mõ põt ꝯparari ad ſup
poſita nature: ⁊ illo mõ in ſb̃is materialibus qd̃ qd ē
nõ eſt idem cũ eo cuius eſt. ¶ Ad octauũ dicendũ ꝙ
qñ aliquid p̃dicat̃ de aliquo ſb̃o p̃dicatiõe eẽntiali: il/
lud predicatũ eſt idem cum eodem ſb̃o: dummõ ſb̃ȝ
ipſum non includat aliquid in ſua rõne qd̃ ſit extra in
tellectum ipſius quidditatis: ſecus aũt ſi ĩcludat aliqd
extraneum realiter vt in ꝓpoſito. ¶ Ad nonum dicen
dum ꝙ ens qd̃ apprehendit̃ ab ĩtellectu noſtro ē obȝ
cõe: non autem obm̃ adequatũ alicuius potentie qd̃
põt apprehendi ab illa potentia ſpecie diſtincta: ſꝫ ens
non ſolum poteſt apprehendi ab intellectu humano:

ſed etiã ab angelico ſm̃ cõem rationem eius: ideo ens
non eſt obm̃ adequatũ ĩtellectus noſtri accipiẽdo ĩtel
lectum vt ſe extendit ad ĩtellectum diuinum angelicũ
⁊ humanũ. ¶ Ad decimũ dicendum ꝙ p̃mum ac/
cipit̃ dupliciter. Uno mõ accipitur p̃mum ꝓ priorita
te p̃dicationis. alio mõ ꝓ prioritate adequationis. Il/
lud. n. qd̃ eſt primũ obm̃ p̃oritate adeq̃tionis ē ꝓpriũ
obiectum. non ãt eſt p̃mum obm̃ qd̃ eſt primum p̃o/
ritate predicationis. ¶ Ad vndecimũ dicendũ ꝙ nihil
apprehẽditur ab intellectu noſtro corpori cõiuncto: ni
ſi illud quod cadit ſub quidditate rei materialis aut ꝑ
ſe aut ꝑ accñs. ¶ Ad duodecimum dicendum ꝙ oĩa
ſub ratione deitatis effectiue intelliguntur: nõ aũt for/
maliter ⁊ obiue. ¶ Circa p̃dicta dubitat̃ p̃mo vtrum
ſpẽs ĩtelligibiles remaneãt in ĩtellectu poſt actualẽ cõ
ſyderationem. Et arguitur breuiter ꝙ ñ rõibus aui/
cenne. Nã recipere ⁊ retinere non ꝑtinent ad eandeȝ
potentiã: ſꝫ intellectus poſſibilis recipit illas ſpecies in
telligibiles: ergo non retinet eas. ¶ Preterea ſicut ſe
habet dyaphanum ad ſuſceptionem luminis: ita ſe hꝫ
intellectus poſſibilis ad ſuſceptionem ſpecierum ĩtelli
gibilium: ſed dyaphanum poſt actualem ſuſceptionẽ
luminis. (vꝫ poſtq̃ȝ non ĩformatur lumĩe actualiter)
non retinet lumen: ergo intellect⁹ poſſibilis poſt actu
alem cõſyderationem non retinet ſpecies intelligibi/
les. ¶ Preterea duo accidentia eiuſdem generis non
pñt eſſe in eodem ſb̃o ſimul: ſed omnes ſpecies intel/
ligibiles ſunt eiuſdem generis: ergo non poſſunt eſſe
ſimul in intellectu poſſibili: ⁊ per conſequẽs poſt actu
alem conſyderationem corrumpuntur. ¶ In oppoſi/
tum arguitur per ph̃m hic in littera (dicitur tamen:)
¶ Dicendum ꝙ poſt actualem conſyderationem re/
manent ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili. Cu
ius ratio eſt: q: maioris virtutis eſt intellectus poſſibi
lis q̃ȝ ſenſus: ſed in ſenſu poſt actualem ſenſationeȝ re
manent ſpecies ſenſate: que in imagine retinent̃: ergo
a fortiori poſt actualem conſyderationeȝ remanẽt ſpe
cies intelligibiles in ĩtellectu inquantum in memoria ĩ
tellectiua retinent̃ ⁊ conſeruãtur. ¶ Preterea ſi non
ſequeretur ꝙ nunq̃ȝ homo haberet ſcientiã aut ĩ actu
completo aut in potentia tm̃: ſequeretur etiã quod va
num eſſet ſtudere ⁊ addiſcere. ¶ Ad primum dicen/
dum ꝙ licet in materialibus ad eandem potentiã nõ
pertineat retinere ⁊ recipere: tamen in potentiis ĩma/
terialibus ad eandem potentiam pertinet retinere ⁊
recipere. ad eandem dico ſm̃ eſſentiam diuerſam ta/
men ſm̃ diuerſa officia actuum: vt infra patebit. vñ ĩ
tellectus qui recipit ſpecies: ⁊ memoria que retinet ñ
ſunt due potentie eſſentialiter diſtincte: ſꝫ ſunt vna po
tentia cui ſecundum diuerſa officia: actus attribuũtur
diuerſi. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ non eſt ſimile
de lumine ſuſcepto in aere ⁊ de ſpeciebus ſuſceptis in
intellectu quia lumen quod ſuſcipitur in aere: depen/
det a corpore illuminante quantum ad eſſe ⁊ quantuȝ
ad fieri ⁊ conſeruari: ſic non eſt de ſpeciebus intelligibi
libus reſpectu obiectorum. ¶ Ad tertium dicendum
ꝙ licet diuerſa accidentia eiuſdem generis ſecundum
actum completum non poſſint eſſe in eodẽ ſubiecto ſi
mul: tamen ſecundum actum incompletum qui me/
diat inter puram potentiam ⁊ actum perfectum poſ
ſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto: ſpecies autem intel
ligibiles poſt actualem conſyderationem habent eſſe
ſolum in potentia ſecundum actum non perfectum:
ſꝫ ĩperfectum: ¶ Secundo dubitatur vtrum ſpecies
intelligibilis ſit id quod intelligitur. Et arguitur ꝙ ſic
¶ Nam intellectus ⁊ intelligibile ſunt idem vt con/
ceditur in iſto tertio: ſꝫ res extra aĩam ñ ē eadẽ cũ ĩtel
lectu: ergo ſeq̃t̃ ꝙ ſpẽs ĩtelligibilis ē idẽ cũ ĩtelligibili ⁊
ſic ē id qd̃ ĩtelligit̃. ¶ Preterea q̃lꝫ q̃litas pt eẽ res v/

tellecta: ſed ſpecies intelligibilis eſt qualitas quedã: ergo ſpecies intelligibilis eſt res intellecta. ¶ Preterea illud eſt res intellecta qđ primo apprehenditur ab intellectu: ſed ſpecies intelligibilis ẽ huiuſmodi: ergo ⁊c. ¶ In oppoſitum arguit̃ ex his que dicta ſunt. Nam obiectum intellectus eſt illud qđ intelligit̃: ſed ſpecies intelligibilis nõ eſt obiectum intellectus: ſ3 quidditas rei materialis: vt dictũ ẽ: ergo ⁊c. ¶ Dicendũ ꝙ ſpecies intelligibilis non eſt illud quod intelligitur: ſ3 illđ quo aliqđ ĩtelligit̃. Cui⁹ rõ ẽ q2 illđ ẽ qđ ĩtelligit̃ quod affirmat vel negat intellectus: ⁊ eſt extra animam vel aliquid de re extra animam: ergo res extra animam eſt illud quod intelligitur: ⁊ ſpecies intelligibilis eſt illud quo aliquid intelligit̃. ¶ Ad primũ dicendũ ꝙ intellectus in actu eſt idem cũ intelligibili in actu nõ ſꝫm ſe totũ: ſed ſꝫm ſuam ſimilitudinem que ſuſcipitur in intellectu: ⁊ eſt eadem cum intellectu: non quidẽ eſſentialiter ſed ſubiectiue. ¶ Ad ſecũdũ dicendum ꝙ ſpecies intelligibilis poteſt conſyderari dupliciter. Uno modo vt eſt natura quedam de genere qualitatis. ⁊ iſto modo poſſet eſſe res ĩtellecta. alio modo illđ quo res intelligitur vt dictum eſt ⁊ illo mõ ſuſcipit̃ in intellectu formaliter ⁊ tanq̃3 quo non autem obiectiue ⁊ tanq̃3 quod. ⁊ per hoc patet ſolutio ad tertium.

¶ Sequitur in textu. (Dubitabit autem vtiq3 aliquis ⁊c.) Hec eſt lectio nona huius tertii libri: ⁊ ĩ cõmento ſancti Thome.

Stud eſt tertium capitulum precedentis tractatus in quo ph̃s ſoluẽdo duas dubitationes ponit duas cõcluſiones. ¶ Quarũ prima eſt ꝙ intellectus poſſibilis põt intelligere. hec ꝯcluſio probatur tali ratione. Nã illud qđ eſt in potentia ad intelligibilia ſuſcipienda poteſt intelligere: ſed intellectus poſſibilis eſt in potentia ad intelligibilia ſuſcipienda cum ſit tanq̃3 tabula raſa ĩ qua nihil depinctum eſt depingibilis tñ ſcientiis ⁊ virtutib⁹ ergo ſequitur ꝙ intellectus poſſibilis põt intelligere. ¶ Contra hanc ꝯcluſionem arguit ph̃s. ¶ Nã agẽs ⁊ patiens habent aliquod commune: ſed intellectus poſſibilis cu3 ſit ſimplex non videtur habere aliquod cõmune cum re intellecta: ergo videtur ꝙ intellectus poſſibilis non poteſt intelligere. ¶ Dicendum ꝙ intellectus poſſibilis habet aliquod cõmune in quo conuenit cum aliis patientibus: conuenit enim cum aliis ĩ hoc quod eſt recipere. ¶ Secunda concluſio: intellectus poſſibilis intelligit ſeipſum non per ſuam eſſentiam: ſed per ſuam ſpeciem intelligibilem. hec concluſio probatur tali ratione q2 intellectus ſeipſum intelligendo intelligit ſe intelligere: ſed intellectus nõ intelligit ſe intelligere per ſuam eſſentiam: ſed per ſuam ſpeciem intelligibilem. ¶ Contra hanc ꝯcluſionem arguitur ſic. Unumquodq3 eſt intelligibile ſꝫm ꝙ eſt ĩ actu ſed intellectus poſſibilis nõ eſt in actu (cũ ſit in potentia ad omnia intelligibilia) ergo intellectus poſſibilis nõ poteſt intelligi. ¶ Preterea ſi intellectus poſſibilis intelligeretur a ſeipſo: ſequeretur ꝙ ide3 eſſet mouẽs ⁊ motũ reſpectu eiuſdem. ⁊ per ꝯñs illud eſſet in actu ⁊ in potentia reſpectu eiuſdem: ꝯñs eſt falſũ: ergo ⁊c. ſequela patet q2 intellectus intelligendo mouet̃ a re intellecta: ergo ſi intellectus poſſibilis intelligeret ſeipſũ moueretur a ſeipſo. ¶ Preterea angelus cognoſcit ſe ipſum per ſuam eſſentiam: ergo pari ratione intellectus noſter intelligit ſeipſum per ſuam eſſentiam cum ſit immaterialis. ¶ Preterea ſi intellectus intelligeret ſeipſum per ſpeciem: vel intelligeret ſeipſum ⁊ ſuam ſpeciem ⁊ ſuum obiectum ſemper vnico actu vl' alio ⁊ alio actu. Non ſecundum quia impoſſibile ẽ ꝙ intellectus ſimul diuerſis actibus intelligat. Neq3 ẽt primum quia dum intelligit rem intellectam intelligit ſeipſũ. ¶ Preterea ſi ſic ſequeret̃ ꝙ ĩtellect⁹ ſemꝑ intelligeret: q2 ĩtellectus ẽ ſibiipſi pñs. ¶ Ad primũ ⁊ ad ſcđm dđ ꝙ iſta duo argumẽta ꝓbãt ꝙ ĩtellectus ñ intelligit ſeipſũ ꝑ ſuã eẽntiã: nõ ãt ꝙ nõ ĩtelligat ſeipſum ꝑ ſpẽm ĩtelligibilẽ. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ negãdo ſeq̃la3 q2 ĩtellectus angelicus ẽ in actu: ſ3 ĩtellect⁹ noſter ẽ in potẽtia: ⁊ l3 ſit ĩmãlis q̃ztum ad organũ: ẽ tñ mãlis q̃ztum ad eẽ. ¶ Ad. 4. dicẽdũ ꝙ doc. ſan. ĩ prima ꝑte cõcedit ꝙ intellectus intelligit ſe ⁊ ſuũ ĩtelligere ⁊ ſuum obm diuerſis actibuſ. S3 in p̃mo ſententiaꝝ ꝯcedit ꝙ vnico actu oĩa illa ĩtelligit. ¶ Pro cuius declaratione cõcluſiõis cõſyderãdũ ẽ ꝙ ſpẽs ĩtelligibilis ⁊ ĩtellect⁹ pñt dupl'r cõſyderari. Uno mõ vt ſũt q̃dam res vere inter ſe diſtincte: ⁊ iſto mõ alio actu ĩtellectus põt ĩtelligere ſuã ſpẽm ⁊ alio actu ſeipſũ ⁊ ĩtelligere ſuum. Alio mõ pñt ꝯſyderari vt ſũt principia ĩtelligẽdi ⁊ iſto mõ vnico actu omnia ĩtelliguntur. ¶ Ad. 5. dicendu3 negãdo ſequelã q2 ille ſpẽs ĩtelligibiles nõ ſemꝑ ſũt in actu: vñ nõ o3 ꝙ ĩtellectus ĩtelligẽs ſeipſũ ꝑ ſpeciem intelligibilem ſemper intelligat.

¶ Sequitur textus. (Qm̃ aũt in omni natura.) Hec eſt lectio decima huius tertii libri. ⁊ in commento ſancti Thome.

Stud ẽ 4. ca. in quo ph̃s determinãdo de ĩtellectu agẽte ĩ actu: ponit vnã ꝯcluſionẽ q̃ talis ẽ: ꝙ p̃ter ĩtellectũ poſſibilẽ neceſſe eſt ponere ĩtellectũ agẽtẽ. h̃ ꝯcl'o ꝓbat̃ tali rõne ph̃i ⁊ exẽplo. p̃mo ſic. Nã in oĩ natura que qñq3 ẽ in potẽtia ⁊ qñq3 in actu: neceſſe ẽ ponere aliqđ vt mãm in illo genere ꝑ qđ ẽ in potẽtia ad oĩa que ſũt illi⁹ generis ⁊ aliqđ ĩ actu qđ ſe h3 vt ars reſpectu artificioꝝ ꝑ qđ põt facere illa ĩ oĩ actu. ſ3 aĩa ĩtellectiua ſꝫ potẽtiã ĩtellectiuã qñq3 ẽ ĩ potẽtia qñq3 ĩ actu: ergo neceſſe ẽ ponere ĩ aĩa ĩtellectiua vnã potẽtiã ꝑ quã ẽ ĩ potẽtia vt oĩa ĩtelligibilia ſuſcipiat q̃ dicit̃ ĩtellect⁹ poſſibil' ⁊ aliã potẽtiã ꝑ quã apta nata ẽ facere illa ĩtelligibilia ĩ actu q̃ dicit̃ q̃dã hit⁹ vt dicit ph̃s. Exẽplo idẽ ꝓbat̃. nã ad vidẽdu3 colores req̃rit̃ lumẽ: ſ3 ĩtell'ꝰ agẽs ſe h3 vt lumẽ ꝑ reſpectũ ad intell'ia: ergo ad ĩtelligẽdũ req̃rit̃ ĩtell's agẽs ¶ Pro ãpliori declaratiõe ꝯſyderãdũ ẽ ſꝫ ph̃3 p̃mo ꝙ q̃tuor ſũt ꝯditiões ĩtell's agẽtis. ⁊ iſtaꝝ p̃me tres ſũt cõeſ ĩtellectui poſſibili ⁊ agẽti. q̃ꝝ p̃ma ẽ. Intell's agẽs ẽ ſeꝑabil': ſ'a ẽ: ĩtell's agẽs ẽ ĩpaſſibil'. t'tia ẽ ĩtell's agẽs ẽ ĩmixtus nõ cõpoſitus ex diuerſis naturis reꝝ. q̃rta ẽ. ĩtell's agẽs ſꝫ ſuã ſb̃a3 ẽ ĩ actu: ⁊ ꝑ hãc ꝯditionẽ ĩtellectus agẽs differt ab ĩtell'u pol'i q ſꝫ ſuã ſb̃a3 ẽ ĩ potẽtia: has ꝯditiões põit ph̃s ineſſe ĩtellectui agẽti tali rõe q2 oẽ agẽs p̃ſtãtius ẽ ⁊ nobilius paſſo: ſ3 ĩtell's pol'is q ſe h3 vt patiẽs ẽ ſeparabilis ⁊ ĩpaſſibilis ⁊ ĩmixtus: ergo a fortiori ĩtell's agẽs ẽ ſeꝑabilis ĩpaſſibilis ⁊ ĩmixtus. ꝙ autẽ intellectus agens ſit in actu ſꝫm ſuã ſubſtantiam: patet quia agens ẽ nobilius paſſo nõ ſꝫm naturam ſed ſecundũ quod eſt in actu: cũ ergo intellect⁹ agẽs ſe hẽat ad intellectũ poſſibilẽ: ſicut agẽs ad patiẽſ ⁊ cũ intellect⁹ poſſibilis ſit ĩ potẽtia ſequit̃ ꝙ ĩtellect⁹ agẽs ſit in actu. ¶ Cõſyderãdũ ẽ vlteri⁹ ſꝫm ph̃m ꝙ tres ſũt ꝯditiões ĩtellectus ĩ actu ꝑ quas differt ĩtellectus ĩ actu ab ĩtellectu ĩ potẽtia. q̃rũ p̃ma ẽ ꝙ ĩtellect⁹ ĩ actu ẽ idẽ cũ re ĩtellecta: nõ aũt ĩtellectus ĩ potẽtia: qđ ĩtelligẽdũ eſt nõ eẽntialiter ſed ꝑticipatiue aut ſubiectiue. Secũda cõditio ẽ ꝙ intellectus ĩ actu ſimpl'r ⁊ vl'r p̃cedit ĩtellectũ ĩ potẽtia: l3 ĩtellectus ĩ potẽtia ĩ vno ⁊ eodẽ ⁊ qđ mouet̃ đ potẽtia ad actũ p̃cedat ĩtellectũ ĩ actu. Tertia ꝯditõ ẽ ꝙ ĩtell's ĩ actu ſẽꝑ ĩtell'it qđ ñ cõpetit ĩtellectui ĩ hitu vel ĩ potẽtia. Ex p̃dictis elicit̃ ꝙ q̃druplex ẽ ĩtellect⁹. ĩtellectus agẽs: ĩtellect⁹ pol'is ĩtellectus in actu: intellectus in potentia. ¶ Conſyderandum eſt vlterius ꝙ due ſunt conditiones partis intellectiue in cõmuni. Quaꝝ p'ia ẽ ꝙ ꝑs ĩtellectiua ẽ ſepa

bi͛lis: ſed non quidem ſecundum eſſe in preſenti ſtatu ſed ſm operationem eo modo quo ſupra declaratuꝫ eſt. Secunda conditio eſt que ſequit̃ ex prima ꝙ ſola anima intellectiua in homine eſt perpetua ⁊ incorru/ptibilis: prrpetua dico a parte poſt non a parte ante cum habeat principium. Et ſi dicatur: poſtq̃ꝫ pars in tellectiua eſt ſeparata ab homine: in ea non eſt remini ſcentia: ergo videtur ꝙ non poteſt ſeparari. ¶ Dicen dum ꝙ reminiſcentia non ſolum pertinet ad partem intellectiuam: ſed pertinet ad eam ſolum ſm eſſe qđ habet in corpore ⁊ hoc potiſſime ad eundem modũ. ¶ Contra predictam concluſionem ſic arguitur. pre/ſentia obiecti ſufficit ad immutationem potentie: ergo videtur ꝙ non neceſſario requiratur intellectus agẽs ad intelligendum. ¶ Preterea non eſt ponendus ſen ſus agens: ergo non eſt ponendus intellectus agens: patet conſequentia: quia ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſi bilia: ita ſe habet intellectus ad intelligibilia. ¶ Prete rea intellectus agens ſe habet ſicut lumen vt dicit phy loſophus: ſed lumen nou requiritur ad videndum ni ſi propter medium ſm doctorem ſanctuꝫ: vt ex ſupra dictis patet: ergo ad intelligendum non requiritur in tellectus agens. ¶ Preterea ſi poneretur intellectus agens eius eſſet aliqua operatio: ſed ipſius nõ ponit̃ aliqua operatio: ergo videtur ⁊c. probatio maioris: quia ſi ipſius eſſet operatio maxīe eſſet illuſtrare phã taſmata: ſed intellectus agens non illuminat phanta/ſmata: cum non agat in ea neqꝫ aliquid imprimat in eis: ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicendũ ꝙ preſentia obi ecti ſufficit ad immutationeꝫ potentie dummodo idẽ obiectum ſit in actu: obiectum autem intellectus ſecũ dum eſſe quod habet extra animam non eſt actu intel ligibile ſm ſui naturam: ſed fit actu intelligibile ꝑ vir tutem intellectus agentis: vnde ratio non ſequitur. ¶ Ad ſecundum ſimiliter dicendum ꝙ ſenſibile ſm ſui naturam actu poteſt immutare ſenſum: ideo non ponitur ſenſus agens: ſed intelligibile ſm ſui naturaꝫ non poteſt immutare intellectum: ideo neceſſario po nitur intellectus agens. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ i tellectus ſe habet ſicut lumen non omnibus modis ſi militudinis: ſed quantum ad aliquid. Nam ſicut lu/men requiritur ad videndum: ita intellectus agẽs ad intelligendum: ſed diſſimilitudo eſt in hoc quia lumẽ requiritur propter medium ⁊ non propter obiectum ſed intellectus agens requiritur propter obiectum ⁊ non propter medium. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ intellectus agentis triplex eſt operatio. prima eſt illu/ſtrare phantaſmata. Secunda eſt ex phantaſmatibus illuſtratis ſpeciem intelligibilem abſtrahere. Tertia ẽ per ſpecieꝫ intelligibilem abſtractam: intellectum poſ ſibilem determinare qui eſt ſm ſe indeterminatus. ¶ Et dum dicebatur intellectus agens non imprimit aliqđ ĩ phãtaſmatibꝰ ergo nõ illumĩat. dđ ꝙ ñ illumĩat phãtaſmata aliqđ ĩprimendo phantaſmatibus: ſꝫ ma gis abſtrahendo ⁊ confortando intellectum poſſibi/lem ad ſuſceptionem ſpecierum intelligibiliuꝫ. ¶ Cir ca predicta primo dubitatur vtrum intellectus agens ſit habitus: ⁊ arguitur ꝙ non ratione doctoris ſancti. ¶ Nam omnis habitus preſupponit cognitionẽ ter/minorum. ſi ergo intellectus agens eſſet habitus ſeq̃/retur ꝙ non faceret omnia intelligibilia in actu: quod eſt contra ſententiam phyloſophi. In oppoſitum ar guitur per phyloſophum in littera. ¶ Dicenduꝫ bre uiter ꝙ habitus poteſt dupliciter conſyderari. Uno modo proprie vt diſtinguitur contra potentiaꝫ ⁊ iſto modo intellectus agens non dicitur habitus vt volu it argumentum dubii. Alio modo accipitur habitus cõmuniter pro quacunqꝫ forma ſm ꝙ habitus diſti guitur contra priuationem: ⁊ iſto mõ intellectus agẽs dicitur habitus: vnde phyloſophus non dicit ꝙ intel lectus agens ſit habitus ſimpliciter ſed eſt tanq̃ꝫ habi tus. ¶ Secundo dubitatur vtrum intellectus agens ſit ſeparatus ab anima: vel vtrum ſit aliquid ipſiꝰ ani me. ⁊ videtur ꝙ ſit aliquid ipſius anime. ¶ Nam ad intellectum agentem pertinet illuminare: ſꝫ illumina/re pertinet ad altiorem virtutem: videlicet ad primã cauſam: ergo intellectus agens non eſt aliquid ipſius anime. ¶ Preterea intellectus agens vt videtur hic dicere phyloſophus ſemper eſt in actu: ergo ſi intel/lectus agẽs eẽt aliquid ipſius aĩe ſequeretur ꝙ homo ſemper actu intelligeret: coſequẽs eſt falſum: ergo ⁊c. ¶ Preterea prima conditio intellectus agentis eſt ꝙ ſit ſeparabilis: ergo non videt̃ ꝙ ſit aliquid ipſius ani me. ¶ Dicendum ꝙ intellectus agens non eſt ſepara tus ab ipſa anima: ſed eſt aliquid ipſius anime quod patet tali ratione doctoris ſancti in p̃nti lectione. Naꝫ in omni quod eſt conſtitutum a natura ſunt principia ſufficientia ad completionem proprie operationis: ſꝫ intelligere eſt propria operatio hominis: (intelligere dico per phantaſmata. ergo in homine ſunt principia requiſita ad talem intellectionem. ſed homo non po/teſt intelligere niſi per virtutem intellectus agentis: cu ius eſt illuminare phantaſmata ⁊ ab eis ſpeciem intel ligibilem abſtrahere: ergo intellectus agens eſt aliqđ in anima exiſtens. ¶ Preterea ſi intellectus agẽs nõ eſſet in homine exiſtens: ſequeretur ꝙ homo non in/telligeret per intellectum agentẽ cuꝫ nihil operetur ni ſi per aliquid in eo formaliter exiſtens: conſequẽs eſt falſum: ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicẽdum ꝙ vniuerſa liter illuminare omnem creaturam pertinet ad p̃maꝫ cauſam: ſed illuminare phantaſmata pertinet ad in/tellectum agentem tanq̃ꝫ ad cauſam particularem. ¶ Ad ſecundum dicendum ad rationem illaꝫ ꝙ phy loſophus ſemper eſſe in actu non attribuit intellectui agenti: ſed intellectui in actu vt ſupra dictuꝫ eſt. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ intellectus agens dicitur ſepara bilis eſſe non ſm eſſe a materia ſed ſm operationem ⁊ ideo non indiget organo corporali. ¶ Dubitatur tertio vtrum intellectus agens ſit perpetuus ⁊ incor/ruptibilis: ⁊ videtur ꝙ non quia illud quod hꝫ prin cipium non eſt perpetuum: ſꝫ intellectus agẽs habet principiũ: ergo non eſt ꝑpetuus. ¶ Preterea illđ qđ eſt ex nihilo ẽ vertibile in nihil: ſꝫ intellectus ẽ ex nihi lo: ergo ẽ vertibilis in nihil: ⁊ ꝑ ꝯñs nõ erit ꝑpetuus. ¶ Preterea nihil eſt ſine ſua ꝓpria operatione: ſed in tellectus nõ põt intelligere poſt corruptionem totius coniuncti (cum ꝓpria eius operatio ſit intelligere per phantaſmata: ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicendum ꝙ aliquid dicitur perpetuum. Uno modo proprie pro eo quod caret principio ⁊ fine quod dicit̃ perpetuuꝫ a parte ante ⁊ a parte poſt. ⁊ iſto modo intellectus nõ dicitur perpetuus. Alio modo accipitur perpetuum pro eo quod caret fine: quod dicitur perpetuum a ꝑte poſt. ⁊ iſto modo ĩtellectus dicitur perpetuus. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ intellectus bene eſt vertibilis in nihil per potentiam creantis: non autem per aliquã potentiam in eo exiſtentem. vnde non eſt corruptibi/lis: ſed bene eſt annihilabilis. ¶ Ad tertium dicenduꝫ ꝙ intelligere per phantaſmata eſt propria operatio in tellectus coniuncti: ſm ꝙ huiuſmodi. non autem ipſiꝰ ĩtellectꝰ abſolute ꝯſyderati: vñ rõ nulla. Dubitat̃ q̃rto vtꝝ ĩtellectꝰ agẽs ſit vnꝰ ĩ oĩbꝰ hoĩbꝰ. ⁊ videt̃ ꝙ ſic. nã ĩtellectꝰ agẽs ẽ ĩmaterialis: ergo ñ multiplicat̃ ad multi plicationẽ ſingulariũ ſiue ſuppoſitoꝝ materialiũ: ⁊ ſic erit vnꝰ ĩ oĩbꝰ hoĩbꝰ. ¶ Preterea ſi eſſent tot intelle/ctus agẽtes quot ſũt hoĩes: ſeq̃ret̃ ꝙ iã eẽnt ĩfiniti ĩtel lectꝰ actu ſtãte (ſm phm) ꝑpetuitate mũdi: ꝯñs ẽ im poſſibile: ergo ⁊c. ¶ Dicenduꝫ ꝙ nõ ẽ vnus ĩtellectꝰ

agens in omnibus hominibus ſecundum numerum licet ſit vnus ſecundum ſpeciem: quod ſic patet: quia ad multiplicationem ſubiectorum ſequitur multiplicatio accidentium. Sed intellectus agens eſt accidens: quod eſt ſubiectiue in anima. ergo ad multiplicationem animarum ſequitur multiplicatio intellectus agentis. Sed manifeſtum eſt quod non eſt vna anima numero in omnibus hominibus: ergo in eis non eſt vnus intellectus agens. ¶ Ad primum dicendum quod intellectus agens dicitur immaterialis: quia nõ eſt ex materia compoſitus: dicitur tamen materialis: quia eſt in materia: ſcilicꝫ in eſſentia anime ſubiectiue. vnde habet materiam in qua: licet non habet materiam ex qua. ¶ Ad ſecundum dicendum quod etiam ſtante perpetuitate mundi: non ſequitur quod eſſent infinite anime in actu: ⁊ per conſequens ſequitur quod non eſſent infiniti intellectus agentes. ¶ Et ſi dicatur quod in qualibet circulatione deus creaſſet vnam animam: ſequitur (quod cum fuiſſent infinite circulationes ſtante perpetuitate mũdi): quod eſſent anime infinite actu. ¶ Dicendum negando ſuppoſitum: quia in infinito non eſt dabile vnum: ideſt non eſt aſſignabilis quelibet pars. vnde falſum ſupponitur cum dicitur in qualibet circulatione deus creaſſet animam.

¶ Sequitur in textu. (Indiuiſibilium quidem igitur ⁊c. ¶ Hec eſt lectio vndecima eiuſdeꝫ libri: ⁊ in commento ſancti Thome.

Istud eſt quintum capitulum: in quo phyloſophus determinando de operationibus intellectus poſſibilis ponit duas concluſiones. ¶ Quarum prima eſt Tantum ſunt due operationes intellectus: videlicet indiuiſibilium: ideſt terminorum incomplexorum intelligentia ⁊ compoſitio ⁊ diuiſio eorundem. Hec concluſio probatur tali ratione. ¶ Nam in omni operatione intellectus: aut eſt veritas: aut falſitas aut non. Si ſecundum: ſic eſt prima operatio: Si primum: ſic eſt ſecunda. ¶ Contra predictam concluſionem: ſic arguitur primo. ¶ Nam ratio ⁊ intellectus ſunt idem: ſed indiuiſibilium intelligentia non attribuitur rationi: cum proprium rationis eſt diſcurrere: ergo non debet attribui intellectui. ¶ Preterea diſcurrere a notis ad ignota: eſt operatio intellectus: ⁊ tamen non eſt aliqua predictarum: ergo non ſunt tantum due operationes intellectus. ¶ Preterea compoſitio ⁊ diuiſio non eſt niſi reſpectu multorum: ſed intellectus non poteſt multa intelligere ſimul: ergo non poteſt componere: ergo compoſitio non eſt operatio intellectus. ¶ Preterea intellectio fit per aſſimilationem rei intellecte ad intellectum: ſed in re extra animam non eſt compoſitio realis que per compoſitionem ſignificetur: cum ibi non ſit predicatum vel ſubiectum: ergo ⁊c. ¶ Ad primuꝫ dicendum quod licet ratio ⁊ intellectus ſint idem ſecundum rem: differunt tamen ſecundum rationem: vnde indiuiſibilium intelligentia non attribuitur rationi proprie loquendo: attribuitur tamen intellectui. ¶ Ad ſecundum dicendum quod diſcurrere ab vno in aliud continetur ſub ſecunda operatione intellectus videlicet ſub compoſitione ⁊ diuiſione. ¶ Ad ſecundum dicendum quod licet intellectus non poſſit multa intelligere ſimul per modum multorum: poteſt tamen bene per modum vnius inquantum illa multa in aliquo conueniunt. ¶ Ad quartum dicendum quod licet compoſitio intellectus non ſit in re extra animam ſecundum ſubſtantiam: eſt tamen in re extra animam ſecundum correſpondentiam. Nam in rebus eſt compoſitio que correſpondet compoſitioni intellectus. ¶ Pro cuius declaratione conſyderandum eſt quoniam in rebus inuenitur duplex compoſitio forme cũ materia ⁊ talis correſpondet compoſitioni intellectus cum intellectus componit ſuperius cum inferiori. Alia eſt compoſitio accidentis cum ſubſtantia: ⁊ talis correſpondet compoſitioni intellectus: quia intellectus componit accidens cum ſubiecto. ¶ Secunda concluſio. Solum in ſecunda operatione intellectus eſt veritas vel falſitas. Hec concluſio probatur tali ratione. ¶ Nam veritas ⁊ falſitas conſiſtunt in compoſitione vnius ad alterum: ſed talis operatio non eſt niſi ſecundum compoſitionem vel diuiſionem: ergo in compoſitione vel diuiſione intellectus eſt veritas aut falſitas. ¶ Ex hac concluſione infert phyloſophus quod licet in his que apprehenduntur per primam operationem intellectus non ſit veritas vel falſitas: tamen intellectus circa talia intelligibilia diuiſibilia ſemper eſt verus. Cuius ratio eſt. nam ſicut ſenſus non decipitur circa proprium ſenſibile. ita intellectus non decipitur circa quod quid eſt intelligibile: ergo intellectus ſemper eſt verus. ¶ Contra hoc corelarium ſic arguitur. ¶ Nam ſenſus circa propriuꝫ ſenſibile poteſt decipi vt patet in collo columbe: ergo intellectus circa quod quid eſt poteſt decipi. ¶ Preterea opinio ⁊ racionatio attribuitur intellectui ⁊ in vtroqꝫ poteſt eſſe veritas ⁊ falſitas: ergo intellectus non ſemper eſt verus. ¶ Ad primum dicendum quod ſenſus non decipitur circa proprium ſenſibile per ſe. ſed bene per accidens inquantum iudicat de his que ſunt adiuncta proprio obiecto. Ita intellectus poteſt decipi diuerſimode circa quod quid eſt per accidens ratione compoſitionis ⁊ diuiſionis. Et hoc dupliciter. Uno modo attribuendo diffinitionem ſiue quod quid eſt vnius alteri. Secundo modo ponendo aliquas partes in diffinitione que poteſt incompoſſibiles adinuicem ⁊ tũc diffinitio eſt falſa ſimpliciter. Exemplum primi vt diffinitio circuli attribuatur triangulo eſſet falſa diffinitio Exemplum ſecundi: vt ſi aliquis ponat in diffinitione alicuius inſenſibile. In illis vero in quorum diffinitione nulla eſt compoſitio non contingit eſſe deceptionem: ſed oportet illa vel intelligere vere vel nullo modo: vt dicitur nono methaphiſice. ¶ Ad ſecundum dicendum quod ratiocinatio ⁊ opinio attribuuntur intellectui quantum ad ſecundam eius operationem in qua bene eſt veritas aut falſitas: non autem quantum ad primam eius operationem. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum indiuiſibile ſit prius intelligibile a nobis ꝙ diuiſibile. Et videtur ꝙ ſic quia ex cognitione principiorum ⁊ elementorum deuenimus in cognitionem principiatorum: vt patet in primo phiſicorum: ſed indiuiſibile eſt principium ⁊ elementum diuiſibilis: ſicut vnum eſt principium numeri: ⁊ punctus eſt principium linee: ergo ſequitur quod indiuiſibile prius cognoſcatur a nobis quam diuiſibile. In contrarium arguitur: quia habitus prius cognoſcitur a nobis quam priuatio: ſed indiuiſibile dicit priuationem: diuiſibile autem habitum: ergo ⁊c. ¶ Dicendum ſecundum phyloſophum in littera quod tripliciter aliquid dicitur indiuiſibile. ¶ Nam aliquid dicitur indiuiſibile ſecundum actum: quod tamen eſt diuiſibile in potentia ſicut continuum vt puta linea dicitur indiuiſibilis ſecundum actum: tamen eſt diuiſibilis ſecundum potentiam. Secundo modo aliquid dicitur indiuiſibile ſecundum ſpeciem ⁊ iſtis duobus

modis indiuiſibile cognoſcitur prius a nobis quam diuiſibile. Tum primo quia cognitio confuſa ⁊ indeterminata precedit cognitionem determinatam. Tuꝫ ſecundo: quia prima operatio intellectus precedit ſecundam. Tertio modo dicitur indiuiſibile tam ſecundum actum quam ſecundum potentiaꝫ: ſicut pũctus dicitur indiuiſibilis: ⁊ iſto modo indiuiſibile non prius cognoſcitur a nobis quam diuiſibile vt voluit ratio in contrarium adducta. ¶ Ad argumentum dubii dicendum quod in acquiſitione ſcientie non ſemper prius cognoſcimus principia ſed aliqñ ex cognitione effectuum deuenimus in cognitione cauſarum ⁊ principiorum: licet in complemento ſcientie procedamus a principiis ad effectum.

¶ Sequitur in textu. (Uidetur autem ſenſibile ⁊c.)
¶ Hec eſt lectio duodecima huius tertii libri ⁊ in cõmento ſancti Thome.

¶ Iſtud ſextum ⁊ vltimum capitulum tertii tractatus huius tertii de anima comprehendit ſimul duas lectiones commenti ſancti thome: videlicet duodecimã que incipit. (Uidetur ⁊c.) ⁊ tetiamdecimam que incipit (Nunc autem de anima ⁊c.

Istud eſt ſextum ⁊ vltimuꝫ capitulum tertii tractatus in quo phyloſophus determinando de parte intellectiua per reſpectum ad ſenſum ponit tres concluſiones: inferendo tria corelaria. ¶ Prima concluſio eſt quod intellectus mouetur ab intelligibili. Hec concluſio probatur tali ratione phyloſophi. ¶ Sicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile: ita ſe habet intellectus ad intelligibile: ſed ſẽſus mouetur a ſenſibili vt ſupra conceſſum eſt: ergo intellectus mouetur ab intelligibili. ¶ Contra hanc concluſionem ſic arguitur. ¶ Nam motus eſt actus exiſtentis in potentia ſecundum quod huiuſmodi: vt patet tertio phiſicorum: ſed intelligere non eſt actus exiſtentis in potentia. alias non attribueretur deo: ergo intelligere non eſt moueri: ⁊ ſic nõ mouetur intellectus ab intelligibili. ¶ Preterea per motum ſubiectum aliquid amittit. ſed anima intellectiua per intellectionem nihil amittit: ſed magis perficitur: ergo intellectus nõ patiť neqꝫ moueť. ¶ Ad primũ dicẽdũ ꝙ duplex eſt motus. Quidam eſt motus phiſicus ⁊ proprie dictus: qui eſt de contrario in contrarium: ⁊ iſto modo intellectus non mouetur ab intelligibili. Alius eſt motus methaforicus qui videlicet eſt actus entis perfecti ſecundum quod huiuſmodi ⁊ iſto modo ĩtellectus dicitur moueri: ⁊ per hoc patet ſolutio ad ſecunduꝫ. ¶ Secunda concluſio. Intellectus non poteſt intelligere niſi per fantaſmata. hec concluſio probatur tali ratione. ¶ Nam ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile ⁊ viſus ad colorem: ita ſe habet intellectus ad phantaſmata: ſed ſenſus non poteſt ſentire ſine ſenſibili: neqꝫ viſus poteſt videre ſine colore: ergo intellectus non poteſt intelligere ſine phantaſmatibus: videlicet conuertendo ſe ad phantaſmata. Ex quo infertur quod neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari. ¶ Contra predictam concluſionem arguitur primo. ¶ Naꝫ intellectus intelligit mathematicalia que ſunt abſtracta a materia: ergo intellectus non ſemper idiget phãtaſmatibus. ¶ Preterea intellectus intelligit deum ⁊ ſubſtantias ſeparatas: ſed talia non cadunt ſub phantaſmatibus: ergo idem vt ſupra. ¶ Preterea intellectus eſt in actu per ſpeciem intelligibilem: ergo intellectus dum habet apud ſe ſpeciem intelligibilem poteſt intelligere: quia intelligere nihil aliud eſt q̃ intellectum actu informari per ſpeciem intelligibileꝫ. ¶ Ad primum dicendum quod licet mathematicalia ſint abſtracta a materia ſenſibili tam in communi q̃ indiuiduali: tamen non ſunt abſtracta a materia intelligibili ideſt phantaſiabili. ¶ Ad ſecundum dicenduꝫ quod licet ſubſtantie ſeparate accipiendo intellectũ pro phãtaſia non cadant ſub phantaſmatibus per ſe: tamen cadunt ſub eis per accidens: videlicet per ſuos effectus: vnde illa ratio nihil aliud concludit q̃ quod ſubſtantie ſeparate non ſunt intelligibiles quantum ad earum quidditates in preſenti ſtatu ⁊ a priori: ſed ſoluꝫ quantum ad quid eſt ⁊ a poſteriori. ¶ Ad tertium dicendum quod intellectus eſt in actu per ſpeciem intelligibilem actualiter exiſtentem in eo: ſpecies autem intelligibilis poſt actualem conſyderationem non eſt in intellectu in actu: ſed in habitu ſolum. vnde ratio nulla. ¶ Tertia concluſio. Intellectus practicus ⁊ intellectus ſpeculatiuus non ſunt due potentie anime realiter diſtincte: ſed ratione tantum. Hec concluſio probatur tali ratione phyloſophi elicitiue. ¶ Nam intelligere cum actione: ideſt cum extenſione ad opus ⁊ intelligere ſine actione aliquod vnum abſolute pertinet ad idem genus cognoſcibilitatis: ſed intellectus ſpeculatiuus intelligit verum ſine actione: ideſt ſine extenſione ad opus. Intellectus vero practicus intelligit cuꝫ actione: ergo intellectus ſpeculatiuus ⁊ intellectus practicus pertinent ad ideꝫ genus potentie. ¶ Cõtra hãc concluſionem ſic arguitur. ¶ Potentie diſtinguuntur per obiecta: ſed obiectum intellectus ſpeculatiui ẽ verum: obiectum autem intellectus practici eſt bonum: ergo videtur ꝙ intellectus practicus ⁊ intellectus ſpeculatiuus ſint diuerſe potentie. ¶ Preterea habitus practicus ⁊ habitus ſpeculatiuus ſpecie diſtinguuntur propter diſtinctionem obiectorum: ergo intellectus ſpeculatiuus ⁊ intellectus practicus ſpecie diſtinguuntur. ¶ Ad primum dicendum ꝙ non quelibet diſtinctio obiectorum ſufficit ad diſtinctionem potentiarum: ſed requiritur ꝙ talia obiecta ſint diſtincta genere: non quidem genere nature aut genere logico ſed genere cognoſcibilitatis: vt ſupra determinatum eſt in ſecundo. Uerumtamen bonum in ſe conſyderatum non eſt obiectum intellectus practici: ſed verum extenſum ad opus. dicitur obiectum intellectus practici: verum autem abſolute conſyderatum dicitur obiectum intellectus ſpeculatiui. ¶ Ad ſecundum dicendum negando conſequentiam: quia maior diſtinctio obiectorum requiritur ad diſtinctionem potentiaruꝫ q̃ ad diſtinctionem habituum vt etiam ſupra declaratum eſt: vnde ratio non ſequitur. ¶ Ex predictis in hoc tractatu infert phyloſophus primo quod nõ poteſt fieri intellectio ſine ſenſu: quia vt dictum eſt intellectus non poteſt intelligere ſine phãtaſmatibus: phãtaſmata autem non ſunt ſine ſenſu: ergo non poteſt fieri intellectio niſi mediante ſenſu. ¶ Ex quo patet falſitas opinionis Auicenne qui dicit ꝙ poſt actualem cõſyderationem intellectus poteſt intelligere non conuertendo ſe ad phantaſmata: hoc autem patet eſſe falſum ad ſenſum. ¶ Nam ille qui habet habitum ſcientiarum poſt actualeꝫ cõſyderationem non poteſt actu per illos habitus conſyderare ſi ledatur organuꝫ corporale: vt patet de freneticis: ergo ſignum eſt manifeſtum ꝙ in qualibet intellectione requiruntur vires ſẽſitiue. ¶ Infertur ſecundo ꝙ intellectus eſt quodam modo omnia. Cuius ratio eſt: quia omnia que ſunt aut ſunt ſenſibilia aut intelligibilia: ſed in anima eſt ſenſus ⁊ intellectus: ſenſus autem eſt quodaꝫ modo omnia ſenſibilia: ⁊ intellectus eſt quodam modo omnia

intelligibilia: cum ex intellecto ⁊ intellectu fiat quodã
modo vnum: ergo anima noſtra intellectiua eſt quo/
dammodo omnia: non autem per comparationem:
vt antiqui voluerunt ſed per apprehenſionem. Infer
tur tertio ꝙ intellectus non eſt idem quod phantaſia
quia proprium ipſius intellectus eſt affirmare vel ne
gare: ſed hoc nõ competit proprie phãtaſie: ergo ⁊c.
¶ Circa predicta dubitatur primo vtrum intellectus
eodem modo mouetur ab intelligibili: ſicut ſenſus a
ſenſibili. ¶ Dicendum breuiter ꝙ non: quia dum ſen
ſus mouetur a ſenſibili attenditur triplex gradus. naꝫ
primo ſenſus apprehendit aliquod ſenſibile tanquam
conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc ſequitur in
ſenſu delectatio vel triſtitia. Tertio vero illud proſe/
quitur ſi ſit delectabile aut fugit ſi ſit nociuum. Intel/
lectus autem poſtꝙ̃ apprehendit intelligibile: tũc im/
mediate proſequitur aut fugit. Item ſenſus dum ap/
prehendit ſenſibile non ſimpliciter ⁊ vere ſed quodã
modo affirmat vel negat: intellectus autem vere affir
mat vel negat. ¶ Pro ampliori declaratione eius aſ
ſignat doctor ſanctus in commento preſentis lectionis
169. quare in ſenſu ex apprehenſione boni vel mali nõ
ſtatim ſequatur deſiderium vel fuga ſicut ſit in intelle
ctu: huius ratio eſt: quia ſicut ſenſus non apprehendit
bonum vniuerſale: ita appetitus ſenſitiuus non mo/
uetur a bono vel malo vniuerſali ſed a quodam de/
terminato bono quod eſt delectabile ſm ſenſum ⁊ a
quodam determinato malo quod eſt triſte ſm ſenſũ
In parte autem intellectiua eſt apprehenſio boni ⁊
mali vniuerſalis. vnde ⁊ appetitus intellectiue partis
(ſcilicet ipſa voluntas) mouetur ſtatim ex bono vel
malo per intellectum apprehenſo ſibi preſentato. hec
ille vbi ſupra. ¶ Dubitatur ſecundo vtrum intelle/
ctus intelligat per abſtractionem a phantaſmatibus:
⁊ videtur ꝙ non. ¶ Nam intellectus intelligẽdo con
uertit ſe ad phantaſmata: ergo intellectus non intelli/
git abſtrahendo a phãtaſmatibus. ¶ Preterea ſicut
ſe habet viſus ad colorem ita ſe habet intellectus ad
phantaſmata vt conceſſum eſt: ſed viſus nõ poteſt vi
dere colorem abſtrahendo ſe a colore: ergo itellectus
non poteſt intelligere abſtrahendo a phantaſmatibus
¶ Preterea nihil põt itelligi ſine illo qđ cadit ĩ diffõe
reiꝫ mã cadit ĩ diffõe rei nãlis: ergo itellectus nõ põt
intelligere res naturales ſine materia: ſed materia eſt
principium indiuiduationis: ergo ſequitur ꝙ intelle/
ctus non poteſt intelligere abſqꝫ conditionibus indi/
uiduantibus: ſic non abſtrahit ſe a phantaſmatibus.
¶ Preterea ſi intellectus intelligendo abſtraheret a
phantaſmatibus: vel ergo abſtrahere pertinet ad in/
tellectum poſſibilem: vel ad intellectum agentem non
ad intellectum poſſibilem cuꝫ eius ſit recipere: nec ad
intellectum agentem: cum eius ſit phantaſmata illu/
ſtrare: ⁊ per conſequens magis in eis aliquid impri/
meret ꝙ̃ abſtraheret. ¶ Ad primum dicendum ꝙ in
tellectus intelligit ſemper conuertendo ſe ad phanta/
ſmata: ⁊ etiam abſtrahendo. conuertendo quidem in
quantum intelligit vniuerſale quod habet eſſe in ſin/
gularibus: abſtrahendo vero inquantuꝫ intelligit vni
uerſale non intelligendo ſingulare. ¶ Ad ſecundum
ꝙ non eſt omnimoda ſimilitudo inter colorem per re
ſpectum ad viſum ⁊ inter phantaſmata per reſpectũ
ad intellectum: nam color ſm ſui naturam eſt per ſe
viſibilis: ſed phantaſmata ſm ſe non ſunt intelligibi/
lia: ſed propter ea requiritur virtus intellectus agen/
tis vt ſupra declaratum ẽ: vnde non eſt ſimile. ¶ Ad
tertium dicendum ꝙ materia ſignata eſt principium
indiuiduationis: non autem materia communis que
ponitur in diffinitione rei naturalis. ¶ Ad quartuꝫ di
cendum ꝙ abſtrahere pertinet ad intellectum agen/
tem inquantum ipſa (propter propinquitatem quam
habent ad ipſũ) efficiũtur habilia vt ab ipſis poſſit ab
ſtrahi ſpecies intelligibilis preſentanda intellectui poſ
ſibili.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam autem anima ⁊c.)
¶ Hic eſt quartus tractatus huius tertii libri de ani/
ma: ⁊ eſt lectio decimaquarta eiuſdem: in commen/
to ſancti Thome.

Stud eſt quartus tractatus huiꝰ ter
tii in quo phyloſophus determinat
de potentia motiua ⁊ de comparati
one potentiarum ad ipſam animam
⁊ ad ſe inuicem. Qui quidem tracta
tus continet tria capitula. In primo
capitulo phyloſophus determinat đ
potentia motiua in communi ⁊ ſm
ſe. In ſecundo vero determinat de potentia motiua ꝑ
reſpectũ ad diuerſa aĩalia: ibi. (qm̃ igit̃ ſupra dictum
ẽ.) In tertio capitulo oñdit q̃liter diuerſe ꝑtes aĩe or/
dinant̃ inter ſe: ibi. (vegetabilẽ aũt quidẽ.) In primo
igit̃ capitulo ponunt̃ due ↄcluſiones: quaꝝ prima eſt
ꝙ diuiſiones potẽtiaꝝ ab antiquis phĩs ſũt inſufficien
ter aſſignate. quaꝝ prima ẽ. Potẽtiaꝝ q̃dã ſũt rõales
q̃dã ſũt irrõnales: ⁊ hãc ↄcluſionẽ ꝓbat phs q̃tuor ra
tionibus: quaꝝ ꝓma ẽ. Potẽtia vegetatiua ⁊ ſenſitiua
ſũt potẽtie aĩe plus iter ſe differẽtes ꝙ̃ potẽtia irrõna
lis ⁊ ↄcupiſcibilis: ⁊ tñ iſte due potẽtie nõ cõprehẽdũ
tur ſub ꝑdictis diuiſiõibus: ergo nõ ſũt ſufficiẽtes. Se
cũda rõ. phãtaſia ẽ q̃dã potẽtia aĩe: ⁊ tñ nõ cõprehẽdi
tur ſub ꝑdictis: ergo ⁊c. Tertia rõ. vis appetitiua ⁊
vis intellectiua ẽ quedã potẽtia aĩe diſticta ab aliis: ⁊ tñ
nõ ↄtinet̃ ſub aliqua predictaꝝ diuiſionũ: cũ ñ diuida
tur in iraſcibilẽ: vꝫ ⁊ ĩ ↄcupiſcibilẽ: ergo ⁊c. Quarta rõ
aliq̃ ſũt potẽtie aĩe q̃ ſũt ꝓncipia motiua augmẽti ⁊ de/
cremẽti: ⁊ tñ de illis in ꝑdictis diuiſiõibus nulla ſit mẽ
tio: ergo ⁊c. ¶ Scđa ↄcluſio ꝓncipiũ motus localis:
vꝫ potẽtia motiua nõ ẽ potẽtia vegetatiua: que pꝫ dua
bus rõnibus phĩ: quaꝝ prima ẽ. motus ſm locũ ſem
per ſit ꝑꝑ aliqđ deſideratũ vel imaginatũ ſꝫ imagina
tio ⁊ deſideriũ ſiue appetitus nõ ↄueniũt potẽtie ve/
getatiue: ergo ſequit̃ ꝙ ꝓncipiũ motus localis nõ ẽ po
tẽtia vegetatiua. ſcđa rõ ẽ ad idẽ. nã ſi potẽtia vegetati
ua eẽt ꝓncipiũ motus localis ſequeret̃ ꝙ plãte moue
rent̃ motu locali: cũ in eis ſit potẽtia vegetatiua: ↄñs ẽ
falſũ: ergo ⁊c. ⁊ ſi dicat̃ plãte mouent̃ ſurſũ ⁊ mouen
tur deorſum: ⁊ ad alias differentias poſitionis: ergo
mouentur motu locali. ¶ Dicendum ꝙ non mouen
tur motu locali progreſſiuo de quo eſt ad propoſituꝫ
¶ Quod vero principium motus localis non ſit ſen/
ſus probatur tali ratione. Nam ſenſus eſt in omni ani
mali: ſi ergo ſenſus eſſet principium motus localis: ſe
queretur ꝙ omnia animalia mouerentur motu loca/
li: quod eſt falſum. ¶ Sed ꝙ tale principium non ſit
intellectus patet: quia aut eſſet intellectus ſpeculatiuus
aut practicus. Non primum quia intellectus ſpecula
tiuus ſolum verſatur circa ſpeculabilia non autem cir
ca aliqua agibilia: inquantum huiuſmodi ſꝫ ꝙ ſit mo
tus localis: neqꝫ intellectus practicus: quia animalia
bruta mouentur motu locali progreſſiuo quibus ineſt
intellectus practicus. ¶ Circa predicta dubitatur pri/
mo vtrum appetitus intellectiuus qui dicitur volun
tas ſit potentia diſtincta ab appetitu ſenſitiuo ⁊ vide/
tur quod non. ¶ Nam differentia accidentalis obie
ctorum non facit differentiam ſpecificam potentiaruꝫ

vt in ſecundo habitum eſt: ſed accidit obiecto appeti/
tus: videlicet bono quod ſit apprehenſum a ſenſu vel
ab intellectu: ergo appetitus intellectiuus ⁊ appetitus
ſenſitiuus non realiter diſtinguuntur cum non diſtin/
guantur niſi per bonum apprehenſum ab intellectu.
⁊ per bonum apprehenſum a ſenſu. ¶ Preterea ap
petitus ſenſitiuus ſicut ⁊ intellectiuus fertur ad rem
ad extra: ſed res ad extra eſt ſingulare bonum: ergo
idem vt ſupra. ¶ Dicendum quod appetitus intel/
lectiuus ⁊ ſenſitiuus ſunt due potentie ſpecie diſtin/
cte. Cuius ratio eſt: quia potentia appetitiua ⁊ poten
tia paſſiua apta nata eſt moueri a bono apprehenſo:
ſed manifeſtum eſt quod bonum quod apprehendi/
tur ab intellectu aliter mouet appetitum quam bo/
num apprehenſum a ſenſu: cum bonum quod appre
henditur ab intellectu apprehendatur ſub ratione vni
uerſalis: bonum vero quod apprehenditur a ſenſu:
apprehenditur ſub ratione particularis: ergo ſũt due
potentie diſtincte. ¶ Ad primum dicendum quod
non accidit bono ſecundum quod appetibile eſt quod
ſit apprehenſum a ſenſu vel ab intellectu: ſed conuenit
ei per ſe quia non poteſt mouere appetitum niſi vt ap
prehenſum. ¶ Ad ſecundum dicendum quod licet
res extra animam ſit quoddam bonum particulare
in ſe conſyderatum: tamen voluntas fertur ad illud
bonum non ſecundum rationem particularem ſed ſe
cundum rationem vniuerſalem. ¶ Dubitatur ſecun/
do vtrum appetitus intellectus diuidatur in iraſcibi/
lem ⁊ concupiſcibilem: ⁊ videtur quod ſic: quia appe/
titus dicitur concupiſcibilis a concupiſcentia ⁊ iraſcibi
lis ab iraſcendo: ſed voluntas aliqua concupiſcit que
non pertinet ad ſenſum: videlicet virtutes intellecti/
uas: vt puta ſapientiam: ergo aliquis eſt appetitus cõ
cupiſcibilis ⁊ ex oppoſito iraſcibilis. ¶ Dicendum
quod appetitus intellectiuus non poteſt diuidi in ira/
ſcibilem ⁊ concupiſcibilem. Cuius ratio eſt: quia illa
potentia que reſpicit aliquod obiectum vniuerſale:
ſecundum communem rationem eius non diuiditur
in potẽtias diſtinctas ſecundum diſtinctionem parti/
um ſubiectiuarum que continentur ſub illo obiecto:
ſed appetitus intellectiuus vt puta voluntas reſpicit
bonum vniuerſale: ſecundum communem rationem
eius: ergo ſequitur quod non diuiditur ĩ diuerſas po
tentias ſecundum diuiſionem illius vel illius boni: ſi/
cut viſus qui reſpicit colorem obiectiue: non diuerſifi
catur ſpecifice propter diuerſitatem illius vel illius co
loris. ¶ Ad rationem dubii dicendum quod concupi
ſcentia poteſt accipi dupliciter. Uno modo abſolute:
prout dicit potentiam anime: ⁊ iſto modo tantum in
voluntate eſt concupiſcentia. Alio modo accipitur cõ
cupiſcentia pro operatione anime que fit cum quadaꝫ
immutatione animi: vt in propoſito accipitur: ⁊ iſto
modo in voluntate non eſt concupiſcentia.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam igitur ſicut ⁊c.)
¶ Hec eſt lectio decimaſexta huius tertii libri: ⁊ in cõ
mento ſancti Thome.

Stud eſt ſecundum capitulum eiuſdem
tractatus in quo phyloſophus determi
nando de potentia motiua per reſpe/
ctum ad diuerſa animalia ponit duaſ cõ
cluſiones. ¶ Quarum prima eſt. quod
nihil eſt motiuum ſuiipſius ſine phan/
taſia. Hec concluſio probatur tali ratione. ¶ Nam
vnumquodqꝫ eſt motiuum ſuiipſius inquantum eſt
appetitiuum: ſed appetitus non eſt ſine phantaſia:
ergo nihil ſuiipſius eſt motiuum ſine phantaſia.
¶ Pro cuius declaratione ſciendum eſt quod phan
taſia poteſt accipi dupliciter. Uno modo proprie pro
ut diſtinguitur contra partem intellectiuaꝫ: ⁊ iſto mo
do non accipitur hic. Alio modo vt ſe extendit ad in/
tellectum ſecundum quod materia phantaſialis dici/
tur materia intelligibilis: ⁊ iſto modo accipitur hic.
¶ Contra predicta ſic arguitur. ¶ Si vnumquodqꝫ
eſſet motiuum ſuiipſius ſecundum quod habet phan
taſiam ⁊ appetitum: ſequeretur quod animalia im/
perfecta eſſent motiua ſuiipſius: cum in eis ſit phan/
taſia ⁊ appetitus: conſequens eſt falſum: ergo ⁊c.
¶ Preterea hõ mouet ſeipſũ ſed mouet ſeipſũ medi
ante ratione particulari vt ſtatim patebit: que quidem
ratio non eſt phantaſia cum phantaſia non diſtingua/
tur: ergo idem vt ſupra. ¶ Ad primum dicendum ꝙ
duplex eſt phantaſia vt ſepius dictum eſt: videlicꝫ de
terminata ⁊ indeterminata: verum eſt quod in anima
libus imperfectis eſt phantaſia indeterminata: non au
tem determinata vt ad propoſitum. ¶ Ad ſecundum
dicendum quod vt dictum eſt duplex eſt phantaſia:
quedam eſt indeterminata ⁊ talis non eſt ratio. Alia
eſt phantaſia determinata: ⁊ talis eſt duplex. quedam
eſt ſenſibilis que fit abſqꝫ deliberatione: ⁊ talis inue/
nitur in animalibus vtiqꝫ perfectis: que etiam ratio
non dicitur. Alia eſt phantaſia rationalis: que videli/
cet habet fieri cum quadam deliberatione ⁊ diſcurſu
⁊ talis reperitur in hominibus que dicitur ratio.
¶ Secunda concluſio homo mouet ſeipſum median
te ratione. Hec concluſio probatur tali ratione.
¶ Nam vnumquodqꝫ eſt motiuum ſuiipſius inquã
tum eſt appetitiuum vt dictum eſt: ſed appetitus non
eſt ſine phantaſia: phantaſia autem in homine voca/
tur ratio. Ratio autem non eſt ſine ratione: ergo ⁊
cetera. ¶ Contra hanc concluſionem ſic arguitur.
¶ Nam ſi homo moueret ſeipſum mediante ratio/
ne. Aut illa ratio eſſet ſpeculatiua aut practica. Non
primum quia pari ratione intellectus ſpeculatiuus eſ/
ſet principium motus. Neqꝫ ſecundum cum talis ra
tio verſetur circa vniuerſalia vt in pluribus ſecunduꝫ
que non ſit motus localis. ¶ Dicendum quod du/
plex eſt ratio. Quedam eſt ſpeculatiua: alia eſt practi/
ca. Ratio ſpeculatiua non eſt principium motus. Ra
tio autem practica eſt duplex. Nam quedam eſt vni/
uerſalis. Quedam eſt particalaris. Ratio vniuerſa/
lis non eſt principium motus localis: bene autem ra/
tio particularis. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum
ratio ⁊ intellectus ſint due potentie: ⁊ videtur ꝙ ſic.
¶ Nam ſicut ſe habet imaginatio ad rationem: ita ſe
habet ratio ad intellectum: ſed imaginatio eſt potentia
diſtincta contra rationem: ergo ratio diſtinguitur con
tra intellectum. ¶ Preterea ſicut ſe habet ratio ad ſen
ſum: ita ſe habet ratio ad intellectum qui attribuitur
angelis: ſed ratio ⁊ ſenſus ſunt diuerſe potentie: ergo
ratio ⁊ intellectus cum plus differant angelus ⁊ ho/
mo q̃ꝫ homo ⁊ brutum. ¶ Dicendum ad dubium
quod ratio ⁊ intellectus non diſtinguuntur eſſentiali/
ter ſed ſolum ſecundum rationem ſecundum diuerſa
officia actuum. Nam vna ⁊ eadem potentia intelle/
ctus ſecundum quod ſimplici apprehenſione eſt intel
lectiua dicitur intellectus: ſecundum vero quod cum
quoddam diſcurſu a noto ad ignotum intelligit voca
tur ratio: ⁊ quia angelus ſecundum ſui naturam intel
ligit ſimplici intuitu ſine diſcurſu: homo vero intelli/
git diſcurrendo ab vno in aliud: ideo intellectus ap/
propriatur angelis: ratio vero hominibus: ⁊ inde eſt
quod angeli vocantur ſubſtantie intellectuales: homi

nes vero creature rationales. ¶ Ad primum dicen/
dum ꝙ illa ſimilitudo attenditur ſecundum diuerſita
tem actuum: non autem ſecundum diuerſitatez eſſen
tialem potentiarum: ſic etiam dicendum eſt ad ſe
cundum.

¶ Sequitur in tertiu. (Uegetabilem quidem animaz
⁊c.) ¶ Iſtud tertium capitulum comprehendit du/
as vltimas lectiones eiuſdem libri: ⁊ in commento
ſancti Thome.

Istud eſt tertium ⁊ vltimum capitulu
huius libri in quo phyloſophus deter/
minando de ordinatione potentiaruz ad
inuicem per reſpectum ad corpus ani/
matum ponit quatuor concluſiones in/
ferendo quatuor correlaria. ¶ Quaruz
prima eſt. ¶ Omne viuens quandiu viuit neceſſe eſt
quod habeat animam vegetatiuam. Hec concluſio p
batur tali ratione phyloſophi. ¶ Nam omne viuens
quandiu viuit vtitur alimento: ſed vti alimento perti
net ad animam vegetatiuam: ergo neceſſe eſt quod
omne viuens dum viuit habeat animam vegetatiuā.
probatio maioris: quia omne viuens dum viuit ha/
bet augmentum ſtatum vel decrementum: ſed hoc
non poteſt contingere niſi alimento: quia tempore au
gmenti oportet quod plus conuertatur de alimento
in ſubſtantiam aliti quam quod ſufficiat ad ſuſtentati/
onem vel conſeruationem preexiſtentis magnitudi/
nis: tempore vero ſtatus equaliter: tempore vero de
crementi minus. ¶ Contra hanc concluſionem ſic ar
guitur. ¶ Nam deus viuit vt probat phyloſophus
duodecimo metaphiſice: ⁊ tamen in eo non eſt ani/
ma vegetatiua: ergo ⁊c. ¶ Dicendum quod phylo/
ſophus hic loquitur de generabilibus ⁊ corruptibili
bus viuentibus. ¶ Secunda concluſio. Non omne
viuens habet ſenſum. Hec concluſio probatur dua/
bus rationibus. Quarum prima eſt. Nam non om/
ne viuens habet corpus redactum ad mediam pro/
portionem qualitatum vt plante: ergo non omne vi/
uens habet ſenſum tactus qui requirit organum tale
diſpoſitum ⁊ per conſequens non omne viuens ha/
bet ſenſum: quia vbi non eſt ſenſus tactus: ibi nullus
eſt ſenſus. Secunda ratio. Senſus immutatur ſpiri/
tualiter a ſenſibili: ſed plante ſolum immutantur im/
mutatione reali: ergo plante non habent ſenſum: ſed
plante ſunt corpora viuentia: ergo ⁊c. ¶ Contra hanc
concluſionem ſic arguitur. ¶ Plante ſunt creature
ſenſibiles: ergo videtur quod ſunt animalia ⁊ per cō
ſequens quod habeat ſenſum: patet ſequela. Cuicun/
qꝫ competit differentia: eidem competit illud: cuius
eſt differentia: ſicut cui competit rationale eidem com
petit homo. ¶ Dicendum quod ſenſibile poteſt acci
pi dupliciter. Uno modo paſſiue: ⁊ illo modo plan/
te ſunt ſenſibiles: ideſt apte nate ſentiri: ſed vt ſic ſenſi
bile non eſt differentia animalis. Alio modo accipitur
actiue pro eo quod aptum natuz eſt ſentire: ⁊ iſto mo
do plante non ſunt ſenſibiles. Cum igitur ſenſibile iſto
modo ſit differentia animalis: ſequitur quod plante
non ſunt animalia. ¶ Tertia concluſio. Neceſſe eſt ꝙ
omnia animalia habeant ſenſum: hanc concluſionem
probat phyloſophus ſpecialiter de animalibus pro/
greſſiuis. Nam ſi animalia progreſſiua non haberent
ſenſum: ſequeretur quod non poſſent conſequi finem
ad quem natura ea ordinauit: ⁊ per conſequens eēnt
fruſtra: conſequens eſt falſum cum natura non agat
fruſtra: quia agit propter finem. probatio ſequele: q̄r
corpus animalis progreſſiui eſt organizatum ⁊ diſpo
ſitum propter motum: vt videlicet per motum vlte/
rius alimentum conſequatur per quod conſeruetur
in eſſe: ſed hoc non poſſet fieri ſi non haberet ſenſum:
quia non diſcerneret corruptiua que poſſet eis obuia
re: ⁊ ſic corrumperetur: ⁊ per conſequens non perge
rent animalia ad finem ad quem natura ipſa ordina/
uit. Secundo probat eandem concluſionem commu
niter de omnibus animalibus. Naz neceſſe eſt quod
omnia animalia habeant ſenſum tactus: ſi debeant ſal
uari: ergo neceſſe eſt quod habeant ſenſum. probatio
antecedentis quia corpora animalium poſſunt immu
tari a qualitatibus tangibilibus vſqꝫ ad ſuam corru/
ptionem: ergo neceſſe eſt quod habeant ſenſum ta/
ctus ad diſcernendum conuenientia corruptiuis. Ex
quo infertur ſecundum phyloſophum quod neceſſe
eſt quod omnia animalia habeant guſtum cum gu/
ſtus ſit quidam tactus. ¶ Sed contra hanc concluſio
nem arguitur ſic. ¶ Aliqua ſunt animalia immobilia
ergo non eſt neceſſe quod omne animal habeat ſenſū
ad hoc quod remaneat in eſſe per perſecutionem ali/
menti. ¶ Dicendum quod illa animalia habent eis
aliquid adiunctum a quo trahunt alimentum.
¶ Quarta concluſio. ¶ Non omnia animalia habent
omnes ſenſus neceſſario. Hec concluſio probatur ta/
li ratione: quia animalia poſſunt conſeruari in eſſe ce/
teris ſenſibus non exiſtentibus: ergo non neceſſario
omnia animalia habent omnes ſenſus. ¶ Ex predi/
ctis infert phyloſophus quatuor correlaria. Quorum
primum eſt quod corpus animalis non poteſt eſſe in
corruptibile. Cuius ratio eſt: quia corpus animalis de
bet eſſe vt dictum eſt redactum ad mediam propor/
tionem qualitatum primarum ſiue qualitatum tangi
bilium: ſed quodlibet corpus ſimplex habet cauſa/
tam qualitatem ſecundum ſuperhabundantiam: vt
puta ignis caliditatem ⁊ aqua frigiditatem: ergo ⁊c.
¶ Secundum correlarium. Remoto ſenſu tactus ne
ceſſe eſt omnia animalia mori: quia poſito ſenſu ta/
ctus ponitur animal: ⁊ remoto ſenſu tactus remoue/
tur animal. ¶ Tertium correlarium quod ſenſus pro
pter excellentiam ſenſibilium poteſt corrumpi.
¶ Quartum correlarium eſt quod alii ſenſus preter
ſenſum tactus non corrumpuntur quantum ad eſſe
animalium: ſed ſolum quantum ad bene eſſe: vt ſatis
de ſe manifeſtum eſt. ¶ Circa predicta dubitatur pri/
mo vtrum ſolum in corporibus habentibus animaz
vegetatiuam ſit vita: ⁊ arguitur quod non. Nam cor
pus celeſte habet animam ⁊ tamen corpus celeſte nō
viuit: cuz vita ſit operatio anime vegetatiue: que non
eſt in corpore celeſti: aut aīe ſenſitiue: que etiam non
repperitur in eo cum non ſit animal: vel etiam ani/
me intellectiue: que procul eſt a celo cum celum non
intelligat. ¶ Preterea in deo ſummo eſt vita ⁊ ta/
men in deo non eſt corpus: ergo non in corporibus.
habentibus animam eſt vita. ¶ Dicendum quod vi
ta poteſt accipi dupliciter. Uno modo pro operatio/
ne vitali que ſequitur vnionem anime ad corpus per
modum inheſionis ⁊ primo modo ſolum in corpo/
ribus habentibus animam eſt vita. Alio modo acci/
pitur vita pro operatione alicuius mouentis ſeipſum
quandiu enim aliquod mouet ſeipſum: dicimus qđ
illud viuit: ⁊ iſto modo ſolum in corporibus haben/
tibus animam ſolum eſt vita. ¶ Ad primum dicen/
dum quod celum non habet animam inherentem ſi
bi per modum forme: ſed forſitan habet animam ſibi
aſſiſtentem ſicut motor aſſiſtit mobili capiendo ani/
mam pro ſubſtantiali ſeparata: vnde non oportet qđ
habeat vitam. ¶ Ad ſecundum dicendum qđ deus

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu Uniw. im. A. Mickiewicza

dicitur viuere ſecundo modo: non autem primo modo de quo eſt hic ad propoſitum. ¶ Pro cuius declaratione conſyderandum eſt ſecundum doctorem ſanctum in prima parte ꝙ quadruplex eſt gradus vite ſecundum quod quadrupliciter dicitur aliquid mouere ſeipſum. Nam aliquid dicitur mouere ſeipſum non quantum ad formam per quam mouet: ſꝫ quantum ad executionem motus: ⁊ iſto modo plante mouent ſeipſas ⁊ dicuntur viuere imperfecte tantuꝫ. Secundo modo aliquid mouet ſeipſum non ſolum quantum ad executionem motus: ſed etiam quantum ad formam que non eſt ei naturaliter inſita ſed eaꝫ acquirit per ſuam operationem: finem tamen per quem agit naturaliter habet ei inditum: ⁊ iſto modo animalia mouent ſeipſa: ⁊ quia perfectius mouent ſeipſa q̃ꝫ plante: ideo perfectius dicuntur viuere. Tertio modo aliquid mouet ſeipſum: non ſolum quantum ad executionem motus nec ſolum quantum ad formam que eſt principium motus: ſed etiam quantum ad finem: videlicet vel hunc vel illum: ⁊ iſto modo homo dicitur mouere ſeipſum: ⁊ quia perfectius mouet ſe quam alia animalia: ideo perfectius dicitur viuere. Quarto modo aliquid mouet ſeipſum non ſolum quantum ad predicta tria: ſed quantuꝫ ad omnia que requiruntur ad motum vel accipiens ab alio. ⁊ iſto modo deus dicitur mouere ſeipſum: quia perfectius mouet ſeipſum q̃ꝫ cetere creature: cum omnes creature aliquid accipiant ab alio. Ideo deus dicitur perfectiſſime viuere. ⁊ vt probatur ſecundo metaphiſice eſt ſua vita vnus eternitate ⁊ trinus in vnitate exiſtẽs qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Finis.

Explicit breuis recollecta ſuper tres libros de anima Ariſtotelis ſecundum excellentiſſimum virum fratrem Dominicuꝫ de flandria ordinis predicatoruꝫ: ſacre theologie approbatiſſimum profeſſorem.

Venetiis per Simonem beuilaqua papienſem cũ gratia.

Regiſtrum huius operis.

A
Prima alba
Ariſtotelis
intellectiuum
tres diffinitiones

B
cipiis ibi
pus rationabilia
rectitudinem
lares quia

C
quidem ea
erunt hoc
ei compoſita
Quia ſi diuerſe

D
alicui dicetur
oportet ꝙ
tem eſt
videtur dicendũm

E
Eſt autem quo
dam eſt
vno enim
aliud eſt

F
⁊ in aere
Quorum quidem
quandoqꝫ
ſi aliquod

G
deputa oculus
ex ſolis
dens
bet in aliis

H
telligibilia
Ex premiſſis
Cum autem
intelligitur

I
tur propter
tia ⁊ ſenſu
Secundum quidem
Deinde cum dicit

K
Incipit breuis
iuuant diffinitionem
Sequitur textus
locuti ſunt

L
ꝙ illud
habet vitam
ſubiectum
ſubſtantia

M
patet ſolutio
propter finem
mata: ergo
bitationes

N
ginta miliaria ⁊
Si vero loquamur
Secunda concluſio
materialiter.

O
agens in omnibus
intelligibilia cum ex
nes vero creature

Finis

4°
Rh 6763
H* 1517

Animi mea

pantegni· ſpma pem
cū ſit gnō ī hora effuſio
ſenia ē ſe mutabiliſ· ta
… ſe gnatū· In hu
laudabili ſanuiſ ē h
bʒ corrupcaſ ta ītat
mouetſ ſit ipa mē ta
nē· tūc ſanguiſ corr
uēte mēb corrupta tu
li utē ē mouet ē hu
ſit danda· dico q̄ t
ſangnē laudabilē
mollia tena n̄ ſit fri
ſpdic ē eduloꝝ ſu
non ſbeat īdige
lꝫ aūt mollia n̄ ſi
laudabilꝫ ſangnē g
ſit me· humida dico
diacōne diſpōniſ q
p intēciſ ſtgre ī o
ſt ut ꝗ ī lep illa f
farmacia n̄ p flo
n̄ ē facienda euacu
flomā ne ueneno
tale eſt· ſic hēc ſpn
mīſ ea ꝯiūcta lepre
da h ut illa euacu
ſolo· nō ē ſile· q ī
expelle oīo ad ex
p euacuacōnē· tū ſi
attractū ſuit ī uenis
ſi ſiunt uene plene
ꝓpinq̄ mēbro a ſem
uenaſ poſtioreſ inau
mēbr ī ſimi· ſecuſ ē ī
nō ſuffic̄ n̄ expelle
noſ· ſt ꝯplex e opo
coagla ē aſſila
ſꝫ ſi utraſ ī immicta
feſtioz· ſꝫ utraſ imit
ex ſpmate· ſ· oſſibu
ex ſangne ſic carne
ſꝫ plimū diſtat ab o
tis aſſilacōniſ ī hui
ſcdm hāc· g̃ lep ē m
ex ſpmate ē dꝫ tū q
ad hoc q n̄ ē ym q
ē manifeſtioz· q̄r ſangi
cōne ut dic̄· G· ī ius
caro ut cito minter ī
cito manifeſtat ē nō a
te· Sciendū eni q nō
carnē ī qm̄ tūſſeat ſa
treſ humitateſ q̄ diſting
guiſ ī alia mēb· un ꝫ
tuſ ſic oſſa ut dic̄· G
ꝯſilacō· ē ſcdm ꝯuetu
mitenſ ē minoz ſit def
nē cauſe antecedentiſ ta
mīn ī corpe: oꝫ q illd
ſemn· ſꝫ ī lep pt ca
potēa pt mīn· ſ· ipa
ꝫ nō pot abſcindi n̄
corp eſt ꝯbinendū·
ē mīn n̄ ē abſcindenda
paulatim ē p mutenci
ī q̄tente p ua· qm̄ t
humiſ· ē ꝯpleccuſ caro

b elephancie no
chaf corialf beſtial
itudie t turp
oſt t fortior
q elephas anal
yancia ſz hec ouie i
ſupueniunt t recedunt
edit in maliaa tēpta
rrabilis ſz in incōnone
gōne. hec aut ſr ere
na. bonia nemat t
uit corrupto t allus
t corpori poſt lepſum
iſpeci eor t coh
erupto ac t grillo
mi iſcauz ut porare le
i elephācia ſunt color
t conuc cor. i ing
u frigore : cal color
rubor. ex quo calo
e horridus t aal
ſica ul' livng. t i hac
enſibilitaſ c ſtupore
bular t duriar q̄lan
diſcolorā. ſp ere ſe
. ſepe oſtipari. pce
ſup aliorz arcuaao
ō palpebre. oſtea
labia. nares. et
ſitis e in lingua. uo
e t ad̄ete t pedes. p
le. pām. t ſpuriane
uenuar. ſc anuſ
cyria fallie. i pore
l' ad opa manuu ſe
crebre q omia eſt
ie ſicca maliaa.
ai t tremus : t p
ferocior oris. ſanguis
ul' liuid ul' a
plac p crti n
i qua : canito pl
pent qda qi ueniu
tant ſtdent ſz egri
t qua fac biſtural
dibus t alus p
ex eo. i ſicante ſang
tis i fecto i cdum
cabz ut abiſcat. uinu
alliaal t piperatis.
ſz ſib ſimilibz p
e allopiaa. De pilan
aaeſ uergens i
ſolat t ruber t ſc
adeſt rotunditas t
aal. oſtad t oppilio ua
unra aſpitas ca
aaaal t uilis ſepa
is ſz peedit uaria ma
nc ad mod leonine
erolio. t ſitibundi
uenioſi t iracundi
ſcoris t choraas t c
turam t p uime tenui
aaaē t colorāa t
ſanginis t pipera
gm ru. l'erxacan
ema. Sanguis

1). Jb 22 18

4°.

2) Rh 6765 4°

3) Rh 6763 4°

4) Rf 6800 4°

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 176 4°
INKUNABUŁY

BIBLIOT. UNIW. W POZNANIU
Tb 2218
INKUNABUŁY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 177 4°
INKUNABUŁY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 178 4°
INKUNABUŁY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 179 4°
INKUNABUŁY